

YAŞAR KEMAL * KALE KAPISI

YAŞAR
KEMAL

Kale Kapısı

KİMSEÇİK 2

toros

toros yayınları

**YAŞAR
KEMAL**

Kale Kapısı

Kimsecik 2

toros yayınları

Salman koşarak Eminenin evine geldi, kadın onu kapıda karşıladı. Ortalıkta çıt yoktu. Kayalıkların oradan önce çığlığa, bağırtıya benzer bir ses yükselmiş, sonra da her şey birden bir sessizliğe gömülmüştü. Emine onun elindeki çıplak, kanlı hançere bakakaldı. Yüreğine tıp etti, demek o çığlığa, bağırtıya benzeyen ses İsmail Ağanın sesiydi. Sırtını cvin çitine dayadı, sallanıyordu. Salman ona şöyle bir göz atıp içeriye girdi, alışkanlıkla fişekliklerini bağladı, dürbününü boynuna astı, filintasını dayalı olduğu yerden aldı, tabancalarını, öteki hançerini yerlerine taktı, kanlı hançer cvin ortasına, tahtaların üstüne atılmıştı, orada durmadan kanyordu. Birkaç kere kanayan hançerin yöresinde döndü, gözlerini şaşkınlıkla açmış, yerdeki kanayan hançerden alamıyordu. Bıçağın kanamayan bir yeri, iğne ucu kadar ışılayıp sönüyordu akşamın donuk, son ışıklarında. Eğildi, hızla kan içinde kalmış uzun, ince çelik parçasını yerden aldı.

Birden, köyün içinde bir gürültü patladı. Bağırtılar, çığırtılar, ağıt sesleri, kurşun sesleri, köpek ürüşmeleri birbirine karıştı.

Salman gözleri elindeki hançerde şaşkınlıkla açılmış, boynu uzamış öyle duruyordu. Gürültüye irkildi, kapıya döndü, Emine oradan ayrılmış kayalığa doğru koşuyordu. Bir an ikirciklendikten sonra onun ardına takıldı. Avlu kapısının yanındaki kaktüs öbeğinin arkasında kadın yittikten sonra Salman orada durdu. Her şey yoğun bir toz içinde kalmıştı. Evler, cami, kayalık, insanlar tozdan gözüküyordu. Bir

kaynaşma, gittikçe artan gürültü, yoğunlaşan tozlar... Yö-nünü dağa dönüp, oraya doğru koşmayı akıl etti. Kayalığı tutunca, yanından yöresinden cıv cıv kurşunların geçtiğini anladı, hayal meyal. Kendisini bir çukura attı. İçgüdüsel bir savunmaya geçti o anda da. İndiği çukur küçücük bir koya-ğın alt ucuydu. Sürünerek yukarıya tırmandı. Sağdan soldan üstüne kurşunlar yağıyordu. Cebinden mendilini çıkardı, yan-daki büyücek kesme çalısının en uç dalına soğukkanlılıkla bağladı. Bu ipekli mendili ona Emine işlemişti. Kurşunlar mendile yağmağa başladı. Sağa, keskin kayalıklara kaydı. Buralarını taş taş, kovuk kovuk biliyordu. Az sonra kartal yuvalarını tutacak, ondan sonra da, ona arkadan kurşun sı-kanları, eğer buraya kadar çıkarlarsa bir bir avlayacaktı. Bunlardan ikisi Hasan ile Hüseyindi. Kurşun sıkışlarından biliyordu. İki de yaman nişancıydı. Şimdiye çoktan, kesme çalısına bağladığı Eminenin işlediği mendili delik deşik et-mişlerdi. Ama arkasından gelenler iki kişiden daha artıydı. Süllü de vardı içlerinde. Dağlardan yeni iki kişi, iki eski eş-kiya daha gelmişti İsmail Ağa konağına koruyucu olarak. Birisi çok ünlüydü. Salman onları görmemişti. Bir çocuk ka-dar küçücük olanı, Salman onu görmüşcesine tanıyordu, Se-fer eşkiyaydı, acımasız bir insan kasabı olarkten tanınmış-tı Toroslarda, çakır gözlü, somurtuk sarkık kalın deve du-daklı birisiydi. Gözleri o kadar keskindi ki onun, karanlık gecede kara taşın üstündeki kara karıncayı görür ve de bir nişan alıştı onu vururdu.

Salman soluk soluğa kalmış, azıcık da çözülmüştü. Gü-neş batmıştı ya, daha ışıklar bir iyice sönmemiş, koyu ka-ranlık çökmemişti. Karartılar seçilebiliyordu. Ayağının al-tından kayan taş hızla köye aşağı yuvarlanırken, önündeki kayaya kurşunlar üstüste yapıştı. Onu izleyenler yakınına kadar gelmişlerdi. Uzun, dik, büyük kayanın arkasına he-men o an kendisini atmasaydı, kurşunu yiyecekti. Kayan ya-lımın sıcaklığı, akan sesi daha kulaklarında uğulduyordu. Kartalların oldukları yere, sivri yüce kayaya baktı, ucu bu-radan gözüküyordu. Doruğun yanını yöresini uçan kartal-lar almıştı. Salman, amma da çok kartal varmış, diye düşün-dü. Onların uçtukları yer aydınlıktı. Kuşlar karanlığın üstün-

de kalmışlar, bir hoş bir ışığın içine telaşlı, gergin kanatlarıyla girip çıkıyorlardı. Burnuna, çalının dibinden ezilmiş kuru kekik kokusu geldi, gündüz güneşte göğünmüş toprak, kaya kokusuyla karışarak. Aşağıdan kurşun sesleriyle birlikte gelen ayak seslerini de duyuyordu. Gelenlerin ayaklarının altından kayan taşların çıkardıkları gürültü alacakaranlığı dolduruyor, aşağıdan çoğalarak gelen, yoğunlaşan uğultuya karışıyordu. Gece daha cikilemeğe başlamamıştı. Köyde bir iki ışık ancak gözüküyor, tozların ardında küçücük ipileşiyordu. Hançer daha Salmanın elindeydi ve durmadan kanıyor, yumşak ete girip çıkarken çatırdıyordu. Koskocaman açılmıştı İsmail Ağanın gözleri, şaşkın, umutsuz, teslim olmuş, böyle bir şeyin olacağını bilmiş, bekleyen... Bir acıma gelip geçmişti gözlerinin üstünden, belki de ardından, Salmana öyle şaşkın bakarken, bir gölge gibi. Kimi zaman Salman onun bu bakışını yakalamış, yerin dibine geçmişti. İkinci bıçakta gözlerinin karmakarışıklığında Salman gene o acımayı, her zamankinden daha açık seçik görmüştü. Sonra çok kızmıştı İsmail Ağa... Sonra da korkmuş, sonra da, o anda sönüvermişti. O kocaman açılmış gözlerde bir damla da yaş görmüştü Salman, büyük, buz kesilip donmuş, donuk donuk ışıllayan.

Salman kendine geldikçe İsmail Ağanın ona acıyarak bakışı, ikinci hançeri tam yüreğinin üstüne yerken daha belirginleşiyordu. İsmail Ağa bütün ömrü boyunca ona acımıştı. İlk günden son ana kadar... Gözleri kanıyordu gecede onun, koskocaman açılmış, bir kan çanağı, kirpiklerinin arasından kanlar fışkırıyordu, kör, bakışsız gözler acıyarak bakıyorlardı. Ayaklarının altından kayalar durmadan kayıyor, koyaktan aşağı gümbürtüyle yüzlerce yuvarlanıyorlar, aşağıdan, yandan yönden de onun üstüne, kayalıkları sallayarak kurşunlar çavıyorlardı, uzun, havayı, geceyi keserek. Birden soluğu çıkmaz oldu Salmanın, ayağa kalktı soluğunu toparlamak için, aşağılara baktı. Bir top mersin çalısının yanındaydı. Çalının uç dalını birkaç kurşun yaladı. Kopan bir yaprağın yeri koktu. Kurşunlara aldırmadı. Bir süre orada durdu kaldı. Karşıdaki kayalığın ardından Sefer eşkiyayla konuşan Hüseyinin öfkeli sesini duydu. Kendi kendine gülümsedi, bu

hiç konuşmayan iri, büyük elli, büyük kara gözlü, çangal bıyıklı, çok uzun bacaklı adamın ölümüydü de İsmail Ağanın ölümü. Bir daha hiç bir kapıda iş bulamazdı. Ömrü boyunca elinde silah böyle bey kapısı beklemişti. Ya Sefer eşkiya, o iyice bitmişti. Onların bir tek kurtuluş yolları vardı, o da bugün, bu gece, buracıkta Salmanı öldürmek, ölüsünü de tan yerleri ıştırken sürüyerekten köye götürmek... Ondan sonra da Çukurovada onlara yok yokluk yoktu. Salman böyle düşünürken gülümsedi. Şimdi şunların ikisini de burada keklik gibi avlayabilirdi. Mersin kokusuna barut kokusu karışmış, burnuna kokuyordu. Bıyığının ucu kaşındı. Hüseyinin üç çocuğu vardı, kara gözlüydü üçü de... Karısı da dünya güzeli bir kadındı. Dal Emine kadar bile güzeldi. Sefer eşkiyayı öldürmek iyi olurdu... Dal Emine işi anlar anlamaz ne kadar korkmuş, sonra da deliye dönmüştü üzüntüsünden. Yüzü apak kesilmiş, kaskatı olmuş, sonra da bağırarak koşmağa başlamış, kayalığa varmış İsmail Ağanın üstüne kapanmıştı. Onu İsmail Ağanın üstüne öyle kapanmış kalmışken öldürmeliydi. Ama buna yerinmez, çok çok sevinirdi Dal Emine. O, İsmail Ağayla birlikte ölmek isterdi. Bu dünyada ona kavuşamadı, o dünyada kavuşmak isterdi. Dünya yıkılsa da Salman öldürmeyecekti Emineyi, Hüseyinin çocukları varsın küçük, varsın karısı dünya güzeli olsun, Sefer de isterse eşkiya Kürt Reşit olsun, onları şimdi, az sonra kayalıkların üstüne serecekti Salman. İçini tuhaf bir sevinç almıştı. Mersin yaprakları dökülüyordu kurşunlar geldikçe. Salman orada, usuldan başı dönerek, içindeki kuş gibi yeyni sevinç aydınlanarak duruyordu. Sırtından ağır, öldürücü, yıllardır onu ezen, soluk aldırmayan yükünü atmış, bütün bağlarından boşanmıştı. İçinde inceden, onu uçuran seher yelleri esiyor, sevincinden her şeyi unutuyordu. Ta ki, İsmail Ağanın onu aşağılayan, ona acıyan, ondan korkan gözleri gelip karşısına dikilinceye kadar.

Kurşunlar aşağıdan, kayalığın dibinden yalım yalım patlıyor, ince kırmızı, belli belirsiz kıvılcım çizgileri gibi geceyi biçiyorlardı. Köyden gelen uğultu gittikçe çoğalıyor, koygunlaşıyor, karşiki kalenin kayalıklarında da yankılanıyordu. Dağın doruğunun çevresindeki aydınlıkta, gecenin içine kar-

tallar dolmuşlar, orada daha da çoğalarak kanat kanada dönüyorlardı. Salman bu dağda çok kartal olduğunu biliyordu ya, bu kadar çok oluşu onu gene de şaşırtıyordu. Bir süre ışık içindeki dağın doruğu çevresinde kaynaşan, telaşlı uçuşan kartallara daldı. Şimdi başında bu bela olmasa, varsa doruğa, şu gecenin aydınlığı içinde yüzen kartallara gelha eylese kurşunu, gelha eylese... Nasıl da tenger menger düşerlerdi yukardan aşağıya, kayalıkların üstüne... Vurulunca kartalların kimisinin kanı hiç çıkmıyor, kimisinin de kanı şorul şorul akıyor, dört bir yanı boyuyordu. Kama, İsmail Ağaya girip çıkarken, o, inceden duyulur duyulmaz bir inlemişti, kemiği çatırdarken. Başkaca hiç bir ses çıkarmamıştı. Bir damla yaş gözünün çukurunda saydam, ışıltısız, donuk öyle taş gibi orada çakılmış kalmıştı. Ölme belki de uzun uzun ağlayacak, Salman da onun karşısında durup seyredecekti onun ağlamasını. Belki ölmemiştir düşüncesi Salmanın içinden kırmızı bir yalın çizgisi, bir kurşun çizgisi gibi hızla geçti. Salmanın bedeni tepeden tırnağa çıngıştı. Ölmediyse, ölmüştür inşallah, nasıl bakarım onun yüzüne. Yatağının başucuna geldi, güllü bir yorganın altında, yüzü solgundu babasının, sarı, uzamış, kapkara, iri gözlerinin ışığı arınmış, abanoz sakalı ıslık ıslık, menevişliyor, sararmış, uzun yüzüne bir mahzunluk veriyor. Gözleri yöreye hep acıyarak bakıyor. Kurda kuşa, börtü böceğe, insanlara, özellikle atlara, Salmana acıyarak bakıyor. Çağırın Salmanı, gelsin, diyor. Salmanın eli kelepçeli, önüne bakıyor, dudağını sündürmüş, biliyor, babasının acıyan gözleri üstünde. Gözlerini hem sonuna kadar açmış, hem de onu köpekler gibi aşağılıyor. Bir pire görmüş gibi... Açın kollarını! Kamasını verin eline, hepiniz de çıkın odadan. Herkes odadan çıkıyor, sessiz, ona kimse karşı koyamaz. Aşağıdan, çok derinlerden, bir dünya kadar uzaktan düz ovanın ortasına serilmiş Fırat akıyor. Suyun kıyılarında ot, ekin yığınları. Bir elinde kanlı hançeri bir adamın, bir elinde uzun kara saçlı bir kadının kesik başı, kanlar hançerden, baştan yöreye saçılıyor, savruluyor, tepeden tırnağa ak üç etek giymiş adam hem koşuyor, hem de derişler gibi, etekleri uçuşarak kendi yöresinde dönüyor. Fırat nehri gidiyor aşağılara çöle kıvrılarak, masmavi bir ışık olup

uçarak, uçarak yitiyor ovanın ucunda, bir top mavi ışık olarak kayıyor, göğün arkasında yitiyor. Akşamın alacakaranlığında elindeki kesik başla, İsmail Ağa dönüyor, etekleri mavi Fıratın üstünde savrularak... Kesik baştan kanlar saçılarak, yağmur gibi... Kaldır başını Salman. Yüreğini koparacak gibi sert. İçinde ne kadar acıma varsa gözlerine toplamış, gözleri kanıyor. Bakıyor. Haydi çık dışarı, git. Nereye istersen oraya git! Süllü! Buyur Beyim. Salmana kimse dokunmayacak, ne kadar para isterse verin. Bu köye, Çukurovaya uğramayacak, beni bir daha hiç, hiç, hiç göremeyecek... Böylesi oğul yerin dibine batsın. Çukurovaya bir daha gelirse öldürülecek... Yok, yok, onu kimse öldürmesin. Salmanı öldürmeyin. Salmana bir fiske vurmuyun, bileklerine kelepçe takmayın. Kusurun hepsi bende. Bu iş böyle olmamalıydı. Dokunmayın Salmana. Ben ölürüm, beni bu yara, Salmanın kamasının yüreğime, yüreğimin derinine işlemiş yarası beni iflah etmeyecek. Ben onu bağışladım, kanım helal olsun ona. Ona çok para verin. Ben öldükten sonra, benim oğlum yok yoksul kalmasın...

Kulağının dibinden sıcak bir su gibi yakıp geçen kurşun karşı kayada patladı. Karanlığa bir hoş bir boz duman gibi bir şey yayıldı. Salman o anda kendisini yere atmasaydı, belki beş kurşunu da birden yiyecekti. Kurşunlar karşı sarp kayalıkta tuz 'buz, dumanlar fışkırttılar. Burnuna barut kokusu geldi. Sağdan soldan, yukardan aşağıdan durmadan, gecenin içinden akarak, çakıp sönerek, ince uzun, kırmızı, keskin çizgiler öreerek kurşunlar akıyordu geceye. Akıp kayalıkları paramparça ediyor, duman fışkırtıyorlardı. Dağdan aşağı koyaklara taşlar akıyor, gürültüyle yuvarlanıyorlardı. Yörede insan sesi diye bir ses yoktu. Gecenin öteki sesleri de, puhuların ötüşü, çingiraklı yılanların çınlaması, dağın soluklanması, kartalların kanat çırpışı, otların, çalıkların cikilemesi durmuştu. Salman gürültüyle soluk alıp verişini dinliyordu. Bir de üstünden, yanından yöresinden cıvıllı olarak akan, karşı kayalıklarda, kalenin yamacında yankılanan, yankıları aşağıdan gittikçe çoğalarak gelen kurşun sesleri köyün uğultusunun yankılarına karışıyordu. Batıda, Dumlukalenin ardında, Aladağın üstünde gün yerinin çok aydınlık uç-

ları kırmızı, turuncu, mosmor, kuzeyi gittikçe açılarak koyu bir pembeye çalan bulutları balkıyor, gittikçe solarak sağa sola belli belirsiz sallanıyordu. Salman orada, gözü batan günün yerinde, bir ak bulut gibi gittikçe solan, belirsizleşen bir buğu gibi inceli yiten yatık, uzun, bir yarım ay gibi ovayı kuşatmış Aladağlarda ne kadar kaldığını bilmiyor. Bir de ne zaman, şu doruğunda daha durmadan kartalların, gittikçe aydınlanan, yeynilenen ışık içinde çoğalarak telaşla döndüğü yere nasıl, ne zaman geldiğini bilmiyor. Kendisini fırdolayı kırmızı kıvılcım, yalın çizgilerinin de ne zaman sarıldığını bilmiyor. Gözünü açamıyor, kulaklarında sağır edici kartal kanatlarının şapırtıları, inen, kalkan, savrulan... Kartal sesleri, kayalarda çınlayan, yankılanan, parçalanan. Gözlerini açtıkça Salman ortalığa çökmüş bir kalın duman, dumanların ardında kıpkızıl, keskin, ustura, hızla, uğunarak dönen, cıvılayan halkalar, gökte aydınlığın üstüne kapanmış, kanatları gerilmiş kartallar, kuşlar gittikçe doruktan uzaklaşıp, uzaklaştıkça şıkır şıkır açılan aydınlığın içine, yöresini gecenin ördüğü, bir kuyu gibi göğün derinliğine açılan ışığın derinliğine kayıyorlardı, sivri kayanın yöresini kurşun halkaları cıvılayarak örüyorlardı, karanlığın içine kıpkızıl, incecik yaylar örerak uçan kurşunları görüyordu. Kayanın kovuğuna sıkışıkça sıkışıyor, büzülüyor, etleri dövülüyor, bedenini dağılayan kaya sivrilere çakılıyordu. Bir yerlerden bir ses, bir soluk bekliyordu, burada büzülerek. Elindeki kamanın kanı kurumuştu. Gözlerini açıyor, buradan kurtulmak, kaçmak istiyor, gözlerini açar açmaz da yöresindeki kırmızı, keskin, ustura yalın halkalarının yakarak, biçerek döndüğünü, dönerek çoğaldıklarını, sivri kayanın yöresini ördüklerini görüyordu. Orada, çölde de yalın kılıçlar, binlerce ateş halkasında tepenin yöresini örüyor, kimse olduğu yerden kıpırdayamıyor, atlılar doludizgin gelinceye, kafalarını uçuruncaya, sonra da çekilip gidinceye kadar. Doludizgin, ellerinde yalın kılıçlar, kılıçların keskin ağızlarında ipilteler, atlıları bekliyordu Salman. Bir ara Hüseyinin sesini duyar gibi oldu. «Burada o,» diyordu. «Şu doruğun yöresine baştan sona bir halka çizelim, ölünceye kadar buradan ayrılamaz, çizgiyi aşamaz Salman,» diyordu. «Aşarsa ölür,

ölürse cehenneme gider. Ölmezse kertenkele olur, kartal olur, yılan olur, solucan olur. Onlar öyle doğmuşlardır. Herkes bir türlü doğar. Salman bana kim olduğunu söyledi. Salman kim olduğunu bütün köye, önüne gelene de söyledi.»

Hüseyin kulağının dibinde, ağzını kulağına dayamış, usul usul konuşuyordu. Babası bunun, babası karışmış eli kılıçlılara, salt anasını öldürmek için. Altında bir Arap atı, yavuz, canavar gibi... Ötekiler, yalınkılıçlılar tepenin yöresinde doludizgin dönmüşler, dönmüşler. yüzlerce ateş halkası çizmişler çölün kumuna... Öldür Allah, kıyamet kopsa bu halkaların dışına kimse çıkamaz, kimse yerinden kıpırdayamaz. Salmanın babası öğretmiş bunu yalınkılıçlılara. Bütün bunları yediden yetmişe tek mil köylüye bir bir anlatan Salmandır. Anasının kanlı başını uzun saçlarından tutarak, babasının bütün çölü doludizgin geçerek, her önüne gelene bu kanlı başı gösterdiğini söyleyen Salmandır. Anasının Dal Eminenin tıpkısı olduğunu da Salman fısıldamış köylü kadınlarının kulağına... Babasının İsmail Ağa olduğunu da... Şimdi işte bu Salman, anasının öcünü aldı İsmail Ağadan. Yalan! Bin ke-re de yalan! İsmail Ağa ne onun anasını gördü, ne babasını... Can çekişirken, mezarında kemikler! dört oynasın, şakır şakır şakırdasın İsmail Ağanın anasının, buldu da aldı, ölümden kurtardı bu pisi. Herkes görmüş, bütün bedeni cık yara yara kesmiş bu Salmanın. Bedeninde kum gibi kurt kayı-yormuş kıvıl kıvıl... Öldü ölecek, o mezarında yatmayası kadın merhemler kaynatmış bütün dağların otlarından kurtarmış bunu, gül gibi büyütmüş. İsmail Ağa da bu yolda bulunduğu sümüklüyü, ölümcülü, adam sanmış da oğul etmiş, bu çiğ süt emmişi, bu yedi süialesi kanlıyı da kinliyi... O da almış iki ağızlı, keskin, sivri, ustura Çerkes kamasını gelha etmiş onun yüreğinin başına. Belki yüz hançer üşürmüş onun yüreğine. Kanlı kalbura çevirmiş göğsünü. Gözü dönmüş Salman, içinde ne kin birikmiş ki, buna insan kini demezler, yaratıklar arasında en kincisi devedir, buna deve kini de demezler, eğer köylüler yetişip İsmail Ağanın ölüsünü elinden almasalarmış, bu nankör, bu ekmek yediği sofraya sıçan da bıçak sokan, adamı kıyma gibi doğrayacakmış. Köylüler yetişip ölüyü elinden aldıklarında tepeden tırnağa kıpkızıl ka-

na batmış çıkmış bu. Beş altı köylü onu zaptedemiyormuş, durmadan kayaların üstünde paramparça yatan ölüye daha saldırıyormuş, ağzı köpürmüştü. Birden köylülerin elinden kurtulmuş yönünü dönmüş dağa... Biz olanı biteni duyduğumuzda o çoktan yamacı tutmuştu. Kurşun tutağını aşmıştı. Ona kurşun geçmiyormuş. Onu çocukken babası, anası afsunlatmış, tılsımlatmış. Ona kurşun da değmiyormuş. Bunu da bütün köye o anlatmış, kocakarılarına. Onu yılan sokmaz, köpek dalamazmış. O, üç bin köpekle yürümüş Urfa şehrinin üstüne, üç bin köpek, bin çocukla... Talan etmişler koca Urfa şehrini, bir lokma ekmek, bir kaşık su kalmamacasına... Aylarca çölü hükmü altına almış köpekleri, çocuklarıyla. Çölün göğünden kuşları bile geçirmiyormuş. Her akşam üç bin azgın köpeğine yiyecek üç bin ceren... Köpeklerle çocuklar çölü kurutup bir iyice çöl yapmışlar. Buradan, bu dağdan kurtulursa bu gece bu, bu Salman, hepimiz yandık. Bu gece bu adama yaklaşmak da olmaz, hepimizi burada teker teker öldürür. İşin kolayı, en iyisi şimdi yöresine bir çizgi çizeriz, biz gideriz çizgiyi çizdikten sonra, yarın gelir beş yüz kişiyle yöresini sarıp basarız kurşunu... İstersek şu çalılara, otlara bir ateş veririz. O bu çizgiyi geçemez, geçse de ölür.

«Haydi öyleyse,» diye bağırdı Süllü.

«Ben çizgiyi çiziyorum, ne iş be!» diye konuştu Sefer. «Ben çizgiyi hemen çiziyorum. Ne ahmaklık be, bir halkayı geçememesi bunların!»

«Salman dinsiz imansız, Allahsız,» dedi Süllü. «O çizgi falan dinlemez.»

«Biliyorum,» dedi Hüseyin, «o hiç bir şeye inanmaz. İnansa, kendini yaratan bir adamı öldürür müydü? O Allahı da öldürdü. Öldürürdü ya, bu çizgiyi geçemez. Hele bundan sonra, başka tutunacak hiç bir dalı kalmamış, ne varsa, hepsini öldürmüşse, ona tutunacak bir dal gerek... Onun için çizgiyi aşıp dışarıya çıkamaz.»

«O korkaktır,» dedi Hasan.

«Ben onun ciğerini bilirim, doğru, o her şeyi yapar da yöresindeki halkanın dışına çıkamaz. O benim bildiğim Salmana, dünyanın en korkak adamıysa...»

«Çiz çizgiyi Sefer,» diye bağırdı Hüseyin. «Çiz ama, çiz-

mesi kolay değil. Daha çizgiyi sen çizmeden o burada bizim hepimizi temizler...»

«Çiziyorum, temizlesin, çiziyorum temizlesin...»

İri bir taşı siper almış yukardan aşağı yuvarlayarak çizgiyi çizmeğe başlamıştı Sefer.

Yukarda, karanlığın içine uzak, derin bir kuyu gibi oyulmuş şıkır şıkır ışık kaynayan aydınlıkta, üstüste, bir büyük yumak olmuş kartallar bir fırtınanın burgacında döner gibi yükselerek dönüyorlardı. Doruğun ucunda bir parçacık ışık kalmıştı. Nerdeyse, hirazıcık sonra sönecek. Salman başını kaldırdı, Hüseyinle gözgöze geldiler. Kan kurumuş kama elindeydi, Hüseyinin solundan, keskin kayalıkların, pırnal çalılarının arasındaki çiğirden öte yüze kaydı. Hüseyin onu görmemiş gibi, dişleri, gözleri gecede ışılayarak sesi çıkmadan, yerinde dondu kaldı.

Neden sonradır ki Sefer bağırdı:

«Çizgiyi bitirdim.»

Sesinde bir utku muştusu vardı.

Hüseyinden ses çıkmadı. Hasan da, Süllü de, ötekiler de konuşmadılar.

«Ne oluyor?» diye bağırdı Sefer.

«Kaçtı,» dedi Hüseyin.

«Nereden?»

«İşte şuradan, yanımdan.»

«Niye yakalamadın?»

«Elim ayağım kesildi,» dedi Hüseyin.

«Benim de,» dedi Süllü.

«Benim de,» dedi Hasan.

«O isteseydi hepimizi öldürürdü,» dedi Hüseyin. «Niye öldürmedi ki?»

«Niye öldürmedi ki?»

«Niye öldürmedi ki?»

«Allah bin belanızı versin,» dedi Sefer. «Korkaklar.» Yere tükürdü, yamaçtan aşağıya, gittikçe uğultusu yoğunlaşan köye doğru inmeğe başladı. «Korkaklar. Orayı da, kaçtığı yeri de bir çizebilseydim, az kalmıştı halkayı çizip bitirmeğe.»

Arkasından gelen Süllü:

«Az kalmıştı. Çizgi bitseydi kaçamazdı, öyle değil mi, Hüseyin?»

«Kaçamazdı ya, orada da hiç birimizi sağ bırakmazdı, kurşunlardı.»

«Biz ölünce,» diye sordu Sefer durarak, «onu çizginin içinden kim çıkarırdı?»

«Kim çıkacak buraya kadar, orada, uzun kayanın dibinde ölünceye kadar kalır, etini kuşlar yer, kemiği de apak oraya buraya saçılırdı.»

«Kurtuldu,» dedi Süllü.

«Ezrail olsa o benim elimden kurtulamaz,» dedi Sefer. «O benim ekmeğimle oynadı. Bundan sonra bana şu koca Çukurovada kim iş verir ki...» Yanındaki, gecede parlayan ak taşın üstüne sekilendi. «Yoruldu. Koruduğu adamı öldürmüş bir kişiye kim yüz verir ki... Bundan sonra da ben eşkiyacılıkta ömür tüketemem ki, her gün ölerem. Bir kere bağışlandım, Hükümet insanı bin kere bağışlamaz ki... Ben bu Salmanı öldürmezsem öldüm.»

Hüseyin içini çekti, karanlıkta çangal bıyıklarını sıvazladı:

«Ben de...» dedi.

Hasan:

«Ben de...»

«Haydin öyleyse,» diye ayağa fırladı Sefer. «Onun arkasını bırakmayalım. Ona kurşun geçmediği, değmediği de yalan.»

«Yalan değil,» dedi Hüseyin.

«Değil,» dedi Hasan.

«Ben kendi gözümle gördüm, ona ne kurşun değiyor, değerse de geçmiyor,» diye karanlığa cansız konuştu Süllü.

«Değmesin,» diye dişlerini gıcırdattı Sefer. «O benim canımı aldı, benim de onun canını almağa mecburiyetliğim var. Haydi gelin arkandan. Ona kurşun geçmez, diyorsunuz, yalan. Bana da kurşun geçmez derler, o da yalan. Ali eşkiyanın uydurması. İsterse kurşun geçmesin ona, yöresine bir çizgi çizeriz, sonra da bir gün, iki gün onu bekler ellerimizle boğarız, kamalarımızla doğrarız. Bizim onu öldürmek mecburiyetliğimiz var, eğer alınımızın teriyle Çukurovada bun-

dan sonra yaşamak istiyorsak.»

Dağa yukarı Sefer önde, ötekiler arkada hırsla soluyarak yürümeğe başladılar. Taşlar ayaklarının altından aşağıda uğuldayan köye doğru şakırdarak iniyorlardı. Yamaçı çıkıp gene o uzun kayanın yanına vardılar. Sefer kulağını toprağa dayadı, dağ, salt usul usul, belli belirsiz ürpererek, derinden soluklanıyordu, başkaca hiç bir yerden bir ses gelmiyordu. Bir de otlarda, kesme, pırnar çalılarında, dökülmüş tohumlarda, çiçeklerde inceden çıtırtılar.

«Hiç bir ses yok. Yer yarıldı da yere mi geçti bu adam. Buralarda bir mağara da yok mağaraya girdi desek.»

«Yok,» dedi Süllü. «Ben burasını çalı çalı bilirim... Kartallar karanlıkta daha uçuyorlar.»

«Sabaha kadar da böyle uçacaklar. Gündüz de uçacaklar bütün gün. Bilirim, eskiden, kartalların yuvalarının yanında bir çarpışma olduğunda, onlar uçarlar günlerce de havada yüzer dururlar, yere konmağa korkarlar, sonra da başlarını alıp giderlerdi.»

«Tuhaf,» dedi Süllü.

«Tedirginliği sevmez bu kuşlar,» dedi Hüseyin.

«O dağ olmazsa bu dağ olsun, onlara yer mi yok bu dünyada...»

«Şimdi durun hele,» diye sözü kesti Sefer, «durun, kulak verin hele, bir ses duyuyorum, ayak sesi.»

«Bak, oradan gidiyor, karartısı Salmanın...»

«Haydi, ya Allah,» dedi Sefer, tüfeğini nişanlayıp tetiğe bastı, namludan bir yalın sündü geceye, kurşun çiviladı, ıslık çaldı, kayalar yankılandı. Bir, bir daha, bir daha. Ötekiler de onu desteklediler. Karartı ortadan bir anda yitti gitti. Soluyarak: «Vurdum,» dedi Sefer. «Belki hakkınız var, bu adama kurşun geçmiyor. Benimkisi yalan da, bununkisi doğru.»

«Ne yapalım?» diye sordu Süllü. «Vah İsmail Ağa, şimdiye buz kesmiş, donmuştur.»

«Ne babayiğit, dal gibi, sıırım gibi adamdı,» dedi Sefer. «Kara abanoz gibi sakalı güneşte menevişlenirdi.»

«Cömertti, iyiydi,» dedi Hüseyin.

«Onu göz yedi,» diye hayıflandı Süllü. «Bir de o avrat,

Dal Emine.»

«Dal Emine öldürttü onu,» diye yere tükürdü Hasan.

«Sevda bağlamıştı Ağaya... Yüz vermemesini yutamadı.»

«Kadın kini...»

«Deve kini...»

«Dünyada her şeyi yapacaksın, kadınların sevdasını küçük düşürmeyeceksin.»

«Yıllarca ardından koştu kız.»

«Dillere destan oldu.»

«Onun yüzüne bile bakmadı İsmail Ağa...»

«İşte, o da böyle, öldürttü onu.»

Konuşarak aşağıya, kurşun sıktıkları yere doğru indiler. İri bir kesmenin dibinde bir kartal ölüsü takıldı ayaklarına.

«Buymuş,» dedi Sefer. «Bu kartal ölüsüymüş kurşun sık-tığımız az önce. Kesmenin dalına takılmış. Belki de hasta bir kuştur, uçamıyordu. Peki, ses neydi ki?.. Onu bulacağım,» di-ye gene dışlerini sıktı.

Sırtları sert kabuklu, yeşil noktalı sarı böcekler, mavi noktalı kırmızı yanar döner mor, turuncu, hışır hışır, öbek-ler dolusu kaynaşan, gün vurmuş akarsuyun ovasında göz kamaştıran, ışıltıları anızlara karışmış, binbir renk ipiltisin-de, kızgın güneşin altında iplik iplik sağılan, bir renk cüm-büşünde tüten böcekler, hışır hışır... Usuldan başı dönüyor-du Salmanın, Seferle ötekilerin ne konuştuklarını yandaki çalının dibinden duyuyordu. Kulağını yere dayamıştı, onla-rın konuştuklarını, on adım ötedelermiş gibi duyuyordu. Öte-kiler konuşarak ovaya ininceye, ayak sesleri duyulmaz olun-caya kadar Salman başını yerden kaldırmadı. Ayağa kalktı-ğında baş dönmesi daha da arttı, yanındaki kesme dalına tu-tunmasa düşecekti. Bir yerlerden ılık bir yel, bir borunun içinden geliyormuşcana tam göğsüne esiyor, inceden, kupku-ru kekik kokusu, acı böcek kokusu, güneşte yanmış mor ka-ya kokusu getiriyordu. Başının dönmesi geçince esen yel, yo-ğunlaşan kokular da kesildi. Ter içinde kalmış, bütün bedeni, giyitleri ıpslak olmuş, saçlarından, sırtından sular fışkır-mıştı. Hışır hışır... Yukarıya, geldiği yere doğru sallanarak yürüdü. Şimdi kuyunun dibindeki taş gibi kalmıştı, kimi kim-sesi, hiç kimsesi yoktu. O çölde kaldığı günkü gibi. Bir de

yöresine çizgi çezeceklerdi. Çizginin dışına çıkamayacak mıydı acaba, Sefer çizgiyi çezebilseydi? Ödö kopmuş, eli ayağı boşanmış, bütün bedeni buz kesmişti. Az daha çizginin ortasında kalıyordu. Böylesine hiç bir zaman korkmamış, hiç bir zaman böylesine eli ayağı çözölmemiş, kendinden geçmemişti. Usul usul, baş dönmesinden sonra kendine geliyordu. Aşağıdan, köyden de, yuvarlanan taş sesleriyle birlikte bir sürü ayak sesi yukarıya çıkıyordu. Yöreme çizgi çizmeye geliyorlar, diye geçirdi içinden, yüreği çarptı. Köpek seslerini duyunca daha da yüreği çarpmağa başladı. Yukarıya, kayanın doruğuna baktı, göğe doğru genişleyerek açılmış aydınlık kuyusu silinmişti. Kartallar küme küme, belli belirsiz ışığın yerinde ağır ağır, sallanan karanlığın bir parçasıymışcasına dönüyorlardı. Yuvarlanan taşlar, ayak sesleri, köyden gelen gürültü köpek seslerine karışmıştı. Salman dünyanın sonsuzunda yapayalnız, çırılçıplaktı. Hiç kimse kalmamıştı yöresinde. Batıya, Gökburunun üstündeki kayalıklara yöneldi, orada koca kayalıkları kuşatmış, çınarlar gibi irileşip dalbudak salmış kaktüsler vardı, hepsi de mavi çiçekler açan. Oraya kolay kolay kimse çıkamazdı. Ayakları onu aşağıya, köyden yukarı gelen gürültüye, ayak seslerine çekiyordu. Bundan da kurtulmasının yolu zordu. Gökburunun üstüne, batıya döndü, koşmağa başladı. Koştukça ayaklarının altından taşlar kayıyor, aşağı yuvarlanıyor, o kayalıkların üstüne kapaklanıyor, canının acıdığını duymuyor, ayak sesleri her an ona yaklaşıyordu. O batıya kaçtıkça ayak sesleri ona yaklaşıyordu. Korkusu da gittikçe artıyor, kendi yöresinde de dönüp duruyordu. Soluk soluğa kalmış, doludizgin bir at gibi harlıyordu. Teri buğulaşmıştı. Kalabalık gittikçe yöresini kuşatıyordu. Neredeyse çizgiyi çezecekler, her şeyi tamamlayacaklardı. Salman şu yamacın yüzünde, yanan mor kayaların üstünde, güneşin altında, aşağıda erimiş gümüş ışıltısındaki ırmağın dağa vurmuş şavkı ortasında çırılçıplak kalacaktı. Onu buraya, şu kayanın dibine bağlayacaklar, ölünceye kadar o burada kalacak, çingiraklı yılanlar yumak yumak yöresini alacak, onu parça parça yiyerek tüketeceklerdi. Gökburunun üstündeki kaktüslere geldiğini eline bir diken batınca anladı, hemencecik de koşarak gene ge-

riye döndü. Adamlar dağ kuşatmışlar, dört bir yandan sarmışlar yukarıya doğru koşarak geliyorlardı. Kulağının dibinde kartal kanatlarının şapırtısı, çığlıklar, köpek havlamaları. Taşlar yuvarlanıyordu dağdan durmadan köyün üstüne. Birden gözlerinin önünde bir ışık patladı, ışık büyüdü, büyüdü bütün dağ aydınlığa boğdu. Tam bu anda da Salman yere kapaklandı, ayağa kalktı, karanlığın içine daldı. Aşağıya, ayak seslerine, köpek havlamalarına doğru indi. Kalabalığın ortasında kalmış dönüyordu, başının üstünde kartal kanatlarının şapırtısı. Soluk alamıyor, bu kalabalığın da dışına çıkmanın bir yolunu bulamıyordu. Gözlerinin önünde bir ışık daha patladı, Salman kendisini ırmağın kıyısında buldu. Köyden ses soluk duyulmuyordu, yalnız konaktan inlemeye, hıçkırığa benzer bir ses duyulur duyulmaz geliyor, sonra da hemen kesiliyordu, su karanlık akıyordu, ağır, akmazmış gibi. Bir süre orada bekledi Salman, içine gene doruğa ilk çıktığı andaki gibi bir sevinç doğdu, sevinç onu yeline alıp uçurdu. Akarsudan ince bir saz, bataklık, çakıltaşı, yoğun hayıt yaprağı kokusu geliyordu. Yukarıya kayalığa yürüdü, nar ağacının yanından geçti. Zero hıçkırıyordu, bir an durdu kulak kabarttı, içindeki sevinç başını almış gidiyordu. Koşarak kayalığı çıktı, şuraya, şu kayanın üstüne oturmuştu, diye düşündü. Birden bacakları kendisini taşıyamadı. Oraya, o taşın üstüne çöktü. Soluk alamıyor, boğuluyordu. Ağzını sonuna kadar açmış bir damla hava almağa çalışıyor, olmuyordu. Ayağa fırladı can havliyle, kayadan aşağıya indi, nar ağacının bir dalı yüzüne tokat gibi inince azıcık soluk alabildi. Camide ışık yanıyordu. Birden gene sevince keserek, kolaylıkla, hiç bir şey olmamış gibi soluk alarak oraya yürüdü. Usulcana başını kaldırıp avlu duvarının üstünden içeriye baktı, caminin örtmesinin altında, ak çarşafın içinde, başının altında mor, turuncu gül işleme yastığı. Salman bu yastığı iyi biliyordu, kuştüyü bir yastıktı çok kabarık, babası bu yastığı çok severdi, tarlara binmeğe gittiklerinde de birlikte götürmüştü. Başucunda üç, ayak ucunda dört mum yanıyordu. Örtmenin tavanına bir de büyücek, camları azıcık kararıp dumanlanmış bir gemici feneri asılıydı. İçindeki sevinç dinmedi. Yatağın yanına, ikisi baş, ikisi

de ayak ucunda dört delikanlı oturmuşlar, başları göğüslerine düşmüş kıpırdamadan öyle duruyorlardı. Salman avlu duvarının dibinden kapıya kaydı yavaşca açtı, içeriye daldı. Delikanlılar başlarını kaldırdılar gürültüyü duyunca, Salmanı görünce de orada oldukları yerde, gözleri faltaşı gibi açılmış donmuş kaldılar. Salman geldi, babasının ölüsünün üstüne eğildi, bir süre böyle baktı kaldı, başını kaldırdığında yüzü kül gibi olmuş, gözleri kocaman, saydam, açılmış kalmıştı, bir daha hiç kırpamayacakmışçasına. Geri geri yürüyerek avlu kapısına kadar gitti, «kanıyor,» diye mırıldanıyordu kendi kendine, «kanıyor.» Avlu kapısında durdu bir süre, gözleri oturmuş kalmış gençlere dikili. Sonra gene sarsak adımlarla örtmeye yürüdü. Esen ince yelden mumlar sallanıyor, İsmail Ağanın uzun, incelmış, limon sarısına dönmüş yüzünü, mum ışığında bile pul pul yıldırdayarak yanan abanoz sakalını değiştiriyordu kısa aralıklarla. Bu sefer yatağın bir adım ötesinde durdu, üstüne de eğilmedi. Öyle şaşkınlık içinde babasına baktı kaldı. Baktıkça şaşkınlığı artıyor, dudaklarının arasından duyulur duyulmaz, «gülüyor, kanıyor, konuşuyor,» sözcükleri dökülüyordu. Delikanlılar da hiç ses çıkarmadan, durumlarını hiç bozmadan ona bakakalmışlardı. Salman, «gülüyor, kanıyor, konuşuyor,» diyerek caminin avlusundan çıktı, yalpalayarak nar ağacının altından geçerek kayalığa vardı, babasının oturduğu yere oturdu. Kulaklarında büyüyerek ete girip çıkarken çatırdayan kama sesi... Şimdi artık bir uyurgezerdi Salman, bir kibrit yaktı, babasının kayaya fışkırmış kanını aradı. Biliyordu, bir iyice görmüştü, babasının kanı fışkırmıştı o kamayı çekerken. Babası yıkılırken de fışkırıyordu, mor kayaya fışkırıyordu kan. Kibrit ışığında babasının kanını buldu, kurumuştu. Bir çukura dolmuş kan bile kurumuştu biraz, koyu bir sıvı olmuştu. Parmağını o sıvıya sokar sokmaz sıçrayarak geri çekti. O anda da soluk soluğa camiyi buldu. Delikanlılar oldukları yerden kıpırdamamışlar, öyle duruyorlardı. «Gülüyor,» diye bağırdı Salman. Baştaki çocuğa uzandı, omuzlarından tuttu, sarstı. «Gülüyor, gülüyor, gülüyor,» dedi. «Söyle, söyle, gülüyor.» Kanlı kama sol elindeydi, eli kenetlenmiş, kamaya bitmiş kan kurumuştu kamada, elinde.

Uçtaki delikanlı başını kaldırdı:

«Gülüyor,» dedi. «Buraya getirdik getireli, bu yatağa yatırdık yatırılı gülüyor.»

«Kanıyor,» dedi Salman.

«Kanıyor,» dedi baştaki delikanlı, omuzunu Salmanın elinden kurtarmağa çabalamadan.

«Kanıyor,» dediler öteki delikanlılar da.

«Konuşuyor,» dedi Salman.

«Konuşuyor,» dediler hep bir ağızdan delikanlılar. «İnliyor, durup durup iniyor da...»

Salman gene yalpalayarak dışarıya çıktı, köyün içinde yalpalayarak dolaştı, Dal Eminenin evine geldi, kapıyı açtı, içerisi bomboştu, Mestan Ağa bile yoktu, ahıra gitti, atı ahırda bağlıydı. Attan korkup, azıcık kendine gelir gibi oldu, dışarıya çıkınca gene uykusunun altına girdi. Kayalığa gitti, çatırdayarak göğsü delen kama sesini dinledi, yalım gibi yakan kaya çukurundaki kana parmağını soktu çıkardı, camiye gitti, başını güllü kuştüyü yastığının üstüne koymuş, abanoz sakalı pul pul ipileyen, uzun sararmış yüzlü babasını gördü, gülüyordu. «Gülüyor,» diye bağırdı. Kanıyordu. «Kanıyor,» diye avazı çıktığı kadar haykırdı, dağın yamaçları, kalenin boynu yankılandı. Konuşuyordu. Ne dediğini, çabaladı, çabaladı anlayamadı. Camiden dışarıya çıktığında serin bir yel esiyordu. Kendine azıcık gelir gibi olunca birden bir gürültü, kalabalık, uğultu duvarıyla karşılaştı, dağa döndü yüzünü, dağın dibinde de korkunç bir kadın erkek, köpek, horoz, candarma, silahlı adam kalabalığı... Irmağın kıyısına vurdu, orada da öyle. Kale boynu, Kısık gedik... Her yer, her yer insan, ses, silah, karanlık... Çılgınlık kulaklarında uğulduyor ve Salman yöresini kuşatmış duvarın ortasında dört dönüyordu.

«Konuşuyor, kanıyor, gülüyor.»

Delikanlılar:

«Kanıyor,» dediler.

2

Salman Mustafanın önünde bir an durur gibi etti. Çocuk, oyununu bırakmış, gözleri kocaman açılmış orada öylece donmuş kalmıştı. Salmanın elindeki kamanın kanları yol yol aşağıya süzülüyordu. Kamayı tutan el de kana batmış çıkmıştı. Bir tavuk eşeleniyordu kaktüs ağlının altında. Sinekler konmuştu kayalığın dibindeki yağır beygirin sırtına. Bir kadın ırmaktan doldurup getirdiği kovalarını yere, gübrelerin üstüne indirmiş, gümüş bileziklerin şingirdediği bileklerini uğuşturuyordu. Bir taşı gidiyordu camiye aşağı kuyruğunu patançlarının arasına sıkıştırmış. Adamlar boyunlarını omuzlarının arasına çekmişler, bir an öyle kalakalmışlardı. Salman sallanıyordu sağa sola, gözleri saydamlamış, bıyıkları da diken diken olmuştu. Alnındaki, ellerindeki damarları şişmiş, boynundaki şahdamarı da kabarak hızlı hızlı bir inip bir kalkıyordu. Mustafanın önünden sallanarak geçerken bir gölge gibi uzayıp kısalıyordu. Kırmızı eşek arıları almıştı bir kaktüs yaprağının altındaki karpuz kabuğunu, çok kırmızı orada üstüste, günün son ışıklarında parlayıp sönerek kaynaşıyorlar, bir bokböceği de önündeki yuvarlağını arka ayakları üstüne dikilmiş, bilinmez bir yere yuvarlayarak götürüyordu. Bir bebeğin yüzüne karasinekler çokuşmuş, çocuğun yüzünü kapkara etmişlerdi. Kaktüsün arkasındaki dut ağacına bağlı yaşlı kır beygir kuyruğunu sallıyordu. Bir serçe yöresinde uçup dönerek küçücük bir şeyi gagalıyordu. Birden bir gürültüyle birlikte, köyün alanını koygun bir toz aldı. Bir kadın çığılığı bıçak gibi kesti göğü,

tozu, ırmağı, kaktüs ağlarını, gitti kalenin, dağın kayalıklarına çarptı, orada gürültülerin, uğultunun üstünde yankılandı. Mustafanın gözleri bir ara hiç bir şeyi görmedi. Az sonra kayalıklardaydı, babası önünde yatıyordu. Babasının sağ eli bütün gücüyle ceketinin yakasını tutmuştu. Parmaklarının arasından kan fışkırıyordu. Gözleri açık kalmış, öyle kocaman, canlı, kapkara, kederli, hiç bir yere, Mustafaya bile bakmıyordu. Ölü bir kuşun gözlerini nasıl ak, gölge gibi bir perde örterse İsmail Ağanın da gözlerinin ışığına bir gölge düşmüştü. Bir karınca katarı başının altından geçip, sakalının ucundan kayanın sivri yarığına giriyordu. Üç karınca bir saman parçasını zorla taşıyordu. Çocuk, babasının üstüne eğilir gibi yaptı, sallanıyordu. Kayalığın üstünde, serilmiş yatan İsmail Ağanın yöresinde kocaman ayaklı, şalvarlı, kocaman kırmızı postallı adamlar, postalların çoğunun yüzünü kaya, diken yemiş, yer yer kırmızı, sarı tiftiklenmişti, geziniyorlardı. Çocuğun başı döner gibi oldu, kusacağı geldi, «yüreğim yanıyor,» dedi usulca ve babasının ölüsü yanına, sivri kayanın üstüne sağıldı, oraya büzülüp bir topacık kaldı, gözlerini de babasının kıpırtısız yüzüne dikti. Hemen o anda bir yeşil sinek geldi, ölünün abanoz sakalının üstünde çaktı çaktı söndü. Ortalık kaynaşıyor, toz duman gittikçe yoğunlaşıyor, tüfekler patlıyor, horozlar ötüyor, kadınlar çığlık çığlığa köyün içinde dönüyorlardı. Mustafa oraya, iki kayanın yarığına sıkışmış, uykuda gibi, ıgranıyordu da öne, arkaya, yana... Ölünün kara sakalında, parmaklarının arasında fışkıran kanda, inip kalkan yeşil sineklerde batı batacak güneşin son ışıltıları vardı, gittikçe artan toz bulutunun altında bile. Ölünün yanağına bir damla kan sıçramıştı. Kulağının yanında karakılçık bir buğday başağı, başağın az ötesinde sarıca karıncalar bir el büyüklüğünde bir yere sıvanmışlar, orasını sapsarı altın sarısına dönüştürmüşlerdi. Son gün ışığında karıncaların sırtlarında da iğne ucu, iğne ucu ipilti. Birkaç adam geldi, İsmail Ağayı bir kilimin üstüne yatırdılar, böylece kayalıklardan aşağıya indirdiler. Nar ağacının altına gelince, soluklanmak için bir süre durdular. Yere koydukları kilimin üstündeki ölüye hiç bakmıyorlardı. Mustafa da onlarla birlikte yerinden kalkmış

arkalarına düşmüş, ölünün ayakucunda duruyor, gözlerini de onun yüzünden bir türlü ayıramıyordu. Biraz sonra camideydiler, ölüyü örtmenin altına kilimle birlikte tahtaların üstüne ağzı yukarı yatırdılar. Çok kıllı bir adam İsmail Ağanın ceketinin yakasını sıkı sıkıya tutup oraya kenetlenmiş elini açmağa uğraştı. Kıllı adam ter içinde kalıncaya kadar çabaladı, kan içindeki eli bir türlü açamayınca, ölüyü olduğu gibi bırakıp homurdanarak camiden çıktı gitti. Mustafa duvarın köşesine oturmuş, oraya sıkışmış, bir topak olmuş gene gözlerini babasına dikmişti. Kuşlar geçmişti üstlerinden bir ara, oraya buraya küme küme çavarak, çığlık çığlığa. Dağlar durmadan yankılanmış, akarsuya vurmuş batan günün son ipiltileri çınlamıştı. Bundan sonra da Mustafa tozdan dumandan başka bir şey görmemiş, babasının yüzü ak, dalga dalga gelen bir tozun ardında kalmış, kulakları sağır olmuşcasına da hiç bir sesi duymamıştı. Bir uzak dinginlik içine düşmüş, bir tarda, suyun üstünde, yöredeki toprak, kayalık, kaktüs ağaçları, ağaçlar, arılarla birlikte bir bilinmeze yapayalnız kayıp gidiyordu.

Birden gene babasının yüzü açılınca, Mustafa gene sonsuz bir şaşkınlıkta kalarak gözlerini ona dikti. Ölünün sonuna kadar açılmış gözleri, kapkara menevişlenen sakalı, kıvrıkcılamış saçları, yakaya yapışmış, aralarından kan fışkıran güçlü, uzun parmakları, parmaklarının üstünde kana batmış, dimdik olmuş kolları ilk olarıktan görüyordu çocuk, tavandaki bir çiviye asılıp, ta aşağılara kadar indirilmiş gemici fenerinin, ölünün baş ve ayak uçlarına dikilmiş mumların ışığında, inceden bir yel fisileyip yalımları salladığında, donuk gözler açılır kapanır, sakallar titrer, dudaklar açılır gibi oluyor, Mustafa köşesinden hoplarcasına sarsılıyor, ürperiyor, içinden bir anlık bir sevincin şimşeği hızla gelip geçiyor, çocuk yerinde gene bir külçe gibi tortop olmuş kalıyordu. Harlı bir ateş yanıyordu bir ocakta, yandaki ahırdan atların hiç bitip tükenmeyen kişnemeleri geliyordu köyü sallayan, kayalıklarda, kalenin duvarlarında yankılanıp parçalanarak. Evin içi ağzına kadar hiç konuşmayan insanlarla dolmuştu, bu başları göğüslerine düşmüş insanların hiç birisini tanııyordu. Giren çıkan, evin içi bir karınca ocağına

dönmüştü. Ocağın sağ kıyasına, kalın bir döşeğin üstüne bağ-
daş kurmuş oturmuş yanakları pembe, uzun boyunlu, apak,
ince, ipek gibi, bir parça bulutcasına ışılayan sakalları gö-
beğine kadar inmiş adam bir yandan kıpır kıpır eden dudak-
larıyla dualar okuyor, bir yandan da çocuğu kucaklamış bağ-
rına basıyordu. Sakalı baştan sona ıpslak olmuştu. Ve ço-
cuğa duaların arasından Mustafanın anlamadığı bir dilden
olacak, bir şeyler söylüyordu. Antlar içiyordu ulu bir şeyhin
başı, tanrının adı, peygamberin ışığı üstüne. Çocuk cansız gi-
biydi, ne duyuyor, ne düşünüyor, ne de kıpırdıyordu. Gözle-
rinin önünde babasının gittikçe sararan uzun yüzü, gittikçe
ışılığını artıran, menevişlenen kara sakalı, sakalın ucunda
iğne ucu, iğne ucu ışıltıda sarıca karıncaların ışıltısı... Sa-
kallı adam ter kokuyor, boyuna da titriyordu içten içe. Ço-
cuk ondan kurtulunca kendisini dışarda buldu, kaktüs ağılı-
nın altına emekleyerek girdi, dikenlerin sırtına battığını,
acıttığını çok uzaktan ancak farkettiler. Orada bir süre kuru
toprağı soluduktan sonra, ağılın dibinin karanlığından emek-
leyerek cami avlusunun duvarına kaydı. Oraya sinip içeriyi
dinledi, içerden ses soluk gelmiyordu. Kulak kesildi, ille de
oradan bir ses gelmeliydi kulağına, belki babasının sesi.
Bekledi. Sonra ayakları onu aldı caminin içine götürdü. Beş
tane adam orada durmuşlar, bacaklarını tahta döşemeden
aşağıya sarkıtmışlar, başları göğüslerinde uyuklarcasına öy-
le duruyorlar. Bir de genç bir imam ölünün başucuna otur-
muş sallanarak Kuran okuyor, mırıl mırıl. Mustafa vardı,
eski oturduğu yere, köşesine oturdu, büzüldü, tostoparlık
olup gözlerini babasının yüzüne dikti. Sert bir yel dalgası
gelip ışıkları salladı, çocuğun sevinçten yürüğü ağzına geldi,
babası kıpırdar gibi olmuştu. Donuk yüzün çizgileri kıpırdamış,
çene oynar gibi etmiş, sakal dalgalanmış uçmuştu azı-
cık, yakayı kavramış kanlı el açılmış kapanmıştı. Kan fıski-
rüyordu yöreye, kilimlerin nakışlarına, tahtanın üstüne. Bir
de babası derinden soluk almıştı. Mustafa bunu babanın göğ-
sü usul usul kabarırken hem görmüş, hem de soluğunun se-
sini olduğu gibi duymuştu. İçindeki acısı gittikçe yeyniyor,
arada da bir sevince dönüşüyordu. Gözünü kırpmadan ölü-
nün yüzüne bakıyordu. Bir an gözünü ondan ayırırsa bir şey,

yitirmemesi gereken bir şeyi yitireceğini sanıyor, gözleriyle, sonuna kadar açılmış gözlere, elmacık kemikleri usuldan çıkık, uzun, esmer sararmış yüze, menevişli, mum ışığında kömür karası donuk sakallara, kalın soluk dudaklara asılmış onu bırakmıyordu. Kıyamete kadar burada, bu köşede oturacak, onu bırakmayacaktı.

Arada bir, dehşet bir gürültünün, ağlamaların, tüfek seslerinin, at kişnemelerinin, horoz ötüşlerinin, köpek havlamalarının içinde kalıyor, yanını yöresini göz gözü görmez bir toz bulutu sarıyor, bu da tam karşıdaki yatan uyanacakken böyle oluyor, camiden uzaklaşıp gidiyordu. Oradan uzaklaştığını yanan balmumlarının kokularının yitişinden biliyor, evde ocağın başında tedirgin, bir an orada kalıyor, içine onulmaz bir acı çöküyor, sonra da ne yapıp eyliyor, bir yolunu bulup merdivenlerden sağılıyor, kaktüs ağılı boyunca sırtına dikenler batarak emekliyor, cami avlusunun duvarında bir an durup kulak kesilerek bekliyor, derinden, çok derinden bir soluklanmayı, iç çekişini duyuyor, o anda da kendisini köşesinde büzülmüş, tostoparlak olmuş buluyor, gözleri babasının yüzünde inatla dikilmiş, hiç bir şeyi kaçırmadan bekliyordu.

Salmanı gördü. Elindeki kanlı kama olduğu gibi duruyordu. Boyu uzamış, çizmeleri çamura batmış, ceketinin bir kolu omuzdan kopmuş kolunda sallanıyordu. Fişeklikleri de kan içindeydi. Boynunda da kan izleri vardı. Avlu kapısından sallanarak girdi. Onun da gözleri sonuna kadar yeşil, çakır açılmıştı. Bıyıkları, kaşları diken diken yüzüne çakılmış, dişleri apak gözüküyordu. Omuzundaki filintasının ağzı aşağıdaydı. Ayaklarını sarkıtıp uzatmış bekçiler onu görünce ayağa fırladılar, fırlar fırlamaz da orada çakıldılar kaldılar, soluk bile alamadılar. İmam başını bile kaldırmayıp gözleri kipta mırılısını sürdürdü. Salman geldi, ölünün yanbaşına diz çöktü, gözlerini ona dikip uzun bir süre öyle baktı kaldı. Arada bir elini uzatıp ölüye dokunmak istiyor, tam yaklaştırırken hızla, bir ateşe dokunacakmışcasına geriye çekiyordu. Epeyce elini uzatıp çekti, uzatıp çekti, ölüye bir türlü dokunamayınca ayağa kalktı. Bir şeyler mırıldanarak bir süre de ayakta durdu, sonra birden kendi yöresinde birkaç ke-

re döndü, dönerken Mustafanın üstüne eğildi, çocuğun sesi soluğu kesildi, bir süre eğilmiş çocuğa baktı. Mustafa onu artık görmüyordu. Onun gözü şimdi daha bir inatla babasını izliyordu. Salman oradan yalpalayarak uzaklaşırken, Mustafa son bir kere daha bütün gücünü toplayıp babasının gözlerinin içine baktı, hiç, hiç, hiç bir şey olmuyordu. Bunun arkasından hemen gene cıv cıv kurşun sesleri, gene haykırışmalar, at kişnemeleri, gene koyu bir toz duman... Mustafa nasıl gitmişse gene ocağın başında, yalımların karşısında... Aksakal dualar okuyor titreyerek. Çocuk gene bir yolunu buluyor, kaktüs ağılının dibinden caminin avlu duvarına... Sonra içeriye, köşeye... Salmanla üç kere karşılaştı camide. Salman ölünün yanına diz çöküp oturuyor, ölünün yüzüne parmağını uzatıyor, dokunamıyor, kızıl kor olmuş demire dokunmuşçasına geriye çekiyordu. Sonra da kalkıyor bir tuhaf bir oyunda gibi kollarını açarak kendi yöresinde dönüyordu.

Sabaha karşıydı, Mustafa gene ocağın başından kaçmış, köşesine çekilmiş, gözlerini babasına dikmişti. Salman sonsuz bir telaşla koşarak, azıcık da öne eğilmiş, sinerek geldi, bekçi delikanlılar ona bu sefer bakmadılar bile, her zamanki diz çöktüğü yere diz çöktü, bu sefer parmağını uzatıp çekmedi, yüzünde inceden, belli belirsiz bir gülümseme dolaştı. Az sonra da gülümseme belirlendi, sonunda da yüzünde dondu kaldı, Salman parmağını uzatacak oldu, parmağı öyle uzanmış kalakaldı. Mustafa onun ayağa yay gibi kalkıp fırladığını, o anda da kapıyı bulup dışarıya çıktığını ancak görebildi.

Bekçi delikanlılardan birisi gün atarken usulca Mustafaya dönüp konuştu:

«Korkmadın ya Mustafa?» dedi. «O bir karabasandı.»

Gün doğarken çocuğu kaldırıp eve götürdüler. Mustafa giderken dönüp dönüp ölüye, camiye bakıyordu, ta ki evin içine girinceye kadar. Evin içi binbir ayaktı. Kadınlar, erkekler, çocuklar, yaşlılar, delikanlılar kaynaşıyordu. Merdiveni inenler, çıkanlar, konuşanlar, bağırانlar, avluya, kaktüs ağılının dibine çömelip sıralanmışlar, köyün içi de insanla ağzına kadar dolmuştu. Melon şapkalı, pantolonlu şehir-

liler, üç etekli, yakaları sırma işleme abalı, kırmızı postallı dağlılar, kırmızı kuşaklı, kızıl sakallı göçmenler yönsüz, köyün bir başından bir başına gidip geliyorlardı. Aşağıdan, Anavarza ovasından da atlılar çekilip geliyorlardı eyerlerinin üstüne yumulmuş. Kimisi de eyersiz, bellemesiz, dizginsiz, gemsiz çıplak atlara binmiş... Anası elinden tutmuş Mustafayı Gökburuna doğru akan bir kalabalığın içinden sürükliyordu. Dağın yarı beline kadar çıkmış, orada asılmış kalmış toz bulutu gittikçe yükseliyor, güneş bulutun arkasından bulanık bir gözüküyor, bir yitiyordu. Büyük bir kalabalık geldi Gökburun kayalıklarının dibinde, yukarı dağa doğru uzanıp gitmiş yüksek, yaşlı kaktüs ağlının ırmağa inen ucunda durdu. Burada kayalar ırmağın ta içine kadar girmiş, geniş bir burgaç oluşturarak mavi derinleşmiş sular karşıda geniş bir düzlüğe apak çakıltaşlarını gözalabildiğince yaymıştı. Kalabalığın gölgesi aydınlık suyun yüzüne vurmuştu. Önemli adamlar gelecekti aşağı yoldan, Anavarza düzlüğünden, büyümlü kişiler... Mustafanın anası dört gözle, sonsuz bir hırsla, tepeden tırnağa umut kesilerek, bir tansıkla İsmail Ağayı diriltecek kişileri beklercesine bekliyordu yoldan gelecekleri. Bütün gözler de Zeronun gözleriyle birlikte karacalıların, böğürtlenlerin arkasından, uzaktan yükselip gelen bir top toza dikilmişti. Mustafa ne yöresindeki soluğunu tutmuş bekleyen kalabalığı, ne yuvarlanıp gelen toz bulutunu, ne onu elinden tutmuş anasını, ne de akarsuyun aydınlığına düşmüş kalabalığın gölgesini görüyordu. Onun akli camide, örtmenin altında yatan, arada bir de soluklanıp kalkacakmış gibi duran, sakalları titreyen, sağ göğsünü sıkısıkıya tutmuş, akacak, fışkırmış kanı bağlamış, bırakmayan ölüdeydi. Ölünün yüzü gittikçe de sararıyor, kocaman açılmış gözleri acımayla bakıyorlardı yöreye. Her zaman, her şeye acımayla bakardı İsmail Ağanın gözleri... Mustafa telaş içindeydi, yerinde duramıyordu, şimdi, şu anda anasının elinden kurtulup camiye ulaşmazsa çok geç kalacağını, babasının ayağa kalkıp atına binerek ~~delu~~ dizgin şu düz ovaya, ak bulutların kabarıp geldiği Akdeniz üstüne süreceğini, orada denizin uzaklığında kaynayıp yitip gideceğini sanıyordu. Yetişmeli, o uyandığında elinden tutmalı, bacaklarına yapışmalı, onu bir

yerlere göndermemeliydi. Çabılıyor, çırpınıyor, anasının elinden bir türlü kurtulamıyordu. Derken böğürtlenlerin arkasından gelen toz bulutu ortaya, yola çıktı. Bulutun içinden bir otomobil geliyordu, bomboz olmuş bir siyah otomobil. Mustafa bu otomobili tanıyordu. Ona, o altın kösteği, altın saatıyla veren iri yarı kişiydi otomobilin içindeki. Otomobil az sonra geldi, ikiye ayrılmış kalabalığın ortasında durdu, içinden de o iri adam çıktı. Yüzü asık, öfkeliydi. Zero, elindeki Mustafayı sürükleyerek ona doğru atıldı, bir şeyler bağırarak... Adam tuttu Zeronun başını boğazına bastı, bir süre kadının başını göğsünde tuttu, sonra da aşağıdaki Mustafayı gördü, kadını bırakıp Mustafayı yerden kaldırdı, güçlü ellerinde bir süre tutup çocuğun yüzüne baktı kaldı. Gözleri dolmuştu çocuğa bakarken, usulca onu yere bıraktı, otomobili ne birşeyler konuşarak bindi, yürüdü, biraz sonra kalabalığın arasından bir bölük candarma geçip köye girdi. Candarmaların arkasından da, önde kır bir ata binmiş, İsmail Ağaya benzeyen abanoz sakallı çok uzun boylu bir atlı çıktı, kırıpkileri çok uzundu, kıvrıktı. Mustafanın içinden şimşek ışıltısında bir sevinç geldi geçti, bir an babasını görür gibi olmuştu kır atın üstünde. Adamın arkasından sayısız atlı geliyordu. Keçi postundan kolsuz çepkenler giyinmiş, uzun kılları salkım saçak sarkan.

Zero kır atlıyı koşarak ta ötelerde karşıladı. Mustafayı ayağını yerden kesip sürüyerek: «Bu Bey,» dedi, «bu sürgün. Bu senin amcan...»

Bey karşılarına gelince atının başını çekti, Mustafayı yerden aldı, kucakladı, sakalı ıpsıslaktı, ter kokuyordu. Üstüste birkaç kere «Ah» çektikten sonra çocuğu yere koydu. Üzengisine yapışmış Zeronun usul usul başını okşadıktan sonra atını sürdü Gökburuna, kalabalığın içine gelince yüksek sesle çığlığa benzer bir ses çıkarttı. Ardından gelen atlılar da ona uydular. Az sonra da Bey bir ağıda başladı Kürtçe. Sesi çok gür, çığlık gibiydi. Sanki bütün ovaya, dağa, akar suya, Anavarzaya, ota, çiçeğe, börtü böceğe duyuracakmışcasına sesini uzatıyordu, uzun, bitip tükenmeyen... O sesini bir an için kesince arkasındaki atlılar kalabalığı başlıyordu ağıda... Onlar kesiyor, Bey başlıyor, Bey kesiyor at-

lılar başlıyordu. Köye böyle ağıt söyleyerek ağır ağır girdiler. Mustafa da bu kalabalıktan faydalanıp anasının elinden kurtulup kaçmış, soluğu taşarak, yarı baygın, gelip tahta minarenin kapısının ardına kendisini atmıştı. Kapı kapalıydı ve çocuk bir yarıktan olduğu gibi oraya uzanıp yatmış babasını görüyordu. Babasının kara sakalı daha olduğu gibi menevişliyordu. Yakasındaki eli azıcık gevşemiş gibiydi. Gözleri de biraz daha ardına kadar açılmıştı. Ayakları da, az önce yoldan gelmişcesine, toz içinde, yana, biri sağa, birisi de sola yatmış öyle duruyorlardı. Uzun kıvrıkcık perçemi, kalın, alnına düşmüş, yağlanmışcasına ışıyordu. Mustafa artık gözlerini onun yüzünden hiç ayırmıyordu. Caminin avlusuna girenin Bey olduğunu anladı ama, ona dönüp de bakamazdı, yitirirdi babasını. Bey geldi, uzanmış yatanın önünde diz çöktü, gözlerini, o da Mustafa gibi onun yüzüne dikti, bir süre baktı baktı, sonra elini uzattı, ölünün saçlarını okşadı, «İsmail», diye seslendi, «amcam oğlu İsmail, İsmail,» dedi, ayağa kalktı. Başını caminin tavanına değiyordu nerdeyse. «İsmail, İsmail, amcam oğlu İsmail,» diyordu boyuna. Ellerini göğsüne kavuştururken bir ağıda daha başladı. Bu sırada da atlarından inmiş adamlar ona katıldılar. İğranan, dağı taşı eriten, çok uzaklardan gelen seslerdi bunlar. Ölüyü uyandıracakmışcasına, okşarmışcasına, şefkatle, sevgiyle dolup taşmış sesler dalga dalga, buradan akarsuyla birlikte ovayı, kayalıkları yoğun dolduruyordu. Mustafanın gözlerinin önünden ipiltiiler uçuşuyordu, karanlıklarda. İsmail Ağa ayağa kalkıp yürüyordu. Elini göğsüne götürüp amcası oğluna Kürtçe, hoş geldin, diyordu. Bu kalabalıktan dolayı kusura kalma. Sen gelince ayağa kalkamadığıma gönüllenenme, yorgunum, diyordu. Bunu belki de Beyin ağıdı söylüyordu. Gücendim, diyordu İsmail Ağa, elpençe divan amcası oğlu Beyin karşısında, geç kaldın, niye daha erken gelmedin? Sürgünüm, diye inliyordu Bey... Şimdi, burası memleket olaydı, ben senin kanın için taşıyla toprağıyla şu Çukurovayı yakardım, diyordu. Sürgünüm, eli kolu bağıyım. Köylüler, öteki köylüler, Toroslardan dökülmüş kalabalık cami avlusunun dışında durmuşlar, bu korkunç ağıdı dinliyorlardı. Sonunda Bey geldi, gene ölünün yanbaşımda diz çöktü. Mus-

tafa onun ak, gür, bulut gibi kabarmış ak sakalını ıslak, uçar, dalgalanır gördü. Ölünün elini tuttu. İmam akşamdan beri bağdaş kurduğu yerden hiç kıpırdamamış mırıldanarak tuhaf bir uyumla sallanıyordu. Beyi görünce sesini biraz daha yükseltip, sallanmasını biraz daha artırdı. Bey, şaşkınlıkla ölünün yüzüne, menevişli sakalına, kıvırcık perçemine, geniş alına bakıyordu. Yüzü şaşkınlıktan hayranlığa, korkuya, umutsuzluğa, acıya, sevince girip çıkıyordu. Sonra usulca ölünün elini göğsünün üstüne bıraktı, ayağa kalktı. Yüzü gerilmiş, göz çukurlarında yaşlar birikmişti. Bir süre ayakta ölüye öyle baktı kaldı, sonra yumşacık, yan yan avlu kapısına yürüdü, atlılar taş kesilmişler, oldukları yerde bekleyiyorlardı. Sarkık bıyıkları sessiz, öfkeli, acılıydı. Büyük ela gözleri kısılmıştı hepsinin de. Bey dışarı çıkınca doğru yukarıya, konağa yöneldi yaya olarak, atlılar da binitlerini yedekleyip arkasına düştüler. Konakta onu Arif Saim Bey, yörenin Türkmen Beyleri, Ağaları, Zero, Pero, Hace, Hace İsmail Ağanın kızkardeşiydi, o da uzaklardan gelmişti, üçü üç yerden bir ağıda başladılar, uzun, uzak, derin bir çığlık gibi, çok bilinmiş, ölçülü, binlerce yıl milyonlarca insanın yoğunlaştığı bir çığlık... Beyi evlerinde böyle karşıladılar. Onun başı yerdeydi. Merdivenin sağ başında Arif Saim kollarını açmış bekliyordu. Burada, Beyin içinden bir ikircik geçti, sonra da onunla kucaklaştı. Arkasından teker teker Türkmen Ağaları, Beyleri kucakladılar onu. Avluda büyük kazanlar kurulmuş, kaktüs ağılının dibinde iri bıçaklı adamlar koyunlar kesip yüzüyorlardı. Bu kazanlarda yemekler pişecekti. Köyün yaşlı kadınları, genç kızları kazanların yöresinde, avluya, hasırların üstüne serilmiş kilimlerin üstünde telaşla dolaşüyor, üstünde birer buğu bulutu kazanlara bulgur, pirinç, patates, doğranmış et boşaltıyorlar, tahta kepeçlerle karıştırıyorlardı durmadan. Buğulu yemek kokuları dağılıyordu yöreye. Kazanların ardındaki kayalık, kaktüs ağılı, kaktüslerde mora çalan pembe yumurta büyüklüğündeki, apak, her birisi bir çivi gibi yapraklara saplanmış dikenlerin arasına sıkışmış meyveler... Meyvelerin üstündeki yapışkan ayva tüyleri ışıltıda ve nar ağacı şıkırdım gibi meyveye durmuş, dallar pespembe, iki yumruk büyüklüğündeki üstüste

binmiş narlardan, yere degecekmişcesine uçları toprağa sarkmış, duman ardında kalmışlar hayal meyal bir gözüküyor, bir yitiyorlardı. Arada bir atlar kişiyor, yalnız kalmış bir horoz ötüyor, avlu, köyün ev aralıkları, cami alanı gittikçe kalabalıklaşıyordu. Dağın yamacını da bir sürü adam almış, yürüyorlar, koşuyorlar, bir araya gelip dağılıyorlar, kayaların aralarında dönüyorlardı. Sıcak da gittikçe bastırıyordu. Kayalıkların üstüne kaynaşan bir ipilti şimdiden çökmüştü.

Atlarından inmiş keçi derisinden çepkenleri olan, şayak şalvarlı, çarıklı, ayaklarına nakışlı yün dizleme çoraplar çekmiş uzun boylu karayağız Kürtler, konağın duvarlarının, kaktüs ağlının, avlu duvarlarının dibine çömelmişler, bir beklemenin sabrında, bir bilinmez, yalnızlığın acısında gözlerini yere dikmişler kıpırdamadan öylece duruyorlardı. Çok görmüş geçirmiş yüzlerinde donmuş kalmış, onulmaz bir yara gibi bir keder... Arada sırada bunlardan başını kaldıran birisi dağın doruğunda, andan ana, ışıktan ışığa değişen, az önce toz rengiyken, şimdi deniz mavisine çalan, biraz sonra da ıslak bir yağmur moruna dönüşecek olan kayalıkların üstünde dönen kartallara dalıp gidiyordu. Ova köylerinden çok insan gelmişti, atlı, yayan... Daha da durmadan geliyorlardı, sırtlarında mavzerler, filintalar, av tüfekleri, bellerinde tabancalar, Çerkes kamaları. Gelenler, atlarını bağlayacak bir avlu, bir kapı, bir ahır buluyor, kendileri de kalabalığın bir yerine sıkışıyorlardı. Avlunun tam ortasında Arif Saim Beyin toz içine batıp çıkmış otomobilinin farları, nikel kısımları bir parıltıda, göz kamaştıran, çakıp sönüyorlardı.

Öğleye doğruydu ki köy, dağın, kalenin yamaçları ağzına kadar doldu. Köyde iğne atsan insandan yere düşmezdi. Büyük kazanlarda pişen yemekler önce konaktaki Beylere götürüldü. Konağın büyük odasına uzun bir kilim sofraya serilmiş, sofranın üstüne geniş, sırma işleme, eski zamanlardan kalma pırıl pırıl bir sofraya örtüsü atılmıştı. Örtünün üstüne yufka, altın sahanlar, kaşıklar, çatallar, altın işleme bilur bardaklar konmuştu. Gümüş tepsiler, büyük gümüş taslar içinde sofraya konan yemeği bir altın kepçeyle Memet Efendi altın sahanlara dağıtıyordu. Kepçeyi eline alır almaz

birdenbire Memet Efendinin eli titredi, yüzü soldu, bir iki kere usuldan gözlerini kaldırıp Arif Saim Bey'e, arkasından da Bey'e baktı. Önce kime koymalıydı yemeği bir umar ister gibi gözlerini ötekilerin, Türkmen Beylerinin üstünde dolaştırdı, hiç bir yerden bir umar gelmeyince yüreğinin istemini yerine getirdi, ilk kepçeyi Beyin önündeki sahana koydu, Bey, Memet Efendinin ikirciğini anlamıştı, önündeki dolu sahanı yanındaki Arif Saim Beyin önüne sürüp, onun boş sahanını kendisi aldı.

Arif Saim Bey:

«Estağfurullah,» diye onu önlemeğe çalıştı ya, iş işten geçmiş, sahan önüne kadar gelmişti. «Estağfurullah,» diye gülererek yineledi, ama önündeki sahanı da Bey'e geri vermedi. Bey ancak buraya bir yıllık sürgündü ama, Arif Saim Beyi çok yakından tanıyordu. 1926'da üç kere onunla Diyarbakırda karşılaşmışlar, bir keresinde de baş yargıç Arif Saim Bey, onu yattığı hapisneden evine çağırılmış, bir gece uyu-madan sabaha kadar konuşmuşlardı. Doğu Anadolu, Türkiye ve gelecek üstüne. Bu konuşmadan sonradır ki, Mustafa Kemal Paşanın yakın bir adamı olan, bir sözüyle bir sürü adamı Diyarbakırda bir gecede alanlardan surlara kadar astıran Arif Saim Bey onu hapisten çıkarttırıp İzmir'e sürdürmüş, Izmir'den İsmail Ağanın isteği üstüne buradaki kasabaya getirtmiş görkemli bir Ermeni evini ona vermişti. O gecedен sonra ilk olarak bugün karşılaşıyorlardı. Yanyana durmuş kalmışlar, yanyana sofraya oturmuşlar ama ne bir tek sözcük konuşmuş, ne de göz göze gelebilmişlerdi. Aralarına bir tuhaf utanca, korkuya, üzüntüye, hayıflanmağa benzec bir duvar örmüşlerdi.

Yemeğe sofradakilerin hepsi birden başladı. Yemek yerken hiç birisi konuşmadı.

Dışarıya avluya, kilimlerin üstüne de büyük bir sofraya kurulmuş, sırtı keçi postlu Kürtler, öteki köylerden gelen konuklar buyur edilmişlerdi. Sofra avlu kapısından nar ağacına kadar uzanıyor, bu geniş halkaya yüzlerce kişi sığışmış kaşık sallıyor, bir yandan da genç kızlar durmadan ekmek, yemek taşıyorlardı sofraya...

Koyunlar, keçiler kesiliyor, biten kazanlar doldurulup

uzun kepçelerle karıştırılıyordu. Lenger lenger yemekler dışarıya da taşınıyordu.

Bu yemek faslı ikindiye kadar sürdü ya, kazanlar ocaktan inmedi, bu kadar insan nasıl doyacaktı...

İkinci üstüydü ki, yukarıdan, gedikten bir çığlık koptu. Uzun bir kadın sesiyle ortalık sallandı. Gelen Telli Hatundu. Doru, görkemli bir ata biniliydi. Uzun, çizgili fistanı bindiği atın sağrısını örtmüş, etekleri üzengiye kadar inmişti. Başındaki ak başörtüsünün bir ucu bir bayrak gibi arkasından dalgalanıp geliyordu. Atın her iki yanında üçerden altı, önünde de bir kişi yürüyordu. Yürüyenler genç, güzel giyimli kişilerdi. Uzun boylu, yakışıklıydılar. Telli Hatun ünlü bir Türkmen Beyin kızı, ünlü bir Beyin de dul hatunuydu. Büyük, ormanlıklı, bağlık bahçelik, yüz pınarlı Asarkaya konağı baştan sona onlarındı. Orada Telli Hatun soylu atlar yetiştirirdi. Bağlarının üzümü, bahçelerinin narı, elması, armudu tüm Çukurovada ünlüydü. Telli Hatun da bütün Çukurovada ünlüydü. O, bütün Türkmenin baş ağıtçısıydı. Öyle her ölüye ağıt yakmazdı. Telli Hatunun ağıt yaktığı ölü bir daha Türkmende unutulmaz, Telli Hatunun ağıdıya birlikte dilden dile dolaşırdı. Kocası ölünce onun üstüne günlerce durmadan ağıt yaktı, bir kuş gibi onun ölüsü, mezarı, giyitleri üstünde döndü durdu. Ondandır da ünlü Maraş Beyinin ölüsü dışında ağıt yakmağa hiç bir yere gitmedi.

Telli Hatunun gedikten çığlık atarak görünüşü bütün konukları şaşırmıştı. Ünü büyük Telli Hatun bunca yıldan sonra, Beylerin Paşaların ölülerine gitmeyen Türkmen hatunu bir Kürdün ölüsüne geliyordu, hem de ağıt yakmağa ta gedikten başlayarak... Onu bütün köy erkeği kadını, kocası genç, konuğuyla karşıladı. Hatun köye binlerce kişi arasında girdi ve attan bir delikanlı gibi atlayarak, eteklerini iki eliyle yukarı kaldırıp merdivenlere yürüdü. İri söbe gözlüydü, saçları kınalarmış mor kırmızı, çenesi ince, boynu kuğu boynu gibi uzundu, iri, görkemli bir görünüşü vardı. Parmaklarındaki iri elmas kaşlı altın yüzük balkıyor, boynundaki beşibiryerdeliler şıkırdıyordu. Merdiven başında onu başta Arif Saim Bey, arkada öteki Beyler karşıladılar.

Derken aşağı gedikten Gökburundan bir kadın çığlığı da-

ha koptu, arkasından kayalarda yankılanan bir ağıt, bu gelen de Zala Hatundu. Aşağıdan Anavarza ovasından, Lek Kürtlerinden olurdu. Aşiret kavgasında kartal gibi üç yiğit yitirmişti. Ölmüş her yiğidin başına gelir, oğullarıyla birlikte bu ölüye de ağlayarak ağıt yakardı. Onun arkasından karşidan, ovadan Eşe Hatun geldi, yanında on beş kadar ağıtçı kadınla birlikte... Payastan olurdu, büyük derebey, İskenderun hükümdarı Küçükalioglu soyundandı. Onun için, bir ağıdı bir cennet eden Eşe Hatun derlerdi. Onun ağıt yaktığı ölü, ölü sayılmaz, sağılardan daha çok yaşayan bir kişi sayılırdı. Hürüuşağından Zeynep Ana da geldi, çok yaşlıydı, ama şu Çukurovada bir ölüyü övmeye, acımadı, yangılı ağıt söylemeye onun üstüne bir kadın daha yoktu. O, plaklara, kitaplara geçen ağıtlar yakmıştı yüzlerce, binlerce şu belalı Çukurovaya... Sonra Yılkale altlarından Döne Karı, Bahçeden, Kırmacılıdan da ağıtçı kadınlar sökün ettiler. Bu kadar ağıtçı gelmişken artık ölü camide kalamazdı. Akçasaz çiftliğinin sahibi on üçünde kan gütme yüzünden dul kalan Erkek Hüsne Hatun da geldi. Daha gelin gibi giyiniyordu. Renk renk ipekli başörtülerle örtülmüş fesinde koşar koşar altınlar diziliydi. Hırızması elmas, kulaklarından sarkan küpeler has inciye. Atlas geniş yeşil fistanı hışırıyordu. Alnına som ipekten siyah bir atkı bağlamıştı. Söbe gözlerinde derin bir keder, sağ yana bükülmüş uzun kuğu boynunda umutsuzluk gözüküyordu. Güzel, kırmızı dudaklarını sıkı sıkıya yummuştu. Sivri çenesinde öfke... Yağız bir attan tam avlunun ortasında indi. Belindeki nagant tabancanın sapındaki altın işlemeler ışılıyordu. Merdivenleri koşarak çıkıp erkeklerin odasına gürültüyle selam vererek girdi. Beyler onu ayakta karşıladılar Sarıbahçenin Alevi Kürtlerinin heybetli kadınları giyinmiş kuşanmış bir renk cümbüşünde görkemli geldiler, gözleri çok büyük, çok kara, bilekleri ince, duruşları şıcaçık, Arap kısraklarına benziyordu dimdik duruşları. Yasalara bürünmüşlerdi, başlarını kaldırıp dünyaya bakamıyorlardı. Narlıkışlada kışlağı, Meryemçil belinde, içinden otuz üç pınar kaynayan yaylağı olan, evini basan altı namlı eşkiyanın elini kolunu bağladıktan sonra götürüp Anavarza burnunda onları kendi eliyle suya atan Yeşil Anşa Hatun da

geldi, bir gök gibi gürleyerek. Yüzü ince, teni pembe tül gibiydi. Utangaç utangaç başını sola yıkmıştı. Kirpikleri çok uzun ve kıvrırcık kıvrırcıktı. Yüzü bir aydınlığın, sıcaklığın büyüsendeydi. Onun yüzünü gören olduğu yerde çakılır kalır, başı bir düşte, bir güzelliğin tadında dönerdi. Salt onun güzel yüzünü görmek için Rumdan Şamdan insanlar geirlerdi Narlıkışlaya, otuz üç pınarlı Meryemçil beline... Toroslardan, çok nergisli Azaplı Avşarlarından, Sumbaslıdan da ünlü ağıtçı kadınlar geldiler.

Hasan geldi Ağasının üstüne kapandı. Bir bebeği ığralar gibi kocaman adamı nazlayarak kollarında ığraladı. Duyulur duyulmaz, kendi kendine: «Demedim mi sana. demedim mi kardeş,» diyordu. «O anamız olacak zaim mezarında yatmasını. demedim mi sana? Şimdi ben bu dünyada, bu gurubetelde, sensiz ne yapacağım, de bana kardeş, ben ne yaparım sensiz bu ıpıssız dünyada?»

Mustafa onu minarenin tahta yarığından seyrediyor, o konuştuğça bir şeyler gelip şurasına tıkanıyor, şimdiye kadar nedense hiç ağlayamamış Mustafayı bir hoş eyliyordu.

Hasanı iki delikanlı İsmail Ağanın üstünden aldılar, onu götürüp avlu kapısının yanına bıraktılar. O orada elleri koyunda, omuzunun birisi duvara dayalı, iki büklüm kaldı. İmam daha ölünün başucunda bağdaş kurmuş, öne arkaya sallanıyor, elindeki Kurandan gözlerini ayırmadan bir uyumda mırıltı gibi, bir tuhaf türkü gibi söylüyordu durmadan. Bir delikanlı onu da elinden tuttu kaldırdı. İmam uyuşmuştu, sendeledi, düşecekken onu kaldıran delikanlı yakaladı avlunun dışına kadar götürdü. Sonra belki on, on beş delikanlı ölüyü kaldırıp, yere serdikleri bir kilimin üstüne yatırdılar. Ölüyle birlikte Mustafa da yerinden kalkmış, içinden de, ta derinden bir yer, bir bağ küttedek kopmuştu. Delikanlılar kilimi uçlarından tutup kaldırdılar, ağır ölü kocaman kilimin içinden sarktı, neredeyse yere degecekti, caminin dışına çıktılar. Mustafa da ağır ağır ölünün ardından yürüdü. İsmail Ağanın başı açıktı, perçemi daha bir iyice kıvrılmış tüm alnını örtmüştü. Ölünün başı kilimin dışına sarkmış, sallanıyordu. Delikanlılar ölüyü kaçırırçasına hızla konağa götürüyorlardı. Mustafa birden fırlayıp yere degercesine sallanan

başı tutmak, kaldırmak istedi. Ölünün yanına gelince, sararmış boynunu gördü, orada, elinin sıkı sıkıya kavradığı yerinin üstünde, parmaklarında kan kurumuştu. Birden geriye döndü, bir canavardan, ölümden, sonsuz bir korkudan, gerçekten kaçarcasına kaçtı, bir anda Gökburunu buldu, sonra böğürtlenlerin, karaçalıların içine düştü... Bundan sonrasını hiç anımsamıyor, sağ yanında bir ölü atın üstüne kartallar inip kalkıyordu, kartalların yanına kadar varabildiğini, oraya, derenin içine yuvarlanıp bir kovuğa saklandığını anımsıyor. Sonra da lacivertler içindeki, çizmeli, yeleşinden saatının altın kordonu sarkan, esmer, posbıyıklı Hurşit Bey geliyor gözlerinin önüne.

Konakta, sofada yatak hazırlanmıştı, iki üç döşek üstüste konarak. İşlemeli yastıklar konmuştu, apak, kaymak gibi. Ölüyü getirip, olduğu gibi, apaçık kalmış gözleriyle yatağa yatırdılar, üstüne de genç işlemeli sakız gibi apak, yoğun bir sabun kokusuyla, yaban elması kokusu yayılan geniş bir çarşaf örttüler. Ölünün başı açık gözleriyle dışarda kaldı. Yöreğe kaygısız bakar gibiydi. Önce Telli Hatun geldi ölünün sağına geçip oturdu, arkadan Yeşil Anşa Hatun geldi, onun yanına çöktü. Sonra arkasından öteki kadınlar geldiler ölünün yöresine fırdolayı oturdular. Büyük sofa kadınlarla ağzına kadar doldu. Beyaz başörtüler üstüsteydi. Önce Telli Hatun elindeki ak mendili sallayarak, bu mendil İsmail Ağanındı, uzun bir çığlık koyverdi. Sonra oradaki bütün kadınlar çığlığa katılıp birden sustular. Her kadının elinde de İsmail Ağanın bir şeysi vardı, mendilleri, kuşağı, çorapları, gömlekleri, tabancaları, hançerleri, tesbihleri, sigara ağızlıkları. Telli Hatun ağıdını çok aşağıdan aldı. Niçin geldin, diyordu, bu Çukurovaya, bu yangına, bu yalıma? Dağların kartalı bu çöl ovada yaşayabilir mi, diyordu. Ve birden kesti. bekledi. Gözlerinden siyim siyim yaş akıyordu. O keser kesmez de oradaki bütün kadınlar hep bir ağızdan çığlığa, ağıda, türküye benzer uzun bir ağlama koyverdiler. Onların ağlaması kesilince Telli Hatun önce yavaştan, aşağıdan sonra birden uzayan, ta karşı ovadan duyulan ağıdına gene başladı bitirdi. Çok yakından tanıdığını söylüyordu İsmail Ağayı, o, evine konukluğa geldiğinde kutnu döşekler sermişti al-

tına. Şimdi nasıl girecekti kara topraklara? Yanlarını acıtmayacak mıydı toprak? Yılanlar çıyanlar onu yemeyecekler miydi? Kimse kıyıp da bakamazdı onun soylu yüzüne. Işık gibi gülendi o. Soruyordu, buna sen nasıl dayanacaksın Zero, diyordu. Buna insan yüreği, kadın yüreği dayanır mı?

Ardından kadınlar gene hep birden ağlaşıyorlardı.

Zero sallanmağa başladı. Ölünün ayakucuna oturmuştu. Birden ıgrandı, ıgrandı, sağa sola, öne arkaya uğunuyordu. İnce uzun bir ağıt kopardı. Duyanın tüyleri ürperip diken diken oldu. İçerde, konuk odasında oturan Beyler neye uğradıklarını bilemeyip ayağa fırlayıp geri oturdular. Sonra öteki kadınlar teker teker, birbirinin ağzından alarak ağıtlarını söylediler ve oradaki kadınlar hep bir ağızdan ağladılar. Evin içi, avlu, konağın dört bir yanı, köydeki ev araları kadınlarla, genç kızlarla dolmuş, onlar da oldukları yerlerden ağıt törenine katılıyorlar, içlerinden ta buradan ölüye ağıt yetiştiren de oluyordu. Ve ölüyü övüyorlardı durmadan. Sağlığında insanlara gösterdiği dostluğu, güzelliği, yardımı, kardeşliği söylüyorlardı. Bazıları da çıkışıyordu ona, niye öldün, öldün de Mustafayı öksüz koydun, diye. Turnalar, diyorlardı, çok uzak göklerde uçan turnalar, varın gidin Van gölüne, şu uzak dağların arkalarına... Orada bir kavak ağacı kalmıştır belki. Belki tek başına sallanıyordur orada, oada, dağların ortasında, varın söyleyin ona, İsmaili Çukurovada beş para etmez birisi vurdu öldürdü deyin. Turnalar, çok uzak göklerden giden turnalar, burada, bu Çukurovada durulmaz. Burada gün bozuldu, insan azdı. Koca bir dünya yıkıldı da...

Bu sırada Telli Hatun ak çarşafı ölünün başının üstüne kadar çekti. İsmail Ağanın kara kıvrıkcık saçından başka artık hiç bir yeri gözükmüyordu.

Gök üstümüze yıkılmadı, parça parça olup, yağmur gibi, dolu gibi üstümüze dökülmedi... Dağlar çatlamadı, biz acımızdan işte şurada şu anda ölmedik.

Ve Zero durmuyordu. Öteki ağıtçı kadınlar da onun Kürtçe, Türkçe, Farsça söylediği ağıtları kesmiyorlar, sıralarını ona veriyorlardı.

Turnalar, çok uzak göklerde uçan turnalar... Sıcak, sı-

cak, belalı sıcak... Burada yer yanıyor, gök yanıyor, akarsu, açan çiçek daha açmadan yanıyor. Uyku tutmuyor geceleri sıcaktan, uyku yanıyor. Turnalar, turnalar çok uzak göklerde uçan, dağların üstünde kanat çırpıp pervaz dönen turnalar, gidin söyleyin oraya, Van gölünün mavisine. Orada kıyıda tek başına bir kavak durur, tellice. İsmail eliyle dikmişti onu. Varın o kavağa deyin ki İsmaili vurdular Çukurova camisinde, kayaların üstünde. Kanı kayalarda dondu. Burada ipileyen mor kayalar var. Her ipilti keskin, her ipilti bir ustura ağzı. Sıcak. Ustura yağıyor gökten, kesiyor bizi ustura gibi sıcak, bin yerimizden. Varın selam söyleyin o kavak ağacına, gölgesi mavi sulara vurur, orada şuyun kıyısında bir başına mahzun, kimsesiz, kederli ulu ak göğün ortasına kadar ağmış Süphandağının dibinde bir başına durur. Orada, şu mavi dağların ötelinde, çok uzaklarında bir ova var, bir dağ var, bir göl var, mavi. Bir göl var uzakta ulu dağların ortasında som ışığa kesmiş mavi. Benim acılı yüreğim o sudur. Mor dağların, çok uzak dağların arkalarında, bir mavi ışıktan, bir mavi göl var. Benim yüreğim o göldür, oradadır işte. Varın yüreğime söyleyin turnalar, İsmaili öldürdüler turnalar. Amcası oğlu ulu soylu Bey de geldi turnalar, ulu Türkmen Beyleri de geldiler. Kimseden bir imdat olmadı turnalar. Karanlık basıyor yüreğime turnalar, yel esmiyor yüreğime turnalar. Varın gidin şu dağların ötelere, o ışıktan mavi gölün üstüne, üç gece üç gün dönün üstünde onun turnalar. Yüreğim inanmıyor, inanmıyor, inanmıyor İsmailin öldüğüne turnalar... Varın söyleyin o kavak ağacına, yüreğim ondadır. Esrükte bir çiçek açar ulu, yalım gibi yaprakları, yedi katmerli, pembe, yüreğim oradadır turnalar, ona söyleyin. Sor koyağında yürümüş koşmuş kırmızı, kan kırmızı toprakların üstünde altın boynuzlu geyikler durur batan güne karşı, benim yüreğim geyiklerdedir turnalar, varın söyleyin oraya, inanmayan yüreğime, İsmaili vurdular turnalar. Bir çiğdem açar Esrük kayalığının dibinde, bir tarla dolusu, bir tek, som sarı, yüreğim oradadır turnalar... Söyleyin turnalar nergislere, söyleyin turnalar sarvan kurmuş çiğdenilere, güllere. ak çakıltaşlı ulu pınarlara, geyiklere, altın kanatlı kartallara, şahinlere, kuşlara, onlar İsmailin yüreğidir,

selam söylen yüreğime gelsin... İnanmaz yüreğim inansın, İsmaili vurdular. Selam söyleyin ona, Mahiroya, dağların kartalına. Nerede kaldı bu dar günümde? Mustafa çocuk babasının öcünü alacak yaşta değil. Söylen dağların kartalı Mahiroya, düşsün yollara, geceyi gündüze katsın gelsin... Bu nasıl iştir, koca İsmail Ağa öldürülür mü, tutsun o kafiri alsın getirsin buraya, gözlerimin önünde kıyma gibi doğrasın...

Zero yorulmuştu. Bir düşte gibi ağıt söylüyor, Van gölünün kuşu karıncası, otu çiçeğiyle konuşuyordu. Gelin kurtlar kuşlar, karıncalar, otlar, çiçekler, yarpuz kokulu pınarlar, gelin şu Çukurovaya, el ele tutuşup halaya girelim. Koca İsmailin düğünü... Göğsünden akan kanlar, halaya yakışıyor. Gelin ha, yetişin ha... Turnalar ha...

Arif Saim Bey nedense birden Mustafayı sordu. Çocuğu çok sevmişti. Bundan altı ay önce köye geldiğinde İsmail Ağayı bulamamış, Zero onu iyi karşılamış, konuk odasına buyur edip eve Memet Efendiyi de çağırılmıştı. Mustafa da babasının yerine ona büyük bir ciddiyetle:

«Hoş geldin Bey,» demiş, onun elini öpmüş, uzağına bir yere dizlerinin üstüne çöküp saygılıca karşısına oturmuştu. Arif Saim Bey çocuğu okşamış, sevmiş, ona, kendisine sevdiği bir şey alması için de bir avuç para vermişti. Mustafa parayı götürmüş önüne koymuş: «Sağol Beyim,» demiş, «benim babamın parası senden daha çok.» Bey, çocuğun bu davranışına daha çok sevinmiş, altın kordonu iki avuç tutan pırıntalı saatını çıkarıp çocuğun boynuna takmıştı.

«Mustafa nerede? Onu bulun bana.»

Bir yanda kadınların ağıdı, bir yanda durmadan gidip gelen, Salmanın arandığı yerlerden haberler getiren atlılar, candarmalar, candarma komutanları, Kürt atlıları...

«Mustafayı bulun bana. Hemen şimdi. Çocuk nerede?»

Beş altı adam birden çocuğu aramağa çıktılar. Bütün konağı, camiye, köyü bir anda aradılar taradılar, Mustafayı bulamadılar.

«Amanın bulun çocuğu, o Allahın belasını, o, babasının öldürülmesine sebep olan uğursuzu. Amanın bulun onu. Eğer onu da bulamazsanız, şu öfkeden kudurmuş Arif Saim Bey, bu köyü ateşe vurur da baştan sona yakar. Vallahi de billahi

de yakar. Ateş püskürüyor adam zaten.»

Sonunda ölüyü camiden eve getirenlerden birisi: «O kaçtı,» dedi. «Babasının kilimden sarkan başına baktı baktı, sonra da birden durdu bir an bekledi, taş gibi dondu, arkasından da Gökburuna aşağı, bucağa aldı yatırdı.»

Köyün, yakın köylerin delikanlıları, Kürt atlıları, başta da Beyin oğlu Hurşit Bey, atlandılar bucağa Mustafayı köpeklerle aramağa çıktılar. Mustafayı çok aramadılar, bir yılın kartalın üstüste binmiş döğüştükları yerin Ceyhan ırmağına yakın böğürtlen çalılarının örttüğü bir yarın kovuğunda Kuş Memedin köpeğı buldu onu. Kovuğa iyice sıkışmış orada kıpırtısız öylece kalmıştı. Hurşit Bey atından indi, çocuğı öyle görünce sapsarı kesilip bir süre ikircik geçirdi, sonra yürüdü, usulca çocuğı oradan incitmeden çıkardı. Mustafa derin bir uykuda inceden, belli belirsiz soluklanıyordu. Bey atına binip çocuğı kucağına aldı. Mustafa daha uyanmamış kovuktaki gibi uyuyordu. Böylece konağa geldiler, Arif Saim Beye de: «Mustafa yarın kovuğunda, büklüğün içinde uyumuş kalmış,» dediler. «Alıp getirdik, daha da uyanmadı...»

Arif Saim Bey:

«Uyanınca bana getirin onu,» diye tenbihledi.

Konuk odasına mavzerli tabancalı adamın biri girip biri çıkıyor, Arif Saim Bey de:

«Daha yakalanmadı mı o kafir?» diye duvarları titreteerek bağırıyordu. «O bugün yakalanacak. Bugün gün kavuşmadan onu burada isterim. Sıçanın deliğine girmişse de, kuşun yuvasına saklanmışsa da onu burada bu akşama kadar isterim. Ve onu yakalayınca, şu Türkmen Beyler, şu koca Allah, şu kara toprak, şu ulu gök şahidim olsun, onu otomobilimin arkasına zincirlerle kendirlerle bağlayacağım, buradan Adanaya kadar, onun en küçük bir parçası kalmayınca kadar sürükleyeceğim.»

Öfkeden yerinde duramıyor, arada bir kalkıp sapsarı olmuş bir yüzle dudakları titreyerek odayı, sanki içerde kimse yokmuşcasına adımlıyordu. Kendine gelince de sedire sıralanmış Beylerden özür dileyerek yerine oturuyor, ağlayan kadınların ağıt seslerine kulak veriyor, dalıp gidiyordu.

Asıl kıyamet akşam olup gün batınca koptu. Arif Saim

Bey: «Yüzbaşıyı bana çağırın,» diye delirmiş gibi dışarıya fırladı. Merdivenleri üçer üçer, bir heybet gibi indi. Yüzbaşı avlunun ortasında hazırola geçmiş, onu bekliyordu.

«Söyle, o kafir nerede, bu kadar insan, candarma, onu nasıl yakalayamadınız? Bu devletin, bu ne güçlüklerle kurduğumuz devletin köküne kibrit suyu saçtınız. Oysaki, oysaki, oysaki biz onu ne güçlüklerle, şu karşı akan ırmak kadar kan akıtarak kurmuştuk. Yüzbaşı!»

Yüzbaşı sözü o kadar sertti ki karşı kayalıklar yankılandı, ağıtçı kadınlar da kirp diye seslerini kestiler.

«Buyur kumandanım.»

«Yüzbaşı!» Bu yüzbaşı sözü daha yavaş söylenmişti. «Yüzbaşı, bugün eğer o kafiri yakalasaydınız, ben de onu...» Avludaki otomobilini gösterdi. «Ben de onu şuraya zincirlerle bağlayıp, daha İsmail Ağa toprağa girmeden Adanaya kadar sürükleyecek parça parça edecektim. Yüzbaşı!»

«Buyur kumandanım!»

«Biz bu devleti Çanakkale boğazını insan cesetleriyle doldurarak kurduk...»

«Kurduk kumandanım...»

«Öyleyse, Yüzbaşım, o kafiri bu gece, bu gece olmazsa yarın sabaha isterim. Onu getirip şu otomobilin arkasına şu zincirlerle bağlayacaksınız.»

«Bağlayacağım kumandanım.»

«Adanaya kadar o kafirin iğne ucu kadar bir parçası kalmayacak.»

«Kalmayacak kumandanım...»

«Biz bu devleti Sakaryada... Dumlupınarda, İnönünde... Ateşlerin içinden geçerek... Maraşta... Biz Maraşta kurduk bu devleti.»

«Maraşta,» diye gürlledi yüzbaşı. Ona Maraş kahramanı dediklerini biliyordu.

«Haydi yüzbaşı, bu gece hiç kimse uyumayacak. Kafiri bulmadan gelmeyeceksiniz.»

Geniş adımlarla konağa yöneldi, göğsü inip inip kalkıyor, kara bıyıklarını çiyiyordu. Merdivenleri çıkıp konuk odasına girince odanın ortasına dikilmiş kalmış Mustafayı gördü, eğildi çocuğu tutup kaldırdı bağrına bastı:

«Yavrum,» dedi kederli bir sesle, «talihsiz yavrum. İsmail Ağa gibi bir babası olan bin kere mutluymuş, İsmail Ağa gibi babası öldürülen on bin kere daha mutsuz. İsmail Ağa gibi arkadaşı olan da, öldürülen de senin gibi... Yarın o kafiri yakalayacaklar, yakalayıp buraya getirecekler, şu otomobilin arkasına kalın zincirlerle bağlatacağım onu. Seni de otomobile bindireceğim, son hızla sürdüreceğim, arkada sürüklenen kafirin parça parça oluşunu, ta ki bir parçası kalmayıncaya kadar, sen gözlerinle göreceksin.»

Mustafayı kucağından yere indirdi, Beyler onu ayağa kalkmışlar bekliyorlardı, gitti yerine oturdu, ağır ağır sallanarak odadan çıkan çocuğa bir daha bakmadı bile. Mustafa uyuşmuş gibiydi, ağıtçı kadınların arasına yürüdü, bir şeyler aranır gibi oldu oralarda. Yatağa şöyle uzunca bir baktı, bir şey anlamamış gibi başını döndü, teker teker oradaki kadınların gözlerini, yüzlerini inceliyordu. Ağıtlarını kesmiş kadınlar biribirleriyle konuşmağa dalmışlar, sofranın kurulmasını bekliyorlardı. Zeroyla Pero, Hace de birbirlerine yumulmuşlar, başlarını eğmişler, orada öylecene kalmışlardı. Kimse çocuğun, onların yüzlerinde inatla bir şey aradığının farkına varmadı. Mustafa gizlice, kimseye gözükmeden merdivenleri indi, narın altına gitti, orada bir süre gene arandı, aradığını bulamayıp kayalıklara tırmandı, babasının vurulduğu yere geldi, kayanın üstüne eğildi, bir sütleğen dikenini, Mustafanın boyunca, çiçek açmıştı, onun altını görmek için uğraştı, baktı baktı, bir şey göremedi, gözleri mavi açmış çiçeklerden sağa kayınca oradaki çukuru gördü. Çukurun içi derin kararıyor, kıvılcımlanıyor arada bir, kıvılcımlar yürüyerek sönüyor, sonra gene yürümeğe başlıyor, sonra gene sönüyordu. Gece de gittikçe kararıyor, köyden ses soluk çıkmıyordu. Ortalık sessizlikten çın çın ötüyordu, İsmail Ağa kaputunun yakasını tutmuş yürüyor, parmaklarının arasından kan fışkırıyor, tepeden tırnağa kana batmış çıkmış sallanıyor, sonra da boylu boyunca kayalıkların üstüne, mavi sütleğen çiçeğinin yanına düşüyordu. Çocuk durmadan aranıyordu küçük kayalığın hiç bir çukurunu, sivrisini, yarığını bırakmadan... Aşağıdaki akarsu karanlık, arada bir sırtı aydınlanarak akıyor, yukardaki kaleden bir pahunun

kesik sesi geliyordu. Mustafa kayalıkta ne kadar kaldı bilemiyor, nar ağacının altına geldi, pembe, üstüste dalları eğmiş iri narlar gecede bir görünüp, bir yitiyor, karanlığa batıp çıkıyorlardı. Oradan camiye koştu çocuk, vardı minarenin içine girdi, eski yerine oturup gözlerini tahtanın yarığına dayadı, babasının yattığı yere baktı, hiç bir şey göremedi. Orada, İmamın yerinde bir karartı sallanıyor, gidip geliyordu. Dağdan boşanmış bir taş gibi inen başka, büyük bir puhunun sesi olacak bu, uzun sesiyle kendine geldi, yerinden ürpererek kalktı, konağa doğru koşmağa başladı, avlu kapısına geldi, kaktüslerin altına girdi, bir çingirak sesi duyunca içinde inceden umuda benzer bir şey uyandı, sonra da sonsuz bir ıssızlığa, boşluğa yuvarlandı. Yöresindeki her şey silinmiş, kayıyordu bir bilinmezde... Gözlerini açınca ahırda atların arasında olduğunu anladı. Ter kokusu, yem yiyen atların çene kütürtüleri onu kendine getirdi, ürpermeğe, korkmağa başladığını sevinçle yüreğinde duydu. Yarın sabah atların arasında bulacaktı aradığını, yemliğe çıktı, köşeye büzüldü. Yaşlı, uzun, çok büyük gözlü, gözleri insan gözleri gibi konuşan kır atın yem yiyen başı iki üç karış ötesindeydi, solukunu da yüzünde duyuyordu, ılık... Ortalık saman, arpa, kuru ot, bir de zibil kokuyordu, keskin. İçinde sevince, umuda, güvene benzer bir şey uyanır gibi oluyor, sonra da bir utanmada kapanıveriyordu. Kayaların arasından, ırmağın yüzünden ovaya ağır ağır inen bulutların içinde kaymıyordu artık. Bu uzun huğun öteki ucundan bu ucuna kadar, Mustafanın teker teker her birisine bindiği, otuzdan fazla at bağlanmıştı, tahta yemliklere bir sıra. Bir kedinin gözleri atların başının altından, yemliklerin ta öbür ucundan atlar başlarını indirip kaldırdıkça çakıp sönüyordu. Çocuk kedinin ışılayan gözlerine daldı bir süre, atların kütürtülerini soluklarını dinledi. Dışardan, köyün kayalık yollarından ahırın ince kamış çitlerini aşmış at nallarının sesi geliyordu. Atlar gelip konağın önünde duruyorlar, başkaca da onlardan ses sada duyulmuyordu.

Dağdaki puhu aralıklarla ötüyordu, telaşsız, bir teviye. İsmail Ağa yerinden kalkıp otomobilinden inen Arif Saim Beyi karşılıyor, sevinç içinde onu kucaklıyor, sonra birden kan

İNİNDE, GÖĞSÜNDE BOŞANAN KAN YÖREYE SAÇILARAK YERE DÜŞÜYOR, YERDE, KAYALIKLARIN ARASINDA TIRNAKLARIYLA OTLARI, SÜTLEĞENLERİ YOLUYOR, MAVİ BALKIYAN ÇİÇEKLERİNİ BURUŞTURUP BURUŞTURUP FIRLATIYORDU ÖTEYE BERİYE... ARIF SAIM BEY ŞAŞKIN, KOLLARI YANLARINA DÜŞMÜŞ YERDEKİ KIVRANAN, PARMAKLARI KESKİN KAYALARI ÇIRMALAYAN ARKADAŞINA BAKIYOR, HIÇ BİR ŞEY YAPMADAN ÖYLE DURUP DURUYORDU. İSMAIL AĞANIN DİKEN DİKEN KAYALARI ÇIRMALAYAN PARMAKLARINDAN BOŞANAN KANLAR YÖREYİ ISLATIYORDU, BİR KAN YAĞMURU GİBİ YAĞARAK...

MUSTAFA DERİNDEN GELEN BİR AĞIT SESİYLE UYANDI. KÖYÜN HOROZLARI HEP BİRDEN ÖTÜYÖRLER, YANIBAŞINDAKİ ATLAR HEP BİR AĞIZDAN DELİRMIŞCESİNE KIŞNIYÖRLARDI. KIR ATIN AĞZINDAN SAÇILAN DAMLALAR ONUN ÜSTÜNE DÜŞÜYÖR, SAÇLARINI, YÜZÜNÜ ISLATIYORDU. ÇOCUK YERİNDEN KALKTI, YEMLİKTEN AŞAĞIYA ATLADI, DIŞARIYA ÇIKTI. ÜSTÜBAŞI TEPEDEN TIRNAĞA SAMANA BATIP ÇIKMIŞ, SAÇLARI DA SAMAN İÇİNDE KALMIŞ, KIVIRCIK KARA SAÇLARININ KIVRIMLARINA KILÇIK DOLMUŞTU. KAPININ ÖNÜNDE DURUP ÜSTÜNÜ TEMİZLEDİKTEN SONRA KONAĞIN AVLUSUNA YÜRÜDÜ, AVLUDA KEÇİ DERİSİNDEN, UZUN KILLARI SARKAN, YARIM KOLLU ÇEPKENLER GIYMIŞ, ESMEK, UZUN YÜZLÜ, BÜYÜK KARA GÖZLÜ, DÜŞÜK BIYIKLI İNSANLAR YÜZLERİNDE ACI, KEDER, HINÇ, BİR DÜŞTE İĞRANARAK SANA DOLAŞIYÖRLARDI. MUSTAFA MERDİVENLERİ USULCA ÇIKTI, İSTIYORDU Kİ KİMSE ONU GÖRMESİN, İNANILMAYACAK KADAR UTANIYORDU, AZICIK BİR SÜRE MERDİVENİN BAŞINDA DURDU, SONRA HEMEN DUVARIN DİBİNDEN KAYARAK AĞIT SÖYLEYEN KADINLARIN ARASINA GİTTİ SOKULDU, AK BAŞÖRTÜLERİN DULDASINDA ONU KİMSE GÖRMEMECEKTI, ÖYLESİNE KENDİSİNİ SİĞİNDİĞI YERE SAKLADI. KADINLARIN BİRİ ALIP BİRİ BIRAKIYORDU AĞIDI. ÇOCUK KENDİNİ AĞIT SÖYLEYEN KADINLARIN İĞRANMASINA KAPTIRMİŞ, O DA HER AĞITLA BİRLİKTE SALLANIYORDU. KONAĞIN YÖRESİNİ GENE KADINLAR ALMIŞTI ZINKAZINK. HEPİ DE AYAKTAYDILAR VE BAŞLARI KONAĞA DÖNÜKTÜ. ARALARINDAN BİR TANEİ ARADA BİR BİRDEN, YUKARDAKİ USTA AĞITÇILARIN BİRİSİNİN AĞZINDAN AĞIDI ALIYOR, YERE ÇÖKEREK, ÖNÜNDE BİR ÖLÜ VARMİŞCASINA, İĞRANARAK KENDİNİ KAPTIRMİŞ GIDIYORDU. KALENİN BURÇLARININ UCUNA İNCEDEN BİR GÜN VURMUŞ, GÖLGELER KÖYDEN İRMAĞIN ÜSTÜNE UZAMIŞ, KARŞIDAKİ OVAYA DÜŞMÜŞTÜ.

KADINLAR ÖLÜNÜN YÖRESİNE BÜTÜN SOFAYI DOLDURARAK ÜSTÜSTE SIKIŞMIŞLAR, AŞAĞIDA, AVLUDA, KONAĞIN YÖRESİNDE DE YIĞIL-

mıslardı. Gittikçe de, yöre köylerden gelerek çoğalıyorlardı. Konağa gene köpüğe batmış atlarıyla atlıların birisi gelip birisi gidiyor, Arif Saim Beyin öfkeli sesi köyün üstünde kısa sürelerle gene çınlıyordu. Mustafa kadınların geniş etekleri, başörtüleri arasında iyice yitip gitmişti. Ağıtlar, ağlamalar sürüp gidiyor, tan yerleri ışıırken kalenin yamaçları ve dağın kayalıkları yankılanıyor, köyde birdenbire, bütün köy ayağa kalkmışcasına bir devinim başlıyordu. Atlılar, yayalar, abalı, kırmızı postallı, nar, ceviz kabuğuyla boyanmış kahverengi kalın el dokuması şalvarlı dağ köylüleri, yepyeni, yana yıkılmış kasketli, çizgili mintanlı, geniş kara donlu ovalılar, kırmızı kuşaklı, bakır sakallı göçmenler, uzun boylu karayağz Kürtler köyün içine alaşafakla birlikte durmadan aşağıdan, Gökburundan, yukardan, dağın altındaki gedikten, salın bağlı bulunduğu ırmağın kıyısından köye doluyorlardı.

Ağıtlar sabahtan ikindine kadar, aralıklarla sürdü. Ağıtların kesildiği sürelerde köyü derin, arı kanadının sesi duyulur bir sessizlik kaplıyor, yaprak kıpırdamaz bir yas ortalığa ağır bir taş gibi düşüyordu.

Ölünün suyu nar ağacının köşesinde bir büyük kazanda kaynıyor, ak sakallı, kolları çevrenmiş beş tane hoca sabırla, kayalıklardan yana olan avlu duvarının dibine, taşlara oturtularak kurulmuş uzun masaya İsmail Ağanın getirilip çırılçıplak konmasını bekliyorlardı. Az sonra gene bir kilimin içinde, delikanlılar uçlarından tutarak ölüyü getirdiler, tahtaların üstüne koydular. Ölünün belden aşağısını sırma işleme ipekli bir mavi havlu örtmüştü. Hocanın bir elinde koskocaman pembe bir kalıp sabun vardı. Öteki hocalar büyük kulplu taslarla kazandan masaya su taşıyıp, ölünün üstüne dökmeğe başladılar. Eli sabunlu hoca bir yandan dua okuyor, bir yandan da sabunlayarak, bol bol köpürterek İsmail Ağayı yıkıyordu. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi, sonra da salacaya uzatılıp omuzlara verilmesi az sürdü. Tahta minarede ezan okunuyordu. Birkaç dakika içinde ölü camiye götürülüp musalla taşının üstüne kondu, ardından da namaza duruldu. Cami kalabalığın ancak çok küçük bir parçasını almıştı. Namaz da çok az bir sürede bitti. Mezarlık da yakındı. Salaca camiden çıkarılıp, eller üstünde mezarlığa doğru

götürülmeğe başladığında Kürtler hep bir ağızdan bir tek sesmişçene bir uzun, çok uzun bir ağıda başladılar. Onlar ağıda başlayınca koyağın iki yanındaki kayalıklar bir kapandı, bir açıldı gibi oldu. Kürtlerin ağıdı korkunç bir ölüm, bir umut, bir yitiriş çığılığı gibi ovanın üstünde dolanıyordu. Bu ağıdı ilk olarıktan duyan insanların kulaklarından bir daha hiç bir zaman çıkmayacaktı. Her şey sustu, bitti, tükendi, ortada bu inanılmaz çığılıktan başka bir süre bir şey kalmadı. Mustafa da. orada, çeşmenin alt başında duydu ağıdı. Ortalıkta bir uyurgezerdi, tepeden tırnağa ürperip olduğu yerde dikildi kaldı bir süre. Arkasından da hemencecik toparlandı, çocuklar ilerde bilya oynuyorlardı, onlara doğru koştu, yanlarına gelince zink diye, şaşırmış, burada ne arıyorum dercesine durdu kaldı. Oyunlarını durdurup ayağa dikilmiş onu süzen çocuklar, birden Mustafanın arkasını dönüp uçarcasına koştuğunu gördüler. Eve giden çocuk elinde bilya dolu torbayla geri geldi, çocuklar bu torbayı iyi tanıyorlardı.

Mustafa dingin, hiç bir şey olmamışcasına durgun, dipdiri bir sesle :

«Haydiyin çocuklar,» dedi, «oynayalım.» Sesinde belli belirsiz sevince benzer bir şey vardı.

Çocuklar bir ikircik geçirir gibi oldular, Mustafa buyurucu bir sesle:

«Haydiyin, başlayalım,» dedi, kocaman bir yeşilli, morlu, kırmızılı, sarılı cam bilyayı toprağa fırlattı. Çocuklar sanki donmuş kalmışlardı. Mustafa öfkeleni: «Ne oluyor be, neden oynamıyorsunuz? Siz de benimle oynamazsanız...»

Torbadan başka, daha güzel bir bilyayı özenle seçip yere yuvarladı, onların yüzlerine bile bakmadan. Onun arkasından bir bilya, bir bilya, bir bilya daha... Bilyalar on beş oluncaya kadar Mustafa yuvarladı. Yerdeki bilyalar renk renk parıltılı bir yığına dönüşünce Mustafa çabucak gidip bilyalarını toplayıp çocukların karşısına meydan okurcasına dikildi :

«Haydiyin!» Sesi buyurgandı, çocukların hepsi birden büyülenmişçesine yere çömeli bilyalarını fırlattılar. Kürtlerin ağıtlarının sesi derin ovadan, uzak göklerden gelircesine köyün koyağını doldurmuş uzayıp gidiyordu. Mustafa da bilya-

sını onların arkasından fırlattı. Dehşet bir kaynaşma, itişme kakışma oldu, birbirlerinin üstüne yığılıştılar, açıldılar kapandılar, bilyaları fırlatıp topladılar.

Keçi derisinden uzun kıllı çepkenler giyinmiş Kürtler camiyle mezarlık arasındaki yolu doldurmuşlar, eller üstündeki ölüyü izliyorlar, ağıtlarını daha da gürleştirecek söylüyorlardı. Ölü derin yarın üstündeki mezarlığa getirildi, mezar bir insanın göğsüne gelecek kadar kazılmış, yana ıslak, sarı renkli bir toprak yığılmıştı. Mezarlığın içi bir anda doldu, türlü giyitler, türlü renkler, türlü sakallar, bıyıklar, türlü başlar dalgalandılar. Kürtlerin ağıtları ölü getirilip de ıslak toprak kabartısının yanına konuncaya kadar sürdü. Bir yanda da, taşları bozarıp yan yatmış bir mezarın üstünde de bir yığın yemyeşil, ılık havaya ağır kokular salan mersin dalları duruyordu.

Ölü mezara indirilirken ortalıkta çıt yoktu, az sonra birkaç imam birden gür sesleriyle Kuran okumağa başladılar. Ölü ak kefeniyle toprağa indirildikten sonra, kalın dayama ağaçlarını, bir ucunu dibe, bir ucunu da mezarın duvarına dayayarak, baştan ayağa sıralayıp, bu dayamaların üstüne de yeşil mersin dallarını döşediler. Mersin dallarının üstü; birkaç kürek elden ele geçerek bir anda toprakla örtülüp, kocaman, uzun sarı bir yığın oluştu. Adamlar başları yerde ağır ağır mezarlıktan uzaklaşırken ortalıkta çıt yoktu, yalnız köyün içinden, konaktan daha kadınların ağıt sesleri geliyordu.

Çocuklar bir iyicene oyunlarına dalmışlar; ortalığı şamataya boğuyor, ütüyor, ütülüyorlardı. Yanlarından yönlerinden mezarlıktan dönen kalabalık sel gibi akıp gidiyor, onlar farkında bile olmuyorlardı. Mustafa durmadan kazanıyor, kazandığı bilyaları sel yatağının içindeki çakıltaşlı bir çukurun içine dolduruyordu. Sonunda bütün çocukların bilyaları tükendi, hiç bir çocukta bir tek bilya bile kalmadı. Mustafanın bilyaları çukurdan taşmış, kiremit, çakıltaşı, cam, demir bilyalardan renk renk bir büyücek yığın oluşturmuştu. Ütülen çocuklar elleri koyunlarında oraya, sel yatağının sekisine sıralanmışlar, yığının başına oturmuş bilyaları sayan Mustafayı umutla, kıskançlıkla, korkuyla seyreyliyorlar, ona

kutsal bir yaratığa bakar gibi biraz da çekinerek, ürpere-
rek bakıyorlardı.

Mustafa bilyaları uzun uzun saydı bitirdi, sonra az öte-
ye çekilip batan günün son ışıklarında parıldayan yığına göz-
lerini dikti, bir süre öyle kalakaldı. Çocuklar oldukları yerde
durmuşlar, onun hiç bir devinimini kaçırmıyorlar, şaşkınlık-
la açılmış gözleri bir bilya yığına, bir yığını seyreyleyen
çocuğa gidip geliyordu. Mustafa toprağa çakılmış gibi don-
muş kalmıştı, dimdik, bir çakıltaşı kayasından yontulmuş
heykel gibi. Sekinin üstüne dizilmiş çocuklar da orada öyle
kalakalmışlardı, kımıldasalar sanki bir büyü, bilmedikleri
bir şey bozulacakmış gibi.

Alacakaranlıkta kırlangıçlar alçaktan telaşla gidip geli-
yor, dağdan ırmağa, kaleye, kaleden dağa akıp duruyorlar-
dı. Suyun kıyısında beş tane eski, ulu, daha köy buraya yer-
leşmeden çok önceleri dikilmiş dut ağacı kararıyordu. Ak-
şamları bu ağaçlara sıvama serçe, sığırcık doluşur, dallar
kuşları götüremezlerdi. Oradan dehşet bir vıcırdaşma geli-
yor, köyün ıssızlığını azıcık olsun bozuyordu. Kırlangıçlar de-
lirmişçesine havada, oradan oraya binlerce çavarak mekik
dokuyorlardı, kimileri çocukların başlarına değercesine top-
rağa iniyor, sonra birden göğe yükseliyorlardı. Çocuklar yö-
relerinde savrulan kırlangıçların aralarında kalmışlardı.

Karanlık iyicene kavuşunca kırlangıçlar da çekildiler,
ortalıkta ancak birkaç kırlangıç kaldı, uzun uzun, bu yan-
dan o yana göğü yarıp geçerek uçan. Çocuklar da birer iki-
şer dağılılmaya başladılar. Mustafa olduğu yerde tek başı-
na, karanlığın ortasında öyle dikilmiş kaldı. Köy iyice sus-
muştu. Konaktan uğultuya benzer bir kaynaşma geliyordu.
Çok yücede, dağın doruğundaki aydınlığın içinde birkaç kar-
tal yüzüyormuşçasına kanatlarını oynatmadan dolanıyorlar-
dı. Bütün dağ, doruk geceye batmıştı. Kayalıkların ardından
bir puhunun ürkmüş sesi geldi. Yarasalar ortaya çıkmışlar
Mustafanın başının yanından yöresinden fırt fırt oraya bu-
raya uçuyorlardı. Kalede bir yılanın çingırağına benzer bir
çingirak ötüyor, sonra da hemencecik susuyordu. Sesi hemen
hemen hiç duyulmayan ırmaktan geniş bir çığıltı geliyordu.

Uzun samanlığın köşesine sinmiş Kuş Memet de bekliyor,

Mustafayı gözlüyordu. İsmail Ağa vurulduğundan beri Mustafa'ya hiç bir çocuk yaklaşmamış, ona bir tek sözcük bile söyleyememişlerdi. Korkuya, ürküntüye, biraz deliliğe, daha da çok utanca benzer bir duygu vardı içlerinde... Birbirlerine, özellikle de Mustafanın yüzüne bakmağa utanıyorlardı. Hiç birisi İsmail Ağa öldükten sonra, bu ölüm üstüne bir tek sözcük konuşmamıştı. Ne anaları, babaları, ne de köylüyle... Belki de biraz, biraz değil, çok suçlu buluyorlardı kendilerini. Sanki canlarını kurtarmak için Mustafanın babasını kendileri öldürmüştü Salmana. Mustafanın da çocuklara, insanlara, kurda kuşa, börtü böceğe utancından bakamadığını, onun herkesten çok utancından yerin dibine geçtiğini biliyorlardı. İnsanın babası öldürülünce niçin bu kadar utansın, diye düşünüyordu Kuş Memet. Öyleyse Mustafanın babası öldürülünce kendisi, öteki çocuklar, Mustafa kadar değilse de niçin utanmışlar, gitmişler de evlerinin en karanlık köşelerine saklanmışlardı?

Kuş Memedin içi alıp alıp veriyordu. Mustafa işte orada, sel yatağının içinde, bilyaların önünde bir utanç heykeli gibi umarsız, kimsiz kimsesiz, nereye gideceğini, hangi insanın yüzüne bakacağını bilemez dikilip kalmıştı. Memet şimdi gidebilse onun yanına, başını kaldırabilse, onun yüzüne bakabilse... «Mustafa!» diyebilse, «Mustafa!» Başka bir şey istemezdi. Sonra da elele tutuşup şuradan aşağı Gökburuna varsalar, oradan kaktüs ağaçlarının altındaki sel oyuğundan aşağı suyun kıyısına inip yanyana oradaki kovuğa sığınıp ayaklarını suyun içine soksalar, sabaha kadar da yanyana orada kalsalar... Birkaç kez böyle yapmışlardı. Şimdi sabahleyin daha ilk horozlar ötmeden uyandıklarında, balık yavruları ayaklarına değip değip darmadağın kaçıştıklarında, sonra da hemencecik toparlanıp geri geldiklerinde birbirlerinin yüzüne, o balıkların yüzüne bakabilirler miydi?

Konakta hazırlıklar yapılıyordu. Kuş Memetlerin de evlerinde hazırlık vardı. Hazırlık daha sabahtan başlamış, Memedin anası alacalı horozu yakalayıp, «artık erkek oldun, kes şunu,» demiş, onun eline keskin bir bıçak vermişti. Memet de horozu yere yatırdığı gibi başını gövdesinden ayırıp vermiş, başsız kalan gövde başlamıştı sıçramağa yukarıya,

aşağıya, yana yöne... Memet başı kesik horozun bu dehşet, bu kanlar saçarak çırpınan oyununa korkuyla dalmıştı. Güçlü, yiğit horoz bir türlü ölmüyor, kimisinde sağa sola sıçramayı bırakıyor düpedüz başı varmış da gözleri körmüş gibi bir yöne yürüyor, sonra orada durup gene sıçramağa başlıyordu. Kimisinde kanlı, derisinden sıyrılmış boynu uzuyor uzuyordu, ötecekmış gibi kanatlarını açıyor, sonra da kana batıp çıkmış uzun kanatlar çırpınıyor, boyun sopa gibi dikiliyor, sonra birden toparlanan kanatlar kendi yöresinde top-top dönüyordu değnek gibi uzamış boynun ekseninde.

Birden horoz yönünü kümese döndü, çok hızlı koşarak kapısına kadar vardı, kanatları bir yeri süpürdü orada, sendeledi, tökezledi, yere düşecekken kalktı, gene kendi yöresinde bir topaç gibi dönmeğe başladı. Önce hızlıydı dönmesi, sonra gittikçe yavaşladı yavaşladı, sonra da tepesi aşağı yere düşüp açılmış uzun kanatlarıyla oraya, direğin dibine serildi.

İçerden öfkeyle gelen anası:

«Hörtükler olası!» dedi. «Öyle ne yaptın fıkara horoza, oynadın zavallının can çekişmesiyle, öyle mi?» Eline aldığı taşı ona fırlatıyordu ki Memet koşarak köşeyi dönerken kurşun gibi gelen taş tam omuzunun üstünden vınlayarak geçti.

Bu horoz şimdi bir iyice nar gibi kızartılacak, yanına tereyağ fışkırmış bir pirinç pilavı eklenerek, beş dürüm yufka ekmekle ölü evine götürülecekti. Köydeki bütün evlerde aynı hazırlık vardı. Bu akşam ölü evinde yemek pişmeyecek, köydeki her ev, en fıkarasından en zenginine kadar ayrıcalıksız yemek pişirecek ölü evine götürecekti, bütün köylü yaşlısından kötürümüne, gencinden çocuğuna kadar ölü evine gelip yemeği burada yiyecekler, sonra da Kuran okunacak, dualar söylenecekti.

Konağın avlusuna gene kilimler yayılmış, kilimlerin üstüne cicim sofralar serilmiş, konağın direklerine, nar ağacına, kaktüslere gemici fenerleri asılmış, ortaya da koskocaman gür bir ateş yakılmıştı. Bir yandan tepsiler, hasır selevler, işlemeli sofralar üstünde kalaylı bakır sahanlarda, üstleri açık, ya da kapalı, geçtikleri yere kokular saçarak, köyün gecesini yemek kokularıyla doldurarak yemekler götürü-

lüyordu konağa.

Mustafa olduğu yerde azıcık öne eğilmiş öyle duruyor, Kuş Memet de kendisini yüreklen-diriyordu. Şimdi varsa Mustafanın elini şöyle usullacık tutsa, buradan aşağı böğürtlenliğin içine... Memet korktu, bir kere bu karanlıkta Mustafanın babasının az önce gömüldüğü mezarlığın önünden geçemezler, geçseler böğürtlenliği bu karanlıkta çingiraklı yılanlar, tilkiler, sırtlanlar, çakallar doldurmuştur, böğürtlenliğe giremezler... Yerinden ayrılan Memet birkaç kez uzaktan Mustafanın yöresinde halka çizdi, sonra geldi yerinde durdu. Aralıklarla Memet her seferinde Mustafanın yöresinde çizdiği halkaları daraltarak onun yöresinde dönüyor, sonra da ödü koparak geliyor yerine, sırtını huğun çitine dayayıp olduğu yerde durup kalıyordu. Kulaklarının dibinden fırt fırt yarasalar geçiyor, konaktan gelen gürültü artıyordu. Şimdi ikisi birlikte olsalar, eskisi gibi bir köşeye, bir kayanın dibine, bir hayıtın altına, bir yarın kovuğuna otursalar, hiç konuşmadan orada düşünüp kalsalardı...

«Mustafa,» dedi usulcana Memet. Sesi titriyordu. Ona azıcık daha yaklaştı, omuz omuza değdiler. «Mustafa,» dedi gene Memet. Mustafa donmuş gibiydi, taş gibi... «Mustafa...» Memet hep «Mustafa» diyor, arkasını getiremiyordu. Uzun bir süre susup yanyana durduktan sonra Memet sevince, patlamaya benzer bir sesle gene, «Mustafa,» dedi, arkasından da ekledi: «Mustafa, çok yağmurcuk kuşu gelmiş yarlara. Dün gittim, bir deliğin ağzında durdum bekledim, delikten üç tane som mavi kuş çıktı, üçünü de yakalayıp bıraktım, yakaladım, yakaladım, yakaladım bıraktım. Yarın gidelim mi? Haaa?» Coşmuştu. «Haaa? Yarın gidelim mi Mustafa?»

Mustafa uzandı, onun elini tuttu, sıcacık, sıktı. İki çocuk birbirlerine sokulup bir süre yönsüz köyün içinde oraya buraya konuşmadan yürüdüler. Suyun kıyısına vardılar, yardan ayaklarını aşağı sarkıtıp, gecedен daha karanlık, bir azıcık da sırtı yıldırdayan ırmağın sularına baktılar.

«Karnım çok acıktı,» dedi Mustafa.

Kuş Memet sevinçle ayağa fırladı:

«Bize gidelim,» dedi. «Bizimkiler hep ölü evindeler. Bizim ala horozu var ya, bugün ben kestim. Baş kesik horoz

da var ya, öyle başı kesilmiş, boynunu dikti, ortalıkta dolaştı durdu. Ben hiç ölmeyecek sandım.» Horozun kan saçarak avluda dolaşmasını, hallerini en ince ayrıntılarına kadar Mustafaya bir bir anlattıktan sonra: «Horozun hepsini ölü evine götürmediler. Horozu yahni yaptı anam. Evde bir tencere yahniyle bulgur pilavı duruyor öyle, ocakta, sıcak. Bizim eve giderken ölü evinin yanından geçelim, bakalım köylü orada toplanmış ne yapıyor, nasıl yemek yiyor, görelim.»

«Görelim,» dedi Mustafa.

Memet onun elinden tuttu kaldırdı, konağa doğru yola düştüler. Gedikten esen yel kekik kokusuna karışmış yemek kökuları getiriyordu aşağı doğru. Köylü, daha evlerine dönememiş konuklar avluyu doldurmuşlar, avlunun dışına öteki ev aralarına kadar taşmışlardı. Her öbeğin ortasında bir gemici feneriyle bir ateş yanıyor, erkekler bir arada, kadınlar bir arada yumulmuşlar hiç konuşmadan kaşık sallıyor, çeneleri de değirmen gibi işliyordu. Çocuklar yanlarından geçerken yemek yiyeceklerden hiç birisi onların farkına varmadı.

Müslüm Ağa akşam yemeğine kalmadı. Mezarlıktan sonra köyde hiç durmadan, atına atladı, çiftliğe sürdü. Kendinde değildi. Ağanın ölümünden sonra da en çok çekmece işine üzülmüştü. Çekmecenin İsmail Ağaya getirildiği günü şimdiki gibi anımsıyordu. Gül ağacından yapılmış, üstüne türlü çiçekler, kuşlar, ağaçlar işlenmiş altın kakma büyük bir çekmeceydi bu. Ve birçok şeye o kadar aldırmayan İsmail Ağa buna çocuklar gibi sevinmiş, sevincini de iyice belli ederek günlerce onu yanından ayırmamış, gitmiş gelmiş, uyumuş uyanmış onu seyreylemişti. Çekmece güzeldi, değerliydi ya, onu gönderenden dolayı da bir kat daha değer kazanıyordu İsmail Ağanın gözünde... Suriyeden Dürzü Beyi Emir Sultan bir atla birlikte üç adamının eline vererek göndermişti onu... Bir gece yarısıydı, hışım gibi bir yağmur yağıyor, köyün içinden aşağıdaki ırmağa doğru gürüldüyerek seller akıyordu ki, koruyucu Hüseyinin sesi duyuldu:

«Kimdir o?»

Bir inilti duyuldu, sonra sustu.

«Kimdir o?»

Karartı avlunun dışında, nar ağacıyla kaktüs ağının kesiştiği yerin önünde durup kalmıştı. Bir atlı olacaktı bu.

Evdekiler uyandılar Hüseyinin sesine, fenerler yakıldı, karartının bulunduğu yere koştular, orada atının üstüne yumulmuş kalmış bir adamı gördüler. Yamçısından sel gibi sular boşanıyordu. Aldılar adamı konağa çıkardılar. Adam yaralıydı, konuşamıyordu. İsmail Ağa uyumadan sabaha kadar onunla uğraştı, şişmiş yaralarını kendi eliyle ilaçlayıp sardı, sabah olur olmaz da cerrahlara, doktorlara adam göndertip getirtti. Bir buçuk ay uğraştan sonra da adam iyileşti. Macerasının buralardaki insanların maceralarından fazla bir ayrıcalığı yoktu. Antakya İskenderun arasında onu düşmanları pusuya düşürmüşler, yaralayıp izini yitirmişlerdi. Neden sonradır ki onun izini burada bulmuşlar, yaralıyı İsmail Ağadan istemişler, yalvarmışlar, ağlamışlar, sızlamışlar, tehdit etmişler, heybeler dolusu paralar önermişler, ama İsmail Ağanın elinden yaralıyı alamamışlardı. Onu almağa gelen düşmanları bile yaralıyı Emir Sultan diye çağırıyorlardı. Ve bu çekmeceyle atı, yaralı yurduna döndükten sonra onun yaşlı babası göndermişti İsmail Ağaya. İsmail Ağa da elindeki kâğıt paraları altına çevirttikçe bu çekmecenin içine dolduruyordu. Çekmeceyi de çingiraklı kilidi açılırken çın, diye öten bir ceviz sandığa saklıyordu.

İsmail Ağanın vurulduğu akşam, konak kalabalıktan dolup taşarken, Hasan, Hacı Efendiyi ceviz sandığın bulunduğu odadan koşarak çıkar, ürkek ürkek yanına yöresine bakınırken gördü, aklına hiç bir kötülük gelmedi. Devresi gün kapağı ceren kabartmalı sandığın açık olduğunun farkına varan Zero bir çılgılık attı, onun çılgılığına Hasan, Pero, Hacı koştular. Hemen gül ağacından çekmeceye atıldılar, sandığın köşesinden onu alıp baktılar ki, ne görsünler, çekmece bomboştur. Oysaki Zero çekmeceyi iki gün önce görmüştü ve çekmece ağzına kadar altın liralarla doluydu.

İş isten geçmişti, bu karmaşada Hacı Efendiye hiç bir şey yapamazlardı. Yedi kere Hacca gitmiş gelmiş, ağzından bir saniye bile Allahın adını ve duaları düşürmeyen, köyün, yalnız köyün değil bütün bu bölgenin kutsal bir kişi saydığı Hacı Efendinin altınları çaldığına kimseyi inandıramazlardı.

Susmaktan başka umarları yoktu ya, evde de hiç para kalmamıştı.

Hacı Efendinin altınları yürüttüğünü ancak Müslüme, o da istemeyerek söylediler...

Müslüm doludizgin çiftlik avlusundan içeri girdiğinde ikindiye geçiyordu. Gün kalenin burcunun üstüne gelip konmuştu. Avluya girer girmez, beklediği başına geldi, Salman orada, harnup ağacının gövdesine sırtını dayamış duruyor, yanından yönünden iri kertenkeleler koşuyorlardı. Müslüm attan iner inmez doğru ona gitti, Salman başını kaldırmış, tepeden, alaycı ona meydan okurcana bakıyordu, karşısında durdu, ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemiyor, onun üç adım ilerisinde durmuş sapı gümüş savatlı kırbacıyla çizmelerini sinirli, umarsız dövüyordu.

Salman sessizliği keskin, bıçak gibi bir sesle bozdu:

«Öldürdüm,» dedi. «Ben öldürmesem onu zaten öldüreceklerdi. Herkes, herkes onu öldürüyordu. İyi ki yetiştim de ben öldürdüm. Ne iyi ettim de öldürdüm. Babamı hiç kimseye öldürtmedim Müslüm Ağa. Ben babamı hiç kimseye öldürtür müyüm! Yahu Müslüm Ağa, az daha, daha yetişsem babamı başkaları öldüreceklerdi.» Sağına soluna ürkek, gözleri korkudan büyümüş baktı: «Beni de öldürecekler,» dedi. «Duydun mu Arif Saim Bey ne diyordu, ben onu konağın altına gizlenmiş dinliyordum, Salmanı yakalayacağım, diyor-du, yakalayınca onu otomobilimin arkasına zincirlerle, zincirlerle, zincirlerle...» Sustu burada bir süre, başını yere eğdi. «Zincirlerle,» dedi durdu. «Zincirlerle bağlayacağım, otomobili de Adanaya kadar süreceğim, onun bir tek parçası kalmayacak, parça parça, parça... Babamı öldüreceklerdi, beni de öldürecekler...»

Gene sustu, uzun uzun, bir şeyler arayarak Müslümün gözlerinin içine baktı, küçümser bir sesle:

«Hani babam ölünce sen yaşayamayacaktın? Hani babam ölünce sen dünyayı yakacaktın? Hani babam ölünce sen de babamı öldüreni öldürecektin?»

Sustu. Gözleri ısrarla Müslüm Ağanın gözlerinde bir şeyler arıyordu.

«Babamı başkalarına öldürtür müyüm ben? İyi yapma-

dım mı?» Çok soğukkanlıydı. «Babamı başkalarına öldürtsem olur muydu?»

Bir süre gene sustu, gözleri karşısında durmuş kıvranan, ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilemeyen, durmadan çizmelerini döven Müslüm Ağadaydı. Buyurgan, kesin yanıt isteyen bir sesle:

«Babamı başkaları öldürseler olur muydu, iyi yapmadım mı?»

«İyi yapmadın,» diye gürlledi Müslüm Ağa. «Çok kötü yaptın. İnsanın İsmail Ağa gibi bir babası olur da, onu hiç öldürür mü?»

«Öldürür,» diye çınlayan bir sesle konuştu Salman. «Öldürür! O da beni...»

«Ne yaptı sana?» diye soğukkanlı sordu Müslüm Ağa.

«O da bana...» dedi Salman, gözleri büyüdü, şaşkınlığı arttıkça artıyor, bir söz arıyor, gözleri bomboş kalıyor, «o da bana...» diye yineliyor, aradığını bulamıyor, gene, «o da bana...» diyordu.

Ter içinde kalmış, durmadan bir şeyler arıyordu, allak bullak olmuştu, hiç bir şey gelmiyordu aklına. Sonunda:

«Sen beni öldürecek misin?» diye sordu.

«Öldürmeyeceğim,» dedi Müslüm Ağa güvenli.

«Sen kendini öldürecek misin? Hani babam ölünce sen yaşayamayacaktın?»

«Can tatlıdır gözü kör olsun... Ben çoktan, başımdan bunca işler geçtikten sonra kendimi öldürmeliydim. Dünya vazgeçilmezdir, viran kalası... Giden insan bir daha geri gelirmi ki... Hep yarını merak ederim ben, ne olacak diye, Salmanım... Ne var ki bu dünyada, bir başıma kalmışım orta yerinde yapayalnız, vazgeçemiyorum? Senin babandı dayanağım, gürüm gücüm, sevgim, muhabbetim, yiğidim, kardeşim, o da ölürse yaşayamam, diyordum, işte yaşıyorum. Ben kendimi öldüremem Salmanım. Bu bahar şu kayaların dibinden gene çiğdemler çıkacak, sümbüller, nergisler bitecek... Şu dünya, şu dağlar kokudan, bahardan delirecek. Çok merak ediyorum, Salmanım, kusura kalma, senin baban gibi bir yiğit için de olsa ben kendimi öldüremem. Dünya güzel, can batsın Salmanım, can tatlı, vazgeçilemiyor.»

«Beni öldürecek misin?» diye sert, çığlık gibi bir sesle sordu Salman.

«Öldürmeyeceğim,» dedi içini çekerek Müslüm Ağa, utanç yere baktı. «Çok adam öldürdüm, çokook... Adam öldürmenin hiç bir faydası yok.»

«Demek öldürmeyeceksin beni?» diye sevindi Salman. «Gerçekten beni öldürmeyecek misin?»

«Ne diye öldüreyim seni Salman Beyim?» dedi Müslüm. «Buna bir sebep var mı?»

«Babam,» dedi gülümseyerek Salman.

«Seni öldürsem baban geri gelir mi ki? Babamı, kardeşlerimi öldürenin hepsini öldürdüm, kundaktakilerini bile. Köklerini kuruttum. Hiç kimseyi geri döndüremedim. İşte ben de böyle bir köşede kaldım yapayalnız, kuyunun dibindeki taş gibi. Baban da işte öldü gitti, seni de öldürürsem, sonra ben ne yaparım ki...»

«Sen bir korkak mısın?» diye dik dik sordu Salman.

«Korkak değilim,» dedi Müslüm gene iç çekerek. «Keşki korkak olsaydım, işte o zaman seni öldürürdüm.»

«Üç gündür yemek yemedim,» dedi Salman. «Ağzıma bir tek lokma atmadım, acımdan da öldüm. Bana yemek verir misin?»

«O da nasıl bir soru Salman Beyim, bu çiftlik senin.» Arkasını döndü, evin merdivenlerine yürüdü, arkadan, eliyle de Salmana gel, yaptı. Yukarı çıkıp, sedire kendilerini attılar. Salman durmadan onun gözlerinde bir şeyler arıyor, Müslüm de gözleriyle, ne istediğini ona soruyordu. Delikanlı en sonunda gene patladı:

«Beni saklar mısın? Beni Arif Saim Beye, beni kimseye vermez misin?» diye sordu, güvensiz.

«Saklarım,» dedi Müslüm. «Seni kimseye vermem. Ama benim her dediğimi dinleyecek, hiç bir sözümünden çıkmayacaksın. Dağı taşı karınca misali insan, candarma, eşkiya, Kürt talamış, seni arıyorlar. Arif Saim Bey ahdetmiş, seni otomobilinin arkasına bağlayacak...»

«Olur,» diye umarsızlıkla içini çekti Salman. «Hiç bir sözünden çıkmam... O da beni...»

3

Dağ taş insanla dolmuş, buradan Karatepeye, oradan Kalealtına, Kalealtından Kayranlı dağına, oradan da Andırın altına, Gavur mağarasına, Savrun gözüne kadar Salmanı arıyorlardı. Arif Saim Bey onu bulana büyük armağanlar verecekti.

İsmail Ağa konağı gene arı kovanı gibi işliyor, başsağlığına, ağıt yakmağa gelenlerin ardı arası kesilmiyordu. Her gelen ağıtçı kadın bölüğünün önüne İsmail Ağanın kanlı giyitlerinin bulunduğu bohça atılıyor, kadınlar diz çöküp bohçayı açıyor, kanlı giyitleri ellerine alıp bayrak gibi sallayarak başlıyorlardı söylemeğe, ağlaşmağa. Bir gün, ıhırcık karanlık dağlardan ovaya yayılırken Göksünlü Veli Dede köye gelmiş, kimseye gözükmeyen doğru mezarlığa gitmiş, İsmail Ağanın mezar taşına oturup sazını çekmiş başlamıştı çalıp söylemeğe. O çalıp söylerken binlerce küçük küçük mezarlıkta, gecenin içinde, üstüste sessizce dönüp durmuşlardı. Gün burnuna ağıdını bitiren Veli Dede gene usulcana sazını almış geldiği gibi suya aşağı çekmiş gitmiş, yolda karşılaştığı birkaç kişiye selam bile vermemiş, başı yerde böğürtlenliğin içinde yitmişti.

«Günah,» diye bağırdı Memet Efendi.

«Günah,» diye söylendiler öteki köylüler.

«Sabaha kadar Kızılbaş ağıdı söylemiş Veli Dede onun mezarı başında, saz çalmış.»

«Onların da töresi öyle,» dedi daha yumşak başlı birisi.

«Veli Dede canı kadar severdi İsmail Ağayı.»

«Yedi günlük yoldan yayan yapıldak gelmiş kara haberi duyuzca.»

«Gelmiş ama, kardeşliğinin cenazesine yetişememiş. O da varmış çökmüş mezarın başına, ver etmiş sazın döşüne.»

«Günah,» diye bağırdı Memet Efendi. «Bir ölünün, üstelik de camide öldürülmüş bir şehidin, namaz kılarken canını vermiş bir kişinin başucunda o şeytan icadını çalmak günah... Hem de büyük günah...»

«Sonra da kayıplara karışmış gitmiş ala şafakta.»

«Nereye giderse gitsin,» diye güreledi Memet Efendi, «çok günah o Kızılbaş dedesinin yaptığı iş. Bir şehidin mezarının başında saz çalınamaz. Aptersiz namazsız, dinsiz mecnun Veli Dede. Kestiği yenmez, murdar...»

«Murdar,» dediler öteki köylüler de.

Cemalse başını yere dikmiş susuyor, hiç bir şeye karışmıyordu.

«Söylesene Cemal,» dedi yaşlı Seferoğlu. «Söylesene Memet Efendiye de duysun, dün sabah bana söylediklerini.»

Cemal usulca başını kaldırdı, kocaman ela gözleri buğulanmıştı, keder içindeydi. Üstüste yutkunuyordu.

«O geldi İsmail Ağanın mezarının üstüne eğildi. Ben iki üç mezar ötede bir mezarın duldasına çökmüş Salmanı bekliyordum, gelir de yakalarım, diye. Kan tutar da yakalarım onu, diye. Gün kavuşmuş gitmişti, bir baktım, Veli Dede geldi. Bir kucak sakalıdan tanıdım onu. Mezarın önünde diz çöküp toprağı üç kez öptü. Sonra oturdu oraya, mezarın başucuna, başladı usuldan çalıp söylemeğe. Gecenin içine dağılıyordu sesi. Dört bir yandan, sudan, dağlardan, ovidan geliyordu sesi, ılık bir yel gibi ılgıt ılgıt. Ben kalkayım diyorum, kalkamıyorum. Veli Dedenin ağıdının, sazının içinde kalmışım. Veli Dede hem ağlıyor, hem çalıyor, hem de söylüyordu. Ben dünyamdan geçmişim. Veli Dede almış beni türküsüne, ağıdına götürmüş. Düşte miyim, hayalde miyim, gecede mi, gündüzde miyim bilemiyorum. Kaptırmışım kendimi ağıda. saza, Veli Dedeyle birlikte hem ağlıyorum, hem söylüyorum, usuldan inceden... Şafak attı atacak, dağların başı ağarmış, Veli Dedenin ayağa kalktığını görür gibi oldum. Saz yürüdü gitti, ağıt yürüdü gitti önümden... Beni de

ardınca sürükledi götürdü böğürtlenlerin arasından Alıçlı ko-yağa... Alıçlı koyakta o ağıt daha öyle söylenip duruyor. Veli Dede yitti gitti bir taşın ardında gözden ıradı. O türkü orada kaldı. Bir hafta döndüm durdum Alıçlı koyakta. Türkü orada dönüp duruyor. Oradan mezara geliyorum, Veli Dedenin ağıdı usuldan, inceden mezarlıkta da dolanıp duruyor. Suda geliyor, topraktan çıkıyor, gökten iniyor.»

«Günah,» diye bağırdı Memet Efendi, «günah. Etmeyin oğlum Cemal, Kızılbaş dedesini bir ermiş ettin çıktın.»

«Veli Dede bir ermiş zaten,» dedi Cemal, yumuşacık. «Git de şu dağlara sor bakalım, o ermiş miymiş değil miymiş. Öyle güzel ağıt yakan, saz çalan ermiş olmaz da ne olur?»

«Kızılbaş olur,» diye bağırdı Memet Efendi. «Kızılbaş, Kızılbaş, anladın mı?»

Cemal bir düş içinde sustu. Başını da önüne eğdi ve başka bir söze varmadı. Yöresinde yoğun bir tartışma sürüyor, o artık duymuyordu bile.

Veli Dedenin, İsmail Ağanın mezarının başında sabaha kadar saz çaldığı öteki köylere kadar da yayıldı. Arif Saim Beyin de kulağına gitti. Arif Saim Bey salt: «Ne tuhaf gelenekler var, şu bizim halkta da...» diye gülümseyerek başını salladı. «Ne tuhaf! Şu Salman da ne oldu? Bütün Çukurova insanı, atıyla itiyle onu arıyor...»

«Yer yarıldı da yerin dibine mi geçti Bey?»

«Yer yarılıp yerin dibine de geçse onu bulacağım, bulup getireceğim, zincirlerle onu otomobilimin arkasına bağlayacağım, Adanaya kadar sürükleyeceğim. Adanaya kadar onun bir parçası kalmaz.»

«Kalamaz Bey,» diye onu onayladı yöresindekiler.

Arif Saim Beyin günler geçtikçe siniri bozuluyor, yöresindekileri, candarma komutanını, kaymakamı, Türkmen Beylerini, Ağalarını kasıp kavuruyordu.

«Adam seni ölümden kurtarsın, beslesin büyütsün adam etsin, sen git sonra onun sevdahısı kadına tasallut et, sonra kırsağının ırzına geç, sonra da durup dururken git namaz kılarlarken caminin ortasında öldür onu, olur mu? İnsanlığın hangi kanununda yazar bu canavarlık? Biz bu devleti bu canavarlıklar için kurmadık. Ya o adam yakalanacak, onu oto-

mobilimin arkasına bağlayacağım zincirlerle, ya da bu devlet batacak.»

«O adam, o Yezidi Salman yakalanacak.»

«O dinsiz insan...»

«O insanlıktan çıkmış...»

«O ekmek yediği sofraya bıçak sokan...»

«O insanlık düşmanı...»

«Yakalanacak...»

«Onu otomobilimin arkasına bağlayacağım.»

Çiftliğe her gün bir sürü silahlı silahsız adam geliyordu dağlardan. Her gelen kaçak Salmandan bir haber getiriyordu.

«Dokurcun deresinde dün köylüler ormanda onu görmüşler...»

«Eeee, sonra?»

«Sonrası, Beyim söyleyim, altı silahlı kişiyle birlikteymiş, Salman ortalarındaymış. Köylüler onları çevirmişler.»

«Sonra?»

«Onlar da ormana kaçmışlar.»

«Ormanı ablukaya alsınlar.»

«Almışlar Beyim.»

«Onu yakalayacağım ve hem de otomobilimin... Bir tek parçası kalmayacak Adanaya kadar.»

Konağa da gelenin gidenin hesabı yoktu. Ağıtçılar, onların arkasından tâ Kozan üstünden, Tarsus altından, Karsantıdan, Fekeden yas yerine gelenler, Salmanı arayanlar, görenler, bulup da kaçırınlar binbir ayaktı.

Zero mum kesilmiş, bir hayali fener olmuştu. Ağzını bıçaklar açmıyor, konakta nereye gittiğini bilmeden, uyur gider, ortalıkta dolaşıyordu. Uzun Hazal, göz çukurları kurumuş, dilinden hiç düşmeyen ağıdıyla bir köşeye yığılmış kıpırdamıyordu yerinden. Hasan, her önüne gelene: «O kâfir yakalandı mı?» diye soruyor, arkasından da ekliyordu, «Carım, malım mülküm, neyim var neyim yoksa, o kâfiri yakalayanadır. İşte Allahın huzurunda, işte insanların önünde, işte Kurana el basarak söylüyorum, o kâfiri kim yakalayıp Arif Şaim Beye teslim ederse ona ne isterse vereceğim...»

Ama ne yazık ki rivayet muhtelifti. Kimi Salmanı Düldül-

dağının ardında otuz eşkiyanın başında Maraş yolunu keserken, kimi onu Akdeniz kıyısında Payas kalesinin orada on bir atıyla Gâvurdağlarına giderken, kimisi de onu Şakçagözünde, sınır kapısında, demiryolunda candarmalarla çarpışırken görmüştü.

Mustafa da bekliyordu. Her gelen adama umutla koşuyor, o adamın getirdiği haberi dinliyordu. Her gelen de yeni bir haberle geliyor, yeni bir umut kapısı açılıyordu.

Bütün ev halkı, onların etkisindeki bütün köy Salmanı bekliyorlardı. Bir gün, bugün değilse yarın Salman bir sürü insanın arasında elleri kelepçeli, boğazına asılmış torbanın içinde okkalarca kaya parçalarıyla kırbaçlanarak şu dağdan aşağı indirilecek, boğazında yular, yular Mustafanın elinde, köyü ev ev dolaştıracaklar, önüne gelen, yediden yetmişe, sayrısı yatağından kalkacak, yatalaklar sırtlara binecek gelip Salmanın kanlı, dinsiz imansız, insanlıktan çıkmış yüzüne tükürecekler, sonra da Arif Saim Beye onu teslim edecekler, o da bu kâfiri otomobilinin arkasına bağlayacak, sürecekti taşlı, çalılı yollara... Mustafayı da bindireceklerdi otomobile... Zero da binecekti, Hasan da... Onun da şah gibi kardeşi değil miydi İsmail Ağa... Yiğide kötüler kıyar, yiğidin yiğide kıydığı görülmüş mü, iyi bir adamın hiç adam öldürdüğü duyulmuş mu? Dağ gibi İsmail Ağaya kıyana da bak, boyu da bir karış, insan değil de Allahın bir tuhaf bir yarattığı, sıçan. Şu Dal Emine... Dal Emine de batsın... İnsan bin tane Dal Emine olsa da bir tanesini bu pise koklatır mı?

Köylülerin bir kısmı, Salmanı otomobilin arkasına bağlama düşüncesini beğenmiyorlar, öfkelenip ağızları köpürerek ona daha başka türlü, akıl almaz işkenceli ölüm biçimleri buluyorlardı.

Mustafaysa salt bekliyordu. O, salt Salmanı görmek istiyordu. Ah, Salmanı bir daha görebilseydi. Görüp yüzüne bakabilseydi. Bütün köy de Salmanı bekliyordu. Anası, amcası, Uzun Hazal, çangal bıyıklı, dev yapılı azıcık kamburu çıkmış çocuk yüzlü Hüseyin, gözleri kan çanağına dönmüş, kalın deve dudaklı Hüseyinin kardeşi Hasan, Pero, sert yüzlü, yüzünü üç yerinden kurşun delmişti, çaltaklı bir ağaç köküne benzeyen Sefer, Arif Saim Bey, Müslüm Ağa, Müslüm

hiç durmadan iki gözü iki çeşme ağılıyordu, İsmail Ağanın ölümünden sonra onu her gören böyle görüyordu, yas yerine gelenler, ağıtçılar...

Salmanın ölüm haberi de geliyordu ikide bir. Mustafa derinden sarsılıyor, gelen haberlere bir türlü de inanmıyordu. O, Salmanı mümkünü yok görecekti, biliyordu. Bir an Salmanın bütün yüzü, bedeni olduğu gibi gözlerinin önünden yitiyor, sonra da birdenbire, ak bir boşluğun ortasından, dimdik ortaya çıkıyordu, capcanlı.

Kuş Memet de, öteki çocuklar da tıpkı Mustafa gibi dört göz olmuşlar Salmanı bekliyorlardı. Onlar da hiç inanmıyorlardı Salmanın öldürüldüğüne. Arada bir de bir korku dalgası Mustafadan başlayarak, bir uçtan öteki uca çocukları sarsarak gelip geçiyordu.

Bu bekleme epeyce uzun sürdü. Önce ağıtçı kadınların gelişleri kesildi, sonra yas yerine gelenler gelmez oldular artık. İsmail Ağanın mezarının üstüne atılmış, yeşil mersin çalıkları kuruyup kırmızıya kestiler. Bir gün de Arif Saim Beyin çiftlikten gelen otomobili köyü toza dumana boğarak caminin önünden hızla, önündeki tavukları kaçıstırarak geçip gitti. Otomobilin içindeki Arif Saim Bey köyden geçerken ne İsmail Ağa konağına, ne de köye başını çevirip bakmadı bile. Gözleri ilerde, sert yüzü bir hışım gibi, bir an gözüküp sonra gözden yitti.

Köy birden ıssız kaldı. Arı kanadının sesi duyulur. Ne köpekler ürüşüyor, ne atlar kişniyor, ne sığırlar böğrüşüyor, ne de horozlar ötüşüyordu. İnsanlar birbirlerinin kulağına eğilip fısıltıyla konuşuyorlardı. Bu ıssızlık, bu devinimsizlik ne kadar sürdü, belki bir ay, belki üç ay, belki beş ay, kimse bunun farkında değildi. Belki bütün köy Yedi Uyurların uykusuna yatmıştı.

O sabah köyün üstünde bir uğultu koptu. Bir anda da bütün dünyayı bir vıcırtı aldı. Aşağıdan Anavarza üstünden gelen bir kapkara kırlangıç bulutu köyün üstüne indi. Ortalık karanlığa kesti. Kanat şırıltıları vıcırtılara karışıyor, kırlangıçlar top top, son hızla oradan geliyorlar, kaleyle dağın arasını, köyün üstünü dolduruyorlardı. Üstüste, altalta, kanat kanada bir yumak olmuş kırlangıçlar deli bir hızın uğun-

tusuna kaptırmışlar kendilerini dönüyorlardı. Evlerinin içine kaçmış, duvarların, kayalıkların dibine, ağaçların altına sinmiş köylüler oldukları yerlerden başlarını çıkaramıyorlar, bu sonsuz bir hızda dönen, gittikçe de büyüyen kuş bulutuna gözlerini dikmiş bekliyorlardı. Kuşların vıcırtıları, kanat şapırtıları, inanılmaz bir uğuntadaki devinimler bir kıyamet gününün başlangıcına benziyor, yankılanan kayalar bu karmakarışıklığı biraz daha artırıyordu.

Kırlangıçların ardı arkası kesilmiyor, aşağıda ovanın üstünde kapkara bir bulut gözükmüyor, kara bulut göz açıp kapayıncaya kadar köyü buluyor, köyün içinde, dağın yamacında, kalede kaynaşan kırlangıçlara karışıyor, onlarla birlikte kuş yumağını biraz daha büyüterek dönüyordu. Kuşluk vaktine kadar aşağıdan böylece geldiler kaleyle dağın arasını doldurdular, yerde, gökte kayalıklarda kuştan iğne atacak yer kalmadı. Kayalar, kale, güneş kırlangıçtan gözükmüyor oldu, karanlık bastı, göz gözü görmedi.

Kuşlar gidiyorlar, geliyorlar, gökte ağır, karanlık bir su gibi çalkanıyorlar, karanlık suya gün vurmuş gibi bir an açılıyorlar, aradan azıcık gün ışığı sızıyor, sonra kapanıyorlardı. Arada bir de Ceyhan ırmağının üstünden ovaya doğru sürüyor, sonra geniş bir kanat gibi ışığa çarparak gerisin geri köyün üstüne dönüyorlardı.

Köyün evlerinin içi, kaktüs ağlarının dibi, ağaçların altı, kovuklar, mağaralar kırlangıçlarla doldu, köylüler evlerinden dışarıya uğradılar, kuş denizinin içinden yüzerek köyün alanına varmağa, bir araya gelmeğe çalıştılar. Kuş vıcırtısından biribirlerinin seslerini duyamıyorlardı. Kollarında, başlarında, bacaklarında kırlangıçlar. Kırlangıçlar onları almışlar da dalgalarının içine, nereye olursa oraya sürüklüyorlardı. Bir an bir köylünün yöresi açılıyor, karşı duvar, kaktüs ağılı, ötedeki kayalık gözükmüyor, hemencecik de kapanıyordu... Kuşlar, biribirlerini ezecekmişcesine gittikçe sıkışıyorlar, biribirlerinin içine geçiyor, kanat sallayamaz oluyor, sapır sapır yere dökülüyorlardı.

Gittikçe çoğalan, çoğaldıkça sıkışan, kanat kanada geçen kuşlar yoğun, soluk aldırılmaz kara bir su gibi ağır ağır çalkanıyordu köyün içinde. Ve vıcırtıları yeri, kaleyi, kaya-

lıkları sarsıyordu.

Sonunda, köyün alanını el yordamıyla, kırlangıçları yara yara bulan köylüler, genç yaşlı, kadın kız, çoluk çocuk, hasta yatalak, alana diz çökmüşler, yörelerinde karmakarışık bir fırtına gibi dönen, gittikçe artan, arttıkça da karan, biribiri yöresine sıvanarak, akıl almaz bir hızda savrularak dönen, vıcırtiları bütün ovayı baştan sona dolduran kuşları seyreyliyorlardı.

«Kıtlık yılından önce de böyle olmuştu,» dedi Seferoğlu. Bağırıyordu sesini duyurmak için. Vıcırtıdan sesi olduğu yerde kalıyordu.

«Kıtlık yılından önce de...»

«Suçsuz adamı öldürdüler, suçsuz adamı... İşte böyle, böyle olur. İşte böyle dünya başımıza yıkılır,» diye çırpınıyordu, avcı Ali Çavuş. Onun sesini de yanındaki birkaç kişiden başka kimse duymuyordu.

Kırlangıçlar, kanat kanada, üstüste, inanılmaz bir devinimde tâ göğe kadar yığılaşarak binlerce, milyonlarca savrularak uçarlarken, aşağıdan suyun kıyısından bir tüfek patladı, arkasından da teneke, davul sesleri gelmeğe başladı.

İmam:

«Amanın yetişin,» diye bağırdı. «Amanın yetişin ha, kurşun sıkmasınlar, teneke, davul çalmasınlar, amanın yetişin ha... Bunlar kırlangıç suretine girmiş eabil kuşlarıdır... Her birinin gagasında bir kum tanesi vardır. Peygamber Efendimiz Uhud cenginde kâfirlerle tek başına harbederken Allah bu kuşların ağzına birer kum tanesi vererekten düşman ordusunun üstüne yolladı. Kuşlar kum tanelerini attılar askerlerin üstüne. Her kum tanesi bir kurşun oldu... Düşman ordusunu o anda yerle bir ettiler. Amanın yetişin. Yerle bir ettiler.»

Davul, teneke sesleri hemen sustu, tüfek de atılmadı bir daha... Kalabalık ağır ağır kayarak caminin önündeki alanı doldurdu. Kimi dua okuyor, kimi konuşuyordu, gözleri köyün üstünü kapkara örtmüş kaynaşan kuşlarda, bekleyiyorlardı korku içinde.

Alacakaranlık çöktü, gün dağların ardına çekildi gitti, kırlangıç fırtınası bir türlü durmuyor, köyü, ovayı doldur-

muş, artıp eksilmeyen vıcırtilar kulakları sağır ediyordu.

En sonunda yaşlılar camiye girmeyi akıl ettiler. Hoca Kuran okumağa başladı ya, o da sökmedi. Kırlangıçlar küme küme caminin içine de dalmağa başladılar. Sonra da köyün üstü koyu, göz gözü görmez bir kırlangıç karanlığına kesti.

O gece sabaha kadar sürdü kırlangıç fırtınası. Köylüler sabaha kadar uyumayıp birbirlerine sokulup korktular. Ala şafakla birlikte kirp diye kırlangıç sesleri kesildi. Ardından da gökyüzü bomboş kaldı, duru, mavi, bir yağmur sonunun gökyüzüsü gibi... İsmail Ağa, Salman, Arif Saim Bey, onun otomobili, her şey bir süre için unutuldu. Artık köyde yalnız kırlangıç fırtınası konuşuluyordu.

«Bu Allahın bir alameti, bir belası.»

«Böyle olacağı belliydi.»

«Göğün çatlayacağı...»

«Yerin zangırdacağı...»

«Kayaların döküleceği belliydi.»

«İrmağın kuruyacağı...»

«Ya da tersine...»

«Gerisin geri dağlara akacağı...»

«Belliydi.»

«Bela görünüp geliyordu.»

«Üstümüze bir ulu karanlığın çökeceği belliydi.»

«Başımıza taş yağacağı belliydi.»

«Tan yerlerinin ışımayacağı belliydi.»

«O Allahın ermişini hepimiz bir olduk da...»

«Salman vardı da onu öldürdü.»

«Kızılca kanını alacakaranlığın üstüne saçtı.»

«Yüreğinin başında uzun Çerkes hançeri, iki yüzlü...»

«İki yüzü de ustura...»

«Hışhışı...»

«Hışhışı hançer üç kere...»

«Ciğerinin köküne...»

«O kocaman adam...»

«O kocaman ermiş, nasıl da devrildi!»

«Nasıl da kocamandı, bir çınar gibi.»

«Alevi dedesi de geldi üstünde saz çaldı, türkü söyledi,

Allahın ermişinin.»

«Veli Dede, afsuncu.»

«Hışhışı hançer, kanlı.»

Bu kadar kırlangıç nereden gelir, nereden gelir de ulu bir karanlık gibi köyün üstünde bir gün, bir gece kaynaşır durur, soluk aldırılmaz?

«Kalenin yörebine çıktım, başıma kuşlar çarpıyordu, serseme döndüm. Az daha yere yatmasam başımı alıp götürecikleri.»

Köy epey bir süre de kırlangıçlarla uğraştı. Korktular, ağladılar, bilinmez felaketler beklediler. Kırlangıçlar gene gelecekler miydi, gene gelecekler köyün göğünü karanlık bir gece gibi örtecekler miydi, gene ağır, milyonlarca, kanatlarını gerip yeri göğü sallayıp, dünyayı savuracaklar mıydı? Kırlangıçlar bir daha gözükmecekler miydi?

Bahar geldi, ovalar çiçekten, tomurcuktan patladı. Esen incecik yel toprak, çiçek, yağmur, güneş kokusuyla yüklüydü. Yağmur sonu güneşine yüzlerce tür, biçim biçim arılar çıktılar kanatları yaldırdayarak, binlerce, ışıpta çakarak, billur, ustura morlar, yeşiller, turuncular, kırmızılar, som maviler dökerek... Delikanlılar atları, beygirleri alıp yayılma çıkardılar. Hayvanlar yavruladılar. Tilki, çakal, kurt sesleri ovayı doldurdu. Turaçlar uzak tarlalardan, çalılıkların içinden seslendiler. Hıdırillezde en güzel giyitlerini kuşanan genç kızlar kaleye çıktılar, ağzına kadar kır lalesiyle dolmuş ovaya, türküler söyleyerek, döküldüler. Her şey unutulmuştu. Ne İsmail Ağanın ölümünü anan, ne kırlangıç fırtınasını aklına getiren vardı. Köylüler, caminin önüne çömelip sırtlarını duvara veriyor, ellerine bir çöp alıp önlerindeki toprağı karıştırarak o yılki ekinler, doğuran inekler, atlar üstüne konuşuyorlardı. Ama köylünün olağan tavrına uymayan ortada birkaç kişi vardı, birisi mezarlıkta Salmanı bekleyen Cemaldi. O bekliyordu. Ona göre Salman mutlaka gelecekti mezarlığa. Bu Tanrının en büyük yasasıydı, öldürenler, öldürdükleri adamın mezarına hiç olmazsa bir kere olsun uğrarlardı. Bunun tersi görülmuş duyulmuş değildi. Cemal, yüzüne de geçse bekleyecekti, İsmail Ağanın mezarını. Artık yalnız geceleri değil, kimi gündüzleri de bekliyordu orayı. Yağ-

murluk bir günde de gelebilirdi, gökten sicim sicim sular boşanırken, poyraz eserken de, yoğun sıcaklarda, o sıcaklar karanlık gibi olur, aydınlıktan insan hiç bir yönü göremez, o sıcaklarda da gelebilirdi. Cemal bütün gece eli yüreğinde uyanık bekliyor, kendini alıştırmıştı, ama sabaha karşı uyukluyordu biraz, işte bu sıralarda da gelebilirdi. Cemalin bir anasından başka kimsesi yoktu, anası da onun gibi Salmanın bir gece mezarlığa geleceğine inanmıştı. Bazı geceler o da bir mezartaşının kuytusuna sığınıp gün ışıyınca kadar kan tutmuş Salmanın oraya gelmesini oğluya birlikte bekliyordu. Kimi kimsesi yoktu ama Cemalin, Cemal bir suna gibiydi, uzun boylu yakışıklıydı. Kıvrırcık kara perçemi alınına düşer, ak dişleri, o gülerken tâ ötelere ışıyordu. Cemal Salmanı, o, tepeden tırnağa silaha, ateşe kesmiş olsa da yakalayabilirdi. Çocukluktan bu yana Cemalden onun ödü kopardı. Bu köyde hiç bir şeyden korkmayan Salman Cemalin izinin olduğu yere bile yaklaşamazdı. Cemal, bir gece usulca mezarlığa giren Salmanı arkasından gelip kısıkrak yakalayacak, kollarının arasında çırpınan Salman çabalayacak, çabalayacak onun elinden kurtulamayacaktı. Karanlık gecede Cemal, «dur, Salman dur!» diyecekti. «Ben Cemalim, kurtulamazsın.» Salman, duracak, sonra da titreyerek yalvarmağa başlayacaktı «Yaktın beni Cemal, yaktın kül ettin,» diyecek, sonra da korkutmağa çalışacaktı. Bakacaktı ki, Cemalden kurtuluş yok, oraya mezarın taşına oturacak, bir top olacak, kıpırdamayacaktı. Cemal biliyordu, onun huyu buydu. Sonra birden de fırlayacak kaçmağa çalışacaktı. Cemal onu alıp doğru konağa götürecekti, tan yerleri ışıırken, aşağıdan konak takilere bağırarak, «düşmanınızın ömrü bu kadar olsun,» diyecekti. Hasan, Zero, Mustafa, ötekiler konaktan yuvarlanarak incekler, karşılarında eli kolu bağlı Salmanı görecekler, Salman tepeden tırnağa koşar koşar fişeklikler bağlamış, iki yanında iki tabanca, hançerler, Alaman filintası, boynunda asılı dürbün, sarı çizmeleri başını kaldırmadan yere bakacak, şaşıracaktı. Daha sonra da köylü duyacak olanı biteni, tekmi köylü konağa gelip avluya doluşacak, Salmanın yöresine halkalanacaklar. Köylüler, bu duruma Mustafadan da, Zerodan da daha çok şaşacaktı. Bakındı hele, diye düşü-

neceklerdi, bakındı hele, şu ağız var da dili yok Cemale, öksüz Cemale, bütün dünyanın yakalayamadığı, yüzbaşılardan, candarmaların, gözü kanlı çangal bıyıklı Kürtlerin üstüne varmaya korktukları Salmanı, bu dağ canavarını, ejderhasını nasıl da yakalamış! Oğlunda yürek dört okka. Hasan, dile benden ne dersen, diye soracaktı. Cemalse boynunu bükerek, canının sağlığını isterim, Hasan amca diyecekti. O, diretecekti: «Sen benim ağamın, dünya yiğidinin kanlısını yakaladın getirdin, dile benden...» Aralarındaki cebelleşme uzun sürecekti. Sonunda Cemal dayanamayacak, «hiç bir şey istemem, yalnız İsmail Ağanın kır atını verirsen... O kadar.» Hasan, o kadar köylü kalabalığını yarıp ahıra gidecek, sırmalı eyeri, bellemesi, savatlı dizgini üstünde kır atı çekip getirecek, «al,» diyecekti. «Sana anan südü gibi helali hoş olsun. Ağamın atına senden başka kimse, şahlar, sultanlar bile layık değildir,» diyecekti. Öğleye doğru da tozu dumana katarak otomobiliyle Arif Saim Bey gelecek, gözleri kanlı, gözleri dönmüş... «Nerede onu yakalayan?» diye soracak, köylüler de Cemali göstereceklerdi. Arif Saim Beydir onu yakalayıp alından öpecek, sonra da bir kese dolusu altın uzatacaktı. «Sen,» diye güreleyecekti, «yakalanmaz bir allahsız canavarı, şeytanı, ejderhayı yakaladın. Yüzbaşılardan, binbaşılardan, kimseciklerin yakalayamadıklarını... Seni uzatmalı çavuş yaptım. Seni bu dağların üstüne komutan eyledim.»

«Aaah, o sırmalı eyerli, o görkemli ata bir bindiğini görsem! Görsem de Allah ondan sonra canımı alsın,» diyordu anası her zaman.

«Göreceksin,» diye güvenle konuşuyordu Cemal. «O buraya gelecek. Atalar hiç yalan söylemez. Şimdi onu öyle bir kan tutmuştur ki, yerinde duramıyordur. Ne uyku, ne düşünmek... İşi gücü burayı düşünmek. Ya gelecek, ya da öyle kendi kendini, içi içini yiye yiye ölecek.»

«Aman ölmesin,» diyordu anası, «O, bize gerek.»

«Ölmeyecek,» diye gülüyordu Cemal. «O ölmez, ölemez. Babasının mezarını görmeden duramaz. O gelecek. Hem de nasıl!»

«Gelmiş,» diyordu anası, «gelmiş de o gece babasının ölüsü üstüne kapanmış da ağlamış, bırakın beni burada, babam-

la beraber gömün beni demiş. Zor ayırmışlar oradakiler onu babasının ölüsünden. Mustafa çocuk da görmüş bunu böylece. Dal Emine de görmüş.»

«Görmüşler,» diyordu Cemal. «Biliyorum. Ama gelecek o, gene gelecek. Hiç mümkünü çaresi var mı, gene gelecek.»

«İnşallah,» diye ellerini göğe açıyordu anası.

Çangal bıyıklı Hüseyinle kardeşi Hasan, eşkiya Sefer konaktan ayrılmamış, gene eskisi gibi bekliyorlardı. Süllü de bir yere gitmemiştir. Müslüm Ağa da iki güne bir geliyor, çiftlik üstüne teknilini verip gidiyordu, üzgün, başı hep yerde, ağlamaklı, arada sırada da gözlerinden birkaç damla yaş dökerek.

Herkes biliyordu ki Salman bu işi burada bırakmayacaktı. Daha çok işler getirecekti bunların başına. Dal Emineyi de öyle hiç bırakır mıydı o? O Dal Emine İsmail Ağanın ölüsünü görünce kendinden geçmiş, varmış evine kapanmış, günlerce evinden çıkmadan kuşlar gibi çığırıp söylemişti tek başına. Yemin etmişti Dal Emine, yeminini de bütün köylü duymuştu. Bir gece varmış İsmail Ağanın mezarına kapanmış, «Senin kanını yerde koymayacağım İsmail,» diye bağırmıştı. «Bu dünyada kavuşmadığım, bu dünyada koklayıp kokusuna doyamadığım, kavuşmamız öbür dünyaya kalan yiğidim, sevdiğim, beni de canından çok seven dağların aslanı İsmail... Ben ölmeden seni öldüren yerin altına girecektir İsmail... Bunu böyle belle. Senin için, senin için gör İsmail, Dal Emine neler yapacak! Ben, kokusuna doyamadan, kara toprakların kokusuna doydugu...»

Bir daha da Dal Emine ne konuşmuş, ne de insan içine çıkmıştı. Yitmiş yokolup gitmişti.

Köylü hep:

«Durun hele, durun Dal Emine bir şey yapacak. Durun hele durun, Dal Emine ne yapacak?» diye soruyordu.

Konakta yoğun bir hazırlık sürüyor, baş çoban Hacı dağlardan eve, evden dağlara mekik dokuyordu. Onun getirdiği haberleri Sefer, Süllü, Hüseyin, Zero, Hasan Ağa kafa kafa verip gecelerce değerlendiriyorlardı. Baş çoban dağlarda çobanlar arasında buradan tâ Göksüne, oradan Sarıza, Ma-

raşa kadar bir haberleşme ağı kurmuştu. Uzaktaki Dül-
düldeğında Salmanın başı gözüğe konaktakilerin haberi ola-
caktı. Baş çoban Salmanı çiftliğin arkasındaki kayalıkta bir
kez görmüş, izini sürmüş, süre süre onu çiftliğe kadar getir-
miş, ama, avlunun kapısında yitirmişti. İçeriye girmiş kona-
ğın kapısında Müslüm Ağa ile karşılaşmış:

«Nerede Salman?» diye apansız sorunca, ötekinin yüzü
sapsarı kesilmiş, dili diline dolaşmış, bir şeyler söyleyecek
olmuş, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmıştı.

«Salmanı buraya girerken gördüm.»

«Nerede o? Beni de öldürecek,» diye inlemişti Müslüm
Ağa, koşarak ahıra girmiş, atını çekmiş atlamış doludizgin
ovaya aşağı ırmağın kıyısınca sürüp gitmiş gözden yitmişti.
Baş çobansa bütün çiftliği köşe bucak aramış, kimseciklerle
karşılaşmamıştı orada, evdeki yaşlı kadınla kızından baş-
ka...

«Salman nerde, kız?»

«Ne Salmanı, Ağam, o da kim?»

«Ağayı öldürdü ya, işte o...»

«Haaa, Ağanın oğlunu mu soruyorsun?»

«O işte.»

«Gördüm yaaa... Ben onu gördüm.»

«Nerede?»

«Hani atlılar geldiler ya... Çok atlı... Yer gök insanla dol-
muştu ya... Büyük Bey de buradaydı. İşte o gün Salman Bey
de geldi eve, benden yemek istedi, ben de verdim. Beyin oğ-
lu değil mi, bu çiftliğin sahibi değil mi?»

«Sonra ne oldu?»

«Sonra yemeğini bir güzel yedi, sonra da tüfeğini temiz-
ledi, sonra da şu yüklüğün üstüne yatak yaptım ona, uyudu.»

«Burada kaç gün uyudu?»

«Bilmem, hep orada uyudu. Kaç gün olduğunu bilmem.
Uyudu uyandı, yemek verdim ona yedi, gene uyudu.»

«Müslüm görmedi mi onu?»

«Gördü.»

«Ötekiler, o, Koca Bey?..»

«Gördüler...»

«O sakallı adam, İsmail Ağamızın amcası oğlu?»

«O da, herkesler de gördü.»

«Hiç bir şey demediler mi Salmana?»

«Demediler.»

«Şimdi nereye gitti?»

«Ne bileyim ben. O bir şeylerden korkuyordu. Sabaha kadar da uykusunda bağırıyordu.»

«Müslüm Ağa konuştu mu onunla?»

«Konuştu yaaa. Hem konuştu, hem de alnından öptü.»

«Şimdi nerde Salman Bey?»

«Saklandı o.»

«Nereye?»

«Bana bak kardeşim,» diye usulca yaklaştı kadın. «O buralarda bir kovukta saklanıyor ya, onun saklandığı yeri şeytan bile bilmiyor.»

«Müslüm Ağa bilmiyor mu?»

«Bire kardeşim sen deli misin, aklını mı yitirdin, o Müslüm Ağaya hiç yerini söyler mi, o Müslüm Ağaya hiç güvenir mi? Müslüm Ağayı da öldürüyordu. Yaaa, Müslüm Ağa da bir gece sabaha kadar ona yalvardı, ayaklarını da öptü, Kurana el basarak yemin de etti. Ağamızın oğlu Salman Bey de onun tatlı canını bağışladı...»

Baş çoban her şeyi anlamıştı. Müslüm Ağanın kaçış sebebini de biliyordu. Müslüm Ağayı arayıp bulmalı, ondan sonra Salmanı kıştırmağa çalışmalıydı. Şimdilik gitmeli boğa sürüsünün başına bir iyice düşünmeliydi.

Baş çoban boğa sürüsünün yanında on beş gün kaldıktan, her şeyi en derinine kadar ince eleyip sık dokuduktan sonra konağa geldi, her şeyi olduğu gibi oradakilere anlattı.

«Şimdi nerede o?» diye sordu Hasan.

«On beş gündür aradım araştırdım, üç bekçi koydum çiftliğe... Ne gelen var, ne de giden. Evdeki kadınlar bile kaçmışlar. Çiftlik bomboş kalmış. Müslüm Ağa bir kere olsun çiftliğe uğramadı, atına binip de suya aşağı sürdüğünden bu yana.»

«Kaçırдық,» dedi Hasan. «Kimin aklına gelir ki onun çiftliğe saklandığı...»

«Kimin aklına gelir ki...» dedi Sefer. «Oysaki benim ak-

lima gelmeliydi. Bunca zamanın eşkiyası... Demek ki şeytan gözümü bağlamış.»

«Müslüm Ağadan bunu beklemezdim,» dedi çangal bıyık Hüseyin.

«Çok korkmuş,» diye onu savundu baş çoban. «Kadının dediğine göre bir gece sabaha kadar onun ayağına kapanıp ağlamış Müslüm Ağa.»

«Yüreksiz,» dedi Sefer, «ben de onu bir adam bellerdim.»
«Ölümden korkmuyor da o, kurşunla ölmekten korkuyor,» dedi bıyıklı Hasan. «Şimdi nerede o? Onu bulunca Salmanı da bulacağız.»

«Müslüm Ağayı arayacağız.»

«Ben onu bulurum,» dedi Süllü. «Nereye gitmişse elimle koymuş gibi bulurum.»

«Onu bulunca da,» dedi Hasan Ağa, «Salmanın yerini bulmak kolay.»

«Onu bulunca tuzak olarak kullanırız Salmana.»

«İki gün içinde onu gözümünden isteyin.»

Ve Süllü gittikten iki gün sonra yanında Müslüm Ağayla döndü. Müslüm Ağa hiç eski Müslüm Ağaya benzemiyordu, saçı sakalı uzamış, üstü başı toza samana batmış, giyitleri buruş buruş, gözlerinin altı morarmış sarkmış, dudakları çatlamış, ela büyük gözlerinin ferri kaçıp buruşmuş gibi solmuş, kamburlamış, yeşil subay ceketinin sağ cebini yırtmış, başı da hep yerde.

«Yazık sana Müslüm,» diye onun karşısına dikildi Sefer. Yüzü gerilmiş acımış, aşağılayan, iğrenen bir hal almıştı. «Böyle miydi, insanlığın kavli kararı Müslüm? İsmail Ağa sana gözü gibi güvenmez miydi, İsmail Ağa seni oğlu Mustafadan da fazla sevmez miydi? Bütün Çukurova bir olsa da İsmail Ağaya deselerdi ki Müslüm senin kanlını saklayacak sen öldürüldükten sonra, inanır mıydı? Sen nasıl bir adam çıktın da, insanlığın yüz karası oldun da, gittin de bir can için, üstelik de onun ayağına kapanıp yalvardın? Şimdi de yaşıyorsun daha, insan içine başın havada çıkabiliyorsun Müslüm? Bu hal ne haldir Müslüm?»

Müslüm Ağa başı yerde konuşmuyor, orada öyle oturmuş kalmış, yüzü gerilmiş, üst dudağı seyirerek düşünüyor,

arada bir konuşacak gibi oluyor, davranıyor, sonra da gözlerini gene yere dikip susuyordu.

«Bir şey söyle Müslüm,» diye bağırdı Sefer. «Herhalde bir şeyler düşünüyorsunuzdur. Nasıl ettin de sakladın onu çiftlikte, nasıl ettin de öldürmedin onu, görür görmez? Öbür dünyada İsmail Ağaya ne söyleyecek, onun yüzüne nasıl bakacaksın?»

Hasan Ağa utangaçtı, kimseye ağır bir söz söyleyemez, hep gülümserdi. Ağlarken de, acı çekerken de, ölümden de, zulümden de dudaklarından bir gülümseme eksik olmazdı.

«Nasıl yaptın bu işi bire Müslüm kardeşim?» diye usulca sordu.

Başuçlarında Zero dikilmiş duruyordu. Öfke içindeydi.

«Nasıl yaptın bu işi bize, İsmail Ağaya Müslüm?» diye bağırdı. «İsmail Ağa değil miydi seni ölümden, zulümden kurtaran?...»

Akşamüstüydü, konuşan konuşmuş, bağıran bağırmıştı. Sonunda Müslüm Ağa başını kaldırdı, gözlerini teker teker hepsinin üstünde dolaştırdıktan sonra:

«Korktum,» dedi. «Ben Salmandan korktum. Bir ejderha gibi girdi çiftliğe. Onu görür görmez elim ayağın çözüldü. Onu görür görmez büyülenmiş gibi oldum. Onu görür görmez o ne derse onu yapar oldum. Her şeyimi, bütün insanlığımı elimden aldı Salman benim.»

«Sizin gibi adamlar batsın,» diye kumar gibi konuştu Sefer. «Allah sizin gibi korkak deyyusların belasını versin. İnsanlar size güvenirler, canlarını, mallarını emanet ederler, sonra da fos çıkarırsınız, parmak kadar bir çocuktan ödünüz kopar, korkunuzdan altınıza sıçarsınız. Sizler yiğit insanın yüz karasıdır.»

«Bizler yiğit insanın yüz karasıyız,» diye onu onayladı Müslüm Ağa. «Ben onun İsmail Ağayı öldüreceğini de biliyordum. Söyleyip duruyordu hep, lisanı hal ile.. Ama elim ayağımı, dilimi bağlamıştı. Bu çocuk bana tılsım yaptı. Ben eskiden böyle değildim. Bir şey var bu çocukta, insanı insanlığından çıkararak, elini ayağını, dilini bağlayan... Bir şey var ki... Ben onu, Ağayı öldürmeğe giderken, yakalamalı göndermemeliydim. Önüne geçemeyince de, atından bir kurşun-

da düşürmeliydim. Hiç olmazsa, onun Ağayı öldürmeğe git-
tiğini, ona bildirmeliydim. O atına binince yüreğimin başı
cızzz etti. Öldürmeğe gidiyor Ağayı dedim ama yerimden de
kıpırdayamadım. O, Ağayı öldürüp çiftliğe gelince, onu Arif
Saim Beye teslim edeyim, dedim, yapamadım. Teslim olma-
ğa gelmişti çiftliğe, onu teslim edemedim. Ağayı öldürdük-
ten sonra sabi bir çocuğa dönmüştü, onu Arif Saim Beye ve-
remedim. Sanki üç yaşında bir çocuktu Salman, anasının me-
mesinden yeni ayırmışsın sanki...»

«Aslanım Müslüm,» diye alay etti Sefer, «ne de yiğit, ne
de güvenilir adammışsın! İsmail Ağa da ne babayiğit adam
bulmuş ha, çiftliği teslim etmek için... Sabi çocukmuş da
Salman! İsmail Ağayı öldürdükten sonra melek donuna girip
Müslüm Ağa Efendimize gitmiş de, o da korumuş, saklamış
da onu...»

«Sakladım,» diye inledi Müslüm Ağa. «Şimdi de çiftliğin
arkasındaki dağda, kayalıkların içinde o...»

«Ne biliyorsun orada olduğunu?»

«Başka gidecek yeri yok ki onun.»

«Çiftlik bomboş,» dedi Baş çoban.

«Boş değil,» diye karşılık verdi Müslüm. «Bir çocuk var.
İki kadın var...»

«Kimse yoktu ben gittiğimde.»

«Seni görünce saklanmışlar.»

«Şimdi sana ne yapmalıyız?» diye sordu Sefer. «Anlattı-
ğına göre her şey senin başının altından çıkmış.»

«Bana bir şey yapmayın,» diye canlandı Müslüm Ağa.
Dikleşti, birdenbire onda bir değişiklik oldu, gözleri parladı.
«Bana bir şey yapmayın. Ben onun üç gün içinde size ya ölü-
sünü, ya da dirisini getireceğim!» Kesin söyledi bu sözleri.

Hasan Ağa:

«Ölüsü de, dirisi de makbulümüz,» diye, sesinde umut,
sesinde güvenle konuştu.

«Ölüsü de, dirisi de makbulümüz,» dedi Zero. «Allah seni
sılana kavuştursun Müslüm. Sen onu bize getirirsen, ben de
sana yapacağımı bilirim.»

«Üç gün içinde Salmanın ölüsü, ya da dirisiyle geldim
geldim, ya da gelmedim, ondan sonra atamayın beni, başı-

nızın çaresine bakın.»

«Ondan sonra başımızın çaresine bakarız,» diye güldü Sefer. «Ondan sonra biz çaresine bakarız.»

Mustafa yüklüğün altına, kilim perdenin arkasına sığmamış konuşulanları dinliyor, perdenin küçük bir deliğinden de dışarıyı izliyor, Seferin, Müslümün, Hasan amcasının, anasının, çangal bıyıklı Hüseyinin yüzlerindeki değişiklikleri görüyordu.

«Ölüsü de, dirisi de makbulümüz.»

Mustafa, perdenin arkasındaki yerinde duramıyordu. Müslüm Ağa Salmanı öldürecek, bu besbelliydi. Konuşulanların ardını dinlemeden kendini dışarıya attı. Aşağıdaki burunda çocukları bulacaktı. Çocuklar onu şimdi dört gözle bekliyorlardı. Ondan Salman üstüne haber alacaklardı. Meraktan çatlıyorlardı. Kimseciklere gözükmenden kapıdan kaydı, merdivenleri inince tabanları yağladı. Dışarda sert bir poyraz esiyor, köyün içini yaprak, saman, çiçeklerle dolduruyordu. Yakıcı güneş pul pul mor kayalıklarda parıldıyordu. Çocuklar onu, her zamanki yerlerinde, kayalıklarda, iki uzun kayalığın arasındaki taşlarının üstüne oturmuş, iki üç adam boyu uzayıp küçük koyağın ağzını kapatmış kaktüslerin duldasında bekliyordu.

Mustafa aralarına soluk soluğa, ter içinde kalmış, ıslıl ıslıl yanan kocaman açılmış gözlerle düştü.

«Ne oldu?» diye sordu Kuş Memet.

«Ne oldu, ne var?» diye onu ayağa fırlatarak karşıladı Tırtıl Yusuf.

«Öldürdüler mi?» diye ona doğru koştu kısacık Nuri.

«Müslüm Ağa,» dedi Mustafa, «Müslüm Ağa kaçmış çiftlikten. Onu Salman afsunlamış, o da çiftlikten kaçmış. Onu da Süllü aradı buldu. Babamın kır atına bindi gitti aşağı ova-ya doğru. Kır at bilir Müslümün yerini, Süllü öyle söyledi. Kır at da onu gitmiş, saklandığı yerden dışıyla almış getirmiş. Kır atın bilmediği hiç bir şey yok. Anam diyor ki, kır ata bıraksalar çoktan Salman bulmuş çıkarmış getirmişti. Müslüm Ağa geldi, ben onu, Salmanı üç gün içinde getiririm, dedi. İsterseniz ölüsünü, isterseniz dirisini, dedi. Bence dirisini getirecek.»

«Bence de,» dedi Nuri, «Ölüsü ne işimize yarar ki... Gömerler mezara onu, o kadar...»

«Ölüsünde iş yok,» diye burun kıvırdı Tırtıl Yusuf.

«Getirsin de Salmanı Müslüm Ağa,» diye söze karıştı Kuş Memet, «ister ölüsünü, ister dirisini getirsin. Ölüsü de işe yarar. Onun ölüsünü otomobilinin arkasına bağlayacak Arif Saim Bey, Adanaya kadar sürüyecek... Onun da bir parçası bile kalmayacak... Bir de onun ölüsü bizi öldüremez ki... O öldükten sonra bir de...»

«Bir de hiç korkmadan bir uyuyacağız.»

«Mustafa da hiç bir şeyden korkmayacak.»

«Korkmayacağım,» diye güldü Mustafa.

Sonra çocuklar hep birden gülmeğe başladılar. Biribirlerine bakıp bakıp gülüyorlardı.

Gülme bittikten sonra bir araya gelip böğürtlenliğe aşağı yürüdüler, sebepsiz.

Önde giden Kuş Memet durdu, başını yere eğdi, çimenlerin içinde bitmiş uzun boyunlu mavi bir çiçeğe baktıktan sonra başını kaldırıp teker teker çocukları inceledi:

«Bu üç gün içinde biz ne yapacağız, biz nereye gideceğiz?» diye sordu hepsine birden.

«Müslüm Ağa öldüremez de, onu yaralarsa,» dedi Tırtıl Yusuf, «o da yaralı yaralı gelirse köye, köyde hiçbir çocuk koyar mı?»

«Koyar mı?» diye sordu Nuri. Saçları kızların saçları gibi örgülü, uzundu.

Mustafanın gözleri koskocaman açılmıştı, herkes onun ağzına bakıyordu. O da ne yapacağını bilemiyor, sağa sola bakınıyordu uzun kirpikleriyle, yüzü sararıyor, dudakları titriyordu. Bir telaşlanıyor, bir duruluyor, bir korku içinde kalıyordu. Öteki çocuklar da durmuşlar ona bakıyorlardı.

Mustafanın böyle ortada konuşmadan durup kalması uzun sürdü. Az ötelerinde oraya seşilmiş, boz bulanık akan Ceyhan ırmağı parlıyor, üstünden yıldırdayarak buraya doğru mavi, turuncu, yaldızlı bir kelebek seli akıyordu. Kelebek seli biraz sonra üstlerinden karmançorman gelip geçti, ilerdeki apak çiçek açmış çalılığa kondu, çalılık turuncuya, maviye, som yaldıza kesti. Ardından da Mustafanın sesi: «Alloooş,»

diye bir sevinçte patladı. «Alloooş, Müslüm Salmanı öldürecek.»

Onun arkasından öteki çocuklar da alloşlarını çektiler, bir sevinç yeline kapılıp yalıya aşağı koşmağa başladılar.

Müslümün Salmanın ya ölüsünü, ya da dirisini getireceği, konakta konuşulanlar olduğu gibi köyde duyulmuş, köy yığın bir devinmeyle çalkalanmağa başlamıştı bile. Evden eve gidiyorlar, öbek öbek caminin önünde, huğ aralarında toplanıyorlar, durmadan da konuşuyorlardı.

«Kurt gibi adam Müslüm.»

«Yoksa İsmail Ağa varır gider de çöl Arabistana, Urfa diyarına, onu arar bulur getirir miydi?»

«Nasıl da saklamış adamı?»

«Nasıl da saklamış Salmanı...»

«Yeryüzünü, gökyüzünü...»

«Dağı taşı adam taladı...»

«Adam taladı da bulamadılar Salmanı.»

«Bulamadı Arif Saim Bey.»

«Mustafa Kemal Paşanın sağ kolu.»

«Bulamadı yedi ilin candarması...»

«Bulamadılar onu şol koca Kürdistanın çangal bıyıklı, gözü kanlı...»

«Her birisi bir kartal adamları...»

«Pişman olmuş şimdi Müslüm.»

«Gelmiş ayağına kapanmış Zeronun.»

«Ben ekmek yediğim sofraya bıçak soktum.»

«Oğlunu öldürdüm ayağına düştüm...»

«Ben Ağamın kanlısı sümüklü Salmanı sakladım.»

«Korktum da sakladım.»

Acıdım da sakladım. Elim ayağım tutmaz oldu onu görünce. Boynunu bükmüş bana yalvarınca, Ağa nasıl olsa gitmiş, dedim, düşündüm, bari dedim kendi kendime, Ağamın oğlu gitmesin.

«Ağam, dedi çok severdi Salmanını, gözü gibi bakardı ona...»

Yanlışlık yaptı Salman, o, babasına tapardı, insan hiç habasını öldürür mü durup dururken...

«Taptığını...»

«Bu dünyada bir tek varını.»

«Salman onu...»

«Babasını...»

«Yerdeki karıncadan, gökteki kuştan kıskanıyordu.»

Onun babası onun yüreğiydi, insan hiç varır da yüreğini kökünden keser de, çıkarır köpeklere atar mı? Babası onun gözleriydi, insan hiç gider de gözlerini oyar da kedilere verir mi? Babası onun soluk aldığı ciğerleriydi, insan gider de... O bu dünyada Tanrıyı tanımaz, Peygamberi bilmez, kimseyi bilmez, yalnız babasını bilirdi. Onun damarlarındaki akan kan babasıydı, insan gider de damarlarındaki kızıl kan kara toprağa, kayalıkların üstüne saçar mı? Teslim edemedim Salmanı Arif Saim Beye...

«Arif Saim Bey dedi ki... Kulağımla duydum, demiş Müslüm... Arif Saim Beyin ağzından, onu otomobilimin arkasına zincirlerle bağlayacağım.»

«Zincirlerle...»

«Bunu duyunca işte teslim etmedim Salmanı...»

«Ağam İsmailin canı gibi sevdiği oğlunu...»

«Ağam İsmailin... demiş.»

«Sakladım, demiş, kör kuyunun dibine.»

«Bir ordu gelse de...»

«Şam Arabistan. Kürdü Kürdistan gelse de...»

«Koca Mustafa Kemal Paşa kılıç kuşansa da bulamazdı Salmanı, demiş...»

«Durmuş Zeronun karşısına...»

«Diz çökmüş önüne...»

«Suçunu ona bir bir söylemiş.»

«Şimdi, demiş, Arif Saim Bey gitti.»

«İşte şimdi ben...»

«Şimdi de ben getirip teslim edeceğim onu sana... Dirisini...»

«Zero söylemiş, bir ağıt yakmış oracıkta... Müslüm, diye bağırılmış, Müslüm Ağa, İsmailin sevgili yiğidi, ocağımızda biten koca çınar, onun ölüsü de benim makbulüm, dirisi de... Getir de onu bana, nasıl getirirsen getir... Onu bana getirirsen İsmail Ağanın kır atı senin...»

«Al atı da...»

«Koşarken sağrısı kıvılcımlanan.»

«Doru atı da senin.»

«Yürürken keklik sekişli.»

«Altın verecek ona, kese kese.»

«Altın kemerim de senin, demiş, eşkiya kardeşimin Gür-
cistandan getirdiği.»

«Getiririm onu sana Zero...»

Onu sana getiririm ben. Boynuna takarım boklu keçi kıl-
ından kalın örmeyi, teslim ederim onu sana... Şu dağın ya-
macından, şan olsun, diye onu köye indiririm. Ondan sonra
da onun yularını veririm oğlun Mustafanın eline... Varsın
sabi çocuk, babasının kanlısını köy köy elinde yular, dolaş-
tırsın dursun. İstersen üç gün de kasabada dolaştırsın...

«Ammavelakin Salmanımı Arif Saim Beye veremem.»

«Verip de onu otomobilin arkasına bağlatamam. Onu ben
keserim ince ince...»

«Onu ben keserim kıyma kıyma...»

«Onu senin gözünün önünde ben doğrarım ufacık ufa-
cık.»

«Onu köpeklere ben yediririm.»

«Daha ne istersen ona yapabilirim.»

«Gözlerini oyar derisini yüzerim...»

«Ammavelakin bunun karşılığında senden hiç bir şey is-
temem.»

«Ammavelakin bunun karşılığında sen benim olacaksın.
Sen benim avradım olacaksın.»

«Olsun demiş Zero.»

«Olurum, demiş.»

«Sen yeter ki getir onu bana.»

O gün akşama doğru Müslüm Ağa, konağa doludizgin gel-
di, atından avluda indi, koşarak merdivenleri çıktı, içerde bir
sigara içimi kaldı, sonra gene merdivenleri koşarak indi, atı-
na atladığı gibi doludizgin gediğe yukarı çiftliğe sürdü.

Köylüler çeneleri durmamış konuşuyor, bekliyor, gülüşü-
yorlardı. Bütün köyün çocukları da bir araya gelmişler, ko-
caman bir yabanıl sürü gibi, bir şamata, çığlık, gülüş halin-
de köye bir giriyorlar, bir çıkıyorlardı. Şimdiye kadar köylü-
ler bu çocukların böylesine çılgınca koşuştuklarını, sevinç çığ-

lıkları attıklarını, bir kasırga gibi köyü, ovayı, kalenin ya-
maçlarını, dağın yörelerini dolaştıklarını görmemişlerdi. Ak-
şam olmuş, gün kavuşmuş, karanlık çökmüş, kimse çocuğu-
nu evine alamamıştı. Gece yarısı bulmuş çocuklar daha kö-
yün içinde, yörede, çiçekli yalıda, ırmağın kıyılarında do-
lanıyorlar, türküler söylüyor, oyunlar oynuyor, deliriyorlar-
dı.

İkinci sabah köy gene gümbürtüyle, horoz sesleri, eşek
anırmaları, köpek ürüşmeleri, at kişnemeleriyle uyandı... Ya-
yıklar yayılırken ilk konuşmalar da başladı. İlk uyanan ço-
cuklar, ocaktan bir sıcak ekmek kapıp ırmağın kıyısını bul-
dular, geldiler, doğan güne karşı çakıltaşlarının üstüne diz
çöktüler, bir tuhaf bir tapınmadaymışlar gibi. Gelen çakıltaş-
larının üstüne çöküp oturuyor, o, bir tapınmadaymış halini
alıyordu. Sonunda Mustafa da geldi, o da sessizce çakıltaşla-
rının üstüne diz çöküp oturdu. Gün doğuncaya kadar orada
öylece kaldılar. Gün ışıırken hepsi birden gözlerini kısıp akar-
suya döndüler. Karşı pürenlikten ince bir yelle birlikte, gö-
rülür görülmez bir sis ağdı, bir koku geldi insanı sevinçten
deli eden. Bir ışık seli aktı ırmakla birlikte aşağılara. Suya
çiçeklerin sarısı vurdu. Bir turaç karşı çalılıkta uzun uzun
öttü, bir balık suyun yüzüne üç kere fırladı, havada gümüş
parıltısı asılı kaldı.

Kuş Memet ayağa kalktı:

«Bugün ikinci gün,» dedi.

«İkinci,» dedi Talip...

«İkinci,» dedi Aşık Ali...

Mustafa da ayağa kalktı:

«Ya ölüsü, ya dirisi,» diye elini suyun yüzüne doğru sa-
vurdu. «Ya ölüsü, ya dirisi...» Bunun ardından da kalabalık
bir karıştı, bağırışmağa oynamağa, suya çakıltaşlarını fırlat-
mağa, taşları suyun yüzünde kaydırmağa başladılar. Suyu
durmadan taşıyorlardı, kendilerinden geçmiş, elleri makina
gibi işleyerek. Karşı kayadan bir sürü kartal havalanıncaya
kadar sürdü suyu taşlamaları. Gözleri kartallarda bir süre
konuşmadan, kıpırdamadan durdular kıyıda. Sonra da kar-
talların kalktığı yeşillenen mor kayalığa doğru koşular. Kar-
tallar esen garbi yeline göğüslerini vermiş, kanatlarını ger-

mişler, süzülüyorlardı. Epeyi bir çabadan sonra dağa çıkan çocuklar, bu sefer de kartalları taşlamağa başladılar. Bağırıyorlar çağırıyorlar, göğe, kartallara durmadan taşlar fırlatıyorlar, havada süzülen kartallarsa aldırılmıyorlar, oldukları yerde, kanatlarını açmışlar, göğe yapıştırılmışcasına öyle duruyorlardı. Birden gök kapanır gibi oldu, üstlerini kapkara bir bulut örtmüşcesine. Kulakları sağır eden bir kuş vıcirtısı da ortalığı alıverdi. Kartallar, kırlangıç yığınının yarına çalışarak, kendilerini oradan oraya atıyor, bir türlü kırlangıç yığınının yarını yukarıya, ya da dışarıya çıkamıyorlardı. Gökteki bütün kartallar, oradan oraya, hep birden delirmişcesine atıldıktan, ırmakla kayalık, kale, dağ arasında hızla mekik dokuduktan sonra kendilerini yere atarcasına çocukların önüne, kayalıklara indiler. Birçokları hızlarını alamıyorlar, keskin kayalıkların arasında üç dört kez sektikten sonra, göğüslerini yere vererek çakılmışcasına, ancak durabiliyorlardı. Öteki küçük kuşlarda da bir korku, bir telaş, kırlangıç bulutunun altında, ağaçların tepelerine, kayaların sivrisine sürtünerek, küme küme, oradan oraya çılgıncasına uçuyorlar, bütün hızlarıyla köyün koyağında dönüp duruyorlardı. Köyden de biribirlerine karışmış bir uğultu gibi, kimisinde de keskinleşerek sesler geliyordu. Çocuklar yere, kayalıkların arasına oturmuş, biribirlerine sokulmuşlar, çit çıkarmadan büyümüş gözlerle yöreye, yukarda kaynaşarak, gittikçe çoğalarak karanlık bir su gibi üstlerinden akan kırlangıçlara, az ötelinde kanatlarını düşürüp sinmiş kartallara. köyün üstünü örtmüş koyu toz dumanına, kırlangıç bulutunun içine girince gözükmez olup, açılınca göğün mavisi üstünde apak duran kaleye bakıyorlar, kulakları sağır edercesine, gittikçe büyüyen uğultuyu dinliyorlardı. Kayalar çatırdıyor, bir deprem öncesinin ürpertisini duyuyorlardı içlerinde çocuklar. Bir ara kırlangıçlar köyün, ırmağın, kayalıkların üstüne koskocaman kara bir örtü gibi indi. Kulaklarının dibinde binlerce kanat vuruşu, vıcirtılar... Çocuklar, derin bir korunma içgüdüleriyle ağzı aşağı yere kapanıp kayalıklara yapıştılar, kırlangıçlar çekilip gittikten uzun bir süre sonra ancak kendilerine gelip korkarak, yordamlayarak doğruldular. Kırlangıçların gitmesiyle birlikte sesler de kırıp

diye kesildi. Birkaç kartal uçma denemesi yapıyor, bir kayadan kalkıp öteki kayaya konuyordu. Sonra hep birden havalandılar. Bomboş kalmış gökte, oradan oraya, buradan ovanın üstüne kadar hızla gidip gelerek dönmeğe başladılar.

Kuş Memet:

«Kötü,» dedi. «Bu işin sonu iyi değil, Seferberlik yılında da, babam öyle söyledi, durmadan altı ay... Babam dedi ki, belki de bir yıl, her gün köyün üstünü bir kırlangıç fırtınası örtmüş, dal gündüz ortalık kapkaranlık olmuş. Kırlangıçlardan soluk alamamışlar.»

Tırtıl Yusuf:

«Kötü,» dedi içini çekerek, «Hava ebe diyor ki... kıtlık yılından önce... Kırlangıçlar bir ay, tam bir ay köyün üstüne kapanmış, bir ay kimse evinden başını...»

«Sus,» diye bağırdı Nuri. «Yalan... Bir ay olmaz. İşte geldiler, geldikleri gibi de gittiler.»

Sonra bütün çocuklar bir ağızdan konuşmağa başladılar, bağırdılar, çağırdılar, biribirlerine girdiler. Mustafa olmasaydı kıran kırana dögüşeceklerdi, onun sert, kesin çıkışı üstüne dögüşemediler. O anda da susup içlerine gömüldüler, ardından da kayalıklardan aşağı yorgun, bitkin, ayaklarını sürükleyerek köye indiler. Köyün içi bomboş kalmış, herkes evine çekilmiş bir kuytu köşeye sinmişti. Ortalıkta çıt yoktu. Bir kuş bile ötmüyor, bir arı vızılamıyordu. Öteden, Akdenizin üstünden ağır bir yoğun toz bulutunun ovayı doldurmuş geldiğini gören çocuklar, dağdan ırmağa doğru derin sel yatağına indiler, yarı bellerini dayayıp oturdular. Soluk aldırılmaz bir sıcakın çöktüğünün yarın dibine varıncadır ki farkına vardılar. Ter içinde kalmışlardı ya, bunu koşmaktan sanıyorlardı. Toz bulutu köye ulaşmadan önce birkaç kere üstlerinden soğuk bir yel esti geçti. Sonra birden köyün üstünü kapkaranlık bir sis gibi toz bulutu örttü. Köy, tozun içinde kalıp gözükmez olmuş, kalenin çok uzaklardaki doruğu, kayalar, karşı ova, her şey boz bir karanlık içinde kalmıştı. Köydeki horozlar o anda ötüşmeğe başladılar. Horoz seslerini köpek sesleri, onu da at kişnemeleri, sığır böğürmeleri, eşek anırmaları bastırdı. Karanlık toz bulutu üstlerine çöktükçe çöküyor, onlara soluk aldırılmıyordu.

«Ağzınızı, burnunuzu, gözlerinizi kapayın,» dedi Kuş Me-
met. «Yoksa boğulursunuz.»

Öteki çocuklar konuşmadılar.

Müslüm Ağa, diye düşünüyordu Mustafa, şimdi konağa
varmıştır. Çiftlik konağının kapısını açıp içeriye giriyordu.
Salman onu özlemiş, gülerek karşılıyordu. Sarı çizmelerini
boyamış, parlatmış. Paytak bacaklarında sarı çizmeleri kö-
rüklü. Çizmeler birden toz içinde kalıyordu. Elinde tabanca-
sı, onu da yağlamış, tabanca şırıl şırıl akan ışık içinde bir
menevişliyor, bir sönüyordu. Anasının saçları menevişliyordu.
Mustafanın anası durmadan gece sabahlara kadar mırıl mı-
rıl ederek dualar okuyor, ağlıyordu. Amcası Hasan dişlerini
gıcırdatıyor, halası sabaha kadar durmadan ağıtlar söyleye-
rek, bükülmüş beliyile konağın yöresinde dolaşıyordu. Sal-
man gülerek, yalın hançeri elinde Müslüm Ağaya doğru ge-
liyordu. «Dur Müslüm.» Müslüm gülüyordu ya, bir korkuda
dudakları kıvrılıyor titriyordu. «Beni öldürmeğe gönderdiler
seni öyle mi? Ben öleceğime sen ölsem olmaz mı?»

Müslüm Ağa susuyordu. Hışımla onun üstüne yürüyor,
kocaman eliyle bir tokat aşkediyo, Salman kendi yöresinde
fırıldak gibi dönüyor, uğunuyor, sonra da yere düşüyordu.
Elindeki hançeri de Müslüm Ağanın elinde. Salman yalvarı-
yor, Müslüm Ağanın çizmelerine sarılmış ağlıyordu. Yukar-
dan aşağı ona iğrenerek bakan Müslüm Ağanın yüzü gittikçe
yumşuyor, açılıyor, sonra da birden yüzü korku içinde kalı-
yor, gözleri büyüyor, çizmelerini Salmanın ellerinden kurtarı-
p dışarıya çıkıyor koşarak, hemen atına atlayıp doludizgin
sürüyordu ovaya.

«Korktu,» dedi Mustafa. «Bu iş olmayacak. Öldüreme-
di.»

«Kimi?» diye sordu ürkmüş Tırtıl Yusuf. «Kim kimi öl-
düremedi?»

«Müslüm Ağa korktu. Salmandan.»

Tırtıl Yusuf :

«Ben de biliyordum öldüremeyeceğini.»

«Ben de...» dedi Nuri.

«Adam öldürecek adam öyle ödlele olur mu?» diye bilgiç
konuştu Poyraz.

Kuş Memet, ötede çakıltaşlarının üstüne oturmuş, taşları birbirine vurarak düşünüyordu.

Karşıdan Aşık Ali geliyordu elinde bir kuş lastiği, sallanarak. Hep birden ayağa kalkıp ona doğru yürüdüler, Mustafa coşkuyla:

«Bir haber mi var?» diye sordu.

Aşık Ali güleç, yumşacık:

«Hiç bir haber yok,» dedi. «Köyde herkes bekliyor. Yalnız Hava Anayı cin tuttu.»

«Öyleyse ne duruyorsunuz çocuklar?» diye bağırdı Kuş Memet. «Hemen yola düşelim.»

«Uyandı,» diye hayıflandı Aşık Ali.

«Bir şey söyledi mi?»

«Konuşmadı,» dedi Aşık Ali. «O hiç yanında çocuk olmayınca konuşur mu, büyüklere bir şey söyler mi?»

«Söyemez,» dedi Mustafa. «Keşki yanında olsaydık, belki bir haber verirdi Müslüm Ağadan.»

«Müslüm Ağa kaçtı,» dedi Poyraz.

«Kaçtı,» diye onu onayladı Nuri.

«Bence de kaçtı,» dedi Tırtıl. «Salmanın gözlerine bir bakan, bir daha korkusundan başka yere bakamaz.»

«Bakamaz,» dedi Poyraz. «Tıpkı Nurinin gözleri gibi Salmanın da gözleri.»

«Benim gözlerime kimsecikler bakamıyor,» dedi Nuri, «korkuyorlar.»

«Nuri de adam öldürecek,» diye Kuş Memede sokuldu Poyraz.

«Öldüreceğim ama daha sonra,» diye çok soğukkanlı konuştu Nuri. «Ben de, belki de babamı öldürürüm.»

«Babana söyleyeceğim,» dedi Poyraz. «Şimdiden bilsin de İsmail Ağa gibi o da avlanmasın.»

«Söyleme,» diye yalvardı Nuri. «Aman ne olur söyleme Poyraz, belki de babamı öldürmem ben. Öteki adamı öldürürüm. Salman öz babasını öldürmedi ki... Öteki babasını öldürdü.»

«İsmail Ağa Salmanın öz babasıydı,» diye ikircikli konuştu Tırtıl Yusuf. «Kimbilir belki de öz babası değildi.»

Mustafa orada değildi sanki, konuştuklarını duymaz gi-

biydi. Dalmış gitmişti.

«Sen söyle Memet, Salman öz oğlu muydu İsmail Ağanın?»

Kuş Memet:

«Bilmem,» dedi, «ben ne bileyim, bunu Mustafa bilir.»

Dalgınlığından uyanan Mustafa içini çekti, ağırbaşlı:

«Ben de bilmiyorum, herkes bir şey söylüyor. Salmana bakılırsa, babam onun da öz bir babasıydı. Salmana kalırsa ben babamın öz bir oğlu değilim de, öz oğlu odur.»

«Öyleyse Nuri de babasını öldürecek.»

«Öldürecek,» diye bağırdı Poyraz.

Tırtıl Yusuf:

«Susun be çocuklar, Nuri daha çocuk. Babasını öldürecek ama çok sonra, büyüüp Salman kadar olunca, hem de kartalları gökyüzünde vurunca, bir bir tüm göğün kartallarını toplayınca,» dedi.

«Ben daha çocuğum,» dedi Nuri dudakları sünmüş. «İbrahim de Zalımoğlunu öldürecek. Babasını, babası Memik Ağayı çatır çatır yakan Zalımoğlunu.»

Tırtıl Yusuf:

«Belki de Salmanı Mustafa öldürür büyüyünce, değil mi Mustafa?» diye yanına iyice yaklaşıp sordu.

Mustafa başını yukarı dikerek:

«Ben kimseyi öldürmeyeceğim,» dedi, «hiç kimseyi. Salmanı da öldürmeyeceğim.» Tiksintiyle yüzünü buruşturdu: «Kan,» dedi. «Her bir yanıma kan bulaşır.»

Öyle bir yürekten söylemişti ki, öteki çocuklar da hep bir ağızdan tiksintiyle:

«Kan,» dediler, «bulaşır.»

Bir ara sustular, aşağı ovaya, yukarı dağa, kaleye, önlerindeki serilmiş ak çakıltaşlarına, küçücük dalgaları kıyıya çarpan ırmağa boş gözlerle baktılar, elleri yanlarına düşmüş bir süre beklediler. Yüzlerinden ne düşündükleri, ne yapacakları anlaşılmıyordu. Tırtıl Yusuf arada bir eğilip küçük bir taşı alıp ırmağa atıyordu.

Aşık Ali sessizliği bozdu:

«Cemal yakalayacak onu.»

«Sus be,» diye hep birden payladılar onu.

Gene daldılar düşüncelerine.

Aşık Ali bir düşünce daha attı ortaya:

«Çiftliğe gitsek,» dedi, «hem de onların birbirlerini öldürüşlerini görürüz.»

«Olmaz,» diye korkuyla bağırdı hepsi birden, «olmaz.»

«Olmaz,» dedi Ali de, «olmaz, olmaz, olmaz...»

Turuncu bir kelebek sürüsü sel gibi akıp geliyordu karşı kıyıdan bu yana, yükselip alçala alçala... Sonra çakıltaşlarının üstüne iniyor, konacak gibi oluyor, taşları bir an koklayıp sonra da hep birden havalanarak yüksele alçala kayalıklara uçup gözden yitiyorlardı.

«Bir şey olacak,» dedi Aşık Ali. «Şimdi arkasından mavi, onun arkasından da sarılar gelecek, küme küme... Kelebeklerin ardından da...»

Sustu. Çocuklar yürüyüp vardılar yarın dibine, bir büyük ılgın çalısının altına yerleştiler. Onlar yerleşir yerleşmez de bir kıyamettir koptu, kulakları sağır eden bir vıcırta ortalığı aldı, arkasından da gökyüzü kapkara kesildi. Kırıl-gıçlar dalga dalga geliyorlar, kaleyle dağın arasını, köyü dolduruyorlardı. Çocuklar yarın kıyısına, ılgının altına sıkışmışlar, korkudan dilleri tutulmuş oldukları yerde büzüldükçe büzülüyorlardı. Vıcırtdan, kanat seslerinden başka bir ses duyamıyorlar, kaynaşan kırıl-gıçlardan başka bir şey göremiyorlardı. Köylülerse, evlerin kapılarını, pencerelerini kapatmışlar içerden olanı biteni seyreyliyerek dualar okuyorlardı. Kırıl-gıçtan ne kale, ne kayalıklı dağ, ne ırmak, ne ova gözüküyordu. Kırıl-gıç fırtınası tâ gece yarısına kadar sürdü. Yarın dibine yapışmış çocuklar kuş vıcırtiları kesildikten çok sonradır ki kendilerine geldiler, ayağa kalkıp bir süre karanlıkta hayal meyal sallanan kaleye baktılar, ardından da köye yollandılar.

Mustafa bozdu sessizliği:

«Gittiler,» dedi. «Haydi köye ulaşalım. Şimdi herkes deli gibi bizi arıyordur.»

«Ben yandım,» dedi Tırtıl Yusuf, «o Tırtıl demirci var ya, beni bir ele geçirirse şimdi etimi örsün üstüne koyup çekici sallarsın.»

Kuş Memetle Mustafa önde, ötekiler arkada köye doğru

koşular. Köyün içi kırlangıç ölüleriyle dolmuştu. Vıcık vıcık kuş ölülerinin içine batıyordu ayakları bileğe kadar her adım atışlarında.

Mustafa konağa gelince hemen içeriye giremedi, birkaç kere konağın yöresinde dolandı, nar ağacına gitti, Hüseyin narın arkasında nöbete durmuştu gene, Salmanın yerinde. Kaktüslerin altına eğildi baktı, kırlangıç ölülerini gördü orada da, silme. Bir kedi sürüsü de, bir araya gelmişler orada öylecene çakılıp kalmışlar, kaktüslerin kökleri dibinde, gözlerini kuş ölülerine dikmişler kıpırdamadan öylece bekliyorlardı.

Sonunda edemedi konağa çıtırtı çıkarmadan ağır ağır çıktı. Onu karşılayan Zero:

«Bu belada neredeydin yavrum, Mustafam, başımızdaki bela yetmiyormuş gibi bir de bu mu gelecekti başımıza? Biz burada ne yapıyoruz yavrum, biz burada... Koca dağ gibi, aslan gibi İsmaili kara topraklara verdikten sonra, biz burada ne yapıyoruz Mustafam, biz burada? Memlektimize gitmeyecek miyiz oğlum? Bir şey söylesene anana. Biz burada ne yapacağız? Bak neler geliyor başımıza, olanı gördün mü? Kimbilir ne gelecek bunun ardından... Duydün mu yavrum, Hava bacının bugün üç kere tutarağı tutmuş. Ayılınca diyor ki... Amanın duyma yavrum, duyma... Ananın yavrum dışarıya çıkma, o gavur, o Salman sana bir şey yapar... Ben diyormuş Salman... Bak Müslümden de bir haber gelmedi. Bak yavrum, benim derdim onun ölmesi değil, varsın sürünsün, inşallah ölmez o, inşallah... Ölmez de içindeki bu cehennemle, babasını öldürmenin acısıyla yaşar. Benim korkum, o seni öldürecek... Benim korkum, babanı senin için öldüren kişi, seni yaşatır mı? Benim korkum... Biz burada ne yapıyoruz artık yavrum, biz memleketimize gidelim. Yarından tezi yok, gidelim oğlum kurtulalım.»

Mustafa, gözleri büyümüş anasına bakıyordu:

«Korkma ana,» dedi, sesi karıncalı, «korkma, o beni öldüremez. Beni ele geçiremez.»

«Korkma yavrum,» dedi Zero, «Korkma benim gülüm, belki de şimdiye kadar onu Müslüm öldürmüştür. Müslüm yiğit, mert bir adamdır. Baban onu ölümden kurtarmıştır.

Bir Salmanı mı öldüremeyecek? Yarın üç gün olacak. Yarın iyi, ya da kötü bir haber gelecek. Bekleyelim yavrum. Müslümden bir haber gelmezse korkma oğlum, anan seni ona yedirmeyecek, anan bütün varını verip, onu bu dünyadan kaldıracak. Ben de Zeroysam Koca İsmailin kaını yerde koymayacağım. Seni de ona yem etmeyeceğim. Onu senin başına bela bırakmayacağım ki, onu sen öldürmek zorunda olasan da mapuslara giresin, dayın gibi de hapislerde ölesin.»

«Dayım hapislerde ölmemiş ki, vurmuşlar.»

«Vurdular dayını işte. Benim eşkiya amcamı da hapishanede öldürdüler.»

Mustafa bu eski hikâyeleri, dayısının macerasını, anasının amcasının macerasını biliyordu. Mustafa bildiği gibi bütün köylü de, köyün bütün çocukları da biliyorlardı. Doğu Anadolu'daki köyde ne olmuş bitmişse burada olduğu gibi bütün ayrıntılarıyla biliniyor, ağıtları, türküleri de dillere düşmüş, yarı Kürtçe, yarı Türkçe söyleniyordu.

Zero gözlerini onun gözlerine dikmiş, oğluna güven vermeğe çalışıyordu.

«Müslüm bu işin hakkından gelemezse Sefer var, eski eşkiya, her gün sabahlardan akşama, akşamlardan sabaha kadar ant içip yemin veriyor babasının ölüsü üstüne... O da olmazsa babanın deniz kadar malı var, dökerim onları yere, altına boğarım Çukurovanın her birisi kartal gibi adamlarını kurşunu iğnenin deliğinden geçirenlerini, onu öldürtürüm. Onu sana bırakmam. Seni ona öldürtmem, baban koca İsmail gibi. O da olmazsa salarım bir haber doğu Anadolu'ya, amcamın çocuklarına, onlar gelirler buraya yılanın deliğindeyse de o kâfir, kuşun kanadının altına saklanmışsa da, saklanmışsa da bulurlar...»

«Korkmuyorum,» diye bağırdı Mustafa bütün sesiyle. «Memet de korkmuyor, Aşık Ali de, Nuri çocuk da, Tırtılın oğlu Yusuf da, Gülümcan da korkmuyor, kimsecikler de korkmuyor.»

«Dur bağırma Mustafam, ne oluyor sana, biliyorum, korkmuyorsun.»

«Kırlangıçlardan da korkmuyorum.»

«Biliyorum Mustafam, korkmuyorsun.»

Sesi tedirgin, şaşkın, sevgi, acıma doluydu.

«Turuncu kelebeklerden de korkmuyor Tırtıl, mavi, sarı kelebeklerden de korkmuyor Gülümcan.»

«Niye korksunlar onlar kelebeklerden, hiç kelebeklerden de korkulur mu?»

«Korkulur,» dedi Mustafa.

«Kelebek ne yaparmış ki insana?»

«O kadar çok, üstüste, sürüyle, bulut gibi kelebek gelince, arkasından da kartallar gelir, tıpkı kırlangıçlar gibi. Kartallar da bizi parçalar.»

«O kadar, kırlangıç kadar kartal yok dünyada,» dedi Zero.

«Yarısı kadar?»

«Yarısı kadar da yok.»

«Yok mu?»

«Görmüyor musun Mustafa, hep şu dorukta uçuşuyorlar, o kadar işte.»

«Az mı o kadar kartal? Üstüste uçuşuyorlar kiminde. Bir de bütün dağların kartalları bir araya gelirse.»

«Gelemezler, onlar kartal, onlar leylekler, göçücü kuşlar gibi değiller, bir araya gelemezler.»

«Öyleyse hiç kimse korkmuyor,» dedi Mustafa, mutfağa yürüdü. Zero nakışlı cicim sofrayı yere serdi. Sofranın başına hemen çöken çocuk:

«Acıktım, acımdan öldüm ana,» diye sevinçle konuştu.

«Dur, hemen, şimdi.»

Önüne, kalaylı bir sahanda tepeleme tavuklu bulgur pilavı koydu. Mustafa yufkayı lokma ederek pilava saldırdı. Sonra sofraya balla yoğurt geldi. Çocuk çabucak yemeğini yedi bitirdi:

«Ben yatacağım, bugün çok yorulduk ana,» dedi. «Öyle bir uykum var ki.»

Zero:

«Uyu gülüm,» dedi, «İstersen sana ninni de söylerim.»

Mustafa güldü:

«İstemem. Ben bebek miyim?»

«Bebek değilsin kurban olduğum, sen hiç bebek olur mu-

sun anasının babayığıdı,» diye Zero ona sarıldı.

Mustafa çabucak soyunup yatağa girdi. Dışardan birtakım sesler, hışırtılar geliyordu. Çocuk, gene kırlangıçlar olmasın, diye düşündü. Neden, nereden bu kadar kırlangıç bir araya gelip köye doluşuyorlardı? Birşeylerden mi kaçıyorlar, korkuyorlardı? Bir kartal, başka azgın bir alıcı kuş kovalamasın onları? Nasıl da korkuyorlar, kendilerini kaleden dağa, dağdan kaleye tortop olup bir karabulut gibi nasıl da atıyorlardı. Sesler, hışırtılar da dışarda gittikçe artıyor, Mustafa, kulağı seslerde, yüreği çarparak çoğalan seslere kendisini kaptırmış dinliyordu. Gene kırlangıç bastı köyü, diye düşünüyor, yatağının içinde küçücük kalmış büzüşüyordu. Birşeyler konağın duvarlarına, damına pat pat çarpıyor, sonra da yere düşüyordu. Bir su gibi çağıldıyordu gökler, yıldızlar ışlık çalarak kayıyorlar, suyun içine durmadan akıyorlardı. Akarak damın üstüne düşüyorlar, yıldızlarla kırlangıçlar, kartallar karmakarış, Müslüm Ağanın nagant tabancası menevişliyordu. Salmanın sarı saçları... Müslüm Ağa iri çinke taşın arkasına geçmiş sağ dizini yere vermiş. Tüfeğinin namlusunu taşın üstüne koymuş bekliyordu. Salman kayaların arasından purnalların, kesme, hartlap ağaçlarının arasından aşağı sel yatağına inecek, çiftliğin kapısına doğru yönelirken Müslüm Ağa basacaktı tetiğe. Kurşunu yiyen Salman bağırarak havaya fırlayacak, fırlarken, daha yere düşmeden belinden tabancasını çekip Müslüm Ağaya üstüste aldı el ateş edecek ve koskocaman adam kan içinde oraya düşecek, düşer düşmez de can verecek, olduğu yerde kıpırdamadan taş gibi kalacaktı. Salman çiftliğe gelecek, evdeki kadına yarasını sardırıp hemen ata atlayıp çiftliğe sürecekti. Yüzü azgın, doludizgin atın üstünde... Sabaha kadar kapıyı kurşunlayacak. Sonra da içeri girip... Müslüm Ağa, gel diyordu, gel Salmanım, benim oğlum. Hoş geldin Müslüm Ağa, nasılsın iyi misin, nerelere gitmiştin bunca zaman, ben de babamız, ağamız, herşeyimiz diye sana güvenmiştim. Bir baktım bindin atına toz oldun. Ben de korktum. Salmanın alnı terliyordu. Alnından, perçemlerinden şıp şıp toprağa teri damlıyordu. Salman, bir yay gibi gerilmiş, kanlı hançeri elinde, hançerinden toprağa durmadan kan akıyordu. Müslüm

Ağanın üstünde gerilmiş, yukarıya kaldırmış hançerli eli, uzun çifte ağızlı hançer kanıyor, kesilmeden. Salman bağıyor, yerde gözleri korkudan fıldır fıldır Müslüm Ağa sinmiş, hiç konuşmuyor, ötekisi durmadan bağıyor. Biliyordum, diyor, ben senin buraya niçin geldiğini bilmez miyim, beni öldürmediğine pişman olup öldürmeğe geldiğini... Ben bilmiyorum muyum? Pörtlemiş gözlerinden kan akıyor. Müslüm Ağa, bir kan gölü içinde kalmış çırpıyor. Ağzını sonuna kadar açmış, sesi çıkmıyor. Çiftlik evinin içini ağzına kadar kırlangıç doldurmuş, soluk aldırmaz, Müslüm Ağa kırlangıçların içinde yüzüyor. Kuşların vıcirtıları kulakları sağır ediyor. Müslüm Ağa ağzını sonuna kadar açmış, kuşların arasında çırpıyor. Karanlık bir suya batar gibi batıyor kuşların içine. Kuşların içinde boğulacak. Salman, Salman, diye bağıyor, Salman kurtar beni. Salman kuşları yarararak geliyor, elinde hançeri Müslüm Ağayı uzun bıyıklarından tutup gırtlığına basıyor hançeri. Kellesi elinde kalıyor, kan fışkırıyor. Üstüste çırpınan kuşların kanatları kan içinde kalıyor, kuşlar kan içinde yüzüyorlar. Salmanın elinde Müslümün yöreye kan fışkırtan kellesi kır ata atıyor, kır at bir anda al kana batıyor çıkıyor. Doludizgin, Salman atını orada bir uçtan bir uca sürüyor, elinde Müslümün kellesi. Gökyüzü yer yüzü kırlangıç. Salman bir kırlangıç bulutu içinde soluk alamıyor. Elindeki Müslümün kan fışkıran kellesiyle durmadan onunla birlikte akan kırlangıçlara vuruyor, kırlangıçlar dökülüyor yere, bir kırlangıç fırtınasına tutulmuş Salman, yüzüne gözüne, bedenine, atı sürdükçe kırlangıçlar kurşun gibi deşiyor, bir ara atı süremiyor Salman, olduğu yerde dönüyor atıyla, o döndükçe kırlangıçlar sarıyor, kuşatıyor onu. Bir kırlangıç duvarının ortasında kalıyor. Sağa dönüyor kırlangıç duvarı, sola dönüyor, arkaya, öne, karanlık bir aşıl maz kırlangıç duvarı. Bağıyor Salman, Müslüm Ağa, Müslüm Ağa, kurtar beni, kurtar beni, boğuluyorum. Elindeki Müslüm Ağanın kellesini, kan fışkıran, sallayarak... Vıcirtılardan sesi duyulmuyor. Salman da kendi sesini duymuyor vıcirtıdan, kuş sesleri kayalıklarda yankılanıyor... Yankılanıkça da büyüyor, Salman deli gibi elini kolunu sallıyor, bağıyor, Müslüm Ağa da ağzını sonuna kadar açmış bağıyor...

Birden ortalık gündüz gibi açıldı, kırlangıçlar çekildi gitti, Salman elinde Müslüm Ağanın kellesi, konağa geldi, alın diye bağırdı, alın Müslüm Ağanızın kellesini. Beni, beni, beni kimse öldüremez, bilmediniz mi? Mustafa, yanındaki yatakta yatan anasını dinliyordu, uyumuş mu, diye... Her şeyi unutup onun soluğuna kulak verdi. Salman kayalığın üstüne oturmuş üstünden geçen kartalları bir kurşunda vuruyor, vurulan kartal kanatları karmakarış, eğri büğrü, sallanarak yere düşüyordu. Çocuklar yerde çırpınan kartalı kanatlarından tutup ırmağa aşağı bağırarak koşuyorlardı. Yaralı bir kartal, bir kanadı yerde sürünerek, açılmış, keskin gagasıyla çocuklara saldırıyor, onları kendisine yaklaştırmıyor, arada da tek kanadıyla bir uçuş deneyip biraz uçtukten sonra tenger menger, yere düşüp kanatları upuzün tozlarını içine seriliyordu. Tam bu sırada da Salman hançerini çekip camide sofanın tahtalarında yatan İsmail Ağaya saplıyordu. Uyanan İsmail Ağa kocaman iki eliyle Salmanın boğazına yapıyor, kanadı kırık kartal çocuklara saldırıyor, bir parça etini koparıyordu Salmanın. Bir daha saldırıyor, kocaman bir parça etini daha... Kocaman kartal Salmandan parça parça koparıp tükürüyor, koparıp tükürüyor. Yorulmuş, tükenmiş kartalın bir kanadından Seferoğlu, bir kanadından Tırtıl Hüseyin tutmuş doğru demirci ocağına götürüyorlar. Bir çirak körüğü çekiyor, ocakta közler apak olmuşlar, ocaktaki demirler de ak kırmızı, kartalın başı da yalım gibi, kıpkırmızı önce, kıvılcımlar saçılıyor, sonra ak kırmızı... Ak kırmızı, ak kırmızı. Salmanın gözleri pörtlemiş, yumurta gibi fırlamış dışarıya. İsmail Ağanın da tam yüreğinin üstüne saplanmış çifte ağızlı hançer. Mustafa, anasının soluğunu gene dinledi, Zero derin uykulardaydı, çocuk, usulcana yaktan çıktı, karanlıkta şalvarını buldu giydi, sonra mintanını ayakkabısını, sonra da kasketini başına geçirdi, pencereden dışarıya baktı, ortalık gündüz gibiydi, bu aydınlık onu korkuttu ya, fazla dert etmedi, yavaşça kapıyı açıp ayaklarının ucuna basa basa merdivenlere gitti, en küçük bir tıkırtı çıkarmadan aşağı indi, gözleri yöreyi tarıyor, en küçük bir sesi, bir kıpırtıyı kaçırmıyordu. Çangal bıyıklı Hüseyin mavzeri omuzunda, çapraz fişeklikleri boynunda kayanın tepesin-

de kıpırdamadan, kayadan bir parçaymış gibi duruyor, uzamış gitmiş gölgesi nara kadar geliyor, ağacın gölgesine karışıyordu. Ortalıkta hiçbir ses, çıtırtı yoktu, yalnız ötedeki ırmağın çağılması, inceden, buraya kadar geliyordu. Duvarın dibine sinmiş, orada bir süre bekleyen Mustafa yerinden avlu kapısına doğru usulcana kaydı, kapıyı açamayınca yeniden içeriye gitti duvarlara yapışarak. Alttaki kapı da kapalıydı. Mustafa bir an durdu, düşündü, hemencecik de buldu, yüklük odasının penceresini her zaman açabilirdi, oraya yöneldi, şimdi titremesi geçmişti, kapıyı açtı, pencere tam karşıdaydı, kapağı kolaylıkla açtı, dışarıya kaydı, duvara tutunarak sarktı, sonra da atlayıverdi. Çıkardığı patırtıdan ürktü ama, patırtı duyulacak kadar değildi. Artık ahıra girebilirdi, onun yolunu epeyi süre önce birkaç kere denemiş, bir iyice öğrenmişti. Ahırın penceresi küçücük bir çubukla dışardan kolayca açılıyordu.

Önce burnuna keskin bir at işemiği kokusu geldi, sonra da yüzüne gübre, at, saman, arpa kokusuyla karışık koyu, çamur gibi bir buğu çarptı. Ortada kalakaldı bir süre. Arpa saman yiyen atların çene kütürtülerini dinledi. Kır atın bağlı olduğu yeri biliyordu. Azıcık kendini toparlayınca atın bulunduğu yöne, öteki atların tekmelerinden kendini sakınarak yürüdü. At onun geldiğini anlayınca başını kaldırıp kulaklarını dikti, Mustafa bu alacakaranlıkta da atın durumlarını görüyordu. Atların önündeki tahta yemlik epeyce yüksekti, Mustafa oraya zorluk çekmeden atladı. Kır at, başını ona doğru uzatıp koklamağa başladı. Çocuk, bundan kıvançlandı. O da atın alnını, yüzünü, gözlerini uzun uzun okşadı. Sonra da kır at hiç bir şey olmamış gibi, her şeyi unutup, kütürtüyle önündeki yemi yemeğe koyuldu. Mustafa onun başının yanına, otların üstüne, sol yanında bir doru at vardı, iki atın arasına, sırtını yemliğin tahtasına verip ayaklarını uzattı, şimdi iyice rahattı artık, salt yem yiyen atların çene kütürtüleri...

Mustafa bir yandan üstüne oturduğu ottan gelen keskin kokuyu kokluyor, bir yandan atların solumalarını, kütürtülerini dinliyor, bir yandan da otun üstüne yerleşiyordu.

Kır atın üstündeydi. Apaydınlık bir ırmaktan geçiyordu,

atın, kendinin yansıması sudaydı. Pırıl pırıl aynada görür gibi görüyordu kendini suda. Küçücük balıklarla birlikte kırmızı çam kabukları akıyordu çınarlara doğru. Aşağılarda su genişliyor iri çakıldaşlarının üstünde çığıldayarak incecik köpükleniyordu. Suyu yansımış yüzüne baka baka böylece bir gün akşama kadar yol aldı. Ardından bir toz bulutunun içinde yitti bir süre. Sonra da dümdüz, yaban laleleriyle tepeden tırnağa döşenmiş binbir renk cümbüşünde uğunan bir ovaya düştü. Üstünden turnalar geçiyordu katar katar, ovalar kaynaşıyordu ılık güneş altında. Gökyüzü lekesiz, başsız sonsuz bir mavideydi. Som sarı bir kuş takıldı yanına. Kıpkırmızı bir damla ışıktan gözleri, som mavi uzun gagasıyla bir önündeki eyer kaşına konuyor cikileyerek, oradan da atın sağrısına gidiyordu. Sağrıdan da kalkıyor sağ omuz başına iniyordu. Orada yorulunca da geliyor, tam başının hizasında uçuyordu. Bu kuş hiç konuşmuyordu ama onunla çok ahbap oldular, birbirlerine dertlerini konuşurcana anlatabiliyorlardı.

Müslüm Ağa geldi kapıda durdu. Ona her zaman çok güzel ayakkabılar getirirdi, belki şimdi de getirmişti. Ama şimdi nedense atının üstünde dimdik durmuştu, inmiyordu. Ağzını açıp da bir şey de söylemiyor. Sıcak da çatır çatır, ortalığı kavuruyor, atının, kendinin gölgesi bir top olmuş atın ayağının dibine düşmüştü.

Sabahleyin kır atın yemliğinde dehşet bir gürültüyle uyandı. Sağ yanı uyuşmuştu. Horozlar ötüşüyor, atlar kişneşiyor, köpekler ürüşüyordu. Yemlikten atlayıp bir anda kendini dışarda kalabalığın içinde buldu. Köylü, kadın erkek, çoluk çocuk, genç yaşlı bir bağırıtı, bir çağırıtı yola düşmüşler gediğe yukarı gidiyorlardı. Mustafa da akan kalabalığa karıştı, onlarla birlikte gediğe yukarı aktı. Kalabalığın içinde Kuş Memedi arıyor onu bir türlü göremiyordu. Bir anda gediği aşır kalenin altındaki düzlükte toplandılar. Gürültü kirp diye kesildi birden. Orada, kale altının düzlüğünde kalakalmışlar, yavaş yavaş da bir araya toplanıyor, birbirlerine sokuluyorlardı. Mustafa, kalabalığın dışında dolanırken sonunda Kuş Memedi buldu, o anda da bütün çocuklar bir araya geliverip yandaki kayanın arkasına kaydılar.

«Ne oldu?» diye sordu Mustafa.

«Ne oldu?» diye sordu Memet.

Onların arkasından öteki çocuklar da, «ne oldu, ne oldu?» diye sordular. Hiç kimse bir şey bilmiyordu. Sabah erkenden bir gürültü duymuşlar, köylü kalabalığına karışıp buraya kadar gelmişlerdi.

Sonunda orada, düzlükte susmuş kalmış kalabalık da konuşmağa, «ne oldu, ne oldu?» diye birbirlerine sormağa başladılar. Hiç kimse bu, «ne oldu»ların karşılığını veremiyordu. Önüne gelen, önüne gelene, «ne oldu, ne oldu?» diye soruyordu.

«Bir şey var ya, ne?»

«Bakin Cemal de gelmiş...»

«Gelmiş de gediğin üstüne, kayalığa dikilmiş.»

«Mezarını bırakmış da gelmiş.»

«Ya şimdi Salman gelirse mezara...»

«Bunca mezar bekledikleri boşa gitmez mi?»

«Vay fıkaraya Cemal...»

«Köyün bomboş kaldığını gören Salman da dağdan mezarlığa inmez mi?»

Ardından gene konuşmalar dindi. Kalenin burçlarının üstünde kartallar uçuyorlardı kanatlarını kımılatmadan, inceden esen yele göğüslerini vermişler, güneye, güneydeki ak bulutlara doğru akıyorlar, sonra geniş halkalar çizerek geriye dönüyorlardı. Ovadaki yollar tozuyordu. Köylerdeki evlerin bacalarından incecik dumanlar eğilip bükülmeden tâ yükseklerle kadar çıkıyorlardı, boz, açık mavi.

Sonra, yönlerini günbatısına, ovaya, ova karşılarında mavileşiyordu, döndüler, kayaların üstüne oturdular. Kimse kimsenin yüzüne bakmıyordu. Bir şey vardı ama neydi? Aşağıdan akan ırmak tâ aşağılarda topraktan ayrılıyor, yarım kavak boyu yüksekten kıvrıla döne ovada uçarak akıyordu. Anavarza kayalıkları da pus içinde kalmıştı. Anavarzanın önündeki kararar geniş alan Akçasaz bataklığıydı, üstündeki kalın sis bir o yana, bir bu yana sallanır gibi oluyordu.

«Ne oldu?» diye sordu Tırtıl Hüseyin ayağa kalkıp, uzun suskunluklardan sonra. «Ne oldu yani, niçin ki oturduk kaldık burada haçan. Abe su mu çıktı köyde?»

O konuşunca kalabalık gene karıştı, gene konuşmalar başladı, bir süre sonra da susuverdiler gene.

Tırtıl Hüseyin:

«Ne oldu, niye geldik buraya, bir bilen yok mu? Bir bilen yoksa niçin köyü bıraktınız? Ha benim işim var aşağıda. On bir bozuk araba, dokuz saban demiri, yirmi kazma, otuz altı tane at nalı beni bekliyor. Var mı bir bilen?»

«Yok,» dedi Kara Döndü ayağa kalkarak. İri, geniş kalçalı, büyük göğüslü iri kara gözlü kırkında gösteren bir kadındı. «Biliyorsan buraya niye geldiğimizi sen söyle, öyle vır vır edeceğine.»

«Ben bir şey bilmiyorum,» dedi Tırtıl Hüseyin. «Kimse de bir şey bilmiyor haçan gideyim haydi köyümüze.»

«Elbet bir şey var ki, burada bekliyoruz,» diye onu karşıladı Kara Döndü.

«Hayde bekleyelim öyleyse,» diye kızarak yerine oturdu Tırtıl Hüseyin.

Öbür uçtan, kale yönünden bir ses geldi duyulur duyulmaz:

«Elbet ne için geldiğimizi hepimiz biliyoruz...»

Bu sesin kimin sesi olduğunu herkes biliyordu. Köyde zaten yediden yetmişe herkes herkesin sesini bilirdi. Ses, Dağgezen Abdullahın sesiydi.

«Niçin geldik buraya sen bilmiyor musun, bak Cemal bile mezarını bıraktı da geldi, niçin geldiğini bilmiyor mu?»

Gedikten buraya kadar gelmiş, yamacın ucunda duran Cemal:

«Biliyorum,» dedi.

«Bakın Cemal de biliyor.»

Tırtıl Hüseyin:

«Bilin, bakalım,» diye gürledi, «Hepiniz bilin de biriniz bir şey söylemesin.»

«Geliyor,» dedi bir ses. Bu da Havacanın sesiydi. «Bu sefer bir geliyor ki, yeri göğe katarak... Bu sefer bir geliyor ki, aman Allah, zelzele gibi. Bu sefer bir geliyor ki, dağ taş, suyu ateşi biribirine katarak... Bu sefer bir geliyor ki, ben kendi gözlerimle gördüm işte, kendi gözlerimle. Her birisi bir yalım parçası olmuş geliyor, üstümüze yağacaklar»

yalım yalım. Geliyorlar, geliyorlar ki hem de ne geliyorlar. Amanın geliyorlar.»

Birden ayağa fırladılar, kalabalık karıştı.

«Geliyorlar...»

Bir süre de bu geliyorlar sözü dilden dile geçti, sonra gene susup oturdular. Köyden de bir tek ses, ne bir horoz ötüşü, at kişnemesi, eşek anırması, bir çıt gelmiyordu. Karşı sarp kayalıklı dağ da susmuş bekliyordu.

Bu sefer sessizlik, bekleme uzun sürdü. Herkes kendi içine dalıp gitmişti. Önlerinden mosmor, yaldızlı bir kelebek bulutu geçinceye kadardır ki, öylece durup beklediler. Yaldızlı kelebeklerin ardından bir turuncu, bir lacivert, bir mavi bulut daha geçti. Durup beklediler. Arkasından, kapkara kırlangıç bulutu bütün batının göğünü sarmış, hışırtılarıyla ovayı doldurmuş, kanat sesleri dağda, kalede yankılanarak geliyordu. Bulut geldi köyün üstünü, kaleyi, karşı dağı örttü, kanat sesleri, vıcirtıları kulakları sağır ediyordu. Kırlangıçlar, oturmuş kalabalığa, bir duvara çarpar gibi çarpıyor, aralarına cansız dökülüyorlardı. Yere yatmak zorunda kaldılar, başlarının üstünde bir kaynaşma, bir hercümerç sürüyor, dinmek, durmak bilmiyordu. Kalabalıktan hiç kimse de başını kaldıramıyor, kaldırıp da üstlerinde ne olup, ne bitiyor bakamıyordu.

Sesler usul usul azalırken kalabalık da korkarak ayağa kalktı. Kırlangıç ölüleri toprağı, kayaların, kurumuş otların, çalıların üstünü kapkara örtmüştü. Çıt çıkarmadan ağır ağır köye döndüler. Damların üstünü, ev aralarını, ırmağın kıyılarını da kırlangıç ölüleri doldurmuştu. Suyun yüzü de kırlangıçlarla dolmuş, akıyordu.

Köye girerlerken, Nuri çocuk Mustafanın yanına yaklaştı:

«Ulan vazalak Mustafa,» dedi, «siz bu köyün başına bela kesildiniz. Baban varıp da o Salmana kendini öldürtmeseydi, işte bizim de başımıza bu işler gelmezdi. Yaa, Vazalak Mustafa, anam öyle söyledi.»

Kuş Memet öfkeden deliye döndü:

«O senin anan bu köyün orospusu,» diye bağırarak Nuri'nin üstüne yürüdü. Nuri kaçmadı, iki çocuk giriştiler. Me-

met hemencecik zayıf Nuriyi altına aldı yumruklamağa başladı. Birkaç kadın gelip kavga eden çocukları ayırdılar.

Anakız Gelin:

«Ulan Nuri,» diye korkmuş söylendi, «ulan sümüklü Topalca Nuri o ne biçim söz öyle ağzından çıkan, bak, onun babasına hiç kötü söz söylenir mi, bak, onun babasını öldürdüler de başımıza neler geldi, daha da geleceğinden başka. Öksüz Mustafaya öyle söz edilir mi, gözleri çıkasınca Nuri? Sonra iki ayağın, iki kolun da çont olur.»

Nurinin yöresini almış öbür çocuklar da Anakız Gelini onayladılar.

«Hiç ona vazalak denir mi?»

«Mustafaya.»

«Ölüverirsin.»

«Bak, habası ölünce...»

«Bak kırlangıçlar...»

«Kimbilir kırlangıçlardan sonra da ne gelecek başımıza.»

«Çont olursun sonra...»

«Adam hiç Mustafaya...»

«Bir daha yapmam,» diye burnunu silerek ağlamasını sürdürdü Nuri. «Söyleyin Mustafaya kusura bakmasını, ağzımdan kaçtı.»

Mustafaya doğru yürüdü, ona korkarak yaklaştı, usullacık kolundan dürttü, Mustafa döndü, küçümseyen, ezici, azıcık da sevgiyle ona baktı.

«Mustafa, Mustafa, Mustafa beni dinlesene, ben ağzımdan kaçırdım. Yoksa ben sana...»

Yumruklarıyla gözlerini silerek, sümüğünü çekerek konuşuyordu.

«Mustafa!»

Mustafa ses çıkarmıyordu.

«Mustafa, ağzımdan kaçtı. Ben sana vazalak demedim ki...»

Mustafa durdu, tepeden tırnağa onu süzdü, Nuri de alttan yukarı ona bakıyordu. Sonunda:

«Olur,» dedi Mustafa. «Olur, olur.» Yürüdü Kuş Memedin yanına geldi, ona bir ışmar etti, kalabalık ilerledi, onlar gediğin alt yanındaki yeşil, mor, turuncu toprak çıkarılan

çukura inip sırtlarını çukurun duvarına verip yanyana oturdular.

«Kurtulduk,» dedi Mustafa. «Bundan sonra bize kimse bir şey yapamayacak.»

«Nasıl?» diye sordu Kuş Memet sevinerek.

«Bizi kimse bulamayacak. Onlar gece gelip hepimizi kesecekler ya...»

«Kesecekler,» dedi Kuş Memet.

«Bütün çocukları kesecek.»

«Ben korkmuyorum ama,» dedi Kuş Memet onun gözlerinin içine bakarak, ne diyecek diye tetikte durarak.

«Ben de korkmuyorum,» dedi Mustafa. «Zaten atalar ne demiş...»

«Korkunun ecele bir faydası yok, demiş,» diye hemen ekledi Memet.

«Korkunun ecele faydası yok ya, biz seninle geceleri saklansak iyi olur.»

«İyi olur ya...» dedi Memet.

«Ya...sı ne?»

«Anam, babam beni yatakta bulamazlarsa deliye dönerler.»

«Benim anam da, Hasan amcam da, Hacer halam da, hepsi de beni yatakta sabahleyin bulamazlarsa deliye dönerler.»

«Ne yapalım öyleyse?»

«Bak, ben bu gece ne yaptım, biliyor musun, anam uyuduktan sonra evin arka penceresinden aşağı kaydım gittim ahıra, oraya da delikten girdim. Koca atın yemliğinde uyudum. Koca kır at beni tanıyor. İkide bir de durup durup beni kokluyor. omzumu yalıyordu.»

«Korkmadın mı?»

«Korkulur mu be! O kır at var ya, o? O var ya, bizi kimseye vermez. Arkadan geleni teper, önden geleni kapar, parçalar.»

«Aaaah,» diye inledi Kuş Memet, «aaah!» Derinden içini çekti.

«Ne o Memet, bir şey mi var?»

«Şu Salman, öldürülmeden bu köyün başı beladan kurtu-

lamaz. Bu köy yandı. Hepimize kimbilir neler olacak, neler gelecek başımıza. Kaçacak bir yer olsa da kaçsak, girecek bir delik olsa da girsek... İşte bu köye kısıldık kaldık, başımızda da, her gün, her gün kırlangıçlar... Bir de Salman... Hiç aklımdan çıkmıyor Salman. Korkmuyorum ya.»

«Ben de korkmuyorum,» diye bağırdı Mustafa. «Korkmuyorum ya, atlarla birlikte kır atın da yemliğinde uyumak hoş oluyor... Kır atı var ya daha ben doğmadan babam onu Halepten getirtmiş, öyle bir atmış ki, o Mısır padişahı bile ona binmek istemiş. Babam da, onda para çok ya, kimbilir babamı niçin öldürdü Salman, vermiş parayı almış kır atı. Ben bebekken de beni ilk olaraktan bu ata bindirmişler. Kır at beni tanıyor. Seni de tanır. Ne güzel orada, atın yemliğinde sen de, ben de... Salman da babamı, onun da babasıymış, niye öldürmüş ki?»

«Babam dedi ki, niye öldürmüş biliyor musun, babam dedi ki, Salmanın İsmail Ağadan ödü kopuyor, korkusundan deli oluyor, korkusundan hiç uyku yüzü görmüyormuş. Babam, dedi ki, Salman o kadar korkuya dayanamadı da öldürdü İsmail Ağayı. Babam dedi ki, Salman babasını bir de çok seviyormuş, o kadar sevgiye dayanamadı da...»

«Anam da diyor ki, ben de kalayım, sürüneyim... diye... Bak, ben bu gece de yemliğe gidiyorum, sen?»

«Ben de,» dedi Kuş Memet, «herkes uyuyup ortalıktan el ayak çekildikten sonra...»

«Bir de uyanırlar da bizi ararlarsa, biz sabaha kadar yerimizi onlara... Onlar bizi varsınlar arasınlar. İsterse kıyamet kopsun, biz hiç ses çıkarmayacağız. Sabah oluncadır ki, oradan gizlice ortaya çıkacağız. Kimsecikler de yerimizi...»

«Yerimizi...» diye gülerek ayağa fırladı Kuş Memet. İki çocuk, her şeyi unutmuş, sevinçten uçarak yokuştan aşağı koştular.

«El ayak çekildikten sonra.»

«El ayak...»

Evlerine gittiler.

Mustafa, daha kapıdan girerken anası:

«Daha bir haber gelmedi Müslüm Ağadan,» diye üzüntüyle söylendi. «Ne yapsak?»

Hasan Ağa da ellerini oğuşturarak soruyordu:

«Ne yapsak? Belki de o kâfir Müslüm Ağayı da öldürmüştür.»

«Topal Hacı Abbasa bir sorsak,» dedi Zero.

«Ne soralım ona?» diye sordu Hasan somurtarak, güvensiz.

«Müslüm Ağanın en yakın arkadaşı, sırdaşı değil mi o, her gün ağız ağıza verip fısır fısır, sabahlardan akşamlara kadar onlar konuşmuyorlar mı? O bilmez de kimbilir Müslüm Ağanın ahvalini.»

«Belki,» dedi Hasan Ağa gene ellerini oğuşturarak.

Zero sertçe:

«Mustafa, git de söyle Topal Hacıya, eve gelsin, yemeğe buyursun. Anam seni istiyor diyesöyle.»

Mustafa, Topal Hacı Abbasa gitmeğe can atıyordu, hemen koştu.

«Unutma dediğimi, orada dalıp kalma.»

Mustafa ne zaman bir şey için Topal Hacıya gitse ondan hiç ayrılmak istemiyor, gözlerini onun ellerinden bir türlü ayıramıyordu. Anası da onun bu huyunu bildiğinden her seferinde onu sıkı sıkıya tenbih ediyordu, orada dalıp gitmesin diye.

Mustafa, merdivenleri hızla inerek bir koşu Topal Hacıya gitti. Hacı'nın evi ırmağın kıyısında, üç ağaçtan ortadaki ulu dut ağacının altındaydı. Dutun altı, evin yanı yöresi, biçim biçim, irili ufaklı tomruklarla doluydu.

Daha gün kuşluktu, Hacı elinde incecik bir kıl testere bir tahtayı kesiyor, oyuyordu. Ortalık çam, sedir, türlü türlü ağaç kokuyordu.

«Anam seni istiyor Hacı amca,» diye coşkuyla bağırdı. «Ama anam dedi ki işini bırakmasın, öğle zamanı birlikte gelin ki yemek hazır olsun da birlikte yemek yiyelim.»

«Olur,» dedi Topal Hacı gülümseyerek, kalın, ak kaşlarının altındaki çukura batmış masmavi gözleri ışlayarak.

«Olur, ne yapacakmış ki anan beni?»

«Müslümü soracak.»

«Müslümün nesini soracaktım ki bana, olmuş ki Müslüme?»

«Müslüm Salmanı öldürmeğe gitti. Ya ölüsünü, ya da dirisini size üç gün içinde getireceğim, dedi. Üç gün içinde geldim geldim, ya da gelmedim, o zaman da beni ölmüş bilin.»

Topal Hacı başını kaldırıp kuşluk güneşine baktı, gözleri kısık, ak uzun sakalları ışılayarak:

«Haydi kalk da şimdi gidelim,» dedi. «Kimbilir anan neyi merak etmiştir. Daha üç günün dolmasına, daha daha öğlene çok var. Belki de az sonra iyi bir haberle gelir Müslüm. Haydi kalk gidelim konağa Mustafa.»

Üstünü çırparak ayağa kalktı, kocaman elleri boğum boğumdu. Alnı, yanakları, boynu da örümcek ağı gibi kırışmıştı. Ellerinin üstündeki uzun ak kılların altında büyücek lekeler ben gibiydiler, mavi. Yürürken geniş omuzları bir öne, bir arkaya gidiyor, ona görkemli bir hal veriyordu. Adım atarken de sanki yeri sarsıyordu. Bu güçlü adam yumuşaktı. O tâ uzaktan gelirken ondan önce bir reçine kokusu ortalığı doldurarak gelirdi. Nereye gitse, kiminle otursa o her zaman sağlıklı bir ormanmış gibi reçine kokardı. Topallığıysa her zaman belli olmazdı. Çok kızgınsa, ya da çabuk ulaşacaksa bir yere topallardı. Sağ ayağı solundan belki iki santim kadar kısaydı. Neden topal kalmıştı bunu kimse bilmiyordu. O, kendisi üstüne de kimseye bir şey söylememişti.

Zero onu merdiven başında karşıladı. Bu, kimseye göstermediği bir saygıydı.

«Buyur Hacı kardeş, buyur güzel ustam, hoş geldin sefalar getirdin evimize, İsmail Ağa seni nasıl da sever, sayardı. Hoş geldin.»

Hacı yumşak yumşak gülererek, alçakgönüllü merdivenleri çıktı. Soluklanırken:

«Sağol bacı,» dedi. «Zero bacı sen sağol.»

Zeronun arkasında da Hasan Ağa duruyor, onun yanına gelmesini bekliyordu. O da:

«Hoş geldin Hacı Ağa,» diye onu saygıyla karşıladı.

Konuk odasına girdiler. Hacı, kilim döşeli, üstleri nakış-

lı ak patiska örtülü sedirlerden birinin köşesine oturup ayaklarını altına alıp kuşağının arasından bir tütün kesesi çıkardı, usul usul sigarasını sardı, kavlı çakmağını çıkarıp kolaylıkla yaktı. Ortalığı almış reçine kokusuna bir de yanmış kav kokusu karıştı. Sigarasını iştahla somurdu. Ak, uzun bıyıkları dumandan sapsarı kesilmişti.

«Demek Müslümü merak ediyorsunuz ha?»

«Doğrusu çok merak ediyoruz Hacı kardeş,» dedi Zero. «Duydun ya, Salmanı o saklamış çiftlikte.»

Başını sağa sola, olacak iş mi gibisinden çeviren Topal Hacı Abbas:

«Onu duymayan kaldı mı Zero bacım, iyi ki Arif Saim Bey duymadı. Bir duysa Salman yerine Müslümü otomobilinin arkasına bağlar Adanaya kadar sürükler. Müslüm bunu nasıl yapar bir türlü anlayamadım.»

«Biz de anlayamadık,» dedi Zero. «Bu nasıl bir iştir anlayamadık. O kadar insan çiftliği didik didik ettiler, nereye saklamış ki o dinsizi kimsecikler bulamadı. Oysaki Müslüm İsmail Ağanın gözünün bebeğiymi. Biliyorsun, geldi bize sonunda her şeyi bir bir anlattı.»

«Biliyorum,» dedi Hacı, «biliyorum, her şeyi bana da anlattı bir bir. Biliyorum, öfkeyle onu öldürmeğe gitti. Müslümü çiftliğe geldiğinden bu yana tanırım. Benim bildiğim Müslümse Salmanı çoktan öldürmüştür, öyleyse niçin bu kadar gecikti anlayamıyorum. İnşallah şimdi gelir bir hayırlı haberle.»

«İnşallah,» dedi Zero. «Allah ağzından duysun, bir hayırlı haberle...»

Hiç konuşmayan Hasan Ağa karşıda durmuş, kara, büyük, çok güzel gözleri, çocuksu kalın dudakları, göreni hayran bırakan yumşacık, insanda sevinç uyandıran, içe işleyen sıcacık yüzü, tavırlarıyla Topal Hacıya sevgiyle bakıyordu. Sonunda utana sıkıla:

«Bir şey buldun mu Hacı Aşam,» dedi, «bir şey buldun mu ceviz ağaçlarının budaklarında?»

Topal Hacı sigarasını zevkle somururken yüzü mutluluğa batmış gülümsedi:

«Bulunmaz olur mu hiç, çok keramet var ağaçta. Her

gün yüzlerce ceviz budağı geçiyor elimden, hiç bir şey olmaz olur mu? Çok gizler var ağaçta bilmediğimiz, çok gizler var insanda akıl erdiremediğimiz. Baksana, hiç akla gelir miydi Müslümün bütün bir dünyadan İsmail Ağanın kanlısını saklayacağı, sonra da onu öldürmek için ölümü göze alacağı? Müslüm Salmanı öldürmeğe giderken benimle hellallaştı. Çok korkuyordu. İnşallah...»

Hasan:

«İnşallah... Ağam İsmail diyordu ki, o Hacı bir gün aradığını bulacak, o Hacı gibi bir adam bu dünyaya az gelmiştir, diyordu.»

«Biliyorum,» dedi Hacı, «nur içinde yatsın. Zaten nur içinde yatıyor ya... Biliyorum, bir gün aradığımı bulacağım, hem de yakında, bugünlerde yaşları belirsiz kütükler geliyor, hem de her birisinde sayısız budak. Her budakta da bir giz... Ağaç da insan gibidir, içi, budakları giz doludur.»

Topal Hacı'nın konağa Mustafayla birlikte gittiği, konakta da Müslümün Salmanı öldürdüğünü söylediği anında köye yayıldı. Artık herkes Salmanın kanlı ölüsünü bekliyordu. Kimine göre Müslüm ölüyü bir kendirle atına bağlayacak, sürüye sürüye konağın kapısına kadar getirecek, «düşmanınızın ömrü bu kadar olsun,» diyecekti. Kimine göreyse, bu daha görkemli bir işti, Müslüm, elinde Salmanın kesik başı, başı saçlarından tutmuş sallaya sallaya getirip konağın kapısına atacak, ardında bıyıklarını burarak, atından inmeden, Zeronun konaktan inerek atının üzengisine sarılmasını bekleyecekti. Ya da çıplak bir atın sırtına çırılçıplak atacaktı ölüyü. Böylece, kanlı, başı parçalanmış ölü ata heybe gibi atılmış dolaştırılacaktı. O zaman işte Zero davulcuyu, zurnacıyı çağtıracak çıplak atın ardınca çaldiracaktı. Üç gün üç gece İsmail Ağa konağında şenlik yapılacak, büyük toylar düzenlenecekti. Zero diyordu ki o kâfirin ölüsünü gözümle göreyim öyle bir düğün kuracağım ki şu Çukurova toprağında dillere destan ola da kıyamete kadar söylene.

Önce çocuklar geldiler konağın yöresine, nar ağacının üst başındaki kayalığa oturdular, içlerinde de Mustafa. Köyün aşağı yukarı, kız erkek bütün çocukları gelmişler kayalığın üstüne tünemişlerdi. Hep bir göz olup gözlerini kona-

ğın avlu kapısına dikmişlerdi. Çocuklardan çıt çıkmıyor, salt, orada öylece donmuş kalmışlar kocaman olmuş gözlerle bekliyordular.

Çocuklardan sonra da köylüler ağır ağır gelip konağın yöresine, kimi kayalıkların üstüne, çocukların doğu yanına, kimi avlu kapısının önündeki tümseğe, kimi de kaktüs ağlıının arkasındaki dama, yöredeki çardaklara yerleştiler. Yakın komşular da, onlar konağa her zaman girip çıkarlardı, avluya doluştular. Onlar da çocuklar gibi konuşmuyor, kıpırdamıyor, oraya öyle oturmuşlar başları önlerinde düşünüyordular. Havada kartallar dönüyor, dağdan da bir puhnun sesi yankılanarak yanık yanık tâ buralara kadar geliyordu. Suskunlukları, Topal Hacı konağın merdiveninde görünene kadar sürdü, önce avludakiler ayağa kalkıp o avluya imince yöresini sardılar:

«Ne var?» diye Hacı şaşkınlıkla sordu. «Bir şey mi oluyor?»

«Daha ne olacak,» dedi Kara Döne, «daha ne olsun ki...»

Yaşlı bir kadın öne çıkıp doğrudan sordu:

«Öldürdü mü?»

«Kim, neyi, kimi?»

«Sen kuşluklayın muştı getirmedin mi Zeroya, getirip de muştuluğunu almadın mı, hem de bir kese sarı altın?»

«Aldım,» diye güldü Topal Hacı, kalabalığı yarıp avlu kapısından dışarıya çıktı, ırmağın kıyısındaki işliğine yürüdü.

«Kökü kesilesice söyler mi?»

«Muştuluğunu almış da...»

«Gülerek de...»

«Ağzı da kulaklarında, nasıl da gidiyor...»

«Hem de nasıl!»

«Cirit atı dersin Topal Hacıya.»

«Alınca bir kese altını, ne topallığı kaldı, ne bir şey, karnat takmış da uçuyor...»

«Öldürmüş fıkarayı Müslüm.»

«Boyu da bir karış.»

«Gözleri de pörtlek.»

- «Ne ana görmüş, ne de baba...»
«Ne od görmüş, ne de ocak...»
«Ne kadın görmüş fıkaracık, ne de sevgili.»
«Bir tek al tayı zevmiş.»
«Ne yapsın fıkaracık, öksüz...»
«Onu da elinden almış satmışlar.»
«Ne yapsın fıkara, mazlum çocuk Salman.»
«Anasını da öldürmüş İsmail Ağa.»
«Bir dünya güzelymiş Salmanın anası...»
«Onu görünce bütün Arabistan lalüebkem kalırmış.»
«Öldürdü o da İsmail Ağayı.»
«Allahın kutsal evinde.»
«Camide.»
«Kimbilir ki, suç ölede mi, öldürende mi?»
«O kadar sıkışmasa bir insan, onu ölümden kurtaran...»
«Canı gibi de sevdiği...»
«Bir kişiyi öldürür mü hiç?»
«Kimbilir ne vardı aralarında?»
«Bir Allah bilir.»
«Ölede mi, öldürende mi?»
«Kabahat ve hem de suç?»

Çocuklara kadar ulaşan bu sözleri onlar da olduğu gibi yineliyorlardı.

Bu konuşmalar nasıl bitti, sesler ne zaman kesildi, kalabalık böyle ne zaman içine kapanıp çöküp oturdu, hiç belli değildi. Arada bir başlarını kaldırıp yukarı gediğe, aşağı ırmağa, tepelerindeki kaleye, karşıdaki dağa bakıyorlar sonra da gözlerini gene önlerine, toprağa dikiyorlardı. Yüzleri keder içinde, ağlamsı, dudakları sünmüştü. Sanki her evden bir ölü çıkmış da yasını çekiyorlardı.

İkinci ezanı okunurken birden başlar gediğe çevrildi, sonra da hep birden ayağa fırladılar, baş çoban yağız bir ata binmiş doludizgin aşağı iniyordu. Köye bir anda girdi, göz açıp kapayıncaya kadar konağa geldi, avlu kapısından içeriye atla geçti, daha at durmadan atladı, merdivenlere fırladı. Yağız at kan ter, köpük içinde kalmış körük gibi soluyordu. Baş çobanın yüzü de korkunçtu. Islak bıyıkları sarkmış, alını çatılmış. gözleri kısılmış, dudakları gerilmişti.

Az sonra içerden bir çığlık duyuldu:

«Gitti Müslüm, gittiiii... Müslüm Ağayı da yedi o kâfir, onun da kanına ekmek doğradı. Vaaaay Müslüm Ağa!»

Sonra da konaktan ses sada kesildi. O anda da Mustafayla Kuş Memedin konağa girip çıktıkları görüldü. İkininin de yüzü korkudan çarpılmış, gözleri büyümüş, konuşamıyorlardı. Köylü bir anda onların yöresini aldı. Mustafa sapsarı kesilmiş titriyor, Kuş Memet konuşmak istiyor konuşamıyor, durmadan yutkunuyordu. Ağzı kurumuş, dili damağına yapışmış kekeliyordu. Neden sonra zorla konuşabildi:

«Salmanın Müslüm Ağayı öldürmüş. Öldürmüş de onu parça parça eylemiş. Eylemiş de her bir parçasını çiftliğin duvarlarına çakmış. Çakmış da, kim bu parçaları duvarlardan söküp alırsa, demiş, onları da Müslüm Ağa gibi edeceğim, demiş. Onun etleri bu duvarlarda kalacak, her gün de kartallar gelecek azar azar Müslüm Ağanın etlerini yiyecekler, demiş.»

Artık köylüler Kuş Memedi, Mustafayı, öteki konağa giren çıkanları dinlemiyorlardı. Herkes biribirine girmiş, kimin ne söylediği anlaşılmıyor, bir yandan da caminin önündeki alana çekiliyorlardı.

«Öldürür ya...»

«Sen olsan Salmanın yerinde kanını içmeğe geleni...»

«Canını almağa...»

«Genç, fidancık ömrünü tüketmeğe...»

«Ocağını söndürmeğe geleni...»

«Geleni öldürmez misin?»

Bir tanesi bir küçük ateş yaktı alanın ortasına. Ateşin yöresinde birkaç kişi el çırpı. Bir kadının sevinç gülüşü çınlattı ortalığı. Herkes gülüşten yana bakarak gülümsedi. Cemal mezarlıktan koşarak küçük ateşin başına geldi.

«O, ölemez,» diye bağırdı. «Onu ben yakalayacağım. Yakalayacak muştuluğunu alacağım. Başka türlüünü kabul etmiyorum. Bu sefer o mezarlığa gelince mutlaka yakalana-
cak. Ben uyurken ~~ben~~ bekleyecek bundan sonra, anam uyurken de ben bekleyeceğim.»

«Yakalarsın,» diye onun yüzüne güldüler.

«Gülmeyin,» diye bağırdı Cemal, «ne gülüyorsunuz, aba

altında er yatar.»

«Yatar,» dediler ötekiler gene gülerek.

«Onu yakalayacağım.»

«Zort,» dedi birkaç kişi.

«Zortunuza zort,» diye karşılık verdi Cemal. «Yakında görürsünüz. O, bir gece nasıl olsa babasının mezarını görmeğe gelecek...»

«Gelecek, Müslümü nasıl öldürüp kıyma gibi kıymışsa, seni de kıyma yapacak, yapacak,» diye konuştu bir yaşlı.

«Ben, ben, ben,» diye ağzı köpürdü Cemalin. «Ben onu tâ eskiden bu yana, ne zaman görsem döğmez miydim, benden de ödü kopmaz mıydı, yakalamazsam onu, ben de bu dünyada gezmeyeceğim.»

«Öyleyse şimdiden gezme.»

«Gezerim ve hem de gezeceğim.»

«Gezemeyeceksin.»

«Söleyin ben her zaman döğmez miydim onu, döğe döğe kemiklerini kırmaz mıydım, benden ödü kopmaz mıydı?»

«Amenna korkardı,» dedi birkaç kişi.

«Amenna, Cemal doğru söylüyor ama...»

«Amenna, kan tutacak Salmanı, gelecek amenna, ama Cemal onun yanına bile yaklaşamayacak.»

«Amenna, insan değişir.»

«Öldürür Cemalı Salman.»

«Öldüremez, beni görünce korkusundan ayaklarıma kaplanır. Ben ettim sen etme Cemal, diye.»

«Ben ettim, sen etme Cemal,» diye birkaç kişi onun ağzına öykününce, Cemal ağız dolusu söğerek gitti caminin avlu duvarına, sırtını kalabalığa döndü oturdu. «Siz görürsünüz, siz görürsünüz hele bir gelsin o, hele bir görsün şu gözlerim onu... Hele bir görsün... Yakında da... Siz görürsünüz. Onun boğazına takacağım keçi kılından örme yuları, onu köy köy gezdirip göstereceğim dünyaya... Bu Çukurovaya, Anadolu'na, Mustafa Kemal Paşaya bile götürüp göstereceğim, ey paşam, diyeceğim, dünyalar aslanı da yakışıklısı Paşam, al işte düşmanın ömrü bu kadar olsun. Bağla da şu Salmanı otomobiliyin arkasına, buradan Ankaraya sür. O da sürülecek...» diye homurdanıyordu. Sonra başını arka-

ya, kalabalığa dönüp bağırdı: «Onun boğazına kıl örmeden bir yular takacağım, tâ Ankaraya götürüp Mustafa Kemal Paşaya teslim edeceğim onu. O gelecek, o gelecek. Nasıl olsa onu kan tutacak.»

Kalabalık gittikçe her şeyi unutup, bir sevinçte, gülmede dönüp duruyordu alanda. Az önceki yakılan ateş güneşten gözüküyordu. Öbek öbek olmuşlar durmadan konuşuyor, gülüşüyorlardı. Sanki üstlerinden ağır bir yük kalkmış, sanki büyük bir beladan kurtulup selamete çıkmışlardı. Aşık Ali çocuk bir köşede yumulmuş bir sevda türküsü söylüyordu, başına birikmiş kişilere. Çoban Duran kaval çalıyor, Köçek Apdo bir eski zaman oyununu oynuyordu, bir yandan da küçük tefini çalarak.

«Kırlangıçlar,» dedi Havaca. «Bu kırlangıçlar hayra alamet değil. Bu kırlangıçlar... Dün bir sürü kırlangıç gördüm süt beyaz. Göğe baktım apak kesilmiş. Arkasından turuncu keleklerden sonra turuncu kırlangıçlar, kırmızı keleklerden sonra kırmızı kırlangıçlar, dağa baktım, dağa güneş vurmuş, dağ kıpkırmızı parlıyor, tüm sırça... Dağa baktım, som kırmızı kırlangıç, kırmızı sırçaya gün vurmuş gibi yalp yalp yanıyor dağ, kırlangıçlar vıcırdaşıyor, dönüyorlar dağın sırtında, yamacında, bir kırmızı ışıktan sırça her birisi. Arkasından som mavi kelekler, sonra da som mavi kırlangıçlar. Mavi kırlangıçların vıcırtiları dünyayı aldı. Her birisi mavi sırça. Sırçalara gün vurmuş, dağ yalp yalp ediyor. Dünya maviye kesti. Su maviye kesti, ova, kale, yıldızlar maviye kestiler. Maviler yalp yalp ederek deli gibi dönüyor, saçılıyor, savruluyor buradan denize kadar. Güneyden yelken bulutları yekinmiş geliyor, yüz binlerce sırça ışıltısı, gün vurmuş. Kırlangıçlar iyidir varsın gelsinler.»

«Havaca haklı,» dedi Kara Elif Hatun. «Kırlangıç her zaman uğurdur. Her zaman karası gelmez, böyle mavisini, turuncusu da gelir yalp yalp eden. Her birisi bir sırça, bir altın parçası...»

«Eden bulur,» dedi Hüsne Karı.

«Etti de buldu İsmail Ağa,» diye onu onayladı kalabalıktan birkaç kişi.

«Etti de buldu Müslüm.»

- «Kim biliyor Müslümün kim olduğunu, kim?»
«Kim biliyor Kürt İsmailin kim olduğunu, kim?»
«Nasıl da soydu Körmezarın definesini?»
«Kimden öğrendi definenin yerini?»
«Niye kökçülük etti?»
«Ne yaptı o kadar altını, inciye, yakutu, elması, zeberceti?»
«Bu kadar parayı hazineler alır mı?»
«Niye öldürdü Salman onu, canı kadar sevdiği babasını?»
«Dünyada hiç bir insan, insan doğmuş insan, Salmanın babasını sevdiği kadar sevmiş midir hiç bir insanı?»
«Salmanın babasını sevdiği kadar, bir ermiş bile tanrısını sevmiş midir?»
«Ferhat Şirinini...»
«Mecnun Leylasını...»
«Salmanın babasını sevdiği kadar sevmiş midir? Dünyada hiç kimse, bir kimseyi böylesine sevmiş midir?»
«Dünyada hiç bir kimse, başka bir kimseye böylesine tapınmış mıdır?»
«Öyleyse niçin öldürdü bu çocukcağz babasını da dünyasını kararttı?»
«Bir iş var bu işin içinde.»
«Nerede define?»
«Ne oldu o kadar altına?»
«Bu koca çiftliği nasıl aldı?»
«Hiç durup dururken bir oğul babasını öldürür mü?»
«Ey Müslüm sana ne oluyor?»
«Ey köle?»
«Oğlan babasını öldürmüş.»
«Öz bir babasını...»
«Sana ne oluyor?»
«Sana ne oluyor da babayla oğul arasına giriyorsun?»
«Sana ne oluyor da...»
«İşte böyle olursun.»
«Kara kırlangıç?...»
«Gelirse gelsin köye...»
«Kırlangıç her zaman uğurdur.»
«Som kırmızı da gelir...»

«Yalp yalp eder uçarken.»

«Som mavisini...»

«Sırçadan...»

«Dağ maviye keser...»

«Ova, bulutlar, ağaçlar...»

«Sular maviye keser...»

«Sırçadan...»

«Turuncu kırlangıçlar da gelir.»

«Her birisi bir altın damlası.»

«Vıcirtılara alır dünyayı.»

Havacanın başındakiler kırlangıç tutturmuşlardı. İmam yöresindekilere öbür dünyadan söz ediyor, İsmail Ağa, Salman bahsini hiç açmıyordu. İkiriklik kalabalık gittikçe kıvanıyor, seviniyordu. Bütün sorunları sanki bu anda ortadan silinmiş gitmişti. Bundan sonra kısrakları, inekleri, keçileri hep ikiz doğuracak, pamuğu, susamı, buğdayı tarlalardan dolup taşacak, hiç kimse de sıtmalanmayacaktı.

Kalabalığın sevinci o hale geldi ki, sevinç çılgınlıklarını kınaktakiler de duydular, onların içinde de bir sevinç kıpırtısı oldu, günlerdir gülemeyen Zero bile gülümsedi. İyi bir şeyler oluyordu köyde, belki Salman yakalanmıştı. Belki de yakalanmak üzereydi.

Sevinç gittikçe büyüyor, herkes bir ağızdan konuşuyor, gidip gelmeler, uzun uzun gülmeler, bağırımlar. Bu gürültüye patırtıya köyde katılmayan hiç kimse kalmamış, Topal Hacı bile, hiç bir zaman kalabalıklara katılmadığı halde, işini bırakıp ne oluyor, diye alana gelmiş, o da gürültüye şamataya katılmış, ağız dolusu gülmeğe başlamıştı. Çocuklar da, Mustafayla Memet de kendilerini kaptırmışlardı kalabalığın sevincine, havasına.

Alandaki topluluk camiden dağın dibine, dağın dibinden camiye gidip geliyordu.

Neredeyse akşam olacak, gün kavuşacak kalabalık dağılacaktı. Son ışıklar, alaca, köyün içini bütün görkemiyle doldururken, birden, kirp diye kalabalığın sesi kesildi, herkes o anda olduğu yerde dondu kaldı. Daşları gedikten yana çevrilmiş, yukardan aşağı tâ yakınlarına kadar inip gelmiş Salmana, onun Salman olduğuna inanmamış gözlerle bakı-

yorlardı. Salman da kaykılmış, kollarını yanlarına indirip germiş, başı dimdik, gözler ilerde, dudakları sıkı sıkıya kapalı, bir çizgi olmuş, kaşlar çatılmış, başında mor püsküllü çok güzel kırmızı bir fes, fesin kıyılarından diken diken sarı saçları fışkırmış, boynunda bir dürbün, yepyeni, pırıl pırıl, belinden göğsüne kadar üç koşar, her iki omuzundan da atılmış ikişer koşar fişeklik kuşanmış, omuzunda menevişlenen bir Alman filintası, çift ağızlı Çerkes hançerleri ikilemiş, çizmesi yepyeni, bu sefer siyah, körüklü, parıl parıl yanarak, bir düş içindeymişcesine kalabalığa doğru geliyordu.

Salman böyle yürüyerek kalabalığın ucuna kadar geldi, bir an orada durur gibi edip başını biraz daha dikti, sonra gözlerini köylülerin üstünde şöyle bir gezdirdi, sonra da onların içine dimdik daldı, o anda insanlar gayriihtiyari ikiye ayrılıp ona yol verdiler. Ne sağına, ne soluna bakıyordu. Yüzü kaya gibi sertti, donuk, bal rengiydi. Bıyıkları iyicene düşmüştü. Kaşları da gittikçe çatılıyordu. Kalabalıktan çıt çıkmıyor, yalnız, Salman her adım attıkça, çizmelerinden çıkan tok ses ortalığı dolduruyordu.

Başlar bir ara Salmandan Cemale kaydı, Cemal yerinden kalkmış, birkaç adım attıktan sonra olduğu yerde boynunu upuzun uzamış, gözleri de dışarıya fırlayıp kalakalmıştı.

Salman daha kasılarak yürüyor, çizmelerinin sesi bütün köyü almış, kayalıklarda yankılanıyordu. Kimse soluk bile almıyordu.

Konaktakiler de, daha Salmanın başı gedikten görünür görünmez haberi almışlar, Sefer, Hüseyin, Hasan, Süllü, Hasan Ağa tüfeklerini kapıp kapıları kapatmış, her birisi bir pencereye geçip siperlenmiş düşmanın gelmesini bekliyorlardı. Zeroyşa sedire oturup ellerini koynuna sokmuş ığrınıp duruyordu. Bir ara başını kaldırıp ortaya sordu:

«Mustafa nerde acaba, o kâfir çocuğu öldürmeğe gelmesin?»

Onun bu sorusuna epeyi bir süre kimse karşılık vermedi, sonunda Sefer:

«Üzülme hatunum,» dedi. «Kimse Mustafayı ona göstermez. Mustafa çoktan saklanmıştır. Onu şimdi arasa şeytan bile bulamaz.»

Sanki bütün dünya, bütün yaşam durmuştu. Ortalık çın çın ötüyordu sessizlikten. Bir arı bile vızıldamıyordu. Sanki her şey tükenmiş bitmişti. Başka zamanlarda, böyle sessizliklerde hiç olmazsa şu tepedeki dağ, kale uğuldar, soluklanırdı. Dağ bile susmuş, yokolmuştu. Birden, Mustafanın çığlık gibi haykırışı ortalığı yırttı, ses birkaç kere dağda yankılandı geldi. Çocuk Salmanın üstüne atılmış ona vuruyor, bir pars gibi gerilip onun suratına atıyor, yerden kapıldığı taşları alıp alıp onun üstüne atıyor, sonra taşlarla yetinmeyip Salmanın üstüne atıyor, gözlerine parmaklarıyla saldırıyor, ortalıkta uğunuyordu. Salmansa öyle durmuş kalmıştı. Ne yapacağını bilemiyor, sağına soluna imdat ister gibi şaşkın bakınıyor, yöresinde uğunan çocuk bağılıyor, çağırıyor, ağlıyor, taşlarla, yerde ne bulursa, tozla, toprakla saldırıyor, ona vuruyor, yüzünü çırmalıyor, kulaklarını, bıyıklarını çekiyor. Salman kendine getir gibi oldu, yüzü allak bullaktı azıcık açıldı, baktı ki yöreden hiç bir yardım yok, çizmesiyle çocuğun karnına ver etti. Mustafa gitti öteye, tozların içine düştü, bu anda da Salman tabancasını çekti çocuğa doğrulttu, kalabalıktan kulakları sağır eden bir homurtu koptu, homurtunun kopmasıyla birlikte Kuş Memedin Mustafanın üstüne atlaması bir oldu. Tam bu anda da köylüler, kadın erkek çocukların yöresini alıp üstlerine yumuluverdiler.

Salman durmuş, şaşkın şaşkın bir elindeki tabancasına, bir çocukların yörelerini almış kadınlı erkekli köylülere, az ilerde dimdik kalakalmış Cemale bakıyordu. Sonra yüzüne dehşet bir hüznün geldi yerleşti, gözleri doldu, birkaç kere yutkundu. Arkasından da elinde öyle kalakalmış tabancasını farketti, onu kılıfına ağır ağır soktuktan sonra yürüdü. Birdenbire çökmüş, başı önüne eğilmiş, omuzları düşmüş, kolları cansızcana yanlarına sarkmıştı. Bir ara durdu, yorgun, bitkin, apak kesilmiş bir yüzle köylülerin üstünde gözlerini gezdirdi, sonra da ayaklarını sürüyerek yürümesini sürdürdü. Köylüler, o aşağıdaki burunu dönüp ırmağa aşağı gözden yitinceye kadar arkasından baktılar. Bu sırada olayı duyan Zero, onu dışarı bırakmayan Seferin, Hasan Ağanın ellerinden kurtulup kendini dışarı attı, koşarak alana geldi,

deli gibi aranarak kalabalığı yardı, caminin avlusunda, bir yığın çocuğun ortasında yere oturmuş zangır zangır titreyen oğlunu buldu, onu kucağına aldı, konağa yürüdü:

«Titreme oğlum, ağlama yavrum, bu can bu tendeyken onu anan yaşatmayacak. Hele dur oğlum, hele azıcık bekle. Anan sana kurban olsun Mustafam, sen Doğu Anadolu kartallarının, Van gölü ejderhalarının yiğenisin, kaplanım. Hele azıcık bekle, anan sana kurban olsun gülüm. O, bu dünyada çok uzun bir süre kalamayacak. Böyle köylerin içine kadar gelip meydan okuyamayacak. Hele dur oğlum, aslanım benim. Hele sen azıcık dur, bekle, ben de Zeroysam...»

Konuk odasına üstüste üç döşek atılarak Mustafaya yatak yapılmıştı. Zero, çocuğu oraya yatırdı.

Çocuğun titremesi bir türlü durmuyor, habire de sayıklıyordu. Sayıklarken, kırlangıç, diyordu, arada bir Müslüm di-yordu. Babama küstüm ana, diyordu. Ben hiç korkmuyorum, Memet de korkmuyor, Tırtıl Yusuf da hiç korkmuyor, Hava-ca, diyordu. Kırmızı, mor, sarı, sırçadan, yalp yalp ediyor yıldız, diyordu. Hançer, gözleri, dev gibi olmuş, geliyor, geliyor, geliyor, diye de bağıırıyordu.

Gece yarıya doğru çocuğun sayıklaması kesildi, titremesi de durdu.

Hazal:

«Uyuyor,» dedi.

Zero:

«Çok şükür Allahıma.»

Çocuğa baksın, diye İmamı çağırılmışlardı, o da:

«Geçti,» dedi. «Çok şükür geçti. Çok korkmuş çocuk.»

Mustafa uyanmadan sabaha kadar uyudu. Zero da gözünü kırpmadan sabaha kadar oğlunun başucunda bekledi. Gün atıp sabah açılınca Zero uyanmış oğluna tereyağla kaynatılmış bal içirdi. Mustafa ateşler içinde yanıyordu.

Zero:

«Arabayı koşun,» diye buyurdu yöresindekilere.

Süllü hemen aşağı indi, kır atları çekip faytona koştu. İsmail Ağanın ölümünden bu yana araba ilk olarak koşulu-yordu.

«Faytonun içine yatak hazırlayın.»

Birkaç kişi birden hemen koşup arabanın içine yatağı yaptılar.

Zero oğlunu kalın bir yorgana sarıp aşağı indirdi, usulca faytonun içindeki yatağa yerleştirdi.

«Doktor Ahmet Beye gidiyoruz Mustafam, Ahmet Bey babanın arkadaşıdır. Hiç bir şeyin kalmaz. Sana bir iğne yapar hemen ateşin düşer.»

Süllü atları kırbaçladı, köylülerden çıt çıkmıyordu. Ev aralarında, alanda, caminin önünde de kimsecikler gözük-müyordu. Sanki bir şeylerden korkup evlerine gizlenmişti herkes. Oysaki böyle günlerde herkes dışarıya uğrardı. Fay-tonu seyretmek için, bu fayton ne zaman koşulmuşsa, teknil köylü dışarıya uğramıştı.

Araba salla ırmağı geçerken Mustafa gözlerini açtı, başını kaldırıp akan suya baktı, bunu gören Zero sevindi:

«Biriciğim,» dedi, «anan senin açılan kocaman gözlerine hayran.»

Mustafa gülümsedi.

Kasabaya geldiklerinde Mustafa bayağı açılmış, azıcık da ateşi düşmüştü.

Doktor onları tâ avlu kapısında beyaz gömleğini yeldire-rek saygıyla, sevinçle karşıladı. Kim olduklarını arabadan anlamıştı.

«Hoş geldiniz, hoş geldiniz benim sevgili arkadaşımın ya-digarları. Çok sevindim.» Arabanın içinde çocuğu görünce yüzü asıldı: «Ne oldu, bir şey mi oldu çocuğa?» diye üzün-tüyle sordu.

«Yok,» dedi Zero, «öyle büyük bir şeyler olmadı. Kıyme-ti yok. Sen üzülme Ahmet Bey.»

Doktorun yardımıyla da Mustafayı içeriye, muayene oda-sına taşıdılar. Doktor hemen çocuğu yatırıp tepeden tırnağa muayene ettikten sonra, Zeroya bir işaret yapıp onu öteki odaya çağırıldı.

«Çocuğun hiç bir şeyi yok, ne oldu, büyük bir olay mı var?»

Zero olanı biteni baştan sona anlattı.

Doktor:

«Korkmuş,» dedi. «Yavrucak çok korkmuş.»

«Biliyorum,» dedi Zero. «Ne yapacağımı şaşırđım.»

«Elden hiç bir gelir yok. Bunun da hiç bir çaresi yok kızım.»

«Bir ilaç, bir iğne?»

«Çaresi yok, ama ben gene sana bir yatıştırıcı ilaç vereyim. Bak kızım siz bu gece burada kalıp, yarın köye gidin. O, bu gece burada güven içinde kalırsa yarına hiç bir şeyi kalmaz geçer. Şimdi ben ona bir de ilaç veririm, sabaha kadar mışıl mışıl uyur.»

O gece orada kaldılar. Ahmet Bey yedi sülaleden beri bu kasabadan olurdu. Çok gençken kasabadan çıkmış, İstanbul, Paris, Şam dolaşmadık, okumadık yer bırakmamış, bir doktor olup buraya dönmüş, ancak evinde bir ay kalabilmiş, dört bucakta savaşlara katılmış, Sarıkamış savaşında, Allahüekber dağlarında bulunmuş, doksan bin kişinin karlarda donduğunu görmüş, oradan Çanakkaleye geçmiş, ateşe, kana batıp çıkmıştı. Yaralanmadık da yeri kalmamıştı. Saçının bir kısmı artık çıkmaz olmuştu. Sağ yanağının yarısı da yoktu. Her iki kalçasında da birer şarapnel taşıyordu. Göğsünde, boynunda, bacaklarında, karnında derin yara izleri... Kalbura dönmüştü savaşlarda Doktor Ahmet Bey, öldürmeyen Allah öldürmez, Ahmet Bey kasabasına geri dönmüştü. Geri dönmüştü ya, şimdi daha da beter bir savaşın içindeydi. Şu ovadaki insanlar içinde sıtmaya yakalanmamış bir tek kişi yoktu. Ve Ahmet Beyin avlusu sıtmalılarla, hastalarla tikiş tikişti. Çoğu günler Ahmet Bey gece yarılara, sabahlara kadar, uyumadan hastalara bakıyordu. Çanakkalede bile böylesine çok hastayla karşılaşmamıştı.

Çok insan görmüş, çok deneylerden geçmişti.

«Korkmuş çocuk Zero Hatun,» dedi içini çekerek. «Bu hep böyledir. İnsanoğlu biraz da böyledir, budur kızım. Hepimiz, bütün insanlar çılgıncasına korkuyu yaşıyoruz. Her an, her saniye, her şeyden korkuyoruz. İnsanoğlunun mayası korkuyla yuğrulmuş. Çok ölüm gördüm, çok yaralanma, çok donma, çok savaş... Bir şey gördüm yalnız, bir şey vardır insanlıkta, bir tek bir şey o da korku. Bu çocuk da korkmuş, çok şükür ki, korkusunu kusmuş, saldırmış adama. Bu, korkunun ölümü aşmasıdır. Ölümden öte bir yer var kızım,

işte o da senin oğlunun yaptığıdır, ölümün, korkunun üstüne atılmasıdır. Üzülme kızım, çoğunlukla insanoğlu budur. Senin oğluna bundan böyle belki de hiç bir şey olmayacak, belki de senin oğlun, bu belirli huyundan ötürü bir şeyler olacak.»

«Ne olacak?» diye bağırdı Zero korkuyla.

Ahmet Bey ağırbaşlı, dingin:

«Belki eşkiya, belki babası gibi... Belki alim, belki asker... Onda bu korku varken, böylesine yoğun, elle tutulan, korkma... Bu korku onu bir yerlere götürecektir, korkma. Mustafa iyi bir çocuk.»

«Korkuyorum,» dedi Zero.

Mustafa Doktorun kendi eliyle havanda döverek yaptığı ilacı almış, derin uykuya dalmıştı.

Sabahleyin uyandığında çocuğun hiç bir şeyi kalmamıştı. Bir şey anımsıyor gibi oluyor, ama bir türlü işin gerçeğini tutturamıyordu. Anasına da soramıyordu. Aaah, Kuş Memet olsaydı. Olayın içinde Kuş Memet vardı, ama nasıl? Müslüm Ağa öldürülmüştü, Müslüm Ağayı öldürürken, koca bir kalabalığın ortasında Salman, Salmana mı saldırmışlardı Kuş Memetle ikisi? Köyün içinde, caminin önünde mi olmuştu, Salman Müslüm Ağayı parçalarken bütün köylü öyle durmuş bakıyorlar mıydı? Kınalı, som kınalı kırlangıçlar mı yağmıştı köyün üstüne. Bütün köyü kırmızı kırlangıçlar basmış, gelmişler, gelmişler buradan dağa, oradan da kaleye kadar her yeri doldurmuşlar mıydı? Köylü soluk alamıyor, sıkışmış kalmışlar, kırlangıçlar bastırdıkça bastırıyorlar mıydı? Dünya kırlangıç vıcirtlarından çın çın ötüyor, köylüler, köylerini bırakıp gidiyorlardı. Mavi kelebekler konmuş ırmağın üstüne, ırmağın üstünde milyarlarca, suyun yüzünde sarı mavi sırçadan uçuşuyorlardı. Kırlangıçlar doldurmuşlar suyun yüzünü, binlerce uçuşarak aşağı akıyorlardı, suyun yüzü silme turuncu kırlangıç, sırçadan, kanatlarını titreterek, arı kanatları gibi kanatları uğunarak akıp gidiyorlardı, suyun yüzünde. Sonra gene bir kalabalık anımsıyor, donmuş kalmış bir kalabalık, sonra her şey bir toz bulutu içinde kalıyor, toz kokusu, sonra da kopkoyu bir kan yağmuru, bir yerlerden uzun uzun fışkırıyor.

Kuşluğa doğru Ahmet Beyin evinden ayrılıp kasabaya

çıkıldılar. Kasaba bir dağın tam dibinde bağlık bahçelik bir yerde. Her yerde, sokak aralarında, caddelerde portakal, mandalina ağaçları bahçelerden dışarıya taşmış, kavaklara, çınarlara sarılmış asmalar, her bir yandan şakır şakır akan sular... Suların içinden tâ yukarılara doğru kaçışan balıklar. Mustafa bu kasabaya bayılıyordu. Evleri bu kasabada olsaydı eğer, Mustafa hiç durmadan sabahtan akşama kadar kasabayı dolaşmaktan başka bir iş yapmazdı. Adamlar güğümler yüklenmişlerdi sırtlarına, sarı pirinçten pırıl pırıl. Gün ışığı değince şavkları bütün çarşığı dolduruyordu. Bir de kasabanın içinden akan çayların altı apak çakıltaşlarıyla döşeliydi, üstünden ışıltılı küçücük oyuncak balıklar kayan, kayıp da şu yukardaki dağın doruğuna, akıp gelen suların gözüne kadar çıkan. Bakırcılar bakır döğüyorlar, arabacılar binbir renk çiçekle araba boyuyorlardı. Güğümlerinde meyan şerbeti satanlar, bir yandan eğilerek şerbet dolduruyor, ellerindeki zilleri çalarak, bir yandan da bağırıyorlardı. Tuvaleti de hoşuna gidiyordu kasabanın, altından şakır şakır su akıyor, her şeyi alıp götürüyordu. Babası bir gün onu buraya tuvalete getirmiş, Mustafa tuvaletten bir türlü çıkmak istememiş, altından kaçıp giden yüzlerce küçücük balıklara bakmış kalmıştı. Bir de bir hoş sumak, kebab kokusu vardı burasının, ortalığı almış.

Arabayla çarşının içinden geçerlerken insanlar durup, dükkancılar dışarıya çıkıp onlara bakıyorlar, arabayı gösterip fısıldaşıyorlardı. Demircilerin, bakırcıların, arabacıların sesleri bir kesiliyor, onlar geçince yeniden başlıyordu. Kasaba insanların böylesine ilgileri ona bir çeşit güven veriyordu.

Fayton çarşığı çıkmış köye yönelmişken Mustafa Süllüye:

«Geriye dön,» diye buyurdu. «Geriye dön de çarşının ortasından bir daha sür.»

Zero sustu, karışmadı, Süllü atların başını çevirdi. Atların boğazındaki ziller ötüyordu.

«Biraz hızlı,» diye buyurdu Mustafa.

Atlar hızlanınca boğazlarındaki, mavi boncukla birlikte bir kalınca sırima dizilmiş ziller daha hızlı ötmeğe başladı.

lar. İnsanlar gene durup onlara baktılar, konuştuılar. Demircilerin, bakırcıların, arabacıların gürültüleri araba geçerken gene kirp diye kesildi, onlar geçtikten sonra da yeniden başladı. Onlar geçerlerken meyhan kökü şerbeti satıcıları da susuyorlardı. Beyaz badanalı evlerin pencerelerinden de kadınlar, kızlar, çocuklar onlara hayranlıkla bakıyorlar, gülüyorlardı.

Mustafa, faytonun içinde sevinçten uçuyordu. İçine bir yerlerden seher yeli gibi ince, serin, okşayıcı bir sevgi, bir güven doluyordu. Bu anlarda duyduğu tadı Mustafa başka hiç bir şeyde duyamıyordu. Bu kasabada yalnız, yalnız onun böyle bir arabası, onun böyle kır Arap atları vardı, yeleleri bulut gibi ışılayan, dalgalanan.

Mustafa, eskiden ne zaman kasabaya gelseler, babasıyla dükkancı Şemsi Efendiye uğrar, ondan bir şeyler alırdı. Kuş lastiği, türlü şekerlemeler, oyuncaklar. Bir de Şemsi Efendinin gramofonundan «Nenni de Feridem» türküsünü dinlerdi.

«Seni Şemsi Efendiye götürüyüm istersen Mustafa,» dedi Zero.

«İstemem,» dedi Mustafa hüzünlü.

Nedense hiç kimseyle konuşmak istemiyordu. İnsanlardan utanıyordu babası öldüğünden bu yana. Bir çeşit eksiklik duyuyordu içinde. Bunun tam bilincinde de değildi. Yoksa eskiden olsa anasıyla bir kebabçı dükkanına girip yağlı, kokulu kebab dumanını bol bol içine çekerekten, acılı, naneli, maydanoslu, turplu, yeşil biberli kebabı yemez miydi? Eskiden olsa şimdi aşağıya inip kendisine bir ayakkabı, Memede bir kuş lastiği, ya da şekerden yapılmış, kırk gözlü bir köprüyü almaz mıydı? Eskiden olsa başı dimdik, kendisini insanlara göstermek için hiç bir fırsatı kaçırmadan çarşığı, ayağına az önce giydiği kundurasıyla bir uçtan bir uca geçmez miydi? Şimdi faytonun köşesine büzülmüş utangaç, insanların yüzüne bakmadan, gene de hoşuna giderek kasabayı dolaşmadan edemeyerek...

«Ana!»

«Söyle yavrum.»

«Memede hiç bir şey almadık.»

«Ne istiyorsan Şemsi Efendiden in de al, biz seni çınarın gölgesinde bekleriz.»

Mustafa sert:

«Ben inmem, ben almam,» diye kendinde olmadan bağırdı. «Sen in de al!»

Zero tuhaf tuhaf oğlunun yüzüne baktı:

«Olur yavrum,» dedi, «olur gülüm söyle ne alayım Memede?»

«Memede bir kuş lastiği, bir ayakkabı, bir de kırk gözlü köprüyü al. Kırmızı olsun kırk gözlü köprü. Bana da şekerden mavi bir ev al, hani bahçesinde yeşil, ak, turuncu kocaman ağaçları olan, bir tane eşek, bir tane at, üç tane koca boynuzlu geyik al, üç tane de tilki...»

«Bütün bunları ne yapacaksın Mustafa?»

«Çocuklara,» dedi Mustafa. «Herkese.»

«Olur,» dedi anası, durmakta olan arabadan indi, Süllü de atları yavaşca altından köpürerek bir su kaynayan, caminin önündeki çınarın altına sürdü. Mustafa köşeye gizlenerek, bir düş içinde taddan dört köşe olarak insanları, çarşını, ulu çınarı seyre koyuldu. Anası eğer akşama kadar gelmeyecek olsaydı çocuk farkına varmadan, yerinden kıpırdamadan önünden gelip geçen pantolonlu erkekleri, kısa etekli, kısa saçlı kadınları, saçları fiyonklu kızları, kısa pantolonlu oğlanları, kavaklara sarılıp bahçelerden taşmış salkımları buğulu asmaları seyredecekti.

Zero:

«Her bir istediğini aldım,» diye başını gülererek arabanın içine uzatınca Mustafa gözlerini kirpiştirerek düşlerinden uyandı.

«Sana da bir ayakkabı aldım, görsen öyle güzel ki...»

Mustafa onun boynuna sarılıp öptü.

«Kuş Memede de aldın mı?»

«Ona da aldım,» dedi Zero gülererek, güzel, çok biçimli dişlerini göstererek. «Biliyordum böyle söyleyeceğini.»

Zero çok güzeldi ve Mustafa anasına hayrandı. Uzun iki kalın örme, kıvrırcık kara saçları güneşte yeşilleniyordu. Gülerken de iki gamzesi derinleşiyor, ona göreni olduğu yerde durduran bir sıcaklık, bir çekicilik veriyordu.

«İyi oldun çok şükür,» diyerek öteberileri arabaya koyan Zero, kendi de bindi: «Çek Süllü,» dedi.

Süllü, bütün çarşıdan duyulan, uzun bir:

«Deeeeh!» çekti.

Bu da onun arabacılık fiyakasıydı. ■

«Hızlı!» diye buyurdu Mustafa.

«Hızlı,» dedi Süllü.

Ve araba çarşının içinden uçarak çıktı, sala kadar da Süllü atların başlarını çekmedi.

Onların karşıdan böyle doludizgin geldiğini gören köylüler öte geçedeki sal iskelesine birikmişler faytonu bekliyorlardı.

Karşıya geçtiklerinde ortalık düğün bayram yerine döndü. Kuş Memedi, Tırtıl Yusufu, Nuri Çocuğu da arabaya alan Mustafa anasını arabadan indirdikten sonra, Süllüye:

«Sür,» dedi, «ne kadar hızlı sürebilirsen, o kadar hızlı sür, arabanın geldiği günkü gibi. Sür!»

Süllü kırbacı şaklatarak dizginleri bıraktı. Araba yel gibi köye girdi çıktı. Bir anda da göçmen köyüne vardı. Ağaçlar, kamışlıklar, dereler hayal meyal gerilerde kalıyordu. Şimdi araba düz ovada Anavarzaya doğru uçuyordu. Göz açıp kapayınca kadar Anavarza bataklıklarına dayandılar. Burunlarına yoğun bir bataklık kokusu gelirken, bir yığın kuş onların gürültüsünden havalandı. At solumaları, ziller, kırbaç sesleri ıssız ovayı dolduruyor, bataklığın kuşlarını havalandırıyor, Anavarza kayalıklarında yankılanıyordu.

«Dön,» diye bağırdı Mustafa, tam bataklığın ucuna gelmişlerken, «dön Süllü, dön!»

Süllü kantarmaları, sağırları, hamutları köpük içinde kalmış körük gibi soluyan atların başlarını çekip yönlerini köye döndürdü. Arabanın içindeki çocuklar bağılıyor, çağırıyor, el çırpıyor, sevinçlerinden deliye dönüyor, kendilerini arabanın yeline kaptırmışlar gidiyorlardı.

Araba o hızla köyü geçti, kalenin ardına dolandı, tarlalara düştü, tarlalardan geriye dönüp geldi konağın kapısında durdu. Yüzleri kıpkırmızı olmuş çocuklar yorgun, tatlı bir doyumda, gerinerek arabadan indiler. Mustafa Süllüden çuvalı istedi, Süllü verdi. Çuvalı açtı, önce Kuş Memedin ayak-

kabısını çıkardı, ardından kırk gözlü köprüsünü, sonra da kuş lastiğini... Memet armağanları görünce ne yapacağını şaşırды, vardı Mustafayı kucakladı, Süllünün eline sarıldı, atları teker teker burunlarından öptü. Ne yapacağını bilemiyor, arabaya biniyor iniyor, konağa çıkıyor, geri dönüyordu. Sonunda, «alloooooşşş,» diye bağırdı. Yankılanan sesi tâ kalenin kayalıklarından geriye döndü. Mustafa, öteki çocukların da armağanlarını verdi. Kuş Memet başta, Mustafa, öteki çocuklar nar ağacıyla kaktüs ağılıının kesiştiği kayanın duldasına gidip, her şeyi unutarak şekerlerini yalamağa başladılar, ağzı aşığı çimenlere yatarak. Başuçlarında arılar vızıldıyordu, oğul verir gibi, yaladıkları şekerlerin, onlar yaladıkça yöresinde dönüyorlardı. Sonunda yörelerine o kadar arı birikti ki, ellerindeki şekerler arılardan gözükmez oldu.

«Suyun kıyısına,» dedi Mustafa, «bu meretler bizi parçalayacaklar.» Ellerindeki şekerleri arılardan saklayarak bir koşu ırmağın kıyısına varıp şekerleri bir ılgın çalısının altına sakladılar. Arılar oğul verir gibi ılgının üstünde, yöresinde, suyun yüzünde dönüyorlardı. Çocuklar da onların bu durumlarıyla uzakta durmuşlar alay ediyorlardı. Arılar döndüler, döndüler sonunda umudu kesince birer ikişer azalarak ortadan yitip gittiler.

«Doktor nasıldı, ne dedi?» diye sordu Kuş Memet.

«İyiydi,» dedi Mustafa dudak büzerek. «İyiydi ya, vizzo. Ona kalırsa, anama söylerken duydum, ona bakılırsa hepimiz korkudan ölüyormuşuz. Sen de, ben de, Tırtıl da, Nuri de...»

Nuri:

«Ben korkuyorum,» dedi, «hem de çok korkuyorum. Salman sana tabancayı çekince, yaaa, ben korkumdan işeyiverdim. Sonra da, işeyince daha da çok korktum. Son korkmadın mı, sen altına işemedin mi?»

Hiç kimsenin yüzüne bakmadan ortaya söylüyordu, «sen işemedin mi?» sözlerini.

«Ben işemedim,» dedi Tırtıl Yusuf.

«Sen sus,» diye bağırdı ona Memet... «Bir geliyordu ki Salman, öteki Salmana hiç benzemez olmuş. Koskocaman olmuş. Gözleri de nah, böyle böyle açılmış, insanı yutacak gi-

bi olmuş. Ben hiç korkmadım.»

Tırtıl:

«Ben de hiç korkmadım.»

Nuri:

«Ben de korkmadım,» diye güldü. «Ben öyle yalancıkta altıma işedim.»

«Sen sus be!» diye gene bağırdı Kuş Memet.

«Ben arkasına düştüm onun. Gitti, gitti yarın kıyısınca, sel yatağından geriye döndü, Alıçlı koyağa vardı, orada bir taşın üstüne oturdu, tüfeğini kucağına aldı, orada gün batıncaya kadar kıpırdamadan düşündü kaldı. Belki de ağlıyordu, ben yaklaşmadım ki ona.. Sonra da gün batıp karanlık kavuşunca onu göremedim. Korkmadım karanlıktan, mezarlığın yanından geçerken de korkmadım, cinlerden hiç korkmadım.»

«Tırtıl korkmaz,» dedi Kuş Memet.

«Ben korkarım,» dedi Nuri.

«Suuus, yoksa ezerim şimdi seni,» diye bağırdı Kuş Memet.

Nuri üstüne gitti:

«Korkarım işte,» diye bağırdı. «Hem de ödüm kopuyor korkudan, Allah Allah, sana ne be! Ben korkuyorum. Evin içi karanlık olur olmaz gözlerimi yumuyorum. Şu köpekler var ya, hep korkularından ürüyorlar. Anam da, babam da korkuyor. Topal Hacı Abbas da korkuyor ya... Bir yılan çıktı geçen yıl tomrukların arasından upuzun, upuzun, bir kaçtı Topal Hacı Abbas, topal ayağını sürüyerek, sapsarı oldu. Soluğu taşıyordu, korkusundan ölüyordu az daha. Oraya, suyun içine yığıldı kaldı. Duran yetişip yılanı öldürdü de Topal Usta ölmedi korkusundan.»

Mustafa:

«Abbas Usta çok korkar,» dedi, «o, her şeyden korkar. Yerdeki karıncadan da, sudaki balıktan da korkar.»

«Korkar,» dedi Nuri sevinerek.

«Korkar,» dedi Tırtıl.

«Korkar,» dedi Kuş Memet. «Öyle de bir adam mı olurmuş, korkak.»

Burun kıvırdı.

Birden ılgının dibindeki şekerleri akıllarına düştü, koş-

tular, çalının altından her birisi kendi şekerini çıkardı, yalamağa koyuldular. Az sonra da köyün öteki çocukları, kızlı erkekli, sükün ettiler. Mustafa çocukları arka arkaya sıraya dizdi.

«Herkes,» dedi, «şekere üç dil attıktan sonra sırasını arkasındakine verecek, kendi de en arkaya geçecek... İşte böyle böyle...»

Kuş Memet:

«Benim şekerimden isteyen de benim arkama sıraya dilsin.»

Nuri de, Tırtıl da öyle söylediler. Şimdi her birisinin arkasında bir yığın yutkunan çocuk vardı.

Mustafa:

«Haydi başlayın,» buyruğunu verdi.

Ve çocuklar şekerleri yalamağa başladılar. Bu yalama işi gün ikindiye kadar sürdü ya, şekerler bitmedi.

Mustafa:

«Yeter artık,» diye gene buyruğunu verdi. «Geçisi yarın sabaha. Sabah erkenden şeker yalamak çok güzel olur. Ben hemen hiç yalamadım şekeri, yarına kadar saklayacağım, bakın kırk gözden kaç göz kalmış...»

Saymağa başladı:

«Bir, iki, üç, dört, beş... Amma da çok göz varmış daha.» Bir çırpıda saydı bitirdi. «Yirmi altı. Kırk gözden yirmi altı kalmış. Gerisini yemişiz. Evde daha şeker var, yarın onları da getiririm, önce bakar seyredereziz. Şu çakıltaşlarının üstüne koyup, sonra da yeriz iyice baktıktan sonra.»

«Ben de yarın benim şekeri kimseye koklatmadan getiririm,» dedi Kuş Memet. «Babam bir görmesin şekeri, elimden alır hatır hutur yer.»

«Benim de anam yer,» dedi Nuri. «O şekere hiç dayanamaz. Ben de saklarım yarına.»

Herkes Tırtıla baktı.

«Bakmayın,» dedi Tırtıl, «yarın gün doğmadan önce buradayım, elimde de bu şeker, işte.»

«İşte,» dedi çocuklar.

Çıplak ayakları çakılların üstünde ses çıkararak köye döndüler. Köye gelir gelmez arılar gene çocukların yörele-

rini aldılar. Aralarında, başlarının üstünde arı kaynıyordu. Şekerlerin kokusunu almışlar gittikçe de çoğalıyorlardı.

«Evlere kaçalım çocuklar.»

Çocuklar bir anda ortadan toz oldular, ortalıkta şaşkın arılar üstüste döndüler kaldılar.

Eve gelince Mustafa onu amcası Hasan karşıladı merdiven başında, kucakladı, göğsüne bastırıldı:

«Çok şükür,» dedi, «çok şükür hiç bir şeyin yokmuş. Anan da sana ne güzel bir ayakkabı almış. Korkma benim aslanım, Mustafam, senin amcan o kâfiri, dünya dünyaya geçse yaşatmayacak. O yakında öldürdüğü Müslüm Ağanın yanına gidecek. Müslüm Ağanın da kanı yerde kalmayacak.»

Sabahtı, yeni gün doğmuş, çiğler usul usul kalkıyordu.

Avluda kadınlar yufka açıyorlardı. Altından yalımlar fışkıran geniş saç bir çukurun üstüne oturtmuşlar, yalımlar azaldıkça çukurun ağzından içeriye susam, pamuk sapı, saman veriyorlar, saç serilmiş yufkayı bir kadın bir anda döndürüyor, selenin üstüne koyuyordu. Yufkayı geniş bir tahtanın üstünde açan kadın, hem yufkayı açıp saç seriyor, hem de mırıl mırıl ağıda benzer bir türkü söylüyordu. Ekmeği çeviren kadınsa habire konuşuyordu:

«Ölüsü duvara çakılı kalmış, parça parça kokmuş. Kokmuş da kartallar bile ölünün yanına yaklaşıp yiyemiyorlarmış. Allah kimseyi garip, kimsesiz etmesin. Bunların uğruna öldü fıkarcık Müslüm Ağa. Hiç aldırtdıkları var mı, kendi ölüleri olsa yedi düvelden ağıtçı getirtirlerdi.»

Kaktüs ağılıının arkasındaki Mustafa kadının bu konuşmalarını dinliyor, üzülyordu. Koşarak anasına gitti:

«Ana,» dedi, «Kara Anşa diyor ki...»

Kara Anşanın dediklerini bir bir ona anlattı. Balkona çıkan Zero:

«Kara Anşa, Kara Anşa,» diye konuştu. «Şu senin ağzından çıkan sözler, öyle, ne yakışsız sözler. Herkesten beklerdim de senden beklemezdim. Müslüm Ağanın ölüsünü bugün gidip oradan alacağız. Sen bilmiyor musun ki, o kâfir çiftliği, ölüyü ejderha gibi bekliyor. Biz istiyoruz ki, çok kan döküldü, bir de Müslümün ölüsü yüzünden dökülmesin. Sefe-

ri, Hüseyini, Hasanı, kayınım Hasan Ağayı zor zaptediyorum evde, odaya kilitledim de bırakmıyorum, bir kan daha dökülmesin, diye. Yaaa, Kara Anşaca... Şimdi köyden, o kâfirin kıyamayacağı bir iki adam bulup göndereceğim ölüyü aldırmağa. Eğer böyle adamlar da bulamazsam, ben, ben, ben gidip alacağım Müslüm Ağanın ölüsünü. Bakalım o kâfir bana ne yapacak, ne yaparsa yapsın, ben, Van gölü kartallarının kızkardeşi Zeroyum, duydun mu Karaca Anşa. Müslüm Ağa bizim için değil, kendi Ağası İsmail Ağa için öldü. Ona borcunu ödedi. Duydun mu beni Kara Anşaca!»

Anşaca, oklavası tahtanın üstündeki yumruk gibi hamur bezeğinde, eli öyle kalakalmış, Zeroya verecek bir karşılık bulamıyor, terliyordu. Neden sonra kendi kendine söylendi:

«Bela oldunuz bu köyün başına, bela! Kan getirdiniz bu köye Kürtler, kan! Ben sana ne deyim, senin yüreğin yangılı Zero. Dağ gibi İsmail Ağamızı vermişsin toprağa. Yoksa bu sözleri senin yanına koymazdı Kara Anşaca.»

Kara Anşa konuşmasını bitirirken aşağıdan, caminin oradan Topal Hacı Abbas gelmeğe başladı, geldi konağın avlu kapısında bir an ikirciklenip durdu, sonra da kapıyı açtı. Onun ardından da Seferoğlu, Memet Efendi konağa geldiler.

Topal Hacı Abbas Usta:

«Zero Hatun sen üzülme,» diye onun gönlünü aldı. «Ben şimdi gider çiftliğe Müslümün ölüsünü alır getiririm, senin gidip ölüyü almana hiç bir gereklik yok. Söyle Süllüye faytonu koşsun.»

Süllü:

«Buyur Hatunum.»

«Faytonu koş.»

«Koşarım ama, ben gidemem Hatunum. O kâfir zaten benim kanıma susamış. Beni öldürür o. Bir eline geçirmesin beni. Faytonun içinde beni tâ dağın tepesinden bile vurur.»

«Doğrusun,» dedi Zero, «o kâfir vurur seni.»

«Öldürür beni. Derimi de yüzer. Köpeklere atar ölümü. Elinde de mavzer köpekler beni yiyip bitirinceye kadar da bekler.»

«Git arabayı koş Süllü. Ben şimdi Duranı çağırtırım, biz

onunla ölüyü alır getiririz.»

Biraz sonra Duran geldi:

«Ben hazırım,»

«Haydi gidelim Duran.»

«Biz de gelelim,» diye öneride bulundu Seferoğlu.

Memet Efendi de gitmek istedi.

«O beni görünce kaçacak delik arar, utancından yüzüme de bakamaz.»

«Kimsenin yüzüne bakamazdı,» diye inledi Zero, «şimdi önüne geleni öldürüyor. Bir canavar kesilmiş, bir ejderha.»

Topal Hacı Abbas:

«Arabada yer yok,» dedi, «Duran, bir de ben, bir de ölü, ben gider alır getiririm.»

Ötekiler ses çıkarmadılar.

Süllü arabayı koşmuştu. Duran arabacı yerine bindi. Topal Hacı da yanına oturdu, kalenin gediğine sürdüler.

Çiftliğe vardıklarında kuşluğa çok vardı, gölgeler daha upuzundu.

Topal Hacı, arabayı çiftliğin önünde durdurdu. Daha arabadan inmeden avlunun meşe ağacından geniş yüksek kapısına Müslümün ölüsünün çarmıha gerilir gibi mıhlanmış olduğunu gördü. Dehşet bir koku da ortalığı almıştı. Yücelerde birkaç kartal dönüyor, ilerdeki çukurda da on, on beş tane akbaba kanatlarını düşürmüş bekliyorlardı. Ölü'nün dört bir yanını arılar, yeşil sinekler almış vızılaşıyorlardı. Turuncu bir kelebek gelmiş tam Müslüm Ağamın ~~kan~~ oturmuş geniş, kırışık alınının ortasına konmuştu. Yerdeki bir çukura göllenmiş kan kapkara olmuş kurumuştu. Ölü'nün yüzü ak sarıydı. Dudakları gülercene gerilmiş, birileriyle alay eder gibiydi. Gözlerinden birisi bir yana kaymış, öbürüyse alabilirdiğine açılmış, pörtlemiş, öfkeden deli olmuştu sanki. Topal Hacı kapıya doğru yürürken, birden, arka arkaya iki kurşun sesiyle irkildi, olduğu yerden bir adım yana sıçradı, arkaya dönünce iki kır atın arka arkaya birbirinin üstüne yıkıldığını gördü. Her iki atın da alınlarının ortasından çeşme gibi kan fışkırıyordu. Duran daha arabadan inmemiş, arabada öyle durmuş, büyülenmiş gibi atlara bakakalmıştı.

Topal Hacı atların başına geldi, kanları daha fışkırıyor-
du. Üstteki at başını kaldırmış şaşkın Hacıya bakıyordu. Son-
ra başı öteki atın üstüne düşüverdi. Otlar kızıl kana kes-
mişti.

Hacı Duranı elinden tutup arabadan indirdi:

«Korkma, bir şey yok,» dedi, «köye git de olanı biteni
haber ver.»

Duran yayından boşanmışçasına koşuverdi, göz açıp ka-
payıncaya kadar da ana yola ulaştı.

Köye girdiğinde ayakta duracak hali kalmamıştı. Kona-
ğın merdivenlerine yığıldı, soluğu taşıyor, konuşamıyordu.
Ter içinde kalmış, göğsü inip inip kalkıyor, eliyle bir şeyler
anlatmağa çalışıyordu. Su verdiler içti, ağır ağır kendini to-
parladıktan sonra:

«Kan fışkırıyor,» dedi, «kan fışkırıyor.»

«Nereden?»

«Kan fışkırıyor, çeşme gibi...»

«Kimden?»

«İki kır atın da alnından.»

«Ne oldu?»

«Vardık oraya. Kartallar üstümüze indi, ne kadar varsa
oralarda. Sonra kurşun yağdı üstümüze. Atlar vuruldu.»

«Topal Hacıya ne oldu?»

«Bilmem,» dedi Duran. «Onu hiç görmedim, arabadan
indikten sonra.»

Zero, hemen yukarıya fırladı, duvardan mavzeri kaptı,
fişekliği beline sardı, elindeki tüfeği yokladı, içi doluydu.

«Süllü!»

«Buyur Hatun.»

«Hemen iki at çek. Eyer meyer istemez, belleme yeter,
hemen, şimdi.»

Merdivenden aşağı inerken, Hasan Ağa, Hüseyin, Sefer,
Memet Efendi, Seferoğlu onun yolunu kesip:

«Etme eyleme Zero,» dediler, «senin küçücük çocuğun
var, kıyma oğluna.»

«Dinsiz imansız, o babasını öldürmüş bir kişi, seni değil
Allah çıksa karşısına Allahı bile öldürür o.»

«Peygamberi bile.»

«Feriştahı bile.»

«Gel etme Zero.»

Zero hiç birisini dinlemedi, Süllünün getirdiği eyersiz atlardan birisine atladı, ötekini de yedekleyip sürdü. Olayı duyan köylüler gelmişler, konağın dört bir yanını sarmışlar, bekliyorlardı. İkiye ayrılıp Zeroya yol verdiler. Zero gedikte yitinceye kadar hiç konuşmadılar.

Atları doludizgin süren, tüfeği boynunda çapraz asılı kadın, kısa bir sürede çiftliğe geldi. Topal Ustayı merak ediyordu, acaba o kâfir o yiğit adama ne yapmıştı? Attan ininceye kadar ne ölüyü, ne de Topal Ustayı gördü, sonra kendini toparlayıp da ortalığa göz gezdirince kapıya çakılmış Müslümü, onun altına da çökmüş oturmuş, belini de kapıya dayamış Topal Ustayı gördü, onu ölü sandı, hiç kıpırdamıyordu.

«Ustaaa...» diye bir çığlık attı, Usta yerinden sıçradı:

«Buyur Hatun.»

Zero:

«Sevindim,» dedi, «sağ olduğuna. Gel de şu atları, şu arabaya koşalım. Geç kalmayalım, ölü kokmuş.»

Üstüste, oraya çinko taştan mor damarlı kayanın dibine uzanıp yatmış atların da kanına arılar, sinekler, yeşil sinekler çokuşmuşlardı. Bir sürü yeşil sinek, bir Müslüm Ağadan atlara, bir atlardan Müslüm Ağaya gidip geliyorlar, kapıdan mor kayalığa, kayalıktan kapıya uzun, çelikten, yeşil ışıktan çizgiler seriyorlardı. Güneşe değdikçe de sırtları çelikten bir yeşil ışık çakıyor, sonra da sönüyordu.

«Atları koşalım.»

Topal Ustanın bir yandan elleri zangır zangır titriyor, bir yandan da dönüp dönüp korkmuş gözlerle yukarı kayalığa bakıyordu. Kulağı da kırışte en küçük bir kırırtıyı kaçırmıyordu.

Uzanmış, sereserpe yatmış at ölülerini kaldırıp onlardan koşumları çıkarıp öteki atlara takmak o kadar kolay olmadı. Bereket versin ki Usta çok güçlüydü, Zeronun da ondan geriye kalır bir yanı yoktu. İkindiye geçe arabayı koşup kapıdan ölüyü indirip faytona yerleştirdiler. Ama ölü öylesine bir kokuyordu ki burunlarının deliklerini kırıyor, ciğerlerini

deliyordu.

«Sür Hacı Abbas Ustam, sür de koku atların yelinden arkada kalsın, sür.»

Topal Hacı atları delicesine kırbaçlıyordu.

Ölürün kokusu daha gedikten köye yayıldı. Herkes burunu tutmuş, oraya buraya koşuşturuyordu.

Arabadan inen Zero:

«İmam nerde,» diye bağırdı. «Evde de köyde de ne kadar kolonya varsa getirin.»

Ocağa büyük bir kazanda su koyup altını gür ateşle yaktılar, narın altında ölüyü soydular, bir eski kapının üstüne yatırıp kolonyaya boğdular. Giyitlerini kolonyayla ıpslak ettiler.

Delikanlılar, kazma kürek alıp mezarlığa koştular.

«İsmail Ağanın mezarının yanına kazın arkadaşının mezarını, varsın birlikte yatsınlar Cennete kadar.»

«Cennete kadar,» dedi imam, «ikisi de şehit düştü çünkü.»

Bir anda her şey hazır oldu. Delikanlılar bir koşu yamaca gidip mersin dalları da koparıp gelmişlerdi, mezarda ölünün üstüne koymak için.

Daha gün kavuşmadan ölüyü gömmüşler, evlerine dönmüşlerdi. Yalnız o ciğeri delen koku köyün her yerine, taşına toprağına, otuna ağacına sinmişti.

Zero üzülüyordu:

«Ağıtsız gitti Müslüm Ağa,» diyor, hayıflanıyordu. «Aceden kimin aklına geldi ki ağıt... İnşallah yakında, bu yörelerin bütün birinci ağıtçılarını toplar, giyitlerinin, tertemiz, kaymak gibi yıkanmış giyitlerinin üstünde, bana kaç liraya mal olursa olsun, ona ağıt yaktırırım. Canını arkadaşısı için veren bir yiğidi öteki dünyaya ağıtsız, Kuransız göndermem.»

«Göndermezsin, biliyoruz, sen Zerosun,» dediler.

«Ben de Zeroysam,» diye duyulur duyulmaz konuştu Zero. «Ben de Zeroysam, Mustafanın anasıysam, hele siz azıcık bekleyin, göreceksiniz neler olacak.»

Ertesi sabah köye iki candarma geldi, Memet Efendinin evine inip, köyü biraz dolaştıktan sonra gittiler, ne kimseye bir şey sordular, ne bir kimseyle öyle uzun konuştular. On-

lar gittikten birkaç gün sonra, kasabanın eski, dökülen tek otomobili Şerif Ustanın Fordu geldi. Caminin önünde durdu. İçinden yüzbaşı, doktor, savcı, iki de candarma indiler. Beş candarma da daha önce yaya olarıktan köye gelmişlerdi.

Gelenleri Memet Efendi karşıladı:

«Buyurun, buyurun Beyler, buyurunuz efendim, hoş gelip safalar getirmişsiniz, buyurunuz bize.»

Yüzbaşı başını kaldırdı, güneşten yanmış esmer yüzü sertti, çizmelerinin üstünde yaylanarak, bir elini palaskasının üstüne koyarak... Köylüler, yere usulca basarak, çekinecek gelmişler biraz uzağında el bağlayarak durmuşlardı. Onlara dönerek:

«Söyleyin bakalım, bu köyde neler oluyor, neler kotarıp pişiriyorsunuz devletin haberi olmadan, bizim haberimiz olmadan?»

Köylüler, onun bu konuşmasından hiç bir şey anlamamışlar, susuyorlardı.

«Bu köyde çok tuhaf şeyler dönüyor.»

«Buyurun Yüzbaşım bize gidelim, konuşuruz. Hoş gelip safalar getirdiniz efendim.»

Yüzbaşı sert, eliyle ona, sus, buyruğunu verdi.

«Size bu devletin kim olduğunu öğreteceğim. Size, biz kimiz, bu cumhuriyeti niçin kurduk, işte onu size mutlaka öğreteceğiz. Bu memlekette devlete karşı kimse baş kaldırmayacak.»

Köylüler susuyor, büzülüyorlardı.

«Bu köye eşkiya, katil Salman gelmiş. Ve de elini kolunu sallaya sallaya bu köyün içinde dolaşmış. Siz onu bu köyde barındırıyormuşsunuz, gece bu köyde, her gün bir evde kalıyor, gündüz olunca da şu dağa...»

Dağı gösterdi, soluk aldı, gittikçe öfkeleniyordu. «Gündüz de şu dağa, şu kayalıklara çekiliyormuş. Her gün ona bir ev yemek gönderiyormuş. Hem de her gün kızarmış kuzu, hem de her gün kızarmış tavuk, her gün hem de bal, her gün hem de tereyağı, her gün hem de katmer. Salmanı, kusura bakmayın, bakıp beslediğiniz Salmanı sizden isterim. Siz olmasanız o bir gün dağda barınabilir mi? Söyleyin bir gün, bir gün? Onun için onu, o canavarı sizden isterim, ya

bana getirir Salmanı teslim edersiniz, ya da sizin teker teker kemiklerinizi kırar, un ufak ederim. Candarmamı, onun arkasına gönderip şu kayalıklarda, dağlarda perişan edemem. Zaten elimde çok az candarma var, onu da o Salmana bağlayamam. Bana üç gün içinde Salmanı yakalayıp teslim edeceksiniz. Onu nasıl yağla balla besliyorsanız, öyle teslim edeceksiniz.»

«Beyim, Yüzbaşım, bize buyurun canım, bize buyurun da konuşalım. Her bir şeyin size apaçığını söyleyelim.»

«Sus sen ihtiyar,» diye bağırdı yüzbaşı. «Bütün canavarlıklar sizin gibisilerin başının altından çıkıyor. Sen sus. Biz caminin örtmesinde oturacağız.»

Hemen birkaç kişi koşuşarak gidip evlerden yastık, döşek getirdiler caminin örtmesindeki tahtalara, İsmail Ağanın kanının kuruduğu tahtaların üstüne serdiler.

«Bu bir, öyle teslim edeceksiniz, bu bir, teslim etmezseniz siz bilirsiniz sonunu, bu bir. Teslim etmezseniz, bu köyü size cehennem ederim, bu dünyayı size dar eylerim, gece gündüz size amanallah bağırıyorum, bu bir. Bu iki, bu Salman denilen uçan turnayı gözünden, kaçan tavşanı art ayağından, gökteki kartalı kanadından vurup düşüren kişi, iki mavzer, iki tabanca, üç yüz altmış iki mermi, iki kama, bir dürbün, bir el bombasıyla donanmış kişi, İsmail Ağa çiftliğinde çalışan elli üç buçuk yaşlarında gösteren Müslüm nam kişiyi öldürdüğü, öldürüp ellerinden ve ayaklarından ve de gırtlığından ve hem de tam kalbinin üstünden ve hem de karından meşeden mamul büyük çiftlik kapısına büyük hezan çivileriyle aynen Haç misali çivileyerek bir hafta elinde mavzer ölüyü kartallar ve akbabalardan koruyarak beklediği, sonra da çobanbaşının haberi olarak gidip köye haber verdiği Topal Haçı Abbasın da giderek ölüyü arkadaşı bulunduğundan dolayısıyla kapıdan çivileri sökerek almak istediği, bu suretle oraya gittiği faytonla, İsmail Ağanın İstanbulda yaptırdığı, yaptırarak iki asil Arap atını da koşarak oğlu Mustafayı bindirmek için getirttiği arabayı da, ölüyü almak için oraya götürdüğü, tan: bu sırada arılar ve hem de sinekler ve hem de yeşil sinekler ölünün üstüne yığılıp, ölü kokarak onların altından görünmez olmuşken Salman orta-

lığa çıkaraktan iki el ateş etmek suretiyle atları alınlarından vurarak, atların da tam alınlarından çeşmeler misali kan fışkırıp meşe kapıyı meşe kapının üstüne çivilenmiş ölüyü kana bulamak suretiyle kan içinde koyarak bundan sonra Zero Hatun filintasını alıp çiftliğe gitmek suretiyle... Evet.»

Yüzbaşının soluğu taşmıştı, derin derin soluk aldıktan sonra birden sesini birkaç misli çoğaltarak bağırmağa başladı, sesi kayalıklardan kaleye, kaleden kayalıklara yankılandı.

«Evet, köye gelen ölüyü bize haber vermeden nasıl, niçin ne hakla gömdünüz? Bu, devlete asi olmak suretiyle büyük, idamlık bir suç işlemek değil de nedir? Söyler misiniz, nedir? Ne öyle kazık gibi, taş gibi durmak suretiyle duruyorsunuz niçin cevap vermiyorsunuz bana? İşte şimdi bu ölüyü, Müslüm nam maktul İsmail Ağanın kahyası maktul kimesneyi mezarından çıkaracaksınız. Çünkü ölüyü müddeiumumi bey görecek, doktor bey de onun otopsisini yapacak. Yani ölüyü parçalayacak.»

Arkasına döndü, doktorla savcının durmadan ayak değiştirip durduklarını gördü. Telaşlandı:

«Ayakta kaldınız Beyler, konuşmak suretiyle sizi yordum,» dedi Yüzbaşı. «Buyurun camiye gidelim de orada konuşuruz.»

Köylülere döndü geniş bir kol hareketiyle onlara camiye gösterdi:

«Siz de bilumum gelip caminin avlusunda böyle duracaksınız.»

Savcıyla doktor önde, kendisi arkada camiye gidip örtmeye serilmiş döşeklerin üstüne, sırtlarını yastıklara, duvara dayayarak oturdular. Köylüler de avluya doluştular.

«Şimdi beni dinleyin arkadaşlar...» Sesi daha yumuşaktı, ama daha buyurgan, daha kesindi. «Ölüyü mezardan çıkaracağız.»

Kahveler geldi, keskin bir kahve kokusu ortalığı aldı.

«Çıkaracaksınız.»

«Kokuyor efendim.»

«Öyleyse niçin bize haber vermeden gömdünüz?»

«Kokuyordu Efendim.»

«Sen kimsin,» diye bağırdı Yüzbaşı ayağa fırlayarak. Sonra da hemen yerine, sesini alçaltarak geri oturdu. «Onu gömmek suretiyle fahiş hata işlediniz. Bilmiyor musunuz ki otopsi var, savcı var.»

Aynı adam:

«Bilmiyorduk, çok kokuyordu.»

«Sen kimsin, dedim sana.»

«Ben Durdumanım kumandanım.»

Daha da sert:

«Ne iş görürsün?»

«Çiftçiyim.»

«Askerliğini nerede yaptın?»

«Galiçyada, Sarıkamışta, kanalda, Çanakkalede, Yunanda. Çavuşum, keskin nişancıyım.»

«Askersin yani.»

«Askerdik.»

«Askersin.»

«Askerim.»

«Hazırol...» diye komut verdi bütün sesiyle Yüzbaşı, gene ayağa kalkarak. Sesi dağdan kaleye, kaleden dağa gene yankılandı. Durduman çivi gibi hazırola geçip dimdik dururken, «başüstüne kumandanım,» diye bağırdı.

«Durduman Çavuş!»

«Buyur kumandanım.»

«Şimdi derakap yanına üç kişi daha alıp İsmail Ağa kahyası maktul Müslüm nam kimesneyi mezarından çıkaracaksınız.»

«Başüstüne komutanım.» Arkasına, kalabalığa döndü: «Alişan Onbaşı, Veli Çavuş, Ömer Çavuş marş, kazma başına. Mezarlığa gidip Müslüm nam kimesnenin ölüsünü gün yüzüne çıkarmak suretiyle vazifemizi yerine getirmiş olacağız.»

«Başüstüne.»

Onlar kalabalıktan ayrılıp giderlerken yüzbaşı arkalarından seslendi:

«Biz de geliyoruz.»

Önde Savcı, Yüzbaşı, Doktor, arkalarında candarmalar,

onların ardından da köylüler mezarlığa yürüdüler. Arkadan koşarak, onlara, Memet Efendiyle Seferoğlu da yetişti.

Memet Efendi:

«Göreceksiniz mezar açılır açılmaz öyle bir koku alacak ki ortalığı siz bu köyde değil, orada da, şu dağın arkasında da duramayacaksınız. Allah göstermesin, meğer insan kokunca, ne biçim bir kokma kokarmış, aman Allah göstermesin.»

«Kokuyor,» dedi Anşaca... «Koklayın, koklayın, öylesine kokuyor ki Müslümün ölüsü, bakın, dağa taş, evlere, ağaçlara, hepimizin üstüne, şu akan suya, otlara, kaktüslere, herşeye öylesine sinmiş ki, çıkmıyor, çıkmıyor, deli ediyor beni, öldürüyor beni.»

«Doğru,» dedi Yüzbaşı, «kokmak suretiyle Müslüm nam kimesnenin ölüsü hepimizi rahatsız ediyor, ama ne yapalım ki vazife icabı mezarı açacağız. Ve hem de bu kokuya katlanmak mecburiyetinde kalacağız.»

«Kokuyor,» dedi Seferoğlu. «Bana Sarıkamışta, baharda ölüleri, ölüleri kaldırmak vazifesini verdiler. Dağ taş, kayaların üstü, ağaçların dalları, koyakların içi hep ölüyle dolmuştu. Gene bir tek Müslüm Ağanın ölüsü gibi kokmuyordu. Gömdük gittik ölüyü daha günlerdir bütün köy kokuyor. Aman Allah bir daha böyle bir ölüyü hiç bir kulun başına vermesin. Çanakkalede de çok ölü koktu. Ama böylesi, Allah düşman başına vermesin.»

«Kokuyor,» diye mırıldandı arkadan gelen köylü kalabalığı da.

«Kokuyor, kokuyor,» diye gülüştü çocuklar. Mustafa büyük bir kızlı erkekli çocuk kalabalığının ortasında yürüyordu. O da:

«Kokuyor,» diye bağırdı gülerek.

Kalabalık geldi, mezarlığın içini doldurdu. Bir yandan da daha geliyorlardı. Durduman, Alişan Onbaşı, Ömer Çavuş mezara yanaşmışlar kürek kürek toprağı atmağa başlamışlardı bile. Ağır ağır, temkinli açıyorlardı mezarı. Az bir sürede toprağı atıp ölüünün üstündeki mersin çalıklarına geldiler, mersinlerin yaprakları daha yemyeşil duruyordu. Çalıkları kaldırmağa başlamalarıyla dehşet bir kokunun taş gibi yüzlerine çarpması, onları serseme çevirmesi bir oldu.

«Bu ne!» diye bağırdı Doktor.

«Olamaz,» diye burnunu tuttu Savcı.

«Kurşun gibi,» diye çizmelerinin üstünde durmadan bacıklarını gerip yaylanmağa başladı Yüzbaşı.

Bir gülme aldı köylüyü onların hallerini görünce.

Yüzü buruş buruş olmuş, ne yapacağını bilemiyordu Savcı. Boyuna yaylanıp sallanıyordu Yüzbaşı. Gülmelerini sürdürüyorlardı köylüler.

Tam bu sırada da ölüyü mezardan çıkarıp yandaki boşluğa, toprağın üstüne uzatıp kefeni açmağa başladılar kazıcılar, koku dayanılmaz bir hal almıştı. Kefenin altından ilkin başı çıktı Müslüm Ağanın. Kafanın derisi soyulmuş, kafatası apak gözüküyordu.

«Kapatın,» diye bağırdı Yüzbaşı.

«Derhal mezara geri,» diye boğularak konuştu Savcı.

«Haydi gidelim,» dedi Doktor. «Başım dönüyor.»

Önde Yüzbaşı, arkada Savcı, Doktor mezarlıktan koşarak çıktılar. Onların ardından da köylüler koşuyorlardı.

Camiye geldiler.

Suluk soluğa kalmış Yüzbaşı:

«Daha kokuyor,» dedi.

Savcı:

«Hemen gidelim,»

Doktor:

«Gidelim.»

Yüzbaşı:

«Otopsi?»

Savcı:

«Bu koku aklımı başımdan aldı. Yaaa, rapor?»

Doktor:

«Raporu kasabada yazarız. Ben şimdi köylülerden her şeyi öğrenirim.»

«Kim gördü ölüyü?» diye sordu Yüzbaşı.

Köylüler karşılık vermediler.

«Yahu hiç biriniz görmediniz mi ölüyü?»

Başlarına ne geleceğini bilmeyen köylüler taş gibi susuyorlardı.

«Yahu bunda hiç bir şey yok, ölüyü gören varsa Doktor

Bey, yaralarını, ölüm sebebini soracak, işte o kadar, rapo-
runa yazacak.»

Köylüler toprak olmuşlar susuyorlardı.

«Çaresi yok,» dedi Yüzbaşı. «Durduman Çavuşu bekliye-
ceğiz. Memet Efendi!»

«Buyur Yüzbaşım.»

«Bir adam gönder Durduman Çavuşa, ölüyü gömer göm-
mez buraya gelsin.»

«Başüstüne kumandanım.»

Hemen bir çocuk koşturdular mezarlığa, çocuk uzaktan
bağırarak, Yüzbaşının isteğini ilettiler ölü gömenlere.

«Bitti,» diye karşılık verdi çocuğa Durduman Çavuş, he-
men de adamların üçü üç yerden koşarak mezarlığın dışına
çıktılar. Bir tek Cemal kaldı mezarlıkta, bütün bu işler olup
biterken o mezarlığın öteki ucundaki tek dut ağacının altın-
da dikilmiş, bekliyordu.

«Öldüm, öldüm,» diye kendini caminin avlu kapısından
içeriye attı Durduman Çavuş. Hazırola geçip, «emrin Yüz-
başım,» diye bağırdı. «Ölü gömülmüştür. Ve de dışarıya ko-
ku sızması için her şey yapılmıştır. Emrin Yüzbaşım.»

«Sağol çavuş.»

Bir asker selamı çaktı:

«Sen de sağol Yüzbaşım.»

«Müslüm nam kimesnenin ölüsü şu faytona konup Topal
Hacı Abbas nam ustayla, Zero Hatun taraflarından köye ge-
tirildiklerinde ve kokarak, sen ölüyü çırılçıplak görmüş mü-
dün?»

«Görmedim Yüzbaşım. Ölüyü ben çırılçıplak görmedim
hiç. Çok kokuyordu.»

«Anladık, çok kokuyor, ya kim gördü ölüyü çıplak?»

«Kim görececek,» dedi Durduman çavuş, «ölüyü yıkayan
imam gördü.»

«İmam nerde, çağırın onu.»

«Burda kumandanım.»

«Gelsin.»

Süklüm püklüm, geniş, eski setreli, kara sakallı, uzun
sarı yeşile çalan yüzlü, kocaman çukura kaçmış gözlü, iri,
kemik burunlu, otuzunda gösteren bir kişi büzülüp el oğuştu-

arak kalabalıktan çıktı.

«Koku alıyor musun İmam Efendi?» diye sordu Yüzbaşı.

«Almaz olur muyum hiç, elhamdülillah.»

«Neye hamdediyorsun İmam Efendi, koku aldığına mı?»

«Ona da çok şükür. Koku da Allahın yarattığı bir koku değil mi? Neylerse güzel eyler. Mademki kokuyu o yarattı, şükrolsun onun ölüsünün kokusuna.»

«Amin,» dedi kalabalıktan birkaç kişi birden. «Amin, amin.»

«İmam Efendi, sen ölüyü yıkarken ölünün hiç yarasını gördün mü, Müslüm nam kimesnenin?»

«Görmedim.»

«Nasıl görmedin be adam, bir insan eliyle yıkadığı bir kişinin hiç yarasını görmez mi?»

«Kokuyordu Efendim, çok kokuyordu. Gözümü yumdum.»

«Ne tuhaf, İmam Efendi, ulan İmam, bir insan kokudan dolayı gözünü mü kapatır, burnunu kapatır olsa olsa. Peki, gözü kapalı ölüyü nasıl yıkıyordun?»

«Yıkıyordum Yüzbaşım.»

«Sen hiç askerlik yaptın mı?»

«Yaptım Yüzbaşım.»

«Hazırol öyleyse.»

İmam bir pata çakıp hazırola geçti.

«Askerlikte rütben neydi?»

«Rütbem yoktu, imamdım Yüzbaşım.»

«Öyleyse söyle şimdi, ölünün başında bir şey var mıydı?»

«Bir kulağı yoktu Yüzbaşım.»

«Ölünün boynunda.»

«Ensedene yarıya kadar kesilmişti.»

«Hani görmemiştin?»

«Bu kadarını gördüm Yüzbaşım.»

«Söyle o zaman?»

«Gırtlığında çivi yarası, göğsünün altı yerinde kurşun, çok şükür Allaha.»

«Niçin şükrediyorsun ulan İmam?»

«Çok şükür bizim başımıza gelmemiş, diye, senin, benim...»

«Devam...»

«Karnında, on bir hançer yarası, çok şükür.»

Doktor, bir defter çıkarmış not ediyor, İmamın söylediklerini yazıyordu, dudağını sündürmüş.

«Başka, başka?...»

İmam coşmuştu artık, yaraları sayıp döküyordu.

«Her elde üçerden altı çivi yarası, her ayakta üçerden altı çivi yarası. Her bacakta... Her kolda.»

Yüzbaşı:

«Tamam, yeter İmam,» diye bağırdı, «her şey anlaşıldı. Haydi kalkalım, arkadaşlar.»

Onlar, kalkar kalkmaz, Memet Efendi önlerine geçti:

«Sizi bırakmam,» dedi, «kuzu kestirdim, kızarıyor fırında, rakı da var.»

«Olmaz,» dedi Yüzbaşı, «gelecek sefere. Bu koku içinde... Hala kokuyor.»

«Kokuyor,» dedi Savcı, «hemen uzaklaşalım.»

«Uzaklaşalım,» dedi Doktor.

Yüzbaşı üstü tenteli toz içindeki eski Forda binerken candarmaları çağırıp buyruk verdi:

«Köye gelen Salmanı yakalayıp bize getirmeyen ve onu himaye eden dört kişiyi şimdi hemen derdest edip karakola getirecek, ifadelerini alacaksınız. Dikkat edin, Salmanı yakalayamayanlar arasında kadın, yaşlı bir kimse olmayacak. Bir de Durduman Çavuşu getirmeyeceksiniz, çünkü o gerçek bir asker, gerçek bir Türk, öz, Türkoğlu Türk ve hem de mübarek, kavminecip Oğuz boyundandır. En son Türk Devletinin de...»

Eski Ford aksırıp tıksırarak, şoför elindeki kolçağı sayısız çevirdikten sonradır ki, çalıştı.. Tozları savurarak, bütün köyü yoğun bir toz bulutu altında bırakarak uzaklaştılar. Toz bulutu uzun bir süre köyün üstünde asılı kaldı.

Onlar daha köyü çıkmadan candarmalar kalabalıktan dört kişiyi alıp ellerine kelepçe vurdular, önlerine katıp kasabaya yöneldiler. Dört kişiden birisi Cin Aliydi. Birisi Habip, birisi Ali Veli, birisi de Kara Karacaydı. Köylüler can-

darmaların önüne düşmüşler, hiç bir şey sormadan, şaşırmadan, başları önlerinde öyle rahatlıkla gidiyorlardı. Bir şey soracak olsalar başlarına geleceği biliyorlardı.

Karakolda Yüzbaşı önce Kara Karacayı sorguya çekti:

«Señ,» diye başladı, «sen Salmanı köyde görmüşsün, doğru mu?»

«Gördüm kumandanım.»

«Ha şöyle. Salman fişekler kuşanmak suretiyle bütün vücudunu tepeden tırnağa mermilerle donatmış?»

«Öyleydi Salman.»

«Tepeden tırnağa?»

«Tepeden tırnağa öyleydi.»

«Ooof, hala kokuyor.»

«Kokar kumandanım.»

«Daha ne kadar kokar?»

«Çok kokar kumandanım.»

«Yandık.»

«Yandın kumandanım.»

Avurdu avurduna geçmiş, çıkık elmacık kemikli, fırlamış, yumruk kadar gırtlak kemiği bir inip bir çıkan, azıcık kamburumsu, çok zayıf, sıırım gibi, sağ ~~gibi~~ bir kişiydi Kara Karaca. Şalvarı, çizgili, yakasız mintanı yamalıydı. Şapkasının siperliği ortadan kırılmış, siperlik alnına, kara ışıl ışıl büyük gözlerinin üstüne düşmüştü.

«Çift mavzer taşıyormuş. Yepyeni. Çifte tabanca, çifte kama, bomba, dürbünü de varmış. Başına da püsküllü kırmızı bir fes geçirmiş.»

«Öyleydi kumandanım.»

«Bu kılıkta elini kolunu sallaya sallaya köye girmiş, çizmeleri pırıl pırıl.»

«Çizmeleri parlıyordu kumandanım.»

«İyi. Bütün köylü, sen de içinde onu caminin meydanında kırallar gibi karşılamışsınız.»

«Biz toplandık bekliyorduk o geldi.»

«Kimi bekliyordunuz?»

«Bilmem, bekliyorduk işte.»

«Kimi, Salmanı değil mi?»

«Onun geleceğini biz ne bilelim ki...»

«O zaman kimi?»

«Müslüm Ağayı?»

«Niçin?»

«Müslüm Ağa Salmanı öldürmeğe gitmişti. Üç gün içinde öldürecekti.»

«Sonra da onun kokmuş ölüsü geldi. Ooof kokuyor. Gör-dün mü, mezardan çıkarılan ölü şişmiş, iki üç misli olmuştu.»

«Gördüm, öyle olmuştu.»

«Sonra da Salmanı sakladınız.»

«Biz saklamadık. Salman da kocaman olmuş, iki üç misli uzamıştı. Kalabalığı yardı gitti. Kimseyle de konuşmadı.»

«Nereye gitti?»

«Bilemem. Onun yerini, nerde durduğunu hiç kimse bilmiyor. Bir Müslüm Ağa biliyordu, o da öldü.»

«Kokuyor.»

«Kokar kumandanım.»

«Savcı hastalandı. Ben de iyi değilim.»

«Yazık kumandanım.»

«Vazife. Şimdi sen bana, Salmanın yattığı yeri söyleyeceksin.»

«Bilemem. Kimse de onun yattığı yeri bilemez. Şeytan bile bilemez.»

«Sen bilirsin.»

«Bilemem.»

«Söylemiyecek misin?»

Kara Karacanın sorgusu uzun sürdü. Bu adam da her şeyi saklıyordu, kurnaz, şeytan köylü.

«Onbaşı, ben bir şey çıkaramadım bu Kara Karacadan. Sen yanına en sağlam üç candarmanı al, bir de sen sorguya çek şu Kara Karacayı,» diye buyurdu.

Onbaşı Kara Karacayı alıp aşağıdaki gözaltı odasına götürdü, onu hemen falakaya yatırdılar. Üç candarma, bir onbaşı, hepsi de güçlü kuvvetli, hepsi de dayak atmakta büyük uzman, nice deneylerden geriye kalmış kişilerdi. Hele onbaşı, bu bölgede dayağından geçirmedığı hiç bir kişinin olmadığıyla övünüyordu. O, uzatmalı onbaşıydı, hangi bölgeye gitmişse, hasta sayrı, yatalak hepsini biltekmil dayaktan

geçirmişti. İnancı kaviydi, bu köylü milletin başından da-yağı eksik etmeyesin! Yoksa onlar bir azar, bir azarlar ki, Allah göstermesin, şu koskoca, Yunandan kurtarılmış devleti yerle yeksan ederlerdi. İşte bu yüzden onbaşı, köylü milletinden kimi eline geçirmişse kemiklerini kırıp un ufak etmiş, derisini yüzmüştü. Suçlu suçsuz öyle bir şey düşünülemezdi. Köylü her zaman, her yerde, her durumda suçluydu. Onlar analarından suçlu doğmuşlardı. Ve Karacanın çığlıkları geliyordu aşağıdan. Yüzbaşı bu zavallı köylünün az sonra ne hale geleceğini biliyordu. Biraz sonra da Kara Karacanın çığılı kesildi, delikanlı inlemeğe başladı. Sonra inlemesi de kesildi. Artık susacak. ardından da, üstüne su dökülüp ayıltılacak, sonra da Yüzbaşının huzuruna getirilecekti.

«Tutun, oturtun. Amma da çürük adammış be! Benim bu kadar köylü geçti elimden, bu kadar çürüğünü de görmedim.»

Onbaşı:

«Yook, Yüzbaşım yook, tam tersine tam sağlamış. Ben onu bu hale getirinceye anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. Neler çektiğimi bir ben bilirim. Dövüyorum, dövüyorum bir türlü bağırtamıyorum. Ulan gösteririm sana, dedim, canımı dişime taktım bir giriştim, aradan yarım saat ya geçmiş, ya geçmemişti ki, bu, bir çığlık salıverdi Yüzbaşım, Allah seni inandırсын yer gök inledi. İşte şimdi yüksek huzurlarınızda durmak suretiyle...»

Kara Karaca bir türlü ayakta duramıyor, düşüyordu.

«Bir daha böyle konuşamayacak hale getirmeyin. Ayakta duramıyor.»

«Başüstüne kumandanım. Şimdi ben onu ayakta durdururum.»

Kara Karacayı aldı götürdü, bir yarım saat sonra da getirdi. Delikanlı gözlerini açmış, sallanarak da olsa ayakta duruyordu.

«Oturt şunu. Adı neydi bunun?»

«Kara Karaca.»

«Söyle şimdi Kara Karaca sen mi saklıyorsun Salmanı?»

«Ben saklıyorum.»

Kara Karacanın sesi duyulur duyulmaz çıkıyordu.

«Nerede?»

«Çiftlikte.»

«Çiftliğin neresinde?»

«Arkasındaki kayalıkta.»

«Yalan söylüyorsun Kara Karaca.»

«Yalan söylüyorum Yüzbaşım.»

«Ama sen onu saklayanı biliyorsun.»

«Biliyorum efendim.»

«Kim?»

«Avcı Ali Çavuş.»

«Tamam Avcı Ali Çavuşu derakap derdest edip...»

«Başüstüne komutanım.»

Öteki üç kişiyi aynı minval üzere söyleyip bıraktılar sonra da... İşkenceden canı çıkmış köylüler, birbirlerine tutunarak en yakın köye canlarını dar attılar. Köylüler onların ayaklarına merhem yapıp, bir araba koşup felaketzedeleri evlerine attılar.

Bir hafta içinde bütün köylü böylece sıradan dayaktan geçirildi. Kimse Salmanı yakalayıp Yüzbaşuya teslim etmedi. Ne teslim etmesi, kimse onun yerini bile söylemedi. Bu köylülerin hepsini de yatırıp tırnaklarını sökseydin, kurşundan geçirseydin, gene ağızlarından bir tek söz alamazdın.

Köylünün bir kısmı yataktaydı. Onların yaralarına, ne bin yıllık kurşun yaralarını iyi eden merhem fayda etmiş ne de Doktor Ahmet Beyin ilaçları... Yaraları iyi olmayanlar çoğunlukla yaşlılardı. Köylü kırgın, **küskündü**, öteki seferkiler neyse ne ya, bu sefer onbaşı kıymıştı köylüye. Dayak dayaktı, dayak haktı, ama bu kadarı da biraz fazlaydı. Salmanın da Allah belasını versin, İsmail Ağanın da, kokmuş Müslümün de... Nereden gelmişlerdi de bunlar bu köye, köyün başına bela kesilmişlerdi? Köylünün birçoğu konaktan yana dönüp bakmıyorlardı bile. Küsmüşlerdi. Mustafa-ya karşı büyüklerde olsun, küçüklerde olsun, elle tutulur bir soğukluk belli oluyordu.

Önce çocuklar gördü çoban Cemşidi tam gediğin üstünde, elindeki toparlak şeyi sallayarak savsak savsak koşuyordu. Azıcık yaklaşınca elindekinin bir kesik baş olduğu anla-

şıldı. Cemşit başı uzun, kıvrıcık saçlarından tutmuştu, soluk soluğaydı. Bir tökezliyor, sonra kendini toparlıyor, gene savsak, bitkin koşmasını sürdürüyordu. Onu gören çocuklar da onunla birlikte, ne bir adım ileri giderek, ne bir adım geride kalarak koşuyorlardı. Kesik başın, kesik yerine, boynun altına sinekler yapışmışlardı. Çoban Cemşit sallanarak konağın avlu kapısına geldi, göğsü körük gibi inip inip çıkıyor, soluğu taşıyordu. Gözleri, elleri ayakları, tekmil bedeni bir korku, bir telaş içinde çırpınıyordu. Kesik başı getirdi, elleri, bütün bedeni zangır zangır titreyerek, avlu kapısının üstüne çakılmış tahta yıldızın yarığına saçlarından astı. Kendi de o anda yere tozların içine yuvarlandı. Çocuklardan, hep bir ağızdan bir çığlık koptu. Mustafa koşarak merdivenleri çıktı:

«Ana, ana,» diye bağırdı. «Ana, ana, dışarıya çık ana!» Korkuyla ona koştu. «Ana, ana Cemşit Çobanbaşının başını, başını, başını getirdi.»

Zero, başörtüsünü bir yandan başına bağlarken merdivene atıldı. Ardından Pero, Hazal, Sefer, Hasan Ağa, Hasanla Hüseyin geldiler. Cemşit yerde yatıyor, Çobanbaşının kesik başı kapıda usulca sallanıyordu. Toz içinde kalmış baş, kıvrıcık saçları, pos bıyıklarıyla, rahat, uykuda gülümser gibi gülümsüyordu. Dudakları azıcık aralık kalmış dişleri gözüküyordu. Gözleri de apaçık, şaşkınlıkla dışarıya fırlamış, bir noktaya dikilmiş kalmıştı. Bir anda da başın dört bir yanını, başla gelen sineklerden başka sinekler, yeşil sinekler, arılar almıştı.

Zero doğru yerde yatan Cemşide gitti, onu kaldırımağa uğraştı. Çobanın göğsü daha körük gibi inip inip kalkıyordu.

«Su, kolonya getirin,» diye bağırdı, «çabuk.»

Koştular, su, kolonya getirdiler, Zero Hatun suyu çobana içirdi, kolonyayla şakaklarını oğdu. Epeyce uğraştıktan sonradır ki, Çoban Cemşit kendine geldi. Koluna girip konağa çıkardılar.

Çocuklar kapının uzağında durmuşlar ses çıkarmadan gülen kesik başa bakıyorlardı. Yüzlerinden hiç bir şey anlaşılmıyordu, korkuyorlar mı, merak ediyorlar, kızıyorlar, eğleniyorlar mı, hiç bir şey belli olmuyordu, orada öyle dikilmiş-

lerdi. Mustafa da geldi aralarına dikildi, onun da yüzü ötekilerin yüzü gibiydi. Haber bir anda köye yayıldı ya, kimse evinden dışarıya çıkmadı. Ne kadınlar, ne yaşlılar, ne de delikanlılar, ne de kızlar... Kimse başını evinin kapısından dışarıya uzatıp konaktan yana bakmadı bile.

«Söyle Cemşit, ne oldu Çobanbaşına?»

Cemşit daha konuşamıyor, soluyordu hızlı hızlı.

«Koştum,» dedi sonunda, «bir gün bir gecedir koşuyorum.»

Durdu, bekledi, soluğunu toparladı, bu sırada çay gelmişti, onu durarak, uzun uzun bardağa bakarak ağır ağır içti:

«Şimdi daha iyiyim.»

Sedirin üstünde yatarken doğruldu. Zero Hatun hemen yetişip yastığı sırtına verdi, çoban buna sevindi.

«Bir gün bir gece koştum,» diye söze başladı. «Durmadan bir gün, bir gece. Tan yerleri ışıırken biz Aslantepenin altındaki düzlükte tosun sürüsünü toparlıyorduk, suya götürürecektik. Hayvanlar o gün su içmemişlerdi, öyle taze güzel bir otluk bulmuştuk ki, kıyamadık tosunları suya götürmeğe. Çobanbaşı, biz tosunları toparlarken, o, uzun bir çınar ağacının altında duruyor, tüfeğini temizliyordu. Birden üstüste üç el tüfek atıldığını, Çobanbaşının bağırarak yere düştüğünü gördük. Hemen koştuk yanına Çobanbaşının. Kan içinde kalmıştı. Üç kurşunun üçü de ağzından girip ensesinden çıkmıştı. Biz orada çınarın altında beklerken çalılıarın, Salman geldi yanımıza, eğildi Çobanbaşının ölüsüne baktı: İyi, dedi, üç kurşunu da bir delikten geçirmişim. Sonra çınara arkasını verdi oturdu, başını önüne eğdi, bir süre öyle düşündükten sonra, kendi kendine birkaç kere, iyi, iyi, dedi. Eğildi Çobanbaşının yüzüne bir daha baktı, iyi, iyi, keşki babam sağ olsaydı, diye derin derin içini çekti, bu dünyada hiç bir şey istemezdim. Sonra beni gördü, gel buraya, dedi bana, süründe kaç tosun var, diye sordu, bin on altı tane, dedim. Kaç çoban var? On bir tane, dedim. Kaç köpek var? Dokuz tane, dedim. Bütün bunlar bana babamdan kaldı biliyor musun, diye sordu, sert, gözleri yalım yalım yanıyordu. Biliyorum, dedim. Benim kim olduğumu, bu tosunların sahibinin

oğlu olduğumu biliyor musun, dedi. Biliyorum, dedim, gene. Bu Baş oban var ya, bana hıyanatlık etti, Ağasının oğlunu öldürtmeğe kalktı, onu da biliyor musun? Biliyorum, dedim. Demesem benim de ağzıma uç kurşun sıkacak.»

Ötekiler ayakta, onun arada bir derin derin soluk alarak usul usul soğukkanlı, hiç bir şey olmamış gibi, çok eski bir masalı anlatır gibi anlatışını dinliyorlardı.

«şimdi ben, işte bana babamdan kalan bu tosun sürüsünü teslim alıyorum, onu götürüp Halep pazarında satacağım. Onlara söyle ki, ailemden kimsenin şimdilik kılına dokunmayacağım, Mustafanın bile, yalnız babamın malından da onlara bir zırnık koklatmayacağım. Bunu Hasan Ağaya, Zero anama böylece söyle. Sonra, belinden hançerini çekti, hançerin ağızlarını uzun uzun yokladı. Elinin üstündeki kılları yü-lüdü, ardından da eğildi, Baş obanı saçlarından tuttu, onu da ensesinden kesti, bana verdi. Sen şimdi kıpırdamadan bekle, dedi. Gitti yeşil otlara hançerini sildi, geri geldi. şimdi beni iyi dinle, dedi. Bunu alacak, tam böyle saçlarından tutacak, koşarak, ama bir an bile durmadan, yürümeden, koşarak, yolda ölsen de durmayacak, dinlenmeyecek koşa-caksın. Dediğimi olduğu gibi yerine getirmezsен seni de bunun gibi ederim. Olur beyim, dedim. Hiç durmadan konağa varacak, avlu kapısının üstünde tam orta yerde bir tahta yıldız vardır, o yıldızın bir peri azıcık kapıdan ayrılmıştır. Elindeki kesik başı götürüp o yıldızın ayrıık perine asacak-sın, saçlarından. Zero Hatun anama da diyeceksin ki, o kesik başı kimse oradan almayacak. O, orada kalacak ürü-yünceye kadar, ya da candarna görünceye kadar. Eğer o başı kim oradan alırsa, Zero anam Mustafasını işte o zaman yok bilsin.»

Cemşit iyice kendine gelmişti.

«Zero Hatun Ana,» dedi, «ben acımdan öldüm.»

«ocuklar Cemşide bir yemek yetiştirin.»

Hemen sofraya açıldı, yemek geldi. Cemşit abuk çabuk, arkasından atlı kovalıyormuş gibi yemeğini bir anda yedi bitirdi:

«ok şükür,» dedi, «sofranıza Halil İbrahim bereketi. Ben gabıyorum. Ben daha buralarda duramam. Hakkınızı he-

lal edin. Çobanlık hakkımı da istemiyorum. Canımı kurtardım ya onun elinden, o bana yeter.»

Zero Hatuna vardı, elini öptü:

«Yazık Mustafaya, İsmail Ağamızın bir tek oğluna, o kesik başı oradan indirme. İndirirsen olmaz. Ben o adamın gözlerinden korktum, o adam her dediğini yapar, sağlıcakla kal.»

Koşarak merdivenleri indi, avlu kapısını çıktıktan sonra bir an dönüp arıların, yeşil sineklerin, sineklerin yöresinde uğuldadığı gülen kesik başa baktıktan sonra aldı yatırdı. Bir canavardan kurtulmuşcasına ırmağa aşağı koşuyor, arada da arkasına dönüp dönüp konağa bakıyordu. Az sonra mor kayalıkların ardında yitti gitti.

Köy bomboş gibiydi. Ortalıkta hiç kimse gözüküyor, hiç bir yerden de bir insan sesi gelmiyordu. Köpekler bile ürüşmüyorlar, atlar kişnemiyor, eşekler anırmıyorlardı. Arada bir tâ yukarıdaki dağın doruğundan kartalların sesi geliyordu. Köy, yalnız tavuklara, parlak, yeşil, mavi tüyleri sarkan horozlara kalmıştı. Köyün bütün köpekleri de toplanmışlar konağın avlu kapısının karşısına geçmişler kıçüstü oraya oturmuşlar, gözlerini de arıdan, sinekten gözükmeyen kesik başa dikmişler kıpırdamadan öyle bakıyorlardı. Köyde, çok da kedi vardı, kediler de insanlar gibi ortalıkta gözüküyorlardı.

Avlu kapısına kesik başın yöresinden başlayarak tâ aşağılara kadar arılar, sinekler sıvanmışlar, yeşil sinekler de yörede durmadan, güneşe geldikçe çelik şavkımada, yeşil, mavi çakıp sönüyor, çakıp sönüyorlardı. Yandaki kaktüslerin, aşağıdaki çakırdikenlerinin, otların, avlu duvarlarının yöresinde gittikçe arı, yeşil sinek çoğalıyor, vızıltıları uğultuya dönüşüyordu. Karşıda oturmuş köpekler bile arı, sinek içinde kalmıştı. Bu yörenin bütün arıları, yeşil sinekleri buraya toplanmış gelmişlerdi, daha da geliyorlardı. Bu gidişle İsmail Ağa konağı toptan arıdan, yeşil sinekten gözükmeyecekti. Daha şimdiden avlu kapısı bir arı, sinek bulutu ardında kalmıştı.

Pero dışarı çıkıp şöyle köye bir bakacak oldu, yerinde duramaz huylulardan birisiydi, avlu kapısını açtı, açmasıy-

la da kapaması bir oldu:

«Aboov, Zero,» diye bağırdı. «Ocağımız batmış Zero, gel de kapıyı gör, arıyla sinek kaynaşıyor, köyün bütün köpekleri de karşıya, Avcı Ali Çavuşun duvarının dibine oturup ağızlarını açmış gözlerini havaya dikmişler, aboov, kurbanınız olayım ocağımız batmış da bizim haberimiz yok.»

Ondan sonra da hiç kimse kapıyı açıp da dışarıya çıkmadı, tâ ki, akşam olana dek. Süllü akşamlayın atları sulamak, onların yemlerini vermek zorundaydı. Başına ince bir çarşaf sarıp koşarak kapıdan kendisini dışarıya zor attı. Bir arı sürüsü onu tâ ahıra kadar kovaladı.

Atları ikişer ikişer ırmağa götürdüğü için sulama işi uzun sürüyordu. Sulama işinden sonra saman, yem verme, ondan sonra da tımar başlıyor, Süllünün işi her gün yatsı namazına kadar sürüyordu.

Yatsı namazından az sonra eve dönen Süllüye Zero sordu:

«Köyde ne var, ne yok?»

«Hiç bir şey yok, çıt da çıkmıyor,» diye şaşkın şaşkın konuştu Süllü. «Sanki köyde hiç kimse yok. Sanki bütün köy toptan ölmüş gibi. Sanki bütün köy hepten göçmüş gibi.»

«Allah, Allah,» dedi Zero.

«Korkuyorlar,» dedi Süllü.

«Allah, Allah, korkuyorlar,» dedi Zero. «Ne olacak böyle?»

«Bilmem,» diye dudağını ısırды Süllü. «Kesik baş herkesin ödünü kopardı. Şimdiye kadar bu köylü bu kesik baştan korktuğu gibi hiç bir şeyden korkmadı.»

«Korkmadı,» dedi Zero, «korkmadı, ama sonu ne olacak?»

«Bilemem,» dedi Süllü, «dışarı çıkıp bir tek kişi atını bile sulamadı. Bir tek kadın ırmağa gidip de su almadı. Bir tek çocuk bile dışarı çıkmadı. Ben atları sulamağa götürürken kapı aralıklarından, küçücük pencerelerden gözükmemeye çalışarak, bir deliye bakar gibi bakıyorlardı bana, ne demeğe dışarı çıkmış, diye.»

«Allah Allah,» dedi Zero.

«Candarmadan gözleri yıldır,» diye konuştu Hasan Ağa.

«Candarma kemiklerini kırdı,» dedi Sefer, «ama gene de

bu hale gelmemelilerdi.»

«Vay babam vay,» dedi çangal bıyığını buran Hüseyin. «Baş çoban da ne babayiğit bir insandı. Nasıl da öldürebildi onu o kâfir?»

Herkes sustu.

Mustafa bir köşeye büzülmüş, orada nakışlı çuvalların altında, kilim perdenin önünde büyümüş gözlerle oturmuş kalmıştı. Hiç bir şey düşünmüyor, hiç bir şey duymuyor gibiydi. Sadece gözlerinin önünde kaynaşan sinek, arı yumakları, bir de bunların ardında gülen bir kesik baş, kesik başa bakan köyün bütün köpekleri... Mustafa olduğu yerde neden sonra böylece uyudu. Tam da uyudu denemez, yarı uykuda, yarı düşte, yarı uyurgezer, yarı ayık... Anası onu büzüldüğü yerden alıp yatağına götürürken onun her davranışını izleyebiliyordu. Ne olacaktı kapıya asılmış kesik baş, onu orada arılarla sinekler yiyip bitirebilirler miydi? Belli, anası onu oradan indirmeyecekti, köylü de korkusundan dışarıya çıkamıyordu. Sonra ne olacaktı? Anası da şaşırılmış kalmış, fıkara, umarsız, anasını hiç böyle umarsız, yıkkın görmemişti, ne olacaktı şimdi, o kesik baş orada kıyamete kadar öyle gülererek kalacak, köyün bütün köpekleri de karşısında kışlarının üstüne oturmuş, gözlerini ona dikmiş bekleyecekler miydi?

Baş çoban gedikten aşağıya iniyordu, güçlü, göğüslerinde turuncu güneşler balkıyan kepeneğiyle, iri görkemli, kocaman ıslıl ıslıl kara gözlü, elinde de yepyeni bir Alaman filintası, kasketini yana yıkmış, afili, pos bıyıklarının ucunu kıvratmış, başı dik. Az sonra geçitten inecek, çok saygılı konağa çıkacak, İsmail Ağanın karşısına varacak, ellerini göğsüne bağlayarak sürülerden haber verecekti. Sonra da sedire oturacak, İsmail Ağa, söyle diyecek, Baş çoban eli kulağa atıp başlayacak bir eski zaman türküsüne. O, türkü söylerken oda, avlu, konak insanla dolacak. Böyle türkü söyleyen bir kişi daha dünyaya gelmedi, diyecekler. Baş çoban oturacak yedi gün, yedi gece hem hikâyeler anlatacak, hem de türkü söyleyecekti. Gedikten indi, geldi, çizmeleri sarı, boyalı, pırıl pırıl cilalanmıştı, kapıda durdu, İsmail Ağa, İsmail Ağa, diye bağırdı. Bu adam İsmail Ağanın öldüğünü

duymamış mıydı, onun tam yüreğinin başına, kocaman iki ağızlı hançeri Salmanın üç kere hışımla sokup çıkardığını, sokup çıkardığını görmemiş miydi? Mustafa indi konaktan, Baş çoban daha gülüyordu. Mustafa da güldü. İki iki yerden tutturdular bir gülme. Onların gülmelerini duyup ne kadar, şu dağda, şu kalenin yamaçlarında, keskin kayalıkların arasında ne kadar çingıraklı yılan varsa...

Ortalıktan el ayak çekilince Mustafa yataktan çıktı, giyindi, gece karanlıkta en güzel giyitlerini, ayakkabılarını seçti, giyindi, alt kattaki arka pencereyi tıkırtısız açıp aşağıya kayd, ahıra kolaylıkla girdi, koca kır at onu bekliyordu, o gelirken başını kaldırdı, Mustafa ahıra çıkarken onu bir iyice, içine sindire sindire, kır at onu çok seviyordu, kokladı. Gözleri karanlığa alışınca kır atın gözlerini seçti, içine her zamankinden daha sağlam bir güven geldi yerleşti, belini yemliğin tahtasına dayayıp gözlerini yumdu, ama bir türlü uyuyamıyordu. İçine ne kadar bir güven gelip yerleşirse yerleşsin o, korkudan deli oluyordu. Kendi için değil, anası için... Uyuyamıyordu bu yüzden. Şimdi, şu anda Salman, kesik baş yerinde duruyor mu, durmuyor mu diye gelip bakmayacak mıydı, bakmayacak da niçin öldürmüştü Baş çobanı, köylüler evlere saklansınlar da bir daha dışarıya çıkamasınlar diye mi onun kellesini kesmişti, Zeronun da başını kesmeyecek miydi?

Çingıraklı yılanlar geldiler avluya üstüste doluştular. Çingırakları bir ötüyor, bir ötüyor, bütün köyü dolduruyor, yılanlar Baş çobanın dizine kadar yığılmışlar, kırmızı dilleriyle çizmelerini yalıyorlar. Baş çoban gülüyor durmadan, pos bıyıklarını da afili afili buruyor. Sonra sürülerle, binlerce keklik uçarak geliyorlar, avluyu, konağın üstünü, yolları, köyün içini alıyorlar. Hep bir ağızdan da ötüyorlar, keklik ötmeleri yılan çingıraklarına karışıyor, ardından kırlangıçlar köyün üstüne kapkara, soluk aldırılmaz bir bulut gibi kapanıyor. Vıcırıları, kanat sesleri bütün sesleri bastırıyor. Baş çoban, soluk alamıyorum, kırlangıçlardan soluk alamıyorum, diye bağıyor. Kırlangıçlar kıpkırmızı, sırçadan, ışık saçarak, her birisi yalım parçası gibi göğün çok uzağına kadar gidiyorlar, kırmızı, ışıklı bir direk gibi buradan tâ dağın

doruşuna, oradan da göğün ucuna kadar, bir burğu gibi kıvılcımlanarak dönüyorlar. Baş çoban kaçıyor, kaçarken, başı omuzlarının üstünden düşüyor, kesilmiş yerinden kan saçılıyor, durmadan, göğre bir kırmızı direk olmuş dönen kır-langıçların altında gülüyor, hopluyor, zıplıyor, kanı saçılarak gülüyor. Birden çingiraklı yılanlar hep birden çingirdayarak ırmağa aşağı akıyorlar üstüste, derilerinde güneş, derilerinde ışıltı, binlerce kırmızı çatal dilleri dışarda, kırmızı mercan gözleri ışıktan. Kesik baş önde yılanlar arkada yüzererek ırmağı geçiyorlar. Irmak sapsarı akıyor, sapsarı bir ışık var. Her şey sapsarı. Mor kayalarda keskin sarı. Mustafa da arkalarından gidiyor. Baş çobanın gövdesi de dağa yukarı kayalıkları yara yara çıkıyor. Karşısında Salman, çakır gözleri dönmüş. Bağırıyor, ulan sen ne biçim Baş çobansın, neredesin? Başımı Mustafa aldı götürdü çingiraklı yılanlarla birlikte, al başımı ondan, Ağam değil misin benim? Salman bağırıyor, bağırıyor, baş bir kere ırmağı öte yana geçmiş, baş aldırıyor. Salmanla Baş çobanın başsız gövdesi yamaçtan aşağı kurşun sıkarak iniyorlar, köye giriyorlar köyde kimse yok, keklikler doldurmuşlar köyü ev aralarında uçuşuyorlar. Konağa geliyorlar, sapsarı sarıca, masmavi boncuklu, kapkara kara, kıpkızıl eşek arıları avlu kapısına sıvanmışlar, örmüşler, Baş çobanın başsız gövdesi yürüyor kapıya, el yordamıyla körler gibi. Arılar sarıveriyorlar onu, sıvanıyorlar. Baş çoban ırmağa doğru kaçıyor yalpalayarak ayak yordamıyla... Salman da hançerini çekmiş, hançerinden kanları savurarak, o da ırmağa koşuyor. Başında binlerce, başının yöresinde dönen arılarla, başı gözükmeyerek arıdan. Kaçalım, diyor Salman. Karşıya, Mustafaya...

Mustafa korkuyordu, korkudan deli oluyordu ama, şu anda da ahırdan çıkıp avlu kapısına gidip kesik baş yerinde duruyor mu, daha öyle gülüyor mu, arılar, köpekler ne oluyor, diye bakmak, görmek istiyordu. Kulak verip dışarıyı dinliyor, dışardan çıt duyulmuyor, içerde salt, en uçtaki atın yem yiyen çene kütürtüleri duyuluyor, öteki atların hepsi de başlarını önlerine eğmişler uyuyorlar. Mustafa meraktan ölüyor, aaah dışardan bir ses gelse. Dağdaki puhular bile ölmüşler, ses yok. Dağın da sesi soluğu kesilmiş, soluklanmı-

yor bile. Oysa eskiden olsaydı, dağın göğsü, tıpkı insan göğsü gibi inip inip kalkarak derinden soluklanırdı. Dağda apak sümüklüböcek kabukları... Şimdi dağda keklikler, tilkiler, yumuşacık tüyleri, uzun mor yıldır yıldır eden kuyruklarıyla uykudadırlar. Kuyruklarını kıvrıp üstlerine atmışlardır. Mustafa çok tilki görmüştü, onları uyurlarken bile görmüştü. Babası tabancasını çekmiş, atın üstünden uyuyan tilkiye, Mustafa terkisindeydi, ateş edeceken vazgeçmişti. Uyuyan hiç bir yaratığa kurşun sıkılmamalı. Uyurken ölünce bir yaratık, öldüğünü bilmez, hiç yaşamamış gibi olur. Atını, çalının dibinde kuyruğunu, kocaman mor kuyruğunu sırtına atmış, kuyruğun altından, bir tek sivri burnu gözüküyor, başkaca her yeri kuyruğun altında, tilkinin üstüne sürdü İsmail Ağa, at yaklaşınca tilkiye, tilki başını kaldırdı aptal aptal üstünde dikilmiş duran ata baktı, Mustafayla göz göze geldiler, tilkinin gözlerinden bir merak, sonra bir korkunun gölgesi geldi geçti, ayağa kalktı ardından da, ön bacaklarını tâ ileriye atarak gerindi, uzandı, sonra yaylandı, ardından da başını kaldırdı ata, atlıya baktı, gözlerinde bir şimşek çaktı. Mustafa onun birden, yıldırım gibi gerilip öteki çalının içine atladığını gördü. Şimdi dağda incecik otlara, kurumuş çirşiklerine, kurumuş dikenlere, çiçeklere, kekiklere, almageyiklere binlerce küçücük küçücük sümüklüböcek sıvanmış, kayalıkların arası sütbeyaz kesilmiştir. Uzaktan kar yağmış gibi, baharda uzun boyunlu ak yoğurt çiçekleri açmış gibi gözükür. Kayalıkların dibinde, pırnar çalılarının. kesme, hartlap ağaçlarının, mor gölgeli mersinlerin altına kısacık saplı, yumuşacık, kahverengi toprağa serilmiş, çok sarı çiğdem çiçekleri açar, kayalıkların aralarından sapsarı, yalp yalp sarılar fışkırır. Dağlar, kayalar sapsarı kesilir. Mor sümbüller açar, keskin mor kayalı dağlarda, kayalıkların arasında ince, dalga dalga bir yel dolaşır, yumşacık, sümbül kokularıyla yüklü... Atlar sümbül yerler mi, çiğdem çiçeği, nergis yerler mi? İnekler yerler. Sütleri, yağları sümbül kokar, mora çalan, azıcık mavi. Üstünden bulut geçince, kayalıkların arasında açmış, uzun, mor yaldız salkımlı sümbüllerin rengi değişir. Çiğdemlere, sümbüllere arılar konar mı ki? Nergislerin kara, sarı gözlerinin içine arılar girmezler

mi?

Dışarda köpekler, dışarda kesik bir baş, kapının üstüne kıvrıcık, uzun kara saçlarından asılmış, gülen. Dışarda üst-üste sıvanmış, üstüste sarhoş olmuş uçuşan arılar... Bir dışarıya çıkabilse, ne var ki korkacak dışardan, Mustafa hiç korkmaz ki, üstelik de dışarda ayışığı var, karanlık yok ki korksun. Üstelik de köyün bütün köpekleri... Aaah, ayağa kalktığında dizleri zangırdamasa... Tırtıl Yusuf da korkmuyor, Kuş Memet mi, o mu, o hiç bir şeyden, Salmandan bile korkmaz. O Nuri Çocuk mu, korkar görünür, oysa köyün en korkusuz çocuğu odur. Poyraz mı, Aşık Ali mi? Aşık Ali ancasından korkar, o öksüz, amcasının karısı onunla kardeşini her gün, her sabah bir iyice döver. Keyf için, keyfinin beyi misin kadının, döver. Babasıyla bir gün öteki, denizin yanındaki kasabaya gitmişlerdi, doru, uzun bacaklı bir atın sırtında. Uçsuz bucaksız bir portakal bahçesi çiçek açmıştı, ortalık apak olmuştu, apak bir bulut inmiş, yeşil dalların üstünü örtmüşçesine. Bir de kokuyordu çiçekler, kokudan başı dönmüştü Mustafanın. Ak çiçeklere arılar çokuşmuştu. Her portakal ağacı arıdan yıkılıyordu. Her ağaç, tepeden tırnağa çiçeğe, arıya kesmiş vızıldıyor, uğulduyordu. Babasına yalvardı, bu gece burada kalalım, diye. O gece orada, bahçenin uğultusunun, çiçeklerin kokusunun içinde kaldılar, seher yeliyle birlikte uyandılar, incecik yel, kokular, üstlerine çığ yağmış çiçeklerdeki uyuşmuş ıslak arılar... Arılar doğacak güne karşı usul usul kanatlarını oynatmağa çalışıyorlardı. Yumuşacıktılar. Bu sabah menekşe rengiydi dağların üstü, ılık, kokulu, hoş... Birden ovaya, portakal bahçesine gölgeler düştü. Büzüşmüş yapraklar, yumulmuş çiçekler açıldı... Üstlerine ışık değince arılar canlandılar. Kanatları binbir ipiltide titredi. Sonra her şey bir buğu içinde kaldı. Mustafa taddan dört köşe olmuş, kanat takmış uçuyordu. Uçarak gitti, bir ağacın köküne uzun uzun işedi. Bir kuş, sarıasma, büyük, hiç öyle güzel sarı görülmüş değil, çiğdem çiçeklerinden bile daha koyu sarı, gagası uzun, kara, uzun gövdeli, uzun kanatlı bir kuş, geldi portakalın en uç dalına kondu. Mustafa bu sarıasmayı biliyordu. Bu kuşlardan Salman belki yirmi tane vurmuş bir sepete doldurmuş getirmişti, o ma-

vi kuş olayından sonra, getirmiş Mustafaya değil de Zero anasına vermişti. Üç tane de birbirine bağlı sarıasma getirmişti. Sarıasmalar büyük, ballı sarı incirleri çok severler. İncir mevsiminde nereden gelirlerse gelirler, sarıasmayı da Zeroya vermişti, Mustafaya yan yan bakarak. Dışarda bir uğultu mu var? Mustafa kulak kabarttı. Şimdi kalede leylekler olmalıydı. Her gece leylekler sürüyle gelir kalenin yüce burçlarına konarlar, orada sabaha kadar hep birden gagalarını takırdatarak uyurlardı. Sabah olunca da hiç kanatlarını sallamadan öyle süzülerek ovaya inerlerdi. Leylekler olsaydı hemencecik, şimdi dışarıya çıkar, kesik başı görür geriye dönerdi. Şimdi burada sabah olunca, anası bakardı ki, o, Mustafa yatağında yok, kıyameti koparırdı oğlumu Salman almış götjirmüş, diye. Avlu kapısını onun için açmak kolaydı. Ama o kesik başın altından geçip nasıl eve girecekti, kim yok kimsecik yokken ortalıkta? Yöresinde de yeşil sinekler, her biri kurşun gibi, çakararak uçan, eşek arıları, her birisi canavar, insanı yakalayınca parçalayan, kıpkırmızı, tüylü, her bir tüyünde bir yıldırı... Kesik baştan şıp şıp, diye aşağıya, diz boyu tozların üstüne de durmadan kan damlar, tozlar oyulur. Köpekler karşıya oturmuşlar yalanıyorlar, gözlerini baştan ayırmadan. Köpeklerin içinde de beş tane de at gibi kaya mavisini tüylü çoban köpeği var. Bunlar, Baş çobanın beş köpeği, dedi Süllü, her birisi insandan da daha akıllı, gelmişler, gözlerini Baş çobanın gülen yüzüne dikmişler, onun oradan inmesini, değneğini eline almasını, önlerine düşmesini, sürüye gitmesini bekliyorlar. Onun öldüğünü, diyor Süllü, köpekler iyice anlayınca, onun oradan inemeyeceğini, kimbilir nasıl kıyameti koparacaklardır, diyor. Oysa köyün köpekleri, belki de, onlar için, onların acılarına katılmak için buraya toplanmışlardır. Yoksa niye orada öyle durup kıpırdamadan, ürmeden beklesinler?

Salman yukardan aşağı ırmağa koştu, yıldırım gibi uçuyor, yanında da Baş çobanın gövdesi, hemen suya atıldı, suyu yarararak karşıya geçiyordu. Suları öfkeden minare boyu fışkırtarak, arkasında da gövde.

Mustafa kesik başa, geliyor, geliyor, dedi. Gökyüzüne baktı, gökyüzü safi yıldız. Yıldızdan en küçük bir mavi yeri,

karanlık yeri bile gözüküyor... Yıldır yıldır bir gökyüzü, yıldıza kesmiş, başını kaldırıp bakamazsın. Geliyor, geliyor saklanalım. Saklanalım, dedi kesik baş. Ilgınların altına gittiler. Salman suyu geçmiş, hançerini çekmişti, iki yüzlü, uzun Çerkes hançeri. Hançerden şıp şıp kan damlıyordu. Baş çoban, Baş çoban bulacağım onları. Sen de ara, sen de ara, ulan nereye gitti o başın? Öfkeden kuduruyordu. Boyu iki üç misli uzamış, bıyıkları, saçları diken diken olmuş, gözlerinden yalım saçılıyor, hançerinden de oluk oluk kan akıyordu. Yemlik saman, acı acı samana karışmış, yemyeşil bir ot var, ekinlerin arasında biter, ekin boyu uzar, çiçekleri mavidir, her yerde, bütün tarlalarda, bütün öteki bitkilerin kokusunu bastırır, yalnız o kokar, çok keskin, insanın burun deliklerini yakar, işte o, bu gece olduğundan da daha keskin kokuyordu. Koksun, koksun, Mustafaya iyi geliyor. Aaah, şimdi ayağa kalkınca, hacakları feldirdemese, düşmeden oraya kadar yürüyebilse, ne var, ne var bu kadar korkacak, işte orada, kesilmiş gülen bir baş, yabancı da değil, Baş çobanın başı... Ne iyi, ne yumuşak, ne yürekli, ne de güzel bir türkü söyleyen bir insandı. Onun başından hiç insana bir kötülük gelir mi, gelmez ya. Mustafa kalkmağa, yemlikten çıkmağa çabalıyor, bir türlü de bu işi başaramıyor, en sonunda, karanlıkta kır atın gözlerine bakıyor, onun gözlerinden bir umar umuyordu. Geliyor, kesik baş, geliyor. Ne yapıyorsun sen? Dur, sana yapacağını yapmış zaten, dur, ben gireyim ılgının kökünün altındaki kum çukurunun içine... Dur, ne yapıyorsun, deli misin? Mustafa soluk alamıyordu. Ben de seni bir şey sanıyordum. Bak, gövden de onunla birlik olmuş beni parçalamağa geliyor. Başsız gövdeyle Salman, ikisi birden ılgının altına giriyorlar, Baş çoban başını almak için eğiliyor, bulamıyor, baş yitiklere karışmış, çobanın gövdesi kumlara yatıp debeleniyor kederinden. Salman, ona, ağlama diyor. Az sonra o Mustafayı bulacağım, onun kellesini kesip konaklarının avlu kapısına asacağım, orada kıyamete kadar kalacak, etini arırlar, yeşil sinekler, sarıca, hem de eşek arıları yiyip bitirecek, kemiği de babası mezarından uyanıncaya kadar orada kalacak. Bağırıyor, sesinin yettiği kadar ağzını ardına kadar açmış bağırıyor, çırpınıyor. Sesi kayalıklarda bir, iki,

üç, beş kez oradan oraya yankılanıyor, koyaktan koyağa. Kayalıklardaki bütün kartallar, bütün kelkerkezler, bütün atmacalar, bütün deldelliciler havalanıyorlar. Salman, ağzı bir karış açık durmadan bağılıyor, bulacağım, bulacağım o Mustafayı, o Mustafa benim babamı, İsmail Ağayı öldürdü. İki yüzlü Çerkes hançerini onun yüreğinin başına üç kere, karç, karç, soktu çıkardı, soktu çıkardı. Onu bulacağım. Kesik baş, kesik baş, ne yapalım, bulacak, kaçalım. Dur sen şimdi. Kesik baş ılgının tepesine çıktı, silme yıldız gökyüzüne baktı, yıldızların şavkı ırmağa vurmuştu, ırmak safi yıldız akıyor, geçtiği yerleri altın, yıldız ışıltısına boğuyordu. Kale, dağ, ova tepeden tırnağa bir yıldız yalbürtüsüne batmış çıkmıştı. Dünya, suyun altı, dağın arkası, toprağın altı, ortalık öylesine ışığa batmıştı ki, apaçık görünüyordu. Kayalar sıcaktan çatır çatır ediyor, tütüyordu, yıldızların ağır şavkı altında. Dünya balkıyordu. İn oradan seni göreceksin Salman. İşte gördü geliyor. Birden ortalık karardı, her yer karanlığa battı. Salman, yerde debelenen gövde gözükmez oldu. Sonra da o anda yıldızların şavkı birden patladı. At arabaları geliyordu aşağıdan tekerlerindeki çampara, atların boyunlarındaki zil sesleri bütün ovayı doldurmuş. Nakışlı yeşil, Bursalı Ferhat Usta arabaları, nakışlı kırmızı, Şamlı Hüseyin Usta arabaları, yüzlerce arka arkaya sıralanmışlar, besili al, doru, kır atlarıyla çeltik salaklarından kasabaya çeltik taşıyorlardı. Işık ortasında kalıp gözleri kamaşmış, ne yapacaklarını bilemez olmuş, ışıktan yörelerini göremeden gidiyorlardı. Yeşil sinekler geldi, çelik yeşili, bir derin, keskin ışık çizgisi olarak, ılgının tepesindeki başın yöresinde dolaştılar, dolaştılar, başın yöresinde çelik yeşili pırıldayan çizgiler çizdiler gittiler. Başın yöresinde çelikten ışık çizgileri kaldı, yeşil, in oradan diye bağırdı Mustafa, beni ele vereceksin. İstersen in de git gövdenin üstüne kon da başsız kalmasın Baş çoban, değil mi? Yazık ona, o kendi kestirmedi ya başını, Salman kesti. Yoksa o Salmanın başını kesecekti. Salman sürüleri de aldı götürdü, satacak Halepte. Bizi, anamı da, beni, amcam Hasanı da, Hazalı, Peroyu da aç bırakacak bizi Çukurovada. Biz de memlekete, Van gölüne gideceğiz aç kalırsak, anam da Salmanı öldürttürürse... Onu yaşatmayacak

Zero. Zero, Van gölü kartallarının kızkardeşidir. Ben ona acıyorum, kendime de acıyorum, Salmana da, sana da kesik baş, istersen git kendi gövdeneye. Orda durup da beni ele verme. Mustafa ılgının köküne sokuluyor, yumuldukça yumuluyordu. Kesik başın yöresinde de sineklerin çizdiği çelikten yeşil çizgiden halkalar, halkalar gittikçe de çoğalıyor. İiinin, oradan... Salman öfkeden kudurmuş, hançerini çekmiş geliyordu bir fırtına gibi, elini kolunu sallayarak, ortalığı birbirine katarak... Birden ılgının üstündeki başın gülmesi kesildi, yüzü karardı. Yüzü kararır kararmaz da, o anda da ırmak, yıldızlar, kumlar, çalılar, kartallar birbirine girdi. Yerden göğe sular, kumlar, kırlangıçlar savruluyor, toprak sarsılıyordu. Bu keşmekeşin ortasında kalmış Salman, kolları kanat gibi açılmış, bir havaya kalkıyor, bir yere düşüp seriliyordu. Döndüren sert bir yel onu alıp alıp yere vuruyordu. Küt küt. Esen fırtına gövdeyi de yerden almış oradan oraya savuruyordu. Salman beni kurtarın, diye yalvarıyordu. Göz gözü görmez bir fırtınanın içinden bir ses, al işte seni kurtardım, dedi. Hemencecik de fırtına durdu. Salmanın üstüne başına, ağzına, saçlarına, bıyıklarına, çizmelerine kum dolmuştu.

Uçtaki at daha kütür kütür yemini yiyordu. Ne biçim at bu be, bir türlü doymuyor akşamdan bu yana. Ötekiler doydular, bu bir türlü kesmiyor kütürdetmeyi.

Salman üstünü uzun çırttı. Gökyüzü açılmıştı, silme yıldızla döşeliydi. Yıldızlar ırmağı da doldurmuşlar, ağzına kadar, aşağıya Akdenize, geçtikleri yeri ıştırarak akıyorlardı. Ilgının başındaki kesik başı görünce bir sevindi, bir sevindi, sevincinden deliye döndü. Kan damlayan hançerini sallayarak koştu kesik başa. Nerede, nerede o Mustafa, nerede? Yoksa onun yerine seni parça parça ederim, burnunu, kulaklarını, dudaklarını keserim, gözlerini oyarım. Nerede o, nerede o Mustafa? Mustafanın büzülmekten kasılmaktan bütün bedeni sanki çont olmuş, kıpırdayamıyordu. Gene birden yıldızlar silindi, ortalık karanlığa kesti, kartal sesleri doldurdu ortalığı, sonra birden gene açıldı. Kesik başın kaşları çatıldı, yüzü bir kaya parçası gibi oldu, saçları dikeldi. Mustafa aşağıdan onlara bakıyordu. Salman azıcık korkar

gibi yaptı ya daha üstüne geliyordu bağırarak kesik başın. Bu sırada gövde de ayağa kalkmış, Salmanın ardından koşuyordu yordamlayarak, elinde de bir değnek vardı, körlerin ellerindeki değnekler gibi. Değneği kaldırdı, Salmana indirecekken vazgeçti. Kesik baş çılgına döndü, ılgının üstünden atlamasıyla Salmanın başına vurması bir oldu. Yere düştü hızla, kumları fışkırttı, bir daha vurdu Salmana, Salman sallandı, elindeki hançer yere düştü, kumlara saplandı. Daha çok kanamağa başladı, kumlar üstüne akan kanları yutuyordu. Yere düşen kesik baş bir daha, bir daha vurdu Salmana, Salman boylu boyunca yere serildi. Bir süre yerinden hiç kıpırdıyamadı. Gövde geldi onun başucuna oturdu. Eden bulur, dedi. Bu senin için iyi oldu. Beş tane, her birisi birer at kadar kaya mavisi köpek geldi gövdeyi dişleriyle tutup kaldırdılar, yöresini alıp ırmağa aşağı yürüdüler. Irmak gene yıldızla ağzına kadar dolmuş dört yanını ışığa boğarak akıyordu. Haydi gidelim, diye güler kesik baş. Nereye? Nereye istersen oraya. Su pürenlerinin kokusu suya karışmış gelir, acı, güzel, sarhoş eder. Kesik baş hoplayarak, onun yöresinde dönerek, türküler söyleyerek döner. Mustafa da gülerken onun yöresinde oynar. Oynayarak zıplayarak bir pamuk tarlasına düşerler. Toprak yumuşaktır, Mustafanın yılın ayakları ılık toprağa gömülür. Bütün tarla kar yağmış gibi apaktır pamuktan. İlerde yüzlerce kişi eğilip kalkarak pamuk toplarlar. Bunlar pamuk tarlasına girerler oynayarak, gülerken. Pamuk toplayanların çocukları da bunların yöresini alıp onlar da başlarlar kesik başla Mustafanın dört yanında dönmeğe, türkü söylemeğe, bir sevinç kasırgasına tutulup oynamağa. Büyükler, ortadaki türkü söyleyerek zıplayarak oynayan kesik başı, yanındaki Mustafayı, onun da dört yanına halka olmuş kendi çocuklarını görünce zıvandan çıkmış gibi bağırarak dört bir yana kaçırlar. Hem kaçıyorlar tarlanın dışına doğru, hem de korku içinde bir sesle çocuklarını çağırıyorlardı. Çocuklar, bu büyüklere ne oluyor, diye tarlanın ortasında durmuşlar, şaşırılmış kalmışlardı, sonra hep birden gene türkü söylemeğe, oynamağa başladılar. Onlar tarladan ayrılırlarken, çocuklar arkalarından, gene gelin, gene gelin, diye bağıriyorlardı. Onlar tarladan uzak-

laşıp gözden yittikten sonradır ki, büyükler ancak tarlaya dönebildiler. Mustafa büyüklerin bu hallerine çok gülüyordu. Onlar kesik başı görünce bir anda toz olmuşlar, kaçıp saklanmışlar, tarlalar ıvıssız kalmıştı, tıpkı köy gibi. Bir yılan ışığı sesi duydular, yılan ağlıyordu. Kaskatı kesilmiş Mustafa azıcık çözülmüştü, yemlikten atlarsa şimdi atlayabilirdi, kendine gelmişti. Ayağa kalktı, aşağı indi, pencereye kadar vardı, dışarı atlayacaktı ki gene kaskatı kesildi, yenden yemliğe döndü, yaşlı bir at ona acıyarak bakıyordu. Aaah, Kuş Memet olsaydı şimdi yanında, değil kesik baş, oraya bir adam bile asılmış olsaydı görmeğe gene giderlerdi. Ama şimdi, işte korkak bacakları onu çekemiyordu. Kesik başa bir adım atsın yüreği göğsünü öyle bir dövüyordu ki sanki dışarı çıkıp kaçacakmış gibi... Bir kocaman kartal bir yılan yavrusunu tutmuş nerdeyse yiyecekti. Yılan yavrusu kartalın gagasında çırpınıyordu. Kesik baş bunu görür görmez kartala uçtu, bir çarptı kuşa, kuş tıngır mıngır bir yana düştü, gagasındaki yılan bir yana... Kartal, orada cansız kalakaldı. Yılan yavrusu sürünerek Mustafaya geldi, ben, dedi, Yılankalesini gösterdi, şu kalenin sahibi Şahmeranın oğlum. Beni kurtardınız, haydi oraya gidelim. Haydi gidelim, dedi Mustafa, yılan önde onlar arkada Yılankalesine çıktılar. Bir ara yılan ortadan yitti, biraz sonra da geriye geldi. Babam sizi bekliyor, yumun gözlerinizi, dedi, yumdular. Bir de gözlerini açtılar ki ne açsınlar, Şahmeranın karşısındalar... Dileyin benden ne dilererseniz, eeeey benim oğlum kartalın elinden kurtaranlar, dileyin. Kesik baş düşündü, Mustafa da düşündü, kesik baş, ben kendime bir gövde isterim, tıpkı Mustafanın çocuk gövdesi gibi. Şahmeran, olur, dedi, Mustafaya dönen Şahmeran, sen de iste, dedi. Boş ver, dedi Mustafa isteğimi kimse yapamaz. Söyle, dedi Şahmeran, senin isteğini ben yerine getiremezsem, kimse getiremez. Ben de istiyorum, diye güldü Mustafa, haydi bakalım öyleyse, bana da şu kesik baş gibi Salmanın kellesini getirir misin? İşte ona gücüm yetmez, dedi Şahmeran. O Salmanda öyle filintalar var ki, o öyle bir nişancı ki, bu dünyada bulunmaz. Duymadınız mı o bütün gökteki kartalları öldürdü. Çobanbaşının da kellesini kesti. Babasını da öldürdü. Babasını öl-

düren kişi byldr, benim ona gücüm yetmez. Mustafa, kesik başa bir işaret çaktı, haydi gidelim arkadaş, bize ne şahmerandan fayda var, ne de kuşlar padişahından. Kale-den aşağıya indiler. Yaşlı kır at başını kaldırmış ımkırarak ona bakıyordu. Ne vardı ki kesik başın yanında, korkacak ne vardı ki avlu kapısından, koskocaman bir kapı, oban köpekleri de var. Arılar, eşek arıları da... Meraktan lecekti. Işte sabah da oluyor. Gözleri yanıyordu. O uçtaki at da ktrtsn kesmişti, şimdi ortalık ıssızlıktan ın ın ötüyordu. Bu sessizlik onu daha çok korkutuyordu. Ortalığı dinledi, sanki dünya bomboş kalmıştı, hiç bir canlı yoktu, Mustafa tek başına, tek başına, tek başına, yapayalnız... Yemlikten atladığını, kır atın arkasından baktığını, gelip avlu kapısının, kapıya saçlarından asılmış kesik başın tam karşısında durduğunu biliyor. Sonra yüreği delicesine çarparken bir karanlık, ardından bir aydınlık... Arılar çekilip gitmişler, köpekler daha öyle kılarının üstüne oturup gözlerini başa dikmişler, bakıp duruyorlar kıpırdamadan.

Sabahleyin Mustafayı, avlu kapısının sağ köşesinde, oraya yumulup tostoparlak olmuş, kaskatı buldular. ocuk ne konuşabiliyor, ne de gözlerini açıyordu, anası onu yatağa yatırır yatırmaz çözülür gibi oldu, birkaç kez sağına soluna döner gibi yapıp inledikten sonra uyudu.

Zero, sabahleyin erkenden uyandı, giyindi kuşandı, beşibiryerdelerini, altın bileziklerini taktı, Hint işi ak ipek başörtüsünü özenle başına bağladı. Aynada uzun uzun kendisine baktı. Ela gözleri, geniş alnı, kıvırcık, t beline kadar inen saçları, ince uzun boyu, yanağının her iki yanındaki, gülünce daha da ukurlaşıp tatlılaşan gamzesiyle hala olağanüstü güzel bir kadındı. Dal Emine gibi dünya güzeli bir kadın yıllarca yanmış tutuşmuş da İsmail Ağa ona dönüp bakmamıştı bile. Işte bu da onun ölümüne sebep olmuştu. Zero bu kadar güzel olmasa Çukurovanın o kadar erkeği, daha kocasının ölüsü yerden kalkmadan evlenmek için başına şşr müydü? Zero da, ona bu yiğitliği gösterip, Dal Emine gibi soylu bir güzelin yüzüne bakmayan İsmail Ağanın yatağına ölünceye kadar başka bir erkek sokmayacaktı. Onunla evlenmek isteyenlerin hepsine bu haberi gönderiyor, büyük andını

ulaştırıyordu.

«Süllü,» diye seslendi, «Süllü...» Sesi dik, buyurucu, güvenliydi.

«Buyur Hatunum.»

«Süllü, İsmail Ağanın Halepten getirttiği al at nasıl, daha öyle güzel mi?»

«Hem sağlıklı, hem güzel.»

«Onu çek, Ağanın gümüşlü Türkmen eyerini vur. Altın kakmalı dizgini de tak.»

«Başüstüne Hatunum.»

Zeroya ne Hasan Ağa, ne de öteki kadınlar, ne de koruyucular bir şey sormıyorlardı. Zeroya sofada giyinmiş kuşanmış, bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu.

Süllü atı getirince merdivenleri hızla indi, Süllünün dizgini tutmasına bile fırsat vermeden al ata atladı:

«Ben kasabaya gidiyorum,» dedi, atını Süllünün açık tuttuğu avlu kapısından sürdü çıktı. Dönüp ne köpeklere, ne saçlarından asılı kesik başa, ne de gittikçe çoğalan sineklere, arılara baktı, atının başını mezarlığa çevirdi, oraya varınca bir an mezarlık duvarının yanında durdu, başını döndürüp dağın doruğuna, orada dönen kartallara baktıktan sonra gene köyün içine geldi, caminin önünden durmadan geçti. Ortalıkta gene hiç bir kimse gözüküyordu. Gemi dedikleri salın iskelesinde de kimsecikler gözüküyordu, geçeğe sürdü. Su atının karnına kadar çıkıyordu, ayaklarını topladı ama, gene de attan sarkan uzun ipekli fistanının etekleri ıslandı, ona aldırmadı. Irmağı geçer geçmez altındaki al atı doldurdu, kasabaya da, atının başını hiç çekmeden böyle doludizgin girdi,

Doğru candarma komutanlığına gitti. Komutan onu ayakta karşıladı. İsmail Ağanın sağlığında birkaç kez ~~evlerine~~ gelmişti. Zero, beyaz başörtüsünü düzelterek Yüzbaşının gösterdiği sandalyaya oturdu:

«Bir ölü daha var,» dedi, «bizim Baş çoban. Kellesini keşip Çoban Cemşitle bize yollamış.»

Olayı baştan sona kadar olduğu gibi anlattı.

«Demek kesik başı avlu kapısının yıldızından indiremiyorsunuz?»

«İndiremiyoruz. O, her dediğini yapar. O kesik başı ben oradan indirirsem o da Mustafayı öldürür.»

«Biz onu oradan indiririz.»

«Siz başka.»

«Biz, Doktor Bey, Savcı Bey yarın köye geliyoruz.»

«Buyurun Yüzbaşım, bu sefer bize buyurun.»

«Olur Zero Hatun.»

Zero ayağa kalktı, Yüzbaşı onu kapıya kadar geçirdi. O, merdivenleri inerken uzun uzun arkasından baktı.

Daha gün doğmadan beş candarmayla Uzatmalı Onbaşı köye geldiler. Köyde siniler sinek yoktu, bomboştu. Caminin sofasına yerleşip, ötekileri beklemeğe başladılar. Kuşluğu biraz geçe ıssız köyde Fordun sesi bir bomba gibi patladı. Yüzbaşı, Savcı, Doktor Fordtan indiler.

Yüzbaşı sert:

«Nerede Memet Efendi?» diye sordu.

Onbaşı:

«Köyde kimse yok Yüzbaşım. Her şey bir ölü sessizliğine bürünmüş, şaşılacak bir şey. Birkaç saattir buradayız ne bir canlı gördük, ne de en küçük bir ses duyduk. Sanki köyü boşaltalı on yıl olmuş.»

«Memet Efendinin evini biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«Git de onu al getir.»

Onbaşı iki candarmayla koşarak Memet Efendinin dağın dibindeki iki katlı, toprak damlı evine gitti. Kapıyı çaldı, içerden hiç bir ses sada gelmedi, Onbaşı bağırdı çağırdı, gene ses yok. Sonunda:

«Onbaşıyım ben, Uzatmalı Onbaşı,» diye bağırmayı akıl etti. «Yüzbaşı, Savcı, Doktor Bey camideler. Memet Efendi, seni istiyorlar.»

Memet Efendi:

«Başüstüne Onbaşım, kusura kalma uyuyordum. Başüstüne, hemen geliyorum,» diye telaşla kapıya koştu. Hemen, candarmaları bile beklemeden yelyepelek caminin yolunu tuttu.

«Hoş gelmişsiniz köyümüze, hoş gelip safalar getirmişsiniz. Hoş gelip safalar getirmişsiniz. Buyurun, buyurun.»

«Önce sen buyur hele Memet Efendi, ne oldu bu köye, nedir bu hal?»

«Hiç sorma hiç sorma, hiç sorma Yüzbaşım, bakın hele oturacak bir yer bile yok. Bir döşek bile. Hele buyurun bize de, konuşalım.»

«Olmaz, burada konuşalım.»

«Öyleyse döşek yastık.»

Cami avlusunun dışına çıkıp evine doğru bağırdı:

«Camiye döşek yastık, döşek yastık getirin.»

Gene telaşla, gözleri korkudan feldir feldir, geldi Yüzbaşının karşısında durdu.

«Evet Memet Efendi nedir bu köyün hali? Köylüler neredeler, ortalıkta hiç bir hayat eseri yok.»

«Köydeler efendim, hepsi köyde. Ama o kelle köye gelir gelmez, oraya, kapıya saçlarından asılır asılmaz kaçtılar, evlerine sığındılar, bir daha da başlarını dışarıya çıkarıp bakmadılar bile.»

«Ne tuhaf iş, niçin?»

«Korkuyorlar efendim.»

«Kimden, Salmandan mı?»

Memet Efendi sustu.

«Kesik baştan mı, bir uğursuzluktan mı?»

Memet Efendi gene susuyordu.

«Bizden mi?»

«Çok dayak yemişler Yüzbaşım, köylünün yarısı daha yatakta. Ayakları yara çoğunun, basamıyorlar.»

«Onlar da bulsunlar Salmanı, himaye etmesinler o katili. Salmanı sizden isterim Memet Efendi. Salmanı bana er ya da geç getireceksiniz.» Ayaklarını yere vurdu. «Daha bu başlangıç daha, Salmanı yakalayıp bana getirmezseniz ben de bu köylüde kemik bırakmam, işte Doktor, işte Savcı şahit olsunlar ki Salman getirilip bana teslim edilmeden sizde kemik bırakmayacak un ufak edeceğim. Hepinizi yatalak edeceğim.»

«Başüstüne Yüzbaşım.»

Bu sırada evden döşekler, yastıklar gelmiş caminin diz boyu yüksekliğindeki sofasına serilmişti.

Yüzbaşı:

«Haydi Savcı Bey, Doktor Bey gidelim de şu kesik başa bakalım, ne tuhaf iş bu böyle.»

Memet Efendiye döndü:

«Salman haber göndermiş, o baş oradan inerse önce İsmail Ağanın oğlunu öldürür, sonra da köyü yakarım, demiş, doğru mu?»

«Öldürür efendim, yakar efendim.»

«Biz burada neyiz?»

«Öldürür efendim, yakar efendim.»

«Şimdi biz gider de o kesik başı oradan indirirsek?..»

«Öldürür efendim, yakar efendim.»

Camiden çıkıp konağa yürüdüler.

«Bu Salman gökte ne kadar kartal varsa hepsini düşürmüş bir seferinde. Attığını hiç boşa salmıyor, her kurşunda gökten bir, birkaç kartal indiriyormuş.»

«Gördüm efendim, şu iki kendi gözümle gördüm efendim.»

«Bu Salman deli mi?»

«Yok efendim, kendi elimizde büyüdü, bu köyün çocuğu, cin gibi akıllı.»

«Peki bu işler ne öyleyse?»

«Korkuyor efendim. O, her şeyden, eskiden beri korkar efendim. En çok da babasından, öldürdüğü babasından korkardı.»

«Yok be Memet Efendi, atıyorsun, korkak adam hiç böyle işlere kalkışır mı?»

«Atmıyorum efendim, kalkışır efendim. Atalar ne demiş, yiğit yiğide yad olmaz. Yiğit adam insana kıyamaz. Şu Baş çoban şu dünyada kıyılacak kişi miydi, bir babayığitti, boylu poslu, bir yakışıklıydı, şöyle bir kıyam yüzüne bakamazdın, bir de diz çöküp oturdu da eli saza attı mı, şu Osmanlı toprağında üstüne türkü söyleyen, hikaye anlatan yoktu. Bir Köroğlu anlatırdı kırk gün kırk gece. İsmail Ağa onu canı gibi severdi.»

«Evet, anlıyorum.»

Konağa vardılar, köyün bütün köpekleri kış üstü oturmuşlar gözlerini kesik başa dikmişlerdi. Arılar, sinekler, yeşil sinekler türlü türlü, biçim biçim bütün kapıyı, avlu du-

varını kaktüslerden bu yana almışlar, oğul verir gibi salkım salkım başın yöresinde uğulduyorlardı.

«Bu ne?» diye bağırdı Yüzbaşı. «Bu ne kadar arı, sinek böyle; dünyanın bütün sinekleri, arıları bu başın etrafına birikmiş. Ne dersiniz Doktor Bey?»

«Bu köyde çok sinek, çok da arı olmalı.»

«Var,» dedi Memet Efendi. «Bu Çukurovada arıdam, sinekten geçilmez.»

«Onbaşı, kim indirecek bu başı oradan?»

Bu sırada Zero Hatun, Hasan Ağa, arkasından ~~Hasanla~~ Hüseyin, onların da arkasından Sefer avlu kapısını açıp elleriyle arılardan korunarak bir koşu kendilerini dışarıya, konukların yanlarına atmışlardı.

«Hoş geldiniz, yukarıya buyurunuz,» diye onları konağa buyur etti Zero.

«Sağol Hatun,» diye Yüzbaşı ona saygılıca karşılık verdi. «İşimizi bitirelim de...»

«Ramo indirir Yüzbaşım. Kürt Ramo hiç bir şeyden korkmaz.»

«He valla ben indiririm Yüzbaşım. He valla ez hiç bir şeyden korkmuşnaki. He valla benim altına bir taş gerekmişe. He valla.»

Ramo çok uzun, geniş omuzlu, uzun yüzlü, kartal burunlu birisiydi. İlk bakışta insan onun yüzünü göremiyor, salt kocaman tahta burnunu görüyordu.

Ramo tüfeğini Onbaşıya teslim edip köpeklerin önündeki büyücek ak mermer taşa gitti, taşı yuvarlayarak kapının önüne kadar getirdi, bir şeylerden kuşkulanmış olacak ki eğildi taşı incelemeğe koyuldu, ardından da taşı kucakladı aldı olduğu yere bıraktı.

«Ne o Ramo, ne oldu?» diye sordu Yüzbaşı.

«Görmedin mi, o taşın üstünde yazı varmışkine, ben o taşın üstüne çıkmanem, günahdır Yüzbaşım.»

«Yahu Ramo o eski Yunandan, küffardan kalma bir yazı. Ne ilgisi var?»

«Ben bilmenem Yüzbaşım, sen beni vursan, o yazıdır, ben o taşın üstüne basmanem.»

Hemen başka bir taşa koştu. İkinci taşı baştan sona in-

celeyen Ramo, o taşa da bir kadın başı kabartması gördü ya aldırmadı, yazı yoktu. Taşı kapının önüne kadar yuvarladı, üstüne çıktı.

Savcı güldü:

«Bak bak Ramo, altındaki taşın üstünde de bir tasvir var.»

Ramo:

«Görmüşem,» dedi. «Onu görmüşem, üstüne de basmışem, bir avrat başıdır o, yazım değildir.»

Usulca uzandı, başı biraz kaldırıp saçları yıldızdan kurtardı. Yöresinde arılar dönüyorlardı ya ona bir şey yapmıyorlardı. Başı getirdi, iki eliyle biraz uzağında saygılıca tutmuştu. Yüzbaşıya uzattı.

Yüzbaşı sert komut verdi:

«O başı hemen camiye götür ve musalla taşının üstüne koy. Ve de başında biz gelinceye kadar nöbet tut. Dikkat et, kimse yanaşmasın taşa.»

«Baş üstünedir kumandanım. Hemen camiye götüreceğim Baş çobanın başını, kimseyi yaklaştırmayacağım. Bak, bu baş gülüyor Yüzbaşım.»

Yüzbaşı çok ciddi:

«Ne tuhaf, gülüyor,» dedi başını sallayarak. «Bu köy de çok tuhaf, şu köpeklere bakın, sanki her birisi bir köpek heykeli.»

«Kıpırdamıyorlar,» dedi Savcı.

«Bir bildikleri var,» diye köpeklere bir göz attı Memet Efendi. «Bu baş buraya asıldı asıllı, tam üç gündür, belki de dört, bilemem artık, bu köpekler burada kıpırdamadan böyle duruyorlar. Ne yiyor, ne içiyorlar, ne de kıpırdıyorlar.»

«Tuhaf,» dedi Doktor.

«Baş gitti, bakın arılara, daha kapıda kaynaşıyorlar.»

«Bir kısmı Ramoyla birlikte gitti,» dedi Doktor, «ama gene de çok tuhaf köpekler daha kıpırdamıyorlar.»

Ramonun arkasından onlar da camiye aşağı yöneldiler. Camide Ramo başı musalla taşının üstüne koymuş, tüfeğini takmış nöbete durmuştu. Gidip geliyordu, bir aşağı bir yukarı, koskocaman tahta burnuyla.

«İmam nerede?»

«Burada Efendim.»

Memet Efendi İmam Ferhat Hocayı çoktan çağırtmıştı.

«İmam Efendi, bu ölüyü yıkayacaksın.»

«Yıkarım efendim.»

«Su hazır mı?»

«Şimdi hazırlanır efendim, bir çaydanlık su. Şimdi kaynatır getirirler.»

«Peki, şu başın etrafındaki arılara, bu sineklere ne oluyor?»

«Sineklerle arılar ölüleri severler efendim. Bir de kelekler...»

«Çiçek gibi.»

«Çiçek gibi değil, başka türlü.»

«Köylüler artık hiç dışarıya çıkmayacaklar mı, köpekler hiç oldukları yerden kıpırdamayacaklar mı?»

«Köylüler çıkarlar efendim, emrederseniz emrinizi söyleyim köylüye efendim, köpeklere gelince köpekler hakkında fazla bir fikrim yok. Yalnız beş tanesi, o at gibi irileri, onlar Baş çobanın köpekleri, sahiplerinin başını uğurlamağa gelmişler.»

«Sadık arkadaşlar.»

«Köpekler sadıktırlar.»

Bir süre sustular, gözlerini musalla taşının üstündeki kesik başa diktiler. Ramo daha durmadan bütün ciddiyetiyle nöbette bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu.

Yüzbaşı başını kaldırdı, yüzü gergindi.

«Peki Memet Efendi, Salman şimdi ne marifetler gösterecek, çekip gidecek mi yoksa?»

«O bir yere gitmeyecek. Onun bu köyle, onun bu konakla daha çok görülecek hesabı var. Dal Emine de burada. O, buradan başka bir yere gidemez.»

«Şimdi nerede olabilir?»

«Şimdi o Halep yolundadır. İsmail Ağanın tosun, boğa, koyun, keçi sürülerini satacak, kemerini altınla doldurup geriye gelecektir.»

«Bu başı oradan indirdik diye Mustafayı öldürecek mi?»

«Öldürecek.»

«Köyü de yakacak mı?»

«Eğer yakarım demişse yakar. Ama biz bunu duymadık, Salmanın böyle dediğini.»

«Zero Hatun söyledi.»

«İnşallah doğru değildir.»

«Biz ne yapabiliriz, elimizde topu topu elli candarma.»

«Hiç bir şey yapamazsınız. O, yakında başına on beş tane kendisi gibi atıcı canavar toplar. Bir alay bile onlarla başa çıkamaz, tıpkı Zalımoğlu gibi.»

«Onun sesi soluğu çıkmıyor. Bir yıldır ortada yok.»

«Var.» dedi Memet Efendi.

«Nerede?»

«Salmanın peşinde.»

«Niçin?»

«Salmanı öldürecek. Hem Salmanı öldürecek ün sahibi olacak, hem de onun kellesini Arif Saim Beye götürüp kendisi için af çıkarttıracak. Hem de Zalımoğlu İsmail Ağayı çok severdi, canı gibi. Öldüğünü duyunca üç gün, üç gece ağıt çalmış. Birlikte kök sökmüşlerdi, arkadaşlıkları oradan. Bir de vebali günahı söyleyenlerin boynuna, o, Memik Ağayı öldürmeden önce İsmail Ağadan çok para almış. İşte böyle.»

Bu sırada Ferhat Hoca elinde bir kova soğuk su ve bir çaydanlıkla geldi. Çaydanlığın deliğinden buğu çıkıyordu.

Savcı:

«Şimdi Hoca efendi söyle bakalım, geçen seferki gibi, bu Baş çobanın ölüm sebebi neymiş?»

«Olur Müddeiumumi Bey.»

«Önce adı, babasının adı, anasının adı, doğum tarihi, doğum yeri.»

«Yaz Beyim, buyur, 1315 doğumlu, Köse Kadir oğlu, Fatmadan doğma, Andırın kazası Kürtül karyesinden Baş çoban Hayri vefat etmiştir... Yok yok, öldürülmüştür.»

«Yazdım, teşekkür ederim. Ölüm sebebi?»

«Ölüm sebebine gelince, beş tane kurşun yemiş muhtelif yerlerinden, hem de gece uyurken ve derakap ölmüştür.»

«Gece uyurken öldürüldüğünü ne biliyorsunuz maktulün?»

«Baş çoban çok babayiğit, Salmandan da daha iyi silah kullanan birisiydi. Onu ancak uykuda öldürebilirdi Salman.»

«Olabilir. Kurşunları neresinden yemiştir, dersiniz?»

«Bak Müddeiumumi Bey, bak!»

Musalla taşındaki başa gitti.

Ramo:

«Yasak!»

Yüzbaşı:

«Haydi Ramo, seni unuttuk, nöbet bitmiştir.»

Ramo gönülsüz gönülsüz, oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi somurtarak nöbetten ayrılıp öbür candarmaların yanına gitti.

«Bakın, işte bir kurşun sağ kulağında, bir de sol kulağında... Bir kurşunu yiyince sağdan soluna dönünce ikinci kurşunu... Bağırırken ağzını açınca, üç kurşun da oraya. İki kurşun da bedenine.»

«Niçin?»

«Ondan çok korkuyordu Salman. Herhangi bir sebepten sağ kalabilmiş olsaydı Çobanbaşı, o zaman Salmana bu dünyada kaçacak delik bulunamazdı.»

«Teşekkür ederim Hocam.»

«Bir şey değil.»

Ferhat Hoca kollarını sıvadı, çok ciddi bir yüz takınarak önündeki başı sabunla iyice yıkadı. Sabunu Zero göndermişti Mustafayla. Mustafayla bir metre kadar da başa kefenlik patiska yollamıştı. İyice yıkanan başı bir havluyla kurulayan Ferhat Hoca, onu kefene sardıktan sonra yanına yönüne bakındı, köylüler teker teker evlerinden çıkmışlar ikircikli caminin önüne gelmişler, bekliyorlardı.

«Gelin,» diye bağırdı Ferhat Hoca. «Şu garibanın namazını kılalım.»

Kalabalık, Hoca önde, onlar arkada namaza durdular.

Köylüler, ellerinde bir tahtanın üstüne koydukları baş mezarlığa giderlerken, ötekiler de öğle yemeği yemeğe konağa gidiyorlardı. Bu bölgede Zeronun yaptığı yemekler, İsmail Ağanın verdiği şölenler çok ünlüydü.

Başı Müslümün yanına kazdıkları bir mezara koyup üstüne mersin dalları attıktan sonra toprakladılar.

İşte bu evi bu suyun kıyısına, bu ulu dutların altına kendi elceğiyle yıllar yılı uğraşa uğraşa Topal Hacı Abbas Usta yaptı. Elleri boğum boğumdur ve pos bıyıkları sigara dumanından kınalanmıştır. Saçları apaktır, lekesiz. Geniş omuzlarından birisi, sağ omuzu epeyce düşüktür. Onun ne zaman bu köye geldiğini şimcilerde pek anımsayan yok. Eskiden köylü, köyde hiç bir canlı, siniler sinek kalmamacasına yaylaya çıkarlardı. Bir yayla dönüşlerinde gelmiş bakmışlardı ki orada, suyun kıyısında pos bıyıklı azıcık da aksayan bir adam uğraşıp duruyor.

«Hoş geldin,» dediler.

«Hoş bulduk,» dedi. Gözlerinin içi hep gülüyordu, yöresi de birtakım araçlarla doluydu. Hoşlarına gitti bu yabancı'nın halleri.

«Ne yapıyorsun burada?»

«Kendime bir ev yapıyorum. Bu kıyının sahibi varsa söylesin, kaç paraysa vereyim.»

«Yap evini, istemez para,» dediler. «İstersen evini yapmağa biz de yardım edelim.»

«Sağolun,» dedi Abbas Usta, «ben kendim yaparım.»

«Ne iş gelir elinden?»

«Çok iş gelir,» diye gözlerinin içi ışılayarak güldü Abbas Usta. «Bu yer çok güzel,» diye de ekledi. «Kuran çok güzel bir yere kurmuş köyünüzü. Şu kale, şu mor kayalıklı dağ, şu koskocaman akan ırmak, şu aşağıda dümdüz uzanan ova, şu karşıdan gelen püren kokuları.»

«Şu dağdan gelen kekik kokuları.»

«Şu hayıt, şu fesleğen kokuları.»

«Her iş gelir elimden, ağaçtan adam yaparım, demirden kılıç, örs, saban demiri, dirgen, orak, bıçak, hançer, mavzer, tabanca yaparım. Demirden çakmak yaparım. Ağaçtan beşik, kirman, iğ, çırkık, oklava, evreç, çamlardan da bar-

dak yaparım. Suyu burcu burcu çam, sedir, mezdeğe kokan... Her bir şey yaparım. Şimdilik kendime bir ev yapayım da.»

Evi için uzun uğraştı. Önce kaleden, aşağıdaki hüyükten taşlar taşıdı nakışlı, yazılı, kabartmalı, taşları kıyıya bir güzelce yığdı. Sonra temeli kazdı usturupluca, derin. Duvarı ağır örüyordu, her karışına bakarak. Duvar bitince, çatıyı bir günde çattı. Sonra, nereden bulmuşsa, çünkü o sıralar köyde hiç araba yoktu, bir araba buldu. Birkaç gün ortadan yittikten sonra arabayı kiremitle tepeleme doldurmuş geldi. O zamanlar köyde bir tek dam vardı, evlerin gerisi hep, çatıları ottan, duvarları kamıştan, ya da çitten huğlardı. Kiremitli ilk evi Topal Hacı Abbas Usta dikti köye. Ev, yanyana üç büyük gözeydi. Birincisi kaleden yanaydı, büyük penceresini açınca bütün görkemiyle dimdik, ak güzel duvarlarıyla kale çıkıyordu karşına. Bir yandan da mavisini bütün köye, ırmağa, oraya yayan mor kayalıklı dağ görünüyordu. Kısıkgediğin, mavi, sarı, yeşil, kırmızı toprakları ışık vurunca balkıyordu. Bu büyük gözede yatacaktı Usta. Nakışlı kilimler, çuvallar, geyik, ayı, tilki postları, tertemiz çarşafklar, yorganlar, döşekler, yastıklar, eski Türkmenden kalma, nakışları sim işlemeli cicimler ortada yığılıydı. Topal Hacı Abbas Usta bu gözeyi Kısıkgedikten aldığı toprakla maviye boyadı. Gözenin duvarını yerden bir arşın kadar yüksek, fırdolayı nakışladı gene kırmızı, sarı, ak, yeşil toprakla. Bu nakışlar ne kilimlerde, ne cicim, ne çorap, ne de çuvallarda görülmüş değildi. Görenin ağzı açık kalıyordu. Topal Hacı Abbas Usta odasını bir cennet bahçesine döndürmüştü. İkinci, orta oda onun işliğı olacaktı, koltuklar, sandalyalar, ceviz ağacından bir masa yaptı, yalın, düz, duvarlarını oymalı tahtayla kapladı, damar damar. Üçüncü odanın büyük penceresi ırmağa açılıyor, pencereyi açınca incecik dalgalarla akan geniş ırmak, serilmiş apak çakıltaşları, çakıltaşlarından sonra başlayan, buradan tâ Akdenize kadar dümdüz uçsuz bucaksız uzanan masmavi ova gözüküyordu. En çok bu odayla uğraştı Topal Hacı Abbas Usta. Köşeye bir demirci ocağı ördü iyi pişmiş kırmızı tuğlalarla. Ocağın yüksekliğı göbeğine kadardı. Ocağın üstüne bir bakırdan davlumbaz koydu, arkasına da yepyeni koskocaman, derisi

mis gibi kokan bir körük bağıladı. Ocağın yakınına üç tane örs dikti. Büyük, orta, bir de küçük.

Ardından bir çam bardak yapmağa koyuldu. En çok da Usta, bu bardakla uğraştı. İçini oydu, boğazını deldi, büyülerden çıkmış bir kuş gagasına benzetmek için çam bardağın ağzını, günlerce terler döktü. Daha işi bitmemişti. Bir de bardağın nakışlanması gerekiyordu. Bununla da günlerce uğraştı Abbas Usta... Bardağın üstüne nakışları oyuyor, bir ışığa güneşe koyuyor, bir gölgeye getiriyor, ayışığına çıkarıyor seyrediyor beğenmiyor, pos bıyıkları öfke içinde gidiyor bardağı kucağına alıp yeniden oymağa başlıyor, alnında boncuk boncuk terler, güneşe, gölgeye ayışığına koyuyor gene. Beğenince tepeden tırnağa sevince kesip pos bıyıkları titriyor. Beğenmediği zaman da yüzü asılıyor, kahrolup içine kapanıyor, durmadan da ofluyor pofluyor. Bardağın karşısına geçip sabahtan öğleye, öğleden akşama kadar seyreyliyor, bir yanlılık görmüşse, suratından düşen bin parça, bir güzellik görmüşse sevincinden deliye dönüyor, bakır cezveyi ocağa sürüp kendisine bir köpüklü sade pişiriyor, kalın bir sigara sarıp başlıyor kahveyi hüpürdetmeğe. Bardağı hayran seyrederek, gözlerini güzel yapıtından alamayarak, bıyıklarının her bir telinde bir sevinç...

Tahtalar oydu, demirler dövdü, boyalar boyadı, kilitler, anahtarlar işledi, zincirler ördü, sonunda da bir gün, tan yerleri ışıırken geçti evinin karşısına oturdu. Kahvesi elinde, sigarası parmaklarındaydı, gün öğleye kadar gözlerini kırpmadan pırıl pırıl, ak badanalı, kırmızı kiremitli evine baktı yüzünden eksilmeyen mutlu bir gülümsemeylen.

Abbas Usta bütün bu işleri yaparken köylü de çoluk çocuk, genç yaşlı dut ağaçlarının altına oturup onun durup dinlenmeden çalışmasını izlediler seslerini çıkarmadan. Topal Hacı Abbas Usta da pek öyle konuşmadı onlarla. Konuşacak vakti yoktu ki, oysa konuşmayı, elindeki işi kadar seviyordu. Onun konuşmaması, yöresine bir göz atmadan habire çalışması, tahtalara, bardağa, duvarlara tuhaf biçimler, nakışlar oyup çizmesi onu bir ermiş bir eski zaman büyücüsü düzeyine çıkardı köyde.

Bir de bu büyücünün görülmedik boy boy, biçim biçim

araçları vardı, buralarda bilinmeyen irili ufaklı bir sürü ke-ser uzun saplı, kısa saplı, dar ağızlı, geniş ağızlı. Üstlerinde çiçek, at başı, kedi, tilki başı, çınar yaprağı, turna katarı olanlar. Sonra testereler, kıl testereler, orta, büyük testere-ler, el testereleri, baltalar, keskiler, çakılar, bıçaklar... Baş-ka da, bu ovada kimsenin şimdiye kadar görmediği, bilme-diği araçlar, pırıl pırıl, menevişli, ağızları elmas gibi parla-yanlar, rendeler, burgular, matkaplar, kerpetenler, taşı, ka-yayı, çakmaktaşını bile oyan araçlar. Sayılamayacak kadar çok. Bir de hafiften topallaması, pos bıyıkları, ayağında kır-mızı Maraş postalları, çizgili ipekten renk renk mintanları ve beline uzun uzun doladığı Şam işi kuşağı...

Öğleyin iskemlesinden ayağa kalktı, evin yöresini dolaş-tı birkaç kere. Kiremitler, pencere, baca akan suya yansı-mıştı. Suda evinin güzelliğini gördü, körüğü çektii, örslere en ağır çekiciyle üçer kere vurdu. Çam bardağı uzun uzun ok-şadı. Kilimlerin bir tanesinin yerini değiştirmek için epeyce dolaştı. Masanın üstüne o yeşil sürahiyi koydu kaldırdı, koy-du kaldırdı olmadı, en sonunda götürdü rafa koydu. Taban tahtalarının üstünde yaylanarak yürüdü hiç bir tanesi yerin-den oynamadı, gıcırdamadı. Sonra kilimlerin üstüne ağız yu-karı yatıp tavanı, tavandaki oymaları, budakları seyretti. Kıvanç içinde kaldı, her şey dediği gibi olmuştu. İşte bundan sonra gönül rahatlığıyla işe başlayabilirdi. Buyursundu ar-tık Kütükçüoğlu Rifat Bey...

Dışarıya çıktı. Karşıda kaktüs ağılıının dibine çömelmiş köylülere yürüdü. Onun geldiğini gören köylüler hemen aya-ğa fırlayıp beklediler.

«Bitti,» dedi sevinç içindeki Topal Hacı Abbas.

«Haydi hayırlısı,» dedi bir yaşlı...

«Hayırlı olsun,» dediler öteki köylüler de.

«Eeee,» dedi, «bir ev bitince sizde ne yaparlar?»

Köylüler sustular.

«İçinizde bana yardım edecek üç delikanlı, üç genç kız, üç tane de yaşlı Hatun var mı?»

«Var,» dediler, «sana hepimiz yardım ederiz Abbas Us-tamız.»

«Öyleyse şu kalenin arkasındaki sürüden bana üç koyu-

nu alıp kim getirecek?»

«Biz,» dediler, deminki ileriye çıkan üç delikanlı.

Abbas Usta onların ellerine para saydı:

«Ayağınızı çabuk tutun,» dedi. «Akşama şölen hazır olmalı, gün batmadan.»

«Atlara binip gider, hemen geliriz,» dediler delikanlılar.

«Hatunlar siz de ateş yakın, kazanlar getirin, işte piring çuvalı, işte de yağ hızmanı.»

Ateşler yakıldı, koyunlar kesildi, dutların altına kilim, döşekler serildi, sahanlar, taslar, kaşıklar, ekmekler, kilim sofralar taşındı evlerden. Daha gün batmadan her şey hazır-
dı ve Topal Hacı Abbas Ustanın şöleni başladı.

«İçinizde rakı içen var mı?» diye sordu Abbas Usta.

«Var,» dediler. «Kızılbaşoğlu Rıza.»

Abbas Usta koştu, içerden bir şişe rakı alıp getirdi Rızanın önüne koydu.

Rıza:

«Berhudar ol pirim,» dedi.

Gece yarısına kadar süren şölende Topal Hacı Abbas Usta konuştu, anlattı, anlattı. Köylüleri, Abbas Ustanın sükunluğu kadar konuşması da büyülemişti. O, artık köyden bir kişiydi. Anaları, babaları, amcaları, kardeşleri gibi bir kişi, köyün ayrılmaz bir parçasıydı. Daha şimdiden bütün köy onunla övünüyordu.

Mustafa günlerdir her sabah daha gün ışımadan Abbas Ustanın evine geliyor, her zamanki yerine, ışık kapısının sağındaki kütüğün üstüne çöküp sırtını duvara verip oturuyor, gözlerini Abbas Ustanın çalışan ellerine dikiyordu. Mustafanın bu huyu epeyce bir süre önce, daha babası ölmeden çok önceleri başlamıştı. Geliyor, Abbas Ustanın karşısına oturuyor, Usta konuşmak istese bile o konuşmuyor, bir sözle Ustayı atlattıktan sonra gözlerini onun ellerine dikiyor hayran, onun tahta oyan, nakışlar vuran, tahtalar oyarak kuşlar, cerenler, keklikler, atlar, develer, ağaçlar yontan ellerine kendinden geçerek dalıp gidiyordu. Çalışırken Ustanın yüzü rahat, güzel, yumuşacıktı. İkide birde de, uykuda gibi, dudaklarını sündürerek puf puf ediyordu.

Babasının sağlığında Mustafaya cevizden oymalı üç tane sandık yapmıştı. Birisinin üstünde ulu bir ceviz ağacı vardı, esen yele dallarını bırakmış, koyağa aşağı sünmüş gitmişti. Üstünde, yanlarında güvercinler uçuşuyordu. Hepsinin de sütbeyaz olduğu belliydi. Ustanın işte hüneri buydu. Tahtayı öyle oyardı ki, güvercini ak düşürecekse, güvercin ak düşerdi. Mavi düşürecekse mavi gibi olur, kırmızıysa, tahta kendiliğinden kırmızıya dönüşürdü. İşte şu yaprak sarı, şu koyu yeşildi. Tansıklar dökülürdü her gün Abbas Ustanın ellerinden. İşte mor bir ceren oymuştu öteki ceviz sandığın üstüne de. Mor ceren olur mu, çizmişti Usta ve de mor ceren olmuştu. Eline sağlık Ustam, demişti İsmail Ağa, ben çok güzel gördüm ama hiç hiç böylesini, morunu görmedim, demek ki Allah morunu da yaratırmış. Abbas Usta da elleri göğsüne kavuşmuş, alçakgönüllü karşılık vermiş, demek ki Allah böylesini de yaratırmış Ağam, demiş, gülümsemişti. Sandıkta bir kedi yavrusu vardı, kulaklarının ardına koskocaman güller sokmuş, tıpkı kızlar gibi. Sonra da sandıkların öteki yüzlerinde büyülu nakışlar, yazılar...

şimdi kanatlarını açmış bir kuş yontusu yapıyordu Usta. Kanatları üç gün önce ortaya çıkmış, daha başı, ayakları yoktu. Kimbilir, ne kuşu olacaktı bu, daha şimdiden, yalnız iki kanadı olduğu halde uçmağa başlamıştı.

Ellerinin içine girerdi Ustanın Mustafa, bütün yüreği, bütün bedeniyle Ustanın ellerindeydi. Hele demirci ocağını yakıp, kömür kızıl kor olunca kıvılcımlar fışkırınca, Usta koskocaman elleriyle kızıl demiri örsün üstüne koyup döğünce, demirden pul pul kıvılcımlar, incecik parçalar dökülünce, döğülen demir bir biçim alınca, Usta demirin üstüne bir güzel nakış işleyince kendinden geçer, mest olurdu. Usta, yaptığı her işin üstüne bir nakış kondururdu. Ne olursa olsun, bir keser, bir orak, bir balta, bıçak, hançer, nacak, saban demiri, çakı, çam bardak, beşik, dirgen, ne olursa olsun Usta onun üstüne kendi çiçeklerinden, kuşlarından, arılarından, böceklerinden birisini kondururdu. Hele bugünlerde, bütün dünyayı unutmak için, her şeyi, utanmasını, korkusunu her şeyi unutmak için Mustafa iyice onun parmaklarının arasına giriyordu.

Babası öldü öleli, bir kez olsun, Mustafayla Usta göz göze gelememişlerdi. Çocuk, ne yapıyor ediyor, onunla göz göze gelmemenin bir yolunu buluyordu. Ve Usta her şeyi anlıyor, Mustafanın o da üstüne varmıyordu. Onun işliğı bu yalnız kalmış, babasının vurulmasından dolayı utancından yerin dibine batan, korkusundan ne yapacağını bilemez hale gelmiş, utancını, korkusunu belli etmemek için çılgına dönmüş bu çocuğun sığıncasıydı. Bu çocuk rahat edebiliyor, kendini unutabiliyor, utançtan, korkudan azıcık uzaklaşabiliyorsa bu işlikte uzaklaşabiliyordu. Utancından kimsenin yüzüne bakamayan Mustafa, babası öldükten birkaç gün sonra işliğe gelmiş, az bir süre şimdiki oturduğu yere oturmuş, şaşkın, korkulu, büyümüş gözlerle, hiç görmemiş, ilk kez görüyormuş gibi ocağa, örslere, kömürlere, öteki araçlara bakmış bakmış, sonra başı önünde çekip gitmişti. O günden sonra böylece her gün işliğe öyle büyümüş gözlerle, dünyayı daha şimdi, şimdi açılmış gözlerle görüyormuş gibi bakmış, arkasından da kalkıp gitmişti. Ondan sonra çocuk tam bir ay işlikten çıkmadı. Hiç bir yere gitmiyor, kimseyle konuşmuyor. Her sabah gözünü açar açmaz soluğu işliğin kapısında alıyor, Usta kalkıp da aptesini alıp namazını kılincaya kadar salkım söğütlerin altında bekliyor, namaz biter bitmez de o, hemen içeriye damlıyor, Usta o gün ocağı yakıp demir dögecekse, onun ocağı yakmasını bekliyor, sonra da yerine çöküp oturuyordu.

Topal Hacı Abbas üstüne çok az şey biliyordu. Köylü de ondan daha çok şey bilmiyordu. Bu köye şu mor sıradağların, Düldüldağının arkasından geldiğini, köylüler yayladan dönünce onu burada evini kurar bulduklarını, evi bir yıl sonra bitirince de bütün köye bir şölen çektiğini... O kadar. Sonra, ev bittikten bir hafta sonra da, Arif Saim Beyin Ford otomobili gibi bir otomobille ince yapılı, karayağız. uzun boylu, incecik kaytan bıyıklı, golf pantolonlu, elinde sedef kakma, altın saplı kırbacıyla bir adam gelmiş köye, Topal Hacı Abbas Ustanın evini sormuştu. Ustayla adam üç gün, üç gece eve kapanmışlar, kapıyı açmadan, dışarıya hiç çıkmadan konuşmuşlardı. Ne konuşmuşlardı bu kadar, köylünün bu konuşuktan en küçük bir bilgisi olmamıştı. Bundan sonra haf-

tada, onbeş günde, ayda, üç ayda bir Fordlu adam köye gelmiş Abbas Ustayla eve kapanıp konuştuktan sonra geri gitmişti. Bu adam Kütükçüoğlu Rifat Beydi. Buranın köylüleri onu bilmiyorlardı ama, bütün şu dağlar, Maraş, Antep illeri, Mersin, İstanbul onu tanıyordu. O, dağlarda, Kozan üstünde, Göksünde, Andırında yedi göbekten beri bilinen nam- lı bir soydandı.

Kütükçüoğlu Rifat Bey köyden gittikten bir hafta sonra yukardan, dağlardan tarlar gelmeğe, gelip Abbas Ustanın evinin önünde durmağa başlamıştı. Tarlarda türlü kütükler geliyordu. Ceviz, sedir, çam, gürgen, meşe... Kütüklerin büyük çoğunluğu dallı budaklıydı. Bu, köylülerin gözlerinden kaçmamıştı. Şimdiye kadar çok tar görmüşlerdi. Tarlar, tahta, salma, yani işlenmiş keresteydi. İşlenmemiş kütükler de gelip geçiyordu ırmaktan, önlerinden. Bu köy, dağlardan ova- ya inişte ilk duraklardan birisi olduğundan tarcılar ister istemez tarlarını ilk olarak buraya bağlıyorlar, bir, birkaç gün köyde kalıp tedariklerini gördükten sonra iplerini çözüp aşı- ğılara akıp gidiyorlardı.

Abbas Usta gelen tarları evinin önüne bağlatıyor, gelen kütüklere bir iyice baktıktan sonra işine yarayacak kütükleri seçip alıyor, dut ağaçlarının altına yığıyor, sonra da bo- zulmuş tarı, tarcılarla birlikte, eskisinden daha iyi bağlayıp kuruyordu. Bu durum yıllar yılı böylece sürüp gidiyordu. Her tar gelişte Usta başkalaşıyor, tar yukardan görünür gö- rünmez, tarı Usta kendisi görmemişse, bir tarın geldiğini, kendi tarının geldiği haberini bir çocuk, bir köylü ona ulaşı- tıyordu. Usta coşuyor, seviniyor, kıyıda gidiyor geliyor, el- lerini açıp kapıyor, tara bakıyor gülümsüyor, ardından da yüzü bir kararıyor, işliğe giriyor çıkıyor, yerinde duramı- yordu. Kimisinde köylüler, tarı daha dağlardan gelirken, tar bir günlük, iki günlük yoldayken haber veriyorlardı. İşte o zaman başlıyordu Ustanın macerası. Ne yemek yiyor, ne uyuyor, durmadan kıyıda, çakıltaşlarının üstünde boyuna yü- rüyor, suyun yukarısına gözlerini dikip bakıyor, karşıdaki kayanın dibinden gelen, büyük kürekleri güne geldikçe ışi- layan tarı görünce artık yerinde duramıyor, çocuklar gibi zıplayarak dolaşiyor, gülüyor, konuşuyor, daha tar kıyıya

yanışmadan o derin suya olduğu gibi atlayarak, kış olsun, yaz olsun tara kadar gidiyor, tar kıyıya gelir gelmez de, soluk soluğa, coşkuyla kütüklerin arasında istediklerini aramağa başlıyor, aradığına benzer bir şey bulmuşsa seviniyor, tarcılara hemen çay kaynatıyor, daha da umut verici bir kütük çıkmışsa tardan bir kuzu kesip tarcılara okkalı bir şölen çekiyordu. Ama aradığına benzer bir şey bulamamışsa, ahlıyor vahlıyor, kimseyle konuşmuyor, tarcıların yüzlerine bile bakmadan gidip işliğine kapanıyor, sedire ağzı aşığı kapanıp umutsuzluk içinde kıvranıyor, o gece de gözlerine uyku girmiyordu. Böylesi günlerden sonra üç gün içinde onun yanına yaklaşılmıyor, onunla konuşulmuyor, işliğinin kapısından geçilmiyordu. Köydeki herkes, tarcılar onun bu huyunu bilip böyle barut haldeyken yanına yaklaşıyorlardı. Ve yıllardır Kütükçüoğlu Rifat Bey ona, altın çerçeveli gözlükleri, altın saplı kırbacı, golf pantolonu, iki avuç gelir satınının altın kordonuyla geliyor, bir gün, konunun önemine göre olacak, birkaç gün işliğe kapanıp Ustayla fısır fısır konuşuyorlar, ondan sonra da her zaman Kütükçüoğlu Rifat Bey aynı soğuk, anlamsız yüzle otomobiline binip çekiyor gidiyordu.

Topal Hacı Abbas Ustanın bu çalışmaları, didinmeleri, kütükleri, ağaçları üstüne muhtelif rivayetler dolaşıyordu.

«Bak Mustafam, bak arkadaşım,» dedi Topal Hacı Abbas Usta, «içim öyle hükmediyor ki bu gelecek tarda ben aradığımı bulacağım, o zaman da dünya bizim olacak.»

Mustafa, öteki köylüler Topal Hacı Abbas Ustanın bunca yıldır ne aradığını bir türlü ona soramamışlardı, köyün en yırtıkları, en geveze, en saygısızları bile Abbas Ustanın yanına gelince saygıyla ellerini önlerine kavuşturup susmak zorunluğunu duyuyorlardı. Kendi de neyi aradığı üstüne bir şey söylemiyordu. Bir şeyi, bir önemli şeyi aradığı her halinden belliydi, kendisi de açık açık bir şeyi aradığını söylüyordu ya ne aradığını söylemiyordu. Köylüler, «ne aradığını kendi de bilmiyor.» diyorlardı. «Bir şey arıyor ama bilmiyor. Ama bir şey bulacak.» Buna canı gönülden inanıyorlar, ama onun ne bulacağını da merak ediyorlardı. O şeyi onunla birlikte onlar da bekliyorlardı. Bir gün yukardan ce-

viz ağaçlarından çatılmış bir tar inecek, Topal Hacı Abbas Usta bıyığının ucunu ağzında çiğneyerek tarı, tarcılara taşı-
tıp ceviz kütüklerini kendi elceğiyle diktiği söğüt ağacının
altına yığacak sonra da başlayacaktı budaklarını kesmeğe.
İşte, o aradığı şey de o budaktan çıkacaktı. Budakların bir
kısmı onu gene sevindiriyor, o budakta aradığına benzer bir
şey bulunca Abbas Usta şad şadımanlık ediyor ya, yüzün-
den sevincinin yarımılığından belli oluyordu ki aradığı bul-
duğu bu şey değildir. Aradığını, şu yıllardır beklediğini bir
bulabilse kimbilir nasıl sevinir, nasıl delilere dönerdi. Belki
de donar kalır, ağzından bir tek sözcük çıkmazdı. Kimbi-
lir, belki de yeri göğü birbirine katardı. Kimbilir neydi ara-
dığı? Mustafa umuyordu ki bir gün aradığını Usta ona söy-
leyecek.

Oymalı, üstü türlü nakışlı, biçim biçim iskemleler, oyma-
lı, üstü kabartmalı sandıklar, konsollar, masalar, dolaplar,
daha türlü türlü öteberiler yapıyordu ki Usta, birçoğunun
adını bu köyde bilen yoktu. Herkes biliyordu ki, bu değerli
şeyleri yalnız bu dünyada, ancak böylesine güzel Topal Hacı
Abbas Usta yapabilir. Nakışlarında, kabartmalarında bir ma-
sal dünyası yaşıyorlardı atları, tazıları, ceylanları, kurtları,
insanları görülmedik, başka bir dünyadan getirilmiş çiçek-
leriyle.

Evi yapıp da işe başladığında Usta birdenbire köyü bir
orman, ağaç kokusu sardı. Çam, sedir, köknar, mezdeğe ko-
kusu biribirine karışmış, her sabah dalga dalga esip köyü
dolanıyordu. Birkaç ay içinde köylünün burnu bu kokulara
alıştı. Ama dışardan gelenler tâ uzaktan, salın iskelesinden
bile bu kokuyu alırlar, hele gün ışıyor, hele seher yeli esi-
yorsa bu kokan koskoca ormanı ciğerlerine çekerler, mutlu-
luktan uçarak, bu her yanı kaya, sıcaktan da çatır çatır ya-
nan köye mutluluktan uçarak girerlerdi. Mustafa, her zaman
bu çıldırmış orman kokusunu iliklerinde duyardı. İlk geldiği
günden beri, bu ağaçlara, kokuya bayılmıştı. Gece ahırda,
koca kır atın yemliğinde yatarken bile, ahır kokularının üs-
tünden aşarak Abbas Ustanın işliğinin kokusu onun burnuna
gelirdi. Bu köyde hiç böyle bir adam yoktu. Tırtıl Yusufun
babası vardı ya, Tırtıl Hüseyin, o başkaydı. Böyle hünerli

değildi, o da iyiydi ya, böyle büyülü, giz içinde değildi. Bir de demirci Resul Usta vardı. Hoş adamdı, tatlı adamdı, ama dükkanını canı istediği zaman açıyor, istediği zaman birkaç saban demiri döğüyor, istediği zaman bozulmuş bir pulluğu onarıyor, istediği zaman da çocuklara küçücük demir tekerlekli arabalar yapıyordu. Ama bir de inat etmesin, öldür Allah eline bir iş almıyor, dükkanından yana bile dönüp bakmıyordu. Bir çocuğun, kendi eliyle yapıp armağan ettiği arabası kırılınsın, isterse çocuk ağlamaktan ölsün, elini sürmüyordu. Topal Hacı Abbas Usta onu hiç sevmiyor, öyle bir adam, öyle bir usta olmaz, diyordu. Bir bakmışsın daha ala şafakta, tan yerleri ışımadan dükkanı açmış, ocak yalın içinde, ışık içinde, köyü çekiç sesleri almış, bir bakmışsın daha gün kuşluk bile olmadan kapatmış dükkanı, öküzlerini almış tarlaya gitmiş. Resul Usta toprağı sürmeyi, ekin biçmeyi, hasat çıkarmayı zaman zaman demircilik kadar, belki de demircilikten daha çok seviyordu. Toprağı sürerken, birden öküzleri, sabanı bırakıyor, yere, yumşacık, sürülmüş, soluklanan toprağın üstüne diz çöküyor, bir tapınmada gibi önce, burun delikleri büyüyerek derin derin soluk alıyor, taze toprak kokulu havayı içine çekiyor, sonra da avuç avuç toprağı yüzüne gözüne sürüyor, dört bir yanına sevgiyle bakındıktan sonra da ayağa kalkıyor, başlıyordu kendi kendine oynamaya. Onun bu tapınması hep tan yerleri ışıyıp, dağların başı aydınlanınca oluyordu, şu doğan, şu gelen ışığa, şu tohuma, şu toprağa çok şükür, diye bağıyor, ardından da ağzı yukarı yatıp gökyüzünün mavisine hayran dalıp gidiyordu, yüzünde rahatlık, yüzünde mutluluklar. Onun sürdüğü tarlanın ekini de bir acaip oluyordu. Her bir buğdayın, arpasının boyu insan boyunu aşıyor, kehrübar pırıltılı her bir başak öteki başakların belki de iki, üç misli oluyordu. Ve ekinler başaklanıp da bahar yelinde ığralanmaya başladığında buğulu seher vakitlerinde Resul Usta oturuyor bir tümseğin üstüne, gözlerini tarlasına diyor, gün akşam oluncaya kadar dalgalanan ekinlere gözlerini dikip bakıyordu. Evinin arkasına üç ağaç da incir dikmişti. Sarı, arkalarından balı damlayan yumruk kadar incirler veriyordu ağaçlar. Resul Usta bu incirleri canı azizi için dikmişti. Çocuklarına bile bir tek

ıncir vermiyordu. Bir de bostanı vardı ırmağın bir küçücük adacığında. Ada belki bir dönüm, belki de bir buçuk dönüm kadardı. Resul Ustanın adası kışın su altında kalıyor, baharın o deli, dünyayı alan bulanık sellerinden sonra da toprak yavaş yavaş açılıyor, ada ortaya çıkıyordu. İşte ondan sonra başlıyordu Resul Ustanın işi, mil kaplamış toprağı sürüyor, aktarıyor, belliyor, tohumluyor, işini bitirdikten sonra da çardağını tam adanın ortasına kuruyor, artık kıyamet de kopsa adasından ayrılmıyor, adanın ortasındaki çardağında yatıp kalkıyordu. Ona her gün yemeği büyük oğlu götürüyordu. Karısıysa bu kaçık adamın adasına karpuzlar, kavunlar, salatalıklar, kabaklar, domatesler, patlıcanlar, biberler oluşuncaya kadar uğramıyordu. Kadın, sebzeler, bostanlar olgunlaşındadır ki çoluk çocuğunu alıyor, Resul Ustanın çardağının yanına kurduğu bir adacığa yerleşiyordu. Orada Resul Ustanın kavunlarından, karpuzlarından, domateslerinden daha iri, daha tatlı, daha mis kokulu karpuzu, kavunu, domatesi bulmak mümkün değildi. Ve eli sıkı Resul Usta bostanı olgunlaştığında dünyanın en cömert insanı oluveriyor, yoldan geçenleri çeviriyor, bir kavun karpuz yedirmeden, koltuğunun altına birkaç bostan vermeden onu bırakmıyordu. Köylüler de akın akın gelip bostan, sebze alıyorlardı Resul Ustadan, her gelen insan Resul Ustayı sevince boğuyor, hemen bostana koşuyor, en güzel domatesleri, yaldızlı mor patlıcanları, yeşilden patlamış biberleri toplayıp ona veriyordu.

Mustafa ne yapmalıydı da, bu gelecek tarı daha köye gelmeden çok çok önce Topal Hacı Abbas Ustaya haber vermeli, bu muştuyu ona ulaştırmalıydı? Salkım söğüdün altına oturmuş, sırtını da ağacın gövdesine vermiş, dudaklarını sündürmüş, burnunda Ustanın yeni kestiği bir ağaçtan fışkırmış, sarhoş eden, baş döndüren, mest eden bir koku düşünüyordu. Salmandan da günler oluyor hiç bir haber çıkmıyordu. Bugünlerde gene birşeyler çıkaracaktı, birşeyler yapacaktı, ama ne yapacaktı, yapacağı ne kalmıştı geriye? Ne kalmıştı geriye, diye, aklından geçirirken tepeden tırnağa ürperiyor, ürpermesi o anda da titremeğe dönüşüyor, dişleri, soğuktan buymuş gibi birbirine vuruyordu. Onun bu ha-

lini Usta görüyor mu, diye de dönüp dönüp işliğe bakıyordu. Mustafa, ne yapmalıydı ki, Ustaya? Kuş Memet onunla birlikte beklemez miydi tarların yolunu, Tırtıl Yusuf, Poyraz, Nuri çocuk, onlar da beklerlerdi, ama Mustafa, işe kimseyi karıştırmadan kendisi muştuluğu vermeliydi Ustaya... Bu gelecek tara çok güveniyordu, onun için... Ama Usta her gelecek tarı, Mustafa kendini bildi bileli, umutla bekliyor, «bu tardan çıkacak, beklediğim çıkacak,» diye seviniyor, hepsinde de umudu boşa çıkıyordu. Belki de çıkmıyordu. Bazan sevincinden deli oluyor, birşeyler bulmuşun sevinciyle kaleye çıkıyor, oradan bütün ovayı döne döne seyreyliyor, gün kavuşurken işliğine geri dönüyordu.

«Hiç bir zaman gelmedi diyemem, geldi ama, iyi şeyler de geldi ama, asıl aradığım gelmedi. İşte, düşümde gördüm, bu sefer o gelecek. Güzel, görkemli bir ağaçta.»

Mustafa anasına gitti:

«Ana,» dedi, «korkma, ben angıt kayalığına gideceğim, gelecek tarları bekleyeceğim de Ustaya ilk önce ben haber vereceğim. Bu seferki tarlarda o şey varmış. Hiç kimseye gözükmem. İstersen Memedi, Tırtılı da yanıma alırım.»

«Onları yanına al, yalnız gitme yavrum,» dedi Zero boyunu bükerek, ona gitme dese de o gene gidecekti. Bu çocuk başına buyruktu, hep babasının yüzünden. Başına bir iş gelecekti ya, Zero ne yapsın. Zero, onun, ortalıktan el ayak çekildikten, herkesin uyuduğunu sandıktan sonra ahıra gidip koca kır atın yemliğinde uyuduğunu, gün ışımadan da uyanıp yatağına gelip yattığını da biliyordu. Bunun da önüne geçmezdi. Çocuk korkudan çıldırıyor, ne yapacağını bilemiyor, geceleri atın yemliğinde, gündüzleri de Abbas Ustada rahat ediyordu. Abbas Ustada da her zaman değil, zaman zaman. Bir an geliyor ki, oradan da korkmağa başlıyor, kendini dağa taşa, kuşlara böceklerle, yılanlara, kirpilere vuruyordu.

Ustanın yaptıklarını, köye on beş günde, ayda bir otomobiliyle gelen Kütükçüoğlu Rifat Bey uzun uzun gözden geçiriyor, sonunda da, «eline sağlık Usta,» diyordu, «ne güzel düşürmüşsün oymaları. İstanbulda, Kahirede millet senin elinin hünerine deli oluyor.»

«Sağol Beyim,» diye yüzü ışıyarak gülümsüyordu alçak-

gönüllü Abbas Usta. Sonra dakulağına eğiliyor Rifat Beyin, «çıkıktı bir şeyler,» diyor, koşarak içeriye gidiyor, bir ceviz sandığın çingıraklı kilidini açıyor, bezlere sarılı birşeyler getirip, kutsal bir emaneti teslim eder gibi Kütükçüoğlu Rifat Beye veriyordu. Rifat Bey bezleri açmadan şöyle bir durup düşünüyor, bıyıklarıyla oynuyor, eli ikircikli, sonra birden çabuk çabuk bezi açıyor, bezden çıkan tahta yuvarlağa gözlerini dikeyyor, gözleri tahtada büyüdükçe büyüyor, sonra da bir sevinç çığılığı kopartıp Ustaya sarılıyor, «Yaşsa Usta, yaşsa kardeşim,» diye bağıyor, sonra da gene kulağına eğilip, «bu en güzeli... Görenler deli oluyor. Koleksiyonum büyüyor. Böyle bir koleksiyon, biliyor musun Usta, şu yeryüzünde yalnız bende var. Bunların değeri parayla pulla ölçülemez.» Cebinden büyük cüzdanını çıkarıp kağıt paraları Abbas Ustanın avucuna sayıyordu.

Kütükçüoğlu Rifat Bey, böyle bir koleksiyonun yalnız kendisinde olduğunu söylemekle yanıyordu. Bu koleksiyonun tıpkısı da Abbas Ustada vardı ve Usta koleksiyonunu gözü gibi koruyordu. Bunu Mustafa biliyordu, ama bilmezden geliyordu. Mustafa, Usta sevinir, gözleri ışıl ışıl yanarak budaktan çıkardığı parçaya kendinden geçmiş bakarken, onu çok yakalamıştı. Usta elindeki parçaya bakmış, sonra da yanına yönüne ürküntüyle bir göz attıktan sonra, parçanın üstüne yumulmuş, koşarak o kütükten oyduğu sandığa gitmiş, kilidini çın çın öttürerek açmış, elindekini hemen sandığa yerleştirmiş, dışarıya da o anda koşmuş, o budaktan bir tane öyle bir parça keserek öteki sandığa koymuştu. O sandık da çingıraklıydı ya, çingırağı öteki sandığın çingırağının yanında çocuk oyuncağı kalmazdı.

Sonra Mustafa başka bir şey daha biliyordu, Usta işini bitirince her gün, ya da her sabah işe başlamadan önce gizlice gidip sandıkları açıyor, o çıkardığı parçalar üstünde küçücük, incecik keskilerle başlıyordu uğraşmağa. Onlarla uğraşırken Ustanın yüzü, gözleri, elleri de değişiyordu. Bir çalışmada değil, bir tapınmadaydı sanki, kendinden geçiyor, dünyayı unutup gidiyordu. Böyle zamanlarda kulağının dibinde top patlasa duymuyordu. Varıp da yanına, tar geliyor, tar geliyor, ceviz kütüğü tarı geliyor, diye bağırsan gene

duymayacaktı.

«Tar geliyor,» diye bağırdı Mustafa, angıt kayasından aşağı koşarak indiler. Tarı tâ Gökburunun önünden akarken görmüşlerdi. Tırtıl kayadan ikisinden de önce inmiş koşmağa başlamıştı. Belli ki haberi Mustafadan önce iletenekti Abbas Ustaya.

Mustafa kayadan aşağıya:

«Tırtıl,» diye bağırdı, «Tırtıl Yusuf, eğer Abbas Ustaya benden önce gider de haberi benden önce verirsen sen bilirsin.»

Sesi öylesine sert, kesindi ki Tırtıl Yusuf olduğu yerde durdu, ötekiler ona ulaşınca birlikte koşmağa başladılar.

«Usta, Usta,» diye gedikten bağıрмаğa başlamıştı Mustafa. «Usta, Usta, tar geliyor, geliyor.»

Usta yolda karşıladı çocukları:

«Demek geliyor?»

«Geliyor, geliyor,» diye solukları taşarak konuştu çocuklar. «Hem de ne tar, koskocaman kütükler. Gökburunun orada kürekleri parlıyordu.»

«Hele gelin hele siz, şuraya oturun. Daha tarın buraya ulaşmasına çok var.»

Çocukları dut ağacının altındaki, çoğu zaman kendi oturduğu, meşe ağacından yontulmuş kanepeye oturttu, içeri girip küçücük bir sandıkla dışarıya çıktı, kilide anahtarı sokup üç kere çın, çın, çın diye öttürdü, sandığın kapağını açtı, içinden dört tane kırmızı her birisi bir hayvan şekerleri çıkardı. Çocuklara verdi:

«Sağ olun,» dedi. «Şekerler gül kokuludur, afiyet olsun.»

Mustafa şekerlerin envai türlüünü biliyordu ya, böylesini hiç görmemişti. Onun şaşkınlığını gözlerinden okuyan Usta:

«O senin elindeki uzun boyunlu hayvana zürafa derler Mustafa, bizim ülkemizde bulunmaz, Afrikada yetişir.»

Öteki çocuklar Mustafayı kıskandılar, çünkü birisinin şekerini uzun kuyruklu bir tilki, ötekisinininki de bir leylekti. Memet tilkiyi daha ağzına götürmeden o uzun görkemli kuyruğu kopuvermişti hayvanın. Ve Memet Ustaya çok kızdı. Babası da kızılıyordu zaten. Demirci Resul Usta da kızılıyordu ona.

Tırtıl Yusufun babası Arabacı Tırtıl Hüseyin de kızılıyordu. Kendisini bir şey sayıyor Topal Hacı da, ermiş diye ilan ediyor elaleme. Neresi ermiş be bunun? Sözüm ona da Kâbenin resmini arıyormuş ceviz ağaçlarının budaklarında. Bir tek Mustafa seviyor onu.

Ceviz ağaçlarının budaklarının içinde bir cevher varmış ki ne elmas, ne de yakut, ne de yeşimmiş, ne de inni cinmiş, o öyle bir cevhermiş ki her yerinde gökkuşağının yedi rengi parlarmış. O, öyle bir taşmış ki bir çıkınca budaktan, şu taşın üstüne koy gecenin göz gözü görmez karanlığında, şu dağdan kaleye, kaleden ırmağa kadar bütün köyü gündüz gibi edermiş. Bu taşı bulunca Topal Hacı Abbas Usta, her şeyi bırakıp, işi gücü, gidip Kâbeye, «çok şükür verdiği-ne ya Resulallah,» diyerek, «ben de sana köle geldim bana başışladığın bu nimetten dolayı,» ölünceye kadar da Peygamberin türbesinde çalışacak, yerleri süpürecekmiş.

Topal Hacı Abbas Usta yıllardır buna benzer epeyi taş bulmuştu ama, bu değil. Buldukları bulanık. Bir tane bulmuş ki, kırmızı bir taş. Abbas Usta almış taşı eline bir gece yarısı, yummuş avucunu, yumruğu kıpkırmızı yanar gecede, bütün dağa kıpkırmızı ışıklar yağar. Yumruğunu koltuğunun altına sokmuş, kırmızı ışıktan bir adam olmuş Topal Usta. Çobanlar onu görünce yere kapanmışlar. Kırmızı ışıktan bir adam önlerinden gelip geçmiş, bütün dağı, kayaları kırmızı ışığa boğarak. Götürmüş dağın doruğuna koymuş taşı Usta, dağın doruğu kıpkırmızı, bir güneş gelmiş oturmuş gibi, yalın yalın dönmeğe başlamış. Usta korkmuş, taşı getirmiş ırmağa atmış, ırmağın dibi tâ buradan denize kadar kıpkırmızı bir ışıklan yalp yalp etmiş. Irmak gecenin karanlığında kıpkırmızı ışıktan akıyor, yöresini de ışığa boğuyormuş. Usta gene edememiş, oymuş bir ceviz kütüğünü taşı içine yerleştirmiş, onu da bir kayanın dibine, derine gömmüş ki ışığı topraktan dışarıya fıskırmaya... Yerini de yalnız kendi biliyormuş. Bazı çok karanlık gecelerde Usta dışarıya çıkıp yıldızlara bakar gibi ediyormuş ya, yalancıkta, Usta gömdüğü taşa bakıyormuş, taşın topraktan sızan kırmızı ışığına, yerinde duruyor mu, diye. Işığı görünce de rahatlıyormuş. Sonra bir ak taş bulmuş bir budakta, sonra mor bir taş, son-

ra da kapkara bir taş. Koyunca ovanın ortasına kapkara bir direk çıkıyormuş göğe doğru. Bütün bu taşları gömmüş Usta. Kütükçüoğlu Rifat Beye de bunlardan hiç bir tanesini göstermiyor, vermiyormuş. Oysa ki, bu kütükler adamın kendi malı değil mi? Tâ yedi göbekten bu yana bütün şu koca Toroslardaki ceviz ağacının hepsi Kütükçüoğullarının. Ellerin de fermanları var, hem de kapı kadar. Şu Toros dağlarındaki bütün ceviz ağaçları önce Allah, sonra da Padişahımız tarafından Kütükçüoğullarına verilmiştir, diye. Ve Kütükçüoğullarının hepsi bu ceviz ağaçlarından dolayı Karun kadar zengin olmuşlardır. Hanları, apartmanları, çiftlikleri, yaylakları, yıkları, küp küp altınları vardır. Şu koca Torosta da ne kadar, ne kadar çok ceviz ağacı varmış ki, Kütükçüler yüzlerce yıldan bu yana, tüm Toros köylülerine, tahtacı-lara, ağaç erlerine kestiriyorlar kestiriyorlar da bitiremiyor-lar. İstanbulun, Kahirenin, Şamın, İngilizin, Fransızın bütün sarayları, bey konakları, görkemli evleri koca Torosun ceviz ağaçlarıyla donandı, gene bitiremediler. Şu yıllardan bu yana Topal Hacı Abbas Ustanın elinden ne kadar çok, ne kadar çok ceviz ağacı geçti, bir Allah bilir. Ne çok oymalı, kabartmalı, nakışlı sandık yaptı Abbas Usta, ne kadar çok masa, sandalya, konsol, ne kadar çok budak, dal, ne kadar çok ağaç. Bir tek Abbas Usta bu kadar çok ağaç işlerse buna dağ mı dayanır? Toros dağları dayanıyor. Dayanıyor da son yıllardaki ceviz kıtlığı nedendir? Yıllardan beri kimin boğazına şöyle yağlı, bol bulamadı ceviz düştü? Varsın gitsin de bundan sonra Topal Usta Peygamber türbesi beklesin, bu kadar ağacın canına kıydıktan sonra, onları paramparça ettikten sonra. Ağaç da can taşımıyor mu? Topal Usta ermiş! Neresi ermiş o kâfirin, zındığın! Başını secdeden kaldırmıyormuş. Yedi kere de Hacca gitmiş. Düşünde, yedi kanatlı Hoca onu düşünde Peygamberin huzurunda görmüş, Peygamber ona gülümsüyormuş, düşünde, Abbas Usta da kendini kendi düşünde görmüş, Kâbenin ortasına oturmuş aptest alıyormuş. Neresi ermiş o, o, o karısına çocuklarına hayrı dokunmayan kişinin?

Topal Hacı Abbas Ustaya bir de «Kuşlardan kaçan Kel Abbas,» diyorlar. Ne demek bu, nasıl olur kuşlardan kaç-

mak? Kuşlardan kaçınca da ermiş olmuşmuş. Pekiyi İsmail Ağayı Salmana kim öldürttü, fıstıkladı, fıstıkladı Allahın bir kımık çocuğunu zıvanadan çıkardı? Neden ki dersin çekemiyordu onu Topal Abbas. Mustafa da onun işliğinden ayrılmıyor, ona da tapınıyor çocuk. Bekleyin, o da yakında, az büyüsün de anasını öldürmezse, Zero dünya güzeli, her güzeli deli gibi kıskanır Topal Hacı Abbas Usta.

Usta, yıllar yılı bütün bu konuşulanları duyuyor, biliyor ama gülüp geçiyor. Nereye gitse onun için insanlar her yerde böyle konuşacaklardır. Biliyor, deneylerle insanoğlunun bu uydurma huyunu öğrenmiştir. İyi olan bir şey, bunların uydurmaları, yalanlarının bir zararı olmadığıdır. Kırmızı ışık saçan taş varsın dağın tepesinde yansın dursun, kara taşın dumanı göğe çıksın, mor taş ovayı mor, menekşe, güzelim bir ışığa boğsun, her sabah, her akşam. Tatlı tatlı, pos bıyıklarının ucu ağzında çiğneyerek gülüyordu.

Abbas Usta, Torosun yüksek bir yaylasından olurdu. Köyü, iri, her birisini iki adam elele verse çeviremez büyük gövdeli sedir, ceviz, çınar ağaçlı bir geniş, göz alabildiğine uzanan bir ormanın ortasında, içi alabalıklı bir çayın kıyısında idi. Köyü büyük kayalıklar çeviriyor, çay da bu kayalıkları aşarak köyün evlerinin önüne dökülüyordu. Köylülerin hemen hiç tarlaları yoktu. Ormandan açtıkları birkaç dönümcüğe mısır, buğday, arpa ekiyorlardı. Her evin beş on keçisi vardı. Onların yağları, sütleri, kılları geçimliydi. Av etlerinden başka hemen hemen hiç et bilmiyorlardı. Keçileri öldüğünde bile yemiyor, ölmekte olan keçiye daha önceden kesip etini eşek sırtında kasabaya götürüyorlardı.

Abbas Usta ağaçları kesip onlardan tuhaf yaratıklar yapmağa daha yedi yaşında başlamıştı. Ormanı dolaşüyor, tuhaf, insana, kuşa, türlü yaratığa benzer kökler buluyor, onları işliyor, asıllarına daha çok benzetiyordu. Sonra bunları kasabadaki öğretmenlere satmağa başladı. Kasabayı gördü, insanlar, çocuklar tanıdı. Çocuklara, hemen oracıkta bulduğu bir ağaç kökünden biçimler çıkardı güzelce. Herkesin, onun elinin hünerine şaşırmasına çok sevindi. Ama ayağı topaldı, ne yapsa neylese, nasıl yürüse çok aksıyor, sağ ayağını tâ arkadan sürükleyip getirmek zorunda kalıyor, bun-

dan dolayı da çok utanıyor, insan içine çıkmak istemiyordu. Beş buçuk yaşındayken keçilerini yakalamak isterken kayadan aşağıya düşmüş, bacağı yarılmış, sonunda da böyle olmuştu. Yarası daha işliyordu. Köydeki yaşlı kadınlar ne kadar ilaç kaynattılsa yaranın işlemesinin, ayağın topallamasının önüne geçememişlerdi. Kasabada Yedi Kanatlı Hoca, diye bir ulu kişi vardı, keramet sahibiydi, bir soluğuyla hastaları iyi eder, yatalakları ayağa kaldırırdı. Bir gün canı sıkılmış, hey yarenler ben Çukurovaya gidiyorum, demiş. Aman Hoca, sen deli misin, bu karda kıyamette hiç bu dağlar aşılıp da Çukurovaya gidilebilir mi? Hoca aldırmamış, yalnızca inceden bir gülümsemiş, camiye girmiş bir rekat namaz kılmış, o anda da gözden yitmiş. Dışardakiler bir beklemiş iki beklemişler Hoca çıkmıyor camiden, camiye bir girmişler ki Hoca yok. Aman Hoca, zaman Hoca, Hoca yok. Caminin de üç kapısı yok ya, bir tek kapısı var, öteki kapıdan çıktı, deseler. Evine gitmişler, hocayı koydunsa bul. Birkaç gün sonra Hocadan bir ses gelmiş ki Adanadan, sağ ve de salimim, beni merak etmeyesiniz. Ve birkaç gün sonra da geriye dönmüş, soranlara da hiç bir şey söylememiş. Bu olay daha Hocanın gençliğindeymiş. Ondan sonra da Hoca Yedi Kanatlı adıyla anılarak, öz adı unutulmuş. İşte Topal Abbas çocuğa onu salık verdiler. Onun huzuruna varmak için de, kapısına kadar, her üç adımda bir kırk kere toprağı öpmek gerekti. Topal Abbas kırk bir kere toprağı öptükten sonra onun kapısına vardı. Huzuruna götürdüler.

Yedi Kanatlı Hoca onu görür görmez:

«Hoş geldin Abbas,» dedi, daha adını söylemeden adını bildi. «Hoş geldin sefalar getirdin ama, bizim eve gelirken niçin kırk kere değil de, kırk bir kere öptün toprağı?»

Cin gibi Topal Abbas çocuk:

«Yaram daha çabuk iyileşsin diye,» dedi.

Yedi Kanatlı Hoca buna güldü:

«Yaran iyi olacak ya Abbas,» dedi. «Yaran iyi olacak ama, biraz topallayacaksın. Senin yaran üfürüklen, muskaylan, duaylan sağolacak cinsten değil. Sana ilaç gerek.»

Yarası kurtlanmıştı, vıgıl vıgıl kaynıyordu yarada kurtlar yıllardan bu yana... Yedi Kanatlı Hoca yaraya bir ilaç

döküp önce kurtları kırdı. Arkasından başka, köpüklenen bir ilaçla her gün, her gün yarayı temizleyip merhemler sürdü ki kokusu insanın başını döndürür. Böylece Abbas çocuk. Yedi Kanatlı Hocanın evinde bir hafta, on gün kaldı. Son olarak yarasını bir daha merhemleyen Hoca:

«Tamam,» dedi, «bundan böyle artık senin yaran kendi köyünde de iyi olabilir.»

Yaraya nasıl bakacağını, verdiği merhemleri nasıl süreceğini ona bir iyice anlattıktan sonra:

«Ya Abbas,» dedi, «seni azadettim. Var git nereye istersen. Senden iyi bir adam çıkacak. Ellerin çok hünerli. Aradığını bulacaksın. Arayacak ve hem de bulacaksın.»

Dağlarda bahar patladığında ılık yeller çam ağaçlarının arasında dünyaya çiçek, ağaç, ot kokuları saçarak dolduğunda, her pınardan ayrı bir yarpuz kokusu geldiğinde, işte tam bu sıralar köyün üstünden sürülerle kuşlar geçirdi, renk renk, küçücük, her birisi iki başparmak büyüklüğünde. İçlerinde daha büyükleri, daha küçükleri de bulunurdu. Köylüler, üstlerinden bu bulut gibi durmadan akıp giden, bir yukarı, bir aşağı, sağa sola yalpalayan, konacak gibi edip de konmayan sürüleri görünce sonsuz sevinir, ağızları sulanır, dudaklarını yalamağa başlardı. Çayın kıyısında ak çakıltaşlarıyla döşeli büyücek bir alan vardı, bu alanın dört bir yanını ulu çınar ağaçları çevirmişti. Köylüler bu alana geceleri büyük bir ateş yakarlardı iri çam kütükleriyle. Ateşin yalımları çınarları aşardı. Ve kuşlar dökülürlerdi aydınlığı görünce alana. Elllerine uzun dallar, çalılar almış köylüler bu dökülen kuş sürülerine çalılarla vurup düşürürlerdi.

Bu yıl çok geçiyordu kuşlar, bir büyük kara bulut gibi ormanın üstünden akıyorlardı, durmadan. Köylülerde bir sevinç, hazırlıklar daha sabahtan başlamıştı. Köylüler kütükleri, odunları çakıltaşlı alanın ortasına yığmışlar, dallardan dal, çalılardan çalı kesmişler geceyi bekliyorlardı.

Kuşlar dökülüyorlardı aydınlığa. Topal Abbasın da elinde bir çalı vardı, öteki bütün çocukların, kadınların, kızlarının da. Yerinden kalkamaz yaşlılar bile ellerine birer uzun çalı geçirmişler, aydınlığa, gökten yağmur gibi yağın kuşlara vuruyor, her çalıda elli yüz kuşu ak çakıltaşlarının üstü-

ne seriyorlardı. Bütün köylü yedisinden yetmişine kadar bir kıyıya girişmişti ki, tarifsiz. Ateş sabaha kadar yandı, kuşlar sabaha kadar döküldüler, çalılar sabaha kadar işledi. Gün ışıyordu ki artık kuşlar yukardan uçuyor, aşağıya ateşe inmiyorlardı. Alan binbir renkle ışıklanan ölü kuşlarla dolmuştu. Daha akşamdan insanlarla birlikte alana gelmiş kedilerin ağızlarında da birer küçük küçük kuş. Alandan kuşu kapayan bir kedi hemen bir kıyıya çekiliyor, küçük küçük kuşun kemiklerini çatırdatarak yiyordu. Onu bitirince yeniden alana dönüp bir başkasını kapıyor, kaçıyor gene kuytuluga, kedilere köylüler de katıldı gün doğarken, herkes alandaki kuşları topluyor, suyun kıyısına yığıyordu. Kuşluga doğru suyun kıyısında kuşlardan Abbasın boyundan da yüksek bir yığın oluştu. Boynu bükülmüş, gözleri kapalı binlerce kuş, gün ışığı altında binbir renkte dönüyorlardı. Bir yandan da yığındaki kuşların kellesini koparan kızlar, onların tüylerini yolluyorlar, içlerini temizleyip tuzluyorlardı. Yaşlı kadınlar da büyük sinilere koyup yolunmuş tuzlanmış kuşları alana serilmiş közlere serip pişiriyor, ateşin yöresine ellerinde ekmekleriyle halkalanmış köylülere dağıtıyorlardı. Kuşların ateşte yağları inceden çıtırdıyor, dumanları, kokuları ormana yayılıyordu. Bu böyle bir hafta on gün sürüyor, insanlar küçük küçük, en büyükleri birer el büyüklüğündeki kuşları kemikleriyle çtır çtır yiyorlardı. Yağlı ellerini koltuk altlarına, yenlerine, şalvarlarına, fistanlarına sürüyorlardı. Bir hafta on gün süren kuş bayramında, toyunda millet ete doyuyordu. Kuşların gökten akması kesildikten sonra da özlemle gelecek yılı bekliyorlardı. Kuş fırtınasında yalnız Abbasın köyü ete doymuyordu, bu yörede ne kadar köy varsa hepsi düğün bayram ederek küçük küçük kuşların kemiklerini ağızlarının yanlarından yağlar sızarak çatırdatıyorlardı.

Abbas bir kuş yağmuru sonu köyden ayrıldı, yarası kaplanmıştı ya ayağı aksıyordu az da olsa. Öğretmenler onun aklına girmişlerdi. Abbas da nesi var, nesi yok, anası babası, kardeşleriyle bile helallaşmadan, almış kasabanın yoluna düşmüştü. Resim öğretmeni Hüdayi Bey onu Maraştaki Ökkeş Ustayaya gönderiyordu.

Topal Abbas kasabadan ayrılmadan bir gün önce Yedi

Kanathlı Hocanın evine gitti, elini öpüp hayır duasını aldı.

Evden ayrılırken Hoca onu çağırıp cebine biraz bozuk para koydu:

«Yürü git iyi çocuk,» dedi, «Allah işini rast getirsin.» Gözlerinin içine gözlerini dikip bir süre baktı: «Beni iyi dinle iyi çocuk,» diye bir giz söyler gibi söyledi, «sen istediğine kavuşacak, aradığını bulacaksın.»

İşte Topal Hacı Ustanın macerası böyle başladı.

Bin yılın bir başı yukarı dağlardan, onun köyü yörelerinden gelen birisiyle karşılaşınca Usta hemen sorar:

«Daha kuşlar geçiyor mu, binlerce küçük kuşu yüzlerce dağ köylüsü daha kedilerle birlikte?..»

Aldığı karşılıktan sonra düşünür kalır, yüzünde başkaca bir değişiklik olmazdı.

Bu köye geldiğinden bu yana da boyuna yineleyerek anlattığı da bu kuşlar olayıydı. Üzülüyor mu, özlüyor mu, konuşma biçiminden bu pek anlaşılmıyordu. Köylüler onda bir kuş korkusu, bir kuş ürküsü sezinliyorlardı. Kırlangıçlar köyü sardığında da en çok korkan, evinin kapısını, pencerelelerini sıkı sıkıya kapatıp içeriye saklanan, kırlangıçlar köyü terkettikten bir gün sonra ancak ortaya çıkabilen tek kişi Abbas Ustaydı. Bu yüzden olacak Mustafanın da kuşlara karşı bir ürküsü vardı. Kimseye belli etmek istemiyordu ama, bu böyleydi. Kırlangıçlar bir daha gelecekler, diye ödü kopuyordu.

Mustafa, daha gün ışımadan ahırdan, kır atın yemliğinden çıktı, üstü başı saman olmuştu, samanları dışarda, kaktüs ağılının orada durup çırpı. Aşağıya ırmağa indi, bir süre başı yerde, çakıltaşlarının üstünde kıyıda yürüdü. Suyun dibine gün vurunca durdu. Kaçışan küçük balıklara baktıktan sonra ırmağa doğru çövdürüp uzun uzun işedi. Onun işemiğinden küçücük balıklar kaçıyorlardı, buna sevindi. Arkasını dönünce Kuş Memedi gördü.

«Tırtıl Yusuf nerede kaldı?» diye sordu.

«Şimdi gelir,» dedi Memet, «bak işte geliyor.»

Tırtıl Yusufun yarın üstünden, tâ aşığılara kadar uza-yıp giden kaktüs ağılının ardından başı gözüktü. Az sonra da yanlarına geldi.

«Bugün gelecek tar,» dedi. «Bu gelecek tardan Abbas Ustanın aradığı çıkacak.»

«Nerden biliyorsun?» diye Mustafa sordu.

Tırtıl Yusuf böyle bir soru beklemiyordu. Önce kıvrandı, ardından da hemen yakaladı.

«Hava Ana söyledi bana. Ona da cinleri söylemiş,» dedi.

«Belki,» dedi Memet.

«Bir çıkrsa aradığı Ustanın, kimbilir neler olur. Haydiyin, önce Ustaya bir uğrayalım, ardından da...»

Usta yeni uyanmış, ırmağın kıyısına çömelmiş aptest alıyordu. Dualar okuyarak, ağzı kıpır kıpır onlara döndü, gülümsedi.

Mustafa:

«Biz gidiyoruz,» dedi.

Usta bomboş gözlerle, onların nereye gideceklerini bilmeden:

«Güle güle,» dedi, «yolunuz açık olsun.»

Mustafa Ustanın bu ilgisizliğine alındı.

«Hani dedik ki... Hani...»

Usta çemrek kollarını avcuyla aldığı suyla yıkıyordu. Başını kaldırdı, apak ışıldayan düzgün dişleriyle gülümsedi. Sonra birden farketti ki, sabah sabah çocuklar birşey demek istiyorlar.

«Hani dedik ki biz gene...»

Usta anladı:

«Sağolun çocuklar,» dedi, «bugün tar gelecek mi? Bakmışsın, beklemişsiniz, beklemişsiniz ne tar gelmiş, ne bir şey, size zahmet olmasın?»

«Yok be Usta,» diye güldü Mustafa, «köyde ne var ki zaten, biz hem orada oynuyor, hem de bekliyoruz. Bu gelen tardan da aradığın çıkacak da, Havaçanın cinleri söylemiş, bugünlerde köye ulu bir kısmet iniyor dağlardan demiş.»

Abbas Usta doğrulurken içini çekti:

«İnşallah,» dedi, «inşallah, biliyorum, bunca emeğimin boşa gitmeyeceğini biliyorum.»

Çocuklar angıt kayasına vardıklarında gün epeyi yekiniymiş, buğular topraktan usul usul kalkıyordu. Irmak ovaya yayılmış bir parıltı gibi yukardan aşağıya uçup geliyordu.

Tırtıl bağırdı:

«Bakın bakın, suyun yüzüne bakın yukarıya, kayaların ucuna, bir parıltı inip kalkıyor mu?»

«Tar,» dedi Mustafa.

«Tar,» dedi Memet. «Haydi Ustaya.»

«Geliyor,» diye sevindi Mustafa, «bu sefer tamam.»

«Tamam,» dedi Tırtıl.

Bir koşu köye girdiler. Usta sedef kakmalı bir sandık yapıyordu. Sedeflerden ceviz tahtasının üstüne denizler, dağlar, yıldızlar, ağaçlar, uzun kanatlı kuşlar, uzun kanatlı böcekler, balıklar işliyordu. Bu sandığa günlerdir çalışıyordu. Bu sandık bittiğinde bakanın gözleri kamaşacak, gören lal-ü ebkem kalacaktı.

«Usta, Usta geliyor, tar geliyor.»

Usta, üstünü çırparak ayağa kalktı:

«Sağolun, varolun çocuklar,» dedi, gitti o şeker sandığını içeriden aldı, çınnnnnn, diye sandığın kilidi açıldı. Usta içinden üç tane gene şeker alıp çocuklara uzattı, bu sefer Mustafaya düşen yeşil bir ördekti.

Usta telaşlanmıştı, yüzünde olağanüstü bir olay bekleyenlerin ciddiyeti vardı, yatak odasına girdi, çocuklar orada söğüdün altında şekerlerini yalayarak beklediler.

Mustafa, arada bir yerinden kalkıyor evin kapısına gidip geliyor, gidip geliyordu. Bu Usta da ne yapıyordu acaba içeride, Tar neredeyse gözükecekti. Coşkusundan yerinde duramıyordu. Ya tar şu anda gelirse, onun da geldiğini Usta göremezse... Çocuk gittikçe sabırsızlanıyor, Ustaysa evine kapanmış dışarıya çıkmıyordu, kırlangıçların köyü doldurdıklarında olduğu gibi.

«Ne yapalım?» diye Memede dert yandı Mustafa. «Ne yapalım Memet, Usta çıkmıyor?»

«Çıkmasın,» diye öfkelenildi Memet. «Çıkmasın da tarcılar da tarlarını alıp buradan tâ denize kadar aksınlar git-sinler. Onun da haberi olmasın.»

«Bağırırım tar gelince,» dedi Mustafa, sonra da yatıştı, gidip suyun kıyısına çakılların üstüne oturdu. Gözleri ırmağın yukarılarında beklemeğe başladı. Ardından da daldı gitti.

Suyun üstünde taş kaydırıyor, ılgın dallarını kesip suya atıyor, taşlardan ağıllar örüyor, kıyıya bir çaygara kazıyordu. Usta, arkasında iki çocukla onu gelip ırmağın kıyısında buluncaya kadar oyununu delicene sürdürdü.

«Mustafa!»

Mustafa başını kaldırdı, Ustayla göz göze geldiler, Ustanın gözünde sevinç, kıvanç, umut ışıkları yanıyordu. Çok da güzel giyinmişti. Tar gelirken her zaman giyinir kuşanır, tarcıların karşısına öyle çıkardı ya, bu sefer çok başka türlü giyinmişti. Lacivert ceket, beyaz yakalı gömlek, gömleğin düğmeleri sedefti, gene aynı kumaştan lacivert şalvar, şalvarın cep ağızları tâ ayağa kadar inen yandaki dikiş yerleri sırmayla işlenmişti, ayağındaki kunduraları rugandı, ışıllı ışıllı yanıyordu. Tüylü, geniş kenarlı fötrü de yepyenyeydi ve onu da ilk olarak giyiyordu. Sigaradan kınalanmış pos bıyıklarına bu kılık çok yakışmıştı. Mustafa ona hayran bakarak içinden geçiriyordu, bu tardan da ya bir şey çıkmazsa, ya Usta aradığını bulamazsa, şimdiye kadar Mustafa onu tanıdı tanıyalı, hiç böylesine güzel giyinmemiş, hiç böylesine umutla, sabırsızlıkla ırmağın yukarisına doğru gözlerini dikip kırpmadan bakmamış, hiç böyle delicesine kasılıp beklememişti.

Tar kayalığın ucundan göründü, Usta kıpırdamadan, durumunu hiç bozmadan bekliyordu. Tar salın iskelesini geldi geçti, Usta gene öyleydi, tar geldi önüne yanaştı, tarcılar bağırarak kıyıya atladılar, Usta sanki donmuş kalmıştı.

«Usta, Abbas Usta,» diye geldi kulağının dibinde bağırda sıırım gibi uzun, ince tarcı, «Usta!»

Telaşla irkildi Abbas Usta:

«Hoş geldiniz, hoş geldin,» diye tarcıyı kucakladı. «Ne var, ne yok?»

«Ne olacak Usta,» dedi tarcı, «daha ne olsun, dağlarda neredeyse ceviz kalmadı. Ben otuz yıldır, bir tek ben tam otuz yıldır ceviz kütüğü indiriyorum ovaya. Ya ötekiler? Böyle giderse cevizin soyu tükenecek. Aman tükense de kurtulsak.»

Usta çok sert:

«Ceviz kütüğü bitmez.»

«Biter,» dedi tarcı, «neden bitmesin, Kütükçuoğulları yüz yıldır vermişler baltayı köylülerin eline, nerde bir ceviz ağacı, nerde bir ceviz fidanı görürseniz kökünden... demişler... Kalmadı Ustam, kalmadı şu koskoca uçsuz bucaksız dağlarda ceviz ağacı kalmadı, kökü kurudu Ustam, kökü kurudu.»

«Kurumaz,» diye bağırdı Abbas Usta, gözleri yuvalarından uğramış. Tarcı onun bu öfkesine sindi. «Dünyada her şey bitecek, taş kaya, su, deniz, gökyüzü, bir tek ceviz ağacı kalacak. Çünküleyim ki ceviz kutlu bir ağaçtır. Allahın överek yarattığı, kendi suretini içine koyup bize gönderdiği. Dünyada ceviz biterse biz kalır mıyız tarcı kardeşim, Ustam?» Tarcıya bağırdığından pişman olmuştu, sesini yumşattı: «Ceviz ağaçları bitemez ve hem de bütün dünyada bitse, şu Ulu Toros dağlarında bitemez. Toros ne demek, bin boğa, bin tane boğa demek. Boğa ne demek, bereket demek. Güzel Ustam, tarcı başı kardeşim, biz seninle otuz yıldır tanışırız, sen bana otuz yıldır ceviz ağacı getirirsin, kutlu bir iş yaparsın. Ceviz ağacına bu dünyada dokunan her kişinin yeri Cennettir. Çünkü Tanrının sureti bir ceviz ağacının içindedir. Onun için Torosta hiç bir zaman ceviz ağacı eksik olmayacaktır. Topraktan kesersen kayada, kayadan kesersen suda, sudan kesersen gökte bitecektir. Bilir misin Usta, bir ağaç vardır, adı Tuba, kökü havada, başı topraktır. Onun için kusuruma kalma Usta.»

Tarcı:

«Bilmiyordum,» dedi, «ceviz ağacının böyle bir ağaç olduğunu.»

«Öyledir,» dedi Usta, tara gitti. Öteki tarcılar tarı sökmeğe başlamışlardı, yüzü birden ışıdı sevindi, türküler mırıldanmağa başladı. Kıyıya çekilen kütüklere, özellikle kütüklerin budaklarına bakıyor bakıyor, sonra da bıyıkları, saçları, omuzları, gözleri, tüm bedeniyle bir sevinç çiçeği olup açıyor, gülüyordu

«Mustafa,» dedi bağırdı, «uğurlusun be çocuk. Eğer ben de...» Sustu. «Mustafa, bu gece sabaha kadar budakları biçeceğim, istersen sen de gel yanımda dur.»

«Olur,» diye sevindi Mustafa. «Ama Memet de dursun. Ben babasına gider söylerim. Onun babası beni sever, hiç

kırmaz beni.»

«O da gelsin.»

«Ya Yusuf?»

«Yusuf olmaz. Babası...»

«Babası uyduktan sonra.»

«Olur,» dedi Abbas Usta. .

Zero merdivenleri hızla inerek avlu kapısında karşıladı Abdal Sofiyi. Bu Zeronun her zaman yaptığı bir iş değildi. Şimdiye kadar böylesine bir coşkuyla, saygıyla belki de hiç bir adamı karşılamamıştı. Sofi, uzun boylu, geniş omuzlu, büyük gözlerinin akı çok, karası az, uzun ak sakallı, uzun ak bıyıklı, kalın dudaklı, çok yanık esmer tenli, zenciye yakın bir karalıktaki, beli azıcık bükülmüş, hep gülen bir kişiydi. Elinde hezeran kamışından bir kutsal değnek taşıyordu. Söylediğine göre bu değnek ona dedesinin dedesinden, dedesine de onun dedesinin dedesinden kalmış. Bu soy varoldukça bu değnek yitemez, yanamaz, kırılmaz. Ne zaman yitmişse bu değnek, kimbilir kaç yüzyıldır, sonunda gelmiş sahibini bulmuştur. Bu değnek varoldukça da bu soy bitmez. Abdal Sofi bu evin dengbejiydi. Bilinmeyen bir süreden bu yana İsmail Ağa soyunun yüzyıllardan bu yana dengbeji Abdal Sofinin soyuydu. Dedesi İsmail Ağanın dedesine, onun dedesi de onun babasına dengbejlik etmişti. Dengbejler çalışır, ellerini ılıktan soğuğa vurmazlardı. Konaklarda bir tek işleri vardı, destanlar, türküler söylemek, masallar anlatmak. Çok saygı görürlerdi yörede, kutsal kişi sayılırlardı. Bu Abdal Sofinin soyu İsmail Ağaların ocaklarına gelmeden önce Mervani Saraylarında destan söylemişlerdi. Mervanilerden sonra da Hoşap Beylerine geçmişler, ondan sonra da bu ocağa kapılmışlardı. Ve kutsal değnek bugün yaşlı, beli bükülmüş ama sesi gür, belki de soyunun en büyük dengbeji Abdal Sofinin elindeydi. Ondan da oğluna, ondan da torununa geçecek, Abdal Sofi şuna inanıyordu ki, bu değneğin içindeki kutsal ateş kıyamete kadar sönmeyecekti.

Yukarıya çıkar çıkmaz Abdal Sofi, İsmail Ağanın ipekli bir bohçadaki giyitlerini Zero getirdi önüne koydu. Yere bağdaş kuran Abdal bohçayı kutsal bir şeye dokunur gibi saygıyla açtı, içinden İsmail Ağanın çizgili işliğini çıkardı önüne koydu, değneğini çekip söylemeğe başladı. Karlı Süphan dağı, diyordu, Gölün üstüne yürüdü, sureti gölde kaldı, orada duruyor. Gökler, yıldızlar yürüdü, turnalar uçu çığlık çığlığa, yıldızlar yürüdü. Yıldızlar düştü yüreğimin üstüne. Van gölü bir ulu çiçek olup açıldı yüreğimin üstünde. Esrük dağı açıldı yüreğimin üstünde, ulu göller açıldı. Turnalar söyledi İsmaili, İsmailin kızıl kanının aktığını, bu sıcakta, bu gurbet elde, kanı kurudu kayalarda. Duydum geldim onun ölümünü yaya yapıldak. Diyarbakırın kadim surlarına söyledim. İsmailin ektiği üç kavak vardı gölün kıyısında, gölgesi suya vurmuş kavaklar, onlara söyledim İsmaili. Süphan dağına söyledim İsmaili, apak gölgesi göle vurmuş dağa söyledim. Esrük dağının geyiklerine söyledim İsmaili, Urfa çölünün cerenlerine... Buluta söyledim İsmaili, üstümden salkımlı saçak uçarken... Tan yerlerinin ışığına söyledim İsmaili, ulu dağlara, kara toprağa söyledim İsmaili, sende dedim, sende benim İsmailim konuktur. Ala gözlerini karıncalardan, kurtlardan, böceklerden, gül bedenini yılanlardan çıyanlardan sakla, koru... O sende konuktur, konuklar hoşca tutulur. Duydum onun ölümünü düştüm yollara yollara, altı aylık yolu üç ayda aldım, diyordu. Üç kavak, üç kavak, diyordu, siz de duydunuz olanı, diyordu, her sözünün sonunda. Bu acıya dayanabilecek misiniz?

Abdal Sofinin tam üç ay yürüyerek tâ Van gölünden buraya kadar destanlar, ağıtlar söyleyerek geldiği, şimdi de konakta Zeroya ağıtlar söylediği hemen köye yayıldı, köylüler de birer ikişer eve damlamağa başladılar. İkinci olurken artık konakta iğne atsan yere düşmezdi. Odalar, sofalar her yer zıncı zıncı dolmuştu. Konağın birinci katında bile insanlar üstüstediler.

Köylüler Abdal Sofiyi tanıyorlardı, İsmail Ağanın sağlığında da iki üç kere gelmiş, söylediklerine göre Ağadan, her gelişinde yüklüce, kendisine bir ömür yetecek paralar alıp gitmişti. Eskiden Çukurovada da böyle aşıklar vardı... Ko-

zanoğlunun bir aşığı vardı, yüreği dört okka, ağzından bal akan, her sözü bir ülkeyi degen. Kozanoğlu Osmanlıyla savaşıp da yenildiğinde, Türkmenin savaşını en güzel o söyledi, ünü büyük Kozanoğlu Ahmet Paşa sürgün edilince, Yusuf Ağa öldürülünce arkalarından en güzel ağıdı o yaktı. Türkmenin dilinde daha söylenir durur. Adına Dadaloğlu derler. Öfkesi dağı taşı titretir.

Yanıyor yüreğim, diyordu Sofi, demircilerin ocağı gibi. Bir kötü kıydı bir yiğide. Bir sinek yedi bir kartalı. Bir tilki boğdu bir aslanı, bir serçe aldı bir doğanı... Bunu da dağlara söyledim, ala karlı Ağrıdağına... Sen Ağrıdağısın, dedim, sen bunca yaş yaşadın, sen hiç böyle bir şey duydun gördün mü, şu Çukurovada, insanlar sıcaktan yanar, kuşlar gibi ağızları açık solurlarken, bir kedinin bir kaplanı yediğini duydun mu, bir pirenin bir atı yuttuğunu? Ağrıdağı geriniyor, öfkeleniyor, yerinden sallanıyordu. Yürek böyle acıya, Sofi böyle bir acıya dayanabilir mi? Abdal Sofinin, kimse sizin, bu Allahın korkak yaratığı, bu yaşlı kişinin, o pireyi, o tilkiyi, o serçeyi öldürmeğe gücü yetmez ki, diyordu. Bir kişi yok mu bu dünyada, bir kişi yok mu ki kanını yerde koymasın İsmailin? Bu acıya, o sırtlan kara topraklara girmedikçe, insan olanın yüreği dayanır mı?

Ve durmadan soruyor, hangi yürek, hangi yürek dayanabilir, diye de bitiriyordu sonunda.

Abdal Sofi geçce sabaha kadar değneğini çalarak İsmail Ağanın soyunu, soyundaki iyi insanları, bu insanların başlarından geçenleri anlattı. Köylüler, Kürtçe bilmedikleri, bir tek sözcük Kürtçe anlamadıkları halde onu dinliyorlardı. Sofinin öteki gelişlerinde de günler gecelerce bir tek sözcük anlamadan onu dinlemişlerdi.

Gün ışıdı, Sofi destanını bitirirken, hepimizin üstüne hayırlı günler ışınsın, dedi, bunu da Türkçe söyledi ve değneğini usulca yanına koydu. Hezeran değnek, yıllardır elden düşmediğinden altın gibi parladı, odayı birdenbire dolduran ışık içinde.

Köylü de ayağa kalktı, kimisi uyumuştı, Sofi destanını bitirir bitirmez, uyandılar. Konak kuşluğa kadar ancak boşaldı. Mustafa, Sofi eve geldiğinden, döşeğe çöküp değne-

ğini eline aldıktan bu yana onun yanından ayrılmamış, gözlerini ağzına dikmiş, bir tek sözcüğünü bile kaçırmadan onu dinlemişti.

«Ana Abdal Sofi bizde kaç gün kalacak?»

«Bilmem oğlum.»

«Belki hiç gitmez.»

«Gider oğlum. O eskidendi.»

«Neymiş o eskiden olan?»

«Eskiden dengbejler bizim evlerimizde kalırlardı.»

«Bizde mi yer içer, uyurlardı?»

«Bizde.»

«Şimdi nereye gidecek Sofi?»

«Evine.»

«Göndermesen olmaz mı?»

«Olmaz. Baban sağ olsaydı, belki.»

«Şimdi niye olmaz.»

«Olmaz.»

«Ne de güzel söylüyor, değil mi ana?»

«Söylüyor.»

«Şimdi bu söylediği türküleri gidip orada herkese öğretecek mi, orada herkes Abdalın dilinden anlar mı?»

«Herkes anlar. O da köy köy dolaşıp bu türküyü söyler.»

«Niye?»

«Onun da işi bu.»

«Abbas Ustanın da işi o şeyi aramak.»

«Neymiş o?»

«Söylemiyor.»

«Söylemesin. Varsın da mezarına götürsün.»

«Bulunca söyleyecek. Abdal Sofi daha ne kadar burada kalacak?»

«Bilmem ki, konuğa sorulmaz ki, ne kadar isterse o kadar kalır.»

«İnşallah çok kalır. Ana!»

«Söyle yavrum.»

«Ben dengbej olacağım.»

«Haydi oradan sersem. Her isteyen dengbej olabilir mi?»

«Neden olamazmış?»

«Dengbej soyundan gelmek gerek, bir de hak aşığı olmak gerek. Allah bir kişiye Hızır eliyle dengbejlik badesi içirir.»

«Ben dengbejlik badesi içeceğim, o Hızır bulup.»

«Nerede bulacaksın?»

«Ben bulurum.»

«Hızır herkes göremez oğlum, yalnız iyi kimseler görebilirler onu.»

«Ben de Abbas Ustaya sorarım. O bilir yerini Hızırın, o, iyi bir kimse.»

Mustafayla Zero arasındaki bu konuşma Zero çileden çıkıp bağıncaya kadar sürdü.

O gün öğleyin Zero Abdal Sofi onuruna bir koyun kesti, balcı Koca Veliye bir kovan bal sağdırdı. Köyün, ileri gelenlerini bu toya çağırdı. İstiyordu ki, kocasının sağlığındaki gibi olsun her şey.

Çağrılanlar yemeği yemiş bitirmişler, ibriklerden dökülen suyla ellerini yıkıyorlardı ki, odanın kapısında kan ter içinde kalmış Cemşidi gördüler. Cemşit soluk soluğaydı gene, yüzü de kapkara kesilmişti. Kapının ortasında durmuş, ne içeri giriyor, ne çıkıyor, öyle dikilmiş, ağzı açık, göğsü körük gibi inip inip kalkıyor. Zero onu görünce benzi kül kesildi, şöyle bir sallandı, ama kendini toparladı, Cemşide gitti onu kolundan tutup sofraya oturttu. Cemşit uzun bir süre elini yemeğe süremedi. Ne konuşabiliyor, ne yiyebiliyor, sofranın başına oturmuş salt soluyordu, koşu bitirmiş bir at gibi.

Herkes elini yıkadı bitirdi. Yerlerine oturdular, kahveler geldi, odanın içi taze bir kahve kokusuyla doldu, ancak ondan sonradır ki, soluğunu toplayan Cemşit elini ekmeğe uzatabildi.

Aç bir kurt gibi yemeği yedi bitirdi, elini yüzünü yudu, kapının yanına gitti ayakta dikildi durdu.

Zero:

«Gel şuradan otur Cemşit,» dedi, «sen çok yorgunsun.»

Kolundan tutup sedire oturttu.

Cemşidin gözleri büyümüştü, bir hostu:

«Sorma halimi Hatunum,» dedi, «başıma geleni hiç sor-

ma, Salman beni afsunlamış. Ben buradan ayrıldıktan sonra başımı aldım tâ Kozan altına gittim, orada bir adama çoban durdum. İşim iyi, sürü sahibi iyi, ben rahatım, bir gece baktım ben yerimde yokum, bir gece ben baktım yanımda sürüm, köpeklerim yok. Bir baktım düşmüşüm yollara koşuyorum soluk soluğa. Sabah oluyor, gün açılıyor, akşam oluyor gün kavuşuyor ben yollardayım, gidiyorum. Bir şey beni ayaklarımdan çekiyor. Zincirlerle bağlamışlar beni ayağımdan çekiyorlar. Gitmemenin mümkünü yok. Gidiyorum, gidiyorum bir de bakıyorum Salman. Beni görünce ateş saçıyor, beni öldürmek için tabancasına davranıyor, sonra tabancayı bırakıp hançerini çekiyor, helallaş, diyor, istersen de iki rekat namaz kıl, ne bok yersen ye de çabuk ol, senin kelleni keseceğim, etme eyleme, dedim, başkaca da bir şey söyleyemedim, can tatlı, dilim tutuldu, konuşamadım. O, ondan sonra ne söylediye ben ona bir karşılık veremiyordum. Sonra yere düştüğümü bir karanlığa girdiğimi, ardından da bir sabah gözümü açtığımı biliyorum, gözümü açtım ki ne açayım, başımda Zalımoğlu var, hani Memidik Ağayı öldüren, silahlı, tepeden tırnağa, dişlerine kadar fişeklikler, tabancalar, kamalar içinde... Başında da altı adam, gülüşüyorlar, bana bakıp bakıp gülüşüyorlar, ben şaşırmışım, ne olduğunu anlamıyorum. Sonra Zalımoğlu bana ekmek, peynir verdi, yürü git, dedi, seni anan kadir gecesi doğurmuş, beni orada, yattığım yerde bıraktılar gittiler gülererek. Ben de sağıma soluma bakındım in yok, cin yok. Bir ulu ormanın ortası, ormandan, ağaçlardan gök bile gözüküyor. İçimde bir boşluk oldu, deli divane olacağım, Salman Beyimi görmeliyim, biliyorum beni öldürecek, ama biliyorum arayıp bulacağım. Bir daha da, ara ki bulasın bulasın Zalımoğlunu, seni kurtarsın. Ben aradım gene Beyimi, bir öğle vakti bir baktım karşımda Salman Beyim, Cemşit diye bağırdı, buyur Beyim, diye bağırdım, ulan sen nerelerde kaldın, buradayım Beyim, bak, bir daha eğer sen benden ayrılırsan, benden hiç bir zaman ayrılamazsın, onun için hiç çabalama Cemşit, senin hiç mümkünün çaren kalmamıştır, benim yanımdan ölünceye kadar ayrılamayacaksın, bu sefer seni bağışladım, bir daha yitkilere karışırsan seni öldürürüm. Ben de sağol Be-

yim, dedim, varol ki sen varol. Bana bir tüfek verdi ki usta elinden daha dün çıkmış. Tabanca, hançer, fişeklikler, bir de dürbün verdi ki tâ buradan şu dağın arkasını görürsün, dağdeviren dürbünü... Bir de benim dört yanına bir halka çizdi. Bu sabaha kadar bu halkanın içinde kalırsan, dedi, benim yanımdan bir daha ayrılamazsın, şimdiki ayrıldığın gibi... Şimdi sana sözüm var, bırak silahlarını buraya, sen doğru köye Zero anama git... Başüstüne Beyim, dedim. Söyle Zero anama, ben babamın tosun sürüsünü, koyun, keçi sürülerini sattım, Baş çobanı öldürdüm ya, benim kusuruma kalmasın. Baş çobanın da kellesini ona gönderdim, konağın kapısında o baş öyle sallanıp duracak, diye, kıyamete kadar. Sor Zero anama, başı niçin kapıdan kaldırttı? O başı o kapıdan kaldırırsa ben de onun Mustafasının başını oraya asacağım demedim mi? Bunu söylemedin mi Zero anama? Ben titredim, söyledim, dedim.»

Zero telaşla:

«Biz kaldırmadık başı oradan, biz kaldırmadık, hükümet kaldırdı.»

«Biliyor Salman Beyimiz,» diye soğukkanlı konuştu Cemşit. «Ama diyor ki, söyle anama, babamın al atına binip de kasabaya giden, o başı oradan hükümete kaldırtan o değil mi?»

«Haşa, haşa,» diye bağırdı Zero.

«Şimdi, Salman Beyimiz diyor ki benim babamın atlarını göndersin. O atlar benim hakkıma düşer. Ben babamın atlarını onlara yedirmem. Üç gün içinde ya atları bana Zero anam tek mil gönderir gönderir, göndermezse ben gelir alırım. Hiç candarmaya, hükümete haber vermesin, bir iki kişi canından olur, kıymasın bir iki fakir fukaraya, candarmaya. Ben babamın atlarını teker teker öldürürüm de onların eline bırakmam, Zero anam bunu böylece bilsin.»

Oradakiler taş kesilmişler Cemşidi dinliyorlardı. Zero nun yüzü sapsarıydı. Mustafa dudaklarını sündürmüş neredeyse ağlayacaktı. Yüreği sıkıştırıyor, ya ahıra kır atın yanına, ya da Abbas Ustanın oraya koşmak istiyordu.

«Babamın çiftliğini satarlarsa parasının yarısı benim, yarısı da Mustafanın, o da Mustafa o güne kadar sağ kalırsa...»

Mustafanın oradan fırlayıp koşarak merdivenleri indiğine şaşkınlıkla baktılar köylüler, dengbej Sofi, eşkiya Sefer, koruyucu Hüseyin, İsmail Ağanın kardeşi Hasan Ağa bir tuhaf oldular, çocuğun bu davranışı karşısında.

Hasan Ağa birden köpürdü, söğmeğe başladı Salmana: «Köpek,» diyordu, «uyuz, kurtlu köpek atları istiyor demek, çiftliği istiyor demek, vay uyuz köpek vay...» Soluğu taşıyordu. «Gelsin de alsın, gelsin de alsın bakalım.» Cemşidin yakasına yapıştı: «İki yüzlü köpek sen de o itin adamı-sın değil mi?»

«Beni afsunladı o,» diye yakasını Hasan Ağanın elinden kurtardı Cemşit.

Hasan Ağa köpürmüş, gidiyor geliyor, Salmana söğüyor, oradakileri unutmuş, sanki orada tek başınaymışcasına kuduruyor, ter içinde kalmış durmadan mendiliyle yüzünü siliyordu.

«O anam batsın, o anam mezarında yatmasın, bu uyuzu aldı da ölürken, aldı da, kurtlar onu yemiş bitirmişken aldı da, işte koskocaman dağlar kartalı İsmail Ağanın ölümüne sebep oldu. O anam ırşallah cehennemlerde yanar, iyilik etmeyeceksin.» Cemşidi kolundan tuttu dışarıya attı: «Söyle ona,» dedi, azıcık öfkesi dinmiş, «yakında görüşeceğiz. Çiftliği de vereceğim ona yakında, atları da, bir kuyu da altın vereceğim üstelik ona...»

Cemşit:

«Ben bir şey yapmadım ki, o beni büyüledi. Beni bir Hocaya gönderin de büyümü, afsunumu çözsün. O, beni öldürecek, o herkesi öldürecek.»

«Giiit köpek,» diye onun üstüne atıldı Hasan Ağa, «iki yüzlü it.» Onu tutmuş merdivenlere fırlatırken Zero Cemşidi kolundan tutup aşağı indirdi. Yanyana birlikte köyün içine yürüdüler.

«Söyle ona,» dedi Zero, «öldürmesin Mustafamı. Mustafa onun biricik küçük bir kardeşidir. Şunu da söyle Salman oğluma, anan Zero diyor ki de, kardeşi Mustafa ölümden çok korkuyor, bunu ona böylece söyle. Onun küçük kardeşi Mustafayı bu korku iflah etmeyecek, ya delirecek onun küçük kardeşi Mustafa, ya da kendisini korkudan öldürecek. Bana

bir iyilik etsin oğlum Salman, küçük kardeşi Mustafayı bu ölüm korkusundan kurtarsın. Onun, o Salmanın bu dünyada küçük, bir parmak kadar kardeşi Mustafadan başka kimi var ki... Babaları da öldü işte, iki kardeş bu dünyada kaldılar. O, hiç mi küçük kardeşini düşünmüyor? Bir adamın babaları ölürse, o adam küçük kardeşine bakmaz mı, diyor anan, de. Bunu böylece oğlum Salmana söyle. Elinden bir kaza çıktı, ne yapalım, insan hiç babasını öldürür mü, diyor anan Zero, de... Söyle şimdi ne diyeceksin oğlum Salmana?»

Cemşit söylediklerini bir bir yineledi. Zero, çobanın bu belleğine şaşırıp kaldı. Söylediklerini öylesine bellemişti ki, sesini de tıpkı, kimi yerlerde Zeronun sesi gibi ağlamsı yapıyordu.

«Ben söylerim bütün bunları Salman Beyime ya, sen de beni onun yaptığı büyüden, afsundan kurtar. Ben nereye gitem ayaklarım beni alıyor Salman Beyime götürüyor.»

«Şimdi sen git bu söylediklerimi Salmana söyle geri bana gel... Ben de senin afsununu bozdururum, olur mu?»

«Beni bu sefer öldürmez mi?»

«Eğer doğru ona gidersen öldürmez. Şimdi o seni bekliyor, yerini biliyor musun, seni nerede bekliyor?»

«Bilmiyorum. Bilsem bile söylemem ki, o beni öldürür.»

«Bir de başka bir şey söyle Salmana. Anan Zero diyor ki, de, babasının nesi var, nesi yoksa onun. Tek küçük kardeşi Mustafayı babasına bağışlasın. Mustafa ölürse babasının zürriyeti biter. İster mi Salman babasının bu dünyada namı nişanı kalmasın?» Korkuyla: «Aman Cemşit bunu söyleme Salmana, belki kötü düşünür.»

«Söylemem, eğer sen benim afsunumu çözdürürsen, ben de başımı alıp uzak diyarlara gidebilirim...»

«Çabuk git de gel. Bir afsuncu biliyorum ki nefesi taşı eritir.»

Böyle yürüyerek kalenin arkasına kadar gittiler, orada, angıt kayasının arkasında Cemşit durdu Zeroya korkuyla gözlerini kirpiştirerek baktı baktı, sonra da birden kaptırdı, dağlara doğru gideceğine ovaya vurdu, çeltik arkını aştı, hıltanlığa düştü, arkasından bir mısır tarlasına girdi, ırmağa

aşağı yöneldi, yalıda söğütlerin, ılgınların, su pürenlerinin arasından yitiklere karıştı. Zero, bu şifayı bulmuş diye düşündü, bugün değilse de yarın o kâfirin yanına gidecek, söylediklerimi ona bir bir anlatacak. Acaba o kâfirin taş yüreği birazcık yumşar da Mustafayı bağışlar mıydı? Zero, onun babasını niçin öldürdüğünü daha anlayamamıştı, Mustafayı kıskanıyor desen, değil, kimi zaman öylesine çocuğu seviyor, öylesine onu koruyor, öylesine onun için deli divane olurdu ki... Bir insan bu kadar sevdiği insanı kıskanır da nasıl babasını öldürürdü? Dal Emine girmesin aklına onun? Kadın zaten ona durup dururken teslim olmuş, ya da sen babanı öldürürsen, ancak ben sana teslim olurum, demiş miydi? Demişe hiç benzemiyordu. Koca İsmail Ağa öldükten sonra en yanan Dal Emine olmuştu. Belki de İsrail Ağa öldükten sonra pişman olmuştu? Bir de babasını öylesine seviyordu ki Salman, o kadar ona tapınıyordu ki dayanamayıp buna öldürmüş olamaz mıydı? Birden titredi Zero, Mustafayı da öldürecek miydi acaba, salt sevgisinden dolayı? Zeroyu da çok severdi Salman, ama babası kadar değil... Onu öldürdükten sonra iflah olur mu Salman? Her gece babasının mezarına kadar geliyor, mezarın başında sabaha kadar ağlıyor, ondan sonra da dağa çekip gidiyormuş, doğru mu acaba, doğruysa, her gece sabaha kadar mezarlığı bekleyen Cemal onu görmüyor mu? Mustafa onun üstüne yürüdüğünde, tabancasını çektiği halde neden tetiğe çöküp Mustafayı öldürmedi, kalabalığın arkasında kaldığından, Kuş Memet üstüne atladığından dolayı mı? Kalabalığın elinden onu almak Salman için o kadar zor muydu? O kadar insan içinde küçücük bir çocuğu, kardeşini öldürmekten utanmış olmasındı?

Zero eve geldiğinde bütün oradakileri daha öyle oturmuş kendisini bekler buldu.

Abdal Sofi:

«Daha öldürtmediniz o kâfiri?» diye hayretle soruyordu.

«Bulamıyoruz,» dedi Hasan Ağa, «onu bulamıyoruz. Biz değil koskoca Arif Saim Bey, candarması, ordusuyla koskoca Mustafa Kemal Paşa bulamıyor onu Sofi. Bir şey var bu oğlanda...»

«Kanlılarda öyle bir şey olmaz,» diye gürlledi Sofi. «O görünmeyenler Allahın ermiş kullarıdır. Bir yere saklanmıştı da siz bulamıyorsunuz. Sizin hepinizi korkutmuş, korkudan deliye çevirmiş bütün bu dağların, bu ovaların insanını... İşte her şey budur. Vandan gözü kanlı yiğitler gelemese, bu adamı siz, buraların adamları hiç bir zaman öldüremeyeceksiniz. Birkaç ay daha geçerse o zaman hiç öldüremeyeceksiniz.»

«Öldüreceğiz Sofi,» dedi Hasan Ağa.

«Öldüreceğiz,» dedi Sefer.

«Aaaah,» diye derinden içini çekti çangal bıyıklı Hüseyin.

«İnşallah,» dedi Sofi, «ama bu çocuğun, Mustafanın hali hiç hoş değil... Bu çocuğu uzak bir yere gönderin. Bu adamın sözünü duymasın. Yoksa bu çocuk elinizden gider.»

«Onu bir yere gönderemem,» dedi Zero. «Benim onu gözüm görmeli. Ben olmasam o daha çok korkar. Korku onun iliklerine işlemiş.»

Kır at var, onun yemliği var, Abbas Usta var, sığındığı, güvendiği bu yerlerden ayrılırsa Mustafa yaşayamaz, diyeledi Zero.

Ve akşam olurken Abdal Sofi, o yanık içe işleyen binlerce, binlerce yılın ardından gelen sesiyle türküsüne gene başladı. Nereden çıktıysa Mustafa da geldi onun dizinin dibine oturdu.

Abbas Usta bugün sevinçten dolup taşıyor, işliğine, evine köye sığamıyordu. Bugün öyle bir şey bulmuştu ki ceviz budağında, Mustafaya bile göstermişti. Büyük budak kesitinin üstünde sıra sıra, ardarda dizilmiş dağlar vardı, dağlar uçuk bir maviye batmış gibiydiler. Dağın çok uzaklarında bir kuş uçuyor, cerene benzer bir hayvan ince bacaklarıyla dağdan dağa koşuyordu. Dağın, kuşun, cerene benzer şeyin önünde bir çiçek açmıştı, hiç bir çiçeğe benzemiyordu. Bu dünyada böyle bir çiçek yaratılmamıştı daha. Öylesine çıkmıştı ki budağa, Mustafayla Abbas Usta kokusunu bile duyuyorlardı. Kokusu da bu dünyadaki hiç bir kokuya benzemiyordu... Abbas Ustayla Mustafa baktıkça çiçeğe, ondan yayılan kokuyu kokladıkça kendilerinden geçiyor, uzak bir dün-

yanın büyü, tılsımı, güzelliği içinde yeniden, başka bir insan olarak, damarlarındaki kan sevince, sevgiye dönüşerek yeniden doğuyorlardı, ter-ü-taze, aydınlık, ışık gibi yeyni.

Onun yüzünü gören anasının da içine bir sevgi doğdu, bir aydınlık yıldız içinin karanlığını, dertlerini yaldızlayarak aktı geçti. İçi yundu arındı.

«Ne oldu Mustafa, ne var?»

«Gördüm,» dedi Mustafa, gözleri sevinçten ıslıl ıslıl.

«Neyi gördün?»

Abdal Sofinin yanından kalktı, çocuğun her yanından sevgi, sevinç, mutluluk fışkırıyordu, anasının elinden tuttu öbür odaya gittiler.

«Eğil, eğil ana, kulağına söyleyeceğim. Hiç kimse bilmeyecek. Bir Abbas Usta, bir ben, bir de sen... Eğer sen başkasına söylersen ben ölürüm ha. Abbas Usta dedi ki, git Zeroya söyle, Zero yiğit avrattır, bizim gizimizi kimseye açmaz.»

Anasının gözlerinin içine soru dolu gözlerle baktı.

Zero:

«Açmam,» dedi.

«Bak, açarsan ben ölürüm, hemen o anda.» Durdu, bekledi, gülümsedi: «Cennet çiçeğini gördük,» dedi.

«Neee, Cennet çiçeğini mi, nerede buldunuz onu?»

«Suuuus, usul, bağırma, biz onu ceviz budağının içinde bulduk. Bak ana, Abbas Usta hep arıyor ya, durmadan ceviz ağacı budağı kesiyor ya, ne arıyor?»

«Ne bileyim ben yavrum.»

«Kimse bilmiyor, o da benden başka kimseye söylemiyor.»

Zero tepeden tırnağa Mustafayı inceliyor, çocuğu ömründe ilk kez böyle mutlu, sevinç içinde, korkuyu unutmuş, doğal bir çocuk gibi, başka, taze, yepyeni bir dünyaya kapılmış görüyordu.

«Ceviz ağaçları var ya, işte o dağlarda koskocaman ceviz ağaçları, onlar da baharlarda çiçek açarlar. Abbas Usta kendi köyünde cevizlerin çiçek açtıklarını görmüş, o ceviz ağaçları nerede ne görürlerse çiçek açtıklarında, önlerinden ne geçerse, ne biterse hepsinin, kurdun kuşun, her şeyin tas-

virini alır, budaklarının içine yerleştirirlermiş. İşte bir bahar da bütün çiçekler yönlerini Cennete dönmüşler, o cennet çiçeği biterken, onun kokusunu, tasvirini alıvermişler. Usta diyor ki, bu, çok eskiden olmuş. Ustayla benim o kokudan başımız döndü. Ustayla ben uçtuk Cennetlere gittik. Ustayla ben bir ceren gördük, bir de kuş... Ustayla ben...»

«Anladım,» dedi Zero, «işte şimdi aklıma tak etti, yıllardan bu yana Abbas Ustanın ne aradığı. Babana da söylemişti ne aradığını, bir tek babana... Babana da gösterdi o tasvirlerden, bir tek babana... O cevizlerin bütün bu dünyanın tasvirini çıkartıp budaklarına sakladıklarını ben de biliyordum, bunu herkesler de biliyor ya, ceviz ağaçlarının Cennete gidip Cennet çiçeklerini kokularıyla birlikte budaklarına aldıklarını bilmiyordum. Her ceviz çiçeğinin de bir alıcı olduğundan hiç haberim olmamıştı.»

«İşte böyle,» dedi Mustafa, «biz bundan sonra Ustayla...»

«İşte bu iyi,» dedi Zero. «Onun gibi bir iyi kimse, o Abbas Ustanın ermişe benzer bir kimse olduğu eskiden beri belliydi zaten. Demek Cennet çiçeğini buldunuz, demek Allah bunu size nasibetti?»

«Bulduk,» dedi Mustafa övünerek, gözleri birer ışık damlası, pırıl pırıl yanarak.

İçerden Abdal Sofinin yanık, sert, öfkeli sesi geliyordu.

«Ana,» dedi Mustafa, «keşki bu da hiç gitmese de, bize her gün...»

«Aaaah,» diye içini çekti Zero. «Aaaah, baban olaydı ki...»

Çocuğu elinden tuttu, oturma odasına geçtiler, Sofi değneği elinde çok eski bir destanı söylüyordu. Destanda, Ağrıdağının doruğunda uyumuş kalmış bir çocuk uyandığında bakıyordu ki fırtına, kar, bora... Ne yapsın, atı da şaşkın yanında, ne yapsın, göz de gözü görmüyor. Ne yapsın, atına biniyor. Ne yapsın, at ürküyor. Ne yapsın, atın önü uçurum. Ne yapsın, atı üzengiliyor. Ne yapsın, at atlıyor uçurumdan aşağı, uçurum uçsuz bucaksız, iniyorlar aşağı, yere düşerlerse paramparça olacaklar, aşığı keskin kayalık. Ne yapsın, bir de gözünü açıyor kır atlı Hızır karşısında, ak sakallarıyla gülüp duruyor önünde. Ne yapsın, Hızır sağ elini ço-

cuğun etinin karnının altına koyuyor, ne yapsın, onları alıp götürüyor çayır çimenlikli, ağzına kadar çiçekle, çiçek kokularıyla dolmuş bir ovaya yumuşacık bırakıyor.

Ve çocuğun maceraları... Çocuk, bütün belalardan kurtuluyor. Onu öldürmek için can atan, onun babasını öldürmüş o adamdan da kurtuluyor. Çok uzaklardan, mavi ışıklı bir gölden gelen bir bahadır babasını öldürmüş o adamı alıyor kaleye çıkarıyor. O adamı kalenin üstünden aşağıya atıyor. İniyor, bakıyorlar ki adamın ölüsü paramparça olmuş. Adamın ölüsü üstünde köpeklerle kartallar, akbabalar döğüşüyorlar. Adamın her kanlı parçası bir kartalın, bir köpeğin, bir akbabanın ağzında.

Mustafanın içine bir korku gene tebelleş oldu ya çocuk aldırmadı, o köpeklerin ağzındaki kanlı parçaları düşünmüyor, o koskocaman mavi çiçeğin kokusunu iliklerinde duyuyordu. Abbas Usta diyordu ki Cennetteki bütün çiçekler mavidir. Türlü türlü mavidir. Cam göbeği mavisisi. gün ısırkenki göğün mavisisi, öğle vakti, ikindi üstü, gün kavuşurkenki, gece yarısı, aylı yıldızlı göğün mavisisi, akşam olurkenki camlara vurmuş mavi, bulutların mavisisi, bu dünyada olmayan yumşak, kadife, okşanmak isteyen bir mavi... Hep mavi kokar çiçekler.

Çobanbaşının köpekleri daha orada oturmuşlar, öylece ne avlu kapısının üstündeki tahta yıldıza gözlerini dikmişler bekliyorlar, onları kovalamak isteyenlere de dişlerini gösterip öfkeyle hırlıyorlar. Köyün köpekleri oradan ayrılıp evlerine gideli çok oldu. Kimi zaman bir, birkaç köy köpeği, şaşkınlıkla bakarak bu koskocaman köpek heykeli gibi donmuş kalmış köpeklere toprağı koklaya koklaya yanaşıyorlar, onların hırlayan yabanıl, azgın yüzlerini, uzun sivri dişlerini görünce korkudan deliye dönüp kaçıyorlar. Köpekler kendilerine orada bir yaşam yeri çizmişler, onun içine kimseyi yaklaştırmıyorlar, bir kişi, kedi, tavuk, horoz, at, sığır, o çizginin içine giren kim olursa olsun köpeklerin birden azgın hırlamaları, korkunç dişleriyle karşılaşılıyor, çareyi kaçmakta buluyorlar.

Abbas Usta merak ediyor, «Mustafa,» diyordu, «o köpekler, pekiyi oradan hiç mi hiç ayrılmıyorlar mı?» Mustafa,

«ayrılmıyorlar,» diye karşılık veriyordu, «ben gece gündüz onlara bizim evin penceresinden bakıyorum, hep öyle duruyorlar, öyle, oldukları yerde kaya gibi, başlarını gene orada o baş varmış gibi dikmişler yıldıza, başın yerine, duruyorlar. Kimse de yakınlarına bile varamıyor.»

«Acıkınca ne olacak?»

«Bilmem.»

«Belki bir ikisi gidiyor, karınlarını doyurup geliyorlar, ondan sonra da, ötekiler.»

«Baktım, iyice izledim, oradan hiç bir tanesi ayrılmıyor. Yerlerinden sağa sola, ileriye geriye hiç kıpırdamıyorlar bile. Ben her gün uzaktan önlerine et, kemik, ekmek atıyorum, bakmıyorlar bile yiyecekler olduğu gibi düştükleri yerde duruyor.»

«Merak ediyorum, dur bakalım Mustafa, ne olacak, bir gün Baş çobanın gelmesinden umudu kesip gitmeyecekler mi?»

«Bence gidecekler,» dedi Mustafa, «gözlerine bakıyorum yavaş yavaş umutsuzluğa düşüyorlar. Boğazlarında da her bir dikenini hançer gibi demir tohtlar var, belki de çelik.»

«Belki de çelik,» dedi Usta.

O gün, gün kuşluğa varırken köyün içinden beş candarma geçip Memet Efendinin evine gittiler. Candarmaları görünce Mustafa koşarak, gözleri büyümüş, elleri ayakları kordudan titreyerek Abbas Ustanın işliğine geldi:

«Candarmalar Usta.»

«Gördüm,» dedi Usta, Mustafanın bu haline bir türlü anlam verememişti.

«Köpekleri öldürecekler. Yerden bir kucak taş topladım, kaçınsınlar, diye köpeklere attım attım, bakmadılar bile, aldırmadılar, yerlerinden kıpırdamadılar.»

«Kıpırdamazlar,» dedi Usta.

«Köylü candarmalara söyleyecek köpekleri, öldürsünler diye.»

«Hele dur bakalım Mustafa, üzülme, belki de söylemezler. Yiğit köpekler. Keşki ölmeseydi de Baş çoban, köpeklerinin ne biçim birer köpek olduklarını görseydi.»

«Sevinenden deli olurdu.»

Beklemeğe koyuldular, kulakları kurşun seslerinde, suyun kıyısında bir gidip bir geliyorlar, ayaklarının altındaki çakıltaşlarının seslerini dinliyorlardı. Karşidan Toprakkale üstünden bir toz direği çıkmış onlara doğru büyüyerek, uzayarak geliyordu.

«Öldürecekler mi?»

«Dur bakalım Mustafa.»

«Öldürecekler,» dedi Mustafa, yüzü gözü ter içinde kalmış.

«Neden?»

«Yüzbaşı,» diye ağzından kaçırdı Mustafa.

«Ne olmuş Yüzbaşıya?»

«Hiç,» dedi Mustafa, sustu, Abbas Usta biliyordu ki Yüzbaşı üstüne konuşamazdı Mustafa. Onun Yüzbaşı derken, ne demek istediğini biliyordu. Bundan dolayı da üstelemedi.

Yüzbaşı inat etmişti, onu Ankaradan çok sıkıştırıyorlar, her gün Arif Saim Bey soruyormuş, Salman ne oldu diye, Salmanı yakalayacaktı, yakalayamazsa eğer yanmıştı. Ve artık bundan sonra da yakalayamayacaktı. Salman ondan köylünün öcünü almıştı. Döğersin sen bu kadar fıkara, suçsuz köylüyü, döğersin öyle mi, al işte öyleyse. Yüzbaşı Salmanı izlerken o da Yüzbaşıyı izliyormuş. Bir gece yarısı, Yüzbaşı dağda, bir evde yatarken Salman evi basmış Yüzbaşıyı almış dağın tepesine götürmüş:

«Söyle bakalım Yüzbaşı.»

«Ne söyleyeyim Salman?»

«Sen o kadar köylüyü neden dövdün, kan içettin o kadar fıkara? Sen Allahtan korkmadın mı? Günlerce ayaklarının üstüne basamadılar.»

«Sen hiç Allahtan korkmadın mı?»

«Kuldan utanmadın mı?»

«Bu köylü değil miydi Yunana karşı döğüşen, daha dün?»

«O zaman sen neredeydin?»

«Bu köylü değil miydi yeşil sarıklı Kırklarla birlikte düşmana Allah Allah, diyerek saldıran?»

«Bu döğdüğün, onurlarını ayak altına aldığın bu köylü değil miydi Allahüekber dağlarında düşman karşısında her birisi donarak kazık kesilen?»

Onu öldürmeyecekti Salman, Mustafa Kemal Paşanın bir yüzbaşısını öldürmek yakışık almazdı, sonra o buna çok gücenir, gül hatırı kırılırdı Paşanın. Öyleyse ne yapsın Salman, bir yanda Mustafa Kemal Paşanın yüce hatırı, bir yanda da köylüye kan kusturmuş Yüzbaşı...

«Seni öldürmeyeceğim Yüzbaşı.»

«Ne yapacaksın?»

«Şu yüce çam ağacının altına odun yığacağım, çam çirasından...»

«Seni çam çirası odunun üstüne çıkartıp...»

«Seni çam ağacına bağlayacağım.»

«Sonra altından basacaksın ateşi...»

«Dur, çatlama Yüzbaşı... Öyle yapmayacağım... Dur, Yüzbaşı...»

«Seni ağaca bağlayıp şu aşağıdaki köye gideceğim... Sen o köylüleri yediden yetmişe dayaktan geçirmedin mi?»

«Suçları vardı da geçirdim.»

«Ne suçları vardı?»

«Ne suçları olacak...»

«İşte ben o köylülere seni böyle teslim edeceğim, isterlerse seni bırakır, isterlerse senin altına basarlar kibriti.»

«İşte bunu yapmayacaktın Salman!»

«Sen köylüyü bilmez misin Salman?»

«Köylü korkar onun altındaki odunu ateşlemeğe.»

«Köylü acır o gencecik, yakışıklı Yüzbaşıya.»

«Döve döve kemiklerini kırmış.»

«Köylü kıyamaz Mustafa Kemal Paşasının yüzbaşısını öldürmeye.»

«Köylü dayanamaz Mustafa Kemal Paşasının gönlünün incinmesine...»

Salman Yüzbaşığı ağaca, çam çirası odunların üstüne bağladı gitti. Gece oldu, dağlar uğulduyor, sallanıyor, kurtlar uluyor dört yanında Yüzbaşının, Yüzbaşı da avazı çıktığı kadar bağıyor, ne gelen var, ne de giden... Yüzbaşı köylüleri bekliyor, tan yerleri ışıırken, beşi değil, onu, yüzü değilse de bir teki, canı yanmış bir kişi basmayacak mı ateşi altına? Haydi onlar basmadılar, Salman korkutmayacak mı onları, ya Yüzbaşığı yakacaksınız, ya da canınız, demeyecek

mi? Demez olur mu Salman, Yüzbaşıya ölmeden önce çekti-
riyor. Yüzbaşı korkuyor.

«Korkar ya, candır bu.»

«Ama o eline geçirse Salmanın canını alacaktı.»

«Arif Saim Bey onu otomobilinin altına bağlayıp...»

«Candır bu.»

«Salmanın ki can değil mi?»

«Salman babasını öldürmüş...»

«Kendi öz babasını, kime ne?»

«Kendi babasını öldürdüğünden dolayı zaten Cehennem-
de yanacak fıkaraya.»

«Öz babası değil ki...»

«Olmasın, kime ne.»

Şafağın yerleri ışıırken, kuyrukyıldızı dört yanına ışık
saçarak Gavurdağlarının üstünde dönerken Yüzbaşının sesi-
ne at gibi beş mor köpeğiyle bir çoban geldi:

«Buyur Yüzbaşım.»

«Çöz beni buradan.»

«Çözemem.»

«Neden?»

«Salman Beyim izin vermez.»

Çoban gitti, Yüzbaşı arkasından çok zarıladı.

Çoban gider gitmez ardından bir yaşlı adam geldi.

«Çöz beni.»

«Çözemem.»

Yüzbaşı köpürdü öfkesinden:

«Korkak,» diye bağırды. «Siz köylüler bu kadar korkak,
bu kadar gözü kör, bu kadar iki adım ilerinizi göremez ol-
masaydınız bu ülke böyle mi olurdu?»

«Olmazdı,» diyen yaşlı adam koşarak, dağdan aşağıya
tingir mıngır yuvarlanarak kaçtı gitti...

Onun da arkasından bir oduncu geldi.

«Çöz beni.»

«Çözemem.»

«Salmandan mı korkuyorsun?»

«Ondan. Sen beni koruyamazsın ki...»

Onun arkasından bir çiftçi, onun arkasından bir kaçak,
onun arkasından üç eşkiya geldi. Eşkiyalar Yüzbaşıya güldü-

ler geçtiler. En sonunda ak başörtülü bir kadın geldi yanına Yüzbaşının:

«Bu ne hal yavru?» dedi.

«Beni Salman buraya bağladı.»

«Vay kâfir yezidi vay,» diye gürledi kadın. «O İsmail Ağayı öldüren değil mi?»

«O... Çöz ellerimi, sana ne istersen veririm.»

«Ben senden hiç bir şey istemiyorum. Benim oğullarımın üçü de gitti gelmedi. Biri Çanakkalede, birisi Sarıkamışta, birisi de Dumlupınarda kaldı, onlar senin yoldaşların değil miydi?»

«Yoldaşlarımdı.»

Kadın Yüzbaşını ağaçtan çözdü.

«Yok, Salmana dokunmayacağına, onun ardından bir daha, onun arkasından gitmeyeceğine söz aldıktan sonradır ki...»

«Ellerini çözdü...»

«De haydi sen de...»

«De haydi...»

Yürürlerken arada bir durup köyü de dinliyorlardı.

«Onbaşı çok döğdü köylüyü.»

Mustafa sustu.

«Haydi git de bak bakalım eve, köpekler duruyorlar mı?»

Mustafa ikircikli, durdu, biraz bekledi, sonra eve koştu. Köpekler olduğu yerden kıpırdamamışlar oldukları gibi duruyorlardı.

«Demek candarmalar köpekleri öldürmeyecekler. Köylü bir şey söylemedi candarmalara.»

«Söylememişler.»

Gene de o gün akşam olup gün kararınca kadar elleri yüreklerinde, konağın önünden gelecek kurşun seslerini beklediler. Bu arada köye birkaç kere gidip köpeklere bakan Mustafa, sonunda Ustaya en sevinçli haberini getirdi:

«Candarmalar gittiler.»

Abbas Ustanın yüzü ışıdı ama, o anda da karardı:

«Ya köpekler böyle ne olacaklar?»

Mustafa güldü:

«Ne olacaklar Usta, bekleyecek bekleyecek gidecekler.»

Köpeklerin gitmeleri uzun sürdü. Yemiyor içmiyor, yerlerinden kıpırdamıyorlar, gözleri kapıdaki tahta yıldızda bakıp duruyorlardı. Sonunda bir deri, bir kemik oldular, neredeyse başlarını öyle eskisi gibi dik tutamayacak, yıldızla bakamayacaklardı. Renkleri de değişmiş koyu mordan boza dönüşmüştü. Tüyleri seyrelmiş, uyuzlar gibi tüyler arasından derileri gözükmeye başlamıştı. Ama her şeye karşın köylülerden bir kimse, bir çocuk, bir yaramaz, bir deli ne onlara yaklaşabiliyor, ne de bir taş, bir şey atabiliyorlardı onlara doğru. Daha da çok saygıyla bakıyordu köylüler bu köpeklerle, kutsal yaratıklara bakar gibi... Nedense de köpekler üstüne evlerinde, ne de bir araya geldiklerinde hiç konuşmuyorlar, onları ansıtacak herhangi bir sözden kaçınıyorlardı.

Olaydan sonra Kuş Memet Mustafaya çok daha iyi davranmağa başlamıştı. Herkes, Mustafayı onun Salmandan kurtardığını söylüyordu. Zero Hatun bile evlerine kadar gelmiş, Memede armağanlar vermişti. Memet gerçekten bütün bunlardan utanıyor, bir şey anlamıyor, Mustafanın yüzüne bakmıyordu. Acaba Mustafa onun için ne düşünüyordu? Bunu merak ediyordu ya, Mustafaya da bir türlü yaklaşamıyordu. Memet, dengbeji dinlemeğe konağa bile gitmiş, bir köşeye sinmiş Mustafaya gözükmemişti. Oysa eskiden olsa Mustafa ona dengbejin bütün söylediklerini Türkçe anlatırdı. Eskiden olsa, o her gün çocuklarla yalıya oynamağa, kuş yakalamağa gidiyordu, eskiden olsa Mustafa aralarına katılmaz mıydı? Acaba Mustafa onun ahırda kendisiyle birlikte atlarla yatmadığına gücenmiş miydi? Mustafayla karşı karşıya gelmek için bir fırsat bekliyor, bir türlü de onu ele geçiremiyordu. Sonra Abbas Ustayla her gün, her gün sabahtan akşamlara kadar büyümlü bir şeyler konuşuyorlardı, eskiden olsa Mustafa onu yanlarına çağırmasaydı mıydı? Bir de Memet onu herkeslerden kıskanıyordu, Mustafa onun tek arkadaşı değil miydi? Arada sırada kızıyor, kendi kendine söyleniyor, dişlerini sıkarak, keşki onu kurtarmasaydım da, Salman onu öldürseydi, diyordu. Ardından da bunu böyle söylediğine bin pişman oluyor, kendi kendini yiyip bitiriyordu.

Bir gün yalıda kuş tutarlarken Mustafayı yarın dibinde, elinde üç tane mavi gurruk kuşuyla kendilerine bakar gör-

düler, Memet sevincinden deliye döndü, onu kucaklamak için bir, allooş, çekerek koştı, çocuğun, sevinç içinde kendine doğru geldiğini gören Mustafaysa elindeki kuşları az ilerdeki Nuriye verdi, yumruklarını sıkıp geleni bekledi. Memet yakınına gelir gelmez de var gücüyle yumruğunu onun suratına yapıştırdı, çocuğun gözlerinde şimşekler çaktı, başı döndü, sallandı. Mustafa durmadan saldırıyor, yumruklarını Memedin suratına indiriyordu. Bu arada Memet şaşkınlıktan kurtulmağa çalışırken kendine gelip o da başladı. Artık iki çocuk altalta üstüsteydiler. Kıyasıya döğüşüyorlar, öteki çocuklar biraz ötede durmuşlar onları seyreyliyorlardı.

Kavgada Memet daha ağır basmağa başlamıştı. Mustafadan daha güçlü, daha dayanıklı, daha hırslıydı. Arada sırada, biraz soluklanırlarken, seyirci çocuklara duyurmadan, «dur, yeter Mustafa, niçin böyle biribirimizi öldürüyoruz,» diye kulağına söylüyordu. Bunu duyan Mustafa bir daha öfkeyle saldırıyordu.

Ter içinde kalmışlar, kollarını kaldıramaz hale gelmişler, daha da döğüşüyorlardı. Memet artık konuşmaktan vazgeçmiş, Mustafayı yıldırmağa uğraşıyordu. Ötekiyse canını dişine takmış, kaldıramadığı kollarını sallamağa, ayaklarıyla karşısındakine vurmağa çalışıyordu. İkisi de kolları, ayakları kıpırdayamaz oluncaya kadar döğüştüler. Sonunda soluk alamaz oldular, birisi bir yana, öbürüsü öbür yana serildiler. Onlar yere yığıldıktan sonradır ki seyirci çocuklar köyün yolunu tutup çekildiler gittiler. Orada serili kalan döğüşçüler yerlerinden ikindiye kadar kımıldamadılar.

Önce Memet geldi kendine, yan gözle Mustafaya baktı, öteki ağzı yukarı yatmış, kocaman açılmış gözlerle bulutsuz, çok mavi, bomboş gökyüzüne bakıyordu. Önce bir ikircik geçirdi, şimdi varsa da onu koluna girip yerinden kaldırsa ne olurdu, bu düşüncesinden hemen vazgeçip ötedeki hayıt çalısının arkasına döndü, çalının duldasına oturup ötekinin kendine gelmesini bekledi. Mustafa onu burada göremezdi, ama o Mustafayı görüyordu. Çocuk yerinden hiç kıpırdamıyordu. Ne olmuştu buna, ne elini kaldırıyor, ne de gözlerini kırpyordu. Bereket versin ki daha göğsü hızla inip inip kalkıyordu.

Memedin bulunduğu yer onu adamakıllı saklıyordu. Hayıt topluluğu bir sel yatağının üstünde bitmiş, karşıdan gelen büyük böğürtlen dallarıyla birleşmiş, ılgınlarla da sarılmıştı.

Mustafa gün batıya inmiş gitmişken birden doğruluverdi, o anda da ayağa kalkıp hemencecik de gerisin geri olduğu yere oturdu. Sağına soluna, önünde akıp giden ovaya yayılmış geniş, göz kamaştırıcı parıltılı ırmağa, ırmağın karşı kayalıklara yansımış, durmadan oynayan halka halka ipiltilerine şaşkınlıkla bakıyor, sanki nerede olduğunu, ona ne yaptıklarını anlamağa çalışıyordu. Sonra, yöreye böyle bakıp dururken gene ayağa kalktı, biraz sallanarak yürüdüktan sonra gene yere, kumların içine oturdu. Şimdi bakışları, davranışları kuşkuluydu. Yöreye bir şeyler arar, unuttuğu bir şeyleri bulmak ister gibi baktı baktı, arkasından da bir ağıt tutturdu, hıçkırarak sesli sesli ağlıyordu. Memet de, gittikçe hayıtın kuytusuna çekiliyor, ona gözükmemeye çalışıyordu. Mustafaysa hem ağlıyor, hem de kuşku yöresine bakınmayı sürdürüyordu. Ağlarken gene ayağa kalktı, gözleri çalıkların arasında, çukurlarda, kayalıklarda birisini, bir şeyi arıyordu. Gene hiç bir şey göremedi ortalarda. Sağına soluna dönüyor, bir şeyleri görür umuduyla bakıyor, birkaç adım atıp duruyor, uzun uzun yöreyi araştırıyor, aradığını bulamayınca da sesini biraz daha yükselterek hıçkırıyordu. Memet birden, onun irkildiğini, korkuyla bir yere durup baktığını, arkasından da, köye doğru alıp yatırdığını gördü. Hem var gücüyle koşuyor, hem de bağırarak ağlıyordu. Memet, onu izliyordu, hiç bir davranışını kaçırmadan, Mustafa kalenin altına gelinceye kadar koşma durumunu bozmadan öylece koştu, kalenin dibine gelince, başını kaldırıp şöyle bir mağaraya baktı, ardından da yolunu değiştirip tarlalara vurdu. Memet Mustafanın hiç bir zaman kale altındaki yoldan, o soluklanan, bir kavak boyundaki karanlık ağızlı, düz, yüce, kırmızı dumanlı kayalıktaki mağaranın altından geçemeyeceğini biliyordu. Bu dümdüz, belki de beş on kavak boyu kayalığın üstünde kale yapısı dört köşe, apak, apaydınlık, güvenli yükseliyordu, ama Mustafanın buradan ödü kopuyor, binde bir dalgınlıkla kendisini burada, bu mağaranın

önündeki yolda bulunca da çılgına dönüyor, ağzı kuruyor, yüreği küt küt atıyor, başlıyordu arkasına bakmadan, nereye olursa olsun koşmağa.

Mağaranın içi ağzına kadar koskocaman kayış kanatlı, gözleri kıpkırmızı, bacaklarından asılmış kan içici yarasa-larla doluydu. Baykuşlar da; kör gözlü, çirkin baykuşlar da yuva yapmışlardı mağaranın dört yanına. Kayalıkların üstüne oturmuş, öyle bin kere açılmış gözlerle delici, öldürücü, insanın içini tarayarak, ne düşündüğünü öğrenerek bakıyor-lardı. Mustafanın da en büyük korkusu içini, onun ne düşün-düğünü kimsenin bilmemesiydi. Dünya bambaşka, onun için-den geçenler bambaşkaydı. Karanlıkta, kuytuda, kendindeydi. Çocuk içini göstermemek için her şeyi yapıyordu. Yürek-liyse korkak, akıllıysa deli, korkaksa yürekli, acıyorsa acı-masız gözükmeyi ustalık haline getirmişti. Doğruyu söyle-mektense uydurmayı, hem de inanılmaz hikayeler uydurma-yı yeğliyordu. Kendi kendine hikayeler uyduruyor, kendi hi-kayelerinde yitip gidiyordu. Bunun da hiç farkında değildi. Bu huyunu bilseydi eğer, benim huyum budur, diye işin bir farkına varsaydı, bunun tam karşıtını yapardı, huyunu her-kesten, dünyalardan gizlemek için.

Mağara kıpkırmızı dilini uzatıp Mustafayı yakalayacak, içeriye çekecekti. Mağaradan yedi başlı, yalın gözlü evran-lar çıkacaktı binlerce çingiraklı yılanla birlikte... Hiç bir şey çıkmazsa bile, durmadan soluklanan bu mağara, derince bir soluk alacak Mustafayı içine çekip götürecekti. Zaten çocuk ne zaman oraya düşecek olsa mağara onu köye kadar kova-liyordu. Bazı bazı da, baykuşları, evranları, yarasaları, çın-giraklı yılanlarıyla düşlerinde kovalıyordu onu mağara, ki-misinde de Salman çıkıyordu önüne mağaranın. Elinde uzun kan fışkıran hançeriyle. Hançerden, mağaranın karanlık ağ-zından, kayalardan, dut ağaçlarından öylesine kan fışkırı-yordu ki Mustafa boğazına kadar kana batıyor, kurtulmak için de kır atın üstüne biniyordu. Çocuk, böyle düşlü geceler-de uyanınca da soluğu kır atın yemliğinde alıyordu. Kır atın yemliğinde uyuduğu gecelerde de hiç böyle düşler görmü-yordu. Abbas Ustayla kimi zaman kale ardına yürümeğe çı-kıyorlardı. İşte Mustafa tam mağaranın ağzına gelince bir

irkiliyor, içindeki kaçmak isteğini bir türlü yenemeyip yalvarırcasına Ustanın gözlerinin içine bakıyor, kasılıyor, ter içinde kalıyor, ondaki bu değişikliğin farkına varan Abbas Usta önce telaşlanıyor, sonra da başını kaldırıp yukarı bakınca her şeyi anlıyor, hiç bir şeyi Mustafaya belli etmemek için yüzünde en küçük bir değişiklik olmadan:

«Yorulдум Mustafam, ben senin gibi genç, güçlü değim ki, geriye dönelim,» diyordu.

Çabuk çabuk, koşarcana geriye dönüyorlardı. Mustafa onun her şeyi anladığını, bıyıklarının oynamasından, inceden kaşlarının çatılmasından, gözlerini kaçırmamasından biliyordu. Usta çocuk gibiydi, gözleri de ayna gibiydi, içindeki hiç bir şeyi kimseden, en ahmak insandan bile saklayamazdı. Mustafa otursun onun karşısına, isterse bir gün, bir hafta, onun gözlerinin içine baksın, ne düşündüğünü, aklından nelerin geçtiğini, daha Usta düşünmeden bile bilir, bir bir de anlatabilirdi. O Ustanın bütün gizlerini biliyordu, ama hiç bir kimseye söyler miydi? Ustaysa onun hiç bir şeyini, mağarayı bile öyle tamı tamına bilmiyordu. O kadar çok korksaydı Mustafa bu korkusunu gizlemenin yolunu arardı, öyle bilerek değil, kendiliğinden... Belli ediyorsa korkusunu, kaskatı kesiliyor, iki üç gün etleri kasılmaktan ağrıyorsa, demek ki Mustafa o kadar korkmuyordu.

Mustafa tarlaların içinde gözden yitince Memet hayıtın duldasından çıktı, o da koşmağa başladı. Mağaranın önündeki yoldan çabucak köye inebilirdi. Mustafa köye varmadan o varmalı, Memedin köye kendinden önce gelmiş olduğunu görmeliydi. Öyle de oldu, çocuk Kısıkgedikten ter içinde, saçları darmadağın, yüzü yarılmış kan içinde gelirken ona bir göründü, sonra da ortadan yitiverdi hemen.

Zero Mustafayı hiç bir şey olmamış gibi karşıladı. Daha önce olanı biteni köye dönmüş çocuklardan öğrenen kadın Mustafayla bunu konuşmadı. Ağzı yüzü yarılmış, kan içinde kalmış çocuğun bu durumunu da görmezlikten gelemezdi. Çocuğa karşı bir tuhaf olurdu.

«Ne o Mustafa bir şey mi oldu, yüzün bir azıcık çizilmiş de... Bir çalıya mı düştün?»

Zeronun sesi yumşacık, sevgi, acıma doluydu. Onun son

günlerdeki bu hali Mustafayı çileden çıkarıyordu. Babası öldükten sonra bütün insanların davranışları Mustafaya karşı değişmişti. Ona acıyorlar, yumşak davranıyorlar, ne yaparsa göz yumuyorlardı. Görsün onlar, diye düşünüyordu Mustafa, ama onlara ne yapabileceğini, neyi göstereceğini bilmiyordu.

«Çalışma malıya düşmedim,» diye olanca sertliğiyle karşılık verdi Mustafa, «Kuş Memetle kavga ettim.»

«İyi bok yemişsin,» diye çileden çıktı Zero. «Seni köpek,» diye de bağırdı, «kendini bir bok mu sanıyorsun? Niçin kavga ediyorsun elin oğluyla?»

«Ederim,» diye onun karşısına dikildi Mustafa. «Sen ne karışıyorsun?»

«Şimdi seni ayağımın altına alırsam, kemiklerini kırarım yezid.»

Mustafa sustu.

Pero ibrikle bir yandan su döküyor, Mustafa leğende elini yüzünü yıkıyor, bir yandan da, «aldırma Mustafam, onun bugünlerde canı çok sıkılıyor, ona aldırma,» diye çocuğu yatıştırmağa çalışıyordu. Zeroysa çenesi açılmış veriştiriyordu. İşte babası da kendisi gibiydi, ne vardı da gidip kendini kanı ciğeri beş para etmez birisine öldürtecek, ne vardı yani... Ne vardı yani, yılanı koynunda beslemeğe, ne vardı yani, dağda bulduğun bir yezidiye oğlum, diyerek... Al işte çğlunu! Besle kargayı ki gözünü oysun öyle mi, al sana işte, besle kargayı ki yüreğini söküp canını alsın. Besle kargayı ki ala kanını kara kayaların arasına şorlatsın. O büyük anan da mezarında yatmasın, kemikleri mezarında oynasın, çatır da çatır, çatır da çatır. Ne vardı o kâfiri alacak o dağdan, varsın kurtlara kuşlara yem olsun. Al işte sonucunu...»

Zero başlamış kesmiyor, yedi göbekten başlayıp, onlara, soyuna kara alkışlar yağdırarak Mustafaya kadar geliyordu.

Mustafa yatağa erkenden girdi, anasının ilenmelerini, söğmelerini dinleye dinleye mutlu, belki de günlerden beridir ilk olarak, gece yaruları kalkıp kır atın yemliğine gitmeyi bile düşünmeden, karabasansız, deliksiz uyudu.

Gün ışımadan, tereyağlı, ballı sıcak bazlamayla, sütlü

bir kahvaltı yaptı, anasıyla göz göze gelmemeğe çalışarak merdivenlerden aşağı indi. Anası arkasından alaylı:

«Ne o Mustafam, ne o, yiğit oğlum nereye gidiyor benim?» diye sordu.

«Yahya gurruk kuşu tutmağa gidiyorum,» diye arkasına dönmeden sert konuştu Mustafa.

«Dünkü tuttuğun kuşları Nuri getirdi, kafese koydum, yem de, su da verdim.»

«Biliyorum,» dedi Mustafa, avlu kapısından çıktı, köpekler oldukları yerde duruyorlardı ya, içlerinden birisinin ekildiğini sevinerek gördü Mustafa. Demek dayanamadı o kısa kuyruk, diye düşündü. Ötekiler de teker teker gidecekler. Belki de Baş çoban en çok bu ilk giden köpeği en çok sever, ilk yalı belki de ona verirdi. Ne kadar sevindiyse de, çocuğun içine bir de hüzün çöktü. Kıyıya türkü söyleyerek gitti, türkü söyleyerek kuşların deliğine ağını gerdi ve günün aydınlanmasını bekledi.

Beş tane mavi kuşu tutmuş ayaklarını bağlamıştı ki çocuklar yukardan sökün ettiler. Mustafa saydı, bu sefer dokuz kişi olmuşlardı, başlarında da Memet. Onlar mağaranın tam önünden geçerlerken Mustafa başını aşağılara, duman içinde kalmış ovaya çevirdi. Karşıdan bir kuş sürüsü ırmağın üstüne doğru geliyordu.

Çocuklar, bu sefer Mustafaya temkinli yaklaşıyorlardı.

Tırtıl Yusuf bağırdı:

«Kaç tane kuş yakaladın Mustafa?»

Mustafa karşılık vermeden, onların biraz daha gelmelerini bekledi. Bir kaya parçası, bir tehdit gibi karşılarında duruyor, beş tane, her birisi masmavi, ışıltılı bir altın yumağı kuşlarını göğsünde tutuyordu.

Kuş Memet:

«Kaç Yusuf,» dedi, «bu sefer sana.»

Yusuf olduğu yerde dondu kaldı.

«Ne güzel de kuşlar.»

Yılışarak Mustafaya bakıyor, yaranmak için de çaba harcıyor, yılışıyor, ne güzel, ne güzel, çok da mavi, koskocaman kuşlar, diyor, kaçmak istiyor kaçamıyordu.

Gene kuşlarını Nuriye veren Mustafa yıldırım gibi Yusu-

fa çarptı. Gene iki çocuk altalta üstüste kavgaya tutuştular ya, bu sefer kavga uzun sürmedi, Yusuf Memet kadar dayanıklı değildi. Mustafa onu, serilmiş, kumların üstünde bırakıp kuşlarını Nurinin elinden aldı, çocukları şöyle bir tepeden süzdükten sonra köyün yolunu tuttu.

Bu sefer Zero ona hiç bir şey söylemedi. Leğeni, sabunu getirdiler, gene Pero ibrikle su döktü, öteki bir güzelce elini yüzünü yıkadı, anası hindi kavurmuştu, yağlı bulgur pilavı, nergis kokulu ayranla yemeğini yer yemez yatağa girdi, girer girmez de deliksiz, ölü gibi bir uykuya daldı.

Mustafa bu sabah ancak bir tane kuş yakalayabilmişti. Bugün kuşlar çok sinirliydi, daha yarlardaki deliklerine yaklaşmadan fırt fırt, diye dışarı fırlayıp kaçıyorlar, uzun mavi çizgiler çizerek ok gibi uçup ırmağın öte yanında gözden yitiyorlardı. Çocuk bugün bütün gücüyle uğraşıyordu çok kuş yakalamağa... Bugün on onbeş, yirmi tane mavi kuş yakalamalıydı ki, sivri, güzel, simsiyah boyalı gagaları insanın yüreğini hoplatan, içini ılık, tatlı, yumşacık bir sevgiyle dolduran, fıldır fıldır bir damla ışık olmuş yaramaz çocuk gözleriyle, bazı hüznü, korkulu, umutsuz, bazı da öfkeli, ardından da sevinçli, savaşımçı... Bir tane kuş yakalayabildiğinden dolayı da canı burnundaydı Mustafanın. Yerin dibine geçiyordu bu yüzden de, şimdi çocuklar onu elinde bir tek kuşla görünce ne olacaktı, ne düşüneceklerdi onun için? Çocuklar kayalıklarda gözükünce dünkü gibi sevinemedi. Bugün bir tuhaftılar, bir başka yürüyorlardı. İçlerinde ne koşan vardı, ne kalabalıktan ayrılan bir tek çocuk, hep bir arada yürüyorlardı, ağır, uygun adım yürür gibi. Çok düşünceli oldukları yüzlerinden belliydi. Bir de geldiler, yukarı doğru mağaraya tırmandılar, Mustafanın yüreği küt küt atmağa başladı, mağaranın ağzına gelince orada yığılıştılar, bekle-diler, ama içeriye giremediler, Mustafa buna çok sevindi, içine bir sevinç dolup uçmağa, türkü söyleyerek kumların üstünde dönmeğe başladı, sanki çocukları mağaradaki ejderin dişleri arasından, kan damlayan hançerini çekip, kendisi almıştı.

Ona yaklaşan çocuklara sevinçle koştu, elindeki kuşu bие unutmıştu sevincinden, çocukların hepsi her yerden ona

saldırınca, daha şaşırmağa bile vakit bulamadan kendini yerde, kumların içinde buldu. Ağzı burnu, saçları kumla dolmuştu. Çocuklar yumrukla, tekmeyle yerde ona veryansın ediyorlar, acımasız, Mustafa kalkmağa uğraşıyor, davranıyor, yumruklarla, tekmelerle hemen alaşağı ediliyor, oradan oraya sürükleniyordu. Bir ara Memetle göz göze geldiler, Memet ne yapacağını şaşırılmış, öylece bekliyor, seyreyliyordu. Kıvrırır gibi bir hali vardı. Çocuk öylesine çok tekme, tokat yiyor, oradan oraya sürükleniyor, canı öylesine yanıyordu ki, neredeyse ölecekti, ama sesini çıkarmıyor, ne inliyor, ne bağıyor, ne de sövüyordu. Sanki çocuklar cansız bir şeyi kaldırıp kaldırıp tekmelerle tokatlarla yere atıyorlardı. Mustafa artık soluk alamaz olmuş, gözü kararıyor, başı dönüyordu. Memedin sesini duydu, duyar duymaz da üstündeki karanlık kalkar gibi oldu, soluk almağa başladı, gü-rültüler uğultular durdu, gözünü açıp da baktığında çocukların hepsinin çil yavrusu gibi dağılıp kaçtıklarını gördü. Kuş Memet de elinde, kendisinin ona armağan ettiği Maraştan gönderilmiş küçük çakısı orada duruyor, gözlerini yerdeki kanatları dağılmış, güzel gagası bir yana düşmüş, gözlerine ak perde inmiş kuşa dikmiş bakıyordu. Mustafanın kalktığını görünce çakısını kapayıp cebine koyduktan sonra ona doğru ikircikli bir adım attı, Mustafa sallanıyordu, gülünce o da ona güldü. Göz göze geldiler, makaraları koyverip gülmeğe başladılar. Karşı karşıya durmuşlar, elleri bellerinde, eğilip kalka kalka gül ha gül ediyorlardı.

«Elimdekini görünce bir korktular, bir korktular, ne yapacaklarını bilemediler, öyle darmadağın olup bir kaçtılar, bir kaçtılar ki osuruklarına kurşun ulaşamaz.»

«Ben de gördüm,» dedi Mustafa gülmekten tıkanarak, gülmekten gözleri yaş içinde kalmış. Ardından da gülmeleri kesiliverdi. Bir süre göz göze öyle durdular kaldılar. Sonunda Memet, Mustafaya yaklaşıp serçe parmağından tuttu, sı-cacık sıktı:

«Bak Mustafa,» dedi, «istersen her gece gelir seninle kır atın yemliğinde uyurum. Korkuyordum da onun için gelmi-yordum. Şimdi hiç korkmuyorum.»

Mustafa da onun parmağını sıktı. Tarlalara daldılar,

topraktan meyankökü çıkarıp somurdular, kalenin yamacından çiriş çiçeklerinin kurumuş saplarının içinden bir tulhaf, çok yeşil, gölgeye gelince kapkara olan arıların yaptığı balı buldular, yediler. Başdöndürücü keskin, acı, hiç bir kokuya benzemeyen bir kokusu, hiç bir tatlıya benzemeyen, günlerce insanın genzinde kalan bir buruk tadı vardı bu balın. Büyüklerin dediklerine göre bu balın çoğu insanı sarhoş ediyor, kendinden geçiriyordu. Ama o kadar bal nerede bulunurdu ki, incecik sapların içinde serçe parmağın ucu kadar bir şey... Yüz tane saptan bile bir serçe parmak kadar bal çıkmaz. Her saptan da bulunmuyor ki...

O gece atların içinde, kır atın yemliğinde uyudular. Sabahleyin erkenden evlerine giderlerken bekleyen köpekleri görünce de ürperip hemencecik evlerine kaçıp yorganı başlarına çektiler.

Yağmur bulutu, batıdan Aladağın üstünden geliyordu. Kuzey, güney, doğu apaydınlık, günlük güneşlikti. Batıdaki her zaman karlı sıradağların üstünü karanlık bir gece gibi sarmış kara bulutlar hızla bu yana doğru akıyordu. Havada inceden, sezilir sezilmez bir yağmur kokusu vardı. Az sonra, bulutlar bu yana yaklaşır, ovanın üstünü alırken, tozlu, serincecik, ıslak bir yel esecek, sağdan soldan, güneyden kuzeyden, batıdan doğudan, esip esip kesilecekti.

Aladağların üstünde ardı ardına şimşekler çakıyordu ama gök gürültüleri buraya kadar gelmiyordu.

Ağır, nemli yağmur sıcağı daha sabahtan çökmüştü. Kayalarda, ırmakta ipitiler donuk donuk ışıldıyorlardı.

Bulutlar dağın doruğunun, kalenin burçlarının üstüne geldiğinde ancak öğle oluyordu. Kara bulutlar gitgide ovanın üstüne yığılıyorlar, kaynaşarak hızla dönüyorlardı. Ortalık kararırken birden üstüste şimşekler çakmağa, arkasından da gökler gürelemeğe başladı. Ardı ardına sağılan şimşeklerin ışığından ortalık bir gözleri kör edercesine aydınlanıyor, bir kapkaranlık oluyordu. Gök gürültüleri toprağı sarsıyor, kayaları, gittikçe moraran dağı, tepede apak duran kaleyi sallıyordu.

Ortalığı göz gözü görmez bir toz aldı ılık bir yelle bir-

likte, sonra ilk damlalar ağır, toprağa düştü. Düşen her damla ayak bileğine kadar gelmiş tozları oyuyordu. Bu tek tek düşen damlaların arkasından inceden bir sağnak geldi geçti. Ortalık insanı mesteden bir toprak kokusuyla koktu. Ardından da, patlayan bir gök gürültüsüyle ortalığı selsele veren bir yağmur başladı. Çoktandır yağmur yağmıyordu. Şimdi toprak suya doycaktı. Yağmur öylesine hışım gibi yağıyordu ki seller kocaman taşları, kaya parçalarını sürükleyip getiriyor köyün içine yığıyordu. Çatıları ottan olan huğların hemen hepsi bir anda akmağa başlamıştı.

Mustafayla Memet bacaklarını çemremişler, başlarına bir kıl çuvalı börk gibi yapıp geçirmişler, dağdan gelen sellerin içinde koşuşturuyorlardı. Yağmur da gittikçe bindiriyordu, uzun uzun çakan şimşekleri, tâ dünyanın öbür ucundan, derinlerden gelen gök gürültüleriyle.

Baş çobanın köpekleri, ne yağın hışım gibi yağmura aldırıyor, ne gökgürültüsünü duyuyor, ne de durmadan akan şimşekleri görüyor, başları havada, gözleri kesik başın olduğu yere dikilmiş, biraz daha zayıflamış, tüyleri domur domur olmuş oldukları yerde gene öyle duruyorlardı. Giden köpek geriye dönmemişti, dört taneydiler.

Köylüler, onlara hiç dokunmuyorlar, epeyce uzaklarından geçerlerken, kutsal kişilere, ermişlere baktıkları gibi onlara bakıyorlar, kendiliğinden saygıyla gözlerini yere dikip, elleri göğüslerinde divan durur gibi ediyorlardı. Çocuklar bile, hiç bir kimseye, yaratığa davranmadıkları gibi davranıyorlardı onlara. Ne taş atıyorlar, ne önlerinden koşuyorlar, ne de o köpeklerin yöresinde, yakınlarında herhangi bir oyun oynuyorlardı. Yolları köpeklerin yakınlarına düşenler sessizce oradan uzaklaşıyorlardı.

Memet:

«Kır at bugün de bizi bekliyor, öyle mi Mustafa?»

«Bekliyor.»

«Yem yemiyor biz gelinceye kadar.»

«İnsan gibi akıllı.»

«Bizi seviyor.»

«Hiç sevmez olur mu, biz yemliğe çıkar çıkmaz nasıl da seviniyor, gözleri parlıyor, başını bir sana, bir bana sürü-

yor.›

«Karanlıkta gözleri nasıl da ışıl ışıl yanıyor.»

«Biz girince içeri sevincinden nasıl da yem kütürdeti-

yor.»

«Kokusu da çok güzel kır atın.»

«Bir kır at daha var, sen onu biliyor musun?»

«Biliyorum, Köroğlunun Kıratı, çiftte kanatları olan. Cebelili Aşık Küçük Memet anlatıyordu ya... İnsan gibi. Ölmezlere karışmış. Kıyamete kadar ölmeyecek. Çünküleyn o sudan içmiş.»

«Biz niye içmiyoruz?»

«Duymadın mı be Küçük Memedi, Kırat içtikten sonra o sudan su yitip gitmiş.»

«Göğe mi çekilmiş?»

«Yoğ be ahmak.»

«Ya ne olmuş?»

«Köroğlunun seyisi Kıratı sulamağa göle götürmüş, üç tane ölü ördek... Seyis ördeği yıkayıp pişirecekmiş. Önce Kıratı sulamış, sonra ördekleri suya sokmuş yıkarken ördekler canlanmışlar uçmuş gitmişler. O da Köroğluna gelmiş...»

Mustafa coşmuş, bir saçağın altına oturmuşlar, Memede Köroğlu hikayesi anlatıyor, öbürü de can kulağıyla onu dinliyordu.

«Köroğlu dedi ki, ulan seyisbaşı, ne oldu ördeklere? Seyis boynunu bükmüş. Ulan ne oldu? Seyis korkmuş, dili boğazına akmış ki, yaaa, küçük Memet öyle diyordu, Küçük Memet bizim evde her gece, her gece Köroğlu anlatıyordu.»

«Ben duyamadım,› diye üzüntüyle boynunu büktü Memet.

«Sabaha kadar anlatıyordu, sen uyurdun onu dinlerken, senin çok uykun var, çok da ağır, kulağının dibinde top patlasa duymuyorsun.»

«Aaah, bir bilseydim böyle güzel olduğunu, uyumazdım.»

«Ondan sonracığıma Köroğlu bağırmış, bre mendebur adam, ne oldu ördeklere? Uçtular, demiş seyis. Ulan bre, behey ocağı batmayası herif başı kesilmiş ördek nasıl uçar? Uçtu demiş seyis, ulan nasıl uçar? Suya koyar koymaz, üçü

de üç yerden uçtu gitti. Köroğlunda şafak atmış, eyvah seyisbaşı, o su yaşama suyudur, bengi sudur, sen içtin mi o sudan? İçmedim. Eyvah ki eyvah seyisbaşı, Kırat içti mi? O içti, demiş seyisbaşı. Öyleyse Kırat kıyamete kadar ölmeyecek, yaşayacak. Ulan nerde o pınar, o göl? Seyis önde, Köroğlu arkada koşmuşlar oraya, varmış bakmışlar ki ne görünler, orada bir pınar bin göl olmuş. Eyvah, demiş Köroğlu, dizlerini döğmüş.»

«Niye dizlerini dövmüş, bin gölden birer avuç içsin.»

«Sordum,» dedi Mustafa, «herkese sordum. Sular birbirine karışmış.»

«Eyvah,» dedi Memet.

«Eyvah ki eyvah,» dedi Mustafa, «şimdi hepimiz kurtulmuş olurduk.»

«Bu kır at Köroğlunun Kıratı olmasın?»

«Kimbilir,» dedi Mustafa, «öyle akıllı, öyle iyi, öyle sıcağın kanlı bir at ki, belki de odur, kimbilir.»

«Odur,» dedi Memet.

«Bilemem,» dedi Mustafa, «bir gün Abbas Ustaya soracağım ya çekiniyorum, o bilir, bunun Köroğlunun atı olup olmadığını...»

Memet, baban, diyecek oldu, hemencecik de sözünü geri yuttu, Mustafa babası öldüğünden beri babasından söz edilmesini istemiyor, onun sözü edildiği yerden de hemen öfkeyle uzaklaşıyordu. O gün bu gündür mezarlığın önünden de geçmiyordu, tıpkı mağaranın önünden geçmediği gibi. Memet bunu ona soramıyordu ya, sebebini biliyordu, o babasına öldü, diye küsmüştü. Babası öldü diye de utancından yerin dibine geçiyordu. Herkesin babası yaşarken onun babası yüreğinden kan fışkıraraktan boylu boyunca da yere serilmiş, orada kalakalmıştı. Mustafa babasının öleceğine, onu mezarına koyuncaya kadar inanmamıştı, inandıktan sonra da, ona öfkesinden deli olmuş, iyi oldu, ölsün, ölsün, ölsün, diye avazı çıktığı kadar bağırmıştı. Memet hiç bir şey soramıyordu ona. Soramıyordu ya onun ne duyduğunu, ne düşündüğünü biliyordu. O da içi çingiraklı yılan, yarasa, evran dolu mağaradan korkuyor, gözlerini kapamadan, ne kadar uzakta olursa olsun önünden geçemiyor, mezarlığın da yolundan git-

miyor, aşığı ovaya, Alıçlı koyağa inerken tâ yamaçtan dola-
nıyordu. O da İsmail Ağaya küstü, o da onun ölümünden
dolayı tıpkı Mustafa gibi herkeslerin yüzüne bakmağa utanı-
yordu. Elinden gelse Mustafa da, o da hiç insan içine çıkma-
yacaktı, ama olmuyordu ki, yerin dibine geçseler de utanç-
tan, başlarını yerden kaldıramasalar da, utançtan ölseler de
insan içine mecburi çıkacaklardı. İkisi de, bu ölümden dola-
yı bir tek insandan utanmıyorlardı, o da Abbas Ustadan, on-
dan da utaniyor, utaniyorlardı ya nedense az utaniyorlardı,
o başka bir insandı. Mustafa kır ata ne kadar güveniyorsa,
ona da o kadar değilse de, ona yakın güveniyordu.

«Ben biliyorum,» dedi Memet, «bu kır at Koroğlunun
Kıratıdır.»

«Bana da öyle geliyor,» diye derin düşüncelere daldı
Mustafa. Sonra başını kaldırdı Memede baktı, «bu atın göz-
leri de bir hoş,» dedi. «Sen onun gözlerini hiç gördün mü?»
«Görmedim,» diye karşılık verdi Memet.

«Öyleyse bu gece erkenden gidelim de gör gözlerini, tıp-
kı insan gözleri gibi. Her şeyi biliyor kır atın gözleri.»

Yağmur daha durmadan yağıyor, şimşekler dağın doru-
ğunda, kayalıklarında patlıyor, seller köyün içinden güldür
güldür akıp ırmağa dökülüyordu. Irmağın rengi bir anda
kopkoyu kahverengi olmuş, üstünde kırmızı çam kabukları,
selinti kütükler, çalılar yukarlardan gelmeğe başlamıştı.

Karanlık erken bastırdı, gece yağmurun sesiyle dolmuş,
şakırdıyordu. Mustafa anasını uyutur uyutmaz ahıra damla-
dı, az sonra da Memet geldi:

«Yağıyor, yağıyor,» dedi, «göğün dibi delinmiş akıyor.
Köpekler de orada öylece duruyorlar, her bir yanları göl ol-
muş, yarıya kadar suya batmışlar gene yerlerinden kıpır-
damıyorlar.»

«Nasıl gördün ki onları bu karanlıkta?»

Memet hiç bozulmadı:

«Şimşek çaktı,» diye karşılık verdi.

Yemliğe oturdular, düşünmeğe başladılar. Memet yaka-
ladığı sığırcıkların, gurruk kuşlarının kafalarını kopardığı gi-
bi yoluyor, yıkıyor, tuzluyor pişirip cuup gövdeye. Oysa
Mustafa tuttuklarının hepsini bırakıyor. Niçin bırakmasın,

evleri et dolu. Her gün, her gün kuzu kesiliyor evlerinde, o şuncacık, parmak kadar eti ne yapsın o. Süllü böyle diyordu geçen gün babasıyla konuşurken. Allah böyle bela bir çocuğu da başa vermesin, diyordu Mustafa için de. Mustafadan ödünün koptuğu belliydi. Korkmasın da ne yapsın adamcağız, babası ölünce bütün atlarla birlikte Süllü de Mustafaya kalmıştı. İsterse Mustafa onu işinden atıverirdi. O zaman da atlara kim bakardı, kim bakacak, Memetle Mustafa ne güne duruyorlar, onlar bakarlar.

Süllü bu atlar ne olacak, diye endişeleniyor, bir ağıt söyler gibi acılı bir sesle babasına bu soylu atları bir bir anlatıyor, derin derin içini çekiyordu. Bu atların her birisi birer küheylandı, hiç birisine paha biçilemezdi. İsmail Ağa at kadrini kıymetini bilen, bütün varını bir tek iyi, soylu atın tırnağının dibine döken bir kişiydi. O ölünce de...

İsmail Ağa öldüğünden bu yana Süllü ortalığa düşmüş önüne gelen insana, insan bulamazsa kurda kuşa ağaca bu atları, onların huylarını, soylarının ne olduğunu anlatıyordu usta bir destancı coşkusuyla. Dinleyenin yüreğinden kan gidiyor, Süllünün derdiyle hem dert oluyorlar, onunla birlikte aaah, çekiyorlardı.

«Satacaklar,» diyordu Süllü, «satmayacaklar da ne yapacaklar bu kadar soylu atı? Aaaah, aaah, kimbilir kimler alacak bu atları, alıp yoz beygirlerle bir arada yük arabasına koşacaklar, yük, ben şimdi ne yapayım, bu kadar baktığım atları ben yük arabasında koşulu görürsem nasıl yaşarım, aaah, ben nasıl ederim. Bu atlar benim anamdan da, babamdan da, çocuklarımdan da, insanlardan da değerliydi, aaah, ben ne yapacağım, nerelere gideceğim şimdi?»

Köylüler onu yatıştırmak için, «belki de satmazlar, satarlarsa da arabaya koşturmazlar, koştursalar da iyi bakarlar. Belki bu küheylandıları bir at çiftliğine satarlar,» diye konuşuyorlardı.

Süllüye hiç bir söz fayda etmiyordu.

Şu doru at beş yaşındadır, soyu Mekkeyi Medineden gelir. Al götür bunu yedi denizin arkasına bırak, ne kadar uzak olursa olsun, oradan yollara düşer, doludizgin, yemeden içmeden tâ buraya gelir, bizi bulur. Uzun bacakları incedir.

Terleyince her at kararır, kırlar bile yağız olurlar, bunun-
sa tüyleri öylesine ışıltılıdır ki, bu doru küheylan köpük için-
de kalsın, kırmızıya çalan mor tüyleri hiç değişmez. Kulak-
ları sivri ince, gözleri elma, yanakları gülander. Dört ayağı
da sekildir. Dört ayağı da sekili olan atlar uğurdur, uğurdur
ya, bu nedense bu, İsmail Ağaya uğursuzluk getirdi. İsmail
Ağa bu atı oğlu Mustafa kadar sevmezse de ona yakın se-
verdi. Binmeğe kıyamazdı. Alnı akıtma sakar, beli uzun, sal-
lıdır. Su katılmamış tam bir Arap soyudur. Arabistanda so-
yu üstüne destanlar söylenmiştir.

Demirkır at biraz delidir. Gök mavisi lekelerle bezen-
miştir bütün bedeni, sağrısı uzun, beli incedir. Güçlü, bü-
külmez bacaklarının üstünde sert, dimdik durur. Koştuğun-
da yelesi döner, bir ip gibi incelik. Binicisinin kokusunu bir
günlük yoldan alıp kulaklarını diker. Ona surat asmağa, kö-
tü bakmağa gelmez, onurludur. Yüzü asık, hileci, iki yüzlü,
içinden pazarlıklı adamları yanına yaklaştırmaz, dalkavuşu,
sevgisizi parçalar, tekmeler, kıyameti koparır böyle insanlar
yanına gelirse, üstüne bindirmek değil, yelesini elletmez, de-
lirir. Alnında bir çocuk eli gibi bir sakarı vardır, apak...
Koştuğu zaman karnı yere değer, hile hurda bilmez, başını
çekmezsen çatlayıncaya kadar koşar, yorulunca kendiliğın-
den durmaz. Süllü, onu tâ Urfada yüzlerce tay arasından
kendi elceğiziyle seçmiştir. Demirkırın soyu da çok eskilere
dayanır. Bu soydan bir at alıp da kötü, dar bir duruma düş-
müş kişiyi kimse gösteremez. Ve Süllü tayı Urfadan alıp ge-
tirdiğinde İsmail Ağanın gözü bu tayı pek tutmamıştır ama,
Süllüye güvendiğinden de ses çıkarmamıştır. Bir iki yıl son-
ra neredeyse görenler tayı tanıyamamışlar. «Ağam,» demiş-
tir Süllü gülerek, «ben seyisim, babam da seyisti, dedem de,
onun dedesi de... Benim soyum atlarla doğmuş, atlarla öl-
müştür. Bu demirkır tayın padişahın fermanı var ki kapı
kadar. Bunlarla ceren tutarlar Arabistan çölünde. Hiç bir
zaman da binicilerini ölseler, kurşun yeseler, soluk aldıkla-
rı sürece bırakmazlar. Gözleri karanlığı deler, uzak yollar-
dan gelen acıyı da, sevinci de görürler. Binicileri dertliyse
onlar da dertlenir, binicileri sevinç içindeyse onlar da se-
vinçlerinden uçarlar. Bunlara at demezler kardeş derler...

Arabistan çölünü bir baştan bir başa aşmışlardır. Aşık olurlar, güzel, soylu bir kısrak görürlerse günlerce öpüşür koklaşırlar. Sevdikleri yanlarından ayrılınca da kara sevdaya düşüp yemeden içmeden kesilirler. Konuşamazlar ama binicilerinin dillerinden de anlarlar. Bir de binicileri üstlerinde biniliyken ne düşündüklerini de bilirler, kendilerini, davranışlarını da ona göre ayarlarlar.»

Kır at, yaşlıdır ama, tazı gibidir, dinçtir. Onun ağzında mühür vardır, mühürün büyüklüğü bir at gözü büyüklüğündedir, aç ağzını, kaldır damağını yusuvarlak mührü görürsün üstünde büyümlü yazılarıyla. Bu mührü bu soyun ağzına Süleyman basmıştır. Bütün çiçeklerin, otların, ağaçların, kuşların, yılanların, insanların, böceklerin dillerinden anlasın, diye. Muhammed Peygamberin bindiği Burağın da ağzında böyle bir mühür vardı, Alinin Düldülü, Köroğlunun Kıratının da damağı mühürlüydü. Bu cins atlar doğanın büyük gizlerini taşırlar, ileriye görürler ve hem de bildirirler binicilerine. Kır at da İsmail Ağa vurulmadan çok önceleri kıyameti kopardı, zincirlerini, iplerini koparıp bukağlarını kırdı, Salmanı nerede gördüyse saldırdı. Bir seferinde onu ağzıyla omuzundan yakalayıp kaldırdı kaldırdı yere vurdu. İsmail Ağa az daha yetişmeseydi kır at Salmanı ayaklarının altına almış dişleriyle, nallarıyla paramparça ediyordu. İsmail bu atın bütün gizleri bildiğini biliyordu ya, atın Salmana bu korkunç öfkesinin sebebini bir türlü anlayamıyordu. Kır atın soyu taylıktan başlayıp on bir yaşına kadar doğal olarak, öteki atlar gibi yaşlanırlar, ondan sonra da bir gün bakmışsın ki, gençleşmiş, üç yaşında bir tay oluvermişler. Kır at da ölecek, bütün atlar, bütün yaratıklar gibi, atlar içinde bir Köroğlunun Kıratı, insanlar içinde de Hızır ölmeyecektir. İkisi bengi sudan içmişlerdir. Kır at bir hafta önceden İsmail Ağanın öldürüleceğini bildi, gece demeden gündüz demeden kişnedi durdu, bıkmadan usanmadan, köyü velveleye verdi. Kimsecikler de, bu at ne diyor, diye, ona bakmadılar bile. İsmail Ağa vurulduktan sonra da günlerce yem yemeyip su içmedi, tâ ki Mustafa gelip onun onun yelesini okşayana, derdine ortak olana kadar.

Ve al at atların güzelidir, yumşak huyludur, koşarken

ayakları sanki toprağa değmez, apal bir kalın çizgi olur ova-
da ve bu upuzun çizgi havada asılı kalır yalım gibi. Burun
delikleri kocaman, gözleri hüzürlüdür. Alnında üç tane kü-
çücük sakarı vardır, sağ ayağında da bir bilezik sekil... So-
yu çok eskilere dayanır, sureti Anavarza örenlerindeki taş-
lara işlenmiştir, böyle, olduğu gibi. Yelesi kız saçlarına ben-
zer, koştuğunda boynuna yapışır gözükmez olur. Uzun bac-
kaları ceren bacaklarıdır. Ve ölülerini kimseye göstermez-
ler onurlarından. Öleceklerini anladıklarında hiç bir güç on-
ları artık bir yerlerde tutamaz, başlarını alırlar, son güçle-
rini de harcayarak, başları, kuyrukları dik mor dağlara, uç-
suz bucaksız çöllere çeker giderler. Bir daha onların ne ölü-
lerini, ne de dirilerini kimsecikler göremez.

Yağız at nazlı bir attı. Karanlık bir geceye benziyordu.
Atlar içinde böylesine uzun yelesi, böylesine uzun kuyruklu
bir at görülmüş değildi. Kuyruğu tâ yerlere değiyordu. Ye-
lesi gün ışığında yeşilleniyor, tüyleri menevişliyordu. İsmail
Ağaya onu bir Bedevi Beyi yollamıştı, at değerini bilir bir
adam diye, kulaklarını kısıp koşmağa başladığında da hiç bir
at ona yetişemezdi. Sağrısı bir aydınlık, dibine gün vurmuş
su gibi balkır, yağız at bir su gibi rahat akardı.

Tavladaki öteki atların hepsi de soyluydu. Süllü her bi-
risinin soyunu sopunu tâ eski günlerden bu yana biliyor, huy-
ları husları üstüne de şaşırta hikayeler anlatıyordu. Onlar-
la, bayağı insanlarla konuştuğu gibi konuşuyor, onlara hi-
kayeler anlatıyor, türküler söylüyordu. İsmail Ağa öldüğün-
den bu yana da onlarla daha çok konuşmağa başlamıştı. Der-
dini anlamayan bu ahmak insanları onlara şikayet ediyordu.
Aaaah, şimdi bu ahırdan bir çıkabilmeli, hepsi birden dolu-
dizgin uçarak şu mor dağların arkasına geçebilmelilerdi.
Şu mor dağların arkası uçsuz bucaksız, yıl on iki ay çayırı
çimeni, otu çiçeği eksilmeyen bir ovadır. Orada atlar ve Sül-
lü... Orada her şey, herkes özgürdür. Bu düşü gerçekleşsey-
di ne olurdu yani.

Usulca açılan kapıdan içeriye üç adamla birlikte bir top
da şimşek ışığı sağıldı. Adamlar silahlıydılar. Ve kırmızı fes
giymiştiler. Şimşekler ardı ardına çakıyor, içeriye top top
ışıklar akıyor, atların gözleri bir parlıyor, sonra da sönüyor-

du. Bir şimşekle birlikte iki silahlı fesli kişi daha girdi içeriye bir top şimşek ışığıyla birlikte. Kapı açık kalmış, dışarda yağmur hışıldıyor, dağın doruğunun üstündeki gökyüzü inanılmaz gürültülerle pathyor, dağ çatırdıyordu. İçeri girenler hiç konuşmadan atların yularlarına saldıldılar, önce sırtına sırmalı bir Maraş abası giymiş, şimşekler çaktıkça abalarının sirmaları ışıliyordu, boynuna ipekli bir poşu sarmış uzun boylu eşkiya gitti doru atın yularını çözüp dışarıya çıkardı. Şimşek çaktıkça gözlerini kamaşmış gibi kirpiştiriyor, elleri titriyordu. Arkasından ötekiler öbür atları çözdüler dışarıya çıkardılar. İpislaktılar, üstlerinden başlarından sular boşanıyordu. Atları dışarda bırakan adamlar geriye dönüp öteki atları da çözdüler. Ahıra girip çıkıyor, atları alıp götürüyor, sonra geriye dönüyorlardı. Şimşek ışığında boyları bir uzuyor bir kısalıyordu. Yüzleri upuzun ve sapsarıydı. Hiç ses çıkarmıyor, biribirleriyle de hiç konuşmuyorlardı. Uzun bıyıklarından sular boşanıyordu. Onlar atların sonuncusunu da alıp götürünce çocuklar da bir atın yemliğinden usulca indiler, açık kapıdan dışarıya çıktılar, adamlar atları dörder beşer paylaşmışlar çekerek aşağıya, caminin önündeki alana usulca, hiç ses çıkarmadan götürüyorlardı. Yarı uykulu, yarı düşte, uyurgezer gibi yordamlayan çocuklar büyülenmişcesine atların ardına takılmışlar, onlar da usulca arkalarından gidiyorlardı. Ardı ardına çakan şimşeklerin ışığında da koskocaman olmuş uysal atları, adamları, onların uzun karartılarını, bir tuhaf gölgeler gibi görüyorlardı. Yağmur bastırdıkça bastırmış, göklerden seller boşanıyor, şimşek ışıklarında bu seller, yukardan akan bir ırmak duvarı oluşturuyorlardı. Dört köpek bu ırmak duvarına, ırmak aynasına asılmışlar göğe doğru uzuyor, sonra da gökte yitiyorlardı. Atlar, onların çekip götürdüğü adamlar da, şimşekler çaktığında yağmurun ulu duvarında, aynasında bir tuhaf oluyor, genişliyor, uzuyor, bir anda da karanlığın içinde kalıyor, ortadan yitip gidiyorlardı. Onların ardından giden çocuklar el yordamıyla cami duvarını buldular, giyitleriyle ırmağın içinde yüzer gibiydiler. Birden, ortalığı uzunca bir süre ışıtan bir şimşek patladı, şimşek dağın tepesinde patlayıp güneyde yelken bulutlarının her zaman yekindikleri

yerde, Akdenizin üstünde tükendi, akan, uzun, sallanan bir iz bırakarak. Önce büyük, derin bir sessizlik oldu, sonra uzaklardan bir gök gürültüsü geldi, şimşek çaktı, gök çatırdadı, dağ sallandı, kurşun sesleri yağmura karıştı, atlar kişnedi delicesine. Şimşekler çakıyor, kurşunlar ötüyor, atlar şaha kalkıyor, korkunç kişnemeleri ortalığı almış, kalede, dağda yankılanıyordu...

Çocuklar caminin içine kaçtılar. Şaha kalkmış kudurmuş atlar, her kurşunda kişniyor, sonra yere düşüyorlardı. Sonra gene usturayla kesilmiş gibi bütün bu sesler kirp diye kesildi. Uzaklardan bir atın inlemesi, yağmurun, dağdan inen sellerin sesinden başka ses kalmadı köyün içinde... Köy, yeniden derin, hiç bir şey olmamış gibi bir sessizliğe büründü. Ardından da Zeronun sesi patladı. Çocuklar, camiden çıkmışlar, suda yüzer gibi, gene uyurgezer köyün alanında dolaşıyorlar, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Zeronun çığılığı, köyün dışından gelen kurşun seslerini bastırıyordu.

«Çocuklaaar, Mustafa, Memet, neredesiniz?»

Zero hem alana doğru koşuyor, hem bağıriyor, sonra da kendi kendine söyleniyordu. «aldı götürdü çocukları o kâfir, aldı götürdü Mustafamı? O mezarında yatmasın o... Bıraksak da ölseydi ya... O kaynanamın inşallah kemikleri mezarında çatır çatır eder, inşallah.»

Bitkin, umutsuz köyün içinde, nereye gittiğini, ne yapacağını bilmeden Zero yağmurun altında dolanıp duruyordu. Sefere de üzülyordu. Sefer, atların ahndığını, çocukların götürüldüğünü görünce onların ardına düşmüştü. Köyün dışından gelen kurşun seslerinden de anlaşılıyordu ki Sefer onları yakalamış, çarpışmaya başlamıştı. Seferi de vuracaklardı. İyi ki Hasanla Hüseyin onu dinlemişlerdi de atları alanları izlemeğe gitmemişlerdi.

«Mustafaaaa, Memeeeet, neredesiniz?»

Memedin anası, babası da az sonra ona katıldılar, onlar da onunla birlikte bağırmağa başladılar.

Çocuklarsa şaşkın alanda dolaşıp duruyorlar, bir can çekişen atların yanına geliyor, bir oradan uzaklaşıyorlardı.

Sonunda Mustafa:

«Anaaa,» diye bağırdı, «anaaaa... kır atı öldürdüler.»

Arkasından da Memet bağırdı:

«Anaaaa... kır atı öldürdüler.»

Zero, çocukları biribirine sokulmuş can çekişen kır atın başının yanında dişleri çekiç gibi birbirine vurur, zangır zangır titrerlerken buldu. Memet biraz daha kendindeydi ya, Mustafa titremekten uçuyordu. Memedin babası anasıyla çocukları hemen eve taşıdılar, giyitlerini değiştirdiler, Zero, tereyağla bal kaynatıp onlara içirdi. Ateşler yaktı, çaylar, ıhlamurlar verdi, çocukların dişlerinin takırtısını uzun bir süre kesemedi.

Memet kıvanç içindeydi, ilk olaraktan konakta Mustafayla, Mustafanın yatağında birlikte uyuyacaklardı. Pos bıyıklı babası, pos bıyıkları gülerek buna izin vermişti. Artık yol açılmıştı, bu izin artık her zaman için geçerliydi.

Deliksiz uyudular. Uyandıklarında gün kuşluktu. Yağmur durmuş, gün açılmış, gökyüzü pırıl pırıldı. Köyün alanından birtakım sesler geliyordu. Çocuklar önce bir şeyler anımsamağa çalıştılar, bir karanlıktan başka şey gelmedi gözlerinin önüne. Sonra yabanıl, gökleri yırtan şaha kalkmış at kişnemeleri duydular. Atların nalları karşı kayalıklarda yalım yalım kıvılcımlanıyor, koyaklara bir demirci ocağından dökülür gibi dökülüyordu. Ardından da her şeyi anımsayıp Zeronun önlerine koyduğu kahvaltıyı hemen bitirip alana yöneldiler.

«Nereye?» diye yollarını kesti Zero.

«Alana,» diye belirtti Mustafa.

Zero başa çıkamayacağını anlayınca önlerinden çekildi.

«Kimseyle döğüşmeyin ha.»

«Olur,» dedi Mustafa.

«Öğleye de birlikte gelin, ben Memedin anasına haber salarım.»

«Olur,» dedi Memet.

Koşarak alana geldiler, köylülerin hemen hepsi alana birikmişler, ortada yanyana yatmış atlara gözlerini dikmişler, temkinli, arada bir konuşuyorlar, sonra uzun uzun susup düşünüyorlardı.

«Öldürür...»

«Öldürür üçünü de atın...»

«Üçü de babasının bindiği at değil mi?»

«Bizde de vardı eskiden bu.»

«Ölenin arkasından giyitleri, çadırı, atları, nesi var nesi yoksa yakılır, öldürülürdü.»

«Ya erkek torun, ya da en küçük oğul yapardı bu işi.»

«Demek ki bunlarda da varmış bu görenek?»

«Olmaz olsun böyle görenek.»

«Yağız at yel gibi uçardı. At değil bir kartaldı.»

«Bir şahindi, bir doğandı.»

«Arkasından esen yel yetişemezdi.»

«Olmaz olsun böyle bir görenek.»

«Şu kır ata bakın nasıl da yatıyor.»

«Bir eşi frenk frengistanda yoktu.»

«Bir eşi Çöl Arabistanda yoktu.»

«Koroğlunun Kıratı...»

«Hazreti Muhammedin Burağı...»

«Alinin Düldülünün eşiydi.»

«İnsan gibi bakardı.»

«Babasının malı değil mi?»

«Ne isterse yapar babasının malını.»

«Vurur da, öldürür de...»

«Alır da, gider de...»

«Gözü kör olsun Salmanın.»

«Ocağı sönsün.»

«Evi yıkılsın.»

«Sürüm sürüm sürünsün.»

«Şu yatana da bakın, şu yatana.»

«Şu doru ata.»

«Şu yelesi kızların saçlarına benzeyen ata.»

«İnsan olan bu güzele kıyar mı?»

«Böyle bir atı öldüren o Salman da iflah olur mu?»

«Hey dünya hey...»

«Bu atın bu köye geldiğinde...»

«Kurbanlar kesilmişti...»

«Toylar düzenlenmişti...»

«Şimdi de yatıyor alanın ortasında...»

Havaca yukardan koşarak geldi alana, hemen de gitti kır atın başına diz çöktü, gözlerini kapatıp ıgranmaya baş-

ladı, kalabalık gidiyor geliyor, susuyor, Havaca ne yapacak, atların başında ağıt mı yakacak, diye bekliyordu. Oysa ağzından bir tek sözcük çıkmadan, gözlerini yummuş sağa sola düzgün ıgranıp duruyordu. Az sonra bir genç kız, orta yaşlı bir kadın, çok yaşlı bir nine gidip Havacanın yanına oturdular, onlar da onun gibi ıgranmağa başladılar. Derken yukardan giyinmiş kuşanmış Zero geldi alana. Son zamanlarda kimse onu böyle görmemişti. Uzun iki örgü kapkara saçları, geniş alını, inci gibi dişleri, büyük hüznü ceren gözleri, yüzünün her iki yanında çukurlaşan, ona ayrı bir güzellik katan gamzesiyle Zero görkemliydi. Atların başında geldi durdu. Önce şöyle bir sallandı, herkes onu düşecek sandı, düşmedi, az bir sürede kendini toparlayıp:

«Havaca Bacı, Havaca Bacı hiç üzülme, canını sıkma, gelen mala gelsin, kalk oradan.»

Kolundan tutup ıgranan kadını oradan kaldırdı. Arkasından da öteki kadınlar kalktılar.

Zero bir süre atların başında bekledi, uzun uzun, yüzünde donup kalmış, bir daha hiç oradan gitmeyecekmiş, sanki onunla birlikte doğmuş bir kederle atlara baktı, içini çekti, «ne yapalım, kaderimiz bu imiş,» dedi kalabalığın içine karıştı.

Memet Efendi onu kolundan tutup camiden yana çekti:

«Azıcık gel hele Hatun,» dedi, «şu camide bir konuşuğa oturalım, köyün başında bir bela var ki, bela derim sana.»

«Doğru,» diye onu onayladı Zero.

Camiye girerlerken içerdekiiler ayağa kalkıp onları karşıladılar.

«Hoş geldin Hatun.»

«Buyur otur.»

Zero oturmadı.

Seferoğlu:

«Senden bir isteğimiz var Hatun, köylünün isteği.»

«Köylünün isteği başım üstüne.»

«Bu atları candarmaya haber vermeyeceksin.»

«Ne atları öldürdüler gece yarısı yağmur yağarken...»

«Ne de öteki atları alıp götürdüler.»

«Yüzbaşı gene bütün köyü dayayağa çeker.»

«Kan kusturur hepimize.»

«Kan işetir hepimize.»

«Aşağıllar hepimizi.»

«Kıyma bize Zero Hatun.»

«Sen Ağamız İsmail Ağanın Hatunu değil misin?»

«Olur,» dedi Zero, «başüstüne,» dedi. .

Arabaları koşup at ölülerini arkalarına bağlayıp götürdüler Alıçlı koyağın önündeki çukura attılar. Çukur öküz, inek, at, eşek ölüleriyle dopdoluydu zaten. Yanda yörede de o kadar hayvan başı iskeleti vardı ki çukur sanki bir hayvan mezarlığıydı.

Mustafayla Memet konağın avlu kapısında buluştuklarında daha gün yeni ışıyordu, yanyana geldiklerinde birbirlerinin yüzüne bakamıyorlar, birazcık şaşırmış, birazcık utanmış, birazcık da üzölmüşlerdi, köpeklerin durdukları yere bakamıyorlardı. Köpeklerden üçü yerlerinde yoktu. Kalan köpek başı kocaman, sürmeli gözlü, çok mavi çizgileri olan, köpeklerin en irisi, en yaşlı olanıydı. Bir deri, bir kemik kalmış, artık kıçüstü oturamaz olmuş, ön ayaklarını uzatıp başını üstüne koymuştu.

Mustafa içini çekerek:

«Gitmişler,» dedi, utangaç.

Memet:

«Gitmişler.»

«Hiç beklemiyordum.»

«Ben de,» dedi Mustafa.

Başka konuşmadılar, gidecekleri yeri biliyorlardı, konuşmağa gerek yoktu. Mezarlığın önündeki yoldan geçmemek için dağın yamacına vurup öteki yana geçtiler. Alıçlı koyağın önünde yanyana yatırılmış üç at ölüsünün biraz uzağında yanyana kıçüstü oturmuş üç köpek gözlerini atlara dikmişler kıpırdamadan duruyorlardı. Memet başını kaldırıncsa sağda, büyük keskin, sivri, kırmızı damarlı kayanın dibindeki alıç ağacının altındaki çocukları gördü. Aşağı yukarı köyün bütün çocukları gelmişler, ne zamandan kaldığı bilinmeyen, bir çoğu daha tamamlanmamış değirmen taşlarının üstlerine sıralanmışlardı.

«Gördün mü,» diye çocuklardan yana baktı Memet.

Mustafa karşılık vermedi. Kayalıklara yürüyüp çocukların uzağına yüksekçe taşlara sekilendiler, öteki çocuklar gibi beklemeğe başladılar.

İlk kartal havada gözüktüğünde çocuklar yerlerinden fırlayıp sonra gene oturdular. Gökteki kartal havada bir süre döndü döndü, her döndükçe biraz daha alçalıyordu, sonra kanatlarını kısıp yere sağıldı, toprağa bir kavak boyu yaklaşıncaya da kısılmış kanatlarını gererek indi, ayakları üstünde yaylanarak iki üç kere zıpladı, doru atın başı yanında bir süre durdu, düşünür gibi yapıp ardında atın gözüne saldırdı. Durmadan, ilk gagada parçaladığı gözü gagalıyordu.

Gökte kartal çoğalıyor, ardarda yere iniyor, iner inmez de atlardan birisine saldırıyor, önce gözünü gagalıyor, sonra da karnına doğru ilerliyorlardı. Gökten o kadar çok kartal iniyordu ki az bir sürede atlar kartaldan gözükmeyen oldu. Kuşlar at ölümlerinin üstünde koskocaman bir yığın olmuş, altalta üstüste, kanatları, başları, ayakları savrularak birbirleriyle döğüşüyorlardı.

Kartalların ardından akbabalar indiler yere. Yeşil çayırlığı az bir sürede doldurdular. Köpeklerin arkasından, çıplak boyunlarını kartallara doğru uzatmışlar, tıpkı köpekler gibi beklemeğe başladılar.

Gene önce Memet gördü, bugün nedense Mustafa yöresine bakmıyordu, Tırtıl Yusuf onlara doğru geliyordu. Arkasından da öteki çocuklar kalkmışlar onlara ikircikli adımlarla yönelmişlerdi. Yüzlerinde azıcık utanma, azıcık keder, daha çok korku vardı. Tırtıl geldi Mustafanın sağ yanına hiç bir şey söylemeden oturup başını önüne eğdi, sonra da öbür çocuklar geldiler onların yörelerine bir yarım ay biçiminde halkalandılar. Onların da başları yerdeydi. Ne Mustafa, ne Memet, ne de öteki çocuklar artık birbirlerinin gözlerini oyan, daha gökten durmadan sağılıp gelen kartallara bakmıyorlar, öyle düşünüp duruyorlardı, başları yanda. Sıkıntılı bir havaydı. Mustafa ne yapacağını bilmiyor, Tırtılsa azıcık yüreklilik gösterip bir şeyler söyleyemiyordu. Sonunda Nuri Çocuk patladı:

«Biz iyi yapmadık Mustafa,» dedi, başını yere eğip sustu. Oysa konuşmak istiyordu daha, ama titremekten konu-

şamıyordu. Herkes de başını kaldırmış ona bakıyordu. Uzun bir çabadan sonra, soluk soluğa, «babam dedi ki,» diye başladı. «Babam dedi ki, bir insan, bir insanın üstüne gitmez. Bu insanlığa yakışmaz... Babam dedi ki, o kır at var ya... Ağzının içinde mühür varmış, kutluymuş, babam dedi ki... Çok yazık, Mustafaya yazık... İşte böyle...»

Çocuklar gene öyle durmuşlar onun ağzının içine bakıyorlar, daha bir şeyler, Mustafaya hoş gelecek bir şeyler demesini bekliyorlardı. Nurinin de aklına başka bir şeyler gelmiyordu ki... Babası daha çok konuşmuştu ya Nuri aklında tutamamıştı ki... Kıvranıp dururken gözü at ölülerinin üstüne kapkara kapanmış döğüşen, çıldıran kartallara kaydı:

«Bakin bakın,» diye bağırdı, «bakın atların ölüsünü değil de biribirlerini yiyorlar.»

Arkasından da makaraları koyverdi. Ona öbür çocuklar da, Mustafa da, Memet de katıldılar kasıklarını tuta tuta gülmeğe başladılar. Duruyor, bir kartallara bakıyorlar, arkasından da gülüyorlardı.

• Mustafa, kahkahadan kendinden geçmiş:

«Haydiyin çocuklar,» diye bağırdı, «yalıya, yalıya böğürtlen toplamağa... Ben bir böğürtlenlik biliyorum ki şimdiye kadar kimseye göstermedim.»

Önde o, arkada Tırtıl, Memet, çocuklar yalıya koşular, ılgınlığın arkasında kararan böğürtlenliğe daldılar. Mustafa doğru söylemiş, her böğürtlen dalında salkım salkım kapkara böğürtlenler... O gün akşama kadar böğürtlen toplayıp yedikten sonra, hayıtlardan ördükleri küçücük sepetlere dolurarak da evlere götürdüler.

4

Avlu kapısında tek başına kalmış kocabaş köpek zorlukla silkinerek ayağa kalktı, yöreyi şöyle bir süzdükten sonra sallandı, ürperdi, beli kırılmış gibi arka ayaklarını sürükleyerek açık kalmış avlu kapısından içeriye girdi, sofadaki bir direğe dayanmış kalmış Zeroya boş gözlerle baktı, sonra da gidip kaktüslerin önündeki duvarın dibine yattı, başını da uzattığı bacaklarının üstüne koyup gözlerini yumdu.

Zero:

«Amanın kızlar yetişin Çobanbaşının köpeği bize geldi, amanın hemen bir yol yapın, günlerdir ne yediği var, ne de içtiği... Yalağa da su koyun.»

Peroyla Hacer koşular. Birisi yal yaparken, öteki avludaki yalağın birisine su doldurdu.

Pero öbür yalağa tenceden sıcak yalı boşaltırken köpek başını kaldırdı, havayı koklar gibi edip yerine geri koydu, gözlerini de kapadı. Yalnız usul usul kuyruğunu oynatıyordu.

«Bunda bir hayır var,» dedi Zero. «Bu köpeğe iyi bakmalıyız.»

İçine bir güven, bir umut ışığı, bir sevinç gelip yerleşmişti köpekle birlikte. Bir de köpek kalkıp yalını yese... O, deneyleriyle biliyordu ki, az sonra köpek yerinden kalkacak, kuşkulu, ağır ağır gidecek yalını içecekti. Öyle de oldu. Yalnız yalın yanına giden köpek, yalı uzun uzun kokladıktan sonra içmeğe başladı. Bir içiyor, bir başını kaldırıp sofadaki Zeroya bakıyordu sevgi dolu gözlerle. Köpeğin içeriye giri-

şine Mustafa da, atların gittiğinden bu yana ahıra ilk olarak girmiş, orada sabahtan akşamlara kadar bir ağıt gibi dolaşarak, «bundan sonra artık bu dünyada ne yaparım, atsız kalmış bir seyisin yüzüne kim bakar ki, aaaah, şu Hatun bana bir mavzer vermiyor ki gideyim de bulayım onu, bulayım da, o, atlarımın başına nasıl sıkılmışsa yağlı kurşunları, ben de onun başına gelha edeyim domdomları,» diyen Süllü de sevinmişti. Süllünün ilk olarak yüzü gülmüş, içine bir umut ışığı damlamıştı.

Bir seyis, üstelik de bu yaşta hiç atsız bırakılır mı, insan ona acır da, yaşlılığına saygı duyar da tavlada azıcık, o kadar attan iki üç at bırakmaz mı? Hakkıdır Salmanın. babasının bindiği üç atı vurdu, elbet vuracaktı, bunların olmaz olası geleneklerinde bu varmış, ya öteki atları niçin aldı, bir eşkiya, dağa çıkmış, bunca insanı, candarmayı arkasına takmış bir kişi onca atı neyler ki... Satamaz ki satsın, atamaz ki atsın... Üç at, o kadar attan üç atçık bıraksaydın tavlada ya, ne olurdu be körolası?

«Onu da Alıçlı koyağın önünde kartallar parçalar inşallah, her bir kemiği de bir köpeğin ağzında kalır inşallah. Süllünün de ahı yerde kalmaz inşallah. Baş çobanın da, Müslüm Ağanın da...»

Konağın merdivenlerini hızla çıktı, Hatunun karşısına geldi:

«Bunda bir hayır var Zero Hatun,» dedi, «bu çoban köpekleri Allaha yakındır. Karabaş köpek bize geldi ki, onun bir muştusu var. Allah o kâfirin belasını verecek. Kocabaş köpeğin, o kadar at ölüsünü bırakıp da bize gelmesinde bir iş var. Hiç baktın mı bilmem, baksana şu köpeğin sırtına, onun sırtında, baksana yeni doğmuş bir ay var, baksana, baksana, bak orada.»

Eliyle yal içen köpeğin tam belinin üstünü gösteriyordu:

Zero sevinçle bağırdı:

«Var,» dedi.

Süllü Hatunun yumşadığını anladı:

«Öyleyse ver bana bir silah da, gideyim de şu kâfiri bu-

layım, bulayım da atlarımın, şu kınalı, dünya güzeli atlarımın öcünü ondan alayım. Bana izin ver Hatunum, o beni öldürdü, atları olmayan bir seyis ne işe yarar ki... Atları olmayan bir seyisin ölüden ne farkı olur ki Hatunum? Şimdi ben bir ölü değil de neyim, ver bana bir silah Hatunum. Bana öyle bakma Hatunum, bir benim yüreğim yanıyor, bir de senin Hatunum. Senin kocanı, kartal gibi İsmail Ağanı öldürdü, benim de atlarımı aldı götürdü, benim Peygamberin kut-sadığı ağzı mühürlü atlarımı götürdü ki, ağızlarındaki mühürde Kurandan ayetler yazılıydı. İşte ol sebepten ötürü bir sen öldürebilirsin onu, bir de ben... İzin ver bana, bir de elim bir filinta ver, yeni, Alaman...»

«Olmaz.»

«Etme eyleme Hatunum.»

«Olmaz.»

Süllü yaşını belli etmeyenlerdendi. Köşeler yaşlarını belli etmezler. Ve Süllü atlar arasında dünyanın en mutlu ömrünü geçirmişti. İsmail Ağaya gelmeden önce de Sis toprağında soylu atlar yetiştiren bir Türkmen Beyinde başseyislik yapmıştı. Onun atlardan başka hiç bir şeyi gözü görmemişti. Ne kadın sevgisi, ne dost, ne ana, ne baba, ne kardeş, o, yalnız atları sevmişti. Türkmen Beyi öldükten, baktığı atlar dar-madağın olduktan sonra ne yapacağını bilememiş, günlerce ölmüş ölmüş dirilmiş, sonunda da kararını vermişti, o al tay, sağ ön ayağı bilezik sekil, alını mühürlü sakar, sol kalçasının üstünde de mor bir beni olan, doğarken Süllünün eline doğan o al tay kime satılmıştı? Öyle güzel, öyle soylu bir atı beğenebilecek yüce bir düzeyde olan bir adamın yanında çalışabilirdi. Üstelik de eline doğmuş olan, canı gibi sevdiği, aşk bağladığı tayına da kavuşmuş olurdu. Al tayın izini sürdü uzun bir süre. Tay, elden ele geçmiş, epey ev değiştirmişti. İnsanoğlu kör, ahmak bir yaratıktır, hiç adam öyle bir tayı, tanrının överek yarattığını eline geçirir de bir daha başkasına kaptırır mıydı? Al tay üç yaşındaydı Türkmen Beyi öldüğünde. Ölmeden bir gün önce Süllüyü çağırmış, Süllü ben gidiciyim, demişti. Şu al tayı çek de, şu dünya gözüyle ona bir kere daha bineyim de Ezraile canımı öyle teslim edeyim. Belki öteki dünyada Allah beni anlar da, bu adam at-

lardan, benim överek yarattığım bu yaratıklardan iyi anlıyor, onları seven, onlara kara sevda bağlamış bir iyi kişiymiş, diye beni Cennetine gönderir. O Cennet ki Huri kızları yerine orada soylu atlar dolaşır. Süllü de, aman Allah gecinden versin ölümü, demiş, al tayı çekmiş, üzengisini tutmuş, Türkmen Beyini bindirmiş. Bey de atını dümdüz mavi ovanın içine sürmüş, gözden yitip gitmişti. Ve ikinci gün de Türkmen Beyi ruhunu teslim etmişti. Oğulları, karıları da daha o gözünü yummadan atları kapışmışlar, oraya buraya, attan anlayana anlamayana satmışlardı. Türkmen Beyinin atlardan başka hiç bir şeyi yoktu. Ne parası, ne konağı, ne de öyle büyük çiftlikleri... O, atları seviyordu ve bu dünyaya soylu atlar yetiştiriyordu.

«Ha öyle ölmüşüm, ha böyle... Etme Hatunum, gideyim de öcümü alayım.»

«Olmaz.»

Sonra Süllü izliye izliye o al tayın izini bulmuş, doğru İsmail Ağanın evine gelmiş, Tanrı konuğu Süllü, diye bağırmıştı avlu kapısının önünde durup, bir sahan çorbanız, bir kuru ekmeğiniz, yatıracağ bir çulpazınız bulunur mu, diye de sormuştu. Tanrı misafiri Süllünün başımız üstünde yeri var, diye sofaya çıkıp ona seslenmişti İsmail Ağa. Ona içirecek bir sıcak çorbamız, onu yatıracağ, ona layık bir odamız bulunur, buyursun. Süllü konağa çıkmış, İsmail Ağa ona nenin nesisin, nereden gelip nereye gidiyorsun, diye sormamış, saygıda kusur etmemiş, akşam yemeğini de oturmuş onunla birlikte yemişlerdi. Süllü o akşam gün kavuşmadan bir yolunu bulmuş, ahıra inmiş, al tayı gördükten sonradır ki ancak o zaman kimliğini İsmail Ağaya bildirmişti. Eğer al tayı o evde göremeyecek olsaydı, orada bir gece kalacak, sabahleyin de, allahaismarladık diyecek, yollara düşecekti. Onun, soylu atlar bulunmayan bir evde işi olamazdı.

«İsmail Ağa!»

«Buyur Süllü kardaş.»

«Ben sana seyis durmağa geldim.»

«Hele bir düşünelim.»

«Hiç düşünme. Sen atlar seven Türkmen Beyi Alişanı ta-

nır mısın?»

«Tanırdım. İçerde bir al at var, künyesinde, onun ahırında dünyaya geldiği yazılıyor.»

«O tay o ahırda benim elime doğdu. Ona gözüm gibi bakarak üç yaşına eriştirdim. Sonra Bey öldü. Ölmeden de bir gün önce de Bey, Allah onu kendi Cennetine göndersin, diye bu al taya bindi...»

İsmail Ağa güldü:

«Demek bu al taya binen doğru Allahın Cennetine gidermiş, öyle mi?»

«Öyledir,» dedi Süllü, «Çünkü bu tayın babası ermiş bir attı. Köroğlunun Kıratının soyundan geliyordu.»

«Bende seceresi var bu tayın, böyle bir şey yok.»

«Yazmadık.»

«Neden?»

«Gizlidir, sırr-ı ilahidir, yazılmaz. Yazılsa da bu devrin insanı anlamaz.»

«Anlar,» dedi İsmail Ağa.

«Alişan Bey, gideceği Cennette Huriler yerine, soylu atların olacağına inanıyordu.»

«Öyle istiyordu.»

«Öyle istiyordu,» diye yineledi Süllü.

Uzunca, araştırarak İsmail Ağanın gözlerinin içine baktı Süllü, Ağa gözlerini ondan kaçırmadı.

«Sen de istiyor musun Cennette Huriler yerine atların olmasını İsmail Ağa?»

İsmail karşılık vermedi, salt yumşacık güldü.

«Ben burada kalıyorum İsmail Ağa, bana burada bir yer göster. Bu tavla bana yakışır.»

«Yakışır,» dedi İsmail Ağa.

Ve Süllü orada kaldı. İsmail Ağaya yıllar yılı soylu atlar yetiştirdi, ona çöl Arabistandan, Anadolundan, Kafkasyadan soylu atlar seçti. Nerede ünlenmiş bir at duymuşsa hemen soluğu onun yanında aldı, beğendiye o atı, ne pahasına olursa olsun Ağaya aldırdı.

«Ben ne yapacağım şimdi Hatunum?»

«Bizimle kalacaksın. Biz aç kalırsak sen de, biz tok olursak sen de...»

«Ben atsız, ben hiç bir şeysiz burada böylece durup, eli kolu bağlı ölümü mü bekleyeceğim?»

«Herkes bekliyor Süllü kardaş.»

«Hatunum...»

«Olmaz Süllü,» diye sert konuştu Zero. «Göz göre göre seni ölüme gönderemem. O, Müslüm Ağa gibi bir kaplanı, Çobanbaşı gibi bir yiğidi bile yedi.»

«Onlar çocuktı...»

«Suuuus, olmaz,» diye bağırdı Zero. Sözleri kesindi. Bıçak gibi keskin bakıyordu Süllüye.

Süllü bu işin olmayacağını biliyordu ya, şimdi de iyice, olamayacağını anladı.

«Biz onu öyle bırakmayacağız Süllü, sen hiç canını sıkma. Kimse ona bir şey yapamazsa, haber gönderirim Van dağlarına, gözü kanlı kartalları getirtirim, onu bir günde keklik gibi avlatırım. Sen hiç orasını düşünme.»

Süllü de biliyordu, herkes de biliyordu, Salman dağlarda çok yaşayacak değildi. Zero, Hasan Ağa, öteki akrabaları ne edip, ne yapıp onu öldürteceklerdi. Süllünün derdi o değildi. O, atsız kalmıştı. Atsız nasıl yaşayacaktı, böyle bomboş yaşamağı hiç bilmiyordu ki, alışmamıştı ki... Mustafayı gözüne çoktan beridir kestirmişti. Bu çocukta çok iş vardı, dört okka, yürekli bir kişiydi. Atları sevebilecek soylu bir yaratılışı vardı. Atlar vurulduğundan bu yana... Onun atlarla tavlada uyuduğunu da biliyordu. Çocuğu gözüne kestirmişti. Balsa balsa onun bu onulmaz derdine bir çareyi o bulabilirdi. Bu yaştan sonra nerelere gidip de, kimlere seyis durabilirdi? Ama çocuğu bir türlü ele geçiremiyor, geçirdiğinde de bir iki sözcük bile konuşamıyordu onunla. Bir şeyler, bir yumruk, onunla konuşmağa kalktığında boğazını tıkayıveriyordu. Bir de, bir çocuğu çıkarı için kullanmak hiç işine gelmiyordu. Ama atları seven bir çocuk insan olurdu insan. Cana kıyamazdı, insanları aşağılayamaz, zulüm yapamazdı, yalan söyleyemez, kimseyi kandıramazdı. Dağı, taşı, ormanı, bilcümle yaratığı, kuşları, arıları, suları, gökyüzünü severdi. Alabildiğine de cömert olurdu. Zero böyle iyi bir insan olmasını istemez miydi çocuğunun? Bir yolunu bulup, bu atlarla uyuyan çocuğun aklını başına getirecek bir iki söz

söylemeliydi. Şöyle bir gözucuyla ona doğru baktı, Mustafa sofada, az önce anasının durduğu direğin yanında durmuş, aşağıda şapur şapur yal içen koca kafa, sırtı aylı köpeği seyreyliyordu. Tam bu sırada da avlu kapısını açıp Cemşit soluk soluğa içeriye girip hızla merdivenleri tırmandı, Zero'nun karşısına çıktı.

«Seni bekliyordum,» dedi Zero gülerek. «Şimdi ne haber getirdin bakalım, kaç çobanın kellesi var cebinde?»

«Hiç kelle melle getirmediğim,» dedi Cemşit, kocaman gözleri daha korku içinde, daha da büyümüş. «Salman Beyim dedi ki, anam Zero Hatuna söyle, kusuruma bakmasın, ben babamın atlarına başka kimseyi bindiremezdim. Koca İsmail Ağanın bindiği atlara hiç kimse de binemez. Dedi ki, Salman Beyimiz, ben elçiyim, elçiye zeval olmaz, benim babamın, babam öyle bir adamdı ki, bindiği atlara şu yeryüzündeki hiç bir insan layık değildir. Onun için babamın bindiği atları öldürmekten başka çarem yoktu. Dedi ki Salman Beyimiz, öteki atları da aldım ki, hakkımdır, satayım. Bu dağlarda bana para çok gerek oluyor. Dedi ki Salman Beyimiz, Zero anama söyle, kusuruma bakmasın, babamın onlara çok şeyleri kaldı, çiftlik satılır satılmaz da hakkımı unutmasın. O çiftliğin yarısı benim, yarısı da Mustafanın. İki kardeş değil miyiz? Dedi ki Salman Beyimiz, ben elçiyim, elçiye de zeval olmaz, beni hep ayaklarım çekiyor oraya götürüyor, ben, benden umudu kestim artık, benim hiç mümkünüm çarem yok, bana hoca da, tabip de derman olamaz, ben artık Salman Beyimden ayrılamam, Salman Beyim, söyle, dedi, Zero anama ki, bilseydim babamın yatağına da başka insan girebilir, atlar gibi onu da hallederdim, Zero anama çok güveniyorum, o, babamın adını beş pula satmaz. Bir de dedi ki Salman Beyimiz, beni hiç öldürtmeye kalkmasın, kalkıp da benim kafamı kızdırmamasın, o fıkarakarı da üstüme gönderip bana öldürtmesin. Yazık değil miydi Müslüm Ağaya, yazık değil miydi Baş çobana... Zero anam benim üstüme kimseyi göndermesin, bilsin ki beni kimse öldüremez. Ben de biliyorum ki onu kimse öldüremez, ona kurşun geçmiyor ki... Zero anama söyle ki, dedi bana, Çobanbaşının kellesini oradan

indirttiğini unutmayın, oğlu Mustafayı unutmayın. Mustafa benim kardeşimdir ama, o beni kardeşten saymaz. O da bilir ki, onun da kellesi bir gün Çobanbaşının kellesinin yanına asılır. Onun kellesini de oradan bir daha kimse indiremez. Aman Allah göstermesin Zero Hatun, senin oğlun Salman Beyimizi kimse öldüremez, ona kurşun geçmez, kurşun geçmeyen adamı kim öldürebilir ki... Bakın şimdi ben onun yerini bilemem ki, giderim dağda ben bir ağacın altına otururum, beklerim orada, bir gün iki gün, o, adamını gönderir beni aldırır, onunla da bir ağacın altında otururuz, bir gün, iki gün, sonra başka bir adam gelir bizi alır götürür bir dağın düzlüğüne, işte ancak oradan bizi alırlar Salman Beyimizin yanına götürürler. Size bir şey deyim mi, sizin hepiniz korkun Salman Beyimizden, bunu o söylemedi ya, ben kendiliğimden, ben insaniliğimden söylüyorum, siz memleketinize, Van gölüne gitseniz iyi olacak, ben biliyorum, Salman Beyimiz sizin hepinizi öldürecek. Burada durmayın, nereye kaçarsanız kaçın, ben elinizden ekmek yedim de, yıllar yılı kapınızda çalıştım da onun için söylüyordum bunları size. Mustafaya yazık olacak, hele onu iyice öldürecek. Bunları size söylediğimi duyarsa Beyimiz beni sağlama öldürür, bunu da böyle bilesiniz.»

Mustafa direğin dibinde durmuş, yüzü sapsarı, yaprak gibi titriyor, dizleri birbirine vuruyordu. Süllü yere oturmuş düşünüyor, Zero şaşırılmış ellerini açıp açıp kapatıyor, bir şeyler söylemek istiyor beceremiyordu. Seferse öfkeden kudurmuş, kısacık bacaklarıyla sofada gidiyor geliyor, homurdanıyordu. Çangal bıyıklı Hüseyin durmadan ah, of çekiyordu.

«Sağlıcakla kalın,» diye sevinçli adımlarla Cemşit merdivenlere yürüdü çıktı gitti. Bu sefer yönünü dağlara dönmüş, bir de türkü tutturmıştu.

Hasan Ağa evde yoktu, onun evde olmadığını köyden kimse bilmiyordu, gece yarısı uyanıp kimseye gözükmeden usulca çıkıp gitmişti. Nereye gittiğini de Zerodan başka kimse bilmiyordu. Bu gece iki eli kanda da olsa dönecek, Zeroya hayırlı bir haber getirecekti. Onun nereye gittiğini Mustafa da bilmiyordu ya, sezinliyordu. Gece yarısına kadar Mustafa uykusuzluktan ölse de bekleyecekti. Titremesi de

usul usul geçiyordu. Zero ona bir kerecik olsun dönüp bakmamış, dişlerinin vurmasını, titremesini görmezlikten gelmişti.

Sefer, Zeronun önünde gelip durduğunda, Zeronun artık öfkesi, şaşkınlığı geçmiş, Mustafa da bir şeylerle uğraşmağa başlamıştı. Peroysa homurdanıyor, kimsenin anlamadığı bir şeyler söylüyordu.

«Beni dinle Hatunum, benim adım Sefer, eşkiya Sefer. Bir zamanlar şu dağlar, şu ova adımlı duyunca titrerdi. Kocadıksa da itlere maskara olmadık. Benim canım sağiken kimse ne senin, ne Mustafanın, ne de bu ocakta bir kimsenin kılına dokunabilir. O Salman zort atıyor, sizi baskı altında tutuyor. Bak neler de uydurmuş, kurşun geçmez dedirtiyor kendisine. Bak göreceksin ona kurşun geçmez sözü iki üç gün içinde bütün bu ovaya, şu koca Torosa yayılacak. Bak bacım Hatunum, ben eşkiyayken bana da kurşun geçmez, diyorlardı. Onu da ben çıkartırtmışım. Gitmiş Yedi Kanatlı Hocaya yirmi beş altına bir kurşun geçirmez muskası yazdırmış, bunu da bütün dünyaya yaymıştık, Sefer eşkiyada kurşun geçirmez muska var, diye.»

«Öyleyse sen böylece burada dur, bu evden çıkma.»

«Çıkmazsam onu nasıl vururum?»

«O buraya gelince.»

«O buraya gelmez. Atları çalanların arasında da yoktu. O atları çalanların da ikisini hakladım. Sesleri, bağırtıları şu kayalarda yankılandı. Ben eşkiyayım, bilirim, öylesi çığlıkları atan bir kişi hiç bir zaman iflah olmaz. Böylesi çığlıkları atan kişi kurşunu can damarından yemiştir. Onların ölümlerini aldılar götürdüler. Bana güven Hatunum.»

«Senin buradan, Mustafanın yanından ayrılmanı istemiyorum.»

«O buraya gelemez.»

«Gelsin gelmesin, senin konaktan ayrılmanı istemiyorum. Mustafaya göz kulak ol, bak, yolda belde, dağlarda geziyor. Nereye gittiğini, ne yaptığını bilmiyoruz.»

«Bir şey olmaz. Nereye isterse oraya gitsin. Ben onun nerelere gittiğini, ne yaptığını çok iyi biliyorum.»

Akşamın karanlığı ortalığa usul usul çöküyor, karşı ka-

yalıklara vurmuş son ışıklar cam kırıkları gibi ipiltiler yayıyordu ortalığa. Mustafa kayalıklara çıktı, büyük bir kayanın arkasından yüzlerce, bir top ak bulut gibi bir güvercin sü-rüsü kalktı kanat şapırtılarıyla. Irmağa aşağı çok hızlı uçar-larken gün ışıklarının kızılına tutulup turuncu kesildiler. Çocuk onları, Anavarzanın üstünde kıpkızıl kesilmiş güneşi, suya düşmüş gölgeleri, uzamış gitmiş gölgelerin kızılına, yollarda parlayıp sönen toz direklerini, gittikçe moraran, bir menekşe renginde kadifeleşen ovayı seyrederek, ama gör-meyerek köye indi. Sabırsızlıktan ölüyor, ne yapacağını, ne-reye gideceğini bilemiyordu. Topal Hacı Abbas Ustaya gitse onun gözlerinden her şeyi hemen anlayıverirdi. Memetse, he-men ona katılır, ondan çok sabırsızlanır, ondan daha çok ge-ceyi iple çekmeye başlardı. Mavi kuşları tutmağa gitse tuta-mazdı. Onlar ancak sabah erkenden, daha gün ışımamışken, daha yuvalarından çıkmadan ancak yakalanabilirlerdi. Ço-banbaşının köpeği geldi aklına. Öteki köpekler nereye gitmiş-lerdi acaba? Kocabaş köpek niçin onlar gibi gitmemişti, azı-cık da olsa içinde bir umudu mu kalmıştı, Çobanbaşının bir gün çıkıp geleceğini mi sanıyordu da bekliyordu burada? Mustafa onun gözlerinde böyle bir umut ışıltısı görmüştü, nedense. Kimi zaman da avlu kapısını açık buldukça dışa-rıya çıkıyor, bir anlık bir süre o eski oturduğu yere oturu-yor, karşıya, başın asıldığı yere bakıyor, ardından da hemen içeriye koşuyordu. Köpek, yalakların yanına yatmış başını da ön ayakları üstüne koymuş, ışıl ışıl gözlerle yöreye baki-yordu. Mustafa vardı onun karşısına oturdu. İkide birde de babası geliyordu aklına, o da koğmağa uğraşıyordu babasının kendisiyle konuşan ellerini. Hep ellerini görüyordu babası-nın, türlü türlü, ağlarken, gülerken öfkelenirken... Köpek, onu uzun uzun seyretti, ardından da tanıdık, yumşak gözler-le baktı ona, gözlerinin içi güldü. Mustafa birden köpeğe ısı-nıverdi, kaıktı onun yanına gitti çekinerek, ikircikli adımlarla, köpek başını kaldırdı ona çok dingin dostça baktı, ço-cuk yanına oturunca da başını yeniden dizlerinin üstüne ko-yup gözlerini ona dikti.

Mustafa onun başını okşamak istiyordu ya korkuyordu. Sonunda korkusunu yendi, elini usul usul götürüp yumşacık

köpeğin başına koydu, köpek sevincinden gözlerini kirpiştir-di. Çocuk bu işe çok sevindi, içine, kır atın yanında olduğu zamanlardaki güven geldi oturdu. Köpeğin başını durmadan okşuyor, ona, o ağırbaşlı köpeğe bir şeyler söylüyor, dilini bile çıkarıyordu çekinerek. Köpekse aldırılmaz gibi yapıyor-du ya Mustafa anlıyordu, içten içe kıvançtan ürperdiğini. Bir seferinde koskocaman başını kaldırıp Mustafaya baktık-tan sonra da kıpkırmızı uzun dilini çıkardı onun elini yaladı. Artık köpekle bir dostluk, bir oyun başlamıştı. Anası onu yukardan yemeğe çağırınca kadar her şeyi, beklemeyi bile unutarak köpekle oynadı.

Yemeği çabuk çabuk yeyip, sofradaki bütün kemikleri topladı aşağı indi, elindekileri yalağa koydu, köpek sevinçle kuyruğunu salladı. O, kemikleri çatırdatarak yerken Musta-fa da yanbaşında bekledi. Bundan böyle bu mor, sırtı ayılı köpekle arkadaş olacaklardı, kır attan daha da çok. Ama bu kır at gibi değildi, öyle yumşak, bu, canavar gibiydi. Bir insanı kafasına takmasın parça parça ederdi. Bu, her şeyi biliyordu.

Ortalık iyice karanlık olup da göz gözü görmez olunca-dır ki çocuk köpeğin başını kucağına alıp bir iyice okşadık-tan sonra yukarıya çıktı, çıkar çıkmaz da anasına sordu:

«Daha gelmedi mi?»

Zero şaşırды:

«Kim?»

«O işte, o!»

«Sen nereden biliyorsun?»

«Bilirim.»

«Az sonra amcanla birlikte gelecekler, sus, kimseye söy-leme, kimsé bilmeyecek.»

«Biliyorum, hiç kimseye de söylemedim. Aşağıdaki ko-cabaşa bile.»

«Olur, söyleme.»

«Kimbilir nasıl bir adam, öyle değil mi?»

«Ben onu iyi tanırım,» dedi Zero, «akıllı bir adamdır, hem de iyi.»

«Çok adam öldürmüş değil mi?»

«Öldürmüş.»

«Bunu da öldürür mü?»

«Öldürecek.»

Aşağıdan ayak sesleri gelinceye kadar ana oğul bir daha konuşmadılar, beklemenin, sabırsızlanmanın tedirginliğinde öyle tetikte durdular kaldılar.

«Kalk geliyorlar,» dedi Zero. Hemen kendi de ayağa fırlayıp merdiven başına gitti. Mustafa merdivenin başına anasından önce varmış, Hasan Ağanın önünde merdivenleri ağır ağır çıkan, her yanına koşar koşar fişeklikler kuşanmış, omzunda filintası, göğsünde dürbünü, belinde tabancaları, hançeri, ayağında çizmeleriyle gelen adamın küçücük yüzündeki pos bıyıklarına bakıyordu. Adamın gözleri de küçüktü. Yanları kırışmış, kırışıklar içinde bir damla ışık gibi yanıyor, bir de fıldır fıldır dönüyorlardı. Mustafanın güleceği geliyordu ya, kendisini tutuyordu. Bu adam o kadar çok adam öldürmüştü ki kahraman olmuştu, ona hiç gülünür mü, şimdi de Salman için geliyordu. Biliyordu Mustafa, amcası Hasan Ağayla anası konuşurlarken duymuştu. Bu adam da Salmanı öldüremezse ondan sonra da ona kimsenin gücü yetmeyecek, Çukurovayı, Toros dağlarını kasıp kavuracaktı. O zaman da, önce Mustafayı, sonra Hasan Ağayı, sonra da Kuş Memedi, Tırtıl Yusufu, Nuri Çocuğu öldürecek, kellelerini de getirecek Baş çobanın kellesinin asıldığı yere asacak, sonra da köyün bütün köpekleriyle öteki köylerin, yörük çadırlarının köpekleri de gelip kapının karşısına geçecekler, sineklerin, arıların altında kalmış başları seyredeceklerdi. Zaloğlu Musaydı gelen adamın adı. Odaya girince ortada bir an şöyle durdu baktı, her şeyi bir bir gözden geçirdi. Gözüne sedirin köşesini kestirdi, ağır, temkinli giderek oraya oturdu, silahını da önüne uzattı. Hasan Ağa hemen koşup onun önündeki silaha uzandı, alıp bir yere koymak istedi, Zaloğluysa gülerek onun eline vurdu, silahın önünden alınamayacağını böylelikle Hasan Ağaya söylemek istedi.

Zero hemen koşup cicim sofrayı getirdi, ortaya serdi, sofranın dokumasında, nakışlarında altın, gümüş teller parlıyordu. Hatun bu sofrayı ancak çok ağır konuklara çıkarırdı.

Gece yarısının horozları ötüyor, Zaloğlu köşesine oturup

sırtını duvara vermiş, irice bir çocuk görüntüsünde, yüzü azgın, düşüncelere dalmış, gözlerini Zeronun, öteki kadınların sofrayı hazırlayan ellerine dikmiş seyrediyordu. Nedense Mustafa Zaloğluna baktıkça içinden gülmek geliyor, gülmek için de kendini tutuyordu.

Ortaya tüten, yağdan ıslıl ıslıl, kalaylı bir tepsinin içinde pirinç pilavı, pilavın üstünde bütünüyle kızarmış birkaç tane keklik gelince Zero:

«Buyur kardaş, Musa Bey, sana layık bir yemek çıkaramadık ama, kusurumuza kalma, eksiğimizi telaşımıza say...»

«O ne biçim söz, o ne biçim söz,» diye telaşlandı Zaloğlu.

Sedirten ayağa kalktı, kapının yanında elinde ibrik, havlu, yerde leğen Pero bekliyordu. Zaloğlu onun önüne çömelip leğendeki kokulu pembe sabunu aldı, Pero su döktü Zaloğlu ellerini, yüzünü yıkadı, ağzını çalkaladı, sofranın başına geçip bağdaş kurdu, Hasan Ağa:

«Buyur Musa Bey,» dedi.

Zaloğlu, yufka ekmekten bir lokma yapıp pilava daldırdı, arkasından kekliği pilav öbeğinden alıp ağır ağır eliyle parçaladı, kuşun budunu bıyıklardan gözükmeyen ağzına aldı, keskin, düzgün ak dişleri ışıldadı ve işlemeğe başladı. Yanına yönüne bakmadan bir kurt gibi saldırıyordu yemeğe. Bir anda kekliklerin kemikleri önüne yığıldı, pilav da yarıya indi. Hasan Ağa, ona yetişmeğe çalışıyor, elini çabuk tutuyor, ama bir türlü onun hızına yaklaşılamıyordu bile. O bir lokma atıncaya kadar ağzına öbürü ardı ardına beş lokmayı yuvarlıyordu. Sonunda Mustafa dayanamadı, eğer gülemesse boğulup ölecekti, hemen odadan kaçıp aşağıya indi, avlu kapısının önünde durup makaraları koyverdi, güldükçe gülüyor, güldükçe gülüyordu. Onun gülmesine yalağın az ötesinde uyuyan kocabaş da uyandı, bu çocuk neye gülüyor böyle, diye, geldi kuyruğunu onun bacaklarına sürdü. Mustafa gülmesi dinince merdivenlere yürümeğe başladı, Zaloğluyla konuşmaları kaçırılmazdı, birinci basamağa ayağını atar atmaz, bu sefer ötekinden de beter bir gülme nöbetine tutuldu, hemen kaktüslerin önündeki duvarın yanına kaçtı, crası daha karanlık, daha da kuytuydu. Köpek gene geldi

bütün gövdesiyle Mustafaya süründü. Köpek Mustafadan daha yüksekti. Gülme nöbeti azıcık geçen Mustafa gene merdivenlere yürüdü. "birinci basamakta gene kasıklarını tutarak döndü. Böyle birkaç sefer merdivenlere gidip döndükten sonra kendini toparlayıp yukarıya çıktı. Zaloğlu Musa yemeğini bitirmiş leğende ellerini, dişlerini yıkıyor, Pero da gene su döküyordu. Ellerini, dişlerini yıkayan Zaloğlu Peronun uzattığı havluyla uzun uzun kurulandıktan sonra köşesine döndü bir süre gözlerini kapatıp açtıktan sonra da elini elinin içine koydu, konuşmağa başladı, o konuşmağa başlayınca Zeronun bir baş kaldırmasıyla odada bulunanların hepsi dışarıya çıktı. Mustafaya da birkaç kez işaret etti anası, o aldırmadı.

«Çocuk kalsın,» dedi Zaloğlu hemen, yüzü o anda bütün sertliğini yitirerek.

Mustafa bu gülünç bulduğu adamı bu sözler üstüne çok sevdi. Öldürse öldürse ancak bu adam öldürebilirdi Salmanı. Böyle ıslıl ıslıl eden bir göz kimde vardı ki şu Çukurovada, çakmak çakmak yanıyordu gözleri. Elleri de küçüktü çocuk elleri gibi. Tüfeğini yemek yerken bile önüne sofranın üstüne koymuş, ellerini, dişlerini yıkarken de kucağına almıştı.

«Efendime söyleyim,» diye başladı Zaloğlu Musa, «sizler beni, benim soyumu sopumu bilirsiniz. Bizim soyumuza kırk bir sülaleden bu yana Zaloğulları sülalesi derler ki, ulu soylu Avşar Beylerindedir. Osmanlıya kılıç kuşatanlar bizim dedelerimiz olurlar. Bunları anlatmağa ne hacet, sizin hepimizin bu anlattıklarımızı bilmeniz gerek... Bir zamanlar şu koca Çukurovanın, şu dağların arkası Rum diyarının, şu Arabistanın teknil atları bizden sorulurdu, şimdi de öyle ya, yılki yılki atlarımız şu koca Torosun bütün otlaklarını, koyaklarını doldurmuştu, bunu da bilirsiniz ya, söylemeğe ne hacet. Allah bin rahmet eylesin İsmail Ağaya en güzel atlarını ona ben vermedim mi?»

Bir Zeronun, arkasından Hasan Ağanın, onlardan sonra da bir Mustafanın gözlerinin içine dikiyordu çelik yeşili gözlerini, sorusuna karşılık bekliyor, ardından da hemen kendi karşılık veriyordu kendisine.

«O ağzının içi Allah tarafından mühürlenmiş kır at bizim

yilkının yavrusu değil mi, elhak bizim tavlanın tayı, o, kanat takıp uçan al tay, bizim tavlanın tayı değil mi, elhak bizim tavlanın. O yağız at, ardından kurşun yetişemeyen, bir bulut olup göğe ağan o yağız at nereden, bizim koyaklarda doğmuş bir tay değil mi, elhak bizim. Biz İsmail Ağayı canımız ciğerimiz, babamız, kardaşımız, çocuğumuz kadar severdik... İsmail Ağamızın bindiği atları bu köyün ortasında kurşunladı o sümüklü, o, insana benzemez, adam azgını, o, kanı ciğeri beş para etmez uyuz it. Gerisini bana sattı ama, ben neyleyim ki kır at ölmüş, İsmail o tayken bana yirmi üç sarı Osmanlı altını veriydi de, ben de ancak hatır için bu paraya sattıydım. Şimdi kardaşlar, bacılar, çocuklar, ben neden soyumdan söz ettim ki, övünmek için mi, yook, haşa...»

Küçücük gözleri yıldırımlar saçıyor, elini ikide birde de kucağındaki tüfeğin sedef kakmalı kundağına vuruyor, vururken de sesini yükseltiyordu.

«Biz yedi kardeşiz, her birimizin en az onar oğlu var. Onardan eder yetmiş. Hepsinin eli evelallah, elleri silah tutar. Hepsi de evelallah uçan turnayı gözünden, kaçan tavşanı art ayağından vurur... Hepsi de maşallah bir babayiğit ki Salman şahin olsa hiç birisinin elinden kurtulamaz. Onlara da hiç bir gerek yok, ben varım, onların içinde yüreği yangılı olan benim, Salman, benim dostum, yoldaşım, kardaşım, kardaştan ilerim İsmail Ağamı öldürdü. O ki benden her yıl soylu atlar alır, avuç avuç altın verirdi bana. Bundan sonra kim alacak atlarımı da, sarı altınları oluk oluk avucuma kim, kim, kim akıtacak... Benim yüreğim yanmasın da İsmail Ağaya, kimin yüreği yansın? O da kim, o Salman da, onu kim adam sayar ki, onun elindeki tüfeği alacağım, bilmem neresine sokacağım, sonra başını kesecek götünün ağzına dikip, işte kartal gibi İsmail Ağaya kıyan bu solucandır, diyeceğim. Onun yerini biliyorum, şimdi gideceğim, elimle koymuş gibi onu bulup kovuğundan çıkaracağım, o, beni görür görmez daha ödü kopup altına işeyecek bacakları zangır zangır titreyerek ayaklarıma kapanacak. Kalk ulan kalk, seni it, seni sümüklüböcek, seni solucan seni, seni korkak tavşan seni, diyeceğim. Onu kaldırıp şöyle bir gözü-

nün içine şimşek gibi bakacağım, korkusundan çatır çatır altına edecek.»

Epeydir gülmesini tutmak için büyük çaba harcayan Mustafa, çatır çatırı duyunca kahkahayı attı, anası ona öfkeli bir bakış fırlattı ama, Zaloğlu da çocukla birlikte gülünce o da yumuşadı.

«Kim o be, kim o Salman, adam olmuş da, adam öldürmüş de... Kötüler, kanı canı, ciğeri beş para etmezler kıyar babayığide. Şimdi arkadaşlar ben size sözün doğrusunu söyleyim ki, söyleyim de beni iyice anlayın, bir insanın yanında bir karınca, bir sinek neyse benim yanımda da Salman odur. Onu, kellesini götüne dikip birkaç gün içinde size getireceğim, bunun için de benim zahmetine karşılık... Yerini biliyorsam da o sineğin gene de dağ bayır aşacağım. Benim yanımda hiç bir şeyle de... Elbet de bunun bir karşılığı olacak... Siz zengin insanlarsınız. Bir zamanlar bu eve oluklarla altın akardı, som Osmanlı altını. Karadenizde Nemlizade neyse, Adanada Deli Memet, Pazarcıkta Hurşit Bey, burda da İsmail Ağa oydu. Biliyorsunuz, İsmail Ağa benim de bir kardaşımdan ileri bir arkadaşımı. Yoldaşımdı, kardaşımdı, ama sırf bunun için bir adam öldürülür, bir adama kıyılır mı, söyleyin? Açıkçası, bu adamın kellesini götüne dikip size getirirsem, bana ne verirsiniz?»

Zaloğlu Musa sustu, beklemeğe başladı. Zero eziliyor büzülüyor, bir Hasan Ağaya, bir Zaloğlu Musa Beye bakıyordu. Onu çok yakından tanıyordu Zero. Nereden geldikleri belirsiz kimselerdi bunlar. Yukarıda, Ceyhan ırmağının ovaya indiği yerde, kayalıkların ortasında, eski zamanlardan kalmış örenlerin içine kurmuşlardı evlerini. Zero bir düğün için o köye gitmişti. Minare boyu üstleri işlemeli, çiçekli taş direkler sıralanmıştı koyak boyu, yazılı mermer taşlar, kalın duvarlar, taşlarda doludizgin giden kabartma atlar, bir sürü de boyunlarından kopmuş, gövdeleri ortalıkta gözükmeyen hep gülümseyen çocuk başları görmüştü. Adamlarının hepsi de bu Zaloğlu Musa Bey gibi küçüktü. Kadınları da böyle küçücük, incecik, çok güzel yüzlü, ceren gözlü kadınlardı. Böylesi adamlardan, çok da ince davranıyorlardı, o anlatılan yabancı davranışlar nasıl olur da çıkardı? Anlatılanlara ba-

kılırsa bu adamların her birisi ağzı kanlı birer kudurmuş kurt, yüzlerine bakarsan her birisi birer melekti.

«Ne istersen kurban olduğum Zaloğlu Musa Bey Ağam, ne istersen... Yalnız biliyorsun ki, İsmail Ağa vurulduğu gece para sandığını bizim Hacılar açmışlar, içinde ne kadar para varsa almışlar o kargaşalıkta. Sabahleyin cenazede hocalara verecek para bulamadık.»

«Vah, vah, vah ki vaaah, duydum Hatun, duydum. Onlar hacı ha, o kâfirler! Onlar iflah olurlar mı? Giderler Hacca, Muhammedin merkadine yüz sürerler, sonra da ölmüş arkadaşlarının paralarını çalarlar!»

«Biliyorsun kardeşim, o kâfir de bütün sürüyü alıp götürdü, Halepte sattı...»

«Biliyorum, biliyorum Hatunum, vah vah ki vah vah... Hiç bir insan öldürdüğü babasının sürülerini çalar da, kardeşini, anasını, amcasını muhanete muhtaç eyler mi? Böylesi bir adamın bir gün bile yaşamağa hakkı yok.»

«Sonracığıma Zaloğlu Musa Bey ağama söyleyim, atları da aldı götürdü, o atlar ki, her birisi yüz altın ederdi.»

«Ederdi, ederdi,» diye bağırdı Zaloğlu, «her birisini beş yeşil bankanota sattı, o her birisi ceren gibi atların, bereket ki yabancıya gitmedi. Vah vah ki, vah vah... Dâha neler yapacakmış o kâfir size, daha neler, babasını öldüren, onun atlarını, onun kahyasını, onun Baş çobanını, Baş çobanın köpeklerini öldüren insan azmanından ne beklenmez ki... Diyor-muş ki...»

Gözlerini Zeronun gözlerine keskin, delici, çelik ışıltısında dikti:

«Diyorlar ki,» dedi, gene durdu. Zero gerilmiş bekliyordu. Parmakları bir alıcı kuşun çırnaklarına dönmüştü.

«Diyorlar ki... Söylemeğe insanın dili varmıyor, bizim çobanlar onun ağzından çıkarken duymuşlar, olduğu gibi çıkarken duymuşlar, çiftliği köylülere satacak, bir kuruşunu da size vermeyecekmiş.»

Zero:

«Biliyorum,» dedi. «Çoban Cemşitle bize haber gönderdi, o zaman çiftliğin parasının yarısını istiyordu, şimdi hepsini mi alacakmış?»

«Hepsini,» diye bağırdı Zaloğlu. «Köylülerle de konuşmuş, üç köy çiftliğe alımcıl olmuş.»

«Satamaz,» diye bağırdı köşede büzülmüş kalmış Hasan Ağa, «Satamaz. Hükümet var, kanun var.»

«Satar,» diye güldü Zaloğlu Musa.

«Satar, satar,» diye içini çekti Zero.

«Ben de Arif Saim Beye tel çekerim.»

«Aaah,» diye inledi Zero. «O da gitti gideli döndü de bir kerecik olsun halimizi hatırımızı sordu mu?»

«Onun Ankarada işi var,» diye Arif Saim Beyi savundu Hasan Ağa. «O bir mebus, tek başına bütün Türkiyenin her işine bakıyor. İsmail böyle demez miydi?»

«İsmail Ağa sağken o on beş güne, aya bir evimize gelmez miydi?»

«O bu köye gelmeğe, arkadaşı, candan ileri İsmail Ağa öldükten sonra, o bu topraklara basmayacağına yemin etmiş, Kuran üstüne, söylediler duymadın mı?»

«Duydum.»

«İşte çiftliği satacakmış... Allah göstermesin, doğruysa bile ağzımdan yel alsın, demiş ki Salman, onları babamın konağında yaşatmam, benim gül babamın nazik bedeni kara topraklarda kurtlara, solucanlara, yılan, çiyana yem olurken, ben de onları babamın saray gibi konağında yaşatamam, demiş. Duydun mu bunu da Hatun bacım?»

«Duymadım ama, yapar.»

Bu sefer ayağa fırlayarak:

«Yapamaz,» diye bağırdı Hasan Ağa, arkasından da geri yerine oturup düşünmeğe başladı.

«Mal canın yongası ya, mal batsın kardaşlar...»

Sustu gözlerini Mustafaya dikti, uzun uzun çocuğa bakmağa başladı. Mustafa gözlerini ondan kaçırıyor, önüne bakıyor, anasına, amcasına, Zaloğlunun elindeki tüfeğin sedefli kundağına, tabancasına, sapı işleme hançere, dürbüne, Zaloğlunun dürbünü bir deri kap içindeydi ve matara gibi kalçasının üstüne asılmıştı, altın sırma fişekliklerine gözlerini dikiyor bekliyor, dalgınlığına gelip de başını Zaloğlundan yana çevirince hemen onun kendine dikilmiş çivi gibi delici gözleriyle karşılaşıyor, hemencecik de gözlerini başka

yöne çeviriyordu.

«İşte bu çocuğu da öldürecek.» Parmağını Mustafaya doğru uzattı. «İnsan bu sabı, bir parmak çocuğa hiç kıyar mı, üstelik de bu çocuk bir adamın kardaşı olunca? Diyormuş ki Salman, ben ona, kardaşıma, babamın armağanına kıyamam ama, ne yapayım, bağıma taş basa basa, kardaşım Mustafayı öldüreceğim.»

Zaloğlu Musa gene parmağını bir ok gibi ileri fırlatarak, gözlerini Mustafanın gözlerine dikti:

«İşte bunu, bu parmak kadar küçücük çocuğu öldürecek. Hem de öz bir kardaşını... Diyormuş ki, ben onu öldürmezsem, büyüünce o beni öldürecek. Neyleyim ki, can kardaştan tatlıdır, ol sebepten ben kardaşım Mustafayı tez günde öldürmeliyim. İşte o zaman siz ne yapacaksınız, söyleyin, siz ne yapacaksınız?»

Gözlerini teker teker odadakilerin üstlerinde dolaştırdı, hepsini inceledi. Zero korkusunu belli etmemeğe çalışıyordu ya mosmor kesilmiş dudakları titriyordu. Mustafaysa bir çocuk ölüsüne benziyordu, bütün kanı çekilmiş.

«Öyleyse siz ne yapacaksınız, öyleyse siz de, o sizin ocağınızı söndürmeden, siz de onu öldüreceksiniz. Onu öldürecek sizde kimse yok. Onu ne şu çangal bıyık, ne eski dağlar kartalı Sefer, ne de şu seyis başı Süllü, ne de Hasan Ağa öldürebilir. Onu öldürse öldürse Mustafa öldürebilir ya, o da çocuk, daha bir tabancayı doğru dürüst tutamaz, değil nişan almak... Öyleyse kim öldürebilir onu bu Çukurovada, kimin gücü yeter Salmana, var mı Çukurovada onunla boy ölçüşebilecek bir kimse, var mı?»

Gene odadakilerin üstünde küçük, çelik damlası gözlerini gezdirdi.

«O, öylesine bir nişancı ki... Onu avlamak, onun yanına yaklaşmak kolay değil... Akıllı, cin gibi bir beni adem. Beni adem ya, beni ademe hiç benzemez, bir canavar o... O, canavar olmasa, kendisini kuş südüyle büyüten babasını hiç öldürür müydü? Bir de ona hiç kurşun geçmezmiş. Babasını öldürdükten sonra o, doğru Yedi Kanatlı Hocanın oğluna gitmiş... Yedi Kanatlı Hocanın oğlu ki, babasından bin beter bir Hoca, babası Yedi Kanathysa bu bin kanatlı. Her parmağın-

da bir hüner, bir keramet... İsterse bin yıllık ölüyü diriltir, bir solukta da bir orduyu öldürür. Soluğu taşa demire ve hem de çeliğe, tunca geçer. İşte Salman ona gitmiş, beni afsunla Hoca, demiş, beni afsunlamazsan, ben babasını öldürmüş bir kişiyim, seni parça parça doğrarım, kerametine, yüz kanadına güvenme hiç güvenme, beni hemen afsunla, afsunla ki, bana kurşun geçmesin, afsunla ki beni, beni öldürmeğe gelenler göremesinler, anladın mı?

«Hoca onu orada on beş gün saklamış, ona bir muskalar yazmış ki bu dünyada öyle muskalar hiç kimseye yazılmamış. Yedi Kanatlı Hocanın yüz kanatlı kutsal oğlu bir ateş yakmış ormanın ortasına bir minare boyu, sürmüş Salmanı yalımların arasına, Salmandır ateşin kıyısına gelince direklemiş kalmış. Anan yahşi, baban yahşi, aman Salman Bey, bu nasıl iştir, bir insan benim tarafımdan afsunlanmışken, boğazında da benim yazdığım muska varken onu hiç ateş yakar mı? Sen bu ateşe girip çıktıktan sonradır ki, işte ancak o zaman görünmez olursun düşmanlarına, işte o zaman şu senin gül gibi nazik tenine kurşun geçmez. Salmandır korkar, Salmandır diretir. İşte o zaman Yedi Kanatlı Hocanın Yüz Kanatlı oğlu onu bir eliyle boynundan, bir eliyle de koldan tutar sürükler yalımların arasına. Yalımlar arasında yiter giderler. Oradakiler soluklarını tutmuş beklerler. Koskocaman yalım harmanının içinden ne bir çılgık, ne bir iz. Beklerler yalımların yuttuklarını ya, ne gelen var, ne giden... Yalımlar iner, büyük kütükler yanar, köz olur, kül bağlarlar, yalıma girenler ortada yok... Sonra birden bir tansık gerçekleşir, bir de bakarlar ki ne görsünler, önlerindeki ateşin yeri çayır çimenlik, çiçekler fışkırmış, pınarlar şakırdıyor, türlü biçimdeki kuşlar ötüşüyor, tepeden tırnağa gül açmış bir gül ağacının dibinde de Yedi Kanatlı Hocanın Yüz Kanatlı oğluya Salman elele tutuşmuşlar, ellerinde şarap kadehleri gülüşüp dururlar. Amanın bu tansık ne tansıktır derken, onlar kalkmışlar, onları büyümüş gözlerle izleyen kalabalığın içine gelmişler, hiç bir şey olmamış gibi ellerinde altın şarap kadehleri Yedi Kanatlı'nın konağına yürümüşler.

«Şimdi bu adamı kim öldürebilir?»

Gözlerini Zeronun gözlerinin içine dikmiş sorusuna karşılık bekliyordu. Bu arada Mustafanın gözlerine bakınca onda umut dolu, sevince batmış bir parıltı gördü. Hemen ağzını ona döndürüp konuştu:

«Herkes böyle bir afsunu yaptırabilir mi, soruyorsunuz, olmaz, bir kere Yedi Kanatlı'nın oğlu öyle her önüne gelene, milyon da verseler afsun yapmaz, bir de bu afsunun tutması için bir insanın ya anasını, ya da kardeşlerini, ya da babasını öldürmesi gerekiyor. Böyle birisini afsun daha iyi tutuyor. Yoksa Yedi Kanatlı'nın oğlu deli mi ki koluna girsin de Salmanın ateşin içine dalsın, eğer afsun tutmamış olsaydı Salmanı ikisi de yanar kül olurlardı.»

«Salmanın babası değildi ki İsmail, biz onu yolda gelirken bulmuştuk.»

«Olsun,» dedi Zaloğlu, «bu konakta büyümedi mi o?»

«Büyüdü.»

«İşte o, bu evin çocuğudur.»

«Öyleyse böyle bir adamı sen nasıl öldüreceksin Zaloğlu Musa Bey?»

Musa Bey öfkelenmişti ama, belli etmedi. Tepeden, yarı alaylı güldü.

«Elbet bizim de bir hünerimiz, bir bildiğimiz var Hatun... Sana bu sırrı vermekte hiç bir mahzur görmüyorum. Hani kolundan tutup Salmanı Yedi Kanatlı ateşe sokmuştu ya, işte sırrı hikmet orada.»

«Orada,» dedi Hatun.

«Bundan sonrasını ben biliyorum.»

«Afsun.»

«Bundan sonrası da benim afsunumun içinde. Bizim de afsunumuz var.»

«Var,» dedi Hatun.

«O zaman bu adamı, bu yürekli, bu kahraman, bu kartal gibi adamı... Düşmanları onu görmüyor, Salmansa karanlık gecede, kara taşın üstündeki kara karıncanın gözlerini bile görüyor. Düşmanlarının ona kurşunları değmiyor, değse de geçmiyor, ama o, düşmanlarına bir kurşun sıktı mı, isterse şu dağın arkasından sıksın kurşunu, onun kurşunu gelip buradaki düşmanını buluyor. Bu kartal gibi adamı kim

öldürebilir bu dünyada?»

«Hiç kimse,» dedi Hatun içini derin derin çekerek.

«Ben, bir,» dedi kubararak Zaloğlu, «ben, bir. Biliyorum çok tehlikeli bir iş yapıyorum, şimdi o bu konuştuğumuzu bilirse, bilmemesi için de sebep yok, çünkü o her şeyi bir remil atınca öğrenebilir. Yedi Kanatlı'nın oğlu ona remil de öğretmiştir. İyi ki şu anda remil atmıyor, yoksa burada bizim şu anda ne konuştuğumuzu anlar, hemen buraya gelir hepimizi kurşuna dizerdi.»

«Ne istiyorsun, onun kellesini bana getirmeğe, söyle Musa Bey?»

«Beş yüz Osmanlı altını Hatun. Bin istemedim, çünkü İsmail Ağa benim kardaşımdan ileriydi. Bin istemedim, bu bin altından aşağı olamaz, çünkü ucunda ölüm var, ocağımın toptan sönmesi var, ben Salmanı öldüremezsem, o benim ocağımı söndürür mü, söndürmez mi, söyle Hatun.»

«Söndürür,» dedi Hatun.

«Ben şimdi Salmanı öldürmeğe giderken kendim ölüme de gidiyor muyum gitmiyor muyum?»

«Gidiyorsun.»

«Böyle afsunlu bir canavarın üstüne yalnız gidemem, kardaşlarım, kardaşlarımın oğlu, ocağımızda kim varsa onu öldürmeğe birlikte gideceğiz. Eğer onu öldüremezsek, o, hepimizin kökünü keser mi, kesmez mi?»

«Keser,» dedi inançla Hatun.

«Sizin de kökünüzü...»

«Kesecek,» dedi Hatun.

«Beş yüz Osmanlı altını, fazla değil.»

«Fazla değil ama...» dedi Hatun.

Aralarında kıran kırına bir pazarlık başladı ve pazarlık ertesi gün gece yarısına kadar sürdü. Mustafaysa uyudu uyandı Zaloğlu Musa Beyle anası arasındaki bu cebelleşmeyi seyretti. Sonunda ikiyüze altında karar kıldılar. Peşin olarak Musa Bey yüz altın alacak, Salmanın kellesini getirdince de geriye kalan yüz elli altın avucuna sayılacaktı.

Zaloğlu Musa Bey ikinci gün gece yarısından sonra kaktan ayrılırken:

«İsterseniz yalnız kelleyi değil, Salmanın bütün gövdesi-

ni de getirebilirim. Benim için kolay, daha da görkemli olur, ocağımızın ününe ün katar, bundan sonra beş yüze değil bin altına bile adam öldürmeyiz, çünkü bütün Çukurova düşmanlarını öldürelim, diye ayağımıza düşer. Salmanın ölüsünü bir atın sırtına atıp köyleri dolaştırı dolaştırı getiririz, kolay.»

«Bize kellesi yeter,» dedi gülümseyerek Zero, kıvançlı.

«Üç gün içinde Salmanın kellesiyle geldim geldim, ya da gelmedim. Benden umudu kesin, o zaman.. Ama evelallah, kelle üç gün içinde kapınızda.»

Mustafa da, Hasan Ağa da, Sefer de, Zero da bu adama hiç güvenmemişlerdi ya ne yapsınlar, denize düşen yılanı sarılır, Zaloğluna başvurmaktan başka da bir umarları yoktu. Salmanı ortadan kaldırırsa kaldırırsa Zaloğlu soyu kaldırılabildi. Bu adamların işleri buydu, adam öldürmek...

Sabahleyin Mustafa köye çıktı ki, bütün köy ayakta bunu konuşuyor. Zaloğlular için Salman gibi birisini öldürmek su içmek kadar kolay bir iştir. Onlar, yüzlerce yıldan bu yana kellelerden kaleler yüceltmişlerdir. Buna karşın Zaloğluların bile Salmanı öldüremeyeceklerine inananlar da çoktu. Onun Yedi Kanatlı Hocanın oğlunun ocağında bir hafta on gün, ateş öbeğinden hiç çıkmadan yalıtımda yıkandığı bütün köyün dilindeydi. Ona kurşunun geçmediğini, onu bıçağın, kılıcın kesmediğini de nereden öğrenmişlerse öğrenmişlerdi. Yedi Kanatlı Hocanın oğlu ona öylesine bir muska yazmıştı ki, onu şu dağdan uçurumlara atsan kollarını açarak kuş gibi ağır ağır yere inerdi. Yoksa o, bir karış boylu Salman dev gibi Baş çobanın kellesini nasıl keserdi, Müslüm Ağa gibi bir gün görmüş yiğit, silahşör kişiyi nasıl öldürürdü? Ama gene de belli olmazdı, Zaloğlu soyu öyle yaman, öyle çok insan öldürmüş bir soydu ki, öyle çok deneylerden geçmiş insanlardı ki bunlar Salmanı da öldürebilirlerdi. Zero da çok para vermişti Zaloğlu Musa Beye, dediklerine bakılırsa Körmez definesinin yarısını dökmüştü önüne. «Salmanın kellesini getir, bunlarla birlikte istersen canımı da al. Yeter ki Salmanın kellesi gelsin bu eve.»

«Zero demiş ki o kelle bir elime geçsin...»

«Zero Salmanın bir tas da kanını istemiş.»

«Mustafaya içerecekmiş...»

«Yüreği soğusun çocuğun, diye.»

«Zero Salmanın kellesini kurutacakmış.»

«Zero Salmanın kellesini almadan önce, Mustafanın kellesini astırmasın Çobanbaşının kellesinin yerine?»

«Bir kafası kızmasın Salmanın...»

«Kardeş de dinlemez...»

«Ana da dinlemez...»

«Babasını hatır hatır kesen adam...»

«Bakın Dal Emine evinden çıkabiliyor mu?»

«Mustafa çıkıyor...»

«Dağlara da gidiyor, kuş avlamağa da...»

«Her bir işi de yapıyor.»

«Kanına susamış Mustafa.»

«Ne yapsın çocuk, Salman onu...»

«Kuşun kanadının altına da saklansa da bulup öldürecek.»

«Yılanın, çıyanın deliğine girse de...»

«Salman onu...»

«O da işte böyle...»

«Delirmiş gibi...»

«Gözleri ardına kadar açılmış.»

«Koşturup duruyor köyün içinde...»

«Kayalıkların üstünde...»

«Kalenin yamaçlarında...»

Köy gene bir beklemenin hummasındaydı. Yemiyor içmiyorlar Zaloğlunu, Salmanın kellesini konuşuyor, Mustafanın yüreğini düşünüyorlardı. Acaba Mustafa Salmanın kellesini görünce ne yapacaktı, üzülecek, sevinecek miydi?

Babasının ölüsü salacada giderken, bütün köylü, bütün dünya, kurt kuş, börtü böcek koca İsmaille ağlarken gidip de çocuklarla bilya oynayan o Mustafa değil miydi? Babasının mezarına bile uğramayan, babası öldü öleli o yoldan bile geçmeyen, babasının atlarını öldürsün, öldüremezse alsın götürsün de satsın, diye Salmana haber salan o Mustafa değil midir? Bütün dünya koca İsmail Ağaya yanar, dağ taş ağıt olmuş dönerken onun ölüsünün başucunda, çocuklarla birlikte, elini beline koyup gülmekten kırılan, neredeyse gülmekten çatlayacak olan o Mustafa değil midir?

Belki de Zero, Mustafa, Hasan Ağa, Pero, Hacer hep bir oldular da Salmana öldürttüler İsmail Ağayı.

«Öyleyse şimdi dünya kadar para verip de Zaloğlunu öldürmeğe niçin göndersinler Salmanı?»

«Neden?»

«Söyler, diye korktular.»

«Söyler de ele aleme rezil oluruz, diye korktular.»

«Hasan Ağa çobanlıktan kurtulmak...»

«Zero da Dal Emineyi kıskandı.»

«Salmanın zaten babası değildi.»

«Mustafa?»

«Mustafa ağlamadı bile.»

«Taş yürek Mustafa.»

«Taş yürek Mustafa bir büyürse...»

«Allah büyütmesin...»

«Allah büyütmesin ki Allah büyütmesin, büyürse dünyanın başına bela olur.»

«Babasının ölüsü başında bilya oynayan...»

«Ağıtlardan yer gök inerken...»

«O durmadan gülen, oynayan...»

«Demir yürek, taş yürek, çelik yürek...»

«O hele bir büyüsün!»

«Salman büyütmez onu.»

Anası onu, Mustafayı Yedi Kanatlı Hocanın oğluna götürüp afsunlatacakmış. Salman bir hafta kalmış yalımların ortasında, Mustafa bir ay kalıp yunacak çelikleşecekmiş. O zaman işte ne Salmanın, ne de hiç bir kimsenin kurşunu geçmeyecek Mustafaya, onu hiç kimsenin kılıcı kesmeyecek. Şu dağın doruğundan aşağı atsan, pamuk üstüne düşer gibi düşecek...

Üç gün çok çalkantılı geçti, kimi zaman Mustafaya acıyor, Salmana veryansın ediyor, kimi zaman da Salmana acıyor, Zeronun, Zaloğlu soyunun, Mustafanın didik didik etmedik yerini bırakmıycırlardı. Çocuklarsa başka bir havadaydılar. Onlar Mustafayla birlikte öldürüyor, onunla birlikte ölüyor, onunla birlikte korkuyor, seviniyor, gülüyor, ağlıyorlardı. Şimdi de her sabah erkenden kale altına çıkıyorlar kayaların üstüne oturup gözlerini aşağıda mor kayalıklı dağa

kadar uzanan ovaya, karşıdaki Düldüldağına dikip bekliyorlardı, karanlık kavuşuncaya, ova, Dldldağı ortadan silininceye kadar. Zaloğlu Musa Bey, Salmanın başını acaba nasıl, ne biçimde getirecekti, elinde kelle sallayarak atın üstünde gelirken yüzü güleç mi, acılı mı, asık mı, öfkeli mi olacaktı? Belki önünde davulcular, zurnacılar, davul dğdre dğdre köye girecekti. Belki de Salman Zaloğluların hepsini öldürüp her birisini cırılçıplak kurada atların sırtına atıp köye, Zero Hatuna armağan olarak sunacaktı.

Başlarında Mustafa, köyün bütün çocukları meraktan deli olmuşlar, bekleşiyorlar, hiç konuşmuyorlardı. Akşam olup karanlık kavuşunca da beklemekten yorulmuş köye sessiz sedasız dönüyorlardı.

Bir süre sonra köylü beklemeyi unuttu, Zaloğlunu, Salmanı o kadar çok konuşmaz, olayın sonucunu beklemez oldular. Kadınlar kilim ışdarlarının başına geçtiler. erkekler çift sürmeğe tarlalara gittiler. Çocuklara gelince onlar hiç durumlarını bozmadılar. Gene sabah erkenden evlerinden cıkıyor, kale altına varıp kayaların üstüne tnyor, gözlerini ince, kat kat yatık mavi dağların arkasındaki cıplak, sivri, kimi zaman bakır rengi tüten, kimi zaman da apak, ışığa batmış yalbırdayan Düldüldağına dikeyor, ovadan gelecek Salmanın kellesini, binde bir olasılıkla da olsa cıplak atların sırtlarına atılmış cırılçıplak ölüleri bekliyorlardı.

Köylü beklemeyi unutmuş, çocuklar bıkkınlığa düşmüş, Zero umudu kesmişken sonunda konağa bir gece yarısı Zaloğlu Musa Bey düştü. Onun gelmesi köyde etkisini hemen gösterdi. gene Salmanı, Mustafayı konuşmağa başladılar. Bütün olanlara bitenlere karışmayan köyde bir tek kişi vardı, o da Cemaldi. Cemal mezarlıkta Salmanın gelmesini umutla bekliyordu. İsmail Ağanın atları da öldürülmüştü, ldrlmeyenler de alınıp gtrlmşlerdi. Cemal Salmanı yakalasa bile İsmail Ağanın atına binemeyecekti. Üstelik Salmanı yakalamak isteyen, onu yakalayabilen kişi, o, köye geldiğinde yakalamaz mıydı? Hem de kalabalığın içinde, hem de kcck bir çocuk ona saldırmışken, hem de Cemal caminin önünde durup ve hem de donup kalarak önünden geçip giden Salmanı bakıp kalmamış mıydı? Cemal bunu ona anımsatmak

İstiyenlere hiç bir şey söylemiyor, şöyle bir tepeden tırnağa onları süzdükten sonra alaylı bir gülümsüyor, ardından da çekip gidiyordu. Zaloğlu Musa onu öldürmeğe gitti, yakında Salmanın kellesi gelir diyenleri duymuyordu bile. Allah onun yakalanmasını Cemalin alnına yazmıştı. Ondan önce de onu ne kimse yakalayabilir, ne de kimse öldürebilirdi.

Zaloğlu Musa Bey konağa girdiğinde soluk soluğaydı, üstü başı da çamura girip çıkmıştı. Küçücük yüzü biraz daha küçülmüş, gözleri bir damlacık kalıp iyice çukura kaçmış, sol kolu da menekşeler işlenmiş ipekli büyük bir mendille boynuna asılmıştı.

«Duyduk,» dedi Zero onu merdiven başında karşılarken, «duyduk o kâfirin başınıza açtığı işi. Geçmiş olsun kardaşım, geçmiş olsun Musa Bey...»

«Sağolasın Zero Hatun,» diye ona minnetle baktı Musa Bey, daha sedire oturur oturmaz da başladı.

«Kızlar, yemek hazırlayın Musa Beye.»

«İşte böyle Zero Hatun, işte başımıza gelenler böyle bizim. Zaloğlu soyu dünyaya geldi geledi böyle bir iş gelmedi başımıza. Ben bu yaşa geldim bu Salman gibi ne bir beni adem, ne bir cin peri, ne de böyle bir şeytan gördüm. Yerini biliyordum, bir şafak vakti, onu kan uykusunda yetmiş yedi eli Alaman filintalı kişiyle çevirdim. Birden, biz onu çevirir çevirmez sesini duydum Salmanın. Hoş geldiniz Zaloğlu milleti, safalar getirdiniz, diyor, kayanın üstünde, elinde filintası dikilmiş duruyordu. Amanın çocuklar fırsat bu fırsat, ateş, dedim, yetmiş yedi tüfek yetmiş yedi yerden patladı, bir gözümü açtım baktım ki Salman yerinde duruyor. Yanlış mı gördüm diye gözlerimi ovaladım, baktım kayanın üstünde öyle duruyor. Vuramadık, dedim kendi kendime, oysa ben karıncayı gözünden vururum, nişan aldım, gez, göz, arpacık, ateş diye de bağırdım, gene baktım ki tozun dumanın arkasında Salman öyle duruyor. Amanın çocuklar, ne duruyorsunuz ateş...»

Salman, kendi bedenine değip de sapır sapır dökülen kurşunları yerden topluyor onların üstlerine atıyordu. Öteki-lerse öfkeden kudurmuşlar ona ateş yağdırıyorlardı. Salman tınmıyordu bile, bu kadar yoğun ateşin altında, soğukkanlı,

kayanın sivrisinde dimdik, dalgın duruyordu. Amanın, bunu öldürmenin çaresi yok, o, hepimizi öldürmeden kaçalım, diye bağırdı Zaloğlu Musa Bey. Amanın, bu piç Zaloğlu soyunu tüketecek, kaçalım ha... Kaçtılar, çakmaktaşının kırmızı geldiğine gelince bir yaylım ateşiyle karşılaştılar. Yetmiş yedi kişinin yarısından bir fazlası sol kolundan yaralandı. Arkasından mor çakmaktaşının yoluna düştüler, testere gibi kayalığın dibine gelince bir yaylım ateşiyle de orada karşılaştılar. Orada da yetmiş yedi kişiden yarısının bir eksiği sağ ayağından vuruldu. Kan içinde oradan da yüz geri ettiler, çakmaktaşı dağının safran sarısı kayalıklarına vurdular, sarı kayalıklarda karşılarına tepeden tırnağa sapsarı bir dona bürünmüş Salman çıktı.

«Seni bağışladım Musa Bey,» diye bağırdı. Sesi de sapsarıydı. «Eğer sen Zaloğlu soyu olmasan, burada sizin bir tekinizi bile bırakmazdım. Ben biliyorum ki, Yedi Kanatlı Hocanın kutlu oğlu bana söyledi, bana dedi ki, zinhar Zaloğlu soyundan bir kimseyi öldürmeyesin. Onların atlarını, itlerini, evlerindeki sarıca karıncaları bile öldürmeyesin, yoksa senin afsunun bozulur. Ama siz de bir daha o Zeroya uyup da beni öldürmeğe gelmeyin. Yemin edin. Kuran üstüne yemin edin, yoksa afsunumu bozarım.»

Orada safran sarısı çakmaktaşından dağın eteklerinde yemin ettiler.

«Bu dediklerimi de Zeroya, Zero anama söyleyeceksin.»

«Başüstüne, emrin başüstüne Salman Beyimiz.»

«Çiftliği bin altına satsın, oğlunu alıp Van gölüne, memleketine gitsin. Yoksa Mustafayı öldüreceğim. Babamı öldürdüm kötü mü ettim, üstelik şehit oldu, Cennete gidecek. Yakında Mustafayı da, küçük kardeşimi de öldüreceğim, daha vakti gelmemişken. Mustafayı öldürmemin... çiftliği bin altına satsın, yarısını bana göndersin, yarısıyla da Van gölüne gitsinler olur mu?»

«Olur Salman Beyimiz.»

Bunun için de Kurana el bastı Zaloğlu Musa Bey...

Pero sofrayı getirip odanın ortasına serdi, soğan yahnisinin iştah açıcı kokusu ortalığı aldı, Zaloğlu yemeğe bir kurt gibi saldırdı, sanki kırk günlük açlıktan geliyordu. Ye-

mek yediği sürece de ne bir kimseye başını kaldırıp baktı, ne de bir tek bir sözcük konuştu.

Peronun döktüğü suyla elini, ağzını yıkadıktan sonra sedire geçti oturdu. Mavzeri her zamanki gibi kucağındaydı.

«İşte böyle Zero Hatun, siz burada durmamalısınız bundan sonra. Çiftliği de bin altına satacaksınız, satmalısınız, yoksa bu güzel çocuk, Bey soyu Mustafa Bey öldürülecek, siz de memleketinize gideceksiniz. Çiftliği bin altına satmazsanız ben alamam. Bin bir altın istesenez, bir altın için o çiftliği alamam. İlle de bin altın olacak. Ben Salman Beyimin buyruğundan bir arpa boyu kadar çıkamam. Çıkamam, çünküleyim ki bu tatlı canımdan korkarım. Onun buyruğu Zaloğlu oymağı için Tanrı buyruğu gibi bir buyruktur. Tamam mı?»

«Tamam ama,» dedi Zero boynu bükülmüş. «Tamam ama, bu çiftliğin hepsi bizim değil. Yarısı Arif Saim Beyin. O Arif Saim Bey ki Ankaranın aslanı. Çiftliğini isterse satar, istemezse satmaz. Memlekete gitmeye gelince de biz memlekete gidemeyiz. Orada kimimiz kimsemiz yok. Üstelik de oradaki bomboş, bomboş köye gidip de ben bu sabi çocukla bir başıma oturamam.»

«Ama o kana susanmış Mustafayı öldürecek. O bu dünyada yalnız Mustafayı öldürmek için yaşıyor. Üstelik küçücük kardeşini öldürmek de istemiyor, küçücük kardeşini de öldürmemek için kendi kendisiyle savaşıyor, yoksa onun için Mustafayı öldürmek nedir ki... Boyuna dağda Salman Bey, kardeşini öldürmemek için oyalanıyor. Belki bir gün, kendini yenemeyeceğini anlayınca, o, hapse bile girecek, salt küçük kardeşini öldürmemek için... Onun için Zero Hatun, ben bu adamı gördüm, bu adamda bir iş var, çünküleyim o çakmaktaşıdan dağı mekan tutmuş, tek başına, bir gün kendini yenemeyip Mustafa Beyi öldürecektir. Sen ne yap yap oğlunu al memleketine git. Köy boşsa Vana git. Koskoca şehir de boş değildir ya...»

«O da bomboş.»

«Öldürecek.»

«Öldürsün.» diye bağırdı Zero, «Benim oğlumsa onun da

kardaşı Mustafa, bana ne, kendisi yalnız kalır bu dünyada, Mustafayı öldürünce o kalır kimsiz kimsesiz. Benim Mustafadan başka kardaşlarım var, onun Mustafadan başka kimi var, babasını da öldürdü, bunu da öldürürse ortada düdük gibi kimsiz kimsesiz o kalır. Bir daha görürsen onu, Zero böyle böyle söyledi de!»

«Göreceğim.»

«Selam söyle ki kardaşı burada, köyde, ne zaman isterse gelsin öldürsün. İşte burada, kurbanlık koyun gibi onu bekliyor, çiftliğe gelince de işte çiftlik, işte o, babasının malı değil mi, gücü yeterse kendisi satsın, kime satacakmış bakalım.»

«Son sözün bu mu?»

«Bu,» dedi öfkeyle Zero.

«Ben gidiyorum öyleyse,» diye ayağa kalktı Zaloğlu Musa Bey.

Zero da ayağa kalktı:

«Güle güle Musa Bey. Gelsin, o sütsüzü, o kansızı, o kâfiri, o Allahsız bekliyorum, gelsin. Şu emeciklerim, onun bedenindeki kurtları ayıkladıklarım, ona Mustafadan da, İsmail Ağadan da daha iyi baktığım, gözlerine dizlerine dursun. Onu görürsen selam söyle, Mustafa da, ben de onu bekliyoruz. Bir de söyle ki ona, onun afsununu ben yakında bozduracağım...»

O, merdivenleri hızla iniyor, Zeroysa arkasından söylüyor, ona da, Salmana da, Zaloğlunun yalancı soyuna da lanetler okuyordu.

Zero arkasını dönünce karşısında çangal bıyıklı Hüseyini buldu. Giyinmiş kuşanmış, fişekliklerinin birini beline bağlamış, ikisini de çaprazlama omuzlarından aşağı asmıştı. Mavzerini elinde tutuyor, utangaç bir çocuk gibi yumşacık yere bakıyordu.

«Söyle Hüseyin!» Sesi sert, buyurucuydu.

«İzin istiyorum senden.»

«Ne izni, gidip Salmanı mı öldüreceksin yoksa!» Zero onunla alay ediyordu.

Hüseyin onun öldürücü alayını anladı. Alçakgönüllü:

«Bak Hatun,» dedi, «Salman Beyi öldürmeğe gidiyorum.»

Zero şaşırды, bir şeyler konuşmak istedi konuşamadı.

«Onu öldürmek bize düşerdi Hatunum, ama biz bu noktada rahat ediyorduk da, onun için... Biz İsmail Ağayı koruyamadık. Parmak kadar bir çocuk onu bizim gözümüzün önünde öldürdü de çekti gitti. Şimdi ben gidiyorum. Onu öldüreceğim. Belki de o beni öldürür. Üç çocuğumun bundan böyle, ben gelene kadar anası sensin. Bizimkinin de hem anası, hem de babası sensin. Ölsem de kalsam da biliyorum Hatunum, sen beni aratmazsın.»

«O seni öldürür Hüseyin, afsunlu.»

«Hepsi de yalandır Hatunum, afsun yok. Sefer de afsunlu ona bakarsan.» Utangaç utangaç güldü. «Hakkını helal et.»

«Helali hoş olsun Hüseyin, Tanrı seni korusun.»

Onun arkasından avlu kapısına kadar gitti. Hüseyin avlu kapısında arkasına döndü:

«Sen zahmet etme Hatunum, ben giderim. Bizim Hasan da yarın avradını, çocuklarını alıp gidecek, ona da izin ver.»

«Olur,» dedi Zero. «Hele sen azıcık bekle.»

Çabuk çabuk yukarı çıkıp indi:

«A! bunları,» dedi. «Yola çıkan bir insan hiç parasız olur mu?»

Hüseyin parayı alırken gülümsedi.

«Hamaylının içine koy.»

«Olur,» dedi Hüseyin çangal bıyıkları titreyerek. Sonra geldi birden Zeronun ellerine sarılıp öptü, arkasından da hiç durmadan yola düştü, gediği aşp gitti.

Zero geriye dönünce kaktüslerin önündeki duvarın dibinde gözlerine orada bir hoş kıpırdıyan karartılar ilişti.

«Kim o aradaki?»

«Benim ana,» dedi Mustafa.

«Ne yapıyorsun orada?»

«Kocabaş köpeğe et veriyorum. Hem de kemikler.»

«Bu gece yarısı mı?»

«Acıkmış kocabaş. Bir deri bir kemik. Bir de öyle çok yiyor ki, hupur hupur.»

«Nasıl yemesin Mustafam,» dedi Zero. «O nasıl yemesin ki, günlerce kıpırdamadan öylece kapıya baktı kaldı. Ye-

dir de onun yemeğini hemen gel.»

«Geliyorum ana.»

Mustafa az sonra yukardaydı. Zero onu bir boş odaya götürdü, elinde camı işlenmiş bir lambayla.

«Mustafam, beni iyi dinle, korkma ondan, o, buraya, bundan böyle gelemez. Seferden korkar. O afsunluysa Sefer de afsunlu. O kartalları gökten indiriyorsa, Sefer de sığircıkları indiriyor. Bıyıklı Hüseyin de onu öldürmeğe gitti. Ben bu Kürtlerin inatlarını bilirim, onu öldürmeden buraya dönmeyecek. O... ölünceye kadar onu arayacak tâ bulana kadar. Bulup onu öldürene kadar. Bir de senin anan, bütün bunlara güvenip de sırt üstü mü yatacak, olur mu hiç... Olur mu böyle bir iş Mustafam, ~~aman~~ şu dağların, o Van gölünün ne kadar yiğidi varsa, onun ardına salacak, tâ ki onun kellesi getirilip Baş çobanın kellesinin asıldığı yere asıla. Sen hiç küşüm etme, sen hiç korkma yavrum. Hiç korkma, o, bir daha bu köye inemez.»

«İsterse insin,» dedi Mustafa. «Ben hiç kimseden korkmuyorum. Kocabaş da korkmuyor. Onun kazma kadar dişleri var, hiç gördün mü?»

«Gördüm,» dedi Zero.

«O kurtları, aslanları, herkesleri bile parçalar, hele bir kendine gelsin.»

«Parçalar,» dedi Zero.

«O hiç kimseden, daha şimdiden korkmuyor. Memet de korkmuyor, Yusuf da, Poyraz da, Çocuk Nuri de korkmuyor.»

«Korkmazlar.»

«Arılar da korkmuyor, kartallar da... Yusuf bu yıl bir kartal yavrusu alacak, büyütecek... O bakır kanatlılardan birisinin yavrusunu... O, kartallardan da korkmuyor.»

«Korkmaz.»

Konuşarak yatak odasına gittiler, yataklara girip, ana oğul sabaha kadar göz kırpmadan konuştular. Uyuyunca başlarına bir felaketin geleceğini sanıyorlardı.

Bundan sonra Mustafa kendini bütünüyle kocabaş köpeğe verdi. Ona, içini tereyağıyla doldurduğu bazlama dürümleri, yolunmuş yağlı tavuklar, tavukları Kuş Memet kesi-

yordu, yağlı kemikler, butlar veriyordu. Kocabaşın yalağının içi her zaman yalla ağzına kadar dolu oluyor, yalağın yanından yönünden de kemikten, et parçalarından, tavuk ölülerinden geçilmiyordu. Köyde hangi çocuk ete, kemiğe benzer bir şey bulursa kocabaşa getiriyordu. Hiç kimseye, kendilerine bile söylemiyorlardı ya, kocabaş onların tek umut kaynağıydı. Köye gelecek Salmanı kocabaş paramparça edecekti. Nasıl olsa bir gün Salman da, erinde gecinde köye gelecekti. O, Mustafayı, köydeki bu kadar çocuğu öldürmeden edemezdi. Köye gelecek, elini kolunu sallaya sallaya, tüfeği omzunda, tabancaları, hançeri belinde kostak kostak yürüyecek, alanda duracak, şöyle bir yöresine bakınarak öldürecek çocuk arayacak, o ararken, ne olduğunu, nereden geldiğini bilmeden kendini yerde. kocabaşın dişleri arasında bulacak, tabancasını, hançerini çekmeğe çalışacak, o zamana kadar da kolları, başı kopacak... Kocabaş onun ölüsünü götürüp Alıçlı koyağın önüne, atların ölülerinin atıldığı yere atacak, sürüyerek. Dağlardan kartallar inecek akın akın...

Mustafa, çocuklar kocabaşa öylesine iyi baktılar ki köpek birkaç haftada köye geldiği ilk günkü gibi oldu. Boynu şişmiş tohtuna sığmıyor, gözleri çakmak çakmak, kuyruğu omzunda, tüyleri yıldır yıldır, omzunun biraz altındaki ay iyice belirginleşmiş, uzun, güçlü bacakları üstünde bir at gibi duruyor, başı da dimdik. Çocuklar kocabaşsız edemiyor, nereye gitseler onu da birlikte götürüyorlardı. Köpek de onlara alışmış onlarsız edemiyordu.

Çift zamanıydı. Köyün erkekleri sabah erkenden öküzlerini önlerine katıp tarlalara çift sürmeğe gidiyorlardı. Tarlaları sığırcıklar doldurmuştu. Sürülen toprağın, saçılan tohumların üstüne küme küme bulut gibi iniyorlardı. Bugünler çocuklara düğün bayram günüydü. Çocuklar da babaları çifte gittikten az sonra uyanıyorlar, birkaçı, beşi onu bir araya geliyorlar, faklar, büyük kalburlardan tuzaklar hazırlayıp tarlalara düşüyorlardı. Akşama kadar faklarına, tuzaklarına, kalburlarına düşen sığırcıkları topluyorlar, her çocuk elinde, sırtında iplere salkım salkım asılmış sığırcıklarla köye dönüyordu. Akşam olurken de evlerin avlularına ateşler yakılıyor, yolunmuş temizlenmiş sığırcıklar közlerin

üstüne seriliyor, yağlı, iştah açıcı bir duman, bir koku köyün koyağını ağır dolduruyordu. Yılda bir sefer, çok çok iki sefer ancak et görebilen köylüler, günlerce sığırcık etine doyuyorlardı. Ama her yıl böyle bir bereket olmuyor, tek tek inen sığırcıklardan ancak her çocuğa bir ya da iki tane düşüyordu. Bu yıl gökten sığırcık yağıyor, çocukların fakları, tuzakları kalburları sığırcıkla doluyordu. Kimi günler tuzağa da, faka da gerek kalmayacak kadar çok düşüyordu kuşlar, çocuklar ellerini uzatsalar kucak kucak toplayabileceklerdi onları. Ve çocuklar çuvallarla, torbalarla tuttıkları sığırcıkları kasabaya taşıyorlar, yağlı, ağır kuşların her birisini beş kuruşa satıyorlardı.

Çocukların içinde Mustafayla Kuş Memet en çok sığırcık yakalayanlardandı. Kocabaş köpek de kuş etine doymuştu. İlk günier önüne atılan kuşları öyle tüyleri, ayakları, başıyla yutarken, şimdi tüyleri yolunmuş, başı, ayakları kesilmiş kuşlara şöyle uzaktan bir bakıyor, ardından da başını kaldırıp gidiyordu.

Bu yıl sığırcık akını on beş gün kadar sürdü. Bu arada Mustafa Topal Hacı Abbas Ustayı nasılsa anımsadı, tuttuğu kuşlardan bir torba da ona götürdü. Usta onun kendisini anımsamasına çok sevinip getirdiği kuşları ırmağın kıyısında bir iyice temizledikten sonra güzelce tenceresinde kokulu otlarla pişirdi. Yanına da özenerek bir pirinç pilavı yaptı.

«Birlikte yiyeceğiz, değil mi Mustafa? Haydi git anana haber ver de gel.»

Çocuk bir koşu eve gitti geldi. Kocabaş da onunla birlikte konağa gidip gelmişti.

«Söyledim anama,» dedi.

«Sen olmasan bu yıl sığırcık yiyemiyecaktık Mustafa.»

«Eline sağlık, güzel pişirmişsin Usta.»

«Bu köpek onlardan birisi mi?»

«Baş çobanın Usta.»

«İnsan gibi de bakıyor.»

«Her şeyi de anlıyor. Bana, isterse konuşacakmış geliyor ya konuşmuyor nedense. Bir iki kere benimle konuşacak oldu, baktı baktı gözlerimin içine, sonunda da vazgeçti, konuşmadı benimle. Çok güçlü bir köpek. İsterse herkesi par-

çalar.»

«Çoban köpeği,» dedi Usta. «Bu çoban köpekleri çok namlıdır bütün dünyada. Üstlerine köpek yoktur. Kardeşten ileridirler, kardeşten daha bağlıdırlar arkadaşlarına. Görmedin mi, Baş çobanın kellesini ne kadar beklediler, az daha açlıktan ölüyorlardı.»

«Beni çok seviyor.»

«Belli.»

Gözleri sevgi doluydu, ilerde yatmış, başını ayakları üstüne koymuş köpeğin. Öyle hüzünlü, sımsıcacık bakıyordu. Ancak köpekler bakabilirler, bütün yaratıklar içinde böylesine gözleri sevgiyle dopdoludur. Sevdalı kadınların gözlerinden bile böylesine sıcacık sevgiler taşamaz. Mustafa götürüp onun ağzına bir bütün sığırcık uzattı. Önce köpek nazlanır gibi etti istifini bozmadı, çocuk diretince edemeyip başını kaldırdı, ağzını açtı. Mustafanın elindeki kuşu aldı.

«Bu çoban köpekleri isterlerse bir insanı parçalayıp öldürebilirler mi? Kuş Memet öyle diyor.»

«Parçalayıp öldürebilirler.»

«Bunların sahiplerini, yani arkadaşlarını bir adamı öldürmüşse gözlerinin önünde...»

Abbas Usta sözü onun ağzından aldı:

«Yüz yıl da geçse aradan köpekler o adamı tanır, unutmazlar, fırsat bulunca da üstlerine atılıp onları parçalarlar.»

«Hançerlerinden korkmazlar mı?»

«Korkmazlar.»

«Bu kocabaş da...»

«Bu da...»

Köylü çangal bıyıklı Hüseyimin de Salmanı öldürmeğe gittiğini birkaç gün sonra da olsa öğrendi. Onun gidişine fazla önem vermedilerse de gene de beklediler. Çangal bıyıklıyı tanıyorlardı, öfkeli, sözünün eri, inatçı bir adamdı. Belli olmazdı, ummadık taş baş yarardı. Bunca insanın kellesini göndermiş Salmanın, kimbilir, kellesini o alır getirirdi. İri yarı, görkemli bir adamdı çangal bıyıklı Hüseyin. İsmail Ağayı da canı gibi seviyordu. Bunca korucu, dağ gibi adamlar, mangal yürekliler, eski eşkiyalar, afurlarından tafurla-

rından yanlarına varılmayanlar Ağalarını sıçan kadar, tavşan gibi korkak birisine öldürmüşler, şimdi de o sıçanın arkasına düşmüşler, sözümona onu öldürmeğe çalışıyorlardı. Öldürsünler bakalım nasıl öldüreceklerse.

Öğle horozları öterken bir haber köyü baştan başa bir anda dolaştı: Salman çangal bıyıklı Hüseyini öldürmüş, kellesini de çoban Cemşidin eline vermiş, Cemşit de koşarak soluk soluğa kelleyi köye getiriyormuş. Haberle birlikte de konağın yanındaki huğdan bir çığlık patladı. Bu, Hüseyinin karısının sesiydi. Kadın iki çocuğu elinden tutmuş evin içinde ağlayarak, çığırşarak dolanıyordu. Zero hemen oraya koştu:

«Sus hörtük,» diye ona bağırdı, «sus kaltak. Ağıt yaka yaka sağ adamı öldüreceksiniz. Kim getirdi haberi sana, nerede kellesi Hüseyinin, Hüseyini sen Müslüm Ağa, Hüseyini sen Baş çoban mı sanıyorsun? Hüseyin onu öldürmeğe gitti, o nasıl öldürürmüş Hüseyini?»

«Öldürür o ablam, öldürür o. Hüseyini de öldürür, herkesleri de öldürür. Öldürür o öldürür, çocuklarımı da öksüz eder, yuvamı da ıssız koyar.»

«Sus, suuus, ağzından yel alsın, sus... Nereden duydun, kim söyledi, suuus!»

«Herkesin dilinde, kellesi Cemşidin elinde geliyormuş ablam, geliyormuş doludizgin. Ben ağlamayım da kimler ağlasın... Kesti kellesini yiğidimin, kesti kellesini bir sıçan... Ben neye yanayım ablam, Hüseyine mi, böyle bir adamın Hüseyini öldürdüğüne mi?»

Zero ne yaptı, neylediyse de onu susturamadı. Kadının çığrılıtları sabaha kadar, sabahtan da akşamlara kadar köyün üstünden eksik olmadı. Bütün köylü de kadınla birlikte çangal bıyıklı Hüseyine yanmağa başladı. Zero Hatunsa kederinden deli oluyor, ağzını bıçaklar açmıyordu. Konağın içinde dört dönüyor, «ne yapayım, ne yapayım koca Tanrım, bana bir yol göster, benim derdime bir çare bul,» diye kendi kendine söyleniyordu. Mustafa artık iyice arkadaş olduğu köpekten hiç ayrılmıyor, tohtundan tutmuş onunla birlikte bu dağ benim, o koyak senin, kiminde de yanında Kuş Memet dolaşıp duruyordu. O da, Salmandan her şeyi bekliyordu ya, çangal bıyıklı Hüseyinin kellesini beklemiyordu. Bu yüz-

den de eli köpeğin tohtunda çılğincasına köyü, nereye gittiğini bilmeden dolanıyordu, yüzü sapsarı. O gece sabaha kadar köpekten ayrılmadı. Zero edememiş, onu köpekle birlikte konağın altına almıştı. Oysa Zerolar, Şafi mezhebindediler, köpeğe dokunmak onlar için günahların en büyüğüdü.

Zeronun, ağıldını bir an olsun kesmemiş Hüseyinin karısının, Mustafanın, köylülerin bekleyişleri böyle gergin ancak üç gün sürdü. Üç gün sonradır ki kadın ağıldını kesti, Zero bir iki sözcük de olsa konuştu, Mustafa köpeğin tohtunu elinden bırakıp, onsuz konağa çıktı. Köylü de Hüseyinin çangal bıyıklarından tutmuş gelen Cemşidi konuşmadı. Çocuklar gene tembelleştiler, köyün içinde amaçsız dolaşmağa başladılar. Dördüncü gün söylenti bıçakla kesilircesine kesilip yön değıştirdi, çangal bıyıklı Hüseyin Salmanı sonunda öldürmüştü. Hüseyinin karısı hemen konağa koşup Zeronun ellerine sarıldı öptü. Konaktan köye sevinçli gülüşler taşıyordu. Zero önüne gelenle konuşuyor, tasarımlarını anlatıyordu. Çiftliği satmayacak, onu görülmedik bir düzene sokacaktı. Yıllar yılı İsmail Ağayla ne konuşmuşlarsa hepsini gerçekleştirecekti. Uçsuz bucaksız portakal, limon bahçeleri başlayacaktı kayalıkların dibinden. Güldür güldür su akıtacaktı bu ovaya. Çiftlik konağının yanı yöresi ağzına kadar çiçeklerle dolacak, şu mor kayalıklarda bile nergis, sümbül bitecekti, katmerli. Bu ova, bu dağlar bahar geldiğinde baştan sona ak portakal, limon çiçekleriyle donanacak, dağlar taşlar, otlar, ağaçlar ve toprak hep limon kokacak, insanlar bu koku ortasında kendilerinden geçmiş, mest, sarhoş, mutlu dolaşacaklardı. Zero açılmış, bir yılda, beş yılda konuşmadıklarını, İsmail Ağaya bile açmadığı gizlerini önüne gelene bir günde söyleyivermişti.

Köylüler de önce Zeronun, Hüseyinin karısının, Mustafanın, çocukların, kocabaş köpeğin sevincine katılmışlar, aradan az bir süre geçince de yüz geri etmişlerdi.

Hüseyini yolda çobanlar görmüşler, iyi haberi köye onlar ulaştırmışlardı.

«Ulaştırmaz olsunlar.»

Çangal bıyıklı Hüseyin Salmanı altı kişisiyle Düldülda-

ğının eteğinde mor yarpuzlu bir pınarın başında yakalamış, teslim ol Salman, diye bağırmış. Salmandır hemen kendisini yere atmış, sallamış kurşunu çangal bıyığa.

«Sallamaz olsun.»

Hüseyin keskin çakmaktaşından kayalığın ardında, Salmansa açıkta, onu gizleyecek bir küçük yaprak bile yok. «Teslim ol Salman.» Salmandır bağırmış, «teslim olamam Hüseyin. Ben babamı öldürdüm, sana ne?» Hüseyinin çangal bıyıkları dimdik olmuş. «Ulan nasıl bana ne, ben onun koruyucusu değil miydim?»

Salman daha yalvarmamış, Hüseyinse önce teker teker onun yanındaki arkadaşlarını hemen oracıkta öldürüvermiş. Salmanı da bir kolundan, bir de boynundan yaralamış. Sonra varmış üstüne, hançerini çıkarmış...

«Çıkarmaz olsun.»

Salman kocaman açılmış gözlerle ona bakmış, inlemiş: «Haydi, haydi, çabuk, acele et, kes başımı, ne olursun, yanında azıcık hatırım varsa, birlikte ekmek yedik, su içtik, onlara azıcık saygın varsa, babam seni severdi, bütün koruyucuları içinde, babamı azıcık seviyorsan, beni öldür.» Çangal bıyıklı Hüseyin onun yanı başına oturmuş, pınardan su içmiş, onlar oraya meğer yemek yemeğe gelmişlermiş. Açık sofralarında kuş sütü eksikmiş. Hüseyin oturmuş pınarın başına, bir, bir lokma atıyormuş ağzına, bir Salmana bakıp gü-lüyormuş. Salmansa acıdan toprakları, yöredeki taşları çır-malıyormuş ki, bütün tırnakları sökülmüş, parmaklarının apak kemikleri çıkmış ortaya. Salman gene bağırmıyor, inlemiyormuş.

«Öldür beni Hüseyin, ben ne yaptım sana da...»

«Öldürmez kâfir.»

İşte Hüseyin Salmanın başında böyle bir gün beklemiş.

«Beklemez olsun domuz.»

Tan yerleri ışırmış, seher yeli dağlardan türlü kokular getirmiş. Gün açılmış ki bütün doğa, otu, çiçeği, arıları, kurtları kuşları, kokularıyla ayağa kalkmış. Salmansa önünde gerçekleşen bu tansığa, acılarını unutmuş, kanı boşalarak bakıyormuş. Birdenbire sevinmiş.

«Ne güzel dünya demiş, doyamadığım dünya...»

Bunu söyler söylemez de Hüseyin yanaşıp onun saçlarından tutmuş basmış hançeri ensesine, kellesini bedeninden belki yarım saatte ağır ağır ayırmış.

«Ayırmaz olsun.»

Gözleri açık kalmış Salmanın, diri insan gözleri. Gözlerine de pınara dolmuş tan yerlerinin ışığı vurmuş.

Almış Salmanın kellesini eline, tutmuş saçlarından, binmiş atına sürmüş ki ne sürüş! At yolda çatlammış. Hüseyindir bırakmış atın ölüsünü orada düşmüş yola ki, kelleyi getire de Zeroya, ödülünü ala.

«Almaz olsun.»

Bu biçim bekleme de üç gün sürdü, ne gelen vardı, ne giden. Üç gün sonra söylenti tam tersine döndü. Bu sefer de aynı minval üzere Salman çangal bıyıklı Hüseyini öldürmüş, çocuklarını öksüz, yuvasını ıssız koymuştu.

«Koymaz olsun, o tetiğe basan parmağı çürüsün.»

«Yerir dibine geçsin Salman.»

Cemşit de gelmiyordu artık. Görünmeyeli hayli olmuştu. O her gelişinde doğru dürüst bir haber getiriyor, köyü merraktan öldürmüyordu. Her gelişinde bir felaket haberi getirmesine karşın Zero da, alttan alta, kendisine bile belli etmeden Cemşidi bekliyordu. Şimdi her şey tıkanmıştı. Kimbilir Salman daha ne kadar öldürülecek, kimbilir daha ne kadar Cemşit Hüseyinin kellesini çangal bıyıklarından tutup konağa getirecek, kimbilir, dağlardan daha ne biçim haberler gelecekti.

Avlu kapısını köpeğini yallamakta olan Mustafa açtı. Gelen adam çok uzun boylu, uzun ak bıyıklı, uzun kırış kırış olmuş boyunlu bir bacağı dizden kesik tahta bacaklı, dimdik duran birisiydi.

«Delikanlı,» diye konuştu, «burası İsmail Ağanın konağı mı?» Sesi tok, gürdü. Her sözcüğü boşluğa balyoz gibi iniyordu.

«Burası,» dedi Mustafa, «buyur içeri.» Önünden yana çekildi. Öteki kapının ortasında dikilmiş duruyordu.

«Zero Hatun evde mi, Hasan Ağa evde mi?»

«Evde,» dedi Mustafa.

İri yarı konuk tahta bacağına yere küt küt vurarak mer-

divene yürüdü.

«Düş önüme!»

Mustafa onun önüne düştü. Bu adamı gözü tutmuştu. Ne için geldiğini de biliyordu. Köydeki, onu gören herkes de onun ne için konağa geldiğini anlamıştı. Anlamışlar, hemen de konuşmağa başlamışlardı. Evdekilerin de gözleri tutmuştu bu adamı. Mustafa ilk görüşte sevmişti topalı. Yiğit, mert bir hali vardı. Üstelik de onu görünce içine bir umut ışığı dolmuştu. Bir yerlerinden bir sevinç kabarıp geliyordu.

«Zero Hatun ben geldim.»

Sofanın ortasında durmuş dört yanına araştırarak bakıyordu.

«Hoş geldin kardaşım.»

«Hasan Ağa burada mı?»

«Şimdi gelir.»

«Benim adımı sorarsan bana çift boynuzlu İskender Çavuş derler. Neden ki dersen o İskenderin çift boynuzu varmış. O İskender savaşa girerken çift boynuzlu tolgasını başına geçirmeden kimseyle cenk etmezmiş. Çift boynuz onun uğuru, onun damgası, onun tuğrasıymış. Babam da benim adımı İskender koyunca, o da bana çift boynuzlu, demiş. Yoksa nerde bizim çift boynuzumuz, nerde bizim tolgamız! Bizim öyle İskenderi Zülkarneyn gibi boynuzumuz olsa, bizde öyle bir uğur olsa bacağımız böyle tahta olur muydu! O benim adı sahibim krallar kralı İskendere gelince onu Arabistan çölünde sivrisinekler yemiş. Çölde sivrisinek ne gezer diyeceksiniz...»

«Buyur, buyur hele İskender Ağa, kimbilir ne uzak yoldan geliyordundur, yorgunsundur, buyur İskender Ağa.»

«Atla geldim Hatun. Dışarda bir adam atımın başını tutup çekti ahıra götürdü. Küskün suratlı bir adam. Altımdaki atı görünce sevindi, hemen koştu bana doğru... Atı okşadı, iki gözlerinden de öptü.»

«Süllüdür o, İsmail Ağanın seyisiydi. Şimdi atsız kaldı.»

«Duydum,» dedi, «Süllüyü. Bu Süllü o Süllü mü, yedi ceden bu yana seyis olan, kök ağacı tâ Hazreti Alinin Düldülünü yetiştiren başseyise çıkan Süllü bu mu?»

«Budur,» dedi Zero.

«Şimdi atsız kaldı öyle mi, koca Süllü bu yaşta atsız kaldı öyle mi, elinde bakacak bir uyuz beygiri de yok, öyle mi?»

«Öyle,» dedi Zero içini derin derin çekerek. «Sebebin gözü kör olsun, evi yıkılsın.»

«Evi yıkılacak,» diye gürlledi çift boynuzlu İskender. «İskenderin de bir atı, onun da bir seyisi vardı. Atı Köroğlunun Kıratı, Alinin Düldülü, İsmail Ağanın alı kadar ünlüydü.»

Zero konuk odasının kapısını açtı:

«Hele buyur, şuradan otur hele... Pero bir kahve İskender Ağaya. Kahve nasıl olsun?»

«Sade,» diye bağırdı İskender Çavuş.

Bu sırada da odaya Hasan Ağa girdi. Topal onu görür görmez ayağa fırladı:

«Hasan Ağa?»

«Odur,» dedi Zero.

Hasan Ağa çocukcasına gülümseyerek, yumşak, ince, gamzeleri çukurlaşarak, acılı, hüznünlü bir yüzle, kocaman gözleri sevinç ışıklarıyla yanarak usulca geldi onun alt ucuna oturdu.

«Bana çift boynuzlu Topal İskender Çavuş derler. Benim adı sahibim öteki İskenderden dolayı bana çift boynuzlu demişlerdir. İskenderi, yani benim adı sahibim olan dünya cihangiri koca İskenderi Arabistan çölünde, şu dağların ardında Fırat derler bir su akar, buradan Arabistan çölüne gider, Fıratın kıyısında sivrisinekler parçalamışlardır. Herkes İskender Zülkarneyni sıtmadan, ya da karın ağrısından öldü sanır, öyle bellesinler, İskenderi kalın, altın ve gümüş kaplama çelik zırhının içinde Fırat ırmağı kıyısında sivrisinekler parçalayıp yemişlerdir. Onun atı da tıpkı İsmail Ağanın al atı gibiydi, sivrisinekler onun tüm etini yemiş sadece ak ak kemiklerini bırakmışlardır. Kumandanları onun kemiklerini altın bir tabuta koyup Fıratın yolunu değiştirip altına gömmüşlerdir, atı onun gömüldüğü yeri bulmuş, orada, suyun içinde ölünceye kadar, tıpkı İsmail Ağanın al atı gibi onun başını beklemiştir.»

Hasan Ağa alçakgönüllü gülümseyerek:

«İsmail Ağanın al atı onun mezarını beklemedi ki...»

«Beklemiştir,» diye gözleri dışarı fırlayarak bağırdı İskender.

kender Çavuş. «Çünküleyin, öyle bir soylu adamı, öyle bir soylu at bekler!»

Hasan Ağa bu öfkenin sebebini anlamamasına karşın sustu. Kimbilir, belki de beklemiştir, diye düşündü.

Kahve geldi, İskender Çavuş kahveyi eline alıncâ uzun uzun köpüğüne bakıp:

«Güzel güzel,» dedi, «Çok güzel, göl yerinden su eksik olmaz, çok güzel de kokuyor,» dedi.

Derinden sömürürcesine höpürdeterek içmeğe başladı. O anda da kahve bitti. İskender Çavuş fincanı başına dikip uzunca bir süre öyle tuttu, son telve de ağzına gelince dudaklarını yalayarak fincanı tepsiye koydu.

«Efendim şimdi söze başlayabiliriz. Sizin bir adamınız var, adı Hüseyin, çangal bıyıklı mı çangal bıyıklı. Her bir bıyığına bir adam asılır, geçen gün bize geldi, Salmanı arıyor. Ne yapacaksın arkadaş Salmanı, dedim. Dedi ki bana, ben Salmanı öldüreceğim. Eeee, dedim, neden öldüreceksin onu? Biliyorum ya, onu söyletiyorum. Dedi ki, o benim Ağamı öldürdü. O, benim Ağamın çiftçibaşısını da öldürdü. O, benim Ağamın baş çobanını da öldürdü, ben de onu öldürmeliyim. Biraz fazla oldu Salman, biraz ileri gitti, Ağamın o güzel atlarını da öldürdü, sürülerini, tavla tavla atlarını da aldı götürdü. Konağını da yakacak, oğlu Mustafayı da öldürecek. Onun yerini sen bilirmişsin, sana çifte boynuzlu Topal İskender Çavuş derlermiş, senin bilmediğin yokmuş. Ben de ona dedim ki, onun yerini bilsem ben gider kendim öldürürüm onu. Üstelik sen onu hiç bir zaman öldüremezsın. Çünkü sen bir beni adem, o bir cindir. O, seni öldürür, gitme onun üstüne. Duymasın senin onu öldürmek için dolandığını. Yoksa kelleni keser, bıyıklarını Cemşidin eline verir, o da doğru o kelleni İsmail Ağa konağına götürür gece gündüz koşarak...»

Çangal bıyıklı Hüseyindir bu, koruduğu adamın böyle sümüklü, kanı ciğeri beş para etmez, boyu bir karış bir piç insan eliyle öldürülmesini bir türlü yutamıyordu, çift boynuzlu Topal İskender Çavuşun kapısında bir hafta bekledi. İskender Çavuş taş kesildi de ona Salmanın yerini söylemedi. Hüseyin yalvardı yakardı, onu korkutmağa çalıştı, ağzın-

dan Salman üstüne bir tek söz alamadı. O kadar öfkelen-di ki gözlerinden yalım saçıyordu. Alacağın olsun Topal, dedi git-ti, eğer Salman olmasaydı önümde seni Allah billah aşkına öldürürdüm. Salmanı öldürünce geleceğim, seni de öldüre-ceğim, ahdim olsun. Çekti gitti. Köylülerin dediklerine göre Dül-düldağının doruğuna çıkıyormuş. Düldüldağının çobanları et-me eyleme çangal bıyıklı kardaş, demişler, bu Düldüldağı-nın doruğunda değil Salman, şahin bile eğlenmez, orada do-nar ölürsün, dinlememiş gitmiş. Çobanlar bir daha da onu görememişler. Hüseyin Düldüldağından inebilirse Salmanı bulup öldürecek. Bin yıl geçse de Hüseyin Salmanı öldürecek ya, bulabilirse...

«Bana kalırsa Hatunum çangal bıyıklı Hüseyin korku-yordu Salmandan. Çünkü bu Salmandan herkes korkuyor, onun adını duyan, yüzünü gören herkes korkuyor. Hüseyin de korkusundan Düldüldağının doruğuna kaçıyor. Yoksa bil-mez mi ki, Hüseyin bir dağ adamıdır, Salman Düldüldağının doruğunda yaşayamaz, orada bir gün kalsa buyar ölür? Eğer Hüseyin Düldüldağından, ölmeden inebilirse gelip beni öl-dürecek, o da Salmanın korkusundan. Kimi adamların kor-kudan bir şeyler yapmaları gerek. Hüseyin de bir şeyler ya-pacak... Ben Sarıkamıştayken... Bizim bir kumandanımız vardı. Enver Paşa, bizi teftişe geldiğinde ben onun yüzüne, gözlerinin içine bir iyicene baktım, adam korkusundan deli divane oluyor, korkudan ne yapacağını şaşır-mış, başını ne-reye vuracağını bilemiyordu. Benim ödüm koptu Başkuman-danın o korkudan delirmiş gözlerini görünce. Arkadaşlara, arkadaşlar, dedim, bu bizim Başkumandan Enver çok kork-muş, başımıza bir iş açacak ki, amanallah, hepimiz yandık bittik. Koca Osmanlı ülkesi de yandı bitti. Benim adı sahibim İskenderi Zülkarneyn de, yani çift boynuzlu İskender de kor-kuya böylesine kapılmasaydı, onu orada, Fırat kıyısında siv-risinekler parçalayamazlardı. Arkadaşlara dedim ki, arka-daşlar, bu korkmuş adam bizim başımıza bir iş getirmeden kaçalım, kaçalım da canımızı kurtaralım, dedim. Beni din-lemediler. Dinlemeyin bakalım, dedim, yakında görürsünüz. İskenderi sivrisinek yedi, sivrisineklerden o kadar korkma-saydı çift boynuzlu cihangir İskender, sineklere yenmez, bir

çare bulurdu. O korkunca sivrisinekler onun çelik zırhını bile deldiler iğneleriyle dünya cihangirini damla damla yediler. İşte Başkumandan Enver de korkunca, bizi sürdürü karlı dağların ortasına, düşmanın üstüne. Soğuktan havada kuşlar donup tap diye yere düşüyorlardı. Nöbetçiler dışarda ağaç kesiliyorlardı, yapıyorlardı toprağa, koparabilirsen kopar. Ellerinde tüfekleri de onlarla donup kalıyordu, alabilirsen al...»

Asker yalınayak, başı kabaktı. Bezden giyitler içindeydiler, soğuktan soluklar donarken. Yatacak yer, ısınacak bir ocak başı yoktu. Nöbete çıkan ölüme gidiyor. Sabahleyin kalkınca ordugahın yöresinde donmuş kalmış nöbetçiler birer taş heykelmişcesine öyle kaskatı duruyorlardı. Doksan bin asker, doksan bin ana kuzusu, ne böyle soğuk, ne böyle kar, ne böyle buz, ne böyle dağlar görmüşler. Kış ortasında hücum buyruğunu salladı Enver Paşa. Asker hücum etti. Bir daha, bir daha hücum emri verdi, asker hücum etti. Asker ölgün, bitkin, aç, çıplak yürüyordu karların üstünde... Karların üstüne yumak yumak da bitler dökülüyordu onlardan... Asker hücum etti etti, arkasından da bozuldu. Bir yandan açlık, çıplaklık, bir yandan soğuk, bir yandan düşman askerleri, bir yandan da bit...

«Doksan bin kişiden on on beş kişi kaldık.»

Arkadan düşman, açlık, bit, çıplaklık, soğuk geliyordu. Allahüekber dağlarına vurdular. Bir sabah uyanabilen, o da ancak birkaç kişi, uyandı ki ne görsünler, atları, katırları, eşekleri, askerleri, subayları, topları, arabalarıyla koca bir ordu donmuş kalmış Allahüekber dağlarında. Donanların üstünü kar örttü. Bir süre dağ başlarında, yamaçlarda, düzlüklerde kardan adamlar dikildiler kaldılar. Sonra onları da kar örttü. Sonra her şeyi kar örttü. Donmuş doksan bin kişiyi, donmuş bitleriyle kar örttü. Sarıkamış, Altunbulak, Allahüekberi biz ne bilek? Ağıtlar yakıldı bütün Anadolu da Allahüekber üstüne. Bizim uşak böyle gezer, ağılı zıbn, kara yelek... Düşman dağların üstünden geldi geçti, nasıl geçti?

«Enver Paşa duyunca bozgunu delirmiş, dediler. Enver Paşa daha savaşa başlamadan delirmişti.»

Her evde bir feryad-ü figan... Erkek kalmadı Anadolu-

da... Çift boynuzlu İskender Çavuş bitleriyle birlikte donmamış on on beş kişiden bir tanesiydi. Onu dağın doruğuna yakın bir yerde bir köpeğe sarılmış, öylece de donmuş buldular. Yakınında iri çoban köpeklerine sarılmış birkaç asker daha yatıyordu. Onları bulan çobanlar, nasılsa donmadıklarını anlamışlar, çalışa çabalaya buzlardan onları sökmüşler, almışlar köye götürmüşler. Bundan sonra kaç tane tam donmamış asker bulmuşlarsa o yörelerde, hepsini de köpeklerle sarılmış bulmuşlar. Getirmişler donmuşları ocakların başına yatırmışlar, gürlenmişler yalımı. Sıcağı görünce buzlar uzun uzun çözülmüş bir koku almış ki ortalığı, amanallah. Onlarla birlikte bitleri de çözülmüş, her birisi bir karınca kadar, dağılmışlar köye, ak karların üstünde yürüyerek çift boynuzlu, köpeğe sarılmış İskender de bir gözünü açmış ki kendini önce düşte sanmış, çünkü yalımları gürlenen bir ocak görmüş karşısında günlerden sonra. Birden bağırmağa başlamış kendine gelince: «Bacağımda nerede, benim bir bacağımda yok, ne oldu bacağıma? Çift boynuzlu, ey dedemiz İskenderi Zülkarneyn, ey cihangir, ulan bacağımda nerede, adı batası adı sahibim?»

Köylüler:

«Ne bağırıyorsun, senin bacağımda yok arkadaş,» dediler.

«Bacağımda isterim,» diye bağırıyor İskender Çavuş, «bacağımda nereye koyduysanız alın getirin. Bacaksız bir İskender, ordunun bir çavuşu neye yarar ki...»

«Arkadaş,» dediler köylüler, «sen deli misin, bu dağlarda Enver Paşanın Osmanlı'nın tek mil ordusu dondu, karların altında kaldı, sen canını kurtarmışsın, bir de bacağımda arıyorsun.»

«Ben bacağımda isterim.»

Bir ak sakallı, mavi gözlü yaşlı adam kucağına aldı İskender Çavuşu dışarıya çıkartıp dağların doruğunu gösterdi:

«Bak arkadaş, bak Çavuşum, oraya bak, şu dumanlı yere, senin bacağımda orada kaldı, git de al getir. Bizim köylüler oraya çıkamıyorlar. Eğer çıkarlarsa, onların da bacakları orada kalacak.»

«Bacağımda isterim.»

«Bahar gelsin de... Belki orada bacağımı buluruz?»

«Vay anasını, nerede, ne zaman yitirdik biz bu bacağı? Nerede bıraktık da bacağımızı haberimiz bile olmadı?»

Köylüler, kopuk bacağın yerini merhemlediler, diktiler, sardılar, bahara kadar da, onlara ellerinden geldiğince baktılar.

Ve bahar indi Allahüekber dağlarına ve buzlar çözülmeğe başladı. Genç bir yüzbaşı, doksan bin kişiden ne kalmışsa, sağdan soldan toplamağa başladı. On beş günde köylerden total, kör, çolak tam beş yüz yirmi bir kişiyi bir araya getirdi. Eeee, diye sordular, biz şimdi bu beş yüz yirmi bir kişi, biz ne yapacağız, düşmanın üstüne mi saldıracacağız? Yok, dedi Yüzbaşı, ölülerimizi toplayıp gömeceğiz. Olur dediler, nasıl toplayıp gömeceksek doksan bin kişiyi... Karlar erirken Allahüekber dağlarına vardılar. Dereler taşmıştı, seller koyakları doldurmuş köpürüyordu ki bir de baktılar, ne görsünler sellerle karmakarış olmuş ölüler de akmıyor mu? Çok sevindiler. Allahüekberde Allah onlara bu işte de yardım elini uzatmış, seller ölüleri alıp götürmeğe başlamıştı. Birkaç gün içinde dereler, çaylar insan ölüleriyle dolmuş, geçit vermez azgın sulardan ölülere basa basa geçilmeğe başlamıştı.

«Ormana geldik ki, ağaçlar kardan buzdan soyunmuşlar, bir baktık ki ağaçların üstünde, dallarında asker ölüleri, top arabaları, arabalar, atlar, katırlar... Karların üstünde donup kalan askerler, atlar karlar eriyince ağaçların üstünde kalmışlar... Yürüdük ormanda günlerce, dolaştık dağları tepemizde top arabaları, ayaklarını dallardan sarkıtmış nalsız atlar, gözleri büyümüş, ak dişleri sırtan askerler... Bir de koku basmaz mı sıcaklar çökünce... Düzlüklere de üstüste serilmiş yatan ölüler. Göklerde, atların, insanların üstünde de binlerce yırtıcı kuş, akbaba, kartal, karakuş, çaylak, doğan, şahin... Yeryüzünde ne kadar kuş varsa Allahüekber dağlarına gelmişler, dersin. Koku deli ediyor askerleri... Doksan binini soğukla bit yedi, beş yüz yirmi bir tanesini de koku mu öldürecek?»

Genç Yüzbaşı dedi ki arkadaşlar ben gidiyorum, yoksa bizi de bu koku boğup öldürecek. Siz başımızın çaresine ba-

kın, ben sizi terhis ettim. Binbaşlar binbaşlar, tabur taburu karşılar, yağmur yağıp gün değince, yatan şehitler ışılar. İşte böylecene çifte boynuzlu Topal İskender Çavuş kurtulup silasına kavuştu. Dört karıdan on yedi oğlu oldu. Evi oldu, barkı oldu. İskender Çavuştur, attığını vurur, karanlık gecede kara taşın üstündeki kara karıncayı da görür...

Çifte boynuzlu İskender Çavuş İsmail Ağa konağında üç gün kaldı. Üç gün üç gece bir dengbeç, bir aşık hikaye anlatır gibi kendini, başından geçenleri anlattı. Sonunda da kestirdi attı:

«Siz Salmanı öldürtmek, onun pis bedenini bu dünyadan kaldırmak istiyor musunuz?»

«İstiyoruz,» dedi Zero

«Öyleyse ben hazırım.»

«Ah, kardaşım,» diye içini çekti Zero, «biliyorum sen hazırsın. iyi, gün görmüş de bir adamsın ama, sana yazık olur. Onu Zaloğlu Musa, bütün soyu sopuyla bile öldüremedi de, sen mi?»

«O mu, o mu, o Zaloğlu. Musa mı, o, öldürür mü hiç onu, şu anda onun evinde Salman. Yiyor içiyor, yan da gelmiş yatıyor. O Zaloğlu senin çiftliği elinden alacak. Bütün derdi o. O Salmanı öldürürsem bir tek ben öldürürüm. Bir tek ben korkmuyorum ondan.»

«Ne istiyorsun?»

«On altın, bir filinta, otuz yedi tane de mermi...»

Zero konuşmadan yan odaya geçti, az sonra da elinde bir yepyeni filintayla, bir avuç altın, bir torba da mermiyle geldi.

«İşte bu on altın... Bir, iki, üç, dört.» Saydı bitirdi. «Bu da tüfeğin. Bu torbanın içinde de tam elli beş tane kurşun var.»

İskender Çavuş torbayı açtı, mermileri önüne döktü, on sekiz tanesini ayırıp Zeroya geri verdi:

«Hatun Bacı,» dedi, «ben hesap ettim, tam otuz yedi kurşun işimi görüyor. Gerisini ne yapayım?» Ayağa kalktı: «Hakkınızı helal edin, gidip de dönmemek, gelip de görmemek var.»

«Dur, acele etme,» dedi Zero. «Konuşalım görüşelim, sen

yarın gidersin. Bu geç vakitte olur mu, burası senin evin. Yarın sabah erkenden seni yolcu ederiz. Sabah ola, hayır ola...»

«Aha ben de oturdum,» dedi çift boynuzlu İskender Çavuş.

Ve konuşmağa başladı oturur oturmaz da. Köpeklerden, çocuklardan konuşuyordu. Yüzlerce binlerce çoban köpeği, yüzlerce binlerce çocuk kalmıştı yerlerinden yurtlarından olan Ermenilerden, Kürtlerden, Yahudilerden, Türkmenlerden... Köpekler sürülerini, çocuklar analarını, babalarını, köylerini yitirmişler, sonra da nasıl gelmişlerse bir araya gelmişler, sürülerce karlı dağlara, ovalara, yollara dökülmüşlerdi. Çocuklar bir yandan, köpekler bir yandan, kiminde de ikisi bir araya gelip köylere, kasabalara saldırıyor, bir lokma ekmek için ölüyor, öldürüyorlardı. Binlerce köpek bir arada bir sürüyü kuşatıyor, saldırıp koyunları, keçileri, atları, eşekleri parçalayıp yiyorlar, bitirdikten sonra da yalana yalana rahat, başka bir sürü aramağa çıkıyorlardı. Köpekler sürüye saldırırlarken kiminde çobanlar köpek sürülerini kurşunluyorlar, onları vuruyor, korkutmağa çalışıyorlar, ötekiler kurşun seslerini duymuyorlardı bile, daldıkları parçalama işlemlerini sürdürüyorlardı. Bazan da çocuk sürüleriyle köpek sürüleri bir araya gelip kasabalara saldırıyorlardı. İşte o zaman, bunlara ne tabanca, ne mavzer, ne de bomba para eyliyordu, çocukların buyruklarındaki gözleri dönmüş köpekler gördükleri canlıyı parçalıyorlardı.

«Kimse inanmıyor, koca bir orman, günlerce git, ağaçlarda asker ölüleri, top arabaları, atlar, katırlar... Bir koskocaman bir kamyon kalmıştı bir ulu ağacın tepesinde. Başı toprağa, arkası göğe dikilmiş öyle duruyor, kocaman gözlerle bize bakıyordu. Dinarlı bir Hamza onbaşı vardı, onun da bir koluyla bir gözü kalmıştı karların altında, yüzbaşısını ağacın dalına bir bacağından asılmış görünce. Yüzbaşım, Yüzbaşım. diye bağırarak aldı yatırdı yamaçtan aşağı, onu bir daha göremedik. Bir koyakta daha karlar erimemiş, ağaçların doruklarının ucu dışarda kalmıştı. Koyakta, dağın tepesinden tâ aşağıya kadar üstüste karmakarış yatan asker, öküz, at, katır, koyun ölüleri, arabalar, toplar, top arabaları.

Subay bunları görünce karların üstüne çöktü, birtakım duaya benzer şeyler okuduktan sonra ayağa kalktı. Uzılmeyin çocuklar, dedi, birkaç gün sonra buralardaki karlar da erir, bunlar da ağaçların üstünde kalır, sonra yırtıcı kuşlar gelir. Kafkas dağlarından, Süphandan, Ağrıdan, Nemruttan, insan etine doyup giderler. Sonra kemikleri seller alır Fırata götürür. Fırat da denize taşır...»

Çift boynuzlu Iskender Çavuş sabaha kadar uyumadı, konuştu. Mustafa da uyumadı. Sabah erkenden Zero ona eliyle çay yaptı, eliyle kadehini doldurdu. Çift boynuzlu iştahlı bir adamdı. Sofrada ne varsa sildi süpürdü, ayağa kalkıp hemen atını istedi. Süllü çoktan atı çekmiş avluda tutuyordu. İskender Çavuş Süllüyü kucakladı, atına binerken de eli ni omuzuna koyup:

«Korkma Süllü,» dedi. «ben bu işin üstesinden gelirim sen de muradına erersin.»

«İnşallah.» diye gözlerinin içi parladı Süllünün.

Atı çok güzel bir attı. Böylesine soylu ata binen kimse her zaman, ne için olursa olsun insanlara güven verirler.

Onun arkasından Zero alacakaranlıkta karartısı gözden silininceye kadar ağzı kıpır kıpır dualar okudu. «İnşallah.» diyordu. «İnşallah çift boynuzlu Iskender Çavuş inşallah. sen de eli boş dönmezsin. Yüzü temiz, gönlü tok yiğit bir adama benziyorsun, inşallah... Sen de bu işin üstesinden gelersen ben de seni altına boğarım Ben de sana şu çiftliğin en verimli tarlalarından beğendiğin kadar toprak veririm. Ben de sana canımı iste, canımı veririm.»

O gittikten sonra Zero artık bambaşka bir insandı. Gü-lüyor eğleniyor, önüne gelenle konuşuyor, şakalaşıyordu. Neredeyse alındaki kara yas bağını da çıkaracaktı.

Günlerden bu yana Sefer, elinden tüfeğini bırakmamış, gece sabahlara kadar avlu kapısının sağındaki büyük, insanın beline kadar gelen, bir insan boyundan da uzun çinko taştan oyulmuş taş teknenin içine oturmuş kimseyle konuşmadan bekliyordu. Çoğu zaman da gündüzleri üstüne bir kilim alıyor burada uyuyordu. Zero ona da gitti:

«Sefer, Sefer, Sefer kardaş,» dedi, «bugün öğleyin yu-

kariya gel de bizimle ye yemeğini, senin için, senin sevdiğin yaprak dolması yaptım.»

«Sağol Hatunum,» diye ayağa fırladı teknenin içinde Sefer. «Varol Hatunum... Korkma, ben burada iken buraya Ezrail bile gelemes.»

«Biliyorum gelemes,» dedi Zaro, ona sevgiyle, minnettarlıkla baktı.

«Ben buradan ayrılabilseydim, onun da kellesini getirirdim Hatunum. Ne yapayım ki...»

«Biliyorum Sefer... Sen buradan ayrılm.»

«Ölünceye kadar, kemiklerim çürüyünceye kadar Hatunum seni de, Mustafa Beyi de bekleyeceğim. Biliyorum Hatunum, yakında çok yoksul düşecek. bir ekmeğe muhtaç olacaksınız, ama bana güven, seni de Mustafa Beyimi de muhahene muhtaç etmem. Sen de birkaç altın at bir yerlere, olur mu, sonra Mustafa Beye gerek olur.»

«Sağol Sefer Ağam ya, ağzından yel alsın o sözleri.»

«Yel alsın, yel alsın,» diye telaşlandı Sefer. «Seni kırdım mı yoksa Hatunum?»

Hatunum gülümsemesi onu biraz rahatlattı.

«Yok, beni kırmadın Sefer Ağam, ne yazık ki doğruyu söylüyorsun. Sonumuz senin dediğin.»

«Ağzımdan yel alsın.»

«Ağzından yel alsın ya, her şey görünüp geliyor. Ne yapalım, biz de eller gibi çalışır karnımızı doyururuz. Şu paralar bitmeden şu adam ortadan kalksa da oğlumun başına bela olmasa, ben canımı düşünmüyorum Sefer Ağam.»

«Biliyorum Hatunum, beni dinle öyleyse. Ben Seferim. Bu ovada benim kim olduğumu kimse bilmiyor. Sen de benim kim olduğumu bilmiyorsun. Biraz yaşlandıım. ama azıcık, burası doğru, korkma Hatunum, senin elini ılıktan soğuğa vurdurtmam, biraz bir şeylerim var.»

«Biliyorum.»

«Korkma Hatunum, Mustafa için de hiç korkma. Ben sağiken ona o dokunamaz. Sonunda da, baktım kimse onu öldürmüyor, Mustafayı uzak bir yere gönderip onun takibine ben çıkarım. o zaman da o, Ezrailin elinden kurtulur ama, benim elimden kurtulamaz.»

«Biliyorum Sefer Ağam, sağolasın, varolasın.»

Seferi orada bırakıp dışarıya çıktı, komşulara gitti. İsmail Ağanın öldürülmesinden bu yana kimseye gitmemiş, baş sağlığına gelenlere, ölü kaldırılırken yardım edenlere bile uğramamıştı. Şimdi eskisi gibiydi artık, İsmail Ağa ölmeden önce olduğu gibi. Gülüyor, şakalaşıyor, herkesin küçük çocukların bile halini hatırını soruyordu. Komşuları teker teker dolaştıktan sonra Topal Hacı Abbas Ustaya gitti. Daha onun işliğine yaklaşırken burnuna koygun or çam, acı bir ceviz, çınar ağacı kokusu geldi. Daha başka ağaç kokuları da birbirine karışmış geliyor, insanın başını döndürüp, yeni, taze, düşsel apayrı bir bahar dünyasına götürüyordu.

Abbas Usta sevinçle karşıladı Hatunu. Zero sadece ona inceden, tatlı, sevgi dolu, bir kardeş sıcaklığıyla gamzeleri çukurlaşarak gülümsüyordu. Bir kütüğün üstüne oturdu kendiliğinden. Abbas Usta hemen koşarak gitti, kendi odasından taht gibi işlemeli ceviz koltuğu getirdi:

«Buyur, buyur Hatun,» diye altına sürdü. «Buyur, buyur Hatun bin yılın bir başı işliğimize geliyorsun o da kuru kütüklere oturuyorsun.»

Hemen koştu, büyücek bir kalaylı tasta birkaç dakikada özediği bal şerbetini ona uzattı.

«Sağol,» dedi Zero Hatun. «Mustafa için de sağol Usta. Sen olmasan ben bu çocuklan baş edemezdim.»

«Sen de sağol Hatun. O akıllı bir çocuk... Babasının ölümü onu...»

«Babasına düşman oldu,» diye sesi karıncalanarak hüznü konuştu Zero. «Bir çocuk hiç babasına, o da ölmüş babasına böylesine düşman olur mu?»

«Babasına düşman olmadı, ona küstü,» diye düzeltti Abbas Usta.

«Belki de küsmüştür,» dedi Zero, «sen haklısın belki de... Bir de babasının ölümünden dolayı utanıyor. Herkesten, çocuklardan, köylülerden, kuşlardan, ağaçlardan utanıyor. Arılardan bile utanıyor. Babası vuruldu vurulalı hiç elinde arı görmedim onun. Oysaki, onda eskiden arılardan geçilmezdi. Bizden de, bizim gibi insanlardan da utanıyor. Amcası Hasandan da, böylesi bir amcası var, diye de utanıyor. Bir

tuhaf bir çocuk değil mi bu?»

«Değil,» dedi Abbas Usta, «çok duygulu bir çocuk. Babasından bunu beklemiyordu. Herkesin babası var bu köyde. Bir Memik Ağanın oğlu İbrahimin yok. Üzüldüğünü, kahrolduğunu göstermekten de utanıyor, onun için de tam tersini yapıyor. Korkuyorsa yürekli, üzülyorsa sevinçli gösteriyor kendini... Hep saklanıyor, sözümona bu köyde dolaşiyor ya, kendisi başka yerlerde, hep düşlerde yaşıyor. Bazı çocuklar böyle olurlar, geçer.»

«Sağol Abbas Ustam. Bu öğlen bize yemeğe gelsene, Mustafa çok sevinecek.»

«Hiç gelmez olur muyum Hatunum, kimbilir neler, ne güzel şeyler pişirmişsindir.»

Zero Hatunun, Mustafanın, Hasan Ağanın sevinci bütün köye de yayıldı. Artık ne Salmandan, ne bin birinci kez Salmanın İsmail Ağayı niçin öldürdüğünden, ne de Mustafanın deliliklerinden söz ediyorlar, onlar da kendilerini bir sevinç dalgasına kaptırmışlar gidiyorlardı. Kızlar evlerden evlere güzel, sıcak sesleriyle türküler atıyor, oğlanlar dağın arkasındaki koyaktan davulcu zurnacı aptalları getirip halay çekiyorlar, güreş, güç oyunları yarışmaları yapıyorlardı.

Mustafa kocabaş köpeği iyice boşlamıştı. Köpek onu görünce sevinç sesleri çıkarıyor, ona sokuluyor, kocaman başını bacaklarına sürüyor, o koca gövdesiyle çocuğun önünde yatıyor, sırtüstü dönüp bacaklarını havaya kaldırıyor, sonra birden ayağa fırlayıp nar ağacına kadar hızla koşuyor, Mustafaya koşarak geliyor, onun önüne yatıp gene koşuyor, oynuyor ama Mustafadan yüz bulamıyordu.

Çift boynuzlu İskender Çavuşun eve geldiğinden, Alman filintasını alıp dağlara gittiğinden köyde sanki kimse- nin haberi olmamıştı. Bütün Toroslarda ünü almış yürümüş bu Kurtuluş Savaşı kahramanının adını sanki köyde bir tek kişi bile duymamıştı. Sanki ortada ne bir Salman vardı, ne de bir Salman olayı. Bir tek kişi günlerdir ne Salmandan, ne de çift boynuzlu İskender Çavuştan söz ediyordu. Süllü bile, Salmana böylesine düşman olmuş Süllü bile ne Topal İskender Çavuşu aklına getiriyordu, ne de Salmanı... Oysaki Topal İskenderin o güzel atını o çekmişti ahıra... Topalın

atının da sabaha kadar yelesini ağlayarak okşamıştı. Oysa ki Salman onun atlarını öldürmüş, kaçırmış, onu da canlı bir ölü gibi bırakmıştı bu dünyada yapayalnız. Salmanın öldürülmesini o kadar, o kadar istiyordu ki, o öldürülsün diye ahırda diz çöküp sabaha kadar dualar ediyordu. Köy delikanlılarının dediklerine göre de her gün tan yerleri ışıırken Alıçlı koyağa gidiyor, gün atıncaya kadar da orada, gözleri atlarının kemiklerinde bır taşın üstüne oturup bekliyordu. Salman öldürülürse belki atlarından birisini, ikisini de konağa getirirlerdi. Salman ata binmez miydi, neder binmesin. eşkiya Kürt Reşit atla dolaşan bir eşkiya değil miydi, belki Salman da Kürttü, Yezidiler Kürt değil miydi, Salman da Yezidi. İşte vurulunca, onun bindiği ata... Babasının...

Aradan böyle rahat bir hafta, on gün geçti. Önce Zeronun keyfi kaçtı, kocaman, uzun kirpikli kara gözlerinde bir tedirginlik belirdi, sevincin yerini belli belirsiz bir hüzün, bir bekleme aldı. Mustafa o akşam kocabaşa yal verdi, köpeğin sırtını uzun uzun okşadı, o şapır şapır yalını içer, kuyruğunu keyifle sallarken... İşte bu sırada da köylüler konuşmağa başladılar.

«Bundan da iş çıkmadı,» dedi birisi.

«Bundan da,» dedi ötekisi...

«Herkesler de bu Topal İskenderi bir şey sanıyordu.»

«O kadar gün görmüş devran geçirmiş, Çanakkalede, İzmirde düşmanı denize dökmüş, Antepde, Adanada düşmana kan kusturmuş.»

«Karanlık gecede, kara taşın üstündeki...»

«Kara karıncayı vuran...»

«Kendi söylüyor onu.»

«Allahüekber dağlarında...»

«Kendi söylüyor onu.»

«İzmirde, Adanada, Antepde...»

«Kendi söylüyor onu.»

«Ya göğsündeki altın madalyası?»

«Kimbilir.»

«Ya topal bacağı?»

«Bacağı nerde?»

«Kurt mu kapmış bacağı?»

«İt mi yemiş bacağı?»

«Bit mi kemirmiş?»

«Aslan mı ısırmuş?»

«Kaplanın mı ağzında kalmış?»

«Oyleyse nerede kaldı da gelmedi, tek boynuzlu gergedan Iskender?»

«Ne bir ses, ne bir soluk ondan.»

«Salman bu sefer onun sağlam bacağına kesip gönderecek Zeroya...»

«Zero da kendi eliyle kapısına asacak.»

«İnşallah.»

«Topal kâfir.»

«Hazreti Ali sanıyordu kendini.»

«Koç Köroğlu...»

«Zaloğlu Rüstem sanıyordu kendini.»

«Onun o sağlam bacağına Zero indirsin indirebilirse kapıdan...»

«Kıyamete kadar.»

«Ölünceye kadar.»

«Ulan total, bir atımlık barutun var...»

«Ne demeye gidersin bir kaplanın üstüne...»

«Bir de zort atarak...»

«Hesabettim otuz yedi kurşun yeter deyip kostaklanarak...»

«Ulan herif, total yiğit, o Salmandır Salman.»

«Ona Ankaradaki Mustafa Kemal'in bile gücü yetmiyor ki...»

«Seninki yetsin!»

«Vay fıkara totalım.»

«Topal total top atar...»

«Ekşili yemiş göt atar.»

Önce bütün bu konuşmalar evden eve, kulaktan kulağa yapılıyor, sanki kimse duymuyor, bilmiyordu. Sonra iyice açığa vuruldu. Topal İskender Çavuşa çok bozulmuşlardı. Zero da, Hasan Ağa da, Mustafa da çok bozulmuştu. Şimdiye kadar Salmanın ölüsünü getirmeğe giden hiç kimseye bu kadar kızmamışlardı. O kadar öfkelenmişti ki köylü çift boynuzlu İskender Çavuşa, ellerine geçse onu köyün ortasında

didik didik ederlerdi.

«Topal bacağına sıçtığımız.»

«Kendisini Arap Padişahı, dört boynuzlu Padişah İskender sanıyor.»

«O İskender senin gibi topal değildi...»

«Behey uyuz İskender.»

«O İskender senin gibi korkak değildi.»

«Behey sıçan İskender.»

«Her İskender o İskender olur mu?»

«Behey kokarca İskender.»

«Savaşta iki boynuz çıkarmış alnının ortasından...»

«Kulağının arkasından, korkudan...»

«Nerede kaldın gelsene gergedan İskender!»

«Bu sefer Salmanla savaş yaparken çift değil, bir tek boynuz çıkmış alnının ortasından.»

«Çatal çatal bir tek geyik boynuzu.»

«Ne yapsın fıkara bu kadar büyük bir boynuzla savaşmamış, korkudan.»

«Boynuzundan dolayı nişan alamıyormuş ki fıkara Salmanı vurabilsin...»

«Üç gün üç gecedir Düldüldağının yamacında...»

«Çakmaktaşından kayalıklarda...»

«Dört boynuzlu İskenderle Salman çarpışıyorlarmış.»

«Çakmaktaşı kayalıklara her kurşun değdiğinde...»

«Bir top kıvılcım sağlıyormuş göğe...»

«Bir top yalım düşüyormuş karanlığa.»

«Çakmaktaşı Düldüldağını...»

«Gündüz gibi eyliyormuş.»

Dağlardan da her gelen yeni bir haber getiriyor. köylünün diline veriyordu. Artık köylü kendinden geçmiş durmadan gece gündüz çift boynuzlu Topal İskender Çavuşu konuşuyordu. Bir ara onun vurulduğu haberi de geldi. Birkaç kadın hemen oracıkta onun üstüne ağıtlar yaktılar, üstelik de yürekten ağlayarak. Sonra da hemen o gün Salmanın ölüm haberi yayıldı ortalığa... Köylülerin bir kısmı temkinli davranıp konuşmadı, ötekilerse Salman üstüne hemen bir yiğitlik türküsü çıkardılar. Ama daha şimdiden açıkça söylemiyor, onlar da beklemeyi yeğliyorlardı. Yiğitlik türküsü-

nün hemen arkasından da yüzlerce kişinin Salmanı Düldül-
dağınır. çakmaktaşı kayalıklarında çevirdiği, Salmanın da
çemberi yarıp dışarıya çıkamadığı duyuldu. İkinci üstüydü
ki köyün içinden bir bölük candarma, başlarında da Yüzba-
şı, ağırbaşlı, durgun, başları önlerinde gelip geçti. Yüzbaşı
çok güzel, tüyleri yıldır yıldır al bir atın üstündeydi. Süllü
bu atı hemen tanıdı ya, kendini toparlayıp kimsese bir şey
söylemedi. Köylüler de tanımışlardı bu al atı. Zeroya haber
verdiler. Zero da konağın sofasından seyretti al atın üstünde
dimdik duran Yüzbaşını. Askerler köyün içinden çıkıp gidin-
ceye kadar köylülerden bir çit bile çıkmadı. Korkularından
başlarını kaldırıp, bu tanıdıkları görkemli atın üstündeki don-
muş kalmış sert düşünceli yüzlü Yüzbaşına bakamadılar bi-
le. Yüzbaşının nereye gittiğini biliyorlardı. Konuşmamalıydı-
lar. Konuşmalarının onlara neye mal olduğunu bildikleri hal-
de gene konuşulur

«Gitsinler bakalım.»

«Gidecekleri varsa görecekları de var.»

«Çevirsinler onu, isterlerse bin kişiyle...»

«Sirtını dayamış Salman.»

«Dayamış koca Düldülün...»

«Çakmaktaşımdan kayalıklarına.»

«Onlar kurşun sıkırlar kayalıklara...»

«Kayalıklardan üstlerine...»

«Kıvılcımlar iner top top...»

«Kıvılcımlar iner bulut bulut...»

«Gitsinler bakalım...»

«Salmanın onlara göstereceği var.»

«Gitsin bakalım Yüzbaşı kostak kostak...»

«Gitsin bakalım İsmail Ağanın...»

«Suuuus...»

«Gitsin bakalım Yüzbaşı Salmanın üstüne...»

«Çift boynuzlu gitti de ne oldu?»

«İsterse bin boynuz takaydı İskender.»

«Bin boynuzlu başını onun alır da Salman...»

«Asardı şu konağın kapısına...»

«Yüzbaşınır da...»

«Hükümet konağın kapısına...»

Mustafa bütün bu konuşmalara bir anlam veremiyor, o da kendisini köylüye kaptırıp gıdıyor, o da Cemşidin elinde Yüzbaşının kellesini bekliyordu. O da Salmanı tutuyor, çift boynuzlu palavracı Iskender Çavuşu yerin dibine batırıyordu. Yalnız bütün köylülerin içinde ayrıksı bir insan, bütün haberlerin, bütün olup bitenlerin karşısında put gibi istifini bozmadan duruyordu, o da Zero... Konağın sofasına çıkıyor, yukardaki kaleyi, karşısındaki dağı, önündeki ırmağı sessizce seyreyliyor, sofada belki bir gün sabahtan akşama kadar direğin dibinde dikilip yüzü hiç değişmeden kalıyordu. Hasan Ağaysa köylüye sonsuz kızıyor, onların tutarsızlıklarına içerliyor, kahroluyordu ya, elinden de hiç bir şey gelemeceğini biliyordu. Köylü Salmana, o, dağa çekildi çekileli Salman Bey diyordu. Oysaki bu kanlı canavar onların bütün erkek çocuklarını Mustafayla birlikte teker teker doğrayacaktı. Bunu bilmiyorlar mıydı. biliyorlardı ama, onu izlemeğe çıkan Yüzbaşının da, şu görkemli delikanlının da, al atın üstüne de ne güzel yakışmıştı. Cemşidin eline verilmiş kellesini bekliyorlardı. Toptan Allaha dua ediyorlardı ki. Salman tez günde Yüzbaşının kellesini Cemşitle köye yolasın... Çok şükür ki bekledikleri olmadı. Bir sabah güneş daha doğmamıştı ya, gün dağın doruğuna vurmuştu, yukardan aşağı kağnıların gıcirtıları duyuldu. Köylüler, gelen üç kağnıyı gedikte karşıladılar. Şimdiye kadar ovaya hemen hiç kağnı gelmemişti. Kağnıları, kağnıların üstüne atılmış kanlı, çapraz fişekli, dürbünlü genç ölüleri görünce şaşırmadılar. her kağnının, biri bir yanında, öteki öbür yanında iki candarma gidiyordu yorgun, düşünceli... Kağnıları çeken öküzler besili, öküzlerin başındaki delikanlılar zayıftılar. Hepsi de şavak şalvar. Maraş abası giyinmiştiler. Yeni kasaketlerinin sıperliği çökmüştü.

Kağnılar ağır ağır ölüleriyle köyün içinden geçip sala gittiler. Birkaç saat sonra gıcirtıları ırmağın öte geçesinden geliyordu.

«Salmanın çetesini bitirmişler.»

«Her kağnıda beş kişi.»

«Beş kişiden on beş kişi...»

«Bir başına Salman çakmaktaşından dağa sığınmış.»

«Yaralı.»

«Göğsünden kan aka aka...»

«Çakmaktaşlarını al kana bulaya bulaya...»

«Salmanı ele geçiremezler.»

«Salman Düldülün çakmaktaşından kayalıklarında...»

«Bir orduyla döğüşür.»

«Ne de gencecik her birisi!»

«Kim ınlar?»

«Kim olacak, eşkiyalar.»

«Kıydı babayığitlere Yüzbaşı.»

«Ne Yüzbaşı, ne Yüzbaşı...»

«Kıydı babayığitlere tek boynuzlu gergedan...»

«Korkarım o Salmanı da öldürür.»

«İşte onu yapamaz.»

«Yakında Salman... Salman yaşlıları öldürmez...»

«Tek boynuzlu gergedan İskender Çavuşun sağlam bacağına da kökünden kesip Zeroya yollayacak...»

«Zero da onu yatak odasına asacak.»

«Belki tek boynuzunu da koparır Zeroya yollar...»

«Tek boynuzu sığmaz onun odalara.»

«Tek boynuzu giremez onun kapılardan.»

Bir gün sonra da Yüzbaşı al atının üstünde, kırbaçlı eli belinde, dimdik, sinek kaydı traşlı yüzü pırıl pırıl, candarmalarının önünde köyün içinden geçip gitti. Köylüler sessizce onu, candarmalarını soluk almadan izlediler. O köyü geçip gidince de konuşmadılar. Sanki birilerine, sanki birbirlerine küsmüşlerdi. Evlerine çekildiler sessizce.

Mustafa, Kuş Memet, Tırtıl Yusuf, hele Nuri Çocuk, bunlar dağlardan daha umutlarını kesmemişler, bir şeyler, bir haber bekliyorlardı çift boynuzlu İskender Çavuştan. Ve ormandaki ağaçların tepelerindeki kağnıları, ölü askerleri, donmuş atları, top arabalarını unutmamışlardı. Çift boynuzlu İskender bir de bakmış ki bacağı üstünde yok. Ne oldu, nereye gitti bacağı, derken, aramış taramış bacağı bulamamış. Koydunsa bul topal İskenderin bacağı. O gün bu gündür çift boynuzlu İskenderin çift boynuzu var da bir bacağı yok. Allah izin verirse bir gün gelip İskender o yitirdiği bacağı bulacak. Ya da bulup ona getirecekler, eğer

Çavuşun öteki bacağına da Salman kesip Zero Hatuna yollamazsa.

Bütün köy gene sessizliğe gömülüp Iskenderin öbür bacağına Cemşidin getireceğini beklerken, Cemal koşarak konağa soluk soluğa geldi:

«Geliyor Hatun,» dedi gözleri büyümüş. Zero mezar bekçisi Cemalin getireceği haberin ne olacağını biliyordu.

«Geliyorsa, onun elini kolunu bağla da Yüzbaşıya al götür. Sen onun gelmesini beklemiyor musun aylardır? Ben de sana muştuluğunu veririm hem de fazla fazla. İstediyinden de daha güzel bir atı alırım sana.»

«O değil. o değil,» dedi Cemal. «Sızın paşanız geliyor. O bir kucak sakallı paşanız, arkasında da üç atıyla.»

Zero:

«Mustafa,» diye bağırdı. Mustafa köpeğin yanındaydı, başını kaldırdı yukarıya baktı:

«Bırak o köpeği de çabuk gel, giyin, büyük amcan, Paşamız geliyor.»

Mustafa köpeği bırakıp hemen yukarıya koştu, anasının verdiği pantolonu, kırmızı çorabı, ipekli gömleği, lacivert ceketini giyindi, rugan iskaripini de ayağına geçirip saçlarını taradı:

«Ben hazırım ana,» dedi.

Zero da hazırlanmıştı. Mustafayı elinden tutup gediğe aşağı çabuk çabuk, Cemal de arkalarında yürümeğe başladılar. Mezarlığın ağılına geldiklerinde Mustafa birden irkilerek durdu:

«Ben gitmiyorum,» dedi, «ben seni şurada beklerim.»

«Olur,» dedi Zero, onun elini bıraktı.

Zero Paşayla mezarlığın öteki ucunda karşılaştı:

«Hoş geldin Beyimiz,» diyerek onun üzengilerine sarıldı.

Ağlıyordu.

Bey attan indi, elini Zeronun ak başörtülü başına koydu.

«Benim yiğit kızım,» dedi Kürtçe. «Sen bizim onurumuz oldun. Bütün yaptıklarını duyuyorum. Daha o kâfiri öldürttüremedin değil mi?»

Zero ağlayarak:

«Yok Beyim,» dedi, «onun üstüne bu ovanın aslanlarını,

kartallarını gönderiyorum, bir türlü öldüremiyorlar.»

Bey kesin konuştu:

«Ama bir gün öldürecekler.»

«Öldürecekler,» dedi Zero da aynı kesinlikle.

Öteki atlılar da atlarından inmişler dizginlerinden tutmuş çekiyorlardı. Böyle yanyana konuşmadan köye doğru yürüdüler. Alanın başında Mustafa onlara katıldı. Bey, Mustafayı gördü, bir süre de süzdü, Mustafayla göz göze geldiler, Bey başını öbür yana çevirirken, Zero:

«Mustafa bu,» dedi. «Bey... İsmailin oğlu.»

Bey durdu, Mustafayı yerden alıp uzun uzun bağrına bastıktan sonra yere indirdi.

Konağa geldiklerinde konak dolmuştu. Köyün yaşlı kişileri Beyi karşılamağa gelmişlerdi. Her birisi elpençe divan:

«Hoş geldin Bey...» diyorlardı.

«Hoş geldin Bey.»

«Hoş geldin.»

Hemen o anda bir koyun bulunup kesildi, yemekler hazırlandı. Şölen daha gün batmadan hazırды. Köylüler bu sürgün Beye korkuyla bakıyorlardı.

Gece yarısına doğru köylüler dağıldıktan sonra Bey Zeyroyu yanına çağırdı:

«Gel şöyle yanıma otur kızım,» dedi. «Günlerdir sana gelmek istiyordum ya, izin alamıyordum. Şimdi verdiler de, yeni gelen kaymakam iyi bir adam da...»

Bey çok hüznüldü. Yaşamak artık ağırlına gidiyordu. En sevdiği yiğeni öldüren kişi elini kolunu sallaya sallaya dağda geziyordu da o, hiç bir şey yapamıyordu. Oysa şimdi memlekette olsalar, o dağdaki kâfiri değil insanlar, kurtlar kuşlar parçalayıp yerlerdi. Bir saniye, bir saniye bile yaşayabilir miydi acaba böyle bir insan. Aaah, gözü kör olsun sebebini. evi yıkılsın. Bir hapisaneye değil de, hiç bir şey yapmadığı, hiç bir şeye katılmadığı halde küçücük bir kasabaya hapsedmişlerdi onu. En sevdiği yiğenin yas yerine gelebilme için aylarca izin beklemişti. Saygılı davranıyordu ona herkes, bir işini yapmak için insanlar yöresinde dört dönyörlerdi ya, hepsinin yalan olduğunu anlamıştı. İsmail Ağa öldükten sonra onunla birlikte Vandan gelen adamlarının

hepsi de çil yavrusu gibi dağılmışlardı. Oysa Bey bu devletin gözbebeği idi. Birinci dünya savaşında, Kurtuluş Savaşındaki yiğitlikleri dillere destandı.

«Allahüekber dağlarında Enver Paşanın ordusu yanında benim de ordum vardı. Onun ordusu karların altında kaldı, onun ordusunu bitler yedi, onun ordusu çırılçıplak yalın ayakta, benim ordumsa kızım.» diyordu Paşa, «benim ordumsa giyimli kuşamlıydı. Düşman ordusuna günlerce dayandık. Benim ordumun karşısında düşman ordusu durdu kaldı. Sonuna kadar bozulmadık. Üstelik de bizim cephedeki düşmanı biz bozduk. Bizim önümüzdeki düşman, tıpkı Enver Paşa ordusu gibi dağlara vurup, karların altında kaldı. Benim karşımdaki düşman askerlerini bit yedi. Askerlerim kara, soğuga alışkındılar, ayakları yalın, başları da kabak değildi, Kurtuluş Savaşında da Doğu Cephesini biz tuttuk. Sonunda da işte böyle sürgün olduk. Beş paralık insanların oyuncağı olduk. Ne yapalım kızım. Ama sen sağol. Sen uğraşıyorsun düşmanımızla. Bizim elimizden bir şey gelmiyor. Ben böyle mi olacaktım?»

Gözlerinden kocaman birer damla yaş sakalına doğru süzülürdü, kılların arasında yitti gitti.

İri bedenli, heybetli Paşa yumulmuş, küçük bir adam kadar kalmıştı.

«Ancak bugünlük izinim var gelinim.» dedi Bey. «Sürgünlük batsın. Bakalım ne kadar sürecek bu bela... Şu adamı da tez günde öldürt. Hem sürgünlük, hem de o adamın daha yaşaması beni kahrediyor. Ben sabah erken yola çıkmalıyım, öğleye kasabada olmalı, karakolda defteri imzalamalıyım, yaaa, benim yiğit kızım... Yaaa... O adamı tez günde öldürt de beni kurtar.»

«Öldürteceğim.» diye dişlerinin arasından ıslık gibi bir sesle, hırsıyla konuştu Zero. «O adam ölecek yakında. Ya bu ev batacak, memleketten geldiğimizden daha fıkkara olacağız, ya da o kâfir öldürülecek. Sen onun için hiç küşüm çekme Bey...»

Bey, Zeroya, onun kararlılığına, güzelliğine hayranlıkla bakıyordu. Mustafanın icine de, anası konuştuğundan sonra bir güven gelmiş oturmuş, içini sevinçle doldürmüştü.

«Onu bu ay içinde ne yapıp edip öldürteceğim Bey... Hiç adam bulamazsam. Vana adam gönderdim amcalarımın oğulları gelecek onu öldürecekler.»

«Sağol kızım, varol gelinim.»

Hasan Ağa da kıvrıkcık kırpikleri, güzel gözleriyle hayran bir Paşaya, bir Zeroya, bir Mustafaya bakıyor mutluktan uçuyordu. Demek Zero onu, kâfiri öldürtmeğe böyle sine kararlıydı ha. öyleyse, Zero inatçıydı, ne yapıp edecek, onu öldürtecek, ooh, Hasanın sırtından da böylece bu yük kalkacaktı.

Sonra sabaha kadar İsmail Ağa öldükten sonra olup bitenlerin hepsini bir bir Beye anlattı Zero.

Bey:

«O İskender dediğiniz adama ne oldu?»

«On beş kişisini öldürmüş ama onun, o kâfirin, kendisini yakalayamamış, kâfir Düldüldağının doruğuna kaçmış. Son gelen habere göre de doruktaymış, aşağıda da İskender bekliyormuş.»

«Ya çangal bıyıklı?»

«Ondan haber yok.»

«Onun karısına çocuklarına iyi bak Zero kızım, gelinim. O kâfiri bir kişi öldürecekse eğer, o da çangal bıyıklı Hüseyindir. Eğer o kâfir daha yaşıyorsa, öldürülmüş de olabilir, onu Hüseyin ne yapıp edecek öldürecektir. Bu adamda da iş var, hani şu kısa boyluda... Adı Sefer mi ne, işte o adamda... Bir de aşağıdaki iri köpekte. Bu köpek sizi çok seviyor. Onun değerini bilin...»

Tan yerleri ışıır, horozlar öterken Bey ayağa kalkıp aşağıdaki ayakyoluna gitti. elinde sabun, havlu ve ibrikle Hasan Ağa onu kapıda bekledi. Bey Hasan Ağanın döktüğü suyla hem yıkandı, hem de aptesini alıp yukarıya çıkıp namaza durdu. Hasan da, Zero da, Beyin yanında gelen, hiç konuşmayan oğulları da namaza durdular.

Namazdan sonra kahvaltı geldi. Bey ağır ağır çayını içerek kahvaltısını yaptıktan sonra ayağa kalktı. Hasan Ağa hemen koşup onun elini öptü başına götürdü. Arkasından Mustafa, onun ardından da evde kim varsa Beyin elini öptüler. Zero da turuncu ipek kadife bir kesede altın getirip

Beyin cebine koyduktan sonra elini öptü.

Köyün dışına kadar Bevin üzenesinin birisini Hasan Ağa, ötekisini de Zero tutmuş onlar uğurladılar. Köyün vaşlıları ca. peyce bir kalabalık Beyi uğurlamağa köyün dışına ka-
tar gelmişlerdi.

Geri dönerlerken Hasan Ağa Zeroya yanaştı.

«Ne olacak Zero, ne yapacağız, bu adamı öldürtebilecek miyiz?»

«Öldürteceğim.»

«Nasıl Zero, nasıl öldürteceksin onu, giden gelmiyor, to-
pal Iskender de gitti gelmedi.»

«Gelecek.» dedi Zero.

Hasan Ağa güzel çocuksı vüzü, kıvırcık uzun kırpikleri, uzun ince yapısıyla gören insanı şöyle bir durduruyordu. Onu görenin içinden ığıl ığıl bir sevgi, bir sıcaklık, insana, do-
ğava bir yakınlık geçiyor. içine bir sevinç, bir temizlik do-
luyordu.

«Onu ben öldüremez miyim Zero?»

Zero güldü.

«Öldüremezsin Hasan Aşam. Sen bir karıncayı bile öldü-
remezsin. Senin bir kelebeğe bile gücün yetmez.»

Mezarlığın önünden geçiyorlardı. İki de başını öne eğ-
miş, mezarlara bakamıyorlardı Böyle başları önlerinde ça-
buk çabuk eve kadar yürüdüler.

«Ben demek hiç bir işe yaramavacağım, öyle mi, bir sü-
müklü Salmanı da öldüremeyeceğim öyle mi, koskocaman dağ
gibi İsmail Aşamı öldüren adamı da, öyle mi?»

«Öyle.» dedi Zero sertçe.

«Demek hiç bir adam değilim, öyle mi?»

«Adamsın, adamsın ya, sen başka türlü bir adamsın...
Sen bu dünyada yaşamıyorsun ki Hasan... Sen başka bir dün-
yanın adamısın.»

«Doğru.» dedi Hasan Ağa, çocuksu dudaklarını sündüre-
rek. «Doğru. Mustafa bile benden daha büyük, biliyorum Ze-
ro. Biliyorum ama ben ne yapayım. Ben nereye gidevin, kim-
se beni hiç adam yerine koymuyor. Sen bile, Pero bile beni
adam yerine koymuyorsunuz, karım Pero bile.»

«Yanışsın Hasan, seni bu dünyada herkes sever, Pero

da, ben de, seni gören herkes de sevgilisi, kardeşi, anası babası gibi sever. Bu dünyada sen en çok sevilen bir insansın.»

«Kimse adam yerine koymaz da...»

«Doğru söylemiyorsun, Baş çoban kadar seni adam yerine koyan bir kişi var mıydı?»

«Haklısın,» diye güldü Hasan, «ben çobanlığı ondan daha iyi biliyordum da...»

«Sen çok şeyi herkesten daha iyi bilirsin, kurban olduğum Hasan Ağam...»

«Niye öldüremiyorum öyleyse Salmanı?»

«O başka iş.»

«Ama öldürmek istiyorum.»

«O seni öldürür. Sen çok safsın, yeni açmış bir dağ çiçeği gibisin, üstüne daha sabah güneşi yeni vurmuş.»

Mustafa, konuk odasında kapının eşiğine oturmuş bir yandan elindeki büyük su kabağını delmeğe, ondan bir kuş kafesi yapmağa çalışıyor, bir yandan da anasıyla amcasının konuşmalarını dinliyor, amcasına, kadın anasına acıyordu. Anası ne kadar da çok istiyordu Salmanı öldürtmeyi. Onu öldürtmek için iki gözünü, iki kolunu, canını bile verirdi. Salmanı öldürecek kişi Salman kadar kötü birisi bile olsun onunla evlenirdi. Mustafanın aklının alınmadığı bir şey vardı, bu kadar insan, bu kadar candarma, çift boynuzlu İskender Çavuş bile niçin bu Salmanı öldürememişti? Dedikleri gibi afsunlu muydu Salman? Afsunluysa, ona kurşun geçmiyorsa, o zaman da gece uyurken onu yakalayıp asamazlar mıydı? Haydi asamadılar da diyelim, boğamaz, suya atamaz, yakalayamaz mıydılar? Bir şey vardı bu işte, bir şeyler vardı ya, Mustafa bir türlü anlayamıyordu.

«Ben ölmeliyim öyleyse,» dedi Hasan Ağa. Yüzü değişmiş, güzel ela gözleri puslanmıştı. «Ben ölmeliyim Zero, Ağamın ardından yaşamışım neye yarar ki, yaşamak mı denir buna? O kara toprakta çürür, onu öldüren de mor yarpuzlu pınarlardan su içerken...»

«Sen ölme de onun ölümünü gör Hasan.»

«Memlekete gidelim Zero, göçelim, biz onu öldüremeyeceğiz. Çok özledim memleketi.»

Zero öfke içinde ayağa kalktı, tepeden tırnağa tirtir tit-riyordu.

«Hasan, Hasan,» diye bağırdı, «ben memlekete falan git-meyeceğim kansız Hasan. Koca, dağ gibi İsmailin mezarını burada bırakıp nerelere gideceğiz Hasan? Söyle bu koca mezarı, koca ölüyü dağ gibi İsmail Ağayı bırakıp da nere-lere gideceksin Hasan?»

Hasan oturduğu yerde büzüldü kaldı. Yüzü sapsarı ke-silmiş, gözleri dolmuş, iki yaş damlası da yanaklarından aşağı iniyordu. Zero, o anda öfkesine pişman oldu, gelip Hasanı elinden tuttu kaldırdı sedire oturttu, kendisi de onun yanına geçti.

«Üzülme Hasan,» dedi, «hiç üzülme, Salman öldürülecek. Hiç bir şey yapamazsarı şu dağlara İsmail Ağanın kan kar-deşi Zülfikarlıya haber salarım. O da olmazsa Vana, babam-gile bir adam gönderirim, gelsinler şu pisliği temizlesinler, diye... Bütün bunlara gerek kalmayacak, onu yakında...»

«İsmail Ağamın mezarını da alıp götürürelim, bak her gün yar biraz daha yıkılıyor. yakında İsmail Ağamı su alıp gö-türecek.»

Zero bir daha öfkeyle ayağa fırladı:

«Kansız Hasan,» diye bağırdı, «nasıl, nasıl götürürsün İsmailin mezarını Van dağlarına, İsmail bu dünyada en çok burasını sevmez miydi?»

Sonra gene bu korkunç öfkesine pişman oldu Zero. Gene Hasanın yanına oturdu, onun saçlarını okşadı bir çocuğu ok-şar gibi. Okşar gibi sevgiyle, acımayla konuştu. Hasan artık ağzını açmıyordu. Uzaklara, kendinden de ötelere dalmış git-miştii. Bedeni buralardaydı ya, kendi başka yerlerdeydi. Bel-ki bedeni de buralarda değildi. Artık Zeroyu duymuyor, eşik-teki su kabağını oyan Mustafaya bakıyordu ya, görmüyordu. Ağlamanın, üzülmenin de ötesinde bir yerdeydi. Sendeleye-rek kalktı, sallanarak, bir uyurgezer gibi yöreyi görmeye-rek, vordamlayarak merdivenlere indi, ayakları onu aldı nar ağacının altındaki kayanın üstüne götürdü. Avionun içinde kalmıştı kayalığın büyük bir kısmı, orada bir koltuk gibi ol-muş kayalığa iki adımda çıktı, koltuk gibi yere oturdu, yu-muldu. Mustafa şimdi anımsadı, onu ne zaman üzüntüden

ölecek halde görmüşse hep burada böyle görmüştü, gelip iki taşın arasına oturmuş, yumulmuş, kendinden geçmiş, uzak dünyalara başını almış gitmiş, düş içinde bir adam...

Mustafa da köpeğin yanına gitti. Artık köpekle konuşuyorlardı bile. Koskocaman, belki de Mustafanın beş misli büyüklüğündeki köpek onun her söylediğini anlıyordu. Mustafa üzülürken üzülüyor, sevindiğinde göklere uçuyor, birlikte türkü söylüyorlar, korktuğunda da öylesine korkuyordu ki kaçacak delik arıyordu. Şimdi de Hasan Ağanın durumuna üzülmüş, uzanıp başını ön ayaklarının üstüne koymuş hüznü gözlerini de Hasan Ağaya dikmişti. Üstlerinden geçen ak bulutların bir an gölgelerinde kalıyorlar, köpek bulut gölgesi üstlerinden gelip geçinceye kadar başka yönlere bakıyor, ardından da hemen, telaşla gözlerini gene Hasan Ağaya çeviriyordu. Mustafa da bu üstlerinden gelip geçen ak bulut gölgelerine dalmış gitmiş, onlarla bir oyun tutturmuştu. Arada sırada amcasına bakıyordu ya, onu hiç gördüğü yoktu. Dağın mor kayalıklı yamacına ağaç gölgeleri, az bir süre için kayalıkları, köyü başkalaştırıyor, geçip gidince de dağdan aşağıya saçılan ışıklar patlıyor, hemencecik de başka bir bulutun gölgesiyle ortalık bir an için olsun gene kapanıyor, ardından da gene ışıklar patlıyor, mor, kırmızı, turuncu, mavi çelik kıvılcımlar şimşeklenip kayalıklarda ortalığa savruluyorlardı. Mustafanın da kulağına bu sıralar bir yerlerden, topraktan, kayalıklardan, şu akıp giden bulut gölgelerinden, şu yandaki kaktüs ağılından, duvarlardan inceden bir türkü geliyor, çocuk bu türkünün kendi içinden geldiğini sanıyordu. Bir ara bulut gölgelerinden gözlerini alıp yöresini dinleyince Mustafa bu türkünün kendi içinden doğmadığını, nar ağacının dibinde gittikçe yumulup küçücük kalmış amcasından geldiğini anladı. Bu uzak, bu dünyayı almış, topraktan, gökten bulutlardan, duvarlardan, şu köpekten, kaktüs ağılından, kendi içinden gelir gibi gelen türküyü amcası söylüyordu. Yanık, duyanı hüzne, sevince, öfkeye boğan, deliliğe götüren amcasının sesini daha önce de duymuştu. Babası öldüğünde de Hasan Ağa evin en kuytu köşesine çekilmiş bir gün, bir gece kendi başına durmadan, duyanı ağlatan, hoplatan bu türküyü söylemişti. Mustafa onun türküsünü dinler

dinlemez de kendinden geçmiş, ancak birkaç saat sonra kendine geldiğinde de, amcasının türküsü bitinceye kadar oraya uğramamıştı.

Merdivenden Zero ağır ağır salınarak aşağı inerken Mustafa onu karşıladı.

Zero:

«Hasan memlekette de çok ünlüydü. Koca Van denizinde ne Ermenisinde, ne Kürdünde, ne de Türkünde Türkmeninde onun üstüne türkü söyleyen yoktu. O büyük bir dengbejdir. Abdale Zeyniki ona el vermiştir ya, Hasan her yerde herkese öyle dengbejler gibi türkü söylemez. Hasan türküyü yalnız kendine söyler, işte şimdiki gibi. Şimdi varsan onun etini kessen haberi bile olmaz. Şimdi varsan onun başına kaynar sular döksen, kulağının dibinde toplar atsan haberi bile olmaz, tüyü bile kıpırdamaz.»

Mustafa anasını orada merdivenin dibinde bırakıp amcasının türkü söylediği kayalığa çıktı, korkarak onun burnunun dibine kadar geldi, yöresinde döndü, taşları birbirine vurarak sesler çıkardı, bağırdı çağırdı, Hasan duymuyordu bile. Mustafa onun türküsüne katılıyor, onun iki üç misli bağılıyor, zıplıyor öteki hiç aldirmeden bir teviye türküsünü sürdürüyordu. Bu arada kocabaş köpek de kalın sesiyle var gücüyle havlıyordu. Çocuk, bütün bu oyunları yaparken bir kere olsun anasına bakmamıştı. Ona bakınca, kadının telaş içinde korkuyla kıvrandığını gördü, o da telaşlanıp korktu, hemen de anasının yanına koştu. Köpek de sustu çocuk Zero'nun yanına gelince.

Zero telaşla, korkuyla:

«Ne yapıyorsun sen Mustafa amcana öyle, sen bilmiyorsun ki hak ermişidir o? Ona öyle şeyler yapılmaz. Ona öyle şeyler yapınca Allah sana gücenir.»

«Görmüyor, duymuyor...»

«Görür, duyar o... Aman Mustafa, sen sen ol, amcan da olsa saygısızlık yapılmaz ermiş gibi ermişlere. Amanın Mustafa.»

«Peki ana, bilmiyordum, kusura kalma.»

«Öğren,» dedi Zero yumşacık, kocaman gözleri hüzenlenmiş yavaşça merdivenleri tırmandı. Mustafa da gitti am-

casının alt yanına, kaktüs ağılıının dibine oturdu, gözlerini kapatıp kendisini amcasının türküsüne, tıpkı türküyü söyleyen amcası gibi kaptırdı. Amcasının türküsüyle birlikte, onun anlattığı dünyaya gidip geliyor, gidip geliyor, orada bir ömür boyu yaşamışcasına o yerin her ağacını, otunu, çiçeğini, kuşunu, börtünü böceğini, insanını tanıyordu. Amcasının türküsüne öylesine dalmış gitmişti ki, yanına gelip oturan Kuş Memedin farkında bile olamamıştı.

Gözünü açtığıında Memedin şaşırılmış, üzülmüş, daha da çok korkmuş gözleriyle karşılaştı:

«Ne oldu sana Mustafa, şabahtan beridir yanındayım, bağıriyorum çağırıyorum duymuyorsun.»

«Suuus,» dedi Mustafa, «Sus, günahtır. O türkü söylerken hiç ses çıkarılmayacakmış. Suuus! O türkü söylerken ermiş olurmuş.» Başıyla yukardaki daha türküsünü söyleyen amcasını gösterdi. «Suuus, Memet.»

Memet onun yanına büzüldü, birlikte Hasan Ağayı dinlemeğe başladılar. Neden sonradır ki Memet başını kaldırdı:

«Çok güzel,» dedi, «hiç böyle güzel türkü söyleyen bir insan dinlemedim. İnsanı alıp çok uzaklara götürüyor ya, hiç bir şey anlamıyorum dediklerinden, sen anlıyor musun?»

«Anlıyorum,» dedi Mustafa.

«Kimbilir ne güzeldir.»

«Güzeldir,» dedi Mustafa.

«Bana da söyler misin?»

«Söylerim,» dedi Mustafa.

Ötelerden, tâ Akdenizin kıyılarından mor çiçekli topraktan içi ışıkla doldurulmuş apak bukutlar kabararak, şişerek, yükseldikçe büyüyerek yekiniyorlar, kaynaşarak geliyor, köyün, kalenin, dağın üstünden geçip ıslak, arka arkaya yaslanmış mavi dağlara çekilip gidiyorlardı. İkinci üstleri Akdeniz kıyılarından durmadan ak bulutlar kaynaşarak fışkırır, durmadan göğe açar, gölgeleri ovanın, dağın üstüne düşer, karartır bir an, ardından da turuncu, mavi, kırmızı çelik ipiltiler, kıvılcımlar patlardı.

Üstümüzden gelip geçen turnalar, biliyorum gidişiniz nereye, yağmur sonu bulut kokan turnalar, biliyorum gelişiniz nereden. Benden selam söyleyin Van denizine. Onun da üs-

tünde dururdu bir turna. Onun da üstünde salınırdı bir ak bulut. Onun da üstüne ağmıştı bir görkemli dağ. Benden selam söyleyin Van dağlarına. Onun da üstünde açardı bir ak çiçek, yüreğimin üstünde açan çiçeğe benzer. Yüreğimin üstünde açan derde belaya benzer... Onun da üstünde dururdu bir kır at, binicisiz kalmış.

Ve Van gölü çok maviydi. Ve çepeçevre yüksek dağların ortasındaydı. Süphandağı gölün kıyılarından dimdik yükselirdi, bir ak bulut gibi göğe ağmış. Kimi günler göl dibinden aydınlanır, mavi ışıklar fışkırırdı göğe doğru. Sütbeyaz Süphandağı, sütbeyaz sular, topraklar, ağaçlar, otlar maviye keserdi. Bir mavi düş dünyası olurdu Van gölü kıyıları. Güneş bile mavi doğar, karanlıklar bile mavi basardı. Kimi günler de dağların aklığı düşerdi Van gölünün dibine. Van gölü sütbeyaz olurdu, gökyüzü sütbeyaz, kuşlar, insanlar, bulutlar, her şey sütbeyaz... Güneş bile apak doğar, karanlıklar bile apak gelirdi...

Varın gidin turnalar, söyleyin benim dağlarıma. Orada, Van denizinin kıyısında bir kavak bitmiştir, tek başına. Söyleyin o kavağa bu Akdeniz kıyısında kalmış adamı anımsar mı, tek başına kalmış... Elden ayaktan kesilmiş, kolu kanadı kırılmış... Varın gidin turnalar.

O gün akşam olup gün kavuşuncaya kadar Hasan Ağayı dinlediler. Üstlerinden her bulut gölgesi gelip geçtikçe karışdaki mor, keskin kayalıklı dağ kararıyor, arkasından da bir yağmur sonu ışıltısında olduğu gibi turuncu, mavi, kırmızı çelik ipiltisinde kıvılcımlanarak balkıyordu.

«Daha söyleyecek mi? Akşam oldu...»

«Suuus, söyleyecek.»

«Anlatsana bana.»

«Anlatırım.»

Hasan Ağa o gün sabaha kadar türküsünü söyledi. Mustafa da bir yandan Memede anlattı. Hasan Ağa, Van denizi, diyordu, ulu sular. Süphandağı, Ağıdağı, Nemrut dağı, diyordu, ulu dağlar. Binlerce kır at gidiyordu dağlara doğru, Van denizinin üstünden çakarak, gölgeleri mavi sulara düşerek... Bulutlar düşüyordu Van denizine, dağlar düşüyordu. Çangal boynuzlu geyikler... Dağların başındaki dumanlı göl-

lerde kırmızı, mavi alabalıklar yüzüyordu binlerce, kırmızı, mavi ışıkları karlara yansıyarak... Van gölünün mavi karları güneşe, ışığa yansıyarak... Işıklar mavi akıyordu, kuşlar mavi esiyordu, yeller mavi esiyordu... Çiçekler tek mil mavi açıyordu. Göl ağzına kadar çiçekle doluyordu, mavi, ak, dumana batmış çiçekler. Kaval sesleri geliyordu sulardan, kırmızı billur kayalıklardan, yeşil, billur topraklardan... Mavi ışığa vuruyordu, billur kırmızısı toprağa... Orada, sırtını bir kayaya dayamış Abdale Zeyniki kırk gün kırk gece destanını söylüyordu. Dizini toprağa koyup kalktığında onunla birlikte ağaçlar, çiçekler, kurtlar, kuşlar ve bilcümle yaratık ayığa kalkıyordu. İnsanın kadrinin kıymetinin bilindiği yer orasıydı. Kimse kimseyi öldürmüyordu orada. Kimse kimsenin gönlünü kırmıyor, yüreğini incitmiyordu. Kimse kimseyi aşağılamıyordu. Kimin gücü yeterse öbürünü ezmiyordu. Bir kuşun, bir arının, bir kelebeğin kanadına bile dokunulmuyor, bir karıncanın yolu bile kesilmiyordu. Bir dev, bir ejderha, bir kurt, bir kaplan, bir sırtlan bile hiç bir yaratığa dokunmuyordu. Balıklar sularında, kuşlar yuvalarında şakıyorlardı. Seni de göresim geldi ala köpeğim, benden hiç ayrılmazdın, diyordu Hasan Ağa. Seni göresim geldi her bahar karların altından çıkan ak çiçek. Seni de göresim geldi denizin dibinde biten kırmızı gül... Seni de göresim geldi köyün üstünde salınan ak bulut. Seni de göresim geldi Süphandağının doruğunda esen turna. Seni de göresim geldi ağzına kadar çiçekle dolan Esnük yaylası... Seni de göresim geldi, bir diz çökünce kırk gün kırk gece çiçekleri, dağları, suları, arıları, insanları, karıncaları, kuşları konuşturan Ferhat Usta... Seni de göresim geldi üstümüze çöken ak bulut. Yağmur yağınca mis gibi kokan toprak, gün açınca ipileyen kaya...

Turnalar selam söyleyin, şu mor dağların, şu ulu Düldüldağının arkasındaki Van denizine... Şu Düldüldağının ötesindeki...

Burada sıcak, sıcak, sıcak... Yer yanıyor çatır çatır. Gök yanıyor apak olmuş. Mavi yok, mavi yok, mavi yok... Mavi yanmış, kaya yanmış, ağaç yanmış, ot yanmış, çatır çatır... Sıtmadan çocuklar ölüyor. Burada, bu kanlı Çukurovada sıtmadan kimsenin dizi tutmuyor, tutmuyor ki yürü-

sün. Türkü söylemeyi, halay çekmeyi, sevmeyi sevilmeyi unutmşlar. Koklamayı, bir insanı derin derin, insan kokusuyla içlerini doldurmayı unutmşlar. Coşmayı, ağız dolusu gülmeyi, sevinmeyi, ağlamayı unutmşlar. Yanıyor, çatır çatır, mor kayalar kavruluyor, terliyor. Turnalar gidin Van denizine.

Mustafa Memede Hasan Ağanın söylediklerini anlatıyordu. Nerdeyse tan yerleri ışıyacak gün atacaktı. Zero birkaç kere gelmiş çocukları yoklamış, üşümesinler diye de üstlerine bir yamçı örtmüştü. Kendi de, bir tapınma içinde, bedeninin her zerresiyle, kendinden geçmiş Hasan Ağayı dinliyordu.

Mustafa Hasan Ağanın türküsünü çevirirken Memedin uyuduğunu anladı.

«Memet, Memet, uyudun mu?»

Memet ses vermedi. Mustafa bir süre daha amcasını dinledi. Babası bu kadar güzel sesli amcasını hiç dinlemiş miydi acaba? Amcası, bu kadar yakışıklı olan, bu kadar karıncayı bile incitmekten korkan bu adam, bu kıvrıkcık kirpikli, gamzeli yağız kişi başka insanlara da türküsünü söylemiş, onları da büyülemiş miydi?

Zero, onları uyandırdığında öğle oluyordu. Hasan Ağa türküsünü bitirmiş çekmiş gitmişti. Memedin anası da birkaç kere gelmiş, Zero onun çocukları uyandırmasına izin vermemişti.

«Haydiyin yemek hazır, tarhana çorbası var.»

Mustafa tarhana çorbasını duyunca bir:

«Allooooooş,» çekti, arkasından da Memet.

«Haydiyin elinizi, yüzünüzü yuyun.»

Ellerini yüzlerini çarçabuk yıkadılar.

Kalaylı taslarda tüten tarhana çorbası onları sofrada bekliyor, ince bir sarımsak, yağ, nane kokusuyla tütüyordu. Çorbanın üstünü yağ, kırmızı biber, nane örtmüştü.

«Başlayın çocuklar. Acınızdan ölmediniz mi?»

«Öldük,» dedi Mustafa, Konya işi nakışlı tahta kaşığı tarhanaya daldırdı.

Çocuklar aç kurtlar gibi çorbaya saldırıp az bir sürede bitirdiler. Yeniden ağızlarını, yüzlerini nöbetleşe birbirlerine

su dke dke yıkadılar.

Mustafa sofrayı kaldırmakta olan anasına bir şeyler sormak istiyordu ya nasıl soracağını bir türlü bilemiyordu. Sonunda onu durdurur:

«Ana,» dedi, anası ona baktı. «Ana sana bir şey soracağım.»

«Sor...»

«O Van denizinde insanlar birbirlerini hiç öldürmezler mi?»

Zero oğluna şaşırarak baktı.

«Neden öldürmesinler, öldürürler. Üstelik buradan da çok öldürürler.»

«Öyleyse amcam türküsünde neden öyle söylüyor.»

«Amcan insanların öldürmelerini istemiyor da onun için öyle söylüyor.»

«İsterlerse insanlar birbirlerini öldürmezler mi?»

«Öldürmezler.»

«Çok mu mavi Van gölü?»

«Mavi.»

«Güneş de mavi mi doğar?»

«Mavi.»

«Işık da mavi mi balkır?»

«Mavi.»

«Her şey orada mavi mi, kar da mavi mi yağar?»

«Mavi.»

«Dağ da, ova da, her yer de?»

«Kimi günler...»

Memetle Mustafa birden gülmeye başladılar...

«Düldüldağının arkasında, diyor amcam.»

«Ötelerinde...»

«Nerede?»

Zero eliyle doğuyu gösterdi:

«Orada, güneşin doğduğu yanda.»

«Düldüldağı da orada. Sıcak da olmaz mı, hiç mi olmaz?»

«Az olur.»

«Ortalık böyle yanmaz mı?»

«Yanmaz.»

«Alabalıklar mı yüzer dağ başlarındaki göllerde?»

«Alabalıklar yüzer.»

«Çocukları da doğmezlermiş. Aşık Aliyi amcası her gün döğe döğe öldürüyor, Aşık Ali kaçacak buradan, bari oraya kaçsa...»

Zero buna bir yanıt vermedi.

«Ana, Aşık Ali oraya kaçsa olmaz mı?»

«Olmaz.»

«Neden olmaz?»

«Orası çok uzaklarda.»

«Olsun, o da ata biner.»

«Sus be,» diye onu susturdu Zero. «Sersem çocuk, o fıka-ra atı nereden bulacak?»

«Buluruz,» dedi Mustafa.

Anası karşılık vermedi, çocuklar da ayağa kalktılar.

«Nereye gidiyorsunuz?»

«Köyün içine oynamaya.»

«Memetlere uğrayın da anasına bir görünün onun. Çok merak ediyor.»

«Olur, uğrarız.»

Evden çıkıp, yanlarında da kocabaş köpek, kalenin yamacına vurdular. Hasan Ağanın türküsü onları büyülemiş, yeni, bilmedikleri bir düş dünyasına alıp götürmüştü. Bunu bütün çocuklara anlatmak için can atıyorlardı. Onları şu anda nerede bulabilirlerdi, her birisi bir yana dağılmışlardı ya, önce kendileri bir iyice tadını çıkarmalıydılar şu Düldüldağının arkasındaki yerin. Aşık Ali bir duyarsa orasını deli divaneye döner, hemencecik de kardeşini aldığı gibi tüyer.

Yamaçta bir kayanın üstüne yanyana oturup yönlerini Düldüldağına döndüler. Kocabaş köpek de az ilerilerine yatıp başını ayaklarının üstüne koydu, gözlerini de Mustafaya hayran dikti. Düldüldağına gün vurmuş, çırılçıplak dağın pembe moru bol ışıkta buğulanıyor, karlı doruğu yıldız gibi yalp yalp ediyordu.

«Orada, onun arkasında,» dedi Memet. «Aşık Ali gider mi oraya dersin?»

«Gitmez de ne yapar fıka-ra, gitmezse öldürür onu amcası deli Bekir.»

«Öldürür, yazık,» diye boynunu büktü Memet.

«Çok dövüyor,» dedi Mustafa. «Fıkaranın kemiklerini kırıyor. Gece gündüz de çalıştırıyor. O evde her işi Aşık Aliyle kardaşı yapıyor.»

«Atlara yem veriyor.»

«İnekleri güdüyor.»

«Çift sürüyor.»

«Ekin biçiyor.»

«Tek başına döğen sürüyor, sırtında taş taşıyor, çocuk bezi yıkıyor, ırmaktan su getiriyor, sonra da deli Bekir onu döve döve öldürüyor.»

İkisinin de gözleri doldu. Bir de türkü söylüyordu Aşık Ali, yumulup yumruk kadar kalarak, üstüne şu koskoca Çukurovada, Toros dağlarında türkü söyleyen yoktu.

«Gider mi?» diye sordu Memet.

«Dinlerse türküyü gider.»

«Uzak değil mi?»

«At bulursak gider.»

«Atı da nereden bulacağız?»

«Belki buluruz.» dedi Mustafa. «Belki de bir tay bulur, büyütürüz.»

«Büyütürüz,» dedi Memet, «büyütürüz tayı ya türküyü nasıl dinletiriz Aşık Aliye? O bir dinlese, hepimizden iyi anlar. Hasan Ağa ne söylüyor, bir iyice anlar da söyler bize.»

«Amcam var ya, ben onu biliyorum; o, daha çok türkü söyleyecek. Türkü söylemezse ölür o. Çok sıkıştı fıkara, elinden hiç bir şey gelmiyor. Evin içinde öyle sersem gibi doluşup durmadan da Süllüye bağırıp çağırıyor. Süllü dedi ki bir gün bana, ne atım var, ne bir şey, bir de bu adam her gün sövüyor bana, ben de, bir öğle üstü çıkacağım şu kaleye atacağım kendimi aşağıya. Bakacak bir atım olsaydı yaşardım o zaman, istediği kadar sövsün bana Hasan Ağa. Atı olmayan bir adam niçin yaşamalı bu dünyada ki...»

Memet gözlerini doğuya dikti, ışık içinde tüten pembe mor Düldüle baktı, koyaklarına gölgeler inmişti:

«Tam bu dağın arkasında mı orası acaba, yoksa daha mı uzakta?»

«Tam bu dağın dibinde.»

«O zaman kurtuldu Aşık Ali, buradan oraya yaya da gi-

dilir.»

Mustafa öfkeleni, sert bir sesle:

«Buradan oraya yaya gidilemez,» dedi. «İlle de at gerek.»

Memet uysal, boyun eğdi. Oturdukları yerden kalktılar, akşam oluyor, kekikler, öteki kurumuş otlar parlayıp dinen yelle kokuyor, ardından da sönüyordu. Köye yollandılar.

Köye girerlerken biribirlerinden ayrıldılar.

«Aşık Aliye bir şey söyleme.»

«Olur,» dedi Memet.

Eve yeni bir adam gelmiş, sedire bağdaş kurmuş oturmuştu. Kapkara pos bıyıklarının altında kalın dudakları kırmızıydı. Uzun parmaklı elinde kalın bir kehrübar ağızlık tutuyor, ağızlığı da sık sık ağızına götürerek yöreye dumanlar savuruyordu. Sol elindeki büyük taneli gene kehrübardan tesbihini şakırdatıyordu. Kendine güvenli bir hali vardı. Lacivert şalvar, ceket, yelek giymiş, yeleşinin üstüne saatinin altın kordonunu sarkıtmıştı. Çizmeleri oda kapısının dışında duruyordu. Körüklü, yumşak deriden bir çizmeydi bu. Tek düze bir sesle konuşuyordu.

Onu Maraştan Zülfikarlı Beyleri göndermişti.

Zülfikarlı Beyi Selim Bey çok öfkelenmişti bu işe. Nasıl bir iş ola ki bu iş, koskocaman bir Çukurova Ağasını, bir Kürt Beyini bir yanaşma öldüre de kimse onun üstüne gitmeye? Selim Bey demişti ki, bugün İsmail Ağayı bir yanaşma, bir köpek öldürür elini kolunu sallaya sallaya gezer, yarın da seni, onu örnek alarak başka kanı ciğeri on para etmez bir köpek öldürür. Ol sebepten bu Salman kâfiri, yanaşmalar daha hepimizi öldürmeden ortadan kaldırılmalıdır. Selim Bey, bir de Zaloğlu Musa Beyle o İskender dedikleri boklu tilkiye çok öfkelenmişti. İki de gelmişler bu kutsal Bey ocağına yalan söylemişlerdi, bir tanesi yüz yirmi beş altın, ötekisi de on altınla otuz yedi mermili bir filinta için... Selim Bey atlı göndermiş ikisini çağirtmiş yüzlerine tükürmüş, «geri götürün, aldıklarınızı İsmail Ağanın dul hatununa,» diye var gücüyle bağirmiş, bağirtisından yer gök zangır zangır titremişti.

«Daha gelmediler mi onlar. Zero Hatunun ellerini bıra-

kıp ayaklarını, ayaklarını bırakıp ellerini öpmediler mi? Vay köpekler vay! Ben, yakında şu Salmanın işini bitirince, geriye dönerken onları da kulaklarından tutup Selim Beye götüreceğim. Benim adımlı sorarsanız eğer, bana da Maraşta Altıparmak Cafer derler. On dokuz savaşa katıldım. Savaşmadığım cephe, öldürmediğim düşman kalmadı. Bir tek Sarıkamışta Allahüekber dağlarında yenildik. O İskender de gelmiş buraya, Sarıkamışta kırılan doksan bin kişiden kurtulan on kişiden birisi de benim, demiş.»

Altıparmak Cafer tesbihini bir yana, ağızlığını bir yana koyarak ayağa fırladı:

«Yalan, yalan, yalan,» diye kollarını kartal kanadı gibi iki yana açarak bağırdı. «Yalan, Sarıkamışta, Allahüekber dağlarında on kişi değil biz yüz kişi kurtulduk, bu yüz kişinin içinde de, tanımaz mıyım ben onu, o kel İskenderi, bir de kendisine çift boynuzlu diyormuş, inşallah boynuzu yüze çıkar, yoktu. Aramızda o yoktu. Ben onu köpek savaşında bir gördüm, bir yitirdim. Koskocaman, şu sizin kapınızdaki köpek kadar bir köpeğin ölüsünü arka bacağından tutmuş sürüyordu. Hiç köpek arka bacağından sürüklenir mi, köpek sürüklemesini bilmeyen bir insan ~~nasil~~ olur da adını değiştirip İskenderül Zülkarneynin adını alır? İşte bunları, bunların taburunu buraya düşmanla savaşsınlar, diye değil, köpeklerle savaşsınlar, diye getirmişlerdi. Yalan, yalan, kel İskenderin oturduğu kalktığı, yediği içtiği, ağladığı güldüğü, konuştuğu, aldığı hava hepsi yalan, yalan, yalaaaan!»

Öfkeyle soluyarak yerine oturdu, tesbihini alıp şakırdattı, ağızlığını kaptı, tabakasından özenle sarılmış kalın bir sigara çıkarıp taktı, kavı oflayıp puflayarak çakmaktaşının üstüne koyup çakmağa başladı. Kav şaşılacak bir çabuklukla alıştı, odaya çok hoş bir koku yayıldı. Altıparmak Cafer bir yandan derin derin sigarasını çekip yöreyi dumana boğuyor, bir yandan da tesbihini şakırdatıyor, konuşuyordu.

Bütün orman karın altında kalmıştı. Çok yüksek birkaç ağacın, ancak doruk dalları gözüküyordu. Ordu işte bu ormanın üstünde donmuştu. Bu uçsuz bucaksız ormanın... Bahar gelip karlar eriyince de ölümler, top arabaları, atlar, karılar ağaçların üstlerinde kalmışlardı. Büyük yellerde kimi

zaman bir at, bir insan, bir top dallardan yere olgun meyveler gibi dökülüyorlardı. Dünyanın bütün yırtıcı kuşları ormanın üstündeydi. Dünyanın bütün köpekleri sürülerle ormanı doldurmuşlardı. Ağaçlardan bir at, bir katır, bir insan düşmeye görsün, yüzlerce aç köpek birden saldırıyor, ağaçtan düşen ölüden bir anda ak kemiklerden başka hiç bir şey kalmıyordu. Ölü bitince de köpekler birbirlerine düşüyor, birbirlerini parçalıyorlardı. Bir yandan hayırsever kadınlı erkekli, yaşlı genç, köylüler oldukları yere ölüleri gömmeğe uğraşırken, bir yandan da ölüleri köpeklerin ağzından kurtarmağa çalışıyorlardı. Sonunda da köpeklerle başa çıkamayıp ordunun kalıntılarına, kaçaklarına başvurular. Kaçaklar, köylülerin bu insanlık çağrısına dayanamayıp kalıntılara katıldılar. İşte bundan sonra da köpeklerle askerler arasında büyük bir savaştır başladı. Köpekler bu dalların üstündeki kismetlerinden vazgeçmiyorlar, düşmelerini binlerce göz havada bekliyorlar, insanlar da ölülerini gömmek istiyorlardı. İşte çift boynuzlu Topal İskenderin kahramanlığı, Altıparmak Cafere göre buradandır. Sonra sıcaklar çöküp de ölüler kokunca insanlar savaş alanını, çok yazık, çok yazık ki köpeklere bıraktılar. Bir lokma için savaşan köpekler açlıktan öylesine korkunç hale gelmişlerdi ki, bir seferinde Borlu Onbaşı belindeki üç bombanın üçünü de çıkarıp dallardan düşen bir ölüye saldıran köpek sürüsünün ortasına atmış, köpeklerin yarıdan çoğunu öldürüp, bir kısmını da yaralamış, köpeklerse hiç bir şey olmamış gibi saldırılarını sürdürmüşlerdi.

Altıparmak Cafer sabah oluncaya kadar oturduğu yerden hiç kalkmadan gürül gürül konuştu. Kendisinin, ne kadar namuslu, doğru, yakışıklı, yalansız dolansız, çatal yürekli bir adam olduğunu, altı karısını, kadınların her birisinin huyunu suyunu, zenginliğini, bağlarını hahçelerini, yıldı yıldı atlarını, sürü sürü koyunlarını anlattı. Güzel konuşuyordu. Kimi zaman güldürdü dinleyenleri. kimisinde de ağlattı. Onun hiç bir şeye gereksinmesi yoktu, salt Zülfikarlı Beyi Salmanı öldür dediği için öldürecekti.

«Ben de bir Bey soyu olduğumdan, Beylerin öldürülmeleri görenek olmasın diye o köpeği öldüreceğim. Sarıkamış-

ta savaş alanını salt kokudan başımız döndüğü için köpeklerle bıraktık. Neredeyse köpekler dirilerimizi de yiyeceklerdi, alışmışlardı. Şimdi de Salman gibisiler Beyleri öldürür de, hiç bir şey olmazsa, ortada da zart zart gezerlerse, biz onların ellerinden ne Ağa alabiliriz bir daha, ne de Bey. İşte Zero Hatun, ben sizden Salmanı öldürmem için izin istiyorum.»

Zero keyiflice güldü, gülerken inci gibi düzgün ak dişleri ışıldıdı:

«Buyur Cafer Bey kardeşim, izin senin, yarından tezi yok, hemen öldür şu kâfiri.»

«Sen güldün Zero Hatun.»

«Güldüm Cafer Bey...»

«Sen benim Salmanı öldüreceğime inanmıyorsun.»

«Neden inanmayım Cafer Bey, ben seni tanımıyorum ki inanmayım. İnşallah öldürürsün.»

«Öldüreceğim Zero Hatun, yeter ki izin.»

«İzin senin Cafer Bey.»

«Ben senden para pul istemiyorum.»

«Sağolasın Cafer Bey.»

«Ben senden bir nişan istiyorum. Öyle bir nişan istiyorum ki, herkes bu işte sizin izninizin olduğunu bilsin. Zülfükarlı Beyi Selim Beye de göstereceğim o nişanı.»

Zero Hatun, bu nişanın altından ne çıkacağını merakla bekliyordu. Bu Altıparmak Caferi hiç gözü tutmamıştı. Üstündeki giyitler, ona hiç uymuyordu, ne haline, ne de tavrına. Belliydi ki ömründe böyle giyitleri hiç bir zaman giymemişti. Ağızlığı tutuşu, tesbihi çekişi, yemek yemesi, oturması kalkması, çizmelerini çıkarışı da iğretiydi. O, her şeyi, bu konuşmaları bile bugün için hazırlamıştı.

Altıparmak yutkundu, öksürdü, birkaç kez üstüste bıyıklarını sıvazladı, onu bile beceremedi. Ağalar Beyler gibi sıvazlamağa çalışıyor, eli bir türlü bu işi onlar gibi yapamıyordu.

«Ben sizden hiç bir şey istemiyorum, salt İsmail Ağanın altın saatini kösteğiyle birlikte istiyorum.»

Gözlerini Zeronun gözlerinin içine dikmiş yalvararak bakıyordu.

Zero Hatun sertleşerek:

«Salmanın yaşaması ya da öldürülmesi bundan sonra benim ilgilendirmiyor.»

«Ne dedin, ne dedin Hatun?» Altıparmak Cafer şaşkınlık içinde kalmıştı. «Ne dedin, ne dedin?»

«Salman gibi bir insan ha ölmüş, ha yaşamış benim için hiç bir kıymeti yok.»

«Yani sen onu öldürtmek istemiyor musun?»

«İstemiyorum.»

«Yazık, yazık, bir saat için onu öldürecek tek kişiyi yüz geri ediyorsun, çok yazık. Ama sen bilmiyorsun ki Salman bundan sonra seni öldürecek.»

«Varsın öldürsün. Bundan sonra yaşamışık ki neye yarar.»

«Bütün bu dağlar biliyor, diyormuş ki Salman, gözleri dışarı pörtlemiş öfkeden, ben onu, o Zero Hatunu parça parça edip kanını içeceğim, babamı bana o öldürttü.»

«Parça parça etsin beni.»

Altıparmak Cafer ayakta bir süre düşündü kaldı, kollarını kapadı açtı, açtı kapadı. Söyleyecek söz bulamıyordu. Mustafanın bir çift ayakkabısı ilişti gözlerine, o anda da yüzü ışıldı, umutlandı.

«Bu saat senin için çok değerli öyle mi?»

«Çok değerli.»

«Oğlundan da mı değerli.»

«Oğlumdan da...»

«Ama sen bilmiyor musun ki Salman bu bir ay içinde oğlunu öldürecek?»

«Varsın öldürsün, onun küçük kardeşi değil mi?»

Zero Hatun gittikçe öfkeleniyor, iğreniyordu. İçine de bir tuhaf bir korku düşmüştü.

«Demek bir altın saat senden de, oğlundan da, sülalenizden de değerli?»

«Değerli.»

Zero Hatun dimdik durmuş onun çıkmasını bekliyor, sarsırsızlanıyordu.

«Ne biçim insanlarsınız siz bre Hatun, sizi bir türlü anlamadım gitti. Topal İskendere, Zaloğluna avuç avuç altın

serpersiniz, o yalancılara, o köpek savaşçılara, karşınıza adama benzer bir adam çıkar düşmanınızı öldürecek, onu da kapınızdan kovarsınız.»

Başını bir o yana, bir bu yana döndürüyor, «bu ne biçim iştir hey Allahım,» diyordu.

Zero Hatun patladı patlayacaktı. Bunu anlayan Altıparmak Cafer aceleyle:

«Gidiyorum, işte gidiyorum Hatun, siz bilirsiniz,» dedi merdivenlere yürüdü.

Merdiveni inerken:

«Süllü, atımı çek,» diye bağırdı.

Süllü onun atını çoktan çekmiş avlu kapısında bekliyordu.

Cafer ata binerken:

«Bir saatçik istedik onlardan, ötekiler gibi ne altın, ne filinta, ne de para istedik. Yakında Mustafa Ağanın kellesini şu kapıda asılı göreceksiniz,» diye söyleniyordu. «Bir saat için bir oğul, vay vicdansız kocakarı vay!»

Süllü:

«Defol,» diye bağırdı, «defol, alçak köpek... Kimden aldın bu atı, bu giyitleri, bu çizmeyi, bu şapkayı, kimden aldın eey Altıparmak, saati alıp kime götürecektin, kim istedi senden İsmail Ağanın altın saatini, biz bilmiyor muyuz? Çakaloğluna selam söyle, bu ev batacak ama, onun gibi at hırsızları İsmail Ağanın saatini takamayacak. Haydi git de atını, giyitlerini, çizmesini ona geri ver. Defol!»

Altıparmak Cafer atını doldurdu, arkasına bakmadan köyün içinden yel gibi çıkıp gitti.

O gitti, ardından da hemen Zübeyir bitti kapıda.. Sırtına yepyeni sırmalı bir Maraş abası geçirmiş, altına da nar kabuğuyla boyanmış, kırmızıya kaçan bir kahverengi yün şalvar çekmişti. Dizleme çorabıysa nakışlıydı. Ayaklarındaki kırmızı postal halis Maraşlı Ökkeş Usta işiydi. Çizgili manıs mintanına kırmızı bir kırvat takmış, göğsünden de kalabalık bir köstek sarkıtmıştı. İri yar1, büyük öküz gözlü, yoluk kaşlı, dar alınlı, saçları tam kaşlarının üstünde bitmiş kırmızı, diken diken saçlı birisiydi. Kapıda durmuş kalmış Süllüye:

«Benim adım Zübeyir,» dedi, «ben İsmail Ağamın memleketten akrabası olurum. Dedim ki bu ne haldir yahu, bizimkileri Çukurovada sıkıştırmışlar, varayım gideyim de dertlerine derman, ellerine ferman olayım. İşte geldim.»

Süllü kapıyı açtı:

«Buyur Zübeyir Ağa,» dedi, «Zero Hatun yukarda...»

Zübeyir avlu kapısından içeriye girer girmez hemen konağın merdivenlerine atıldı, yukarı çıkınca da eğilip sofanın tahtalarını, üç kere öptü, arkasından da kalkıp ağlamağa, çırpınmağa başladı. Zero konuk odasının kapısında durmuş bu ağlayıp sızlayan, çırpınan tuhaf, karga burunlu, kızıl saçlı adama bakıyordu.

«Öldü İsmail Ağam, yıkıldı ocağımızın ortadireği, aaah, aaah Zero Hatun, aaah! Burası memleket olsaydı, şimdi ben bu köyü yakmaz mıydım, bu insanların hepsini şu ırmağa dökmez miydim, şu kaleyi sökmez miydim, aaah, aaah, İsmail Ağam aaah, hiç mi adam kalmadı bizde de onu öldüren daha yaşıyor dünyada? Onun kolu kesilmemiş, gözleri cyulmamış, dilleri koparılmamış, yüreği yerinden çıkarılmamış... Hiç mi insana benzer, yiğide benzer bir insan kalmadı soyumuzda Zero Hatun? Zero Hatun, sana söylüyorum!»

Adam oraya diz çökmüş, yarı Kürtçe yarı Türkçe konuşuyor, kimi kez de bir tuhaf ağıt parçaları söylüyordu hangi dilden olduğu belli olmayan. Zero sonunda dayanamadı, Zübeyiri elinden tutup kaldırdı, bir çocuğa seslenir, azarlar gibi:

«Sus ağlama kardaş,» dedi, abasının omzundan tutup onu kaldırdı, konuk odasına götürdü. Bu sırada Hasan Ağa, Sefer, Pero, Hacer de gelmişler, bu tuhaf adama bakıyorlardı. Zübeyir sedire oturur oturmaz:

«Benim adım Zübeyir, memleketten akraba oluruz. İşte ben geldim artık.»

Zero:

«Hoş geldin.»

Hasan Ağa biraz alaylı:

«Vay Zübeyir Ağa, hoş gelmiş, safalar getirmişsin. Bizi derecesiz memnun kıldın.»

Onun bu açık açık alayını Zübeyir farketmemelik ede-

mezdi ya aldırmadı.

«Ben geldim,» diye yineledi, «ben geldim ki ocağımızın öcünü alayım. Ben geldim ki o yılan bir daha bu yeryüzünde yaşamasın. İsmail Ağa öleli bir hayli zaman oldu, bu insan bu kadar zaman nasıl, nasıl yaşar, bunu bilmek isterim bir akraba olarak? Hiç mi insan çıkıp da İsmail Ağanın kanı yerde bu kadar zaman kalamaz, diyemedi aranızdan? Bu köyde de mi insan tükenmiş? Bunlar Türkmenmiş, oysa Türkmen yiğit olur derlermiş. O kanlı elini kolunu sallaya sallaya köye geliyor da şu Mustafa çocuktan başka onun üstüne yürüyen çıkmıyor. Bin kişinin içinden gelip geçiyor. İşte ben geldim. İyi ki geldim.»

Hasan Ağa gülerek gene tepeden, alaylı:

«Hoş geldin, ocağımıza şeref verdin akrabamız.»

Zübeyir gene onun alayını anlamamazlığa vurdu. İçinden de Hasan Ağaya, bu meymenetsiz kişiye öfkesi artıyordu ya, içine atıyordu. Alacağı olsundu o karınca ezmez Hasanın.

«İyi ki geldin,» dedi Zero. «Anlat bakalım Zübeyir kardeş, biz seninle nasıl akraba oluyor muyuz?»

Zübeyir bütün sülalesini sayıp dökmeğe başladı. Dedesi İsmail Ağanın dedesinin dayısı oğlu olurmuş, bunu tanıklamak için saatlerce çırpındı. Sayısız kadın, sayısız erkek, sayısız at adı saydı döktü. Ne Hasan Ağa, ne de Zero bu adlardan hiç birisini bilmiyorlardı. Memlekette onların öyle dostları da olmamıştı hiç bir zaman. Zübeyir bir de uzun uzun, güzel gür sesiyle bir soy kütüğü destanı söyledi. Bu destanda önce dedeleri Kafdağındaki devle döğüşüyor, sonra İran Şahını, Arap Emirlerini altediyor, sonra onun oğlu geçiyordu yerine. Oğlunun altın üzengili atları vardı. Bütün Van denizi kıyılarındaki aşiretleri buyruğu altına alıyor, Arap Emirleri gibi yüceliyordu. Şu kudurmuş Van denizinde de ilk gemiyi oynatan oydu. Trabzondan, Erzurumdan kereste, gemi ustaları getirtmiş ilk gemiyi o salmıştı Van denizine. Sonra atlar yetiştirmişti Van gölü kıyılarında padişahlara, emirlere layık. Sonra dengbejleri çağırmıştı sarayına. Şahinler, doğanlar, büyük, soylu atmacalar göndermişti İran Şahı ona. O, ölünce de oğlu geçmişti yerine. Oğlu da,

kendini Osmanlıya bağlamış, Osmanlı Padişahlarının gönlünü hoş edebilmek için, onlara o da, alıcı kuşlar göndermişti ki, her birisi göklerden kuşları, bıldırcınları, üveyikleri toplayan... Onun oğlu da yüce bir avcıydı. Esrük dağına İran Şahını, Osmanlı Padişahını ava çağırmış, geyik, sığır etinden Osmanlı, İran ülkelerinin askerleri doymuşlardı. En son Emir, bu Zübeyirin öz bir dedesi olurdu, İsmail Ağanın da dedesi olurdu, işte bu Emir yirmi sekiz direkli, her direği altın, inci, sedef, gümüş kakma büyük bir çadır, yani otağ yaptırmıştı ki; Süphandağının yamacında kurulu bu çadırı görmeğe İrandan, Turandan, Arabistandan ve hem de Frenjistandan görmeğe soylu kişiler geliyorlar, bu çadır sarayı, yani içi som ipekle, ipek halılar, ipek kilimlerle döşenmiş bu otağı gezerek, parmakları ağızlarında, şaşarak donup kalıyorlardı. İşte bu soyun son çocukları İsmail, işte Zübeyir ve işte onlardan sonra da Mustafa... Mustafa bu ulu soyun son çiçeği, son çiçeğinin son kokusuydu.

«İşte ben geldim artık,» diye destanını, derin derin soluklanarak bitirdi Zübeyir, «işte ben geldim ocağımıza. Bundan böyle bu ocağa artık hiç bir keder düşmeyecek, hastalık sayrılık, fıkarcılık bu ocağın kapısından içeriye girmeyecek. Bir kişi dönüp de artık bu ocağa yan bakamayacak. O Salman mı ne, bundan böyle dağlarda dolaşamayacak. İşte ben geldim ocağımıza, yiğitsiz, başsız kalmış ocağımıza. İsmail Ağa, o Ağa değil, Beydir Bey, soylu dedelerinden kalan bir altın kemerle geldi. Tavla tavla atları, çiftlikleri, fabrikaları, sürüleri oldu. Bizim hiç bir şeyimiz yok ya, her şeyimiz olacak... İşte ben geldim ocağımıza, ortadireksiz kalmış evimize. O incili altın kemer büyülyüdü. O incili altın kemer ocağımızın bereketiydi. O altın kemer, bu ocağa dedemizin dedesi tarafından getirildi. Onun da dedesinin dedesi tarafından. O kemer hangi ocağa girmişse o ocak altına garkolmuştu. Onun için biz bu altın kemeri hiç bir zaman ocağımızdan dışarıya çıkarmamışızdır. İsmail Ağa bu kemeri bir ara Haşmet Beye verdi, verir vermez de Haşmet Beyin ocağında ne varsa altın oldu. Bahçesindeki ağaçlar bile altına kesti, ağaçların yaprakları bile altın açtı. Ondan sonra ne oldu, ne mi oldu, İsmail Ağa çok fakir düştü, siz bilir

misiniz bilmem, söylemesi ayıp değil, İsmail Ağa kardeşi Hasanla kök söktü yıllarca, az daha kök sökmekten beli kırılıyordu. Sonra ne oldu, kök sökmeğe dayanamadı, bir gün kök söktüğü kazmayı, baltayı bir yana bırakıp o öfkeyle Haşmet Beye gitti, ver kemerimi Haşmet, benim ocağım söndü kemersizlikten dolayı. Ötekidir, Haşmettir vermedi kemeri. İsmail Beydir, İsmail Ağa değil, Beydir, çok kızdı, onu boynundan yakaladı, ya canını, ya kemeri, dedi. Haşmettir, İsmail Beye kemeri vermedi. İsmail Beydir, onu boynundan tutmuş kayalığın başına çekti götürdü, orada da yalvardı Haşmet Beye. Ya canını, ya kemeri... Ben bu kök sökmeğe daha dayanamayacağım, kemerimi ver. Haşmettir, canımı al da kemerimi alma... İsmail Beydir, hem canını alacağım, hem de kemeri, diye bağırdı...»

Zero, Hasan, Mustafa, Sefer, Süllü, oraya gelmiş konuklar, evdeki öteki kişiler önce bıyık altından, ardından da açık açık gülmeğe başladılar. Kesmeden anlatmakta olan Zübeyir de bir ara şaşkın şaşkın onların gülmelerine katıldı. Arkadan da vazgeçip anlatmasını sürdürdü. Varsın gülsünlerdi, ne vardı ki...

«Canımı alma, vereyim kemeri. İsmail Beydir bırakmadı onun boynunu, konağa sürükledi, hazinesine götürdü ki amcam oğlu İsmail Bey ne görsün, hazinenin içi altın, elmas, yakut, zebercet, inciyle ağzına kadar dolmuş. Amcam oğlu İsmail işte oracıkta Haşmet Beyi boğuverdi, hem kemeri aldı, hem de hazineyi kırk katıra yükleyip sarayına getirdi. İşte ben geldim, siz hiç korkmayın, ne Salman, ne kimse, ne Arif Saim Bey, ne de Kurdoğlu, ne de öteki Adana Beyleri, hiç kimse bu eve, ocağa artık yan bakamazlar. Siz bana hazinenin yerini gösterin yeter... Ben bu kendi ocağımızı da, kendi hazinemizi de bekleyeceğiz.»

Ötekiler durmadan gülüyor, Zübeyirse onların bu gülmelerine bir anlam veremiyor, kendi de onlara bir süre katılıp gülüyor, sonra da gülmekten vazgeçip kendi başına somurtuyordu.

Sonunda:

«İşte ben geldim, gülün, eğlenin. Bundan böyle aslanlar, kaplanlar, padişahlar bu evin kıyısına gelemez, yan baka-

mazlar. Bu ocak bizim baba ocağımızdır. Hazinesini de biz bekleriz, Mustafasını, Zerosunu da...»

Ayağa kalktı:

«Oooof, yorulmuşum,» diye gerindi, omuz kemikleri çatırdadı. Geniş odanın içinde bir baştan bir başa volta atmağa başladı, odada kimse yokmuş gibi. Bir süre böyle gidip gelerek kendi kendine konuştu. Odanın ortasında durdu, elini çenesine verdi düşündü. «evet,» diyerek Zeroya döndü:

«Amcam oğlunun gül yüzlü Hatunu,» dedi, «emir ver de su getirsinler de ayaklarımı yıkayım.» Sesi buyurucuydu.

Zero, Hacere bir işaret çaktı, Hacer hemen gidip ibriği leğeni, havluyu, kokulu sabunları aldı getirdi. Zübeyir leğenin önüne oturup yepyeni kırmızı postalını ayağından çıkardı. Çıkarır çıkarmaz da odayı burun kemiklerini kıran bir koku kapladı, öteki alışkındı hiç aldırmadı. Hacer döktü, o ayaklarını kokulu sabunlarla bir güzelce yıkadı.

«Bana yeni çoraplar,» diye gürlledi.

«Pero, sandıktan çoraplar getir.»

Pero hemen koştu.

Zübeyir geldi sedire kurulduktan sonra:

«Herhalde,» dedi, «amcamız oğlu İsmail Beyin Hatunu bize bugün, onurumuza bir koyun kesecektir.»

«Başüstüne Zübeyir Bey.»

Sefer, Hasan Ağa Zero Hatunun bu adama karşı davranışını bir türlü anlamıyor, susuyorlardı. Sefer Zübeyiri çok yakından tanıyordu. Çukurovaya çocuk gelmiş, bir köyde, bir evde mekan tutup oturmamış, sırasına göre, aklına nasıl emişse bir evde bir ay, iki, üç ay, en çok da bir yıl ancak kalabilmiş, çoğunda da hakkını bile almadan çalıştığı yerden kaçmış yitkilere karışmış, bir, birkaç yıl sonra da ortaya çıkıp hiç bir şey olmamış gibi kaçtığı eve dönmüş, kaldığı yerden işe koyulmuştu. Her gittiği evde, her yanaşma durduğu yerde de kendisine yeni bir ana baba, yeni kardeşler uyduyor, soyunun ilginç macerasını da her yerde ayrı bir macera yapıyor, sayıp döküyordu. Zeronun da, Hasan Ağanın da, Seferin de durmadan kulağına geliyordu, son olarak da İsmail Ağa öldükten sonra da onun ocağına sahip çıkmış, onların da maceralarını, İsmail Ağanın ölümüne ağıt yakıp ağ-

layarak, köy köy dolaşarak anlatmağa başlamıştı. Koynundan ipekli bir mendil çıkarıyor, İsmail Ağanın karısı olan kızkardeşi Zeronun bu mendili ona armağan eylediğini söyleyerek ağıtlar yakıyordu. Başka başka yerlerde de bu ipekli mendili gönderen sevgilisinin Van dağlarından kendisine geleceğini yayıyordu. Sevgilisinden söz ederken de cebinden ucu yanmış bir mektup çıkarıyordu. Nereye giderse gitsin, ne anlattırsa anlatsın herkesi de anlattıklarına inandırıyordu.

Akraba Zübeyir eve kendi eviymiş gibi yerleşti. Her istediğini pişirtiyor, Zeroya, herkese, Hasan Ağaya bağıırıp çağırarak buyuruyor, köye çıkıyor, önüne gelene işte ben geldim, batmış ocağıma sahip çıktım, diyor, dedim ki bizim konakta yiğenim Mustafaya, dedim ki amcam oğlu karınca ezmez Hasan Ağaya, dedim ki onlara, öyle Salman gibi bir köpeğe, koca İsmail Ağa öldürttürülür mü, haydi öldürttünüz koskocaman adamı, o Salman dedikleri bok sineği bir günden fazla o dağda yaşatılır mı, işte ben geldim, Salman değil Salmanın feriştaı yan bakabilir mi ocağımıza, gelsin bakalım, işte ben geldim, diyor, saatlerce kendi macerasını, soyunun, ocağının macerasını anlatıyor, anlatıyor bitiremiyor. Köylüler, yaşlı, genç, kadın erkek, çocuk ağzından ne çıkarsa ona inanıyorlardı. İsmail Ağayı, Zeroyu, onun bilmedikleri şanlı soyunu da Zübeyirden ezber ediyorlardı. Zübeyir geldi geleli köylülerin konaktakilere tavrı değişmiş, bambaşka olmuştu. Zero önlerinden geçerken artık eskisi gibi ona bir kadın gözüyle bakmıyorlar, bir hükümet adamına, bir Türkmen Beyine nasıl davranırlarsa ona öyle davranıyorlar, o konuşurken, bir yerlerden geçerken hemen ayağa kalkıp el pençe divan duruyorlardı. Zero da köylülerdeki bu değişikliğe şaşıyordu. Bilseydi ki, Zübeyir onu çoktan Kafdağı eşkiyalarının sultanının kızı ilan etmişti, o zaman böyle bir değişikliğe şaşmak değil, köylünün ona gösterdiği saygıyı az bile bulurdu. Zübeyir kendisini de namlı bir eşkiya olarak takdim ediyordu ama, o Bey soyuydu. Bey soyları da öyle ellerinde tüfek dağlarda eşkiyalık yapmazlardı.

Zübeyirin bir süre de eşkiyalara katılıp onlarla Toroslarda gezdiği doğrudu. Eşkiya Deli Dursunun çetesine katılmış, onlarla da tam bir yıl dağda gezmişti. Bu bir yıl bo-

yunca da tüfeğini omzundan indirip bir sıçana bile ateş etmemişti. Onlara da türlü maceralar uydurmuştu. Düşmanlarıyla Urfa çöllerinde tek başına günlerce, son kurşunu da bitinceye kadar çarpışmış, son kurşunu bitince de, elindeki kız gibi Alaman filintasını kayalara çarpıp ver elini Toros dağları demiş, talih bu ya, sonunda da gelmiş bu kahraman çeteyi bulmuştu. Artık düşmanları Osmanlı Padişahı da olsalar gelip onu burada bulamazlar, bulsalar da bu yiğitler yiğidi çetebaşının elinden alamazlardı.

Zübeyir köyde, ağzına hayran bakan, onu ulu bir destancı esrikliği içinde dinleyen, ne söylerse inanan insanlar bulunca azıttıkça azıtmış, bir gün de ağzından Zero Hatunun, evlenmek için onu konağa çağırdığını kaçırmış, sonra da soylu ocağının kapalı kalması gereken böyle bir gizini açıkladığı için köpekler gibi pişman olmuştu. «Evleneceğim,» diyordu, «mecburen evleneceğiz Zero Hatunla. Öyle soylu, Kafdağı Sultanının kızı, İsmail Ağanın yatağına akrabalarından başka kimseyi alamaz. Bizim Kafdağında ve hem de Van gölünde töredir, öylesi kadınları öldürürler. İşte ben bunun için geldim. İşte ben ocağımızın hazinelerini beklemeğe geldim. Salman nedir ki, bir öksüz çocuk, onu öldürmeğe değmez ki... İsmail Ağanın da sevgili oğlu, onu da kurtarmağa, gittiği bu kötü yoldan onu çevirmeğe geldim. Bir de bu köyü cennet eylemeğe geldim. Birkaç yıl içinde bu köyü cennet eyleyeceğim. Zero Hatunla evlenirken de kırk gün kırk gece sürecek toy düğünümüz.»

«Hey bre Zero... Böyle miymiş bu dünya Zero?»

«İsmail Ağa senin için kendisine deli divane tutulmuş Dal Eminenin yüzüne bile hakmamıştı.»

«Sen unuttun gittin Kürt İsmaili.»

«İsmail öldü öleli...»

«O kapandı evine...»

«Çıkmıyor insan içine.»

«Bakmıyor insan yüzüne.»

«Dal Emine demişler ona.»

«Kanlı yaşlar döküyor dünü gün.»

«İsmail Ağa öldü, o da öldü.»

«İsmail Ağa toprakta ölü.»

«O, evinde...»

«Yaşamıyor.»

«Ya sen Zero, ya sen?»

«Kalksa da görse bu halleri koca Kürt İsmail...»

«Akrabasıymış Zübeyir...»

«Kim demiş onu?»

«Kim görmüş, kim?»

Zero Hatunun Zübeyirle evleneceği haberi bir anda bütün köyü dolaştığı gibi yakın köylerde, kasabada da duyuldu. Vay be, bakındı hele şu kadın milletine, adamın ölüsü daha mezarında soğumadan... Bu işten Hasan Ağanın, Mustafanın, Süllünün, Seferin, evdeki herkesin haberi olmuş, bir Zeroya olanı biteni anlatmak yürekliliğini kimse gösterememişti. Zero bir şeyler seziniyor, köyde kendi üstüne bir şeylerin dolaştığını anlıyor, ama neyin ne olduğunu bir türlü çıkaramıyordu. O kendisini görür görmez hemen ayağa fırlayıp el pençe divan duranların, yaltaklanarak gülümseyenlerin tavırları olduğu gibi değişmişti. Onu görünce kadınlar, çocuklar bile ne konuşuyorlarsa hemen susuyorlar, apaçık arkalarını dönmeseler bile yüzlerini buruşturuyorlardı. Bütün bunları duyumsayan Zero Hatun kimseye de bir şey sormamıyordu. Bu arada Seferin kudurmuşluğu da gözden kaçmıyordu. Elinden düşürmediği filintası, belindeki kaması, fişeklikleriyle hop oturup hop kalkıyor, sabahlardan akşamlara kadar gerilmiş, sapsarı bir yüzle homurdanıp duruyor, hele Zübeyiri gördüğünde de çılgına dönüyor, avluda, bir o yana, bir bu yana koşuşturuyordu soluk soluğa. Onun yanına kimse yaklaşıp da, arkadaş nedir bu derdin, diye sormamıyordu korkusundan. Zübeyirse evde hort zortunu artırdıkça artırıyor, önüne gelene evin tek erkeği, sahibi, büyüğümüşcesine buyruklar yağdırıyor, eğer bir dediği hemen yerine getirilmemişse kıyameti kopartıyor, «işte ben geldim,» diye bağırmıyordu, «işte ben geldim, sahipsiz ocağımıza sahip çıktım. Bu ocağa yan bakanın vay vay vay haline.»

Neredeyse gün kavuşacaktı. Sefer avluda öfkeyle gitmiş gelmiş, gelmiş gitmiş, neredeyse öfkeden çatlayacaktı. Yanından geçip giden Zübeyiri görmedi bile. Yukardan, konaktan gelen bet sesini duyunca bütün cinleri tepesine sıçradı.

Koşarak, merdivenleri zangındaatarak yukarıya fırladı:

«Zero Hatun,» diye bağırdı, «Zero Hatun, çabuk buraya gel.»

Zero Hatun onun bağırın, öfkeli sesini duyunca hemen koştu.

«Dur burada.»

Konuk odasının ortasına dikilmiş kalmış Zübeyir onun bu öfkesine bir anlam veremiyordu ya, işkillenmiyor da değil-di. Gözleri feldir feldir odada bir şeyler arıyor, bir şeyleri anımsıyor gibi yapıyor, durmadan kırmızı postallı ayaklarını değiştiriyordu.

«Hasan Ağa...»

Hasan Ağa oradaydı.

«Süllü, Mustafa, herkes herkes gelsin. Toplanın buraya...»

Bir anda bütün ev konuk odasının ortasına toplandı. Zübeyirin yüzü gittikçe soluyordu.

Sefer geldi karşılarında durduktan sonra, parmağıyla iğrenerek Zübeyiri gösterdi:

«Bu deyyusun yediği bokları duymadınız mı?» diye hışım gibi sordu.

«Duyduk.» dedi Hasan Ağa, «Zero Hatun onu memleketten getirmiş ki şvlene.»

«Demek hepiniz duydunuz, biliyorum, içimizde bu alçağın yediği bokları bilmeyen bir kişi var, o da Zero Hatun.»

Sefer köyde Zero Hatun için, İsmail Ağa ve onların soy-ları için ne söylemişse hepsini teker teker anlattıktan sonra, «ben bu bok herifin kim olduğunu biliyorum,» dedi. «Bu kimsesiz bir çocukken geldi Çukurovaya. Dil mil bilmiyordu. Dil öğrenmeden yalan öğrendi.»

Zübeyirin gülümseyen yüzü gittikçe kararıyordu.

«Her gittiği yerde, kendine bir soy yakıştırdı, kendine maceralar uydurdu. Arap Emirinin oğlu bile olup, yıllarca düşmanlarından saklandı korkudan delirerek. Bu Zübeyir böyle adamdır. Onun adı, yalnız bugünlerde burada Zübeyir-dir. Her köyde, kendine her yeni soy, her yeni macera uydurduğunda, her yeni yerde yeni bir de ad bulur kendine. Bir de kuyu kazar dağ başlarında. Su çıkmayacak yerlerden

su çıkarmağa uğraşır.»

Sefer, anlatmasını sürdürürken Zübeyir başını sertçe kaldırdı ona baktı:

«Yeter,» diye bağırdı.

Sefer tabancasına el atınca bağırarak, «yetişin, beni öldürüyorlar,» diye merdivenlere atıldı, avluda da kocabaş köpeğin önüne düştü, köpek o önüne düşer düşmez saldırıp koskocaman adamı yere vurdu, yukardan Mustafanın sesi gelmeseydi kocabaş onu parçalamış gitmişti. Sesi duyan köpek olduğu yerde kalakaldı ve kendini az bir sürede toparlayan Zübeyir soluğu dışarda alıp doğru Hacıların evlerine gitti, Hacıların evine girer girmez de ağlamaya başladı:

«Bizim ocak da bozulmuş, vay ocağımız, gül gibi, şahinler, kartallar, kaplanlar yetiştiren ocağımız, baba soylarından gelen bir adama bir lokma ekmek vermemek için işte böyle köpeklere, köpeklere paralatıyorlar. Oysa bizim ocağımızda her gün yüz konuk yemek yer, yüz konuk yatardı. Vay benim batan ocağım vay! Demek Salmana da böyle yaptılar da, o garipciği çileden çıkardılar da, gül gibi babasını öldürttüler, vay benim batan sönmüş baba ocağım vay!»

Köylüler geldiler, bu baba ocağından bir lokma ekmek için kovulmuş garibana çok acıyıp Zeroya sövdüler.

«Ne olacak, yiyeceği bir lokma ekmek, bırakın yesin.»

«İsmail Ağanın Karun kadar hazinesi size kaldı.»

«Orası kızmış karının...»

«Getirmiş elin oğlunu Kürtten Kürdistandan...»

«Çöl Arabistandan...»

«Beğenmeyince de vurmuş tekme...»

«Vurmuş götüne.»

«Günah değil mi?»

«Hem de akrabanız.»

«Uzak akraba da değil...»

«Amca oğlunuz.»

«Sizin hakkınızdan Salman gelecek.»

«Nerede kaldı Salman da...»

«Sesi sadası çıktığı yok.»

«Salman gelecek,» diye gürlledi Zübeyir. «O benim aslan kardaşımdır. Benim bu halimi duyar da gelmez mi, benim

bu halimi, bana bu yapıları duyar da yüreğinden kan gitmez mi, gelir de bunların kökünü kazıma mı?»

Zübeyir aşağılanmış, çok kötülük görmüştü baba ocağından. Allah onun başına verdiği bu belayı düşman olanın başına vermesindi.

Hacıların evi Havacanın evinin önünde kayalıkların ucunda tam yokuşun başındaydı. Zübeyir o gece orada kalıp başına birikmiş köylülere başka bir yaşamını anlatıyordu. Bu sefer, dedesi Ruslarla savaşmış bir Çerkes Prensiydi. Onun öteki macerasını, yaşamlarını can kulağıyla dinleyen köylüler, bu seferkini de yürekten inanarak, onun anlarına, sevinçlerine, umutsuzluklarına, umutlarına katılarak dinliyorlardı. Zübeyir o gece orada kaldı. Ertesi gün, daha ertesi gün de... Köylüler bir de baktılar ki bir sabah daha gün ışımadan Zübeyir elinde kazması Hacıların evinin önündeki kayalığın ucunda toprağı kazıp duruyor.

«Hayrola Hacı?»

«Zübeyir, Zübeyir değil bir zezemcidir. Zübeyir, Zübeyir değil, bir su ermişidir. Bizim kapının önünden su çıkaracak.»

«Etme eyleme Hacı buradan su çıkmaz.»

«Zübeyir çıkarır. Hem de bir su çıkaracak, böyle su zezemde de yok. Bütün köy bu sudan içecek, bana hayır dua edecek.»

«Olmaz Hacı, buradan kimse su çıkaramadı. Sen görmedin mi, sen denemedin mi?»

«Zübeyir çıkarır.»

Zübeyir kendisine evlenecek zengin bir akraba kadını bulamamıştı ama kendisine, başını sokacak, hem de kuyu kazdıracak bir yuva bulmuştu. Köylüler de onu can kulağıyla dinliyorlar, onunla ağlıyor, onunla gülüyorlardı. Zero, İsmail Ağa, Hasan Ağa üstüne ne kadar olumsuz hikayeler anlatsa anlatsın, onlara ne kadar kötü, inanılmayacak söz söylerse söylesin inanıyorlardı. Akrabası İsmail Ağanın hazinesini görmüş, hem de elde silah beklemişti o gözler kamaştıran hazineyi. Zero, kerameti kendinden, bir de hazinenin kapısına bağladığı ejderhadan biliyordu. Zübeyir bir şey biliyorsa o da, o ejderha ne kadar kocaman olursa olsun, onun

bir kurşunluk canı olduğuydu.

Köylü artık Salmanı, Baş çobanı, çift boynuzlu İskenderi, Zeroyu unutmuş Zübeyiri dinliyordu. Zübeyirin de dilinden ballar akıyordu. Zübeyir onları her gece ağlatıyor, güldürüyor, coşkudan coşkuya atıyor götürüyor, dünyalar kurup, dünyalar yıkıyordu. Onun bu tepedeki kayalıklardan su çıkaracağına, hem de burada abuhayat akıtacağına inanıyorlardı. Çocuklar da kendilerini Zübeyirin hikayelerine kaptırmışlar, onun dışında hiç bir şeyi anımsamaz olmuşlardı. Kuyu kazan Zübeyirin başından ayrılmıyor, kocaman kazmasıyla toprağı kazan, kuyu şimdiden onun yarı belini geçiyordu, kazdığı toprakları kürek kürek dışarı atan adamı hayranlıkla, kuyunun yöresindeki kayalıklara tüneyip gözlerini ondan ayırmaksızın izliyorlardı. Önerinden, kendi boyundan da yüksek, kocaman başlı köpeğiyle geçen Mustafaya bakmıyorlardı bile.

Cemşit gedikte görününce kuyucuyu seyreyleyen çocuklar önce ona da boş vermeğe ilgilenmemeğe çalıştılar ya beceremediler; ister istemez gelen adamla ilgilenmek zorunda kaldılar. Cemşit, artık geçen seferlerdeki çoban Cemşit değildi, boyu uzamış, omuzları genişlemiş, yürüyüşü değişmişti. Baş geride, dimdik, gözler ilerde, göğüs gergin... Kırmızı fesine yemyeşil bir ipek kefiye bağlamış, sağ yanına da yıkmıştı. Fesin püskülü o dimdik yürüdükçe bir sağa, bir sola, bir öne arkaya sallanıyordu. Sırtına giydiği sırmalı Maraş abasının telleri gün vurdukça parıldıyordu. Ayağına kırmızı bir postal çekmişti. Dizleme yün çorabının nakışları uzaklardan bile belli oluyordu. Sağ omuzuna astığı yepyeni filintasının namlusu menevişleniyor, fişekliklerinin gümüşü, sırması o her adım attıkça parlayıp sönüyordu. Bıyıklarını burmuş, kedi bıyıkları gibi dikmişti. Tabancası, beline sokulmuş hançeri, göğsünde sallanan dürbünüyle ince yüzlü Cemşit tam bir eşkiyaya benzemişti. Yukardan aşağıya inerken hiç bir yana bakmıyor, gözleri aşağıdaki ovanın en ucuna dikilmiş öyle yürüyordu. Konağın önüne gelince avlu kapısının karşısında bir şeyi anımsamış gibi durdu Çobanbaşının kellesini astığı yıldıza bir süre baktı, sonra da azıcık yüzünü buruşturup başını sertçe çevirdi caminin alanına aşağı sırtta-

rak yürüdü. Böyle ak dişlerini göstererek köyü ağır ağır çıktı gitti. Köylü onun her davranışını, her adım atışını izlemiş, ondan yeni bir şeyler, hiç olmazsa konağa girip Zeroyla bir iki söz konuşmasını beklemişti. O sadece başı havada, gözleri karşıda, önüne bakmayarak yürümüş gitmişti. Önce bir şaşkınlık devresi geçirdi köylü, doluya koydular almadı, boşa koydular dolmadı. Niçin böyle yapmıştı Cemşit, bunu salt gösteriş için mi böyle yapmıştı, yoksa ona böyle yapmasını Salman mı buyurmuştu? Sonunda çok önemli bir karara vardılar, bir şey söylemek istemişti ki Salman Cemşidin bu tür davranışıyla, bu çok önemli bir sözdü. Acaba ne demek istemişti? Arif olan anlar.

O gün köylü Cemşit gittikten sonra akşama kadar sustu. Kimse kimseyle konuşmuyor, kimse kimsenin gözlerinin içine bakamıyordu. Zero, Sefer, Hasan Ağa, Süllü apışıp kalmışlardı. Acaba Salman Cemşidi köyün içinden böyle geçirmekle ne demek istemişti? Mustafayı da çok etkilemişti Cemşidin bu davranışı. Bunun altından bir şeyler çıkacaktı ya, neydi o çıkacak olan? Salman Cemşidi bu biçimde köyün içinden boşuna geçirmezdi.

Artık Zübeyirin pabucu dama atılmıştı. Ne çocuklar geliyor, kazdığı kuyunun yöresine kuşlar gibi tüneyip, ellerini çenelerine verip onu kıpırdamadan seyreyliyorlar, ne de köylüler geceleri onun başına birikiyor, bitmez tükenmez masallarını dinliyorlardı. Cemşit köyün içinden gelip geçtikten sonra köylüye olan olmuş, kimsenin ağzını bıçaklar açmıyordu. Köy şimdiye kadar belki de böylesine hiç sessiz kalmamıştı. Zero da, Hasan Ağa da, Sefer de konuşmuyorlardı. Cemşidin geriye dönmesini bekliyorlardı. O, gene böyle köyün içinden süzülüp sessizce geçecek olursa yakasından tutacak, «dur Cemşid,» diyeceklerdi.

Mustafa yanında azman köpeği, kederli yüzü, hüzünlü büyük küskün kara gözleriyle köyün içinde dolaşıp duruyordu. Bütün öteki çocuklar, o insanların en yüreklişi Kuş Memet bile, evlerine sığınmışlardı. Bir türlü de dışarıya çıkmıyorlardı. Mustafanın onlardan birisini dışarıya çekebilmek için gösterdiği bütün çabalar boşa gitmişti. Çocuk, tek başına, bu ıpıssız kalmış köyün içinde yalnızlıktan ne yapacağını

bilemiyor, kalenin dibinden ırmağın kıyısına, ırmağın kıyısından angıt kayasına dört dönüyordu.

Bazı bir kadın, ellerinde kovaları evinden çıkıyor. ürkmüş gözlerle yöresine bir göz atıyor, ardından da ırmağa koşarcasına gidip suyunu dolduruyor, koşarcana evine dönüp kapanıyordu. Doğrusu Topal Abbas Usta bile Cemşidin bu davranışından korkmuştu. Köyün, İsmail Ağaların başlarında bir büyük bela dönüyordu ya acaba neydi? Mustafaya mı sıra gelmişti acaba, bu canavar çocuğu mu öldürecekti? Bunu çocuğa söylemeli, onu bir yerlere bir süre saklamalı mıydı? Ama bu, çocuğa nasıl söylenirdi, zaten korkudan çılgına dönmüş çocuk, bir iyice zıvanadan çıkmaz mıydı?

Mustafa erkenden yatağa girdi. Biliyordu, bu gece de sabaha kadar uyuyamayacak, böyle yatakta Salmanı, Salmanın gelip ustura ağızlı hançeriyle başını koparmasını bekleyecekti. Yatak kamış kokuyordu. Soyduğu kamışlar yemyeşildi. Azıcık da yumuşacıktı. Bu sabah çok uzun, kalın bir yeşil kamış almıştı Yusufun babası arabacı Tırtıldan, Abbas Ustaya gitmiş ondan en güzel çakılarından birisini istemiş almış kendisine çok güzel bir at yapmıştı. Kamıştan yemyeşil atının başı, dikilmiş kulakları, alnındaki perçemi, boyundaki yelesiyle tıpkı babasının al atına benziyordu. Kamıştan at da şöyle görkemli bir duruyor, başını havaya kaldırıp havayı kokluyor, sonra karşı ovaya, ovanın bittiği yere bakıyor, üç kere kuyruğunu salladıktan sonra da alıp yatırıyor, köyün evleri toz içinde kalıyordu. Kamıştan atına kara, büyücek boncuklardan iki de göz yaptı. Yalnız kocabaş köpek bu atı hiç sevmemiş, üstelik de kamıştan at sanki canlıymış gibi ona dişlerini göstererek hırlamıştı. Şimdiye kadar Mustafa böyle güzel bir atı hiç yapmamıştı. Oysa Mustafa çocuklar içinde kamıştan at yapmakta ustaydı. Onun kamıştan atı tam canlıymış gibi bakar, kişner, ot yer, ahıra girer, doludizgin koşardı. Onun kamıştan atı öteki atlardan daha çabuk bir tehlike karşısında kulak diker, ürkerdi. Ürkünce, üstündeki binicisi ne kadar usta olursa olsun, yere atardı. Ve yere düşen binicisinin başında da tıpkı canlıymışçasına, o kendine gelinceye kadar sabırla beklerdi, şaha kalkar, kütür kütür arpa yer, eşinir, yelesi dürülerek koşar-

di. Mustafa isterse rengi doru, kır, al, demirkır, yağız olurdu. Kim görürse onun kamıştan atlarını, ister sekseninde bir yaşlı, ister yedisinde bir çocuk bu atların binici beklediğini hemen anlardı. Çocukların hepsi kamıştan at yapardı ya, böyle durmuş binicisini bekleyen atı yalnız Mustafa yapardı. Mustafanın atları sineklenince derilerini bile oynatabilirlerdi.

Yatakta hem kamıştan yemyeşil atını koşturuyor, hem dönüyordu yatağın içinde durmadan. Biliyordu, bu gece anası, Hasan Ağa, Sefer, Süllü de uyuyamayacaktı. Nedense bu gece Mustafa durmadan kamıştan ata biniyor, köyün içinde bir o yana, bir bu yana ortalığı toza dumana boğarak koşturuyordu. Arada da gülen ak dişleriyle Baş çobanın kesik başı geliyor karşısına dikiliyordu. Kesik baş önde o arkada ovaya böğürtlen toplamağa gidiyorlardı. Kesik baş görünmeyen elleriyle bütün çocuklardan daha çok böğürtlen topluyor, sepetleri doldurup doldurup Mustafaya veriyordu. Mustafanın ağzı yüzü böğürtlen yemekten mosmor olmuştu. Kesik baş ona, durmadan böğürtlen veriyor avuç avuç, yediriyordu. Kesik baş gidiyor, onun yerine başka bir kesik baş geliyordu. Salmanın öfkeli kellesinden pınar gibi kanlar boşanıyordu. Bu Salman var ya ömründe hiç gülmemiş, hiç kamıştan ata binmemiş, hiç bir kamıştan at da şöyle yemyeşil durup taptaze kokarak onun binmesini beklememişti. Bilya bile oynamamış, küçücük bir cam bilyanın içine sığmış güneş ışıklarının bütün bir renk cümbüşü içine dolmamış, onun başını döndürmemişti. Kesik başı da orada durup duran kamıştan ata şaşıp kalmıştı, bu at nasıl böyle binici bekliyor, diye. Sonunda da gitmiş kamıştan, yemyeşil, yeşilden patlamış, kokusu insanı esrikliğe alıp götüren atı gözlerini kapayarak okşamış, okşamış, ardından da binip doludizgin şu uçsuz bucaksız ovaya sürmüş gözden yitip gitmiş. O anda da atın başını çocuğun yanında çekmiş, attan inip gelmiş Mustafanın boynuna ağlayarak sarılmıştı. Ne güzel atın var, ne güzel atın var kardaşım Mustafa, beni atına bindirdiğin için sağol. Ne güzel, çok yeşil kokuyor atın, aydınlık yarpuzlu bir pınar suyu gibi kokuyor atın. Ben hiç böyle bir ata binmemiştim. Salmanın kesik başı bir sevinç, bir

mutluluk kasırgasına tutulmuş çocuğun yöresinde dönüp duruyordu. Seni öldürmek istemiyorum benim küçük, benim öksüzçük kardaşım, ne oldu bana böyle, seni öldürmek, öldürmek istemiyorum. İstersen sana kuş da tutarım, o yalp yalp eden mavi kuşlardan. Haydi tut kuşları bana öyleyse Salman. Bu sefer bırakmazsın değil mi kuşlarımı? Seni öldürmek istemiyorum. Yarın altına geldiler koşarak. Burada büyük kazanlarla bulgur kaynatılırdı bütün sonbahar... Kaynamış bulgurları çakıltaşlarının üstüne serdikleri çullarda hasırlarda kuruturlardı. Bir kız bulgur kaynatırlarken ılgınlardan tuta tuta sele gitmiş, ölüsünü Anavarzanın altında bir ağaç köküne takılmış bulmuşlardı. Mustafa Salmanın kesik başına uzun, görkemli, dik kulaklı, demirkır bir at yapıyor, Salmanın başı da yarlardan kıpkırmızı, kırmızısı sulara yansıyıp ırmağı apal eden uzun, salkım saçak tüylü kuşlar çıkarıyordu telekleri savrulan. Kuşları çıkarıyor, yanındaki kafeslere koyuyordu. Kuşlar, Salmanın kesik başı civıldaşıyorlardı. Salmanın kesik başı da tıpkı kuşlar gibi ötüyordu. Kırmızı kuşlar bütün suyun üstünü aldı. Hepsinin de güzel sivri mavi gagaları vardı. Irmağın üstünü doldurmuşlar, gittikçe çoğalıyorlar, kanat kanada çırpınıyorlardı. Salmanın kesik başı da aralarında uçuyordu. Kesik başın kanatları da çıkmıştı upuzun, kırmızı, salkım saçak... Gözleri yemyeşil, pörtlemiş, feldir feldir yöreye bakıyor, burnunun ucundan da upuzun, kan damlayan bir hançer sarkıyordu. Kuşlar kesik başın yöresinde dönüyorlar, kaynaşiyor, civıldaşıyorlardı. Kesik baş da Salmanın kayalıklarda söylediği türküyü civıldayarak söylüyordu. Kuşlar da ona öykünüp onlar da Salman gibi türkü söylüyorlardı. Derken dağın doruğunda kartallar gözüktü, sürüyle. Doruğun üstünde geniş hâkalar çizerek dönüyorlardı. Kırmızı kuşları görünce kanatlarını iyice kısıp bir top oldular hışıldayarak kuşların üstüne sağılmaya başladılar. Kırmızı kuşlar darmadağın olup yarlardaki deliklerine kaçarlarken, Salmanın kesik başı ortada öyle kalakaldı. Kartallar kırmızı kuşları kaçırınca ona saldırdılar, kuşlarla Salmanın kesik başı arasında bir savaşım başladı. Kanatları dürülüp bir top olmuş, hışıldayarak gökten yere kurşun gibi sağılan kartallar, kesik başa saldı-

rıyorlar, kesik başsa çalıların arasına, ağaçların altına saklanarak kendini koruyordu. Sonunda geniş mor kanatlı bir kartal onu yakaladı, gözlerini oydu. Gözlerinden şorul şorul kan akıyordu. Kesik baş, arkasında onu kovalayan kanatları kısılmış, gözleri dönmüş kartallarla Mustafaya doğru uçu, bak Mustafa bak, bak, beni ne hale getirdi kartallar bak, gözlerimi yediler ki, ben hiç bir yeri göremeyeyim. Birden üstleri kapandı, masmavi bir gecenin altında kaldılar. Sonra Gavurdağlarının üstünden bir ışık gözükür gibi oldu. Döldüldağı kıpkırmızı aydınlandı, doruğundan eteklerine kadar ışığa battı çıktı. Kurtar beni Mustafa, diye bağırdı Salman. Mustafa ona yeşil kamıştan bir uzun, kulakları dik bir at yapmış, at eşiniyordu. Bin, dedi Mustafa, bin bu ata. Bu sahici at değil ki, dedi Salman. Gözün görmüyor ki, sana ne sahici olsun olmasın? Bin de ata bu kartallardan kurtulalım, yoksa senin başında ne var, ne yok yiyecekler, bir kuru kemik kalacak. Kamıştan ata bak, ne kadar da yemyeşil, hem de eşiniyor, hem de şaha kalkıyor. Salman ata bindi, Mustafa da... Mustafanın atı önde, Salmanınki arkada angıt kayasının oraya geldiler, burada ırmağın iki kaya arasından akıyordu. Karşıda, ovada, kumlardan yükselen bir kayalık tepe, bu yanda da kaleye kadar dik yamaçlar, kale duvarları... Kesik başlar çıkıyordu ırmağın üstündeki ak bulutlardan, kıpkırmızı... Sonra som mavi kuşlar çıkıyordu, sonra som turuncu, sonra da som kırmızı... Yalbirdıyordlardı bulutlarla karmanorman olmuşlar akarak... Döldüldağı mavi ışıktan kuş kanatlarının altında kalıyor, som mavi menevişliyordu karşıda yıldırdayarak... Köye girdiler, upuzun, ışıklı bir çizgi çizerek kamıştan atlarıyla. Kanlı ağacın yöresinde halkalar çizerek dönüyorlardı. Kanlı ağaç da yanarak, çatırdayarak, yalımları fıskırtarak kendi yöresinde dönüyor, bağırıyordu. Bir dudağı yerde bir dudağı gökte Arap ağaca sarılmış, her kurşunu yedikçe sarsılıyor, bedeninden kanlar şorluyor, tozları oyarak ırmağın aşağı akıyordu, kesik baş yalımlı ağacın yöresinde dönerken, vardı atıyla birlikte yemyeşil ağacın tepesine kondu. Ağaç bağılıyor, Salmanın başı gülüyordu. Yalımlar onu sarıyor, kesik baş bir gözükmez oluyor, bir ortaya çıkıyordu yalımların arasından. Ağaca sarıl-

miş Arap bir yandan tutuşmuş yanıyor, bir yandan da kurşunu yeyince irkiliyor, kıvranıyor, bağıriyordu. Mustafa anasının soluğunu dinledikten sonra yatağından çıktı, usulcana, merdivenleri tıkırdatmadan aşağıya inip uyuyan köpeğinin yanına vardı. O yaklaşınca köpek hemen ayağa kalktı, silkindi, ona baktı. Mustafa yürüyünce avlu kapısına, o da arkasına düştü, çocuk tıkırdatmadan kapıyı açtı, bir düştü mi, gerçekte miydi, farkında değildi, ırmağın kıyısına aldı götürdü onu ayakları. Dizlerine kadar suya girdi. Mavi kuşlar dönüyordu başının üstünde kanat kanada. Salmanın kesik başı gözükünce de ortadan yitiyorlardı. Sert bir poyraz çıktı, suyu dalgalandırdı. Poyraz mavi kuş sürüsünü oradan oraya savuruyordu, oradan oraya. Yanan ağaç önüne düşmüş, onu kalenin altındaki soluklanan, bir ejderha gibi ağzını açmış mağaraya götürüyor, Mustafa diretiyordu. Salman, Salman yetiş. Salmanın kesik başı hemen yetişti. Yanan ağaca, ona sarılmış Araba kurşunlar sıkmağa başladı. Ağaç çırpınıyor, Arap bağıriyordu. Hem bağıriyorlar, hem kaleden yöne koşuyorlardı yalımlarını savurarak... Salmanın kesik başı korkuyordu ağaçtan, Araptan... O yüzden de onlara yaklaşmıyor, onları durduramıyordu. Mustafa da kapılmış ağacın rüzgarına onların arkasınca kamıştan atını koşturuyordu. Soluk soluğa kalmış, göğsü inip inip kalkıyor, ağaca yetişebilmek için kamıştan atını çatlatırcasına sürüyordu. Köpeği de dili bir karış dışarda onu izliyor, arkasını bir an için olsun bırakmıyordu. Dur ağaç dur, nereye gidiyorsun, dur! Ağaç durmuyor, yalımlarını savurarak, kanlarını fışkırtarak, gövdesine sarılmış bırakmayan Arabı da sürükleyerek koşturuyordu. Salman ağacın kayalıklarda önünü kesiyor, basıyordu kurşunu ya, ötekini durduramıyordu. Ağaç dur, tut kocabaş tut! Köpek ağaca saldırdı, ağaç bir an durdu, köpeğe eğildi baktı, olduğu yerde durdu. Köpek, Mustafa birbirlerine sokulup büzüldüler. Mustafa sırtını ağaca vermiş, köpeğin başını kucağına almış, ayaklarını da hayvanın karnının altına sokmuştu. Mağara üstüne üstüne geliyor, çocuk, köpeğiyle birlikte büzüldükçe büzülüyordu. Köy ıpıssızdı, en küçük bir ses gelmiyordu hiç bir yandan. Bir sonsuzluğun ortasındaydı Mustafa, bir yerlerden bir ses, bir devinim bek-

liyordu ya, her şey sanki yokolmuş, ortada köpeğiyle tek başına kalmıştı. Ne Salmanın kesik başı, ne onun mavi, turuncu, kırmızı kuşları, ne bir top olup hışıldayan kartallar, ne Çobanbaşı, ne de kamıştan yemyeşil atlar ortalıkta gözüküyorlardı. Çocuk titriyordu. Az, sonra onunla birlikte köpek de, onun arkasından ağaç da titremeğe başladılar. Mustafa hem titriyor, hem de bu ağaca o gün bugündür hiç bir kimsenin yaklaşmadığını belli belirsiz düşünüyordu. Belki de düşünmüyordu, öyle bir şeyi uzaktan uzağa duyumsuyor, sezimsiyordu. Tek ayaklarını kaldırıp bütün ağaçların köküne siğen köpekler bu ağacın yanına bile yaklaşmıyorlardı. Bütün ağaçlara çıkan kediler, bu ağacın yanına bile yaklaşmıyor, ağaçtan fışkıran kanı koklamıyorlardı bile. Ağaca uzaktan kurşunlar atılıyor, kurşunun değdiği yerden oluk oluk kanlar fışkırıp tozlardan yol açıp ırmağa akıp gidiyordu. Köpek de, Mustafa da fışkıran kanlardan sıırıslam olmuştu. Ah bir ses, bir horoz sesi, bir at zili, bir araba çamparası, bir insanın öksürüğü, bir köpek havlaması, dağda bir puhunun ötmesi... Çocuk gerilmiş bekliyor, hiç bir yerden en küçük bir ses bile gelmiyordu.

Mustafa gözlerini sıkı sıkıya yummuş açmıyordu, köpek de açmıyordu... Sese benzer bir şeyler geldi kulağına, soluk alır gibi yaptı ağaç, kabardı, gerindi. Bir yanı kapkaraydı ağacın, bir yanı yemyeşil, kocaman el kadar yaprakları esen yelde sallanan... Mustafa, Mustafa... Yukarda dağ ürperiyor, kayalıklar çatırdar gibi ediyor, bir kurbağa zıplıyor, bir yılan akıyordu. Çocuğun içine belli belirsiz bir kurtuluş sevinci doluyordu. Işığa benzer bir şeyin sesi bir yerlerde duyulmaz çınliyordu. Belki de üstlerinden bir bulut akıyor, inceden bir yel esip yaprakları sallıyordu. Mustafa, Mustafa... İlk köpek açtı gözlerini, arkasından da çocuk... Mustafanın gözleri kamaştı doğuya başını çevirince. Sersem sersem yöresine bakındı, başını kaldırıncı uzaklarda durmuş ona bakan Kuş Memedi gördü. Kendine gelir gibi olduysa da gözlerine inanamadı. Memet bir siliniyor, bir yerine geliyor, korkudan büyümüş gözlerle ona bakıyordu. Memedin arkasında da üstüste binmiş insan gölgeleri bir siliniyor, bir geliyor. Memedin arkasında duruyorlardı. Mustafa durmadan

kamaşmış gözlerini kirpiştiriyordu. Az sonra gölgelerin insan kalabalığı olduğunu, ona bakmak için oraya toplandıklarını anladı. Hepsinin de Memet gibi korkudan gözleri büyümüş-tü. Mustafa, elini gözüne siper ederek ayağa kalktı, gölgesi tâ kalabalığın önüne kadar uzandı. Köpek de ayağa kalktı silkinerek, onun gölgesi çocuğun gölgesinden de ileriye gitti. Kalabalıkta hiç bir kıpırtı olmadı, öyle durmuşlar orada, Mustafayı izliyorlardı. Çocuk, bu kadar gözün kendisine dikildiğini anlayınca bir an ne yapacağını şaşırdı. Sağına soluna döndü, elini köpeğin başına koyup onu okşadı, başını kaldırıp ağacın dallarına baktı, dalların bir kısmı yanmıştı, kapkaraydı, yanmamış dallarda da büyük birkaç sararmış yaprak sallanıyordu. Bir kısmı dışarda kalmış köklerin üstünde yemyeşil uzanmış kamıştan at duruyordu, kulaklarını dikip yelesini kabartmış... Ona gözleri ilişince çok sevindi. Eğildi yerden atını alıp bindi, atın başını şaha kalkmış gibi havaya dikti, yelesini bir süre sıvazladıktan sonra dizginleri gerdi, at şaha kalktı, Mustafa şaha kalkmış atı, brrrrrrr, brrrrr, brrrrr, diyerek zaptetmeğe çalışıyor, altındaki atsa onu dinlemiyordu, brrrrr, at onu dinlemiyor, çocuksa dizginleri iyice germiş onun başını var gücüyle çekiyordu. Sonunda dizginleri ne kadar gererse gersin atı yenemedi, şaha kalkmış at doludizgin kalabalığa doğru atıldı, kalabalık karşıda duvar gibiydi, çocuk bu duvarı yaramadı, atının başını tam duvarın önünde çekip sağa çavdı. Bir türlü bu azgın atın başını zaptedemiyordu. At aldı onu ırmağın kıyısına, oradan da Topal Abbas Ustanın işliğine, oradan da mezarlığa götürdü. Çocuk mezarlığın duvarı önünde atın başını çekmeğe uğraştı ama atı yenemedi, İsmail Ağanın mezarının başına kadar vardılar. Mezarın üstündeki mersin çalıları daha yeni yeni kurumağa, yaprakları da yeşilden kırmızıya dönüşmeğe ancak başlamıştı. Mustafa kendisini babasının mezarı başında bulunca deli divaneye döndü, altındaki yeşil atı kırbaçlamağa, bağırmağa, mezarlığın içinde cradan oraya atını koşturmağa başladı. Ata bir türlü duvarı atlatamıyor, hayvan tam duvarın dibine gelince direkleyip kalıyordu. Kan tere bātmiş, soluk soluğa kalmıştı. Geriye dönünce bir sürü çocuğu da mezarlığın içinde atlarını koşturur gördü.

Onların atları da bütün çabalarına karşın mezarlık duvarını aşip dışarıya çıkamıyorlardı. Sonunda gene Mustafanın atı duvarı atlayabildi. Onun atı duvarı geçince ötekilerin atları da kendilerini dışarda buldular. Mustafa, mezarlığın oralarında hiç durmadan atını doğru yanık ağaca sürdü. Ağacın boğumlu, bir tek yaprak kalmış dalına tuhaf bir kuş tünemişti, rengi mōra çalan. Atıyla doludizgin yaklaşan çocuğu görünce kanatlarını açıp havalandı. Mustafanın atı geldi ağacın gövdesine dayandı durdu, yemyeşil, upuzun, dimdik... Arkasından öteki çocuklar da gelip atlarını gece şakır şakır sabahlara kadar kanayan ağaca dayadılar. Hepsinin de yüzü sapsarı kesilmiş, elleri de titremeğe başlamıştı. Heyecandan, korkudan tıkanıyorlardı. Mustafanın bacakları da feldirdiyordu. Biraz daha burada kalacak olursa ayakta duramayacağını sandı. Ağacın gövdesine dayalı uzun, yeşil kamıştan atını aldı, hindi, o binince at üç kere şahlandı, ardından da uzun uzun kişnedi. Öteki çocuklar da tıpkı Mustafa gibi atlarına bindiler, onların atları da uzun uzun kişnediler, sonra da büyüklerin korku dolu bakışları altında atlarını kale altına sürdüler. Kale altında da gün kavuşuncaya kadar oradan oraya durmadan, canları çıkıncaya kadar at sürdüler. Bu arada da üç çocuğun bindikleri atlar çatladı.

O gece, belki de ilk olarak büyük çingar çıktı. Mustafayı öyle olur olmaz azarlamayan Zero, ona ağzına geleni söyledi. Çocuk anasını hiç bu kadar öfkeli korkmuş görmemişti. O, babası vurulduğunda bile kendisini yitirmeyen Zero, kurdurmuştu. Ağzından köpükler saçarcasına, boyun damarları şişmiş, kocaman ela gözleri dönmüş:

«Allahtan korkmuyor musun sen Mustafa, kuldan utanmıyor musun, bu ocağın dikili tek ağacı sensin, insan hiç o ağaca yaklaşır mı, söylesene, insan o kanlı, o her gece sabaha kadar kanayan o ağacın hiç yanına varır mı? Sen delirdin mi, hiç düşünmedin mi felç olacağını, hiç düşünmedin mi bir taş parçası gibi donacağını, hiç mi hiç, sen bu kimse-siz kalmış ananı hiç düşünmedin mi, hiç mi hiç? Sen ölürsen, sen felç olursan, ben ne yaparım bu dünyada yapayalnız, hiç düşünmedin mi, hiç mi hiç?» Kendinden geçmiş bağırıyordu. «Elin çocuklarını da kendine uydurdun. Elin çocuklarını da

kanlı ağacın ağzına attın Mustafa... Bütün köy korkudan deli oldu, deli oldu... Kim yaklaşmış ki o ağaca şimdiye kadar, kim, senin gibi deliden başka...»

Zero konuştuğuça öfkeleniyor, öfkelendikçe konuşuyor, Mustafaya kargışlar ediyordu.

«Allahım böyle bir çocuğu düşmanımın başına da verme. Haydi verdin babasını da öldürme. Babası olsaydı, bu deli varır da o sabahlara kadar bağırır, çırpınır, şakır şakır kanayan ağacın altında sabaha kadar uyur muydu, bir köpekle birlikte... Allahım, Allahım, ben ne yapacağım bu çocukla, bu belayla, sen bana doğru yolu göster Allahım...»

Zero konağın içinde gidiyor geliyor, konuşuyor, öfkeden çıldırıyor, dinginliyor, ardından da birden köpürüyor, Mustafaya saldırıp onu hırpalıyor, sonra da gene dinginliyordu. Mustafaysa bir köşeye büzülmüş, tostoparлак olmuş başı önünde, atının üstünde yemyeşil, yeşile doymuş, yeşilden patlamış bir bataklık kokusuyla yanık ağaca, arkasında çocuklar gidiyor geliyordu. Bir de mezarlığa nasıl gitmişti, kim alıp götürmüştü onu oraya, niçin gitmişti, çocuklar nereden çıkmışlar, yanbaşında öyle ne biçim bitivermişlerdi kamıştan atlarının üstünde, bunları düşünüyordu. Anası bağırıp çağırırken, bu arada Salmanın kesik başı da üç kere odanın eşiğine gelmiş, ona göz kırpmış ama Mustafa aldırmamıştı. O, hiç bir zaman kanlı ağaca yaklaşmamıştı. Mustafa biliyordu, hem de çok iyi biliyordu bunu, almanı öldürseler de, tepeden de tırnağa silah kuşanmış olsa da o hiç bir zaman bu ağaca yaklaşamayacaktı. Bu dünyada hiç kimse bu ağacın yanına varamayacaktı. Mustafa da yaklaşamazdı ya, nasıl gitmişti o ağacın altına, ne zaman gitmişti, kim götürmüştü, korkmamış mı, eli ayağı kesilmemiş miydi? Uzak bir şeyler anımsıyordu ya, düş müydü, gerçek miydi, bir duman arkasından bir şeyler görüyordu, o kadar...

«Bir daha o ağacın yanına yaklaşmayacaksın.»

Dişlerinin arasından ıslık gibi çıkmıştı bu buyruk.

«O ağaç seni kapar, yutar, öldürür.»

Mustafa çok mutlu gülüyordu.

«Bakın, bakın, bakın kulunuz kurbanınız olayım, bu da koskocaman İsmail Ağanın arkasına kalmış, arkasına kalmış

da divane gibi gülüyor, seni doğuracağıma taş, taş doğuraydım Mustafa. Şimdi İsmail Ağanın kemikleri mezarında sızlamıyor, çatırdamıyor mu? Bakın eller, bakın komşular, bakın Müslümanlar daha gülüyor!»

Mustafa gözlerini ona dikmiş, anasının çırpınışlarını kayıtsızca izliyordu.

Zero onun üstüne hışımla eğilerek yüzüne var gücüyle bir tokat aşketti, çocuğun gözlerinden kıvılcımlar saçıldı.

«Sen de o ağaca git bundan sonra da geber, öyle mi?»

Bu köyde görmeyen mi var, o ağaç bazı geceler yanıyor, yarısı yanıyor, yarısı göğeriyor. Sabaha kadar da gövdesinden kan boşanıyor, bunu da köyde görmeyen kaldı mı? O uzun Arap da her gece sabaha kadar, elleri kurşun yaralarında, kanayarak o ağacın yöresinde çırpınarak, çığlıklar atarak dönmüyor mu, bunu da köyde görmeyen kaldı mı? O ağaç bazı geceler, yerinden kalkıp gidiyor, onun kanat takmış bir kuş gibi göklere ağdığını, tan yerleri ışıırken de, kimi günler, hışılalarak yerine geri indiğini bu köyde görmeyen mi var?

«Sen kendini ne sanıyorsun da gidip altında uyuyorsun o ağacın, hem de bir köpekle...»

Zero onu kolundan tutup hızla kaldırdı.

«Şimdi doğru yatağa...»

Mustafa çok mutluymuştu, direktmedi, gidip yatağa giyitlerini çıkarmadan yattı. Salmanın kesik başı gelir diye bekledi bir süre. Mayı kuşlar, kıpkırmızı kuşlar da gelmedi. O bir tek kuş nasıl konmuştu o kanlı ağacın dalına, şimdiye kadar bir tek kuşun bile bu kanlı ağaca konduğu görülmemiş değildi. Arılar kelebekler bile uğrayamıyorlardı yanına... Yukardan, kayalıklardan inen, bir parmak kalınlığında bile olmayan altın sarısı gibi, her gittiği yerde altın kıvılcımlar bırakan ok yılanları bile yaklaşamıyorlardı onun yanına... Salman bile, Arif Saim Bey, Yüzbaşı bile yaklaşıp bu ağacın yakınına, onun bir dalına, gövdesine, bir yaprağına parmaklarının ucuyla bile dokunamamışlardı. Bir tek kocabaş korkmuyordu hiç bir şeyden, hiç kimseden, ok yılanlarından, bu yanan ağaçtan. Bir tek, bir tek kocabaş köpek...

Sabahleyin uyandığında yanında kocabaşını aradı bula-

madı, ağaç da yoktu tepelerinde, koşarak merdivenleri aşağı indi, bir eski zaman halayı çeker gibi ederek. Nar ağacının yanındaki kayalıklara kadar koştu, çok işemesi gelmişti, oraya, kayalıklara, bir kayayı kendisine siper ederek çövdürdü. İşemiği çok uzaklara gidiyordu, bir gün avlu duvarını aşırıp kaktüsleri ıslatmayı deneyecekti, durun bakalım, ulaştırabilecek miydi oraya? Döndü, yüzünü sabunlaya sabunlaya bir iyice yudu. Eline suyu Pero döküyor, ona gizli-den gizliye, bir kahramana bakarcasına bakıyordu. Sofraya, evde kim varsa hep birlikte oturdular. Sofrada hiç bir zaman konuşulmazdı, bu sabah da ağır bir hava vardı. Zero nun suratından düşenler bin parça oluyordu. Kimse onun yüzüne bakamıyordu.

Kahvaltı bitince Zero öfkeyle sordu:

«Bir daha o ağaca gitmeyeceksin öyle mi?»

Sesi ustura gibiydi.

Mustafa çok dingin, soğukkanlı:

«Her zaman gideceğim,» dedi onun gözlerinin içine gözlerini dikip meydan okuyarak. «Her gün gideceğim, her gece, her sabah...»

Zero bunu beklemiyordu, orada, olduğu yerde bir süre dondu kaldı. Ne yapacağını, Mustafaya karşı nasıl davranacağını bilemiyordu.

Belki çok kötü bir şeyler olacaktı ki, Hasan Ağa araya girdi:

«Zero,» dedi gözlerini belerterek, «çocuğun o kadar üstüne varma.»

Zero bir süre bir ona baktı, bir ötekine. Ardından da hiç sesini çıkarmadan mutfağa girdi.

Mustafa, kendisini Süllünün, avlu kapısının karşısında beklediğini biliyordu. Son günlerde Süllü hep onun ardındaydı. Nereye gitse karşısına o çıkıyor, bir şeyler söylemek istiyor, Mustafa izin vermeyince de dili diline dolaşıp konuşmaktan vazgeçiyordu. Çocuk, onunla konuşmak niyetiyle aşağıya indi, avlu kapısını açınca Süllüyü karşıdaki tümseğe çömelmiş bekler gördü, dcğruca ona gitti. Süllü onun kendisine geldiğini görünce hemen ayağa fırlayıp:

«Buyur, buyur Mustafa Beyim. Beyimin bir emri mi

var?» diye karşısına dikildi onun.

«Benden bir şey mi istiyorsun Süllü?»

Sesi dik, buyurucuydu, tıpkı babasının sesi gibi. Çocuk babasının tavırlarına, sesine iyi öykünüyordu.

«Senden bir dileğim var Beyimiz.»

«Söyle bakalım Süllü.»

«Senin bir atın olmalı Mustafa Beyimiz. Soylu bir at ki, Hazreti Alinin Döldülü, Köroğlunun Kıratı gibi soylu. Atsız yiğit olmaz. Atsız insan da olmaz. At yiğidin can kardaşı, demiş Aşık. Bu dünyada bir tek sen atsız kaldın. Atsız kişi kanatsız kuş demektir. Hem senin öyle bir atın olmalı ki önünden geçeni kapmalı, ardından geçeni tepmeli. Senin atına kimse yaklaşmamalı bile. Şu yanık ağaca korkusundan hiç kimse, Salman bile yaklaşmıyorsa, senin atına sen bile yaklaşmaktan korkmalısın... İşte böyle bir ata ben canımdan da iyi bakarım. Sırası gelince de, başın sıkışınca da binersin atına, bırakırsın dizgini, kendini bir anda ulu Döldüldağının doruğunda bulursun.» Boynunu büktü. «Bu kamyş atlar beylere yakışmaz.» Kulağına eğildi: «İstersen Zero Hatun sana bir at, ya da soylu bir tay alır. Bana parayı versin Zero Hatun, ben şu Çukurovayı tavla tavla dolaşır sana öyle bir tay bulurum ki Köroğlunun Kıratı örneği... Bir şey söyle Mustafa Beyim. Atsız bey olmaz, böylesi uyuz köpekler de beylere yakışmaz. Köpekler avcı çingenelerin, dağ başı çobanlarının işidir. Allah göstermesin insan bir yerde sıkışınca hemen ata biner tatlı canını da böylece kurtarır. Ne diyorsun Mustafa Bey, sen bir at istemiyor musun?»

«İstemiyorum Süllü.»

«Neden istemiyorsun Mustafa Beyim?»

«İstemiyorum.»

«Salman gene gelir de elimizden alır diye mi korkuyorsun?»

«Korkmuyorum.»

«Bundan böyle bu tavlaya gelip de Salman bir at alamaz. Benim, bu Süllünün ölüsünün üstünden geçmeden, atların yanına yaklaşamaz. Ben şimdiye kadar hiç atsız kalmamıştım. Allah düşman başına vermesin atsızlığı. Atsız kalmak ölmekten de betermiş. Bir at gerek bize. Bir atımız olmazsa ben

ne yaparım ki bu dünyada, ölürüm. Senin atın olmazsa, sen de ölürsün. Atsız bir insan bu dünyada nasıl yaşar Mustafa Beyim, bir at aldıracak mısın Zero Hatuna? Kamıştan at beylere yakışmaz.»

«Hele bir düşünelim,» diye biraz yumşadı Mustafa.

Bundan sonra artık Mustafanın yakasını bırakmadı Sülü. Onu nerede görse, onun ne zaman yumşak bir gününü yakalasa hemen yanına koşuyor, atlardan, atların kutsallığından, insanları ölümlerden kurtardığından söz ediyor, atlar üstüne hikayeler, masallar anlatıyordu. Mustafa da gittikçe onun etkisinde kalıyor, bir atı olmadan yaşanamayacağına gittikçe inanıyordu. Sonunda bir gün dayanamadı anasına açıldı:

«Ana, babamın atları vardı, değil mi?»

«Biliyorsun vardı.»

«Dayımın?»

«Onun da vardı. O, dünyanın en güzel atlarına binerdi. Çünkü o eşkiyaydı.»

«Dedemin?»

«Atsız insan olur mu oğlum, dedenin kutsal bir atı vardı. O at insanın başına geleceği tâ aylar öncesinden haber verirdi. O at da yitiklerden gelmişti dedene...»

«Hangi yitiklerden?»

Ve Mustafa bu kır atın hikayesini kendini bildiğinden bu yana dinlemişti. Sabah uyanmış bakmışlardı ki at evin karşısındaki bir kayalığın üstünde başı dimdik, kuyruğu havada, yelesi kabarmış duruyor. Uçsuz bucaksız kara gün vurmuş, Süphandağına, Esrük, Nemrut dağına gün vurmuş, apak kesilmiş Van gölüne gün vurmuş. Bir ışık selidir akıyor dünyanın üstünden yalp yalp ederek. Gözleri kör edencesine kamaştırıyor. At, ışık selinin ortasında, kayanın üstünde, kıpırdamadan, olduğu yerde duruyor. Akşam olmuş gün batmış, gece bastırmış, at olduğu yerde... Tan yerleri ışımış, Van gölü, karlar, Süphandağı, Nemrut, Esrük dağları maviye boyanmış, at gene som mavi kesilerek olduğu yerde duruyor. Üç gün böyle geçmiş, kır at kayalığın üstüne mavi bir ışık dumanı gibi çökmüş, öyle duruyor.

«Deden demiş ki, bu böyle olmayacak, şu at burada öle-

cek acından, bunu alın da götürün Van denizinin öbür yanına bırakın. Almışlar atı götürmüşler karlı Süphandağına bırakmışlar. Birkaç gün sonra da bakmışlar ki at geriye dönmüş, kayanın başına dikilmiş. Böylece üç kez götürmüşler ulu Süphana atı, o, geri gelmiş. Deden demiş ki, bu at bizim. Almışlar atı. At bir ermiş çıkmış. İnsanın başına ne gelecektense biliyormuş. Dedenin kardeşinin hapisanede öleceğini bilmiş de sabaha kadar eşinerek kişnemiş, neredeyse ahırın duvarlarını yıkıyormuş. Seferberlik olmadan on beş gün önce de gene bu kurat kıyameti koparmış, kapıları parçalamış, ipleri kırmış, bukağılarını sökmüş başını almış geldiği gibi de yitiklere karışmış gitmiş.»

«Hangi yitiklere?»

«Bir daha at hiç gelmedi. Biz de zaten birkaç gün sonra Van denizini bırakıp buralara inmek için yollara düştük. Babanın al atı da onun öldürüleceğini bildi. Süllü diyor ki, o iş olmadan al at bir hafta yem yemeden, su içmeden bir hafta gece gündüz ağladı. Atlar ağlar.»

İçini çekerek:

«Biliyorum,» dedi Mustafa. «Hangi yitiklere?»

«Kırklara karışmış. Belki de o, Köroğlunun Kıratıymış, Bingöllerden su içen.»

«Bana neden bir at almıyorsun öyleyse?»

«Senin atını öldürürler de...»

«Kim öldürür?»

«Salman.»

«Öldürmez. Sen bana bir at al, olur mu?»

«Düşüneyim.»

«Hiç düşünme, Süllüye para ver. Üç gün içinde Süllüye para vermezsen...»

«Vermezsem ne olur?»

Mustafanın gözleri faltaşı gibi açılıp, söyleyip söylememek arasında bir ikircik geçirdikten sonra:

«Vermezsen ona bir at parası önce benim kocabaşı öldürecek. Gene de vermezsen kendini öldürecek.»

«Kendi mi söyledi bunları sana?»

«O söylemedi, ben biliyorum.»

O sabah kuşluk vakti gökyüzü dupduruydu, ne güneyde,

ne batıda, ne kuzeyde en küçük bir bulut parçası bile yoktu. Güneş kayalıklara, ovaya alabildiğine çökmüş, inceden tütüyordu. Öğleye doğru günbatıdan, bu alabildiğine çökmüş ışığın üstüne, birkaç kere şimşek çaktı, uzaklardan duyulur duyulmaz bir gökgürültüsü geldi. Sonra çok uzaklardan bir bulut kaynadı, batıdaki Aladağların üstünden. Kararan bulut bir anda ovanın üstüne yaklaştı. Önce, sağdan soldan, önden, arkadan serin bir yağmur yeli esip tozları kaldırdı. Ardından da sıcak ağır damlalar pat pat düşerek tozları çarkırarken gökyüzünde ardı ardına şimşekler çaktı. Gökgürültüleri dağ arkası arkasına salladı, hışım gibi bir yağmur saldırdı gökgürültüleriyle birlikte de... Ortalığı sel sele veren yağmur az bir sürede de geçti gitti. Hemencecik de gün açıldı. Dağ tepeden tırnağa ipiltiye kesti. Milyonlarca ebemkuşağı dağın kayalıklarında kıvılcımlanıp patlıyor, kıvılaşıyordu. Köylüler kalenin ve dağın yamaçlarına gözlerini kaldırıp da bakamıyorlar, iğne iğne milyonlarca renk uçuşarak savruluyordu, çelik mavisinde, kırmızısında, çelik turuncusunda...

Zero Süllüyü çağırdı aşağıdan, ahırdan... Süllü atlar git-tikten sonra boş ahırdan ayrılamamıştı. Orada yatıp kalkıyor, yeyip içiyordu. Ahırdan ayrılırsa öleceğini, ya da delireceğini sanıyordu.

«Nasıl bir at alacaksın Süllü?»

«Genç olacak Hatunum. Soylu.»

«Nereden alacaksın?»

«Arayacağım.»

«Ne kadar para gerek?»

«Onu sen benden iyi bilirsin Hatunum.»

Zero Hatun parayı çoktan hazırlamıştı. Banknotları Süllüye uzattı. Süllünün gözleri bu tansığa inanamadı.

«At mı alacağım bu paralara?» diye gözlerini kirpiştirerek sordu.

«At alacaksın.»

Süllü sararmış yüzü, titreyen elleriyle sağa sola bakındı, avluda köpeğinin yanındaki Mustafayı gördü, merdivenleri hızla indi, korkuluğa tutunmasa tepetaklak aşağıya gidiyordu, vardı çocuğun önünde durdu:

«Beyim, Beyim, benim soylu Beyim, sayende atı alıyoz.» Coşkudan tıkanıyordu. Ellerine sarıldı öptü. Kendi yöresinde, ne yapacağını bilemez, iki üç kere döndükten sonra diz çöküp toprağı da öptü. «Çok şükür koca Allahım, çok şükür sana. Beni bu yaşımda atsız koymadın, çok şükür, çok şükür.»

Ayağı kalktı, avlu kapısına saldırmayla kapıyı açıp dışarıya çıkması bir oldu.

«Mustafa!»

«Buyur ana.»

«Gel buraya.»

Mustafayı anası çok az böylesi seslerle çağırması. Acı, umutsuz, korkuluydu sesi. Ürkek ürkek anasına yanaştı. Zero onu kolundan tutup konuk odasına götürdü:

«Kimse bilmeyecek, duymayacak,» dedi. «Bir sen, bir ben, bir de Allah... Yarın Mersine, fabrikalara gidiyoruz. Hiç para kalmadı, belki oradan biraz para alırız da... Orada babanı seven dostları vardı, belki hakkımızı verirler de... Biz de o kâfiri öldürtürüz. Kimbilir, paramız olsaydı da verseydik, belki o geveze kuyucu Zübeyir bile onu öldürebilirdi. Belli olmaz ki Mustafam, kepenek altında er yatar. Hazırlan, yarın sabah erkenden yola' düşecek, sala binmeden ırmağı geçekten geçtikten sonra Toprakkaledede trene bineceğiz. Benimle gelir misin?»

«Gelirim,» dedi Mustafa sevinerek.

Uyanıp giyindiklerinde daha gün ışımamıştı. Doğru anıt kayasının üstbaşındaki geçeğe vurdular. Salla geçemezlerdi. Çünkü salcı onların ne yöne gittiklerini ortalığa yaya bilirdi, bu da başlarına türlü işler açardı. Zero, bu Salmanın arkasında kimlerin olabileceğini daha derinden derine düşünüyordu. Köyde yaprak kıpırdasa, Zero evde öksürse Salmanın haberi oluyordu.

Geçek epeyce derindi, göğüslerine kadar suya gömüldüler. Bereket versin Mustafa çok iyi yüzme biliyordu, herhangi bir zorlukla karşılaşılırsa suda çocuk kendisini kurtarabilirdi. Epeyce uğraşarak karşıya geçtiler. Su geçekte hızlı akıyordu. Karşıda giyitlerini çıkararak hayıt çalıları'nın üstlerine serdiler, kendileri de bir sel çukurunun içine

inip otların üstüne güneşe uzandılar. Giyitleri az bir sürede kurudu, giyindiler yola düştüler. Tren istasyonunun bulunduğu Toprakkaleye varmak için bu sıcakta yaya en az üç saat yürüyeceklerdi. Bir yarım saat yürümüşlerdi ki arkalarından zillerini öttüre öttüre yakınlarındaki Sakarcalık köyünden Müslümün oğlu geldi. Onlara yaklaşıp yaklaşmaz hemen arabasını yanlarında durdurup aşağı atladı, Mustafayı tanıdı.

«Oooo, Mustafa sen misin, nereye böyle?»

Zero Hatun beyaz başörtüsüyle yüzünü kapamış, yalnız gözleri gözükiyordu. Müslümün oğlu alıcı gözle bakınca onu da tanıdı. «Buyur, buyur arabaya Zero Hatun teyze, böyle nereye gidiyorsunuz?»

«Toprakkaleye,» dedi Zero.

«Binin, binin arabaya da sizi götüreyim, böyle yaya yapıldak olur mu hiç?»

Zero önce Mustafayı kaldırıp arabaya koydu, arkasından da kendisi bindi. Araba daha yepyenydi, boya kokuyordu. Çocuk arabacının yanına oturdu. Çok utanmıştı, önüne bakıyordu. İyi ki onları böyle yaya yapıldak tozlu yollara düşmüş, başkaları görmeyecekti.

Müslümün oğlu atları bağırarak kırbaçladı. Atlar hara kalktılar. Araba arkasından tozlar savuruyordu. Arabacı bunun farkına vardı.

«Toz içinde kaldın Zero Hatun teyze, başıyla, tekerleklerin bu kadar toz yapacağı aklıma gelmedi.»

Atların başını çekti, araba yavaşladı, çıkan tozlar da yol boyunca havada asılı kaldı.

«Babam yeni aldı bu arabayı, İnegöllü Ferhat Usta yapısı. Bu arabalar çok sağlam olurlar. Atları da yeni aldık.»

Mustafaya döndü, gülerek sordu:

«Nasıl?»

Atların ikisi de doru, tüyleri yalp yalp parlayan, besili, iriydi.

«Dörder yaşında... Babam bunları almak için dokuz tane inek sattı.»

Mustafa:

«Güzel atlar,» dedi.

Müslümün oğlu için çekti:

«Sizin atlar gibisi bu dünyada yoktu, öldürdüler.»

Mustafa:

«Öldürdüler,» diye yineledi.

«Kim öldürdü acaba?» diye Müslümün oğlu kendi kendine sordu. «Kim öldürdü, kim kıydı o şahin gibi atlara, kimsecikler bilmiyor. Babam diyor ki o atlara kıyanlar insan olamazlarmış. Babam diyor ki Salman olamaz. Salman, daha İsmail Ağayı öldürdükten üç gün sonra öldürülmüş. Babam, diyor ki, Salmanı Baş çoban öldürtmüş, sürüler kendisine kalsın, diye. Babam, diyor ki, bunu bilen öteki çobanlar da onun, Baş çobanın başını kesmişler Zero Hatuna yollamışlar Cemşit adlı çobanla. Sürüleri de almışlar gitmişler. Bunu da dağlarda bilmeyen yokmuş. Babam, diyor ki, Zero Hatun boşuna yoruluyor, boşuna para döküyor Salmanı öldürtmek için, o, çoktan öldürülmüş zaten. Babam, diyor ki, bunu Zero Hatuna bir er kişi, hiç kimse söylemedi mi acaba? Salmanın öldürüldüğünü şu koca Çukurovada duymayan kaldı mı? Babam böyle söylüyor, öfkeleniyor, her gün atına biniyor, bu Zero Hatun teyzeme bunları söylemek için yola düşüyor, sonra da vazgeçiyor, atının başını geri çeviriyor, atından iniyor... Babam, İsmail Ağanın çok eski arkadaşıymış, babam, ben o İsmail Ağasız konağa nasıl bakarım, diyor, çok üzülüyor, yaaa, Mustafa. Sen Salmanın öldürüldüğünü duymadın mı?»

Mustafa sert:

«Duymadım,» dedi.

«Bizim köyde herkes biliyor. Yaylada onun ölüsünü herkes görmüş. Babama da tarcılar söyledi. Salmanın ölüsünü köpekler yemiş bitirmişler. Babam diyor ki, yoksa Salmanı şimdiye kadar kimse görmez miydi? Bu adam yer yarıldı da yerin altına girmede ki...»

Atlar, başlarını önlerine düşürmüşler ağır ağır ilerliyorlardı. Yörede birkaç küçük kuş uçuyor, yola inip kalkıyorlardı. Yıllankale yönünden de büyük, uzun bir toz bulutu yekini yekini iniyordu.

Mustafa da, Zero Hatun da şaşkınlık içindeydiler. Bir şeyler söylemek istiyor söyleyemiyorlar, gözlerini Müslü-

mün oğlunun yüzüne dikmişler bekliyorlardı.

«Demek siz duymadınız ha o kâfirin, o baba kanlısının öldürüldüğünü Zero Hatun?»

«Duyduk, duyduk ya,» dedi Zero Hatun, kendisini toparlamış, «duyduk ya inanamadık.»

Mustafa:

«Duymadık,» diye bağırdı, «hiç duymadık.»

Zero Hatun, ağırbaşlı, kesin:

«Duymadık,» diye onun sözünü kesti.

Müslümün oğlu:

«Öldürülmüş,» diye kesin konuştu. «Öldürüldüğü de iyi olmuş. Babam diyor ki, eğer o öldürülmemiş olsaymış Mustafayı öldürecekmiş. Salman, Mustafayı öldüreceğini de, öldürmeden önce herkese söylemiş. Çobanbaşı da onu öldürmüş. Babam bunu duyunca ah çekti. Siz demek, onun öldürüldüğünü duymadınız.»

«Duymadık,» dedi Mustafa inatla. «O çakmaktaşlı dağda çete kurmuş. Yakında Çukurovaya inip herkesi öldürecekmiş.»

«Yalan,» dedi Müslümün oğlu çok sert bir sesle. «Yalan. O Çukurovaya inemez. İnse de bu Çukurovada hiç bir eşkiya barınamaz. Şimdiye kadar bu ovaya Kürt Reşitten bu yana eşkiyanın indiği görülmemiştir. O da sonunda öldürülmüştür. Şimdiye kadar Salmanın kemikleri bile kalmamıştır. O öldürüleli çok oldu. Öyle değil mi?»

Arabanın içinde ağır bir sessizlik oldu. Arabanın çamparaları, atların boynundaki ziller hafiften ötüyorlardı.

Sessizliği bozmak için Müslümün oğlu araştırıyor, onları Salmanın öldüğüne inandırmak için sağlam kanıtlar bulmak istiyor, bir türlü de bulamıyordu. Bir süre gülümsedi onların yüzlerine bakarak, sonra yüzü asılıp ince bıyıkları düştü, yüzü gerildi. Başı önünde bir süre yüzü gerilmiş kaldı. En sonunda da başını hızla kaldırıp Mustafanın yüzüne sevinçle baktı:

«Babam her şeyi bilir. Babam Salman öldürüldü diyorsa, o, öldürülmüştür. Dediğimi anladın mı Mustafa?»

«Anladım,» dedi Mustafa.

Müslümün oğlunu bu güzel buluşu sevindirmişti, gülüyor-

du. Mustafanın içinden de, hiç bilmediği bir yerden, bir sevinç kabardı geldi, o da gülmeğe başladı. Karşılıklı gülmeğe başladılar. Güldükçe birbirlerine bakıp gülüyorlardı. Zerroyu, arabayı, atları, her şeyi unutmuşlar, kendilerini bir sevinç seline kaptırmışlar makaraları koyvermişlerdi. Sonunda Zero Hatun da kendisini onların sevincine kaptırdı.

Öğleye doğru Toprakkaleye girdiler. Yüksek bir tepenin üstünde kara taşlardan örülü kalenin sağlam kalmış surları, burçları güneş altında daha da kararıyor, istasyonun yöresine serpiştirilmiş ak badanalı, çinko damlı evler, evlerin önlerindeki yaşlı, toz altındaki dut ağaçları ııssız duruyorlardı. Sokaklarda hiç bir canlı gözüküyordu. Kaleyi geçip istasyonu dönünce, birdenbire karşlarına arabalar, atlar, insanlar, dükkanlar çıktı. Buğday öbekleri demiryolu boyunca yığılmış, uzanıyordu. Arabalarından aldıkları çuvalları köylüler kantarlara koyuyor, tarttırdıktan sonra öbeklere götürüyor, sırtlarındaki çuvalların ağızlarını açıp öyle ayakta boşaltıyorlardı. Köylülerin çemrek kıllı bacakları tozlu ydu. Tozlar, terden çamura kesiyordu. Sırtlarından ter fışkırmıştı.

Müslümün oğlu arabasını iki katlı bir evin gölgesine çekip, atların gemlerini çıkarıp kayışlarını çözdü. Saman, arpa dolu nakışlı kıl torbalarını da başlarına geçirdi.

«Ben az sonra döneceğim Zero Hatun,» dedi. «İsterseniz sizi de götürürüm.»

«Sağol, yavrum,» dedi Zero Hatun, «biz bu gece burada kalacağız, bir ahbabın evinde. Yarın döneceğiz.»

«İsterseniz yarın gelir sizi köye geri götürürüm. Babam diyor ki, İsmail Ağa benim kardaşımdan da ileri ydi. Ölünce ağladı. Salmanın öldürüldüğünü de duyunca sevincinden o gece hiç uyku uyumadı. Köye dönünce, sizin Salmanın öldüğüne inanmadığınızı söyleyeceğim. O da çok üzülecek. Ama Mustafa inandı.»

«Sağol yavrum, babana çok selam söyle.»

«İsmail Ağa amcam ölünce anam üç gün üç gece onun üstüne ağıt yaktı. Bütün köy onun ağıtlarını öğrendi. Kızlar İsmail Ağanın ağıdını söylüyorlar, siz hiç duymadınız mı?»

«Duymadık yavrum.»

İnce bıyıklı, yirmi yaşlarında gösteren, perçemi kasketi-

nin ardından fıskırıp alına dökülmüş uzun yüzlü delikanlı:
«Yakında duyarsınız,» dedi. «Çok güzel ağıt yaktı anam,
ağlayarak.»

Sonra Mustafaya döndü, eğildi, onu kucakladı:

«Bizim köye gelsene sen,» dedi. «Seni ata bindiririm.»

«Gelirim,» dedi Mustafa sevinçten gözleri parlayarak.

Müslümün oğlu onlardan bir türlü ayrılmak istemiyor, Zeroysa sabırsızlanıyordu. Onların Mersine gittiklerini kimse bilmemeliydi. Delikanlı Mustafayla daha uzun bir süre konuştuğuktan sonra ayrıldı, Zero da rahat bir soluk alıp istasyon yapısına yürüdü. Fildişi boyalı yapının önündeki akasya ağaçlarının gölgesine kara şalvarlı köylüler çömelmişler kimi sigara içiyor, kimi de öyle susup düşünüyordular. Arabalar, toz altında kalmış kırmızı buğday öbeklerinin bu yanında arka arkaya sıralanmışlar, tâ kalenin dibine kadar uzanmışlardı. Ortalık buğday, toz, acı ot kokuyordu. Yapının önünü demiryoluna kadar köylü kalabalığı doldurmuştu. Zero Hatun yapıya varabilmek için kalabalığa dalmak zorunda kaldı. Köylüler, saygılıca ona yol açtılar. Gişede kimse yoktu. Mustafa sağa sola bakınırken kırmızı kasketli istasyon memurunu gördü:

«Ana, ana,» dedi, «bak, o adam orada.»

Zero Hatun, birkaç adımda adamı yakaladı:

«Beyefendi, Beyefendi,» dedi, «azıcık durur musun?»

Ter içinde kalmış kırmızı yüzlü adam yumşacık, saygıyla ona döndü:

«Buyur Hatun,» dedi.

«Adanaya bilet gerek bana, tren ne zaman gelir?»

«Tren akşama. İstersen biletini şimdi vereyim sana. Belki sonra beni bulamazsın da... Çok işim var.»

«Şimdi...»

İstasyon şefi önde, Zeroyla Mustafa arkada gişeye vardılar. Zero gişenin deliğinden bakınca içerdeki saksılarda türlü çiçekler gördü, içini bir anda bir güven duygusu doldurdu. Kırmızı kasketli şefe içi kaynadı, ona sevgiyle baktı. Şef de ondan gözlerini ayırmıyordu.

«Adanaya kadar mı?»

«Adanaya.»

Şef bileti kesti. Zero Hatun ipekli sarı bir işlemeli keseden çıkardığı paraları onun önüne koydu. Adam parayı alıp üstünü verdikten sonra:

«Nereden olursunuz Hatun?» dedi. «Seni gözüm ısırtıyor.»

Zero elini kaldırdı, tâ uzaklara savurup:

«Taaa oralardan oluruz biz,» dedi, gişenin önünden ayrıldı. Bir süre kalabalığın içinde kalıp oraya buraya bakındılar. Arabalar, insanlar, başlarını torbalara sokmuş, kuyruklarını sallayarak kütür kütür yem yiyen beygirler toz içinde kalmışlardı. Bir kadın kalabalığı da istasyon yapısının köşesine, biribirlerine sokulup köşeye sığınmışlar konuşmuyorlar, kıpırdamıyorlardı. Ak başörtülerinin yöresinde karasinekler uçuşuyordu.

«Karnın acıkmadı mı Mustafam?»

«Acıktım,» dedi Mustafa. Çok düşünceliydi. Saçları, uzun kirpikleri, kalın kaşları toz içinde kalmıştı.

«Şurada yemek yiyecek bir lokanta vardır belki. Yoksa, şu köşeye çekilir azığımızı yeriz.»

«Kebapçı var,» dedi Mustafa. «Kebapçıya gidelim. Azığımızı sonra yeriz.»

«Gördün mü, nerede?»

«Koklasana,» dedi Mustafa gülerek. «Bak, kokusu geliyor. Sumak kokuyor ortalık, yağlı.»

Akasyaları geçip çarşıya vardılar. Üçüncü dükkanın kapısından dumanlar çıkıyor, bir kebab ocağının da kararmış köşesi gözüküyordu, ağzına kadar odun kömürüyle dolu. Kebapçıya dumanların arasından girdiler. Kebapçı şişleri kıpırmızı közlerin üstüne dizmiş, elindeki ince tahta parçasıyla hem yelliyor, hem de, «mis gibi, mis gibi kebaap,» diye bağıırıyordu. «Bu oğlaklar Gavurdağı yaylasının oğlakları... Mis gibi, mis gibi... Bir yiyen pişman, bir de yemeyen...»

Onlar masaya oturunca bir garson masalarına içinde kırmızı turp, yeşil biber, kıyılmış, sumakla yağrılmış kırmızı soğan, maydanos, bir büyük kalaylı bakır sahan koydu. Ardından da bir sürahi ayran getirdi. Sürahinin içinde kar parçaları yüzüyordu. Karlar yeni koyuldukları için daha erimemişti.

Zero:

«İki Adana kebabı yavrurum,» dedi.

Mustafa kıvançlıydı. Karşındaki masaya abanmış, geniş bir pidenin içine bütün kebabı, maydanosu, karabiberi, soğanı doldurup dürüm yapmış yağları akıta akıta iştahla yiyen ak sakallı köylüyü izliyordu. Yaşlı köylü bütün dünyayla ilgisini kesmiş salt tıkınıyordu. Çocuk gülmeğe başladı. Bir dürümüne dalmış gitmiş köylüye bakıyor, bir gülüyordu. Zero cnu, gülmesin diye uyarıyor, ötekisiyse oralı değil tıktıran köylüye gülüyordu. Köylününse dünya yıkılsa haberi olmayacaktı. Az sonra da elindeki dürümünü yedi bitirdi. Ardından da uzun parmaklarını yalamağa başladı. Parmaklarını yalaması uzun sürdü. Bir süre duruyor, yaladığı parmaklarına bakıyor, ardından gene yalamağa başlıyordu. Sonunda önündeki ayran dolu sürahiyi nasıl gördü, yüzünden bir sevinç dalgası geçti, uzandı ayranı alıp başına dikti. Gırtlak kemiği inip kalka kalka, bir tuhaf sesler çıkararak bir solukta ayranı içti bitirdi. Elini cebine sokup bir yeşil kocaman kese çıkardı, keseyi iyice gözlerine yaklaştırarak aradı aradı bir para buldu, elleri titreyerek başında bekleyen garsona verdi. Kasaya giden garsonun da arkasından baktı. Garson, arkası basık bir pabuç giymişti. Yürüdükçe tak tak ses çıkarıyordu. Kara şalvarı çok geniştir. Ham ipekten diktirdiği sapsarı mintanı da geniştir. Boynuna apak, büyük bir mendil atmış, perçemini afili alınına dökmüştü. Bir düş içinde yürür gibi yürüyordu, sanki burada değil de, başka, uzak bir diyardaymış gibi... Parasını alıp kaş göz arası kesesine koyan köylü keseyi gizlice kuşağının altına soktu. Hemencecik de oradan, kayarcasına, yanına yöresine bakmadan çıktı.

Mustafa o çıkınca bayağı üzüldü. Kebabçıdaki öbür köylüler onu pek ilgilendirmiyordu. İçerde kara sinek kaynıyor, kocaman da bir eşek arısı vızıldayarak, öfkeli, bir duvardan öbür duvara hızla uçup duruyordu. Çocuğun gözü bu sefer de eşek arısına takıldı. Onun bütün devinimlerini izliyor, kalkıp, bu sıkışmış, sıkıştığından dolayı da başını oradan oraya vuran bu ahmak eşek arısıyla oynamak istiyordu. Eşek arısı, kapıdan çıkan yoğun, kokulu kebab dumanından dolayı olacak, bir türlü oraya yaklaşıyor, ortalığı vızıltıya boğarak

öfkeleniyor, öfkeleniyor, duvarlara tosluyordu.

Garson, kebab dolu kalın iki porselen tabağı önlerine koyunca Mustafa içinin kazındığını anladı. Kebabını az önce çıkıp giden ak sakallı köylü gibi dürüm yapıp yağlarını akıtarak yemek istiyordu ya anasından da çekiniyor, gözlerini onun ellerine dikmiş bakıyordu. Zero Hatunsa ekmeği ikiye bölmüş, kebabın yarısını, soğanların, maydanosların birazını, bir tek yeşil biberi içine koymuş dürüm yapmıştı. Yöresine bakınarak dürümünü dişlemişti. Mustafaya gülümsedi:

«Yesene Mustafam,» dedi.

Bu yumşaklık Mustafayı yüreklendirdi. Pidesini alıp ne var, ne yoksa önündeki tabakta içine doldurdu. Bakır sahan-dakileri de usturuplu üstüne dizip dürümünü yaptı. Tıpkı ak sakallı yaşlı adam gibi masaya abanıp yağları akıta akıta, kendinden geçip, dünyayla ilişkisini kesmiş yemeğe başladı. Elindeki dürümü bitinceye kadar da gözü hiç bir şeyi görmedi. Ortada delirmişcesine dönüp duran, vızıltısı gittikçe büyüyen eşek arısını bile görmüyor, duymuyordu. Dürümü bitince uzun uzun bir parmaklarına bakmağa, bir yalamağa başladı. Zero, öyle durmuş kalmış, şaşkınlıkla oğlunu seyreyliyordu.

«Ne o Mustafa,» dedi Zero sonunda. «Ne yapıyorsun öyle?»

«Hiç,» dedi Mustafa, parmaklarını yalamayı sürdürdü ya, keyfi kaçmıştı.

«Al da şunu kebabın parasını ver.»

Mustafa buna çok sevindi, o anda yüzü ışıdı. Anasının önüne koyduğu keseyi aldı, gözlerini keseye iyice yaklaştı-rıp uzun uzun araştırdıktan sonra bir para bulup elleri titreyerek garsona uzattı, garson az sonra paranın üstünü getirince parayı keseye koydu, keseyi de gizlice kuşağının altına sokmak isterken, kuşağının olmadığını görünce bozuldu:

«Al bunu ana,» dedi.

Bir daha sefere, diye düşündü, bir daha kasabaya inerken kuşak bağlamalı.

Anası:

«Kalk Mustafam,» dedi, gülerek ayağa kalktı. Çocuk kalkarken anası ne düşündüğünü anladı diye, üzüldü.

Zero dışarı çıkınca sağa sola bakındı. Demiryolu ışıl原因arak sararmış ovayı tâ uzaklara kadar ikiye biçiyor, tarhaların sonunda gözün uzaklaşıyor yitip gidiyordu.

«Şu ağaçların gölgesine gidelim de treni o gölgede bekleyelim.»

Zero, istasyonun arkasındaki iri dut ağaçlarını gösteriyordu. Ağaçların arkasında kaktüs ağıllarının çevirdiği ak badanalı evler kalenin dibine kadar dayanıyordu. Evler de, kaktüs ağılları da, atlar, çiçekler de, ağaçlar da kalın bir toz tabakası altında kalmıştı.

Zero ortadaki geniş gövdeli dut ağacına gidip sırtını ağaca dayayıp oturdu.

Mustafa:

«Ana ben dolaşacağım,» dedi, «arabalara bakacağım.»

«Olur, git,» dedi Zero. «Git ya, atların arkasından geçme, sonra teperler seni.»

«Geçmem.»

İstasyon, atlar, köylü kalabalığı, sırtlarında çuval taşıyanlar bile sanki bu istasyon ıssızlığının sıcağında uyumuşlardı. Ötede, Akdenizin üstünde bir kavak boyu kalkan bulutlar parlayıp sönüyorlardı. İkinci üstü garbi yeliyle birlikte onlar da göğe ağacaklardı ya, daha ikindiye çok vardı.

Uzun, kırış kırış boyunlu, ak gömlekli, incecik ipek kravatlı, tel gözlüklü, lacivert giyitleri tozdan apak olmuş birisi büyük kantarın önünde duruyor, köylülerin sırtlarında, iki büküm getirdikleri çuvaları tartıyor, yanda, yarılmış bir tahta masadaki yazıcıya, çuvaların kaç kilo geldiğini söylüyordu. Mustafa bir süre bu uzun boyunlu adamı izledikten sonra ilerdeki boşalmış arabalara gitti. Arabalar karşı sel yatağındaki kavaklara kadar arkası arkasına sıralanmışlardı. Arabalara koşulu, kayışları yarı yarıya çözülmüş, gemleri alınmış atlar başlarını kıl torbalarının içine sokmuşlar, kimi ağır ağır yemini yiyor, kimi de uyukluyordu. Birinci araba yemyeşil bir arabaydı. Bir çift iri al at koşulmuştu. Atların ikisi de torbalarını atmışlar, kuyruklarını hızla sağa sola sallayarak sinekleniyorlardı. Arabanın yeşili, nakışları kalın bir toz tabakası altında kalmıştı. Atların bellemeleri, koşumları da toz içindeydi. Çocuk, cebinden çıkardığı apak,

tertemiz, bir köşesine üç tane küçücük mor menekşe işlenmiş mendiliyle arabanın tozlarını silmeğe başladı. O, sildikçe tozların altından, taze bir ot yeşilinin üstüne yapılmış kırmızı, mor, sarı, mavi, turuncu, pembe söğüt yaprakları çıkıyordu. Söğüt yaprakları hiç bilinmeyen ak, iri, taç yaprakları tel tel savrulan bir çiçeği çerçeveliyordu. Söğüt yapraklarının bitişiğinde uçsuz bucaksız mavi bir göl vardı. Gölün arkasında fırdolayı yüksek karlı dağlar uzanıyor, dağların da üstünde, uzağında uzun bacaklı, uzun boyunlu, uzun kanatlı ak bir kuş uçuyor, gölgesi gölün sularına pespembe düşüyordu. Tozların altından sonra bir ceren çıktı, ardında üç küçük yavrusuyla. Mustafa bu parlak kara gözlü yavruları çok sevdi. Anaları bir hoş, bir hüzünlü bakıyordu boynunu bükmüş. Öteki bölmede de üstüste kuşlar vardı, çiçeklerin arasında uçan. Sonra gene söğüt yaprakları... Sonra gene göl, dağlar, uçan ak kuş, mavi suya düşen pembe gölge...

Çocuk, arabalara, atlara dalmıştı. Mendiliyle durmadan arabaları siliyor, durmadan karşısına biçimler, nakışlar, renkler çıkıyordu. Anası dut ağacının gölgesine yarı uzanmış, onu gözden uzak tutmuyor, dalmış gitmiş bir şeyler düşünüyordu. Mustafa arada sırada başını kaldırıp anasına bakıyor, ardından da yeni bir arabanın tozunu silip yeni, nakışlı bir dünya buluyor, seviniyordu. Ter içinde kalmış, araba silmekten yorulmuştu ya, o, kıvançlıydı. Bazı arabaların içinde arabacılar da oluyor, Mustafayı bütün çabasıyla arabalarını siler görünce tatlı tatlı çocuğa gülümsüyorlardı.

Mustafa, şimdiye kadar arabalar içinde bir arabaya tutulmuş, en çok bu masmavi boyalı arabayı sevmişti. Arabanın her bir yanı lekesiz, ince bir maviydi. Mavinin ucunda, art köşesinde koyu turuncu bir çiçek açmıştı. Çiçeğin incecik yeşil bir sapı, küçücük de bir yaprağı vardı. Mavi buradan tâ Akdenize kadar uzanan bir maviydi. Çocuk ona baktıkça içinden bir sevinç kabarıyor, taddan ürperiyordu. Daha tozlarını silip bakmadığı yirmi dokuz araba olmasaydı, Mustafa bu mavi arabanın yanından tren gelinceye kadar ayrılamazdı. Çocuk öteki arabaları da merak ediyordu, belki onların içinde bundan da güzel çiçekler, biçimler, renkler vardı. Tren gelinceye kadar hepsine teker teker bakmak

Gün yıkılmış, kavak ağaçlarının gölgeleri doğuya uzamıştı. Mustafanın bakmadığı sekiz arabası daha kalmıştı. Acele ediyordu, tren gelir de arabaların hepsini bitiremem, diye. Çabuk çabuk siliyordu tozları, resimleri, nakışları şöyle bir seyrediyor, gözü tutmamışsa, hemen öteki arabaya geçiyordu. Kırmızı sarı söğüt yapraklı bir arabanın tozlarını yarı yarıya silmiş, gözlerinin önünden derin yemyeşil bir su köpürerek akarken çocuk elinde tozlu mendili öyle kalakaldı. Adam kirpi oku saçları, çakır, kanlı gözleri, sarı çizmeleriyle arabanın içinde dirseklerine dayanıp yarı yarıya doğrulmuş ona korku dolu gözlerle bakıyor, orada öyle donmuş kalmış kıpırdayamıyordu. Mustafa da yerinden kıpırdayamıyordu. Gözleri büyülenmişcesine birbirlerinin gözlerinde. bir an olsun ayrılıp başka yöne bakamıyorlardı. Çocuk, her şeyi bırakıp kaçmak istiyor, ama bir türlü kendine gelemiyordu. Ağzını açmış, bağırmağa çalışıyor, bir türlü sesi çıkmıyordu. Birbirlerine takılıp kalmışlardı. Çocuğun başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Önündeki büyümlü göz de andan ana değişiyor, bir hoş oluyordu. Üstlerinden çığlık çığlığa geçen kuş sürüsünü bile duymadılar. Sıraya birkaç araba daha girdi, çamparaları öterek, zilleri çalarak, farkında bile olmadılar. Böyle bakışmaları, karşı yönden bir tren, uzun uzun düdüğünü çalarak, ağır tekerlekleriyle toprağı sarsarak, yöreye mavi dumanlar fışkırtarak gelip istasyonda duruncaya kadar sürdü. Trenin sesi çocuğı kendine getirince karşısındaki gözlerinden gözlerini kopardı, bir anda demiryolunu geçip anasının yanına vardı. Yüzü sapsarı kesilmiş, yaprak gibi titriyor, elindeki tozlu mendilini çırpıyordu.

Zero:

«Bu bizim tren değil Mustafam,» dedi.

Mustafa:

«Salman,» dedi.

Zero:

«Keşki doğru olsa Müslümün oğlunun dediğı,» diye içini çekti.

«Salman...» dedi gene Mustafa.

Bir süre istasyonda mavi dumanlarını savurarak duran

tren gene büyük bir patırtı kütürtü, gene uzun uzun düdüğünü çalarak, gene ağır demir tekerlekleriyle toprağı sarsarak kalktı gitti. Tren gidince Mustafa orada, ortada, dünyanın ıssızlığında çırılçıplak kalmış gibi oldu. Bomboştı, ne yapacağını bilemiyordu. Kendini toparlayıp demiryoluna kadar koştu. Kurumuş, kocaman, mor devedikenleri ormanının ucunda durdu. Devedikeni tarlasının içinde mor yılanlar akarlardı üstüste. Yılanları düşünmeğe çalıştı olmadı. Araba ötede, karşısında duruyordu, içinde de dirseklerine dayanıp doğrulmuş, daha olduğu gibi duran Salman. Salmanla gene göz göze geldiler. Çocuk orada, öylece kalakaldı. Kurumuş çiçeklere sürünerek sağa sola sallanıyordu. Arkadan bir kamyon yöresine tozlar fışkırtarak geldi geçti. Çocuk tepeden tırnağa toza battı çıktı. Ağzına burnuna toz doldu. Tozdan yalnız gözleri, dişleri ışılıyor, olduğu yerden bir türlü ayrılamıyordu. Bacakları da feldir feldir ediyordu. Salman onu kendine çekiyor, çocuk direniyordu. Mor yılanlar uçuyordu Salmana doğru. Mor yılanlar uçarak oradan buraya geliyorlardı. Dikenlerin içine bir iki adım atıp çukura indi. Gene de Salmanın gözlerinden kurtulamadı. Dikenliğin içinde koşmağa başladı. Mor yılanlar önünde uçuşuyorlar, güneşte yanmış çiçekler göğünük kokuyorlardı. Elleri, yüzü, bacakları yırtılıp kan içinde kalıncaya kadar dikenliğin içinde mor, yaldızlı sırtları ışıl ışıl, güneşte çakıp sönen yılanlarla düşse kalka koştu. Soluk soluğa kalmış arkasından gelen Salmanın gözlerinden sakınırken anasının, dikenliğin kıyısında durmuş kendisini çağırıldığının farkında oldu. Hemen anasının yanına geldi.

Zero onu görünce:

«Ne oldu sana böyle?» diye bağırdı. «Yüzün gözün kan içinde. Kan da toza bulanıp çamur olmuş. Ne oldu sana böyle Mustafa?»

Mustafa büzülmüş, korku dolu gözlerle karşıdaki arabayı gösterdi.

Zero:

«Kim o?» diye gene bağırdı. «Neden bu kadar korktun sen?»

Çocuk oradaki arabaya bakıyor, konuşamıyordu.

«Kim var orada?»

Mustafa gözlerini karşıdaki arabaya dikmiş, olduğu yerde dikilmiş kalmıştı.

Zero, çocuğu elinden tutup arabaya doğru yürüyünce, arabanın içinde bir kıvıldağa oldu, dirseklerine dayanıp yarı yarıya doğrulmuş adam ayağa kalktı, kollarını bir kuş kanadı gibi iki yanına açıp arabadan atladı, karşıdaki geniş devedikenliğine girip orada bir sel yatağında gözden yiterken, çocuk da anasının elinden kurtulup dikenliğe doğru koşmağa başladı. Zero, bir türlü ne olup bittiğini anlamamış, kaçan oğlunun arkasından bakıyordu. Hemen toparlanıp Mustafanın ardından koştu, çocuğu dikenliğin kıyısında yakaladı:

«Kim o?» diye sordu. «Kim c arkasından koştuğun?»

Çocuk körük gibi soluyor, anasına karşılık vermiyordu.

Zero onu sürükleyerek istasyona kadar getirdi, çeşmenin altına başını sokup bir iyice yıkadı. Çocuk kendine gelir gibi oldu. Çeşmenin yanındaki duvarın üstüne sekilendiler.

«Kimdi o kaçan adam? Ne oluyor Mustafa?»

«O,» dedi Mustafa.

«Kim?»

«Salman,» dedi Mustafa. «Ölmemiş.»

«Onun ne işi var burada yavrum, yanlış görmeyesin?»

«Yanlış görmedim. O Salmandı, şu da arabası.»

«Salmana benzeyen biri olacak. Salman dağda.»

«Bu adam Salman ana.»

«Burada ne işi varmış?»

«Satmaya buğday getirmiş.»

«Buğdayı nereden bulmuş?»

Mustafa anasını dinlemiyordu artık. Gözleri karşıda uçsuz bucaksız moraran dikenlikten çıkacak adamı bekliyordu. Bu sırada tren geldi, anası onu elinden tutup sürükleyerek vagona götürdü. Onun gözleri daha dikenlikteydi. Vagonun penceresine geldi, cama yüzünü yapıştırdı, dışarıyı dikizlerken:

«Ana,» dedi usulca, «işte o, arabanın yanında, gördün mü?»

«Göremedim,» dedi Zero.

«İşte orada, orada, orada...» diye çırpındı Mustafa.

Ne etse ne yapsa çocuk, anası bir türlü gözlerinin önündeki Salmanı göremiyordu. Bu arada tren uzun uzun düdüğünü öttürerek kalktı.

«Orada işte... Trenin arkasından koşuyor. Yanında da kocaman bir köpek. Bak, sapsarı bir köpek görüyor musun ana, koşuyor, trenin ardından koşuyor.»

«Göremiyorum,» diye hayıflandı Zero, «o kâfiri hiç göremiyorum Mustafam.»

Mustafa camdan ayrılıp koltuğa çöktü:

«Yetişemedi trene,» diye güldü. «O, orada kaldı. O kocaman köpeği de nereden bulmuş Salman?»

Zero karşılık vermedi. Tren gittikçe hızlanıyordu.

Gün kavuşurken Adanaya vardılar. İstasyon apaydınlıktı. Bir yaylıya binip akrabaları Abdullah Çavuşun adresini verdiler. Az sonra da yıkık dökük bir mahallede bir kerpiç evin kapısında durdular. Beyaz başörtülü, güzel yüzlü bir kadın onları sevinçle karşıladı. Abdullah Çavuş daha eve gelmemişti. Az sonra o da geldi. Güzel bir yemek yeyip, sakız gibi, sabun kokan bir yatakta uyudular. Mustafa, ne evi, ne Adanayı görüyor, içine kapanmış salt Salmanı düşünüyordu. Onu arabanın içinde görüşünü, dikenliğe kaçışını, yanında kocaman sarı köpekle treni kovalayışını...

Uzun bıyıklı, sıcak kanlı Abdullah Çavuş sabahleyin onlara bir yaylı buldu. Uzun bir pazarlıktan sonra anlaştilar. Yaylı onları Mersine götürecekti. Mustafa Abdullah Çavuşu da, karısını da çok sevmişti ya, Salmandan başka bir şey düşünemediği için onların pek tadına varamamıştı.

Yaylı yola çıktığında güneş de bir kavak boyu yekinmişti. Az bir sürede Adanayı çıkıp bağ evlerine geldiler. Düz ovada bir uçtan bir uca şeker kamışı tarlaları uzanıyordu. Mustafa mor kamışlı bir tarlanın ortasında Salmanla köpeğini görür gibi oldu, sonra da onları yitirdi. Yol boyunca, Tarsusa kadar onları tarlaların içinde birkaç kez daha gördü. Görür görmez de onları hemen yitiriyordu. Anası yaylının içine gömülmüş, uykuda gibi, düşte gibi dalmış gitmiş, dünyayı unutmuştu. Yanındaki Mustafanın, öndeki atların, bindiği yaylının bile farkında değildi. Tarsusa girdiklerinde öğle ezanı okunuyor, kasabanın sokaklarını doldurmuş pa-

muk işçileri tarlalara doğru çekiliyorlardı. Arabacı ilk olarak konuştu:

«Acıkmadınız mı Hatun?» diye sordu.

«Acıktık,» dedi Zero.

Bir kebabçının önünde durdular. Gene kapıdan yanmış yağ kokan dumanlar dışarıya fışkırıyor, bir sumak, bir pişmiş kebab kokusu ortalığı almış dalga dalga alana yayılıyordu.

Arabacı arabasını büyük bir ağacın altına çekti, atların koşunlarını çözüp yem torbalarını başlarına geçirdikten sonra Zero Hatuna:

«Bu kebabçı Çukurovanın en iyi kebabçısıdır,» dedi. «Adına Toros kebabçısı derler.»

Kebabçıya girdiler. Ortalıkta gene sinek kaynaşıyor, eşek arıları tavanda duvardan duvara öfkeyle vızıldayarak gidip geliyorlardı. Çabucak kebablarını yeyip dışarıya çıktılar. Ter içinde kalmışlardı. Bu kasabada her şey, herkes ter içindeydi zaten. Kaldırım taşları, kerpiç duvarlar, ağaçlar, kaktüsler, sararmış otlar, her şey durmadan terliyordu. İnsanlar suya çalmış çıkmış gibiydiler.

Arabanın yanına geldiler. Atlar terden köpürmüşlerdi. Arabaya atladılar. Arabacı çabucak koşunları takıp atların başlarındaki kıl yem torbalarını aldı. Zero daha arabacının binmesini beklemeden:

«Sür,» dedi, «çabuk sür. Sıcaktan, terden patlayacağım. Bu ne biçim yer böyle!»

Arabacı arabaya biner binmez kırbacını şaklattı, bir anda da kasabayı çıktılar. Akdenizin üstündeki bulutlar bir kavak boyuydular. Bir tek de küçücük bir ak bulut yüksekte, göğün mavisine asılmış, olduğu yerden kıpırdamadan öyle duruyordu. Yolda atlar dizlerine kadar toza battılar. Arabanın tekerleri de arkada bir toz bulutu bırakarak dönüyordu. Sığır kuyrukları, dut ağaçları, devedikenleri, pamuk fidanları apak toz altındaydılar. Zeronun da Mustafanın da ağzına, burnuna toz doluyordu. Yaylının körüğü de kalın bir tabaka toz altında kalmıştı. Mustafa tozlara dalmış gene Salmanı düşünüyor, devedikenlerinin ardında onu bir görüyor, bir yitiriyordu. Köpeği de Salmanın yanında. Köpeğinin başı bir

Salmanın başının yerine geçiyor, Salmanın başı köpeğinin gövdesinin üstüne oturuyordu, ışıltılı, mosmor, şekerkamışı moru renginde... Köpeğin sarı büyük, altın gözlü başı Salmanın omuzlarının üstünde bir uğunarak gülüyor, gülüyor, ardından da var gücüyle ovayı çınlatarak havlıyordu.

Mersine girerlerken, Salmanın başı sarı köpekte, köpeğin başı Salmanda, arkalarından geliyorlardı. Şehrin ilk evlerinde ortadan yittiler, bundan sonra da bir daha ortada gözükmediler. Arabacı aldı onları Adil Efendinin evine götürdü. Adresi Abdullah Çavuş vermişti. Adil Efendi de uzak akrabalarından olurdu ya, Zero onun nasıl, nereden akraba olduğunu bilmiyordu. Onu belki bir kere kasabada görmüştü.

Adil Efendi onları iyi karşıladı. Hemen yemek hazırladı karısı. Altı tane çocuğu vardı. Çocuklar bir gözüktüler, sonra ortadan yittiler. Mustafa yatağa girer girmez hemen uyudu. Düşünde birkaç kez köpek başlı Salmanı gördü. Yemyeşil kamıştan bir ata binmişti. Ağzını açmış, kırmızı dili bir karış dışarda, köpek başı durmadan konuşuyordu. Konuşarak bir toz bulutunun içinde oradan oraya sürükleniyordu.

Sabahleyin uyandığında, anasını gözleri şişmiş, Adil Efendiyle konuşur buldu. Onu hiç böyle yılgın, öfkeye bile gücü yetmez bir halde görmemişti. Anasına acıdı. Yöresinde dönüyor, ona ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemiyordu. Kahvaltı sofrası getirilip ortaya konuncaya kadar Mustafanın bu telaşı sürdü. Sofraya oturdular ya çocuğun hiç iştahı yoktu. Hep anasıyla uğraşıyordu. Kahvaltıyı nasıl yaptılar, ne yediler içtiler bilemedi. Evden çıktıklarında güneş epeyce yükselmişti. Adil Efendi önde, onlar arkada kereste fabrikalarının yolunu tuttular. Zero yolda ikide birde Adil Efendiye soruyordu:

«Bu fabrikalarda hiç mi hakkımız yok, yoksa İsmail Ağa boyuna buraya boşuna mı taşınyordu?»

«Dur Hatun, şimdi her şeyi öğreneceğiz.»

Tahtayla çevrilmiş büyük bir avluya girince dehşet bir gürültüyle karşılaştılar. Gürültüden başka hiç bir şey duyulmuyordu. Avlunun doğusundaki ak badanalı bir yapıya yöneldi Adil Efendi. Dar bir merdivenden yapının ikinci ka-

tına çıktılar. Genişçe bir balkonda durdular. Karşıda, az ileride, caddenin arkasında deniz gözükiyordu.

«Ana,» diye bağırdı Mustafa denizi göstererek.
Zero güldü:

«İşte, Van denizi gibi bir şey...»

«Bu mu deniz?» diye şaşkınlığını belirtti çocuk.

«Bu,» dedi Zero, dingin.

«Van denizi de böyle mi?»

«Böyle,» dedi Zero. «Yalnız Van denizini çok yüksek dağlar çevirir, o deniz dağların ortasındadır. Dağların şavkı vurur o denize. Sütbeyaz olur bu yüzden o deniz, karlı dağlardan dolayı. Bunansa dört bir yanı düz ova...»

Mustafa bir kabarmış gelen denize bakıyor, ürperiyor, bir büzülüyor, bundan dolayı da habire konuşuyordu. Zero onun ne söylediğini bir türlü anlamıyordu. Dağlar, diyordu. Dağların arkasında başka bir deniz daha yok mu? Belki o deniz de kar gibi apaktır. Kar gibi apak dalgaları. Kesik baş, diyordu. Salmanın başının yerinde köpeğin başı, köpeğin başının yerinde Salmanın başı... Kendi kendine bir acaip gülüyordu. Bir adam sandalya getirdi, oturdular. Adil Efendi odalara girip çıkıyordu. Sert bir yel esti, pencereden içeriye tozları doldurdu. Bir süre ana oğul birbirlerini göremediler. Bir adam gelip pencereileri kapatıncaya kadar tozlar içeriye dolmuş, her yan tozdan apak olmuştu. Birden kabaran denizin üstünde birkaç kere şimşekler çaktı, ışıklar top top pencerelerden içeriye süzüldü. Mustafa sandalyanın üstünde top top olmuştu. Gökgürültüleri denizin gümbürtüsüne karıştı. Ortalık birden karanlığa kesti. Şimşekler ardı ardına veriş-tiriyor, gök gürlüyor, deniz gümbürdüyordu başları ak, şimşeklerde çakıp sönen dalgalarıyla. Yağmur da birden karanlığın üstüne şar diye döküldü, ortalığı sele boğduktan sonra da az bir sürede dindi. Kara bulutlar sonsuz bir hızda Toros dağlarına doğru çekildiler. Birden güneş açtı, her yer, deniz, evler, sokaklar, çakıltaşları ışıltı içinde kaldılar. Deniz kuduruyordu. Adil Efendi de bir türlü gözükmüyordu. Mustafanın canı sıkılmağa başladı:

«Ana azıcık dışarıya çıkayım mı?» diye sordu.

Zero, sağına, soluna bir bakındıktan, biraz ikircik geçir-

dikten sonra :

«Çık yavrum ama, denizin kıyısına gitme.»

«Olur,» dedi Mustafa dışarıya fırladı. Avluda dolaşmağa, yerdeki kıvrılmış yongalara tekmeler savurmağa, tomrukların üstünde yürümeğe başladı. Islak tomruklar, tah-talar, fabrikadan gelen hava yoğun bir reçine kokuyor, reçine kokusu denizin kokusuna karışıyordu. Deniz kokusu onun hiç bilmediği bir kokuydu. Güneşten yanıp çatlamış tahta perdenin önüne geliyor, aralıklardan az ilerde kabardıkça kabaran gümbürtülü denize bakıyordu. Korkmağa, bir yerlere kaçmak için çabalamağa başladı. Anasının karartısı gün vurup parlamış pencerenin ardından bir görünüyor, bir yiti-yordu. Çocuk anasını görünce içindeki korku azalıyor, onun karartısı pencereden yitince de deniz üstüne üstüne geliyor, dizleri feldirdiyordu. Dönüp anasının yanına gitmek istiyor, bunu da bir türlü beceremiyordu. Deniz, yüz, yüz elli kulaç içerilere kadar kırmızıydı. Çocuk, bunun yağın yağmurun taşıdığı topraklardan dclayı böyle olduğunu biliyordu. Kırmızının ötesindeki deniz de durmadan kabarıyordu. Neredeyse bu fabrikayı, şehrin evlerini, evlerin tâ ötelerindeki sıra dağları bir anda yutacaktı.

Çocuk bir denize, bir penceredeki anasının karartısına bakıyor, ardından da bağıra bağıra türkü söylüyordu. Gittikçe de yöresindeki her şey, gürültülü fabrika, arkadaki kırmızı kiremitli evler, yandaki kavaklar, arada bir karartının gözüktüğü pencere, tahta perde, tomruklar siliniyor, gittikçe şişen, kabaran, bir minare boyu yükselen denizle ortada tek başına ıpıssız, çırılçıplak kalıyor, ne yapacağını bilemeden ortada can telaşıyla dört dönüyor, tahta perdeden kavaklara, oradan tahta perdeye koşup duruyordu. Bir yağmur yağsa, diye düşünüyordu. Bir yel çıksa, bir şimşek çaksa şu denizi, fabrikayı, evleri, karşı dağları kökünden sarıssa... Bir yaylı arabaya binseler... Bir çift kır at koşulu faytonu ırmağın öte yakasından, koşumları, feneri, tunç parçalarıyla ışı-layarak gelirken anımsıyordu. Atlar doludizgir, başdöndür-cü bir hızla koşuyorlardı. Mustafa onların daha çok, daha çok koşmalarını istiyor, Süllüyse atları kırbaçlıyordu. Süllü acaba kendine bir at bulabilmiş miydi? Bir kavak ağacı,

uzun, ince, denize doğru yatmıştı. Mustafa kavaklara bakar gibi yükselen denize bakıyordu. Artık denizden başka bir şeyi görmüyor, ondan başka bir şeyi düşünemiyor, tepeden tırnağa korku kesilmiş tepesindeki dönüp duran, gümbürdeyen denize bakıyordu. Farkında olmadan bacakları aldı onu denize doğru götürdü. Tahta perdeyi kolaylıkla aşip yola vardı. Yol çamurluydu. Ayak bileklerine kadar çamura battı. Yolun ötesi geniş bir çakıltaşlı alandı. O denize gittikçe, kudurmuş deniz ona doğru bütün hışımıyla geliyor, çocuğun yüreği gittikçe sıkışıyor, soluk alamaz oluyor, bir an durup ağzını sonuna kadar açıp soluk alıyor, ardından da yürüyordu. Böyle böyle, epey uzun bir çabadan sonra kıyıya varabildi, ama bitmişti, bir sarhoş gibi sallanıyor, ayakta zor duruyordu. Uzaktan büyük, yerleri söken bir dalga gelirken büzüldü, bir topacık kalıp gözlerini kapattı. Dalganın kıyıya gelip tükendiğini anlayınca da gözlerini açtı, dalga onu yutmamıştı, içinden inanılmaz bir kurtuluşun sevincini yaşadı. Sevinci o anda da içinde kaldı, sönmüverdi, öteden daha büyük bir dalga daha da kabararak geliyordu, büzüldü, bir topacık kaldı, gözlerini var gücüyle sımsıkı kapatırken dalganın tam tepesinde patladığını yüreğinin başında duydu. Gene gözlerini açtı ya, açmasıyla kapatması bir oldu. Dalgalar ardı ardına daha kabararak veriştiriyor, o daha gözlerini açmadan bir başka dalga tepesinde patlıyordu. Bir ara gözlerini açıp arkasına baktı, ne tahta perdeyi, ne fabrikayı, ne kavakları, ne de yolu gördü, sağını solunu, ardını önünü deniz almış, kuşatılmıştı. Arkaya koştu, denizdi, yana, öne koştu hep denizdi. Koskocaman vapurlar, camlarına gün vurmuş, denizin üstünde, boşlukta asılıp kalmışlardı. Mustafa en çok buna şaşırırdı. Oysa az önce bu vapurlar tam denizin üstünde, üstelik de yarı yarıya batmış yüzüyorlardı. Şimdi orada, gökte öyle asılmışlar, bulutların yanında duruyorlardı. Bu daha çok korkuttu onu. Kendisini de oralara yükselmiş sandı. Koşuyordu gene. Ama bir türlü dört bir yanını sarmış denizin dışına çıkacak bir yolu bulamıyordu. Ter içinde kalmıştı. Bedeninin her bir yanı ağrıyordu. Sonra birden durdu, dinginledi, rahat bir soluk aldı, denizin ötelere baktı, çok ötede, bulutların altında deniz yuvarlak bir çizgiydi.

Kendi kendine gülümsedi. Arkasına baktı, deniz açılmış, fabrika, kavaklar, tahta perdeler, anasının bulunduğu yapının gün vurmuş pencereleri olduğu gibi ortaya çıkmıştı. Pencerede anasının karartısını aradı bulamadı; geriye dönüp rahatça denizin içine yürüdü. Deniz önce dizlerine kadar çıktı. Gülümsüyor, yüreği de çarpıyordu. Bir süre böyle olduğu yerde durdu kaldı. Bacaklarında bir tuhaf bir serinlik duyuyordu, bütün bedenini okşayan. Kendinde olmadan içerilere aktı. Sonra birden dehşet bir paniğe kapıldı, gene yürümesini sürdürdü. Su göğsüne, sonra da boynuna çıktı, ardından da bir dalga geldi onu içine aldı, bir süre dolaştırdıktan sonra kıyıya savurdu. Çocuk kalktı, gene denizin içine yürüdü, deniz onu sardı, bir başka dalga geldi, gene onu kıyıya attı, ardından da Mustafa kendisini gene denizin içinde buldu. Bir tuhaf bir düşte, bir oyundaydı. Sular yutuyor, yüzüyor, soluk alamıyor, arkasından denizin dibinden kurtulup dalgaların tepesinde buluyor kendini, sonra da gene dibi boyluyordu. Her şeyi unutmuş, kendini halsiz, sulara bırakmıştı ki birtakım sesler duydu, ardından da ona doğru kocaman bir elin uzandığını gördü, güçlü el aldı onu, sallanan bir sandala götürdü. Bayılmamıştı. Kıyıda çırpınan, ağlayan anasını gördü.

Sandalcı:

«Ağlama bacım,» diye bağırdı, «hiç bir şey olmamış çocuğa, cin gibi, su bile yutmamış. İyi bir yüzücü senin oğlun.»

Kıyıya geldiklerinde Zero Hatun dinginlemiş, kendine gelmişti. Tahta perdeyi geçip fabrikaya girdiler. Bütün işçiler, fabrikadaki memurlar dışarıya uğramışlar, denizden gelen Mustafaya bakıyorlardı. Herkes onun boğulduğunu sanıyordu, sağ görünce kalabalıktan sevinç çığlıklarıyla alkışlar koptu.

Adil Efendinin yüzü kül kesilmişti. Mustafa onu gülünç bulup gülmeğe başladı. Zero Hatun dingindi. İri, siyah, güzel gözlerinde düşünce, onulmaz bir keder vardı. Oğlu denizden kurtuldu, diye sevinememişti. Çocuksa sevinçten dolup taşıyor, ne yapacağını bilemiyor, kendi kendine gülüyordu.

Yukarı çıktıklarında Adil Efendi:

«Bu böyle olmaz Zero Hatun,» dedi. «Bu çocuk üşür ölür bu ıslak çamaşırların içinde. Gideyim de delikanlımıza bir kat çamaşırıla bir kat giyit alayım.»

Zero Hatun kesesini çıkarıp para vermeğe kalkınca Adil Efendi:

«Olmaz Hatun,» dedi. «İsmail Ağanın bizde o kadar hakkı yok mu?»

Mustafayı elinden tutup çarşıya, şehrin en büyük mağazasına götürdü. Mağazadaki herkes onu tanıyordu. Çocuğun, İsmail Ağanın çocuğu olduğunu öğrenince daha da ilgilendiler. Türlü renkte, türlü biçimde giyitler, ayakkabılar, çamaşırlar, çoraplar çıkardılar.

Adil Efendi yumşacık, iyi yürekli, sesi sıcacık:

«Kendi giyitlerini sen seçeceksin delikanlı,» dedi, «beğendiğini alacaksın. Senin baban benim de babam gibiydi. Beni burada işe koyduğunda İsmail Ağa, işsizdim, gariptim, kimsesizdim, şimdiyse her şeyim var.»

Mustafa uzun uzun bakarak, maviye kaçan bir giyitle sarı, parlak bir kundura seçti. Çok kıvançlıydı. Bir tezgahtar kız onu soyup büyük bir havluyla kuruladıktan sonra giydirdi. Çocuk bundan çok utandı, kızın eli bedenine değdikçe ürperdi ya, kaçamadı. Giyindikten sonra da neredeyse sevincinden kuş olup uçacaktı, içi içine sığmıyor, dolup taşıyordu.

Fabrikaya döndüklerinde her şey hazırды. Birtakım kağıtlara kısa boylu, sıska genç bir adam Zero Hatuna parmak bastırıyordu. Parmak basma işi bitince başka bir kişi, kollarına kara bezden kolluklar geçirmiş uzun bir adam bir tomar para getirip teker teker sayarak Hatuna verdi. Ardından da onları bir odaya çağırdılar. Odada üstü camlı büyük bir masanın yanında gür bıyıklı, yüzünün derisi parlayan bir adam duruyordu. Zero Hatuna doğru yürüyüp elini uzattı. Hatun onun elini ikirciklenerek sıktı.

«Buyur Zero Hatun,» diye adam yandaki yeşil kanepeyi gösterdi.

Adil Efendi ayakta kaldı. Mustafa da vardı anasının yanına oturdu. Yeni giyitime, ayakkabısına kırmızı çoraplarına, beyaz ipekli gömleğine bakıyor, odada adamın pos, sivri bı-

yiğinden başka hiç bir şeyi görmüyordu.

Adam onun karşısına bir sandalya çekip saygılıca oturdu:

«Hanımefendi,» dedi, çok ciddi bir yüzle, «artık bu fabrikayla İsmail Ağa veresesinin hiç bir ilişiği kalmamıştır. İsmail Ağanın bütün hisseleri bugünden itibaren bize geçmiş bulunuyor. Ve siz hisselerin karşılığı olan parayı alarak, hisseleri bize devretmiş bulunuyorsunuz.»

«Devrettim,» dedi Zero Hatun. «Hayırlı olsun, güle güle kazanın.»

«Biz İsmail Ağayı çok severdik,» dedi adam, «bundan dolayı da sizin her zaman ortağımız kalmanızı isterdik, ama ne yazık ki, siz hisselerinizi istediniz. Size hayırlı olsun. Gene de bir ihtiyacınız olursa, bu fabrikalar gene sizin fabrikalarınızdır, emrinizi yerine getirmek bizim başlıca vazifemiz olacaktır. Malum ya, bu fabrikaları bize bir kuruş almadan İsmail Ağa verdi. Sayesinde bu hale geldik.»

«Allah daha çok versin,» dedi Zero Hatun.

«Allah daha çok versin,» dedi Mustafa gülerek. «Biz sizden ziyadesiyle memnunuz.»

«Teşekkür ederim,» dedi adam ayağa kalkarken. Adam ayağa kalkarken Adil Efendi de Zero Hatuna kalksın, diye bir işaret çaktı. Bunu gören Mustafa anasından önce ayağa fırladı. Adam onları fabrikanın avlu kapısına kadar uğurladı.

Adil Efendi:

«Bu para çok para,» dedi. «Şimdi sarrafa gidip bunun bir kısmını altına çevirtmeliyiz.»

«İyi mi olur?» dedi Zero.

Sarrafa gidip paranın yarıdan çoğunu altın yaptırdılar. Sarraf paraları birkaç kere sesli saydıktan sonra altınları kırmızı bir kadife keseye doldurup Zero Hatuna uzattı. O da keseyi kuşağına sarıp sıkı sıkıya beline bağladı.

Dükkandan dışarıya çıktıklarında Zero Hatun Adil Efendiye dönüp:

«Bize bir yaylı bulacaksın köye kadar. Yaylıcı güvenilir bir adam olacak. Köye de gece yarısı gireceğiz ki, kimse

nereden gelip nereye gittiğimizi bilmeyecek.»

«Başüstüne,» dedi Adil Efendi, «öyle bir adamımız var, Bıyıklı Veli, İsmail Ağa da onu çok severdi. Ama ben de sizinle birlikte köye geleceğim, bu kadar parayla sizi yollara bırakamam.»

«Sağolasın Adil Efendi kardaş.»

«Fabrikadan izin almıştım.»

Mersinde Adil Efendinin evinde üç gün daha kaldılar. Adil Efendinin evi rahattı. Zero Hatun burada birkaç gün daha kalıp her şeyi enine boyuna, dışardan, uzaktan düşünmek istiyordu ya Mustafayla başa çıkamıyordu. O olaydan sonra çocuk bir türlü denizin kıyısından ayrılmıyor, büyülenmiş gibi orada, çakıltaşlarına oturup duvar gibi yükselerek üstüne gelen denizi bekliyordu. Onu ne zaman bir an bırakacak olsalar, gözden yitirseler denizin kıyısında kendinden geçmiş, kıyıda taş kesilmiş buluyorlardı. Yola çıkacakları gün de, daha tan yerleri, yeni yeni ışıyordu, Zero Hatun baktı ki çocuk yatağında yok, hemen kıyıya koştular, vardılar gördüler ki Mustafa kıyıda durmadan yerden aldığı çakıltaşlarını denize savuruyor, denize bağılıyor çağırıyor, öfkeleniyor, onun üstüne yürüyor, sonra geriye çekiliyor, duruyor, bakıyor, arkasından gene kabarıp gelen dalgalara saldırıyor, deniz geriye çekilince de utku kazanmış bir kumandan gibi sevinçten dolup taşarak, ellerini beline koymuş gülüyordu.

Kıyıya gelen Zero Hatun:

«Mustafa, Mustafa!» diye ona birkaç kere seslendi, çocuk onu duymadı. Dalgaların sesi, Mustafanın bağırtısı biribirine karışıyordu. Adil Efendiyle oraya, yarın üstüne çömelip beklediler, Mustafa, kimi zaman duvar gibi yükselerek üstüne gelen dalgalara saldırıyor, kıyıya, ayaklarına su değinceye kadar koşuyor, oradan daha ileriye gidemeyip kumlara yayılan köpüklerin ucunda direkleyip kalıyordu.

Çocukla denizin savaşı gün doğup ortalığı ısıtıncaya, çocuk yorgunluktan çakılların üstüne serilinceye kadar sürdü. Körük gibi soluyor, ağzı yukarı yatmış uzaktaki gökyüzünü seyrediyor, yanbaşında onu çılgına çeviren denizin gümbür-tüsünü dinliyordu.

«Mustafa, Mustafa!»

Anasının sesini duyunca hemencecik, yayına basılmışcana ayağa fırladı; suç üstü yakalanmışçasına ürktü:

«Ne var?» diye bağırdı, yarın üstünde onları görünce de, sevinçle onlara koştı. «İyi ki geldiniz,» diye de ağzından kaçırdı. Ardından da söylediğine pişman oldu ama, içinden de geçiriyor, iyi ki geldiniz, iyi ki geldiniz de beni kurtardınız, diyordu, iyi ki geldinizi durmadan yineliyordu.

Zero Hatun:

«Yola çıkıyoruz az sonra Mustafa,» dedi. «Ödümü kopardın, seni burada bulunca da çok sevindim.»

Mustafa onun elini tuttu, şehre yöneldiler. Eve geldiklerinde Bıyıklı Velinin arabasını onları bekler buldular. Arabacının yanında nakışlı, ağzına kadar dolu olduğu belli bir halı heybe duruyor, çok güzel olan turuncu nakışları şavkıyordu.

«Memede bir şey almayacak mısın Mustafa?»

«Alacağım,» dedi Mustafa, «üç tane lastik top, boyalı.»

«Başka?»

«Başka ne alayım ki?» diye yüzünü buruşturdu Mustafa.

«Şekerleme?»

«Olur,» dedi Mustafa.

Hane halkıyla helallaşıp arabaya bindiler. Adil Efendi Bıyıklı Velinin yanına, anayla oğul da arkaya kuruldular.

«Çarşıya sür.»

Bıyıklı atları usulca kırbaçladı:

«Deeeeh!»

Çarşıda bir şekerçi dükkanının önünde durdular, Zeroyla Mustafa indi, ötekiler arabada beklediler. Mustafa hiç böyle bir dükkan görmemişti. Anayla oğul önce, sandık gibi büyük bir kutu beğendiler, sonra da ikisi iki yerden seçtikleri şekerini altın gibi parlayan küçük bir terazide tarttırıp kutuya doldurdular. Sandığı kapatır, çın çın eden kilidiyle kitlerken Zero Hatun:

«Memet çok sevinecek,» dedi, «şimdiye kadar böyle şekerler almamıştık.»

«Yusuf da, Çocuk Nuri de,» dedi Mustafa.

Arabaya bindiler. Çarşığı çıkıp yola düştüler. Bir süre

denizin kıyısından gittiler, Mustafa kıyıda geçerken bir kere olsun dönüp de denize bakmadı.

O gece Adanada yattılar. Daha günün atmasına bir hayli varken, horozlar bile ötmemişken yola çıktılar. Öğle yemeğini Ceyhanda yeyip Toprakkale yolunu tuttular. Bıyıklı Velinin atları çok güçlü ve hızlı atlardı. Daha gün batmadan Toprakkaledeydiler. Orada atlara yem takıp, bir yarım saatlığına mola verdiler. Mustafa hemen arabadan atlayıp buğday öbeklerinin olduğu yere koştu. Dut ağaçlarının altında yalnız üç araba kalmıştı. Yemlerini bitirmiş atlar sağ art ayaklarını karınlarına çekmişler, ağır ağır kuyruklarını sallayarak uyukuyorlardı. Ağaçların gölgeleri gündoğuya çekilmiş gitmiş, arabalar, atlar güneşte kalmıştı. Usul usul, yüreği çarparak dut ağaçlarına yanaştı, orada, içinden çiçekler fırlamış bir karaçalı kümesinin yanında durdu. Çalılardan bir küme kuş havalandı. Çocuk, orada durmuş arabalara yaklaşıyordu. Anasının, istasyonun önünde dikilmiş ona baktığını biliyordu. Bu da onu rahatsız ediyordu ya çok geçmeden anasını unuttu. Bir turuncu kelebek sürüsü mor devedikenlerinden karaçalılığa, karaçalılıktan toza batmış çıkmış kenger dikenlerine uçup duruyordu. Önce bir düdüğü sesi, arkasından da bir katarın istasyonda gürültüyle gelip durduğunu duyunca geriye döndü. Anasıyla arasını trenin gelip kapadığını görünce arabalara koştu. Arkadaki arabanın içinde, gene dirseklerine dayanıp doğrulmuş Salmanı görünce gözlerine inanamadı. Gene göz göze geldiler. Salmanın yüzü sapsarı kesilmiş, büyümüş gözleri saydamlamıştı. Öylece karşı karşıya kaldılar. Kampanalar çalınmış, düdüklü tren kalkmış gitmişti, farkında olmadılar. Bir kelebek sürüsünün ortasında kaldılar, dört bir yanı mor kelebekler almış, bir kelebek bulutu içinde kalmışlar birbirlerini göremiyorlardı. Hızlanan garbi yeli de yerden aldığı tozları, saman çöplerini kelebeklere katmış savuruyordu. Ortalık bir ara açılınca gene göz göze geldiler, Mustafa anasının sesini duyar gibi oldu bir ara... Aldırmadı, ses ona doğru geliyor, çocuksa bütün çabasına karşın gözünü Salmanın gözünden alamıyor, oraya çakılmış kıpırdamıyordu. Anası öfkeyle gelip kolundan tutup onu hızla çekinceye kadar bu

böyle sürdü.

«Hörtük,» diye bağırdı Zero, «Allahın benim karşıma be-
la diye çıkardığı oğlan, ben senin elinden nerelere gideyim
böyle? Ne yapıyorsun burada, bağıyorum çağırıyorum duy-
muyorsun?»

Onu sürükleyerek arabaya götürdü. Araba çoktan hazır-
lanmış, epeydir de bekliyordu. Öfkelenmiş kadın onu araba-
nın içine fırlatıverdi. Ne olmuştu, Mustafa hiç bir şeyi an-
layamıyor, anası böylesine hiç öfkelenmemişti, sebebini, ka-
fasında eviriyor çeviriyor bir türlü de bulamıyordu.

Yola çıktıklarında biraz başı dönüyordu. Anası Salmanı
görmüş müydü acaba?

Irmağı geçekten geçip, herkes uykuya vardığında köye
girdiler. Birkaç köpek isteksizce ürdükten sonra sustu.

Onları konağın kapısında Hasan Ağa, Sefer, Pero, Hacer
karşıladi. Seferin gözleri kan çanağına dönmüş, büyük, uzun,
karnı geniş camlı gaz lambasını tutuyor merdivenleri ışıtı-
yordu. Hasan Ağa öfkeliydi. Peroyla Hacer onları kucakladı-
lar.

Mustafa erkenden uyanıp Memetlere gitti. Memet onla-
rın geldiğini daha gecedен duymuş bekliyordu. İncir ağaç-
larının altında buluştular, Mustafa sandıktan aldığı, yaldız-
lı kağıtlara sarılmış şekerleri ona verdi:

«Bunları Mersinden senin için aldım,» dedi. «Daha da
var. Bir dükkan gördüm orada ağzına kadar şekerle dolu.
Dükkan bizim ahır kadar kocaman.»

Memet, onun elini usulca tuttu:

«Haydi gidelim,» dedi, «kalenin ardına.»

Mustafa sabırsızlıkla:

«Salmanı gördüm,» dedi, «hem de üç kere...»

«Demek gördün ha... Ama köyde ne diyorlar, biliyor
musun?»

«Bilmiyorum,» dedi Mustafa merakla.

«Salmanı çoktan öldürmüşler. Hem de kim öldürmüş, bi-
liyor musun?»

«Bilmiyorum.»

«Zalımoğlu Halil... O Halil var ya, o Arabı öldürmüş.
Arap da kalkmış o kanlı ağaca sarılmış, Halile de yalvarmış.

Halil de gene onu öldürmüş. O öldürünce ağaç da her gece kanamaya başlamış. Halil işte, o Zalımoğlu Halil. O, Zalımoğlu koca İsmail Ağanın arkadaşı imiş. İsmail Ağa demiş ki, Arabı da, Memik Ağayı da öldüreceksin. O da öldürmüş. İşte bunun için de Salman İsmail Ağayı öldürmüş. Bunu da dağdaki eşkiya Zalımoğlu Halil duymuş. Salman da doğrucu, İsmail Ağayı öldürünce Zalımoğlunun çetesine gitmiş eşkiya olmaya. Zalımoğlu Halil onu görünce bir sevinmiş, bir sevinmiş, akşam olunca Salmanın tüfeğini elinden almışlar. İki eşkiya da ellerini tutmuş, Zalımoğlu Halil de hançeri çekmiş... Biliyor muydun?»

«Bilmiyordum.»

«Demiş ki, Salman, demiş, sen İsmail Ağayı neresinden bıçakladın demiş, sormuş. O da yüreğinin başını göstermiş. Halil de elindeki gümüş saplı hançeri onun yüreğinin başına gelha eylemiş. Sokmuş çekmiş, çekmiş sokmuş. Salman da gıh etmiş. Bütün köy biliyor bunu.»

«Kim görmüş, kim söylemiş.»

«Cemşit geldi köye geçenlerde, sen duymadın mı?»

«Duymadım.»

«Cemşit geldi, bütün köylüyü nar ağacının ardındaki kayalığa topladı, bütün bunları bir bir köylüye anlattı. Boğazında dürbünü bile vardı Cemşidin.»

«Ben Salmanı kendi gözlerimle gördüm. Hem de iki sefer.»

«Salmanın kanı şorlamış bayır aşağı. Cemşit de onu kendi gözleriyle görmüş.»

«Ben de gördüm onu. Beni görünce dirseklerinin üstüne yekindi. Bir arabanın içindeydi, yaprak gibi titriyordu, yüzü de sapsarıydı. Kelebekler de uçuşuyorlardı.»

«Onun ölüsünün üstünde mi?»

«Dirisinin üstünde.»

«Sen dirisini mi gördün?»

«Ne belledin ya, dışısını gördüm.»

«Nerede, orada mı?»

«Orada, Toprakkalede.»

«Sus,» dedi Memet, «haydi gidelim.»

Kalenin ardına kadar yanyana hiç konuşmadan koştu-

lar. Büyük kırmızı damarlı kayalığın yanına gelince durdular, Memet, Mustafaya da bir şeker uzattı. Ötekisi şekeri alıp özenle kağıdını söktü, uzun uzun elinde tuttuktan sonra yeşil topağı ağzına attı.

«Denizi de gördüm,» dedi yere çökerken.

Memet onun yanına oturdu. Sırtlarını kayalığa verip dizlerini göğüslerine çektiler.

«Denizi mi?» diye şaşkınlığını gizleyemeden sordu Memet.

«Denizi,» dedi Mustafa.

«Van denizini mi?»

«Ne Van denizi be, bu başka bir deniz, bu kocaman, mosmor bir su. Van denizi gibi apak değil,» dedi Mustafa, biraz öfkeli.

«Kuyu gibi dağların ortasında Van denizi, şu Düldüldağının arkasında Van denizi,» dedi Memet. «Doruğunda yıldız kaynaşan Süphandağının dibinde... Süphandağının ak gölgesi de sularına düşmüş, o yüzden bütün deniz apak kesilmiş. Yoksa çok mavi bir denizmiş Van denizi...»

«Sus be,» diye gene kızdı Mustafa. «Sen ne biçim bir adamsın be! Sen Van denizini gördün mü?»

«Görmedim,» diye boynunu büktü Memet.

«Sus öyleyse. Benim gördüğüm deniz başka. Çok dalgalı. Dalgaları dağ gibi. Bir dalga gelince toprak kökünden sallanıyor, her yer zangır zangır ötüyor. Gece gibi karanlık, mor, insanın üstüne yürüyor. İnsanın korkudan eli ayağı çözülüyor, insan korkudan deliriyor. Ben denizin altında kaldım. Sonra geldiler beni denizin altından çektiler aldılar gemiciler.»

«Biliyorum,» dedi Memet.

«Nereden biliyorsun?» diye kızdı Mustafa.

«Biliyorum, bilmez miyim,» diye inatlaştı Memet.

Göz göze geldiler, sonra derin derin birbirlerine baktılar. Ardından da makaraları koyverdiler. Dayanamayıp ayağa kalktılar, gülüyor, gülüyor, bir ara gülüşmeleri yavaşlar gibi olup, gene karşı karşıya göz göze geliyor, yeniden gülmeğe başlıyorlardı. Gülmekten, hiç birisinde bir hal kalmayınca kadar güldüler. Köye dönerlerken yolda sağa sola

sarhoşlar gibi yalpalıyorlardı.

Nar ağacının üstbaşındaki kayalığa geldiler. Irmak tâ aşağılara, bütün ovaya serilmiş Anavarza kayalıklarına kadar ışıliyordu.

Memet:

«Yorulдум,» dedi.

Mustafa:

«Ben de yorulдум.»

Memet:

«İyice gördün mü Salmanı?»

«İyice gördüm,» dedi Mustafa. «Anam da gördü. Gözlerini de gördüm.»

«Öyleyse onu Zalımoğlu Halil nasıl öldürdü?»

«Kimbilir,» dedi Mustafa.

«Belki yalancıkdan öldürmüştür,» dedi Memet. «Cemşidi de belki...»

«Toprakkalede kelebekler üşüşmüştü üstüne, mor. Gözleri de mordu,» diye şaşkınlığını belirtti Mustafa.

«Bilemem,» dedi Memet.

Orada yanyana, konuşmadan öğleye kadar oturdular. Memet şekerlerini yedi bitirdi. Ağzı, elleri şekerlerin boyası içinde kalmıştı.

Kayalıklardan aşağı iner inmez onları avlu kapısında köyün öteki çocuklarıyla birlikte kocabaş köpek de karşıladı. Mustafa koşarak konağa çıkıp şekerleri getirdi çocuklara dağıttı. Kocabaşın da önüne koskocaman bir dürüm ekmek koydu, içi yağ dolu.

«Mustafa,» diye bağırdı yukardan anası. «Gelsene içeri.»

Mustafa avlu kapısını açtıktan sonra:

«Sen de gel Memet,» dedi, «kimbilir anam ne güzel yemekler pişirmiştir. Ben çok acıktım, ya sen?»

«Ben de,» dedi Memet merdiveni çıktılar.

Mustafanın anası gerçekten çok güzel yemekler yapmıştı. Kokusu daha merdivenlerde burunlarına mis gibi geldi.

Mustafa:

«Kokluyor musun?»

Memet kokladı:

«Horoz yahnisi,» dedi.

«Ne biliyorsun?»

«Kokuyor,» dedi Memet.

Sofra, konuk odasının ortasına serilmiş onları bekliyordu.

Yemekten sonra odanın köşesine çekilip konuşmağa başladılar. Mustafa coşmuş mor denizi, apak karlı dağları, dedikenderinin içinden akan mor yılanları, mor yaldızlı kelebekleri, mosmor olmuş gözleri mor Salmanı, Mersini, kereste fabrikasını, Tarsusu, pamuk tarlalarını, Adanada ortalığı gündüz gibi yapan elektrik ışıklarını, denizin kıyısındaki mor köpekleri, mor köpeklerin Salmanı paramparça edecekken gözlüklü, göbekli bir adamın onu köpeklerin ağzından alışını, Salmanın bir bataklıkta yitişini, Bıyıklı Veliyi, yaylıyı, yaylıdaki rahatlığı, Adil Efendinin evini, karısını, çocuklarını anlattı. Anlattıkça coşuyor, coştukça anlatıyordu. Sonunda içini çekti:

«Bizi öldürecekler,» dedi, «önce beni, arkasından da seni... Arkasından da köyün öteki çocuklarını...»

«Biliyorum,» dedi Memet.

«Cemşidi yalancıktan gönderdi Zalımoğlu, yalancıktan öldürdü Salmanı. Biz saklanmayalım da, bizi hemen yakalayıp öldürürsünler, diye... Bütün çocuklar bunu biliyorlar mı?»

«Bilmiyorlar,» dedi Memet. «Salmanın öldürüldüğünü duyunca çok sevindiler.»

«Sevinsinler,» diye alay etti Mustafa. «Bilmiyorlar mı, Salman hiç ölür mü, yalancıktan öldürürler onu, köyün bütün çocuklarını bir arada avlamak için.»

«Bilmiyorlar,» dedi Memet.

«Bilmesinler,» diye kızdı Mustafa.

Salmanın öldürülme haberiyle köy günlerdir çalkalanıyor, Salmandan, Zalımoğlu Halilden başka bir söz edilmiyordu köyde. Genç kızlar, gelinler Salmanın üstüne daha şimdiden birkaç ağıt bile çıkarmışlardı.

«Öldürttü Zero, öldürttü öksüzü, Salmanı.»

«Öldürttü oynaşlarına.»

«Verdi kese kese altını Zalımoğluna.»

«O da bıçakladı garibi yüreğinin başından...»

«Kanını akıttı şorul şorul...»

«Ak kayaların, çakmaktaşlarının üstüne.»

«Babası yok, anası yok, İsmail Ağası da ölmüş kimsesizin...»

«Daha ne istersin sen ondan ey onmayasica Zero?»

«O senin oğlunu öldürdü mü?»

«Koskocaman, dişlerine kadar silahlanmış adama saldırdı da oğlun...»

«O hiç aldırdı mı?»

«İsteseydi senin oğlunu öldüremez miydi?»

«Niçin onun canını bağışlamadın Zero?»

«Boyu şıvgacık dal gibiydi Salmanın.»

«Gözleri bir damla ışık gibi yanardı.»

«Uçan turnayı gözünden...»

«Kaçan tavşanı art ayağından vururdu.»

«Gökteki kartallar, çöldeki aslanlar yıldırdı ondan...»

«Nasıl kıydın babayığide, belalardan belalara uğrayasın Zero...»

«Herkes biliyor Zero niçin öldürttü kimsesizi, sabiyi, Salmanı.»

«Bilmem kızgın neresini soğutmak için...»

«Evine talibinin onu geliyor, on beşi gidiyordu.»

«Sağ oldukça Salman evlenebilir miydi o?»

«Salman sağ oldukça İsmail Ağanın, Salmanın gül baba-sının yatağına başka erkek alabilir miydi Zero?...»

«Soğutabilir miydi kızgın orasını?»

«Bunun için öldürttü o İsmail Ağanın yiğit oğlunu.»

«Ala kanını bunun için kara topraklara saçtı.»

Zeronun, bu arada yokluğu da epeyi dedikoduya yol açtı. Onu sırasıyla Zalımoğlu Halil, Sultanoğlu, Kerimoğlu, çift boynuzlu İskender, daha başkalarıyla evlendirdiler. Onu memleketi Vana bile gönderdiler. Orada ona bir iş, bir koca bulamadıklarından da hemen geriye getirdiler. Bu arada Mustafa da dedikodulardan nasibini aldı. O da kendisini, anasının kocaya gideceğini duyunca öldürmeğe kalkmıştı. Zaten deli bir çocuktü. Köyün bütünü çocuklarını da kendisiyle birlikte delirtmişti. Ölse de köy de kurtulsaydı bu beladan, çocuklar da, Zero da...

«İnsan hiç anasına karışır mı?»

«Bir parmak çocuk.»

«İnsan hiç anasının evlenmesine karışır mı?»

«Kocasını ölmüş kadın evlenir.»

«Oğlan anasının bilmem neresine bekçilik eder mi?»

«Bir çocuk anasının oynaşını sabaha kadar bekler mi?»

«Böyle çocuk düşman başına.»

Zero köye gelir gelmez, daha o saat içinde Salmanın öldürülüşünü, onun üstüne yakılan ağıtları, ağıtları kimlerin yaktığını, çıkarılan dedikoduları bir bir öğrendi. Gülümsedi geçti. O artık hiç bir şeye şaşmayacak, fazla kızmayacak kadar belalardan geçmişti. Onun bir tek düşüncesi, saplantısı, amacı vardı, o da Salmanı, ölmüş de olsa öldürmek, oğlunun, tek oğlunun canını, oğlunun canından da öte çocuğu içine girdiği bu korku cehenneminden kurtarmaktı. Onun için yarın sabah erkenden Gözükararın Hatununa gidecek, bu Salman işine kesin bir son verecekti. Kadın kadının derdini daha iyi anlardı ve Gözükararın Hatunu çok deneylerden geçmişti. Uzun yıllar, hiç bir kadının, erkeğin yapamayacağı zorlu bir savaşım vererek kocasını öldüreni öldürttüğü gibi, onun soyundan da hiç bir erkek bırakmamıştı. Mademki kocasının soyundan hiç bir erkek yoktu. Onun da bu dünyadan zürriyeti kesilmeliydi. Öldürttüklerini Anavarza kayalıklarına kollarından bacaklarından gerdirtiyor, ölünün sahipleri haberleninceye kadar kartallar onun, hiç olmazsa gözlerini oyuyor, yüzünü parçalıyorlardı. Ve bundan dolayı da Gözükararın Hatunu şu koskoca ovada, nereye gitse olağanüstü bir saygı görüyor, bir kahraman gibi karşılanıyordu. Akçasazın kıyısında büyük bir çiftliği vardı. Çiftliğinde yanaşmaları, kahyaları, ırgatları, köylüleri en son icat kötenleri, pullukları, batosları, eleme makinalarını kullanıyorlardı. Bu yöredeki birkaç traktörden ilkin o çekmişti çiftliğine. Konağı da oradaki en görkemli konaktı. Her yıl yepyeni, pırıl pırıl boyatırdı onu.

Zero Hatun gene Mustafayı daha horozlar ötmeden, çok erkenden uyandırdı:

«Uyan Mustafam,» dedi, «bu sefer Gözükararın Hatununa gidiyoruz. Bir umut varsa bu ovada, ondan var. Bu kâfiri

öldürtürse o öldürtür. Onu öldürmenin yolunu gösterirse de o gösterebilir. Akıllı, yiğit bir kadındır.»

Mustafa anasının parayı alınca bir yerlere gideceğini biliyor, bekliyordu. Ama kendisini götüreceğini, hele Mersin'deki deniz olayından sonra, düşünemiyordu bile. Hemen yatağından fırlayıp çabucak giyindi, yüzünü yıkayıp anasının eline verdiği tereyağlı, ballı dürümü aldı. Bu sefer kocabaş köpek de arkalarına düştü. Mustafa anasına:

«Ana,» dedi, «bak köpek de bizimle geliyor.»

Zeronun köpeği kovalayacağını sanıyor, ödü kopuyordu.

Zero:

«Varsın gelsin o köpek bizimle, zararı olmaz ki... Faydası bile olur, bizi korur,» dedi.

«Korur,» diye coşkuyla, sevinçle konuştu Mustafa. «Hem de nasıl korur! Bir korur ki, bizim üstümüze gelenleri parçalar.»

«Soylu bir köpektir bu kocabaş.»

«Kocabaş,» dedi Mustafa, «ne dersen insan gibi dinler, ne konuşursan anlar.»

Geceye çiğ yağmış ortalığı yağmur gibi ıslatmıştı. Tuzların üstü bir parmak kadar çamur bağlamıştı. Ağır avlu kapısını usulca açtı Zero. Önden köpek fırladı dışarıya, arkasından Mustafa, en arkadan da Zero geldi.

Mustafa baktı ki anası mezarlığın yanındaki yola yönelmiş gidiyor. Bir süre avlunun önünde köpekle yanyana orada dikildi kaldı. Ne yapacağını bilemiyor, göğsü küt küt atıyordu. Köpekten, az önce kapanan kapıdan bir şeyler umuyor, şaşkınlıkla bir köpeğe, bir anasına, bir kapıya bakıyordu. Zeroysa arkasına bakmıyordu.

Caminin berisindeki büyük kaktüsün yanına varınca bir ara yanına yönüne bakınan Zero durdu, arkasına baktı. Avlunun kapısında köpekle birlikte dikilmiş kalmış Mustafayı seçti. Bir türlü onun orada kalışını anlamadı. Bağıramazdı, hemen oradan yüz geri edip çocuğun yanına geldi:

«Ne o Mustafa,» dedi usulca, «niye yürümüyorsun, bir şey mi oldu?»

Mustafa konuşmak istiyor, konuşamıyordu.

«Bir şeyden mi korktun, bir şey mi oldu?»

Mustafa, ağzını alabildiğine açarak:

«Yok,» diyebildi ancak.

«Eeee, ne var öyleyse?»

«Bir şey yok.»

«Gitmek mi istemiyorsun?»

«İstiyorum.»

«Yürü öyleyse.»

«Olmaz.»

«Kal öyleyse.»

«Olmaz.»

«Söyle ne var?»

«Ben... Bu yoldan olmaz. Gidemem.»

«Hangi yoldan?» Zero, eliyle yolu gösterdi: «Bu yoldan mı olmaz?»

«Olmaz,» dedi Mustafa boynunu bükmüş, sesi titreyerek. «Ben bu yoldan gidemem.»

«Öyleyse hangi yoldan gidelim Mustafa?»

Mustafa eliyle dağı gösterdi. Zero buna çok kızdı.

«Bu gece yarısı,» diye dişlerini sıktı, öfkesi sesinin tıslayışından anlaşılıyordu. «Bu gece yarısı, sen aklını mı yitirdin, bu gece yarısı o dağda, kayalıkların üstünde, yılanın çıyanın içinden nasıl yürürüz? Ben gidiyorum, sen kal...»

Hızla yürüdü gitti. Çocuk yüreği çarparak, dizleri çözümlere, boğazı kuruyarak bir süre orada bekledi. Bacakları feldirdiyordu. O korkunç mezarlık, babasının mezarı... Kulakları uğuldamağa başladı. Gözlerinin önünden hoplaya hoplaya birtakım karartılar geçiyordu. Dönüp eve de giremiyordu. Gitse nasıl geçecekti oradan. Birkaç kere anasını çağırmağa yeltendi, yapamadı. Köpeğe baktı. O da başını kaldırmış ona bakıyordu. Birden tepeden tırnağa titredi, titreşiyle gözlerini kapatıp var gücüyle koşması bir oldu. Köpek de arkasından onunla birlikte koşuyordu. Anasını, büyük kaktüsü, mezarlığı, ırmağın içine kadar inmiş mor kayalığı nasıl geçti, burunun ardındaki ovaya nasıl vardı hiç farkında değildi. Suyun kıyısındaki söğüt ağacının altında yarı baygın çökmüş daha körük gibi soluyor, bir türlü de sıkı sıkıya, acıtırcasına yumduğu gözlerini açamıyordu. Epeyi bir süre sonra gözlerini açtığında anasını başucunda kendisi-

ni bekler buldu.

«Kalk yavrum, Mustafam, yiğidim,» diyordu Zero, en sıcağın, en sevecen sesiyle. «Benim aslan oğlum.»

Mustafa ellerini yere, çakıltaşlarının üstüne dayayarak kalktı. Köpek onun yanbaşıdaydı.

«Gün doğmadan köyden uzaklaşalım.»

Söğüt ağacının altından bu sefer Mustafa yanında köpeğiyle uzaklaştı, üstteki yola çıkınca, orada durup anasını bekledi. Zero yanına gelince yanyana hiç bir şey olmamış gibi yürüdüler. Gece böcekleri daha ötüşüyordu. Kuyruk yıldızı doğdu doğacaktı. Yolun tozları, serincecik ayakkabılarının içine doluyor, üstlerine çığ yağmış ekin sapları, otlar, çalılar, ırmak, biraz ötedeki bataklık keskin, acı kokuyorlardı. Az sonra gün doğunca bu kokular yumşayacaktı.

Yol boyunca boyunlarını içlerine, bacaklarının birisini karınlarına çekmiş leylekler gördüler. Kuşlar onlar yanlarından, üstelik de kimisinde çok yakınlarından geçerlerken bile hiç aldırıyor, durumlarını bozmuyorlardı. Köpek de öylecene dikilmiş kalmış kuşlara dokunmuyor, saldırmıyordu. Oysaki kocabaşın yerinde o soysuz köpeklerden birisi olsaydı leyleklere saldırır, şu gecenin içinde uyuyan, üstlerine çığ yağmış kuşları tedirgin eder, rahatlarını bozar, leylekler de hep birden havalanırlar, karanlığın içinde gün doğuncaya kadar döner dururlardı.

Zero epeyce hızlı yürüyor, Mustafa ona yetişebilmek için bazan arkasından koşturmak zorunda kalıyordu. Çocuk koşturunca kocaman köpek de onun ardından bir tuhaf, bir iri ayı gibi sallanarak koşuyordu.

Endel köyüne vardıklarında ortalığın birden ağırdığını, ışıkların arkalarından geldiğini, güneşin birdenbire doğup sıcağın bastırıldığını gördüler. Kuyruk yıldızı solgun, tan yerinde öyle usulca döner gibi duruyordu. Anavarza kayalıklarına yaklaştıkça burunlarına, bütün kokuları silen bir bataklık kokusu ıslak geliyordu. Güneş daha da kızdırınca bu taze saz kokusuna benzeyen koku ağır bir çamur, çürümüş ot kokusuna dönüşecekti.

Önlerindeki köyün içine girmemek için ırmağın kıyısına indiler, çakıltaşları, suyun kıyıları ışığa batmış gözlerini ka-

maştırıyordu. Köyü geçtikten sonra söğütlüğün alt yanından Anavərza altına çıktılar. Çok terlediler. Nerdeyse öğie olacaktı. Yüzlerine gözlerine mucuk dedikleri o ufacık sineklerden sıvanıyordu. Zero yüzünü, gözlerini başörtüsüyle örtmüş, Mustafaysa çırpınıyor, elleriyle yüzüne, saçlarına, kulaklarına sıvanmış sinekleri avuç avuç alıp söğerek atıyor, o atar atmaz da bir yığın sinek yeniden gelip yüzüne, gözlerine sıvanıveriyordu. Koşuyor, kendi yöresinde dönüyor, sineklerden de bir türlü kurtulamıyordu. Köpeğin durumu da çocuğun durumundan beterdi. Gözlerine kapkara sinek sıvanmış kocabaş çılgıncasına başını sallamaktan başka bir şey yapamıyordu.

Gözükaranın Hatununun çiftliğine vardıklarında güneş tam tepelerindeydi. İri çoban köpekleri karşıladı onları. Kocabaş vakur, alımlı, konağın kapısında dimdik durdu. Hırlayıp gelen öteki iri çoban köpeklerine bakmıyordu bile. Yaşmalar köpekleri uzaklaştırıp Hatuna haber vermek için koştular. Hatunsa, tâ uzaklardan onları görmüş, yakına gelince de tanımış, merdivenleri iniyordu.

«Hoş geldiniz,» diye sevinçle karşıladı onları. Eğildi Mustafayı kucakladı, derin derin içini çekerek öptü. Çocuğu bıraktıktan sonra Zeroya döndü, «hoş gelip safalar getirdiniz kızım Zero Hatun,» dedi. «Beni ne kadar, ne kadar çok sevindirdiniz, bilemezsiniz.»

Ellerinden tutup konağa götürdü, konuk odasının kapısı açık duruyordu. Yerde eski Türkmen kilimleri, sedirlerde de ak güller işlenmiş mavi ipekliler, duvarlarda buğday, çeltik başaklarından örülmüş nazarlıklar daha odaya girer girmez göze çarpıyordu. Soldaki duvara dayalı masanın üstünde de sivri bıyıklı, büyük dana gözlü, uzun suratlı genç bir adamın üstüne çiçekler işlenmiş ceviz ağacı çerçevesi üzgün fotoğrafta duruyordu.

Gözükaranın Hatunu odaya girer girmez fotoğrafı gösterip, içini çekti:

«Bu o,» dedi, «kızım, bu o. Doyasıya göremediğim, sevedemediğim, okşayamadığım, düşmanların elimden aldığı, bu o işte gül kızım Zero. Ondan bir çocuk yetiremeyip, kör ocaklara oturduğum, bu o işte, bu o...»

Çocukla anasını yanına sedire oturttu, kendi de vardı karşılıklarına bir ceviz sandalyaya çöktü.

«Senin başına gelen kızım, düşmanların başına gelmesin, duydum ki evini yağma etmişler. Duydum ki kızım atlarını, sürülerini çekip götürmüşler. Duydum ki kızım bu fıkaracık, bu sabi oğlunu ölüm olmuş kovalıyormuş o Salman... Duydum ki kızım...»

Birden Zero ayağa kalktı, masadaki fotoğrafa utangaç bir göz attıktan sonra, Hatunun eline sarılıp öptü:

«Bana yardım et Hatunum,» dedi. «Senden başka umudum kalmadı. Bu dünyada bir tek sen anlarsın benim derdimi...»

Masanın üstündeki üzgün fotoğrafa bir daha göz attıktan sonra sözünü sürdürdü:

«Bir tek sen yardım edebilirsin bana... Korkuyorum, bunu, bu sabiyi öldürecek o... Her gün, her gün böylesi bir korkuyu, ölümü yaşamak ölümden de bin beter. Bana yardım et Hatun, bana bir akıl ver... Bu adamı nasıl ortadan kaldırmalıyım, sen söyle bana.»

«Dur hele kızım,» diye ayağa kalktı Gözükararın Hatunu. «Dur hele...» Sonra da iki kolunu yanlara açarak, «ben ne bileyim kızım, ben ne bileyim,» diye perperişan söylendi. «Onu öldürtmezsen olmayacak. Onu öldürtmezsen, birkaç yıla varmaz sen de delirirsin, oğlun da... Birkaç yıla varmaz, Salman öldürmezse bile sizi, sen de ölürsün, oğlun da ölür. Allah düşman başına vermesin kızım. Duydum ki kızım, herkes senin paranı, Salmanı öldüreceğim diye, alıp alıp gidiyor, bir daha da görünmüyorlarmış. Öyle mi kızım?»

«Öyle Hatunum,» dedi Zero gözlerini yere dikmiş.

«Bu hep öyle olur,» diye kendi kendine söylenircesine konuştu kadın. «Kardaşım kardaşımken bile beni şu Anavarzanın yazısında düşmanlarla bir başıma bıraktı. Gözükararın oğlu öldürülmeden evimden çıkmayan kardaşlarım o öldürüldükten sonra bir gün bile yanıma uğramadılar. Ben düşmanların ölümlerini Anavarza kayalıklarına asmaya başlayınca da gene evime doluştular. Ben de onları evimden koğdum. Şimdi burada bir başıma yaşıyorum. Gözükararın oğlu öldürülmedi, ben öldürüldüm kızım. O öldükten sonra

erkek eli değmedi elime. O kara topraklara girmedim, ben girdim kızım.»

«Ben de girdim kara topraklara,» dedi Zero.

«Sen benim gibi yapma Zero kızım. Sen benim gibi olma, evlen kızım. Kimseyi bulamazsan evlenecek, önüne kim çıkarsa evlen. İyi kötü arama, evlen... Bu durumda seninle de kimse evlenemez ya, sen bir yolunu bulup evlen. Kalma benim gibi, söndür içinin yangınını, benim gibi yapma, Gözükararın Hatunu olma. Ne yap et eyle içinin yangınını söndür. Şimdi benim her şeyim var. Şu Anavarza yazısının en zengin insanı benim. Bak şu kapıdaki makinalara, hiç bir çiftlikte böylesi yok. Her birisi bir servet... Toprağımın her avucu bir parça aittir. Düşmanlarımın da bir tekini koymadım, hepsini Anavarza kartallarına yem ettim, ama gel gör ki, ben yokum, ben ölüyüm, içimin yangını beni kavurdu bitirdi. Bundan sonra dünya benim olmuş ki ne fayda.»

«Ne fayda,» diye üzüldü Zero Hatun.

Gözükaranın Hatununun haline Mustafa da çok üzülmüştü. Demek anası da tıpkı bunun gibi... Ama anasının bir oğlu vardı, anası onun gibi olmayacaktı. Ya Salman? Salman şu anda belki de avlunun dışında, şu ulu çınar ağacının duldasında elinde hançeri onu bekliyordu. Birden bir telaşa kapıldı, sağına soluna bakındı. kaçmak için bir yol arandı, Gözükararın Hatunuyla göz göze gelince içine bir güven geldi, telaşı, korkusu o anda geçti. Yalnız akli hep dışardaki makinalardaydı. Acaba dışarı çıkmak için izin alınabilir miydi? Ama burada konuşulanları da merak ediyordu. Acaba Gözükararın Hatunu Salmanı öldürtmek isteyecek miydi? İçinden öyle geliyordu ki, bu da Salmana bir şey yapmanın yolunu anasına söyleyemeyecekti. Salman bir de anasının Gözükararın Hatununa geldiğini duyarsa, o, her şeyi duyardı, sağlama Mustafayı öldürürdü. Tepeden tırnağa bir ölüm ürpermesi geçirdi. Küçücük kellesini avlu kapısında asılı gördü. Durmadan da kelleden şıp şıp kan damlıyor, yerdeki tozları oyuyordu. Köpek de kıçüstü oturmuş bu kan damlayan kelleyle gözlerini dikmiş bakıyordu. Ne o kelleyi kimse o kapıdan, asılı olduğu yerden alabiliyor, ne köpeği kimse oradan uzaklaştırabiliyordu. Baş, yıllar yılı orada asılı kaldı. Saç-

ları döküldü, derisi yüzüldü, apak kafatası oyuk gözleriyle oradan herkese baktı. Köpeğin iskeleti de olduğu yerde kış-üstü oturmuş öylecene bekliyordu. Yemyeşil kamıştan atlara binmiş çocuklar kafatasının yöresinde koşuşturuyorlar, köpeğin iskeleti de takır tukur arkalarından geliyordu.

«Güvendiğim bir tek adamım var, adı Temir, ama çok yaşlı. Böyle bir adam şu dünyada yok. Böyle bir adam şu dünyaya ne gelmiş, ne de gelir. İşte benim bütün düşmanlarımı Anavarza kayalıklarında kartallara yem eden kişi budur. Ona bir soracağım Salmanı. O, bu dünyada her şeyi bilir. Gökte uçan kuşun bile izini sürer. Salman nerede, ne olmuş, ne düşünüyor, ölmüşse nerede ölmüş, kim öldürmüş o bilir, öğrenir. Öğrenince de ben size bundan sonra ne yapacağımızı söylerim.»

Ayağa kalktı, Salmana kesin savaşım açmış bir hali vardı, dışarıya çıktı:

«Temir Ağa haber verin de gelsin,» dedi, geriye döndü. «Dur hele Zero Hatun, dur hele, her tepeden bir gün doğar, dur hele. Umutsuzluğa düşme. Allahtan umut kesilmez, dur hele.»

«İnşallah,» diye ona katılıyordu Zero, «inşallah, her tepeden bir gün doğar inşallah. Allah şu öksüzümün yüzüne bakar da, inşallah... Temir Ağa da şu adamı ortadan kaldırmanın bir yolunu bulur da... İnşallah...»

Temir Ağa kapıda görününce Zeroyla Mustafa hemen saygıyla ayağa fırladılar. Temir Ağa eşikte durmuş gülümsüyordu. Yepyeni mavi bir şalvar giymiş, ayaklarına topuğu basık bir Adana yemenisi geçirmişti. Lacivert ceketi, ipekli sarı mintanı yeniydi. Gözleri alıcı kuş gözleri gibi kalın kaşlarının altında fıldır fıldır dönüyordu. Renk renk saçaklı kuşağının püskülleri dizine aşağı saçılmıştı.

«Buyur Hatunum.»

«Hele gel Temir Aşam kardışım, şuradan otur.»

Temir Ağa onun gösterdiği yere oturdu.

«Bu Hatunu tanıdın mı, bu Hatun İsmail Ağanın Hatunu. Bu da oğlu Mustafa.»

«Tanıdım,» dedi Temir Ağa gülümseyerek, «hoş geldiniz.»

«Hoş bulduk,» dedi Zero.

«Hoş bulduk,» dedi Mustafa.

«Zero İlatun bize gelmiş. Onun atlarını almış gitmişler. Koyun, tosun sürülerini götürmüşler. Çiftçibaşısını, Baş çobanını da öldürmüşler, biliyorsun.»

«Biliyorum,» dedi Temir.

Hep gülümsüyordu.

«Şu çocuğu da, Mustafayı da öldürecekmiş o kâfir, köylü önüne geçmiş.»

«Biliyorum.» dedi Temir, «ama son gelen haberlere göre Salmar öldürülmüş.»

Mustafa kıpkırmızı kesildi, eli ayağı çözüldü, ağzını açtı kapadı, sonunda da konuştu.

«Ben onu gördüm,» dedi.

Temir soğukkanlı ona döndü:

«Nerede, ne zaman gördün yavrum?» diye sordu.

Adamın sesinin sıcaklığı, ona önem vererek doğrudan konuşması çocuğu kendine getirdi.

«Toprakkalede gördüm,» dedi, «arabanın içinde dirseklerine dayanmış bana bakıyordu. Çok korkmuştu. Atlar da kütür kütür, torbalarına başlarını sokmuşlar, yem yiyorlardı. Ben arkamı dönünce devedikenlerinin arasına kaçtı. Ayaklarında çizmesi yoktu. Baş da kabaktı. Belindeki hançerinden başka da hiç bir şeyi yoktu. Yeşil kamıştan...» atı da diyecekti sustu. Şaşkın şaşkın bir anasına, bir Temir Ağaya, bir Hatuna baktı. Onlar da önce şaşırılmışlar, sonra da kendilerini toparlamışlardı. Temir Ağa, gene gülmeğe başlamıştı.

Bir şeyler söylemek için Temir Mustafanın üstüne gitti:

«Sonra ne oldu?»

«Anam geldi yanıma,» dedi Mustafa gözlerini anasından ayırmadan. «Anam da gördü.»

Zero ne yapacağını bilemedi, gülümsedi:

«Kaçtı,» dedi.

Mustafa sıkılmıştı, ayağa kalktı:

«Onu Mersinde denizin kıyısında da gördüm,» dedi, kendine güvenmiş, söylediklerine inanmış. «Denizin üstüne üstüne yürüyordu, çırılçıplaktı. Anam onu görmedi orada.»

Bir sessizlik oldu. Temirin gülüşü dudaklarında donmuş çocuğa tuhaf tuhaf bakıyordu. Sonunda Mustafa dayanamadı:

«Ben,» dedi, «aşağı inip şu aşağıdaki motorlara bakabilir miyim? Kocabaş da aşağıda yalnız kaldı.»

Zero:

«Git,» dedi, «git ama, elini sürme o makinalara.»

Gözükaranın Hatunu:

«Yok,» dedi, «elini sürebilir, bir şey olmaz... Onlar çalışmazken, ölüdür. Öyle taş gibi dururlar. Çalışınca beter.»

Mustafa, daha o sözünü bitirmeden merdivenlerdeydi. Bir anda kendini turuncu boyalı traktörün yanında buldu. Üzerdeki sarı batosun altında tavuklar tozlarda eşeleniyorlar, lekesiz apak kocaman bir horoz da kanat çırpıyor, tavukların yöresinde dönüyordu. Kocabaş hemen onun yanına geldi, ağır gövdesini çevik bir devinimle çocuğun bacaklarına sürdü. Mustafa da onun başını okşayıp makinaları, yörelerinde dönerek incelemeğe başladı. Temir ona niçin öyle tepeden bakmış, bıyık altından gülmüş, ona inanmamıştı? İnanmasınlar, diye düşünüyordu, benim onu gördüğüme Memetten başka da kimse inanmıyor. Anam da kendi gözüyle gördüğü halde o da Salmanı gördüğüme inanmıyor. Ben Salmanı görünce hiç tanımaz mıyım, onun gözlerini bilmez miyim? Mersinde, o denizin duvarının dibinde gördüğüm belki de Salman değildi, ama Toprakkaledeki Salmandı. Salmanın gözlerini karanlık gecede bile görsem bilirim. Benden başka Salmanı kim bilebilir ki? Devedikenlerinin arasına girip mosmor kesilen o değil miydi, ben nasıl başkasıyla karıştırırım Salmanı? Salman dağlarda, Salmanın ne işi var Çukurovada, diyorlar, desinler, ben gördüm Salmanı... Belki de Salman, Salman değildi, ama ben Salmanı gördüm.

Kocabaşla birlikte traktörün altına giriyor, çıkıyor, mazot kokusunu içine çekiyor oradan batosun altına kayıyor, orada da bir buğday öbeği kokusunu tahtalarda kokluyordu. Kocaman, toprağa girip çıkan demirleri ıslıl ıslıl olmuş kötenler, bıçaklarında bir iki başak kalmış orak makinaları, atılmış tekerlekler, at arabaları, bir kağıt eskisi, bir hurda otomobil onu büyülüyordu. Keşki hep burda kalsalar da Mustafa

hep bu tuhaf, büyülü makinaların arasında yaşasaydı bir ömür boyu.

Çocuk çıkar çıkmaz Gözükaranın Hatunu Zeroya sordu:

«Doğru mu Mustafanın dedikleri, görmüş mü onu?»

«Bilemem,» dedi Zero boynunu büküp.

«Düş görmüyor ya bu çocuk.»

«Düş görmüyor biliyorum Hatunum ama...»

«Görmüyorsa?»

«Düş görmüyor ya gece gündüz, uykuda düste hep onu düşünüyor, ondan başka hiç bir şey yok aklında. Ne yapsa, nereye gitse, ne yese, ne içse hep Salman. Mersinde denize yürümüştü. Dalgaların altından zor çıkardı onu balıkçılar, yoksa ölüyordu. Belki de görmüştür Salmanı. Gördüm, diyor. Bilemem ki...»

Temir:

«Ben de her yerde, eskiden, düşmanlar sağ iken, nereye gitsem düşmanları görüyordum. Ne yapsam, nereye kaçsam hep arkamdan geliyorlardı. Bu çocuğun işi zor.»

«İşi zor,» dedi Zero içini çekerek. «Böyle giderse...»

«Böyle gitmez inşallah,» dedi Gözükaranın Hatunu. «Temir Ağamız beni nasıl kurtarmışsa seni de öyle kurtarır inşallah... Onlardan beşini ardı ardına şu Anavarza kayalıklarına serdi. Kimse de onların ölümlerini oradan alamadı. İtlere, kartallara yem etti onları.»

«O zaman çok gençtim Hatunum,» diye gülümsemesini sürdürerek konuştu Temir.

«O zaman bana karasevdalıydı,» diye güldü Hatun.

«Ne yaptıysam sana helal olsun. Gözükaranın Hatunu, sana ölünceye kadar karasevdalıyım. Mezarımda kemiklerim bile sana karasevdalı kalacak.»

«Biliyorum Temir.»

«Biliyorsun Hatunum. Ne yaptıysam sana, karasevdam yaptırdı. Şimdi yaşlandım.»

«Zero Hatuna bir şey söylemelisin. Gördün çocuğun halini. Ölümü bekleyerek durmadan ölüp ölüp diriliyor.»

«Biliyorum Hatunum.»

«Bir şey gelmeyecek mi clinden?»

Temir Ağa başını önüne eğdi, bir süre düşündükten sonra:

«Ne yapılabilir,» diye başını kaldırdı. Sonra da sordu: «Ne yapabilirim?»

«Öldür onu,» dedi öfkeyle Hatun.

«Nasıl öldüreyim, yeri yurdu belli değil ki, her gün bir başka haber geliyor ondan. Salmanı falan yerde falan öldürmüş. Salman falan yerde falancayı öldürmüş. Ortada olmayan adamı ben nerede bulup da öldüreyim. ya da öldürteyim, söylesene bana Hatun? Bulun, bana yerini gösterin, ben bir çaresine bakayım. Adam yok ki ortada. Şu ırmağın dibinde bana bir balık gösteriyorsunuz, üstelik de göstermiyorsunuz, bana o balığı dişinle yakala diyorsunuz.»

«Öldür onu Temir.»

«Nasıl öldüreyim Hatunum, Akdenizin dibindeki balığı nasıl tutayım, üstelik de dişlerimle...»

«Tut balığı Temir. Benim için. Bana sevdan daha eskimemişse.»

«Eskimedi Hatun.»

«Doğruysa bunu göster.»

Temir gene başını önüne eğip gözlerini yere dikti. Bir süre öyle kalakaldı. Başını kaldırdığında gözleri yaş içinde kalmıştı.

«Hep bana bunu yapıyorsun Hatun.» dedi. «Öteki seferlerde de hep bana sevdan bakiyse demiştin, aklında mı?»

«Aklımda Temir. Bu sefer de bana sevdan bakiyse... Şu Zero kızıma, Mustafaya, İsmail Ağaya yüreğim yanıyor. Ben en güzel ağıdımı Gözükararın oğlundan sonra İsmail Ağa için söylemedim mi, sen biliyorsun?»

«Şöyledin,» dedi, ona hayran bakarak Temir.

«Öyleyse?»

«Salman yok,» dedi Temir, «olmayan bir adamı nasıl öldüreyim?»

«Öldüreceksin,» dedi Gözükararın Hatunu. «Ya da ölüsünü göstereceksin. Ya da öldüğüne bizi inandıracaksın.»

Temir düşüncelere daldı, başını önüne eğdi, bir süre öylece kaldı.

«Düşünemiyorum, bir çare düşünemiyorum. Ya başını al-

mış gitmişse bir yerlere? Ondan hiç bir iz yok. Belki de sürüleri, atları almış çekip gitmiştir. Ne işi var buralarda? Belki de eşkiya Zalımoğlu onu öldürmüştür. Gene de ben bir araştırayım, dağlara haber salayım, bana birkaç gün izin...»

«Olur,» dedi Gözükaranın Hatunu.

Zero gözlerini Temire dikti ona yalvarırcasına baktı:

«Oğlum ölecek,» dedi, «bu adam ölü ya da diri ortaya çıkmazsa, Mustafa ölmezse bile delirecek. Bize bir yardım Temir Ağam, sen bilirsin. İşte durumumuz göz önünde. Bilsek ki Salman şurada, yaşıyor, eşkiya olmuş, o kolay... Bilsek ki hapiste, bilsek ki ölmüş, o kolay... Böylesi beni de, Mustafayı da, köylüyü de bitiriyor, delirtiyor. Senden bir imdat Temir Ağam.»

Temir:

«Zor iş,» diye başını salladı. «Öyleyse hele bir araştıralım,» diye ayağa kalktı, dışarıya çıktı dalgın, şaşırılmış, azıcık da umarsız kalmış.

Aşağı indi, avluda, traktörlerin, batosların arasında dolaşan çocuğu gördü. Bir süre orada bekleyip çocuğu seyreyledi. Çocuk makinaların arasında gidiyor geliyor, uzun uzun bir vidaya, bir yazıya, bir tekerleğe bakıyor, hiç durmadan da dolaşıyordu. Kendisini oyununa kaptırmış gözü dünyayı görmüyordu. Kiminde de dimdik ayakta durup olduğu yerde gözlerini karşı boşluğa dikmiş kalakalıyordu. Sonra da ürkek, yanına yönüne çabucak baktıktan sonra gene devinimini sürdürüyordu.

«Mustafa,» diye seslendi, çocuk onun sesini ilkin duymadı. «Mustafa, Mustafa.» Çocuk olduğu yerde durup ona döndü. Temir ona ağır ağır yaklaştı, saçını okşadı. Mustafa hazırolda gibi saygılı duruyordu.

«Sana baktı mı Salman Toprakkaleden, arabanın içinde?»

«Göz göze geldik Öyle durup biribirimize baktık. O gözlerini benden ayıramıyordu. Sonra kaçtı devedikenlerinin arasına, gözden ıradı yitti. Ben ondan hiç korkmuyorum. Memet de, Yusuf da, Nuri Çocuk da korkmuyor. Sen biliyor musun Temir Ağa?»

«Neyi?»

«Büyükler var ya, işte onların ödü kopuyor Salmandan.

Bir Emine korkmuyor ondan. Gel, kulağını bana indir de ben sana her şeyi söyleyeyim. Emine beni çok seviyor, ben, babamın oğlu olduğum için. O, benim için canını bile verir.»

Temir yere diz çökmüş, kulağını çocuğun ağzına uzatmış, onu canı gönülden dinliyordu.

«Kimseye söyleme sana söylediklerimi olur mu?»

«Olur,» dedi Temir.

«Kitap üstüne yemin et.»

«Ettim.»

«Dur öyleyse, sen biliyor musun Cemalî?»

«Bilmiyorum.»

«Cemal Salmanın yaşında. Çocukken o Salmanı hep döğermiş, Salmanın da ondan ödü koparmış. Cemal mezarlığı bekliyor şimdi, gelince onu yakalayacak, gece yakalayacak. Salman köye gelince Cemal onu gördü, yanına bile yaklaşmadı. Belki gece gelince yakalar. Cemalle birlikte mezarlıkta anası da bekliyor Salmanı. Eğer Salmanı yakalarlarsa onlar, Cemal yiğit bir adam olacak. O da kimin kızını isterse, ona verecek herkes kızını. Salmanı yakalayan bir kişiye kim kızını vermez ki...»

Gözlerini Temirin gözlerine dikip bir süre baktıktan sonra gene ağzını onun kulağına dayayıp sordu:

«Kim vermez ki?»

«Herkes verir,» dedi Temir.

«Bir de Cemal Salmanı yakalayınca onu alıp anama getirecek, düşmanının ömrü bu kadar olsun Zero Hatun, al al onu ne yaparsan yap, anam da sevinecek, dile benden ne diler sen, diyecek, o da ondan babamın bindiği atı isteyecekti. Olmadı. Neden olmadı, Salmanı daha kan tutmadı ki, kan tutup da dayanamayıp mezarlığa gelmedi. Salman bunu duydu, duyunca da tavladaki bütün atları aldı götürdü. Babamın bindiği üç atı da öldürdü köyün ortasında.»

«Şimdi ne olacak öyleyse?»

«Cemal daha gece gündüz mezarlığı bekliyor. Cemal onu yakalayıp anama getirecek. Anam da ona para verecek, o da kendisine babamın atı gibi bir at alacak.»

Temir bu sırada ayağa kalktı. Mustafa da, sözü kesildi diye ona düşmanca baktı.

«Böyle olmayacak Mustafa,» diye gülümseyerek konuştu Temir, «haydi şuraya, şu çınarın altına gidelim de orada daha rahat konuşuruz, olur mu?»

«Olur,» diye de sevincini belli etti çocuk.

Avlu kapısından yanyana çıkıp hüyükün üstündeki çınar ağacına geldiler. Ağacın gövdesini üç adam el ele verse çeviremezdi. Yatık dalları hüyükün tâ eteklerinin üstüne kadar uzanmıştı. Doruğunda da koskocaman bir leylek yuvası vardı.

Temir yere çökerken:

«Gel Mustafam, şöyle yanımdan otur.»

Elinden tutup yanına çekti, oturttu:

«Söyle,» dedi.

«İşte,» dedi Mustafa, «Cemal bekliyor. Belki onu yakalar. Yakalayıp anama getirince ne olur bilmem. Yakalayınca onu elini ayaklarını bağlayıp hançerini de alırlar değil mi?»

«Alırlar.»

«O bir gün, onu kan tutup mezarlığa gelecek mi?»

«Kimbilir, belki...»

«Gelirse Cemal onu yakalar. Kaç aydır bekliyor fıkara, yazık, o yakalarsa Salmanı iyi olur, değil mi?»

«İyi olur.»

«Salman her şeyden korkuyor.»

«Korkar.»

«Yerdeki karıncadan, gökte uçan kuştan da korkuyor.»

«Korkar.»

«Gölgelerden, sallanan yapraktan, kelebeklerden korkuyor.»

«Korkar.»

«Beni görünce dirseklerinin üstüne yekindi, öylece kalandı. Gözleri korkudan nah bu kadar oldu. Korkudan gözleri delirdi, sonra da aldı yatırdı dikenliğe.»

«Alır yatırır.»

«Sonra da dikenlikte bağırды.»

«Bağırır.»

«Kulağını bana ver.»

Temir kulağını uzattı:

«Beni iyi dinle.»

«Dinliyorum.»

«Emine var ya, Emine, bana dedi ki sen hiç korkma, ben de hiç korkmuyorum, ben Salmanı yakında öldüreceğim, dedi. Salman dayanamaz, bana yakında gelir, ben de onu uyutup yüreğinin başına hançeri gelha eylerim, dedi, eyler mi?»

«Eyler... Ben kadınlardan korkarım.»

«Sen Salmandan korkar mısın?»

«Korkmam.»

«Neden korkmazsın?»

«Niye korkayım?»

«Ya senin de yüreğine hançeri köküne kadar sokarsa?»

«Sokturmam.»

«Demek sokturmazsın ha?»

«Sokturmam.»

«Eminenin bana söylediklerini kimseye söyleme. Salman bilirse gelmez. Gelirse de Emineyi öldürür. Öldürür değil mi?»

«Öldürür.»

«Onun için ben Eminenin söylediklerini kimseye söylemedim.»

«İyi yaptın. Böyle şeyler kimseye söylenmez.»

Mustafa ona yaltaklanarak güldü:

«Bil bakalım, öyleyse sana niye söyledim?»

«Ne bileyim ben.»

«Senin adın Temir değil mi?»

«Temir.»

«Bir de sana Köse Temir demezler mi, sen kösesin, değil mi?»

«Ben köseyim.»

«Sen Gözükaranın oğlunu öldürenin babasını tutmuşsun. O sana yalvarmış beni öldürme diye, doğru mu?»

«Doğru.»

«Sen de bu Hatunu çağırmissın. Bu Hatuna sen kara sevda bağlamışsın. Namuslu bir adam olduğun için onun elini bile tutmazmışsın. Dal Emine var ya...»

Gözlerini Temirin gözlerinin içine dikip baktı.

Temir:

«Var,» dedi, gözlerini onun gözlerinden kaçıtırırken.

«İşte bu Dal Emine de senin Gözükararın Hatununa sevda bağladığın gibi o da babama kara sevda bağlamış.»

«Biliyorum.»

Mustafa onun dizlerine vurdu gülerek:

«Nerden biliyorsun sen bunu Temir Amca, sen yok musun sen, sen!»

«Bunu herkes bilir Mustafa. Onun babana sevdası dillere destan.»

Mustafa bir ara düşündü, sonra da:

«Dillere destan olduğunu bilmiyordum,» dedi. «İyi ki söyledin de öğrendim.» Ona bir iyice sokuldu. «İşte bu Dal Emine babam öldükten sonra hep ağladı. Onun gözyaşları hiç kurumadı. Kulağını bana versene bir daha.»

Temir ona kulağını uzattı:

«Bir ben biliyorum,» diye fısıldadı Mustafa. «İşte bunu kimse bilmiyor.»

«Neymiş o?»

«Eminenin babası, kardeşleri, onların çok aşiretleri varmış, işte hepsi sağlamış. Onların hepsi köye gelecekler. Emine dedi ki, ben İsmail Ağanın kanlısını öldürtmezsem yaşayamam. Yaşamaz mı?»

«Belli olmaz.»

«O yaşayamaz,» diye öfkeleni Mustafa. «Sen ne diyorsun Temir Ağa, Gözükararın Hatunu ölürse sen yaşayabilir misin?»

«Yaşayamam.»

«Yaşayamazsın ya... İşte o adamı yalvartmış yalvartmış, Hatunun ayaklarının altını yalatmış, sonra da azar azar kese kese öldürmüş, sonra da parçalarını bir çuvala koymuş kayalıkların üstüne sermişsin. Bir yandan kartallar, bir yandan köpekler yemiş bitirmişler onu. Sonra da onun kardeşini, sonra da öteki kardeşini, sonra da öteki kardeşini, sonra da oğullarını, sonra da sülalesini doğramışsın, bir temiz. Sonra da köylülerini... Sen çok çok yürekli bir adammışsın. Sen hiç bir kimseden, karanlık geceden, mağaradan, mezarlıktan, kanlı ağaçtan, denizden, Salmandan bile korkmamış-

sın.»

«Korkmaz adam olur mu hiç Mustafa?»

«Sen korkmazsın,» diye onun sırtını okşadı Mustafa. «Sen korkar mısın hiç sen, sen Köroğlundan, Hazreti Aliden, Mustafa Kemal Paşadan bile korkmazsın. Sen benim adımlı biliyor musun.»

«Mustafa değil mi?»

«Mustafa Kemal... Babam onun adını bana koymuş Arif Saim Beyle birlikte. Onun için sen Anavarza ejderhasından bile, boynuzlu, çingiraklı yılanından, Akçasaz evranından bile korkmazsın, hiç beni kandırmaya çalışma, sen Salmandan bile korkmazsın. Yürekli adamlar var ya...»

«Var.»

«İşte onlar hiç bir şeyden korkmazlar.»

«Ben korkarım.»

«Yalancılıktan söylüyorsun,» diye Mustafa onun elinin üstünü okşadı. «Sen, sen hiç korkmazsın.»

«Korkarım. Bu dünyada korkmayan hiç bir insan, hiç bir canlı yoktur.»

Mustafa ona kaş altından kurnaz, baktı, düşündü, araştırdı, kafasında ölçtü biçti, tırnaklarını kemirdi, avurdunun içini yedi. Neden sonra başını kaldırdığında gözleri soru doluydu.

«Köroğlu korkar mı?»

«Korkar.»

«Köroğlunun Kıratı.»

«Korkar.»

«Hazreti Ali?»

«Korkar.»

«Onun atı Düldül?»

«O da korkar...»

«Demek herkes korkar?»

«Herkes korkar.»

«Bir adam geldi köye, o hiç bir şeyden korkmazmış, biliyor musun?»

«Bilmiyorum.»

«Bil,» dedi sertçe Mustafa. Bu çıkışından dolayı da üzül-
dü. Gerçekten bu köse yüzlü, sevimli, küçücük, çakır gözleri

fıldır fıldır dönen, alçakgönüllü adamı sevmiştii.

«Bu adam var ya, anama sevda bağlamış. Bütün köylü bunu biliyor, konuşuyor. Ben de bunu böylece bizim Kuş Medin anasıyla babası konuşurken duydum. Eğer anam isteseymiş bu adam Salmanı, yılanın deliğine de kaçsa, yıllarca arayıp bulacak, öldürecekmiş. Öldürür mü?»

«Öldürür,» dedi Temir.

«Sonra öldürünce de ölüyü getirip anamın önünde parça parça doğrayıp bir çuvala dolduracak, sonra da götürüp mağaranın önündeki kayalıkların üstüne serecekmiş. Serer mi?»

«Serer.»

«Sonra da köyün köpekleriyle, kartalları onun etini döğüşe çekişe yiyeceklermiş. Benim kocabaş onun etini yemez değil mi?»

«Yemez.»

«Benim kocabaş kimin köpeği biliyor musun?»

«Biliyorum, sizin öldürülen Baş çobanın. Baş çobanı Salman öldürüp başını kesince, kocabaş da çobanın başını almış dişlerinin arasına, üç gün üç gece kimseye vermemiş. O böyle akıllı bir köpekmiş.»

«Sen bunu nereden duydun?»

«Bütün Çukurova bunu böyle biliyor, ben mi duymayacağım?»

«Sen, sen yok musun, sen her şeyi bilirsin. Seen, istersen sen Salmanı da göğşe çekilse de bulur öldürürsün.»

«Öldüremem belki, çok yaşlandım ben.»

Mustafa azıcık geriye çekilip alıcı gözlerle onu bayağı inceledikten sonra güldü:

«O kadar yaşlı görünmüyorsun Temir,» dedi. «Sen azıcık yorulmuşsun, belki de çok adam öldürmekten.»

«O kadar çok adam öldürmedim Mustafa.»

«Öldürdüğün yeter. Bak, biz ne kadar çalışıyoruz da bir Salmanı bile öldürtemedik. Üstelik o bizim Müslüm Ağayı, Çobanbaşını, atlarımızı öldürdü. Sürülerimizi çaldı, paralarımızı aldı, bizi de perperişan eyledi. Kolay mı bir adamı öldürmek? Beni de öldürecek.»

Sonra sustu. Gözleri koskocaman açılmış, saydamlamış, bir düş içine, bir başka dünyaya düşmüş gibiydi. Yüzü bir

seyiriyor, bir açılıyordu. Sonra birden başını kaldırdı, gözlerini Temirin gözlerine dikti:

«Bir erkek iki kadına kara sevda bağlayabilir mi?» diye sordu. Çok utanmıştı. Kan basmış, apal olmuş yüzü yanıyordu.

«Bilmem, belki.»

Mustafa, inatçı, buyurucu bir sesle:

«Bir erkek iki kadını sevebilir. Ben bunu biliyorum. Babam hem anamı seviyormuş, hem de Emineyi. Bunu bana kim söyledi?»

«Kim söyledi?»

«Hacer halam. O, her şeyi bilir, bilmez mi?»

«Bilir,» dedi Temir.

«Hacer halam, dedi ki, anam dünya güzeliymiş. Dünyada anamdan daha güzel kadın yokmuş. Bütün erkekler ona kara sevda bağlarlarmış, doğru mu, anam o kadar güzel mi?»

«O kadar güzel bir kadın,» dedi Köse Temir.

Mustafa çok ileri gittiğini anlayıp birdenbire konuşmasını kesti başını önüne eğdi. Bir süre ikisi de suskun, yanyana öylece oturdular. Anavarza kayalıklarından kartalların sesleri geliyordu. Bir toz bulutu da hortumlayarak ırmağın kıyılarından bu yana akıyordu. Leylekler, Anavarza kayalıklarının dibindeki tarlalarda uzun boyunlarını sürdürüp sallaya sallaya dolaşıyorlardı. Temir gözlerini çocuğun başına dikmiş, bu tepeden tırnağa korkuya kesmiş çocuğa bakıyordu. Salman öldürülse, bu çocuk da onun ölüsünün yanında günlerce kalsa, onun öldüğüne gene inanmayacak, ölünceye kadar, gene böyle tepeden tırnağa korkuya kesmiş, iliklerine kadar korku işlemiş dolaşıp duracaktı. Bu çocuk iflah olmazdı bundan sonra. Temir böyle düşünürken Mustafanın ayağa kalktığını gördü. Çocuk, gözleri korkuyla açılmış sağa sola, arkadaki Anavarza örenine, ötedeki üstünü bir duman kaplamış bataklığa, çiftliğe bakıyor, kolları yanlarına düşmüş, bir şeyler yapmağa hazırlanıyordu sanki. Bir ara göz göze geldiler. Çocuk ondan ne pahasına olursa olsun Salmanı istiyordu, yüreği koparcasına. Ama ondan da unudunu kesti kesecekti. Bu telaşı, korkusu, şu anda tetikte oluşu da bundandı.

Bir Temire, bir çiftliğe. bir ulu ağaca korkuyla bakan çocuk aldı yatırdı, konağın avlusuna girmesiyle, arkasında kocabaş, çıkması bir oldu. Böğürtlen çalılarının sık, üstüste hittiği sel çukuruna indi, bir süre Temir onu böğürtlenlerin arasında yitirdi, az sonra da çukurun başında köpeği gördü, aşağı, ırmağa koşuyordu. Çakıltaşlarıyla döşeli kıyıya varınca köpek durdu, sağına soluna bakıyor, belki de çocuğu arıyordu. Az sonra yanında çocuk belirince birlikte koşmağa başladılar. Ardından da çakıltaşlı kıyıyı bırakıp yola çıktılar. Bir toz direği gelip de onların üstünü örtünceye dek Temir onları izledi.

Artık garbi yeli çıkmış, toz direkleri, toz bulutları ovanın üstüne yayılmıştı. Mustafanın ağzına, burnuna, gözlerine toz dolmuş, bütün giyitleri, bedeni, saçları toz içinde kalmıştı. Akşam olur gün kavuşurken toz bulutunun içinden çıkıp yoldan kıyıya indiler. Köpek çakıltaşlarının üstünde durmuş, iri bedeni alacakaranlığın suyuna yansımış silkiniyor, üstünden yöreye bulut bulut tozlar yayılıyordu. Mustafa da üstünü bir iyice çırptıktan, ayakkabılarının içine dolmuş tozları döktükten sonra, yüzünü, saçlarını yıkıyordu.

Çocuk da, köpek de işlerini bitirdikten sonra ağızlarını suya daldırıp kana kana içtiler, sonra da gene yola çıkıp yürüdüler. Çocuk kuşkulandıkça yarın altına suyun kıyısına iniyor, tehlike geçince de gene yola çıkıyordu. Çınarın altında Temirle konuşurlarken, tam arkalarında birilerinin onları dinlediğini sezinlemiş, başını döndürür döndürmez de Salmana benzeyen gölge hemen silinivermişti. Konağın avlusunda da batosun önünde, turuncu traktörün yanında duruyordu. Onlar koşarlarken de bir ara gölge gelmiş önlerine dikilmiş, bereket versin ki toz bulutu gelip aralarına girmiş, onlar da göz gözü görmez bu toz sisinin içinde biribirlerini yitirmişlerdi. Az önce de suyun kıyısında beliren karartı uzamış uzamış gölgesi ılgınların çevirdiği adacığın yanına kadar varmıştı. Kocabaş ona bir iki kere gür sesiyle havlayınca öteki onlar bucağa varıncaya kadar ortalıkta gözükmemişti. Bucakta ağaçların arasında, yağız bir ata binmiş dişlerine kadar silahlı birisiyle karşılaşmışlar, kocabaş bile bu yağız atlı adamdan korkup gelmiş Mustafanın ayaklarının dibine

sinmişti. Bu yağız atlı da tıpkı Salmandı. Böyle heybetli, gölgesi ağaçların arasından böyle uzayıp gitmiş olduğuna göre bu adam Salmandan başkası olamazdı.

Mustafayla köpek ne kadar saklansalar, sinseler, otların arasından sürünerek gitseler de bu yağız atlı kişiden kurtulamıyorlardı. Ne yana gitseler, nereye saklansalar yağız atlı kişi kirpi oku sarı saçları, kanlı çakır gözleriyle tepele-rindeydi. Hiç bir şey yapmıyor, korkunç gözleriyle orada, atın üstünde durmuş ona bakıyordu. Kocabaşın da ondan ödü kopuyor, atlıyı görünce küçük bir enik gibi umarsız çenileyerek kaçacak yer arıyor, kocaman gövdesiyle küçücük çalıların içine sinmeğe uğraşıyordu.

Kesikkelinin altındaki kamışlığa girince Mustafa kurtuldum, diye zevindi. Şimdiye kadar hiç böylesine bir yere girmemiş, sık kamışlıkların içini görmemişti. Sık böğürtlenler, ılgınlar, kamışlara sarınmış, büyük pembe, mavi, apak çiçekli sarmaşıklar, her kamış kökünde koskocaman, her birisi birer sini kadar geniş arı petekleri, üstlerinde uyuyan dinging sarıca, boncuklu, yeşil, karaca arılar, büyük, kuş kadar, mor, açık mavi, turuncu ağır uçan kelebekler, kelebekler kamışların yapraklarına konmuşlar, kanatlarını usulca açıp kapatarak dâleniyorlardı, biçim biçim, ağaçlardan ağaçlara savrularak uçan renk renk kuşlar, iri nergisler, türlü yaban çiçekleri onu şaşırtıyordu. Yağız atlı adamı çoktan unutmuş, kendisini ıssızlığın ürkünüsüne kaptırmış, dışarıya çıkmağa uğraşıyordu.

Büyük bir nar ağacı kümesini dönerken, atlının gölgesinin üstünden geçip gittiğini gördü, hemencecik oraya, nar ağaçlarının gövdelerinin arasına sıkıştı. Köpek de geldi yanına çenileyerek sokuldu. Gölge olduğu gibi narlığın yöresinde dönüyordu. O döndükçe Mustafa gövdelerin arasına kayıyor, saklanıyor, büzüşüyordu.

Başını kaldırıncı gölgenin düştüğü yerde çok uzun bir kara yılan gördü. Yılan başını kaldırmış, kıpkırmızı gözlerini dikmiş, dilini de çıkarmış ona bakıyordu. Yılanla Mustafa öyle göz göze, uzun bir süre, birbirlerine kıpırdamadan baktılar kaldılar. Ne yılan gözlerini Mustafanın gözlerinden alabiliyor, ne de Mustafa onun... Büyülenmişçesine öyle du-

ruyorlardı. Köpekse kamburunu çıkarmış, tüyleri kirpi oku gibi dikilmiş hırılıyordu. Birden bir gürültü koptu, bir kuş sü-rüsü narların üstünde döndü, yükselerek alçalarak, yılan kuyruğunun üstüne dikilip dikilip şap diye kendisini yere atıyordu, ağzında kocaman, kıpkırmızı açmış bir nar çiçe-ğiyle, nar çiçekleri dökülüyordu gökten yağmur gibi, at şa-ha kalkmış kişiyor, atlının elindeki hançerden kumların üs-tüne kan damlıyordu şıp şıp, iri, tozlar esiyor, kuduruyor, kamışları sallıyor, kamışlar birbirlerine giriyor, köpek havlıyor, göz gözü görmüyor, toz bulutu bir an açılıyor, or-talık aydınlanır, nar çiçekleri gökten yağmur örneği düşer-ken gene ortalık kapanıyordu. Yuvalardan, sarı kocaman ağızlarını açmış kuş yavruları çığlık çığlığa dökülüyorlardı. Gölgeler dolanıyordu kamışların sallanmaktan çılgına dön-müş tozaklarında.

Mustafa suyun kıyısında hoplayarak uyandı. Üstüne gün vurmuş onu terletmişti. Genzini yakan, yoğun bir ter koku-suyla suya koşup yüzünü çabucak yıkadı, yeniyile kurulana-rak geriye dönerken yanına uzanıp yatmış köpeğin bir gözünü açtığını gördü. Kurnaz, bir beladan kurtulmanın sevincin-de bakıyordu. Onun yürüyüp yola çıktığını görünce ayağa kalktı, bir iyice gerindikten sonra birkaç kere de sertçe sil-kindi, durdu, uzun uzun Mustafanın arkasından baktı, dilini çıkarıp yalandı. Ne yapacağını bilemez bir hali vardı, sonun-da çocuğun arkasından geniş pençeleri tozlara bata bata koştu.

Evlerine vardıklarında Mustafa Zeroyu sofada kendisini bekler buldu. Ne yapacağını bilemeyen çocuk önce köpekle konuştu, sonra Kuş Memetlerin evine yürüdü, dönüp anasına baktı, Zero çok dingin duruyordu. Bu, onu sevindirdi.

«Mustafa gelsene, yavrum,» dedi Zero yumşacık. «Nere-lerde kaldın anasının gülü? Ben hiç korkmadım, büyüdüm ar-tık, kocaman adam oldun da...»

Mustafa, sevinç içinde koşarak merdivenleri çıkıp ana-sına sarıldı. Anası da eğilip onu kucaklayarak öptü.

«Temir Ağa seni çok sevmiş Mustafam. Mustafa diyor da ağzından başka bir söz çıkmıyor.»

«Seni de seviyor,» dedi Mustafa. «Hem de çok. Onu öldürecek mi?»

«O çok yaşlı,» diye içini çekti Zero. «Yoksa öldürürdü o kâfiri. Öldürür de her bir parçasını yem ederdi Anavarza kayalıklarının itlerine, kartallarına.»

Çocuğun yüzü asıldı, ardından da daldı gitti. Zero buna üzüldü, çocuğu daha çok bu halde bırakmamak için haberi hemen söyledi:

«Sana bir değil iki haberim var. İkisine çok sevineceksin. Birincisi, dinle beni, bunu da hiç kimse bilmeyecek. Gene bir gece yarısı gizlice evden çıkacağız. Bu sefer artık o kafirin işi tamam. Gözükaranın Hatunuyla Temir Ağa bizi Sultanoğluna gönderiyorlar. Sen Sultanoğlu kimdir biliyor musun?»

«Biliyorum,» dedi Mustafa, «Onu kim bilmez ki... Babamın da eski arkadaşı.»

«İşte o kâfiri o öldürecek.»

«Öldürecek,» diye sevindi Mustafa.

«Sultanoğlu bir orduyla bir başına on dört yıl döğüşmüş bir kişidir. Gözükaranın Hatunu da, Temir Ağa da ona birer mektup verdi. Temir Ağa eskiden onun eşkiya çetesinde çalışmış on dört yıl. Sonra da Gözükaranın Hatununa kara sevda bağlayınca bırakmış eşkiyacılığı yanaşma durmuş kapısına Gözükaraların. Çok şükür Allahıma, çok şükür bu günümüze yavrum, Mustafam. Çok korkuyordum ondan.»

«Ondan herkes korkuyordu,» dedi Mustafa, «bir Kuş Memetle...» Anasının gözlerinin içine bakıyordu konuşurken, birden sözünü değiştirdi: «Ben Sultanoğlunu gördüm bile.»

«Görmez olur musun,» dedi Zero. «Tabii gördün. Baban ölünce yas yerine gelmedi mi, avradı da ağıt yaktı babana. Sultanoğlu babana kardeş gibiydi, şimdiye kadar aklıma niçin gelmedi ki, o kadar malımız mülkümüz gitti. Müslüm Ağa, Çobanbaşı da boşu boşuna öldürüldüler.»

«Tüh, yazık,» dedi Mustafa gözleri sevinçten ıslayarak.

«Temir Ağa dedi ki bu işi Mustafa halleder hallederse. İş ona düşüyor, dedi. Önce sen gidip onun elini öpecek, sonra da onunla konuşacak, başımızdaki belayı söyleyeceksin. Benim şu canımı bana bağışla ey Sultanoğlu diyeceksin. Ne

biliyorsan, Temir Ağayla ne konuşmuşsan onunla öyle konuşacakmışsın. Senin Temir Ağayla konuşman onu tâ yürekten yaralamış. Geldi bize dedi ki, eğer elimde olsaydı, dedi, bu çocuğun hatırı için değil Salmanı, onun yedi sülalesini doğurdım. Ama ne yazık ki, dedi, elim artık tüfek tutmuyor, çok yaşlandım, adam öldürmeğe de çok kanıksadım, dedi. Sen onunla konuştuğun gibi, ne konuşmuşsan Sultanoğluyla da konuşur musun?»

«Konuşurum,» dedi Mustafa dikelererek. «Öteki haberin neydi ana?»

Zero güldü:

«Söylersem,» dedi, «söylersem eğer sana o haberi de kanat takar uçar, varır da şu kaleye konarsın.»

«Konarım,» diye güldü Mustafa.

«Şimdi dinle öyleyse beni.»

«Dinliyorum.»

«Süllü içerde...»

«Neeee!»

«İçerde... Bir yılıkı tayla gelmiş seni bekliyorlar. O taylar içinden beğendiğini sen seçecekmışsin, o da serin olacaktı. Süllü de senin seyisin. Süllü böyle istiyor.»

Zero daha sözünü bitirmeden Mustafa odaya koştu, Süllü ışıl ışıl gözleri, güleç, mutlu yüzüyle ayakta durmuş onu bekliyordu. Koşarak gelen çocuğu hemen yerden aldı, kucakladı öptü, yere koyarken:

«Gittim,» dedi, «yılıkıyı Kozan altında bekledim. Bu adam, yılıkıcı Seydi, eskiden buralara da uğrardı. Ben ondan çok tay aldım büyüttüm. Babanın öldüğünü duymuş, bizim buralara uğramadan Kozan altına geçmiş. Buralarda babandan başka soylu at alıcısı yok ki!»

«Var,» dedi Mustafa.

«Kimmış o?» Kızarak sordu Süllü.

«Sultanoğlu,» dedi Mustafa kurularak.

«Doğru,» dedi Süllü, «Sultanoğlu attan çok anlayan, atı seven, atın önünde, tövbe haşa, secde eden bir kişidir. Ama Sultanoğlu tay almaz. O, tay yetiştirir. Sultanoğlundan İsmail Ağa da üç tay almıştı. Haydi gidelim, atlar bizi bekliyor bucaкта.»

Odadan dışarıya çıktılar. Zero mutfaktaydı. Süllü:

«Biz gidiyoruz tay seçmeğe, bir diyeceğin var mı Hatun?»

«En güzelini al atların Mustafama. Canının istediğini al-sın. İstersen daha da para vereyim sana.»

Süllü sustu.

«Daha ne kadar istiyorsun?»

Süllü gene sustu.

«Al sana para... Tayların en güzelini... Büyüyünce Mustafamın atları da İsmail Ağanın atları gibi olsunlar. Çok para veriyorum, artanını getir bana.»

Süllünün eline bir deste para verdi.

«Haydi gidin,» dedi.

Süllüyle Mustafa merdivenleri nasıl indiklerini bilemediler, koşarak doğru böğürtlenli bucağa gittiler. Tay yıkısı söğütlüğün ucunda, ırmağın kıyısında çakıltaşlarının üstünde duruyordu. Hepsi de birer yaşlarından küçük, ince bacaklı taylardı. Seydi onları sevinerek karşıladı:

«Ben de sizi bekliyordum,» dedi. Arap ağzıyla çok kötü konuşuyordu. «Ben Süllü olmasa vallahülazim, billahülkerim gelmez buraya bir daha. Yok tay satmış burada... Yok at, yok tay, yok eşek, yok deve, yok hiç...»

Uzun yıllardan bu yana Urfadan, Mezopotamyanın öteki illerinden tay toplayan Seydi taylarını getirip soy kütükleriyle birlikte burada meraklılarına satıyordu. Otuz kırk yıldan bu yana denenmişti, Seydinin taylarından hep soylu atlar çıkmıştı. Bir kere olsun bu taylardan bir beygir çıkmamıştı. Çünkü Seydi, kendisi at meraklısıydı. Urfa atlarının soyunu düşürmek istemez, bu atların soyu bozulmasın diye de canını verirdi.

Süllü tayların arasına girdi. Bir tayı yakalıyor, önce dişlerine, gözlerine, kulaklarına, ardından da ayak bileklerine, kuyruğunun altına, karnına bakıyordu. Seydiyle Mustafa da yarın üstüne oturmuşlar onu seyreyliyorlardı hiç seslerini çıkarmadan. Süllü de usanmadan, yorulmadan tayları inceliyordu. En sonunda, nerdeyse gün kavuşacaktı, gölgeler nerdeyse silindi silinecekti, Süllü bir kır tayı yelesinden tutarak Mustafaya getirdi:

«Bunu seçtim Mustafa Bey,» dedi.

Mustafa ayağa kalkıp tayın önüne, arkasına geçti, kulaklarına baktı, yelesini okşadı:

«Bu güzel,» dedi, «yalnız bir de doru bir tay seçeceksin.»

Buyruğu sertti, Süllü ses çıkarmadan uygulamak zorundaydı. Kır tayı orada bırakıp yeniden yilkının arasına gitti, fazla incelemeden bir doru tayı yelesinden yakalayıp getirdi. Bu tay, kır taydan daha irice, tüyleri de daha parlak bir taydı.

«Beğendim bunu Süllü,» dedi Mustafa.

«Sağol Beyim,» diye sevindi Süllü. «Berhudar ol!»

Mustafa gene dikleşti:

«Bir de al tay istiyorum,» dedi. «Eğer sendeki para yetişmezse gider anamdan daha çok para alırsın.»

Buyruğu buyruktu Mustafanın ya, Süllünün de canına minnetti:

«Sağol Beyim, varol Beyini, Allah senin tuttuğunu altın etsin. İnşallah o babayiğit İsmail Ağanın yerini tutarsın. O domuz soyu, yılan soyu Salmanı da Zaimoğlu Halil öldürmüş.»

Mustafa gürlledi:

«O öldürülmedi ya, öldürülecek. Sen kendi işine bak. Git de al tayı seç!»

Süllü korktu, telaşlandı. Bu da Mustafanın hoşuna gitti. Babasına da tıpkı böyle yapardı. Yilkının içine daldı. Bu sefer seçimi uzun sürecekti herhal... Gene tayları tepeden tırnağa ivedisiz inceliyordu. En sonunda dayanamadı Mustafa da yilkının yanına gitti.

«Bulamıyor musun bir al tay?»

«Zor,» dedi Süllü gözlerini incelediği taydan ayırmadan.

«Bu olsun,» dedi Mustafa, «ben bu elindeki tayı beğendim. Al getir onu.»

Süllü birkaç kez tayın yöresinde dolanıp onu inceledikten sonra:

«Olur Beyim, mademki beğendin, bu da çok güzel bir tay... Soy kütüklerine bile bakmağa gerek yok. Çok soylu

taylar, ayak bileklerinden, kulaklarından, elmacık kemiklerinden ne oldukları anlaşılıyor. Haydi gidip pazarlığımızı yapalım. Ben bu Arabı iyi tanırım. Sen hiç bir şeye karışmayacak, tayları alımkar gözükmeyeceksin. Bilirse ki sen bu taylardan vazgeçemeyeceksin, işte o zaman bu taylara verecek parayı bulamayız. Sen uzakta dur, bizi hiç dinleme, bize hiç bakma. Ben Arabı osurturum. Ben taylardan vazgeçer köye de yürürüm, sen aldırma, Arap arkamdan gelir. Köye, eve kadar da giderim, korkma Arap tayları satmadan buradan bir yere ayrılamaz.»

Tayın boynundan tutup, dudaklarını beğenmemişçesine kıvrarak, çocuğu kıramadığını her haliyle anlatarak Arabın yanına getirdi. Birdenbire de bağırmağa başladılar. Arab Seydi, «La vallah olmaz,» diyordu. «Bu taylar seklavi, küheylan,» diyordu. «Soyları Hazreti Alinin Düldülüne kadar çıkar,» diyordu. Süllü de bağırıyordu, «bunlar,» diyordu, «yük beygiri bile olamazlar. Çocuk için, oynasın diye alıyorum. Yoksa ben bunları kapımdan içeri sokar mıydım? Mustafa Bey büyüünceye kadar bu taylarla eğlensin, diye alıyorum.» Arap Seydi bunu en büyük aşağılama saydığını, boyun damarları şişerek, bağırarak anlatıyordu. Birbirlerini sağ ellerinden tutmuşlar, durmadan da sallıyorlardı.

Sonunda Süllü vazgeçip köye doğru yürüdü. Seydi de tayları sürüp yıldıya kattı. Mustafa oturduğu yerde, yarın üstünde kalakalmıştı. Ne Süllü dönüyor, ne de Seydi çağırıyordu. Süllü arkasına bakmadan bir de hızlı yürüyordu ki... Çocuk ne yapacağını bilemiyordu. Süllü vaz mı geçmişti acaba tayları almaktan? Böyle öfkeyle arkasına bakmadan gitmesine göre dönmeyecekti.

Süllü bir kurşun atımı uzaklaşıp gitmişti ki, Seydi dayanamayıp arkasından çağırdı. Ama öteki bir türlü dönmek istemiyordu. Seydi boyuna bağırıyor, ötekiyse durmadan yürüyordu.

Seydi sonunda:

«Haydi dön,» diye bağırды, «dediğine vereceğim tayları, haydi dön.»

Süllü hemen döndü, ayakları uçarcasına geliyordu. O gelir gelmez, gene elele tutuştular, gene bağırıp çağırmağa,

yeminler içip antlar vermeğe başladılar. Süllü birkaç kere gene köye yürüdü, Seydi arkasından gidip onu döndürdü. Gene sesleri kısılincaya kadar bağırıp, kolları yoruluncaya, kopuncaya kadar elele tutuşup salladılar, gün kavuşuyordu ki anlaştılar. Süllü paraları saydı. Seydi dualar okuyarak tayları yıldıktan alıp getirdi, onların önlerine kattı:

«Göreceksin, göreceksin ya ahi,» diyordu, «göreceksin, bu tayların her birisinden bir Düldül, bir Köroğlunun Kıratı çıkacak, sen de bana dua edeceksin.»

Süllüye tayları önüne katmış koşarak sürüyor, sanki Arap arkasından yetişip elinden alacakmışcasına telaşla dönüp dönüp arkasına bakıyordu.

«Üç tayı bir tay, bir tay, bir tay pahasına aldım Mustafa Beyim, bir tay pahasına. Arap bilemedi, bilemiyor tayların iyisini. Soylu atlar tayken bilinemezler. Onları görmek için seyis gözü, seyis gözü gerek.» Sevincinden uçuyordu. «Sen büyüünceye kadar tavlalar dolusu atlarımız olacak. Bu Arap Seydi her yıl bu aylarda buraya gelecek, ben de ondan her yıl üç tay alacağım. Her yıl gelecek Seydi bu köye. Üç tane tay sattı, hiç geimez olur mu? Eskiden bir köyde on beş, yirmi tay satıyordu. Şimdi öyle mi ya, at seven, at alan kalmadı ki, millet karnını doyuramıyor, şu Çukurovada sıtmadan sinekten, açlıktan ölüp ölüp gidiyor. Bir de atı nasıl alsın beslesin? Bundan sonra da bu atçılık işi ölür. Ben de ölürüm de inşallah o günleri görmem. Üç tayı bir tay pahasına aldım.»

Böyle konuşarak, sevinçten uçarak, oynayarak eve kadar geldiler. Zero onları bekliyordu.

«Kusura kalma Zero Hatun,» dedi Süllü. «Üç tayı bir tay pahasına aldım, al işte al paranın gerisini.»

Paranın üstünü ona uzattı.

Zero:

«Kalsın,» dedi, «taylara bir şeyler, koşum, belleme, eyer, dizgin falan alırsın.»

«Sağol Hatun,» dedi Süllü, elindeki parayı kuşağının altına soktu.

Mustafayla doğru ahıra gittiler. Süllü tayları tımar etti, suladı, yemledi. Mustafa eve döndüğünde gece yarısının

horozları çoktan ötmüştü. Süllüyse ahırda kalmıştı.

Sabah erkenden, Mustafa uyanır uyanmaz ahıra koştu, Süllü tayların tımarını bitirmişti bile. Belki de sabaha kadar hiç uyumamış, tayları seyretmiş durmuştu. Arkasını dönünce eşikte bir karartı gördü, ona doğru gitti, Kuş Memet asılmış suratıyla, gücengin, orada duruyordu.

«Ne oldu, ne var Memet?»

«Yok bir şey,» diye sertçe konuştu Memet.

«Bir şey mi oldu?»

Memet konuşmadan arkasını döndü yürüdü, Mustafa da arkasından gitti.

«Yahu ne var Memet, çatlatma adamı?»

Memet arkasına bakmıyor, önündeki kaktüs ağılını bir geçit bulup geçmeğe çalışıyordu.

«Yahu Memet ne oldu, bir şey mi var?»

Memet susuyordu.

O sorarak, Memet susarak böylece köyü çıkıp kale boyuna vardılar. Orada sivri kayalığın önünde Mustafa onun yolunu kesip durdurdu, soluk soluğa kalmışlardı:

«Ne oldu sana be?» diye çıkıştı Mustafa.

«Gördüm,» dedi Memet.

«Kimi?»

«Salmanı,» dedi Memet.

«Nerede?»

«İşte orada, kalenin altında, mağaranın önündeki kayalıkta, yolun az üstünde.»

Mustafanın kanı çekilmiş, gözleri büyümüş, donmuş kalmıştı:

«Mağaranın önündeki kayaların arasında mı?»

«Arasında. Ben seni arıyordum. Seni Salman kaçırmış, dediler. Ananı da o kaçırmış. Ben de seni arıyordum. Düşündüm o seni nereye götürür? Söyle, o seni öldürmek için, ya da hapsedmek, ya da korkudan delirtmek için nereye götürür, nereye götüreceksin, mağaraya... Ben de mağaraya gidiyordum. İçine girip seni arayacaktım. Korkuyordum. Korkuyordum ya seni de bulmak istiyordum. Mağaranın altına geldim, bir de baktım ne göreyim, beş tane köpek, her birisi kocaman, sarı, sırtlarında boyunlarından kuyruk sokumları-

na kadar mor çizgiler. Kışlarının üstlerine oturmuşlar, mağaranın karanlık ağzına bakıyorlar. Tam deliğin üstünde de senin başın.»

Mustafanın kesik başından tan yerlerinin ışığına kanlar yağıyor, karanlık ağzın yanından çığlayarak inip yolun tozlarına karışıyor, tozları kabartıp çamur ediyordu. Köpekler yerlerinden kalkıp teker teker geliyor, kayalığın üstünden akan kanı yalayıp gidiyor, yerlerine oturup orada öyle, kaya parçaları gibi kalıyorlardı. Koskocaman, mor, yaldızlı bir yılan çıktı karanlık mağara ağzının yanındaki kayanın ardından, ağzında yalım gibi bir el büyüklüğünde bir yaprak vardı, yılan başını kaldırdı uzun uzun yöreye baktıktan sonra aktı geldi yolun tozlarını geçti, yolun tozlarında kıvrılıp bir yumak olduktan sonra başını kaldırıp gerildi gerildi bir top gibi hızla mağaranın uğuldayan karanlık ağzına atıldı, geldi Mustafanın başının yöresine dolandı. Onun ardından da ağızlarında gene kırmızı yapraklar ok yılanları altın çubuklar gibi parıltılar saçarak mağaranın karanlığını aydınlatarak mor yılanın yanına düştüler. Yarasalar, baykuşlar birbirlerine karışmış uçtular.

«Ben de o yılanı gördüm,» dedi Mustafa.

«Hangisini, nerede?»

«Ağzında yalım gibi bir kırmızı yaprak taşıyanını... Bir kamışlıkta. Ben oradan kaçtım. Kaçtıktan sonra da bir uçsuz bucaksız kamışlığa düştüm.»

«Herkes biliyor köyde seni Salmanın kaçırdığını. Herkes seni aradı. Ben de seni bulamayınca ağladım.»

«Beni kimse kaçırmadı.»

«Sus, yalan söyleme,» diye çıktı Memet, «seni Salman kaçırdı. Ben de Salmanı gözlerimle gördüm. Sonra da Salman köyün bütün çocuklarını kaçıracakmış.»

«Kaçıracak,» dedi Mustafa.

Memet susmuş, içine kapanmıştı. İkinci üstüydü. Kayaların, kalenin gölgesi tarlaların düzlüğüne kadar uzamıştı. İnceden, ılık bir yel esiyor kurumuş kenger, çiriş, kekik çiçeklerinin kokusunu getiriyordu. Yılanlar Mustafanın kan fışkıran başının yöresine mor, altın sarısı halkalanmışlar hiç kıpırdamıyorlar, yalnız ağızlarındaki yalım gibi kırmızı yap-

raklar yalp yalp ediyor, tâ uzaklardan kırmızılarını, mağara ağzının karanlığının üstünde balkıdıkları görünüyordu. Memet, Salmanı gördüğünde yılanların ağızlarındaki kırmızı bilir yapraklara dalmış gitmişti. Kayalıklarda bitmiş, kurumuş mor kenger dikenlerinin arasından, dirseklerinin üstüne kalkıp bir başın ona baktığını görmüştü. Gözleri Salmanın gözleriydi. «Anaaaa!» diye bağıınca Memet, Salman ayağa kalktı, onun üstüne yürüdü, o da kaçtı. Köye geldiğinde bütün çocukları topladı olanı biteni bir bir anlattı. Ertesi gün bütün çocuklar mor dikenler arasındaki Salmanı hiç bir yadısmaya yer vermeyecek kadar açık seçik görmüşlerdi. Yılanlara gelince onları yalnız Memet görmüştü. Hem de daha başka başka yılanlar, yeşil, boz, çingiraklı yılanlar...

«Kim söyledi sana köyün çocuklarını Salmanın kaçıracağını?»

«Ben biliyorum.»

«Nasil kurtuldun mağaradan?»

«Bilmem, bir uyandım ki suyun kıyısındaayım. O yağız atlı adam da yok ortalıkta.»

«Gitmiş.»

«Ben de köye geldim. Sen niye ~~kızdan~~ bana da konuşmuyorsun?»

«Sen mağaradan beni gördün de bana seslenmedin, yanıma da gelmedin.»

«Gelemezdim,» dedi Mustafa, güldü, «kapının ağzında üç tane koskocaman ağzı yapraklı yılan vardı, nasıl çıkardım dışarıya? Haydi Salmanı gördüğün yere gidelim.»

Kalenin ardındaki büyük ana kapı kemerinin altından geçerek yola indiler. Kayaların arasında yumruk kadar dikenli mor çiçekleriyle kengerler bitmişti, öbek öbek. Yolu inip mağaranın tam ağzına geldiler durdular.

«Senin başını işte oraya asmıştı Salman. Kendisi de şu kengerlerin arasındaydı.»

Birdenbire Mustafanın gözleri büyüdü, soluğu kesildi, mağaranın kapısının karanlığı uğuldadı, toprak sarsılır gibi oldu:

«Memet,» dedi, «bak!» Sesi korkudan titriyordu. «Orada işte.»

Memet başını kaldırınca düz bir kayanın üstündeki başı koparılıp atılmış beş kedi yavrusunu gördü. Yavruların ölüleri yanına boylu boyunca da boz bir yılan ölüsü uzatılmıştı. Onun da başı yoktu. Çocuk dondu kaldı. Ardından da birkaç kere öğürmeğe çalıştı, olmadı. Gözleri büyümüştü. Orada, başsız kedi ölülerinin önünde kalakalmışlardı. Mağaranın karanlık ağızı onları uğuldayarak kendine çekiyordu. Esen yel fırtınaya dönüşmüştü, kurumuş otları, kenger dikenlerini köklerinden söküyor, yamaçlardaki yaprakları birbirlerine katmış savuruyordu. Irmağın, ovanın üstünü kalın bir toz bulutu örtmüş bu yana geliyordu. Çocuklar oldukları yere çakılmış kalmışlar, kımıldayamıyorlar, yaprak gibi de titriyorlardı. Ağızları kurumuştu. Gedikten aşağı inen bir arabanın çampara, zil seslerini duyunca aşağı doğru aldılar yatırdılar, bir anda da kendilerini ırmağın kıyısında, söğütlerin arasında buldular. Güneş toz bulutunun ardından hayal meyal gözüküyordu. Ağızlarına burunlarına da toz dolmuştu. Kale, karşıdaki dağ, ilerdeki köy, ağaçlar, çalılar gözüküyordu. Suya eğilip yüzlerini yıkadılar, öylesine yorulmuşlardı ki ayakta duracak halleri kalmamıştı. Suyun kıyısına çakılların üstüne bir süre oturup dinlendikten sonra karşı tarlalara vurdular. Mağaradan yana dönüp bakamıyorlardı bile. Tarlalardan geniş bir halka çizip Kırmıtın kuyusuna kadar varacaklar, oradan da dağın yamacına tırmanıp çeşmenin üstünden köye ineceklerdi. Böyle yaptılar.

Memet:

«Salman kesti kedilerin başlarını,» dedi. «Kesip mağaranın üstüne astı.»

«Salman kesti,» diye onu onayladı Mustafa, «Yılanı da o öldürdü. Bu yılanların var ya, eşleri olur.»

«Biliyorum,» dedi Memet, «babam söyledi. Bu yeşil yılanları kim öldürürse eşleri de arar bulur, eşini öldüreni öldürür.»

«Salmanı öldürecekler,» diye rahat, kesin söyledi Mustafa. «Kim öldürecek biliyor musun, Sultanoğlu.»

«O, öldürür,» dedi Memet, çok bilmiş bir tavırla. «Şimdi oldu bu iş. Ama Salman öldürülse bile yilandan kurtulamaz. Babam öyle söyledi, eşini öldürenin mezarına girer onu par-

ça parça eder, önce gözlerini yermiş.»

«Salmanın mezarı olmayacak. Kuşlar kurtlar, yılanlar yiyecek ölüsünü. Sana bir şey söylesem hiç kimseye söylemez misin?»

«Söylemem.»

«Yemin et!»

«Ettim.»

«Kitap üstüne el basarım de!»

«El basarım.»

«Haydi çeşmenin oraya gidelim.»

Köyün çeşmesi çok eskilerden kalmıştı. Dağın eteğindeki kayalıkların arasındaki mağaranın içinden incecik bir su kaynıyordu. Çeşmenin önündeki küçük düzlükte beş tane yaşlı nar ağacıyla, üç tane dut vardı. Küçük düzlüğü de büyük kaktüslerden bir ağıl çeviriyordu. Burası ok yılanlarının üstüste aktıkları, keçileri, oğlakları soktukları, çoğunlukla, sıkışmadıkça kimseciklerin uğramadığı bir yerd. Çeşmeden gelen su, yanlarını yeşil otların sardığı incecik bir arktan geçerek geliyor, Celiloğlunun iki katlı toprak damlı evinin önündeki küçük bahçeyi suluyordu.

Çeşmeye gelip dut ağaçlarından birisinin altındaki geniş kafenk taşın üstüne çöktüler.

«Burası iyi» dedi Mustafa. Buraya gelmek yürekliliğini gösterdikleri için kıvançlıydı. «Burada bizi kimse duyamaz. İyi dinle beni, Sultanoğlu anama kara sevda bağlamış. Temir Ağa da Gözükaranın Hatununa sevda bağlamış vurulmuştu ya... Hatun da ona demiş ki, sen bana vuruldunsa göster bakalım, sen bana ne biçim vuruldun. O da gösteririm, demiş, hemencecik de gitmiş yakalamış Gözükaranın oğlunu öldürenleri, leşlerini Anavarza kayalıklarına sermiş, onları da itlerle kartallar parçalayıp yemişler. Temirdir götürmüş kanlı hançerini Hatunun önüne atmış, düşmanın ömrü bu kadar olsun Hatun, demiş. Hatunda, buna çok sevinip, doğru, sen adam gibi sevdalı bir adammışsın, demiş. İşte Sultanoğlu da anama böyle bir sevda bağlamış.»

«Ben Sultanoğlunu gördüm,» dedi Memet.

«Ben de gördüm,» dedi Mustafa.

«Çok yaşlı. Bu kadar yaşlı bir adam sevdalanabilir mi

ki?>

«Nasıl da sevdalanamazmış?» diye bağırdı Mustafa ayağa kalkarak. «Kim dedi bunu sana, kim öğretti?»

«Ben biliyorum,» dedi Memet:

«Nereden, biliyorsun?» diye sordu Mustafa düşmanca. «Söyle nereden biliyorsun?»

Memet karşılık veremiyor, Mustafanın öfkesine şaşırmış bir türlü kendisini toparlayamıyordu.

«Söyle nereden biliyorsun?»

«Bilmiyorum,» diye kestirdi attı Memet sonunda.

«Yaşlılar da sevda bağlayabilirler. Sultanoğlu anama vurulmuş, Sultanoğlu isterse Salmanı öldürebilir mi?»

«Öldürür.»

«Kurşun geçmez hançer işlemez Salmana bunu da biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«Ateş yakmaz, su götürmez.»

«Biliyorum.»

«Ama gene de Sultanoğlu onu öldürecek.»

Memet sustu, karşılık vermedi.

«Anam Sultanoğluyla evlenecek.»

Bu sefer ikisi birden susup düşüncelere daldılar. Elleri-
deki çöplerle bir süre yeri eşelediler. Kayaların üstünden
uzun bir karınca katarı ağızlarında yemler, kabuklu böcek-
ler karşındaki nar ağacının gövdesini dolanarak kaktüslerin
altına akıyorlardı.

Önce Memet başını kaldırdı, soru dolu gözlerle Mustafa-
ya baktı:

«Sen üzülmecek misin?» dedi.

«Ne için?»

«Anan başka bir adamla evlenecek.»

«Çok üzüleceğim,» dedi Mustafa.

«Öyleyse izin verme. Evlenmesin anan. Senin anan çok
güzel değil mi, herkes onu söylüyor.»

«Çok güzel,» dedi Mustafa içini çekerek.

«Herkes onunla evlenmek istiyormuş. Çok da zengin.»

«Yok canım,» dedi Mustafa, «ben her şeyi biliyorum. Ba-
bamın vurulduğu gün komşular bütün parayı çalmışlar. Sü-

rüleri, atları da Salman götürdü. Çiftliği de Arif Saim Bey öteki köyün adamlarına satmış. Bize de hiç para vermiyor-
muş.»

«Vermez,» dedi Memet, «o kötü bir adam, azgın suratlı, ben onu gördüm.»

«Ben de gördüm,» dedi Mustafa. «O azgın suratın otomobiline de bindim. Hiç konuşmuyor, boyuna sömurtuyordu.»

«Belki onu da öldürür Sultanoğlu.»

«Anam isterse öldürür,» dedi Mustafa. «Ama istemiyce. O benim arkadaşım. Benim de adımlı o koymuş. Bu yüzden, Sultanoğlu onu öldürmek istese bile anam izin vermez. O Salmanı öldürsün de yeter.»

«Yeter,» diye onu onayladı Memet. «Hiç olmazsa kedi yavruları kurtulur. Kedi yavrularından sonra da çocukların kafalarını koparacakmış.»

«Hiç kimseye söyleme. Biz gene ortadan yitecek, Sultanoğluna gideceğiz. Bunu hiç kimse biimeyecek. Bilmesinler ki, Salman yolumuzu kesip, Sultanoğluna giderken bizi öldürmesin.»

«Kimse bilemez.»

«Biz geçen sefer de Gözükaranın Hatununa gittik. O söyledi Sultanoğlunun anama kara sevda bağladığını, onunla evleneceğini. Belki de kendi değil de genç oğlu vurulmuştur anama.»

«Oldu,» dedi Memet, «ben bilmez miyim, genç oğlu vurulmuştur anana.»

«Buradan gidelim,» dedi Mustafa. «Ok yılanlarının tam dışarıya çıkacakları zamandır şimdi. Sen bu gece bize gelse, kediler hiç gözlerimin önünden gitmiyor.»

«Babama söyleyim de...»

«Olur, söyle,» dedi Mustafa. «Ama babana kedi yavrularını, Salmanı, ağzı yapraklı yılanları söyleme, olur mu?»

«Hiç söyler miyim?»

Akşamüstü avlu kapısı açılır açılmaz kocabaş onları sevinçle karşıladı. Koca gövdesiyle toprağa yatıp kuyruk sallayarak birkaç kez döndü bile.

«Korkma,» dedi Mustafa, «Salmandan hiç korkma, koca-

baş onu haklar. Baş çobanı öldürdü Salman, o da burada onu bekliyor, görünce parçalayacak.»

«Herkes biliyor bunu,» dedi Memet, «köyde hep bu köpeği, onun Salmanı beklediğini konuşuyorlar. Bu kocabaş var ya ermiş gibi bir şeymiş.»

«Tövbe de,» dedi Mustafa, «köpekten ermiş olmaz.»

«Tövbe, tövbe,» dedi Memet.

«Köpekten ermiş olmaz ya, köpek insandan daha iyidir.»

Zero onları merdiven başında bekliyordu. Burunlarına yağda yanmış biber, sarımsak kokusu geldi:

«Anam mantı yapmış,» diye güldü çocuk. «Çok güzel.»

«Bizde hiç mantı pişirmezler,» dedi Memet.

«Sen de bizde yersin.»

Sofranın başına oturdular, bir güzelce karınlarını doyurduktan sonra, yanlarında da kocabaş üstbaştaki kayalıklara gidip oturdular. Karşı dağın doğudaki sivrisinde kartallar dönüyor, ırmağın kıyısındaki yoldan bu yana da parlayıp sönen toz direkleri geliyordu.

Mustafa:

«Abbas Usta nasıl?» diye sordu. «Hiç gördüğün var mı?»

«Onu her gün görüyorum,» dedi Memet. «O, aradığını bulmuş, öyle diyorlar ya, yüzü de hiç gülmüyor.»

Sonra döndü, gözlerini Mustafaya dikti, uzun uzun baktıktan sonra:

«Sen onun aradığı şeyi biliyorsun değil mi? Onun aradığı ceviz ağaçlarının budaklarındaymış. Onu bir bulursa, bu dünyada ne varsa her şey onun olacakmış. Aradığı görülmemiş bir şeymiş. Biliyorsun, söyle bana neymiş?»

«Bilmiyorum,» dedi Mustafa, «bilmiyorum ya, bana söyleyecek.»

«Ne zaman?»

«Ne bileyim ben ne zaman. O her şeyi biliyor, aradığı şeyi de ne zaman bulacağını biliyor... O bir şey aramıyor ki, o, her şeyi arıyor.»

«Ne bileyim ben,» dedi Memet, «bir tuhaf adam o.»

«Yok,» dedi Mustafa, «iyi bir adam o. Dinle beni. Biz Sultanoğlundan gelinceye kadar... Bu sefer korkuyorum.»

«Neden korkuyorsun?»

«Bu sefer Salman köye gelecek.»

«Bence de gelecek,» dedi Memet. «Ne Cemşit geliyor köye, ne de başka bir şey oluyor. Salman gelecek.»

«Salman bu sefer yalnız çocuklar için gelecek, biliyor musun?»

«Biliyorum,» dedi Memet.

«Beni bulamayınca da seni... Senden sonra da ötekileri... Ben gelinceye kadar saklanın. Biz Sultanoğlunun yanında iki gündен fazla kalmayız. Evlerden çıkmasanız da olur.»

«Çocukların hepsine söylerim,» dedi Memet sevinerek, Mustafanın iki gün için de olsa gideceğine üzülüyor, ama gizini yalnız kendisine söylediğine, bir de onlara böyle bir oyun bıraktığına seviniyordu. «Biz de,» dedi, «sen gelinceye kadar kamışlığa gideriz, oradan uzun, yeşil kamışlar kesip küheylan atlar yaparız.»

«Giderseniz, sabah erkenden, gün doğmadan önce gidin kamışlığa. Sizin oraya gittiğinizi kimse bilmesin, kimsecikler görmesin sizi. Bir daha o mor yılanla karşılaşmamağa bakın. Ağzında yalım gibi bir yaprak var. Onu görürseniz de kaçmayın. Siz de oralardan kendinize birer yaprak koparın. Yılan elinizdeki yaprağı görünce akar gider.»

«Olur,» dedi Memet, sevinçliydi.

«Ben gelinceye kadar iyi saklanın Salmandan. Bu sefer gelirse çok azgın gelecek. Belki de Salman köye hiç gelemeyecek. Belki de biz varır varmaz, Sultanoğlu anamı görür görmez Salmanı öldürüverecek. Anam dünya güzeli değil mi?»

«Dünya güzeli Zero Hatun teyze,» dedi Memet. «Onu gören ona tâ yürekten kara sevda bağlar.»

«İnşallah,» dedi Mustafa.

Üç gün sonra anayla oğul erkenden, daha horozların ötmesine çok varken yataklarından çıkıp giyindiler, kapıları, merdiveni tıkırtmadan aşağı indiler, avlu kapısını usulca açıp dışarıya kaydılar, ağılların, evlerin duldalarına sine sine köyü çıktılar. Köpek de arkalarındaydı. Kırmıt kuyusunun altından, Sümbüllü burundan Dikenli yolunu tutup dağlara vurdular. Bir gece bir yörük çadırında geceleyip, gene sabah erkenden yola düştüler. Onları görkemli büyük çadı-

rında konuk eden yörük İsmail Ağayı çok iyi tanıyor, onu seviyordu. Onurlarına hemen bir kuzu kesip komşularını çağır-
dı. Yattıkları yataklar sakız gibiydi, yaban çiçekleri kokuy-
yordu. Yörük onları yalnız ve de yaya göndermedi. Anayla
oğulu birer Türkmen eyerli ata bindirip kendi de atına atla-
dı, Sultanoğlunun evine kadar götürdü. Sultanoğlu evinin bü-
yük avlusunda kaşları çatılmış, alın damarları parmak ka-
dar şişmiş, duvarların diplerine sıralanıp yemlerini yiyen at-
larına gidip gelerek bakıyor, seyislere, yanaşmalara sert
buyruklar yağdırıyordu. Arkadaki kayalığın üstünde dişleri-
ne kadar silahlı üç adam bekliyor, avluda da onlara benzer
adamlar orada burada put gibi duruyorlardı. Sultanoğlu,
hiç de Mustafanın tasarladığı gibi bir adam çıkmadı. Pos,
kocaman bıyıkları ağarmış, bütün yüzünü örtüyor gibiydi.
Kulaklarının içinden de tutam tutam kıllar fışkırmıştı. Ayak-
larında parlayan kara çizmelerinin koncunun üstüne laciv-
vert şalvarı dökülmüştü. Renkli kuşağının saçakları dizlerini
dövüyordu. Yeleğinin bir cebinden öteki cebine attığı saatinin
altın kordonu belki iki avuç gelirdi. Onu görünce ilk bu al-
tın kordon göze çarpıyordu. Ceketini üstüne tıpatıp oturmuş,
yakasız ipek beyaz mintanının göğsüne nakışlar işlenmişti.
Zeroyla Mustafa gelip onun karşısında durdular. O, onlara
bakmıyordu bile. Oysa Zeroyu da, Mustafayı da iyi tanıması
gerekti. Onlar orada duvarın dibinde öylece durdular kaldı-
lar, Sultanoğluya gidiyor geliyor, bağılıyor, buyruklar ve-
riyor, küfrediyor, öfkeleniyor, ayaklarını yere vuruyor, or-
talığı kasıp kavuruyordu.

Sonunda Zero dayanamadı:

«Sultanoğlu, Sultanoğlu,» diye kırılgan, biraz da öfkelen-
miş bir sesle konuştu, konuştuktan sonra da birkaç adım ile-
riye atıp ona biraz daha yaklaştı. «Sultanoğlu ben İsmail
Ağanın Hatunuyum. Bu da oğlu Mustafa. Seni deyi geldik.»
Sultanoğlu kırışık içindeki gözlerini açmış, kaşlarını kaldır-
mış onlara bir tuhaf bakıyordu.

«Ne dedin Hatun, sen ne diyorsun hele bir daha söyle?»
Zero dikeldi:

«Ben,» dedi, «İsmail Ağanın Hatunuyum, bu da oğlu Mus-
tafa Kemal.»

«Hangi İsmail Ağanın?»

«Hangi İsmail Ağanın olacak Sultanoğlu, hani şu geçenlerde öldürülen... Bizi buraya Gözükararın Hatunuyla, Temir Ağa gönderdi.»

«Temir mi, Temir daha yaşıyor muymuş?»

«Yaşıyor Sultanoğlu.»

Zero bu adamın tavrına içerlemişti.

«Eeee, söyle bakalım, ne istiyorsun Zero Hatun?»

Bu adam her şeyi biliyordu. Onun adını söylemişti. Zero kızdı:

«Senden bir dileğim var,» dedi aynı sertlikle.

«Ne imiş dileğin?» diye tepeden konuştu Sultanoğlu.

Bu arada Mustafa hemen varıp onun elini öptü. Anasına konuşma fırsatı vermeden:

«Dileğimiz şu ki Sultanoğlu, sen Salmanı öldüreceksin.»

Tilki gözleriyle yöresini bir anda araştıran Sultanoğlu çocuğu elinden tutup:

«Haydi yukarıya çıkalım,» dedi.

O önde, Zero arkada merdivenleri çıkıp baştan başa halı döşeli bir odaya girdiler. Odaya fırdolayı sedirler yapılmıştı. Önce kendi oturdu, sonra da Zeroya, Mustafaya yer gösterdi. Birkaç kadın kapıdan onlara bakıp başlarını geriye çektiler.

«Bu mektubu sana Temir Ağaylan, Gözükararın Hatunu yolladı.»

Sultanoğlu mektubu aldı, zarfı açtı:

«Ne diyor, bu mektuplarda?» diye kağıda bakarak sordu.

«Gözükararın Hatunu senden, Mustafanın babasını öldüren Salmanı öldürmeni istiyor. Mektupta başka bir şey yok.»

Mustafa:

«Onu öldür,» dedi. «Sen onu öldürmezsen, o, önce beni, sonra da köyün bütün çocuklarını öldürecek.»

Gözlerini Sultanoğlunun gözlerine dikti baktı, arkasından da sordu:

«Senin oğulların var mı?»

«Var,» dedi Sultanoğlu.

«Allah bağışlasın.»

«Torunların?»

«Var,» dedi Sultanoğlu.

«Bizim köyün çocuklarını da öldürdükten sonra Salman, sonra hemen buraya gelecek senin oğullarını öldürdükten sonra da torunlarını, arkasından da seni öldürecek. Salman herkesi öldürecek. Herkes, gökteki kuş bile ondan korkuyor. Belki bir tek sen ondan korkmuyorsun. Korkuyor musun ondan?»

«Korkmuyorum,» dedi gülümseyerek Sultanoğlu.

«Çok sevindim,» dedi Mustafa. «İyi ki sen ondan korkmuyorsun. O eski eşkiya Temir bile korkuyor. Temir onun yılanlarından korkuyor.»

«Ne yılan?»

«Ne yılan olacak, Salmanın çok yılanları var. Nereye giderse yanında bir sürü afsunlu yılan. Kime deşerse o yılanlar öldürüyor. Kimi görsele...»

«Sen nerden biliyorsun bunları?»

«Ben biliyorum, gördüm. O yılanların Salmanın yılanları oldukları nelerinden belli olur?»

«Nasıl belli oluyormuş?»

«Bir kere çok uzundur onun yılanları. Sonra da renkleri kara deşil mordur. Her yılanın da ağzında da yalımdan kıpkırmızı bir yaprak vardır. Sen bu Salmanı öldürmezsen olmaz.»

Sultanoğlu gülümseyerek düşüncelere daldı. Çocuğun haline çok üzölmüştü.

«Sen ki Sultanoğlusun,» dedi Mustafa. Anasının güzel olduğunu söylemekten vazgeçmişti birdenbire. Burada öylesi sözler yakışık almayacaktı. Bu adam gözü kanlı birisiydi. O kadar adamı hep nam için öldürmüştü. O, kadına hiç bir zaman bakmamış, hiç bir kadına da kara sevda bağlamamıştı. Oysa ki ne güzel ezber etmişti anası için söyleyeceğı sözleri. «Sana Sultanoğlu derler, sen hiç kimseden korkmazsın. Kimse sözünün üstüne söz, silahının üstüne silah koymaz. On beş yıl şu koca dağların Kemal Paşası sen oldun. Yanına kimseyi yaklaştırmadın. İsteseydin padişahlığını ilan ederdin etmedin. Bir Salmanı mı öldüremeyeceksin? Maraşa, Antebe, Adanaya saldıran düşmanların önüne sen dur-

dun. Sen yüce dağların kartalı, ulu çöllerin aslanı bir Sultanoğlu sensin.»

«Ulan çocuk,» dedi Sultanoğlu, «sana bütün bunları kim öğretti, ne güzel konuşuyorsun böyle.» Saçlarını okşarken yüzü acılaştı. «Bire çocuk,» dedi, «sen çok sıkışmışsın, bire çocuk sen çok bir can kaygısına düşmüşsün.»

Mustafa başını kaldırdı, ona sevgiyle baktı:

«Çok sıkıştım Ağam,» dedi, «çok kan kaygısına düşmüşüm. Bir an bir an beni bırakmıyor ki o, nereye gitsem oraya geliyor. Toprakkalede, Anavarza kayalıklarında, denizin orada, kamışlıkta, nereye gidersem karşıma çıkıyor. O aşağıdaki köpek olmasa, ben yandım. Beni o çoktaaan öldürdü ya, işte şu aşağıdaki köpekten korkuyor. Köpeğim bir geçse eline onun, Salman onu paramparça edecek. Yılanlarından üçünü, her birisini: kuyruğundan tutup savurarak öldürdü. sonra da paramparça etti. Benim köpeğim böyle bir köpek işte. İstersen sana veririm onu. Sen çok iyi bir adam-sın da...»

«Vay çocuk vay,» diye başını salladı Sultanoğlu. Sonra da Mustafanın elini tuttu: «Bana bak Mustafam,» dedi, «yiğit İsmailimin oğlu, ben artık adam öldürmekten vazgeçmiştim, bunu herkes biliyor.»

«Bir tane daha öldür de ondən sonra,» diye onur sözünü ağzından kaptı Mustafa.

«Sana söz veriyorum çocuk,» diye onun elinden tuttu Sultanoğlu. «Sona söz veriyorum ki Salman bu dağlarda nerede görülürse orada öldürülecektir. Ne yazık ki ovaya benim gücüm yetmez. Benim ovada adamlarım yok.»

Elini bırakıp Mustafanın saçlarını okşadı. Zeroya döndü:

«Sefer daha sizde mi, Ağanın ölümünden sonra sizi bırakıp gitmedi ya?»

«Gitmedi,» dedi Zero. «Sağ olsun, bir o bizi bırakmadı. Elde mavzer bizi bekliyor.»

«Yiğit adamdır Sefer,» diye gözleri parladı Sultanoğlunun. «Biz onunla dokuz yıl dağda gezdik. Sonra bir gün bana geldi, Sultanoğlu, ben gidiyorum, hakkını helal et dedi, eşkiyalığı bıraktı. Sonra duydum size gelmiş.»

«İsmail Ağa onu çok severdi,» dedi Zero.

Sonra birden sordu Sultanoğlu:

«Çiftliğe ne oldu?»

«Müslüm Ağayı vurdu o,» dedi Zero.

«Onu biliyorum, Arif Saim Bey?»

«Bizim tapumuz yokmuş, diyorlar. Çiftliğin üstüne Arif Saim Bey cturmuş. Bize zırnık bile vermeyecekmiş.»

«Ben de duydum bunu kızım,» dedi Sultanoğlu. «Vay insanlık vay,» diye de hayıflandı. «Oysa İsmail Ağayla içtikleri su ayrı gitmezdi. Çiftliğin bütün parasını da İsmail Ağa vermişti. Ailah bu, ona da bırakmaz kızım. Duydum ki hiç de paranız kalmamış. Önünüze gelene, Salmanı öldüreceğim diyene para dağıtıyormuşsunuz kızım.»

«Dağıtıyoruz Sultanoğlu Ağam.»

«Bundan sonra dağıtmayın. Hiç kimseye bir zırnık vermeyin. Onu, o Salmanı şu kara gözlü çocuğun, Mustafamın hatırı için öldürteceğim. Bana güvenin.»

«Sana güveniyorum Sultanoğlu,» dedi Mustafa. «Senden daha yiğit bir adam yok ki bu dünyada. Sana güvenmeyip de kime güvенеceğim. Gelirken Memede de olduğu gibi böyle söyledim. Korkma dedim, bu iş burada biter.»

«Memet de kim?»

«Arkadaşım,» diye övündü Mustafa. «İyi bir çocuk. Ona bizim köyde Kuş Memet, derler. O isterse bütün kuşlar gibi öter.»

«Anladım,» dedi Sultanoğlu. Sevinç içinde kalmış gülüyordu. Bu çocuğun korkusuna, telaşına üzölmüş, inadına, sorunun gözüne gözüne gidişine de sevinmişti. İçi sevinçten dolup dolup taşıyor, Mustafayı her şey üstüne konuşturuyordu. Çocuk da ona kuşlarını, yılanları, kamıştan atı, kanayan ağacı, oynayan, yürüyen, ağlayan gülen kesik başı, her şeyi, her şeyi anlatıyordu.

Sultanoğlu onları evinden üç gün göndermedi onurlarına kuzular kesti, geyikler vurdurdu dağdan, ballar sağdırdı kovanlardan. Bu konukluğa Mustafa da çok sevindi. Burada kaldığı sürece Salmanı düşünmedi, onu görmedi, korkmadı. Bir başka, tuhaf, içi bomboş kalmış bir insan oldu.

Sultanoğlu, onları tâ yola kadar atına binmiş uğurladı.

Omuzunda kundağı altın kakma ünlü filintası asılıydı. Ana oğul üç silahlı atının arasında, altlarında birer kır soylu atla köye girdiler. Bu sefer köylüler onlardan iyice umudu kesmişlerdi, görünce sevindiler.

Ertesi gün sabah erkenden evlerine dört silahlı adamıyla Yörük Hamza geldi. Ünlü bir eşkiyaydı. İnce, çok uzun bir adamdı. Kırışmış sarı yüzüyle bir kuşa benziyor, insana onu görür görmez bir güven veriyordu. Daha atından iner inmez:

«Ben geldim Zero Hatun,» diye bağırdı. Bir kuş kanadı gibi avluda kollarını açmıştı, uçacakmış gibi. «İşte ben geldim Zero Hatun, bundan sonra hiç kimse bu evin yanına yaklaşamaz Ezrail de olsa.»

Merdivenleri ikişer ikişer atlayarak yukarıya çıktı. Arkasından da adamları... Konuk odasında sedire çöker çökmez de:

«Ben onu öldüreceğim,» dedi. «Ne pul istiyorum, ne de para, ne de silah... Sizden hiç bir şey istemiyorum. Yalnız, onu vurup da kellesini size getirirsem çiftlikten yüz dönüm tarla istiyorum, ırmağın kıyısındaki topraklardan. Çünkü ben oraya kavun karpuz, bir de sebze ekeceğim. Bostanımın ortasına da saray gibi bir ev dikeceğim, görkemli.»

«Çiftlik artık bizim değilmiş,» dedi Zero. «Arif Saim Bey orasını bize vermiyormuş. Tapusu yalnız onun üstüneymiş.»

Yörük Hamza daha da sararak ayağa fırladı, ana avrat, din iman bastı kalayı. Çılgına dönmüş, kollarını açıp kapatıyor, ağzı köpürmüştü, ne dediği anlaşılmadan boyun damarları şişerek bağıırıyordu. Sonunda alnı domur domur terlemiş merdivenlere atıldı, aşağı iner inmez de atına atlayıp sürdü. Ardından da adamları...

Ondan sonra Kör İbrahim geldi. Eski zamanların o da namı bir eşkiyasıydı. Beş kişisiyle Halep yolunu tutmuş, o yoldan ejderha olsa da haraç almadan kimseyi geçirmemişti. O da Salınanı iki üç gün içinde yakalayacağını söylüyor, bunun karşılığında da Zeroyla evlenmek istiyordu. Zero onun yüzüne gülünce adam deliye dönüp, tıpkı Yörük Hamza gibi merdivenlere saldırap paldır küldür inip gitti. Onların ardından Gavurdağlarından bir aşiret Beyi yirmi atlısıyla

geldi, on dokuz gün konakta misafir kaldı. O, ne istediğini söylemiyor, yiyip içip yatıyordu. Her gün de onuruna Zeronun bir kuzu kestirmesini istiyordu. Sonunda bir sabah, gene hiç bir şey söylemeden, yanındakilerle birlikte atına atlayıp gitti. Mustafa bu hep gülümseyen, altın köstekli, lacivert giyitli, ipek gömlekleli, parlak çizmeli adamı nedense çok sevişti. Bu adam bir uyurgezer gibiydi. Bir şeylerden hep korkuyordu, tetikteydi. Geceleri uyanıp eli tabancasında köyü dolaşüyor, usulca konağa geliyor, merdivenlere çöküyor, sabaha kadar orada öylece oturuyordu. Mustafayı, birkaç gece üstüste kanlı ağacın dibinde görmüş, hiç bir şey söylemeden gelmiş onu; yanına çökmüş, sırtını ağaca vermiş bir süre öyle düşünmüş kalmış, sonra da hiç bir şey söylemeden kalkmış yürümüş gitmişti. Kocabaş ardından başını kaldırıp, onun gidişine uzun uzun bakmış sesini çıkarmamıştı.

Eve gelip gelip giderlerden birisi de demirci Seyfaliydi. Onun derdi de Mustafaylaydı. Hep çocukla konuşuyor, Salmanı öldüreceğine yalnız onu inandıрмаğa çalışıyordu.

«Bana demirci Seyfali derler,» diyordu. «Benim scyum Çinden Maçinden, şol Arabistandan, dağları karlı Horasandan, Afganistandan gelir. Çin Padişahına kılıç kuşatan benim büyük dedemdir. Bilinmeyen zamanlardan bu yana biz demir döve, kılıçlar işleriz. Ben bu dünyadaki en yürekli adamım...»

Evde üç gün kalan bu adama Mustafa çok yakınlık gösterdi, onunla konuştu, onu çok merak ediyordu, anlamağa, kim olduğunu öğrenmeğe çalıştı. Bir gece de ona sordu:

«Sen dediğin kadar yürekli misin?»

«Yürekliyim ki,» dedi, «Köroğlu, Hazreti Ali gibi.»

«Yürekliysen,» dedi Mustafa, «şu kanlı ağacın yanına git, o yanan ağaca dokun da geriye dön.»

Demirci Seyfali düşündü kaldı. Ağaca gitmeğe bir türlü içi elvermiyordu.

«Ben giderim,» dedi Mustafa. «Sen şu avlunun kapısında bekle.»

Köpeğini yanına alıp kanlı ağaca gitti geldi, Seyfalinin mendilini de ağacın dalına bağladı. Sabahleyin mendilini dalda gören demirci şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı. Mus-

tafaya dönüp:

«Sen de yiğit bir adammışsın,» dedi, arkasından da ekledi, «benim yiğitliğim insanlara karşıdır, ammavelakin ben cinlerden, perilerden korkarım. Gene de bu dünyanın en yiğit adamı benim.»

Mustafa:

«Öyleyse mağaraya git,» dedi. «İşte o zaman ben senin dünyanın en yürekli adamı olduğumu bileyim.»

Uzun uzun mağarayı, ağızları yalımlı, çingiraklı yılanlarını, başları kesilip kesilip atılmış, gene de hep bir ağızdan miyavlayan başsız kedi yavrularını anlattı.

«Gece gündüz,» diyordu, «hiç kesmeden, mağaranın önünde başsız yüzlerce kedi yavrusu durmadan miyavlıyorlar. Sesleri kayalıklarda yankılanıyor.»

Kedilerin gövdesiz başları, gözleri gecede ısl ısl yanarak, ateşböcekleri gibi kayalıklardan kayalıklara savruluyor. mağaranın içine doluyorlardı.

Seyfali:

«Ben oraya giderim.»

«Gidersen ben de senin Salmanı bulacağına, bulup onu öldüreceğine inanırım.»

Bir akşamüstü Seyfali dişlerine kadar silahlanıp mağaraya doğru yola düştü. Arkasından da Kuş Memet, öteki çocuklar, gedikten aşip kalenin ardına dolandılar. Çocuklar, aşağıdaki yolda kaldılar. öbürü yamacı tırmandı, mağaranın önüne kadar vardı. Mustafa köyde kalmış, sonucu yüreği çarparak bekliyordu. Demirci, bir an mağaranın önünde durdu, sağına soluna bakındı, ardından da yola aşağı çocuklara doğru bağırarak aldı yatırdı. Onun bağırarak indiğini gören çocuklar da ovaya doğru can havliyle koşuşmağa başladılar.

Köye döndüklerinde gün kavuşmuş gece iyiden iyiye çökmüştü.

Seyfali hiç konuşmuyor, durmadan köyün içinde dolaşıyordu. Evden, köyden ne zaman ayrıldığını kimsecikler bilemedi.

Köye son gelen on beş yaşında bir çocuktü. Sadece bir küçücük tabanca istiyordu. Salmanı bulacak, o uyurken namı luyü gözlerine dayayacak basacaktı tetiğe. O da Salmanın

gözlerinden başka yerine kurşun geçmeyeceğini biliyordu.

«Salman istediği kadar afsunlu olsun, bana vız gelir,» diyordu. «Ben onu uykuda yakalamasını bilirim. Yeter ki elimde bir tabancam olsun. Tabancayı alınca gideceğim dağlara, karışacağım Salmanın çetesine, bir gece tek başıma dağda nöbetçi duracağım onlara... Belki de delice ekmeği yediririm onlara, onlar da iki gün, iki gece uyurlar. Onlar uyuyunca da...»

Çocuk günlerce köyde kaldı, önüne gelene bu korkunç tasarısını anlattı.

«Aaah, bir tabancam olsa, gözüne gözüne Salmanın... Ötekiler, Salman kurşunu yeyince uyanamazlar ki... Delice yemiş bir insan tıpkı ölü gibidir. İstersem hepsini de öldürürüm teker teker. Aaaah, bir tabancam olsa, aaah, bir tabancam...»

Sonunda tabancayı ele geçiremeyen çocuk Kır Velinin yanına çoban durdu.

«Bu daha iyi,» diyordu, «çobanlık gibi var mı? Adam öldürmek kötü bir şey. İyi ki Zero Hatun, sağolsun, bana tabancayı vermedi de ben de elimi kana bulamadım.»

Aradan, on beş gün, bir ay geçti. Köyde hiç bir devinim olmuyordu. Cemşit bile köye uğramıyor, dağdaki Salmandan da en ufak bir haber çıkmıyor, bir ses, bir soluk duyulmuyordu.

Mustafa, Kuş Memet, öteki çocuklar yay gibi gerilmiş bekliyorlar, köyün içinde bir kayanın dibine oturup akşamlara kadar hiç konuşmadan öyle oturup düşünüyorlardı. Köylü de gergindi. Bu Sultanoğlu batsındı. Ne kendi öldürdü Salmanı, ne de başkasına öldürttü, diyorlardı. Oysa köye Salmanı öldürmek için ne gözü kanlı yiğitler gelmiş, ne kartal yapılı yiğitler gitmişti!

Eline bir tabanca vermiş olsaydı onun Zero, şu çoban çocuk bile öldürürdü Salmanı. Ayıklasın bakalım Zero şimdi bu pirincin taşını. Kendi ahmaklığından şu gül oğlunu, yalnız Mustafasını, öksüzünü, İsmail Ağanın şu dünyaya armağanını öldürtecekti.

«Yakında bir taşın altından çıkar Salman.»

«Gelir köye...»

«Alır Mustafayı götürür kalenin boynuna...»

«Yönünü döndürür doğan güne.»

«Çeker kanlı hançerini...»

«Babasını doğradığı hançeri...»

«Tutar saçlarından keser başını.»

«Ala kanı mor kayalıkların üstüne akar...»

«Yazık Mustafaya.»

«Ne kadar da korkuyor çocuk.»

«Korkudan ölüyor.»

«Keşki Salman gelse de öldürse de Mustafayı...»

«Şu işkenceden...»

«Şu ölümden kurtarsa çocuğu.»

«Her gün gözümüzün önünde...»

«Her gün bin kez...»

«Ölüp ölüp diriliyor çocuk.»

«Yazık Mustafaya.»

«Bir gün kendisini bir kayanın tepesinden atacak fıka-

ra.»

«Suya atacak kendisini.»

«Yüreğinin başına bir hançer saplayacak.»

«Allah düşman başına vermesin bu çöcuğun halini.»

«Keşki gelse de öldürse Salman Mustafayı.»

«Kurtarsa çocuğu.»

Mustafa birkaç gün sonra saçlarını, o kapkara, kıvırcık, güneşte yeşillenen saçlarını kökünden kazıttırdı. Arkasından Kuş Memet, onun ardından da Tırtıl Yusuf, onlardan sonra da bütün çocuklar, annelerinin babalarının karşı koymalarını dinlemeden, bir dönüş bir kıyamet saçlarını berber Kel Aliye tıpkı Mustafanın gibi kazıttırdılar.

«Sanki Salman onu yakalayınca, onu kayanın üstüne boğazlamak için yatırdığında...»

«Sanki saçlarından başka tutacak yer bulamayacak.»

«Vay çocukluk vay.»

«Vay çocuk aklı vay.»

Yağmur, bir gürültü, bir patırtıyla geceden başladı. Gök delinmiş gibiydi. Seller dağın yamacından aldığı toprakları, taşları köyün içine getirip öbek öbek, evlerin aralarına, çitlerin, duvarların, kaktüslerin diplerine yığıyordu. Evlerin ço-

ğ u akıyor, köylüler başlarını kapılarından dışarıya çıkardıklarında bir an içinde suya batmış çıkmış gibi oluyorlardı.

«Görülmemiş bir yağmur.»

«Kimbilir ne kadar sürecek?»

«Böyle bir yağmur da ilk kırlangıç yılında yağmıştı.»

Mustafa yağmur başladığından bu yana evden çıkmamış, kocabaşla birlikte alttaki sandık odasında. dünyayla ilişkisini kesmiş, orada kuyunun dibindeki taş gibi yapayalnız kalmıştı. Korkusuna, yalnızlığına sığınmıştı. Karabasanlar içindeydi. Başsız kedi yavruları, gözleri şimşekler gibi çakan kesik kedi başları, Salmanın üstüste ensesine inen demirci ocağında kıpkırmızı olmuş hançeri, kanayan ağaç, gece gibi karanlık soluyan mağara, devedikenlerinin içinde yüzen kara yılanlar kırmızı çatal dilleri dışarda, sellere kapılmış, bağırarak boğulan çocuklar, gözleri pörtlemiş Kuş Memet, sellerle birlikte yürüyen üstüne ağır taş gibi inmiş, soluk aldırmayan karanlıklar, sellerle birlikte ırmakta akan sekintiler, kökünden sökülmüş iri ağaçlar, şişmiş köpek, at, öküz ölüleri... Çocuk üç gün, üç gece bunlarla cebelleşti. Dördüncü gün yağmur daha da azıtmıştı, Mustafa artık hiç bir şey düşünemiyor, hiç bir şeyi düşleyemiyordu. Ne seller, ne korku, ne başları kesilmiş gözleri ıslık ıslık yanan kesik kedi başları... Sonsuz bir boşluğun içine düştü. Yanındaki köpeğin, yukarıdaki insanların, köylülerin, çatırdayan gökyüzünün, yediğinin içtiğinin de farkında değildi. Korkunç ıssızlıkta dünya çın çın ötüyordu. Tepeden tırnağa soyunup kocabaşla birlikte çırılçıplak sokağa çıktığının da farkında olmadı. Köylüler onu kanlı ağacın dibinde büzülmüş gördüklerinde hiç şaşırmadılar. Yumulmuş, sırtını ağaca dayamış çocuğun üstünden seller akıyordu. Ellerini bacaklarının arasına sıkıştırmış, usuldan da titriyordu. Arada sırada başını kaldırıp şaşkınlıkla yöresine bakıyor, kendine geliyor, kendine geldikçe de titremesi artıyordu. Biraz sonra onu orada Kuş Memet gördü, anasının bağırıp çağırmasına, kıyameti koparmasına aldırmadan hemencecik soyunup Mustafanın yanına vardı oturdu. Onları gören öteki çocuklar da çırılçıplak soyunup yanlarına geldiler, kanlı ağacın gövdesinin yöresine yığılıştılar. Ağaç durmadan oluk oluk kanıyor, üstlerinden sel gibi

sular akıyor, gökler gürlüyor, şimşekler üstüste çakıyor, dağın doruğuna yerleri sallayarak yıldırımlar düşüyordu. Erkekler, kadınlar evlerin kapılarında durmuşlar, gittikçe çoğalan çırılçıplak çocuklara bakıyorlar, ses çıkaramıyorlardı.

Çocuklar, Mustafanın birden ayağa fırladığını, gözlerini kamaşmış gibi kirpiştirerek yöreye şaşkınlıkla bakındığını, ardından da alıp yatırdığını gördüler. Onlar da arkasına düştüler. Irmağa aşağı buruna doğru koşuyorlardı. Mezarlığa yaklaşınca Mustafa yukarıya, yamaca, çeşmenin üst yanına doğru çavdı. Az sonra keskin kayalıklardaydılar ya, gene de koşuyorlardı. Böylece koyaklarda göğüslerine kadar sel sularına girerek, hızlı akan sulardan biribirlerini kurtararak yamacı aşıp düzlüğe düştüler. Böğürtlenliğe vardıklarında yağmur azıcık durmuştu. Çocuklar böğürtlenliğin kıyısında durdular. Yanındaki köpeğiyle bir hayıt çalısının yanında durmuş kalmış soluklanan Mustafaya bakıyorlardı. Çocuğun bedeni azıcık sararmıştı. İnceden de, belli belirsiz titriyordu. Anavarzanın üstünde bütün dünyayı ışığa boğan bir şimşek çakar, gök gürlerken yağmur gene hışımladı. Çocuklar da birden yaylarına basılmışcasına fırladılar, yönlerini köye dönüp koşmağa başladılar. Köyün içinden yel gibi geçip kalenin dibindeki gediğe vardılar, orayı dolanınca birden irkiltiler. Beş on adım daha atsalar kendilerini mağaranın altındaki yolda bulacaklar, karanlık, soluklanan ağzıyla yüzyüze geleceklerdi. Oradan yüz geri edip angıt kayasına vurdu. Angıt kayası, yöreleri bir anda yemyeşil olmuştu. Yağmur altında tüten yeşillik sellerle birlikte ovaya, oradan da ırmağa akıp gidiyor, yeşil bir aydınlık suyla birlikte parıldayarak akıyordu.

«Yılan,» diye bağırdı Nuri Çocuk. Çok korkmuş, gözleri büyümüş, olduğu yerde kalakalmıştı. Bir daha bağıracaktı ama, bir türlü sesi çıkmıyordu. Sanki dili boğazına akmıştı.

«Yılan,» diye bağırdı Aşık Ali uzun boynunu kuş boynu gibi uzatarak.

Yılan boz, uzun, kırçıl bir yilandı. Kayaların arasından kıvrılarak akıyor, arada bir de başını kaldırıp kırmızı gözleri, kırmızı çatal diliyle çocuklara bakıyor, sonra da atlarcaasına kayanın ardına geçiyor, orada bir an yitiyor, az sonra

da gene bu yanda gözükiyordu. Bir harman öbeği büyüklü-
ğündeki kayayı gittikçe hızlanarak dönüyordu. Yağmur uğul-
duyor, kayalıkların yeşilinde dumanlanıyor, yılan kayarak
dönüyor, bir yerlerden de uzak bir ıslık sesi geliyordu. Must-
tafanın yılanına doğru bir ok gibi atıldığını görüp irkildiler.

«Kuyruğundan yakaladım,» diye bağırdı Mustafa. «Ya-
kaladım ama kayanın arasına girdi, çekiyorum, çekiyorum
çıkılmıyor.»

Yılan yarısına kadar kayanın çatlağına girmiş, Mustafa
asılıyor asılıyor çıkaramıyordu.

«Şişiyor! Vay anasını, bir şişti ki çıkılmıyor.» Dişlerini sı-
kıyor, asılıyordu. «Onu kayanın yarığundan çıkaracağım. Bir
elime geçirmişim, hiç bırakır mıyım onu!»

Dizini toprağı dayamış yılanın kuyruğunu var gücüyle
çekiyordu. Sonunda, yılanı kayanın çatlağından çıkaramayın-
ca:

«Aşık Ali gel,» dedi, «sen güçlüsün. Haydi birlikte asıla-
lım.»

Aşık Ali korkarak geldi parmağının ucuyla sünmüş yıla-
na bir dokundu, ardından da yalıma dokunmuşcasına elini
hızla çekti.

«Ben ona dokunamam.»

«Haydi, yardım edin bana.»

Kuş Memet usulca çocuk kalabalığının arasından Musta-
fanın yanına geldi.

«Ben geldim,» dedi.

Mustafa ona minnetle bakıp:

«Asıl,» dedi.

İkisi iki yerden yılanın dışarda kalmış yarı yerine yapış-
tılar, dizlerini yere dayayıp asıldılar. Yılan bana mısın de-
miyor, yerinden kıpırdamıyor, sürdükçe sürüyordu. Rengi de
değişmiş, bozdan yeşile dönüşüyordu. Çocuklar soluk soluğı
kalmışlar, çekiştiriyorlar, var güçlerini harcıyorlardı. So-
nunda yoruldu. Memet yanına yöresine bakınıyor, birile-
rinden bir yardım bekliyordu. Öteki çocuklarsa orada kaya-
ların üstünde, yağmurun altında çırılçıplak kalmışlar, göz-
leri yılanı yapışmış Mustafanın ellerinde, bekliyorlardı kı-
pırdamadan. Dişleri, üşümekten usulca birbirlerine vurmağı

başlamıştı.

«Gelin,» diye öfkeyle bağırdı Mustafa, «görüyorsunuz, şu mereti çıkaramıyoruz işte. Haydi gelin.»

Sesi buyurucuydu. Önce Tırtıl Yusuf atıldı. Onun ardından da iki çocuk daha. Yılan bir türlü çıkmıyor, çocuklarsa asıldıkça asılıyorlardı.

«Vay babam vay,» diyordu Mustafa.

Şimşekler çaktıkça sünmüş gitmiş, incelmış yılan renkten renge giriyordu.

«Çıkmayacak mı yoksa?»

«Çıkacak,» dedi Mustafa.

Bu anda da yılan tam ortadan kopuverdi. Çocuklar arkalarındaki kayanın önüne, çamur olmuş toprağa biribirlerinin üstlerine düştüler. Ötekiler düşerlerken yılanı bırakmışlar, yılan, bir tek Mustafanın elinde kalmıştı. Bir tuhaf deli gözlerle bakıyordu çocuk eline. Baktı, baktı, sonra da ayağa fırlayıp, elinde yarım yılanı kayalıklardan aşağı indi. Öbür çocuklar da onu izlediler. Çocuklar alayı köye girdiğinde bütün köyü kendilerini bekler buldular.

Kadınlar:

«Hörtüklerden gidesiceler, hepiniz satlıcandan kırılacaksınız! Böyle de iş olur muymuş?» diye bağııyorlardı.

«Doğru eve gözü körolasılar.»

Onları bekleyen analar babalar da su içinde kalmışlar, cıcıkları çıkmıştı. Çocuklar, onları böylesine öfkeli çok az görmüşlerdi. Birden çil yavrusu gibi dağılıverdiler. Mustafa orada, caminin önündeki alanda yanında köpeği, elinde yarım yılanıyla kalakaldı.

«Bu çocuk, bu Mustafa batsın, bela.»

«Bütün çocukları delirtti.»

«Öldürecek çocuklarımızı.»

«Nereden geldiler de başımıza bela oldular bu vazalak Kürtler!»

«Şu boyu devrilesi Salman da nerede kaldı?»

«Gelse de şu oğlanın boynunu kopartıverse.»

«Şu yanı köpeğinin de...»

«Eli yılanlının...»

Yukardan gelen Zeroyu görünce susup hep birden ona

döndüler. Zero, kalabalığı yarıp öbür yana geçti Mustafanın yanına vardı, onu omuzundan tutup çaktı:

«Delirdiniz mi siz Mustafam, yavrum?» dedi korkuyla. Mustafa anasının böyle korkulu sesini çok az duymuştu. Kendine geldi. «Köyü deliye çevirdiniz, böyle çırılçıplak olur mu, soğuktan ölürsünüz. Bu elindeki de ne?»

«Yılan,» dedi Mustafa.

«Yarısı nerde onun?»

«Koptu,» dedi Mustafa üzüntüyle. «Kayanın çatlağına kaçtı, ben de kuyruğuna yapıştım... Ardından da öteki çocuklar... O da koptu.»

«At onu.»

«Atamam.» dedi Mustafa soğukkanlı, dikleşerek.

«Haydi yürü öyleyse.»

Zero önde, çocuk arkada konağa vardılar.

Yağmur sonu güneşi açtı. Ortalık buğuluydu. Ova ağzına kadar sarı, mor, kırmızı, mavi kır laleleriyle doldu. Üstlerinden çığlık çığlığa kuşlar geçiyor, ilerlerindeki ırmak sessiz akıyordu. Akdenizin üstündeki ak bulutlar kabarak yükseliyorlardı. Ta tepede ak bir bulut öbeği yukarda sallanıp duruyordu, içine ışık doldurulmuş. Kayanın dibinden bir ıslık sesi geldi, ince, keskin... Mustafa aldırmadı. Irmağın kıyısındaki kumlarda ipiltileş... Işıklar küçücük, dalga dalga bir gidiyor, bir geliyorlardı. Bir ıslık sesi daha duyuldu, ince havayı biçip gelen. Çocuğun sırtı ürperdi. Kıyıya koştu. Kıyıda uzun bacaklı bir balıkçıl yaylanarak yürüyor, apak bedeni suya yansıyor. Ötede ırmakla kayanın birleştiği yerde su pürenleri bitmiş, kokuları buraya kadar geliyordu. Birden hava karardı geçti: Bir büyük bulutun gölgesi gelmiş, karşıdaki dağın ipiltilerini söndürerek akmış gitmişti. Bir ıslık sesi daha geldi, öteki ıslıklardan daha keskindi bu. Mustafayı ayakları, büyülenmişcesine aldı sese doğru götürdü. Çocuk kayanın önüne gelince orada çakılmışcasına kalakaldı. Sel yatağından küçük taşları yuvarlayarak çingiraklarını öttüre öttüre çok uzun bir yılan inmekteydi kıvrılarak, ağzında da bir kuş yavrusu, yavru çırpınıyordu boynunu uzatmış. Mavi güzel gözleri yöreye yalvararak bakıyor, yöredeki her şeyden, her canlıdan bir yardım bekliyordu. Bir tansık ger-

çekleşmezse, az sonra yılan onu yutacak. Kuş yavrusunun her tüyünde bir renk, bir pırıltı, yılanın koskocaman ağzında yalbirdayarak gözleri kamaştırıyordu. Çocuk, böylesine güzel, binbir renkte şavklanan bir kuşu hiç bir zaman görmemişti. Bu kuşun başka dünyaların kuşu olduğu hemen anlaşılıyordu. O küçük küçük kuş yavrusu yılanın ağzından kurtulmak için çırpınıyor, kanatlarını alabildiğine açmış kıyameti koparıyor, bir türlü de beceremiyordu. Yılan sel yatağından kıvrılarak düzlüğe indi, yeşil çimenlerin ortasında bazan masmavi, bazan kapkara, kiminde de mosmor kesilerek ağzında çırpınan kuş, kuyruğunun üstüne dikilerek uzun uzun ovayı, inip geldiği kırmızı kayalıkları, Akdenizin üstünden kopup şişerek bu yöne doğru akan ak bulutları seyretti. Ağzında parıltılar içinde binbir renkte balkıyan kuşla kuyruğunun üstüne dikilmiş, gümbatıya, gündoğuya, güneye, kuzeye dönüp durdu bir süre. Mustafanın yüreği küt küt atıyor, şu küçük küçük kuşu şu koskocaman yılanın ağzından kurtarmak için bir umar arıyor, yanındaki kocaman köpeğe bir şey yap-sın, diye bakıyordu. Belli ki köpek de yilandan korkuyor, uzun kuyruğunu korkulu korkulu sallıyordu. Yılan bir ara yere uzanıp hızla köpekle Mustafanın üstüne aktı, gittikçe hızını artırmış, bedenini yerden kesmişti. Çocuk onun önünden az daha çekilmeseydi, yılan onu boğazına sarılıp sıkı sıkı öldürecekti. İnanılmaz bir hızla ıslık çalarak uçup giden yılan ilerden suyun üstünden, kulakları sağır edercesine çaldığı çingiraklarını öttürerek gene Mustafaya saldırdı. Çocuk bir toz bulutu içinde kalarak yere düştü. Yılanın kuyruğu bacağını sıyırıp geçmiş, kuyruğun değdiği yer yanıyordu, çürümüş dökülmüş gibi. Toz dağılınca çocuk yılanı gene kuyruğunun üstüne dikilmiş gördü. Yağmur yağıyordu. Yılanın ağzındaki kuş yavrusundan bir gökkuşağı çıkmış, buradan tâ Akdenizin üstüne kadar göğü kuşatmıştı. Yağmurun üstüne güneş vurmuştu. Kocabaş köpek durmadan havlıyor, kuyruğunu patancının arasına sıkıştırmış titriyordu.

Mustafa yılanı böyle görünce geriye dönüp köye koşmağa başladı. Köpek de arkasında... Kendisini mağaranın altındaki yolda buluncaya kadar koştu. Başını kaldırıncâ tepesinde mağaranın soluklanan karanlık ağzını gördü. Birden ora-

da dikildi kaldı. Arkasına dönünce de yılanın az ötesinde durduğunu gördü. Ağzındaki kuş çırpınıyordu kanatlarını açmış. Çocuk öfkeyle yılanın üstüne yürüdü, kuyruğunun üstüne dikilmiş, mosmor bir kılıç gibi yalbırdayan yılanın yanından geçip ırmağa doğru savruldu. Ardından mağara uğulduyor, yılanlar çingiraklarını çalıyor, taşlar yamaçtan aşağı yuvarlanıyor, kuş yavruları, binlerce, telaşla kıyameti kopararak cıvıldaşıyorlardı. Yılan gene uçarak yanından gelip geçerken kuyruğunu ona şöyle bir dokundurdu, çocuk, kendisini suyun içinde buldu, aşağıya doğru, kendisinden geçmişcesine akmağa başladı. Kocabaş gelip onu dişleriyle yakalayıp dışarıya çıkarmasaydı, belki de boğulacaktı.

Yılan suyun kıyısında, yanında yöresinde dönüp duruyor, onunla alay ediyor, oynuyor, ağır ağır da ağzındaki kuşu yutuyordu. Kuşa içi yanıyordu. Eğer şu kuş yılanın ağzından şimdi alınmazsa az sonra onun karnında olacaktı. Yılan onu tadını çıkara çıkara ağır ağır yutuyordu. Bir de bütün bedeniyle, kuyruğunun üstüne dikilmiş onun üstüne gülüyor, bir de uzadıkça uzuyor, şişiyordu. Şimdi şu ilerdeki direk gibi dikilmiş yılan kayalıklardan inen yılan değildi. Kuş yavrusu onun kıpkızıl dilinin üstünde şuncacık kalmış, artık çırpınamaz bile olmuştu. Mustafanın başı dönüyor, gözlerini yılanın gözlerinden alamıyordu. Yılan onu büyülemiş, olduğu yerden kıpırdayamaz bir duruma getirmişti. Mustafa oradan kaçıp kurtulmak istiyor, bir türlü de yerinden ayrılamıyordu. Köpek de korkusundan delirmiş, bir enik gibi veniliyordu.

Yılan uzamış uzamış, büyük bir halka yaparak, havaya mor çizgiler bırakarak çocuğun yöresinde dönüyor, her dönüşünde de halkayı daraltıyor, halka daraldıkça da Mustafanın üstüne daha çok geliyordu. Halka daraldı. Kulaklarında binlerce yılan çingırağı, Mustafa gözlerini yumdu, sert bir yelin onu yere vurduğunu sanarak kendini yerde, kumların üstünde buldu. Uzunca bir süre de kendine gelemedi. Gözlerini açtığında yılanı ılgınların önündeki kumlukta kendi kendine gülerek bir oyun tutturmuş buldu. İyice morarak uzuyor kısalıyor, kendi yöresinde kıvrılarak dönüyor, güzel,

ancak yılanların oynayabileceği bir oyun oynuyordu. Çocuğun ayağa kalkıp kendisine baktığını gören yılan birden öfkelenip kıpkırmızı kesildi, dilinin üstündeki kuşu yere atıp hışımla Mustafaya saldırdı. Kumlar savruldu, su taşı, ortalığı bir an bir karanlık bastı, ardından da açıldı. Çocuk yerde kumların içinde debeleniyor, yılan uzaklarda suyun içinden yüzerek bu yana geliyor, kocabaş tüyleri diken diken olmuş kıyıda ürüp duruyordu. Yılan sudan çıkıp yeniden çocuğa saldıracakken bir küçücük kedi yavrusu ortaya çıktı nereden çıktıysa, yılanın üstüne atıldı gözlerine ilk pençesini attı. Yılan kıvrıldı, kedi yavrusuna saldıracakken yavru ikinci pençeyi de öteki gözüne attı ve yana çekildi, tüyleri kabarmış, sırtı kamburlanmış, koskocaman bir kaplanmış gibi bir kum tümseğinin üstüne dikilmişti. Yılan olduğu yerde kıvranıyor, oraya buraya yorgun akıyor, yönünü bulamıyor, gözlerinden de toprağa kanlar sızıyordu. Böyle bir süre kumların içinde debelendi. Ardından da çingiraklarını öttürdü, ıslığını çaldı. Işığı, çingirakları karşı kayalıklarda yankılandı. Durmadan çingırağını öttürüyor, kuyruğunun üstünde dikiliyor, tostoparlak olup mosmor bir yumak gibi oraya buraya atlıyor, kuyruğunu boğazına dolayıp ardından da yere upuzun seriliyordu.

Mustafa uzun bir süre bu kör yılanı korkuyla izledi. Kocabaş köpek de onun yanında durmuş tüyleri diken diken olmuş, o da bir küçücük kediye, bir de yılanı bakıyordu. Çocuk daha önceleri de bir kedi yavrusuyla bir yılanın döğüşünü izlemişti. Uzun Salihin bahçesinde çocuklarla bilya oynuyorlardı. Bahçede narlar apal çiçeğe durmuştu. Başını kaldırır kaldırmaz, nar ağaçlarının ortasındaki iki incirin yatık dalının üstündeki yılanla kediyi karşı karşıya gördü. Önce arkasını dönüp bağırarak kaçıp oradan uzaklaştı. Öteki çocuklar da onu izlediler. Oysa çocuklar yılanla kediyi görmemişlerdi. Ama onlar Mustafadan daha da çok korkmuşlardı.

Mustafa çocuklara:

«Durun be çocuklar,» diye bağırdı. «Geriye dönelim de bir bakalım.»

Ayaklarının ucuna basa basa bahçeye yeniden girip nar

ağaçlarının arasına daldılar. Nar çiçekleri sararmış otların üstüne dökülmüş toprağı apal etmişlerdi.

«Bakın orada,» dedi Mustafa.

Yılanla kedi yavrusu doğuşuyor, yılan başını kaldırdıkça kedi yavrusu onun başına küçük pençeleriyle bir kez indiriyordu. Kırmızı dili dışardaki yılan her pençeyi yeyişte kıvrılarak hışılıyor, ama çevik kedi yavrusuna hiç bir şey yapamıyordu. Kedi yavrusu o fışıldıkça kamburlaşıyor, geriliyor, ileriye bir adım atıp bir pençe indirip sonra da bir sıçrayışta yerine geri dönüyordu.

Çocuklar durmuşlar bu kanlı doğuşa bakıyorlardı. Doğuş çok uzun sürdü ve yılan kedi yavrusunun elinden kurtulamadı. Sonunda kedi yavrusu yılanı iyice sersemlettiğini anlayınca, bir iyice gerilip kamburlaşarak yılanın önüne atladı, sağlı sollu pençelerini, ayakları gözükmemecesine yılanın başına indirdi. Yılan dayanamayıp çözüldü, başı daldan aşağı sarktı, bir süre kuyruğuyla tutundu dala, sallandı. Kedi olduğu yerde durmuş kalmış şaşkınlıkla daldan sarkan düşmanına bakıyor, tüyleri yavaş yavaş iniyor, kamburu düzeliyordu. Yılanın yere pat diye düştüğünü görünce bir sıçradı, ama gene dalın üstünde kaldı. Sonra da yerde kıvranan yılanın gözlerini dikip olduğu yere oturdu. Çocuklar, ertesi gün bahçeye geldiklerinde yılanı bir nar ağacının köküne upuzun yatmış buldular. Tekmil bedenine hiç bir yeri gözükmemecesine küçük küçük sarıca karıncalar üşüşmüştü.

Kuş yavrusu az ilerde ak bir çiçeğin altında kanatları yere serilmiş, ağzı açık kendini toparlamağa çalışıyordu. Ke-diye kamburu düzelmiş, tüyleri inmiş onu seyrediyor, bir yolunu bulup kapıp kaçmak için bekliyordu. Mustafa, bunu anlar anlamaz kuşa doğru seğirtti. Bunu anlayan kedi de koştı ama, çocuk daha önce yetişip kuşu yerden aldı. Kedi yavrusu yerde şaşkın, biraz da öfkeli, gözleri kuşa miyavlıyarak kaldı.

Önde çocukla kuş, arkada köpek, en arkada da kedi koşarak köye doğru yöneldiler. Mağaranın altındaki yola gelince Mustafa tarlalara vurup gediğin arkasından geçti köye indi. Doğruca Havanın evine gitti. Hava avlusunda kadife çiçeklerinin yanında ip eğeriyor, kirmeni bir topaç gibi hız-

la dönüyordu. Avlusundaki çiçekleri yeni sulamış ortalık reyhan kokuyordu.

«Ne o Mustafam?» diye sevecenlikle sordu Hava sımsıcak bir sesle.

«İşte bu kuşu, bu kedi koskocaman bir yılanın ağzından aldı.» Elindeki kuşu ona uzatırken, duvarın dibine sığınmış kedi yavrusunu gösterdi. «Bak Hava Ana ne güzel kuş değil mi? Sen bunu iyi edebilir misin, yaralı.»

«Ne biçim bir kuş bu, böylesini hiç bir yerde göremedim, bunca yaş yaşadım. Ver bakayım, yarası nerede onun? Yılan ağzından kurtulmuş iflah olur mu ki?»

«Olur,» diye bağırdı çocuk. «Bu kuş iyi olacak.»

Hava kuşu bir iyice inceledikten sonra:

«Bacağında yarası var. Kanatları da iyi. Boynu da ne güzel, nakışlı. Dur bakalım, al şunu.»

Kuşu Mustafaya uzatıp içeriye gitti, elinde bir çam kabuğunun içinde sert kokusu birden yöreyi alan bir merhemle geldi.

Mustafayla ikisi kuşun yarasını bir iyice merhemlediler.

«Mustafam, bu kuş iyi olacak. Sen bu merhemi al, her gün bir kere sür, pamukla, inceden...»

Mustafa sevindi, bir «aloooş» çekerek evlerine doğru koştu. Ardından da kediyle köpek.

Kuş, bir haftada iyi oldu. Mustafaya da iyice alışmıştı. Kuşunu alıp kale boynuna gidiyor, onu bırakıyor, kuş uçuyor, dağın doruğunda yittikten bir süre sonra da ok gibi geriye geliyor, telaş içinde çocuğun önüne konuyor, orada öylece göz göze kalıyorlardı. Konuşuyorlardı da... Ama yalnız Mustafa söylüyor, kuş dinliyordu. Kale boynunda çocuk ne söylüyor, kuş ne dinliyor, bu bir gizdi. Kimsecikler bilmiyordu. Bu tuhaf, gagası uzun, sivri, tel tel tüyleri binbir renk cümbüşünde yıldırdayan bu kuş neyin nesiydi? Çocuğun gözleri ondan başkasını, dünyayı görmüyordu.

Köyde de bir bekleme, bir sıkıntı, Salmandan hiç bir haber gelmiyordu. Belki de dedikleri gibi Zalımoğlu ya da Sultan oğlu, ya da Gözükaranın Hatunu onu öldürmüştü. Salmanı öldürmek için gelenlerin de arkası kesilmişti. Ama Cemal da ha mezarlığı beklemekten vazgeçmemişti. Onun inancı hiç

bozulmamıştı. Salman bir gece gelecek o da yakalayacak, kellesini kesip Zero Hatunun önüne atacak, düşmanının ömrü bu kadar olsun, diyecekti.

İşte bu sıralar, köylü bir uyuşukluğun içinde uyuklarken, yukardan, Toroslardan bir haber geldi, Salman üç tane çocuğun kellesini kesip bir kayanın üstüne yanyana uzatıp gitmişti. Bu haber duyulur duyulmaz, köyün bütün çocukları evlerinin en kuytu yerlerine gizlendiler. Bir süre de dışarıya hiç çıkmadılar. Haber yalnız Mustafayı etkilememişti. O, gene her sabah, gün ışımadan kuşunu eline alıyor, ondan gözünü ayırmadan kale boynuna gidiyor, kuşu kaleye yukarı bırakıp, o, dağın doruğunu aşip gözden yitince de dönmesini bekliyordu, yüreği tetikte ve korkuyla. Kuş bir süre sonra dönünce de bir sevinç kasırgasında ona koşuyordu.

Gene daha gün ışımamıştı, çocuk kuşu elinde kaleye doğru kayalıkları çıkıyordu. Sağa sapınca gedikte candarmaları gördü. Yorgun argın yürüyorlar, yedeklerinde üstlerine çocuk ölüleri atılmış çıplak atları çekiyorlardı. Çocukların üçünün de başları yoktu. Mustafa bunu görünce bir kayanın ardına saklandı. Bu çocukların başları nerede, diye düşünürken, bir candarmanın elinde, saçlarından birbirine bağlanmış üç başı gördü. Gözleri kapanmış, yüzleri solmuş, buruşmuştu. Güler gibi de bir halleri vardı. Candarmalar kayalıklardan inip köyün içinde yitinceye kadar orada kaldı. Elindeki kuşla göz gözeydiler. Yerinden kalktığında gün kızdırmıştı. Kale boynuna, eski yerine vardı oturdu. Bugün kuşunu hiç salıvermek istemiyor, kuşsa gitmek için elinde çırpınıyor, bıraksın diye de gözleriyle yalvarıyordu. Mustafa onunla konuştu konuştu, kesik başlı çocukları anlattı, çocukların, niçin öldürüldüklerini kuşa bir bir söyledi ama, kuş onu dinlemedi, ille de gitmek istiyordu. Sonunda edemedi çocuk elindeki kuşu kızgınlıkla havaya fırlattı. Kuş uçtu gitti, üç sefer kaleyi dolandı, sonra da dağın doruğunu bir ok gibi aşip gitti. Canı sıkıldı. Allah vere de çabuk geleydi. Bekledi, bekledi, gün aşağılara, Anavarzanın üstüne yıkıldı gitti, kuş gelmedi. Oysa çoktan dönmeliydi. Akşam oldu, gün kavuştu, karanlık çöktü. Kuştan en küçük bir iz bile yoktu. Ne yapacağını bilemiyordu. Köpeği kocabaş ayaklarının dibine uzan-

miş, başını ayaklarının üstüne koymuş, karanlıkta ona bakıyordu.

«Gitti gelmeyecek,» dedi kendi kendine. «Babası kuşlar padişahına, kuşlar ülkesine gitti.»

Hüzünlendi, yapayalnız kaldı. Yerinden kıpırdayamıyordu. Kımıldasa başına kötü bir şeylerin geleceğini biliyordu. Kaleden bir çingiraklı yılanın sesini duyuncaya kadar orada öyle kaldı. Çingiraklar yukardan aşağıya ona doğru hızla, taşlarla birlikte akıyorlardı. Ayağa kalktı, köpeği de korkmuştu, o da onunla birlikte kalktı, köye aşağı koşular.

Sabah daha horozlar ötmeden köpeğiyle ayaktaydı. Anasını karşısında bulunca şaşırıldı. Küçük kedi de az ilerde duruyordu.

«Mustafam,» dedi Zero sevecenlikle, sıcacık bir sesle, sonra da onu kucaklayıp öptü. «Kuşun nerede?» diye sordu.

«Uçtu,» diye karşılık verdi, «gelecek. Babasına gitti. Onun babası...» Kuşların padişahıdır, diyecekti, korktu, vazgeçti.

«Günlerdir sabahları ağzına bir lokma atmıyorsun.»

Eline ballı, tereyağlı sıcak bir ekmek dürümü verdi.

«Ben gidiyorum ana,» dedi çocuk. «Kuş çoktan gelmiş, beni kale boynunda bekliyordur.»

Sonra durdu, anasının gözlerinin içine baktı, bir şeyler soracaktı, vazgeçti. Anası bunu anladı:

«Söyle Mustafam,» dedi.

«Gördün mü onları?»

«Gördüm,» dedi Zero, «düşman başına, üçünün de kellesini kesmişler, dinsiz imansız, Allahsızlar. Bütün köylü de gördü.»

«Salman...»

«Salman değil,» dedi Zero, kesin.

«Salman.»

«Kan gütme yüzünden. Çocukların üçünün de babaları hapiste.»

«Salman.»

«Salman olamaz, Salman neden kellesini kessin üç sabi-

nin durup dururken?»

«Salman.»

«Salmanın bir derdi yok ki onlarlan.»

«Salman,» diye dikildi Mustafa, «başka kimse çocukların, kedilerin başlarını kesmez ondan başka.»

Anası:

«Onlar biribirlerine düşman, onlar yıllardır hep birbirlerini öldürürler,» derken, o, çoktan merdivenleri inmiş, köpeğin yanına varmış, dikenli demir tohtundan tutmuştu.

Koşarak kale boynuna vardılar. Mustafa eski yerine, yönünü dağa dönüp oturdu. Elindeki dürümü de ikiye bölüp bir parçasını kocabaşın ağzına attı. Kocabaş ona bir tuhaf bakıyor, o da onunla birlikte dağın doruğundan az sonra gözüküverecek kuşun yolunu bekliyordu.

Dağların başı neredeyse ağardı ağaracaktı. Uzaktaki, perde perde yatık dağların ardındaki Düldül belli belirsiz, ak bir bulut gibi bir görünüyor, sonra da yitiyordu. Az sonra ortalık birdenbire ağardı, dağlar maviledi, Düldülün yamacına gün vurdu, sivri, görkemli dağın başı ışık içinde balıkıdı. Karşındaki doruğun kayalıkları pul pul ipiledi. Ovadan dumanlar kalkıyor, bütün ışığı yutmuş tarlalar sararıyor, ırmak gümüşe kesmiş aydınlığını yöreye yayarak, havada uçarcasına kıvrılarak akıyordu.

Kalenin üstünde üç kartal, kanatlarını alabildiğine açmışlar, yönlerini de güneyden esen incecik yele dönmüşler kıpırtısız süzülüyorlardı. Akdenizin kıyılarındaki bulutlar toprağın üstüne bir uçtan bir uca uzanmışlar, bir duvar gibi oraya yığılmışlar orada bekliyorlardı.

Önce uzun uzun öten, Mustafanın hiç duymadığı bir kuşun sesi geldi derinlerden, kalenin yamaçlarında yankılandı geçti. Ardından, gene hiç duyulmadık bir kuş daha öttü. Onun ardından bir başka kuş... Kuş sesleri gittikçe çoğalıyorlardı ya ortada, görünürde, ne toprakta, ne de gökte o uçan üç kartaldan başka hiç bir kuş gözükmüyordu. Birden, ortalığı kuş kanatlarının hışırtısı doldurdu. Hışırtılar gittikçe çoğalıyordu. Kaleden karşı kayalıklı dağdan, aşağıdaki ovadan, köyden gittikçe yaklaşarak geliyordu hışırtılar. Mustafa başını kaldırıncı havada, şimdiye kadar hiç gör-

mediği bir kuş sürüsünün göğü örttüğünü gördü. Kocabaş korkmuş, başını da göğe kaldırmış var gücüyle bu tuhaf kuşlara havlıyordu. Çocuk böyle şaşkın beklerken kuşların hep birden yere bir anda indiğini gördü. Kanatları mor yaldızlı, başları kınalı, her birisi bir kartaldan çok büyük kuşlardı bunlar. Kayalıkların arasındaki düzlük az bir sürede binbir renkte, yeşilde, alda, kırmızıda, sarıda parıltılarını kayalarca, kalenin yamacına yayarak kıpırtısız duran kuşlarla dolmuştu. Çocuk bu kuşlara bir tansığa bakar gibi bakıyor, ne olacak diye de bekliyordu. Yüreği de çarpıyordu. Azıcık da korkmuştu. Bu kuşların arasında, kuşların en irisinin yanında, belki de bu ötekilerin iki üç büyüklüğündeydi, kendi küçük kuşunu gördü, ona doğru atıldı, bu sırada da küçük kuş geldi her zamanki yerine, onun omuzlarına kondu. Vıcır vıcır da ötmeğe başladı.

«Hoş geldin, safalar getirdin tellicem,» dedi Mustafa. «nerelerdeydin kaç gündür? Ödümü kopardın vallahi.»

Kuş vıcır vıcır şakıdı. O da sevinçten deliye dönmüştü.

«Bunlar da ne, o büyük kuş da kim? Yoksa senin baban mı bu? Kuş padişahı mı? Yoksa bu baban değil mi? Kuşların padişahı yoksa böyle her olur olmaz yere uçmaz mı, gelmez mi? Beni baban mı bekliyor, kuşlar ülkesinde öyle mi, beni onun yanına mı götüreceksin? Ben Kuş Memet olmadan bir yere gidemem ki arkadaşım. Sen sağol varol ama, beni götürürseniz buradan Kuş Memet deli divaneye döner. Deli divaneye dönmezse bile Salman gelip de onu öldürmez mi? Onuda mı alırız, dedin?.. Eeee, gideyim de onu çağırayım öyleyse. Bu kadar kuş iki kişiyi kaldırıp götüremez mi? Ben önce gideyim ardından da onu mu alacaksınız? Olmaz arkadaşım, ben Kuş Memet olmadan hiç bir yere gidemem. Ben olmazsam, bak küçüğüm, o yılan var ya, ona sarıca karıncalar sıvandılar da yediler tükettiler bitirdiler. Kemiklerini bile yediler o mor yılanın. Yaaaa... İnanmıyor musun ben onu karıncalar yerlerken gözlerimle, şu iki gözüm önüme aksın ki gördüm, işte o yılanın kardeşleri, soyu soppu hep Kuş Memedi arıyorlar, ben gidersem sizinle yılanlar onu, seni yutukları gibi yutmazlar mı? Bir de Salman var, sen Salmanı .

biliyor musun, daha iki üç gün önce üç çocuğun, saçlarından tutup hançeriyle başını koparıverdi. Kuş Memedin kafasını da koparmağa can atıyor. Hele beni de bulamayınca Salman onu, öfkesinden parça da parça etmez mi? Ben, yanımda Kuş Memet, bir de şu kocabaş olmadan hiç bir yerlere gidemem arkadaşım. Bakma öyle o kocabaşa onun gibisi yoktur. Salmanın ondan, yalnız bir ondan ödü kopar. Şimdi siz gidin, bizim üçümüzü götürebilecek kadar kuşla gelin, olur mu? Bir de kedi yavrusu var, onu da unutmayalım. O da bize gerek olacak.»

Kuş omuzunda vıcır vıcır ötüyor, çırpınıyor, ona bir şeyler anlatmağa çalışıyor, kıyameti koparıyordu.

«Gitmem,» diye bağırdı Mustafa. «Ne yaparsan yap, istersen çatla da patla, istersen git gene yılanın ağzına gir gene beni bir yere götüremezsiniz. Bu kadar değil, istersen bunun yüz katı kuşu getir, beni gene götüremezsiniz. Yahu sen deli misin, ben kocabaş olmadan, Kuş Memet olmadan nereye gidebilirim. Olur mu, insanlığa sığar mı? Beni yarın ala şafakta geri mi getireceksiniz, padişah baban mı çağırıyor, onuruma toy düğün mü yapacak, yahu, etme eyleme bunu, sen benim Memetsiz, kocabaşsız bir yere gitmeyeceğini bilmiyor musun? Babana söylemedin mi? Memede, kocabaşa güvenmiyor mu? Neden? Arkadaşıma güvenmeyen bana da güvenmez. Neee? Zorla mı götürürsünüz beni? Yürekliysen dene ulan, sen beni tanımıyor musun, ben hiç kimse-den, hiç bir şeyden korkmam, bilmiyor musun?»

Omuzundaki kuş, kanatları koparcasına çırpınıyor, çatlarcasına ötüyordu.

Mustafa bir anda çırpınan kanatların arasında kaldı, sağa koştu kuşların içinden çıkamadı, sola koştu olmadı. Bir süre oraya buraya çırpındı durdu, ter içinde kalmıştı, kanatlar duvarını yaramadı. Öfkeyle omuzuna baktı, oradaki yavru kuş da uçup gitmişti.

«Bırakın beni, ne yapıyorsunuz, açılın, açılın... Beni hiç bir yere götüremezsiniz.»

Ayaklarının yerden kesildiğini, havalandığını neden sonra şaşkınlıkla anladı. Kuşlar onu kanatlarının üstüne almışlar uçuruyorlardı. Gözlerini açtığında altındaki kaleyi, ır-

mağı, dümdüz ovayı gördü. Aşağıda dağlar, ormanlar, yıldızlar, dereler, koyaklar akıp gidiyorlardı.

Çok çiçekli bir düzlüğe kondular. Onlar konar konmaz da Mustafa kanatlarından atlayıp yola aşağı bağırarak koşmağa başladı. Kuşlar hiç telaş etmediler, o, yola düşmüş soluk soluğa koşup dururken arkasından gelip önüne indiler, hemenecik de havalandılar. Az bir süre sonra da Düldüdağının üstüne geldiler. Dağ masmavi kesilmiş, yamaçlarına dünyayı ışıltıya boğan yıldız kümeleri çakılmış, yalbırdıyordu.

«Beni köye, köye götürün. Eğer beni buradan daha ileriye götürürseniz, ben de küçük kuşa küserim! Ben de küserim.»

Sesi Düldüdağının doruğunun çok üstünde, uzağında gökyüzünde yankılanıyordu.

Birden kuşlar kümeleniverdiler, bir karışıp ardından da açıldılar, karışıp açılıyorlar, küçük kuş da telleri savrularak, pul pul ortalığa ışıklar dökerek deli bir telaşta vıcırdaşarak yörelerinde dönüyordu. Bu durumları epeyce uzun sürdü, sonra dağın doruğunun üstüne bir kavak boyu kalıncaya kadar indiler. Orada doruğun yöresinde hızla dolanmağa başladılar. Çocuğun başı dönüyor, altındaki masmavi dağda kıvılcımlar fışkırtarak uçuyordu.

«Beni bırakmazsanız, ben de küserim.»

Sesi kanat şapırtılarının arasında yitiyordu.

Sonunda kuşlar inanılmaz bir hızla Düldülü bırakıp uğunurcasına günbatıya uçtular. Çocuk, artık hiç bir şeyi duymuyor, görmüyordu. Yalnızca kulaklarında sert esen yelin uğultusu... Kale boynuna gelip indiklerinin bile farkında olmadı. Gözlerini açtığında kuşların çekilip gittiğini, kendi yavru kuşunun da yöresinde, gecenin laciverdinin üstüne ışık halkaları çizerek hızla uçtuğunu gördü, sevinç içinde kaldı:

«Sana küstüm, sana küstüm,» dedi. «Neee, sen de bana mı küstün?»

Küçük kuş geldi omuzuna kondu.

«Ben sana ne yaptım ki?»

Küçük kuş o anda omuzundan uçtu gitti ve yöresinde ge-

ne ışıltılı çizgiler çizerek dolanmağa başladı. Durmadan ortalığa ışıklar saçarak dönüyor, yıldızlar pul pul kayanın dibine dibine yığılıyordu. Ortalıkta birden ses sada kesilince bir tuhaf oldu. Gözlerini kirpiştiriyor, kalenin dibinden çın-gıraklı bir yılanın ötüşü geliyordu. Küçük kuş da çekilip gitmişti.

Karşısında Memedi görünce sevindi:

«Ne oldu sana, ne oldu Mustafa?»

«Bilmem, bir şey olmadı.»

«Kocabaş nerede?»

«Şimdi gelir.»

Kale boynundan inerlerken Kısıkgedikte köpek onları, hiç bir şey olmamış gibi karşıladı.

5

Birdenbire, göz açıp kapayıncaya kadar bahar indi Çukurovanın düzüne. Toprak birdenbire bir gün tanyerleri ısırken yeşeriverdi. Sel yatakları, kayalıkların araları, çalıkların dipleri, küçük düzlükler, ekinler, çiçeklerle ağzına kadar doluverdi. Ilık güneşte inceden esen yeller dalga dalga kokular getirdi. Ağaçlarda tomurcuklar, çiçekler bütün görkemleriyle patladılar. Alıçlı koyağa arılar, kelebekler doluştular. Koyak arı vızıltılarından uğuldamağa başladı. Çocuklar, baharla birlikte birer sevinç çığlığı kesildi. Kale boyunda; Alıçlı koyakta, kayalıklı dağın yamaçlarında gün boyu dolaşıyorlar, bu ninnilenen, taze dünyaya bir türlü doymuyorlardı. Kaya aralıklarındaki kara toprağın üstüne, sapsarı kısa, çok parlak çiğdem çiçekleri serilmişlerdi. Dünya biçim biçim, kanatları ışıltılı mavi damarlı arılarla dolmuştu. Türlü türlü kuşlar doldurdu gökyüzünü. Kırlangıçlar ok gibi, binlerce, gökyüzünü bir uçtan bir uca kesiyorlardı. Çocuklar Alıçlı koyaktan gündoğudaki yalıya, oradan Sümbül burnuna, oradan da nergis dolu kayalık Adacaya çılgıncasına koşuyorlar, kucaklarında, kamışlardan, kokulu hayıtlardan, çiçekli mersinlerden yaptıkları tekerlekli tekerleksiz arabalarına, kucaklarına doldurdukları çiğdem çiçeklerini, sümbülleri, nergisleri evlerine taşıyorlardı. Bütün kış ıslak gübre, sığır mayısı, işemik kokan köy tepeden tırnağa çiçek, mersin, su püreni kokuyordu. Arılar, kayalar, ağaçlar, otlar, kır laleleri, ırmak, kuşlar, kelebekler ve toprak, her şey başdöndürücü binbir bahar kokusundaydı.

Bütün kış gergin bir beklemede geçmiş, o, kellesi kesilmiş üç çocuk olayından başka hiç bir olay olmamış, kış boyunca da Salmandan en küçük bir haber gelmemişti. Sultanoglundan, Salmanı öldürmeğe giden öteki kişilerden de hiç ses sada çıkmamıştı. Köylü gergindi. Bahar birdenbire çökünce de her şeyi unutup gevşeyivermişlerdi. Nerdeyse geçen bütün olayları, Salmanı, Mustafayı, köpekleri, ölüleri unutmuşlardı. Kadınlar, ovaya düşmüşler yiyecek ot, çiçek topluyorlar, akşamları tencerelerinde baharın kokulu otlarını kaynatıyor nar ekşileriyle karıp yiyorlardı. Herkesin yüzü gülüyordu. Erkekler sabanlarını, pulluklarını, arabalarını onarıyor, yaz ürünlerini ekmek için yarpuzlu, yumuşak toprağı sürmeğe hazırlanıyorlardı. Toprağı sürecekle, toprağı sürerken öbek öbek gelen sığırcıklara faklarını, tuzaklarını kuracaklar, düşen kuşları salkım saçak omuzlarına atıp köye utkuyla dönüp evlerin önlerine yaktıkları ateşlerin közlerinde küçücük kuşları cazırtılarla pişirip, yanmış yağ kokuları köyü doldururken yağlı parmaklarını, dudaklarını yalayarak, küçücük kemikleri dişlerinin arasında çıtırdatarak yiyeceklerdi. Her bahar onların her şeyleriyle yeniden doğuşlarıydı.

Mustafayla Memet, öteki çocuklarla birlikte koyaktan koyağa, sel yataklarından ırmağın kıyılarına, Adacaya, kayalıklı mor Sümbüllü buruna koşarlarken küçük kuşu unutmamışlardı. Bütün kış Salmandan, köpeklerden, korkulu, insanı içine çekip yutan mağaradan daha çok onu konuşmuşlardı. Küçük kuş bütün kış süresince ~~ancak~~ üç kere köye gelmiş, o da azıcık, kanlı ağacın en ince dalına konup uçmuş gitmişti. Son geldiğinde yeri göğü biribirine katan, kayaları kökünden sallayan sert bir yel esiyordu. İnce dalâ konan kuş, sallanan dalda duramıyor, kanatlarını alabildiğine açmış, gergin ince bacaklarıyla oraya yapışmış tutunmağa çalışıyordu.

Mustafa onu görür görmez ağaca koştı:

«Küsmedim, küsmedim,» diye bağırdı. Bunu duyan kuş şöyle bir çocuğa baktı, ardından da havalandı, Mustafanın başı üstünde yedi kere döndükten sonra kaleye doğru uçtu. Memet onları seyreyliyordu:

«Eyvah,» dedi, «sen kuşu çok gücendirmişsin. Haydi kaleye...»

Kale boynuna koştular ya, orada kuşu bir daha görmediler.

Tarlalarda köylüler sabanlarını, pulluklarını toprağa atmış çift sürerler, tuzaklarını kurmuş sığırcık beklerlerken İsmail Ağa konağına ilk konuk geldi ve Zero Hatundan dilekte bulundu. Böylece de, gevşemiş köylüler uykularından uyanıp kulak kesildiler.

«İşte Zero Hatun ben geldim,» dedi sarı saçları diken diken, çakır yılan gözlü, kısacık boylu adam. «Salmanın nerede olduğunu biliyorum. Onunla dağda birlikte altı ay gezdik. İsmail Ağanın Baş çobanını öldürüp kellesini kestikten sonra tosunları, koyunları, keçileri ve hem de atları alıp Halep pazarına götürdük sattık. Ondan sonra da şu dağlarda ne kadar yol varsa tuttuk, önümüze geleni soyduk. O, soyduğu her şeyi bize veriyor, benim param çok, diyordu. Cebim altınla dolu, Çukurova düzünde de çiftliklerim, konağım var, diyordu. Baharda Mustafayı, Hasan Ağayı, Zeroyu öldüreceğim, babamın her şeyi bana kalacak, diyordu. Namı da, adı da yiğitliği de bana kalacak. Mustafa, ilk tomurcuk açtığında ölecek diyordu. Geç kaldı nedense... İyi ki geç kaldı, geç kaldı da ben size yetiştim de, şu Mustafayı öldürmekten kurtardım. Ne iyi bir çocuk bu. İyi ki, iyi ki yetiştim de ölümden kurtuldu bu çocuk. Yaaa... Salmanı kolayca öldürürüm ben. Şimdi siz bana istediğim parayı vereceksiniz. Vermezseniz siz bilirsiniz, günah benden gitti. Ben de dağa, eski yerime gider gene yol keserim. Yol kesmek kolay iş değil ya ne yapayım, çekerim. Yol kesmekten zengin olunca da bu işi bırakır aşağı Yüreğir ovasında bir tarla alır sonra da evlenirim, beni oralarda kim tanır ki... Şimdi siz bana bir evlenme parası verirseniz ben de insanlığımı yapar Salmanı uyurken öldürürüm, hem de yolda, hem de Mustafayı öldürmeğe gelirken.»

Bu adam tıpkı Salmana benziyordu. Onun gibi konuşuyor, sağ elini onun gibi konuşurken insanın yüzüne doğru sallıyor, onun gibi utangaç dudaklarını ısırıyordu. Salman da bu huylarını İsmail Ağadan kapmıştı.

Zero:

«Benim hiç param kalmadı,» dedi.

«Azıcık da mı yok, bir nişan yüzüğü alacak kadar mı?»

«Yok.»

Adam yalvarmağa başladı. Türlü diller döküp, türlü örnekler getirdi. O, şimdiye kadar çok eşkiyalar öldürmüştü ki yanında Salman çocuk kalırdı.

Mustafa karşıda sedire oturmuş, küçük kuşunu düşünüyor, Düldüldağının başından geri döndüğüne hayıflanıp, Salmanın tıpkısı olan bu adamı dinliyordu. Birden eski yırtık ceketinin altından çıkan uzun hançeri gözüne ilişince yüreği atmağa başladı, hemen ayağa kalkıp dışarıya çıktı, anasına da:

«Ana azıcık gel,» dedi.

Zero onun bu heyecanlı haline şaşırды, ayağa kalkıp balkona çıktı. Onun koluna yapışan Mustafa:

«Ana ver,» dedi, «bu adam ne istiyorsa ver. Bu adam Salmanı öldürecek.»

«Nereden biliyorsun?»

«Sen, onun istediğini ver, bu adam Salmanı öldürecek.»

Hasan Ağa da Zeronun arkasından dışarıya çıkmış onları dinliyordu. O da:

«Verelim Zero,» dedi.

Zero:

«Veremem.»

Mustafa:

«Salman geliyor.»

Hasan:

«Geliyor, ver Zero bu adama istediğini.»

Zero içeriye girmeden, düşünceli, gerilmiş bir suratla, buyururcasına:

«Buraya gel kardaş,» dedi, elini kuşağının altına sokup ipekli büyük bir kese çıkardı, uzun uzun paraları sayıp adama bir tutam uzattı.

«Haydi yolun açık, gazan mübarek olsun.»

Kısacık adam bir Zero Hatuna, bir elindeki paralara baktı, bir süre gözleri elindeki paralarda kaldıktan sonra yüzü birden ışıyıp merdivenlere yürüdü:

«Onun kellesini bir iki gün içinde size getiririm.»

Sesi sevinçten çınlıyordu.

Bu bir hafta içinde konağa Salmanı öldürecek dokuz kişi daha geldi. Zero hiç birisine para vermek istemiyordu. Önce Mustafa, «ver, ver, bu adam Salmanı mutlaka öldürecek, istediğini ver,» diye direliyor, arkasından Hasan, Pero, Hacer dayatıyor, Zero da ister istemez, gönülsüz elindeki paraları, her birisinden azıcık da olsa bir umar bekleyerek, veriyordu.

Bir kuşluk vakti köylüler Arif Saim Beyin otomobilinin yolları tozutarak köye doğru geldiği muştusunu Zeroya verdiler. Zero sevinç içinde kaldı. Hemen sandıktan en güzel giyitlerini çıkarıp giyindi, onu karşılamağa hazırlandı. Tam bu arada da üç kişi konağın avlusundan içeriye daldılar. Üçü de dişlerine kadar silahlanmışlardı.

«Burası İsmail Ağanın konağı mı?» diye sordu öndeki şişman, bıyıklı kişi:

«Buyurun, buyurun kardaşım,» dedi Pero, onları aşırı bir saygıyla karşıladı.

Konuk odasına giren bıyıklı, odayı uzun uzun gözden geçirdikten sonra:

«Zero Hatun evde mi?» diye sordu.

«Evde,» dedi Pero. «Şimdi geliyor.»

Zero koştu geldi.

«Hoş geldiniz, buyurun, oturun,» dedi.

Terlemişti. Güzel giyitleri içinde çok alımlıydı Zero.

Sedire oturdular.

«Birer kahve... Nasıl olsun?»

«Sade,» dedi bıyıklı, büyümüş gözlerini Zerodan ayırmadan.

«Buyurun, bir isteğiniz mi var?»

«Acelesi ne?» diye sordu adam.

«Şimdi Arif Saim Bey bize geliyor da... Otomobili kalenin ardındaki yolda. Az sonra gelir. Mustafa Kemal Paşanın arkadaşı... Sizi böyle silahlı görürse evde, olmaz.»

«Doğru, olmaz,» dedi adam.

Silahlarını çöpmeye başladılar.

Sefer kapıda görününce adam:

«Ooo, Sefer eşkiya, sen burada mısın?»

«Buradayım,» diye soğukça konuştu Sefer.

«Sen buradaysan neden öldüremedin o bir karış boylu çocuğu, Salmanı öyleyse?»

Sefer adama kötü kötü bakarak:

«Öldüremedik,» dedi öfkeyle.

Adam şaşkınlığını belirtti.

«Madem sen buradasın, al şu silahları da bir yere koy.

Sana her şeyimi avradımı bile güvenirim.»

Sefer silahların bir kısmını kucaklayıp dışarıya çıktı.

İkinci gelişinde de ötekileri aldı götürdü.

Adam:

«Benim adım Abdi,» dedi, «bana Kanlı Abdi de derler.

Hiç duydun mu adımlı Hatun?»

«Duydum,» dedi Zero.

«Şu kapıyı kapatır mısın, bu çocuğu da dışarıya çıkarır mısın?»

Zero güldü.

Gitti kapıyı kapattı.

«Kapıyı kapatırım da, çocuğu dışarıya çıkaramam. Bu oğlum Mustafa.»

«Çocuk kalsın öyleyse.»

Şişman adam bir süre başını önüne eğip düşündü. Gerdanı taşıp, kırışmıştı.

Zero bekliyordu.

«Beni Çakaloğlu gönderdi Kozandan. O kimdir biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«O, genç bir Beydir. Dünya kadar toprağı, yılkı yılkı atları, koyun, boğa sürüleri vardır. Bütün Dumlu ovası onundur. Binboğa da yaylağıdır. Adanada Kozanda da konakları vardır. Gömüsündeki altınlar kazanlar dolusudur.»

«Allah daha ziyade eylesin.»

«Şimdi ben bu iki kişiyle sana geldik. Sizin başınız ziyade belada imiş. Baharın ucu gözükür gözükmez o Salman senin oğlunu koyun gibi boğazlayacakmış. Çakaloğlu Beyimiz bize yetişin, yetişin de ala gözlü Mustafayı kurtarın, dedi. Bizim Beyimiz Ağanın sağlığında sizde bir gece konuk kal-

mış, seni görür görmez derecesiz sevda bağlamış. Beyimiz üç karısını da boşayıp seni alacak. Eğer bana varacak olursa Zero Hatun, diyor, ben önce Salmanı öldürtür, kellesini ona düğün başlığı olaraktan gönderir, sonra da onunla evlenirim, diyor, Allahın emri, Peygamberin kavliyle. Ne diyorsun sevgili Hatunum?»

Zero kıpkırmızı kesildi.

«Söyle, ne diyorsun Hatun?»

Zeronun dudakları titriyordu. Kocaman gözleri de ıpıslak parlıyordu.

«Söyle Hatunum, söyle ki yarın sabah Salmanın kellesini sana getireyim. Beyimiz diyor ki, o beni istese de benim olacak, istemese de diyor. Sen buna ne diyorsun?»

Zero birden öfkeleni:

«Ben kimsenin olmayacağım,» dedi.

«Yani...»

«Yani ben Çakaloğluna varmayacağım.»

«Salman da...»

«Salman da beni, çocuğumu varsın öldürsün.»

«Öldürecek.»

«İsmail Ağa öldürüldükten sonra ben de, oğlum da yaşamasak olur.»

«Üç gün içinde öleceksiniz.»

Tam bu sırada otomobilin sesi duyuldu. Az sonra da kapıda bir düdük öttü. Zero koşarak aşağıya indi ve avlu kapısını açtı. Otomobilden Arif Saim Bey elinde tutacağı altın bastonu, başında geniş kenarlı hasır şapkası, beyaz kundurası, ütülü beyaz pantolonu, heybetli göbeğiyle indi. Otomobil tozdan gözüküyordu. Zero hemen koşup onun ellerine sarılıp öptü. Merdivenlerden yukarı çıkarlarken Zero ötekileri balkonda gördü. Oraya, köşeye sıkışmışlar, korkuyla Arif Saim Beye bakıyorlardı.

Zero, Arif Saim Beyi odaya oturtuktan sonra hemen dışarıya koştu Seferin kulağına eğildi.

«Şunların silahlarını ver, Arif Saim Beye gözükmeden hemen buradan gitsinler.»

Sefer:

«Bunlar it, soyguncu, kanlı,» dedi. «İyi yaptın onlara Ha-

tun.»

Geri döndüğünde Bey düşünceli düşünceli elindeki bastonla oynuyordu.

Zero:

«Hoş geldin Beyim,» dedi, onun önünde el pençe divan dikildi kaldı. «Ne zamandır yolunu gözlüyorduk. İsmail Ağa öldü, biz de öldük kurban olduğum Beyim. O yezit dağlarda geziyor daha. Duydun mu bilmem, Müslüm Ağayı öldürdü, çiftçi başımızı, çiftliğin kapısına astı ölüsünü.»

«Otur kızım, otur Zero Hatun.»

Yanından eliyle yer gösterdi.

Zero saygılıca, vardı onun gösterdiği yere oturdu. Bu anda da Pero kahveyi getirdi. Beyin kahveyi nasıl içtiğini biliyordu. Bey, uzandı kahveyi parmaklarının ucuyla aldı. Tüten köpüklü kahvenin kokusu odayı doldurdu.

«Sizin evin kahvesini her zaman sevmişimdir.»

«Sağol Beyim, varol Beyim.»

«Çobanbaşını da öldürdü, kellesini kesip Cemşitle bana yolladı. Cemşit kelleyi avlu kapısına astı. Bu kesik baş buradan inmeyecek, eğer inerse ~~Salman~~ Mustafayı öldürecek, dedi. Biz indirmedik o başı oradan, candarma geldi de indirdi, günler sonra... Duydun mu Beyim?»

Bey susuyor, öfkeyle yüzü geriliyordu.

«Üç tane de küçük çocuğun kesik başını yolladı ardından da Salman. İşte görün aleme ibret için bütün dünya da, Mustafa Kemal Paşa da görsün diyesiymiş, Mustafanın da başını böyle kesip Arif Saim Beye yollayacağım, demiş... Atlarımızı köyün ortasında kurşunladı, sürülerimizi götürdü. Şimdi de, babamın malıdır, diye çiftliği de, bu konağı da istiyor. O, Ankarada Mustafa Kemal Paşaysa ben de dağlarda Salman Paşayım, diyormuş. Üç gün içinde de gelip Mustafanın kellesini kesecekmiş. Az önce haber getirdiler.»

Bey, bastonunun tutamağını sıkıyor, avucunun içiyle parlatıyor, bir söze varmıyordu. Uzun bir sessizlikten sonra başını kaldırıp:

«Demek böyle ha,» dedi, ayağa kalktı geri oturdu. «Demek böyle ha?»

«Böyle,» dedi Zero, yanında oturan Mustafanın kolundan

tutup aldı, kendisiyle Beyin arasına oturttu:

«İşte bu öksüz senin Bey, ne yaparsan yap, Salman bunu üç gün içinde öldürecek, o söylediğini yapar, ister al Ankara'ya götür Mustafayı, ister burada bırak da Salman onu boğazlasın. Mustafanın adını sen koydun. Bir babası da sensin.»

Bey, gene başını önüne eğmiş, bastonuyla oynuyor, dalmış gitmiş, düşünüyordu. Kahvesi soğumuş, bir türlü alıp içemiyordu.

«Demek böyle ha?»

Gözlerini Zeronun gözlerinin içine dikmişti. Boyuna, «demek böyle ha! Demek böyle ha,» diye yineliyordu.

«Böyle,» dedi Zero hınçla. Saygıyı, korkuyu ona öfkesi unutturmuştu.

Bu sırada önde Memet Efendi, arkada Sefçe Kahya, köyün öteki yaşlıları ayakkabılarını odanın kapısında çıkarıp Beyin yanına geldiler.

«Hoş geldin Bey.»

Bey yerinden kıpırdamadan onlara:

«Hoş bulduk,» dedi en azametli haliyle. «Zero Hatun bana bütün olanı biteni anlattı. Bu olan işler doğru mu, Çobanbaşının kesik başı, Müslüm Ağanın öldürülüp ölüsünün çiftliğimin kapısına asılması?»

«Hepsi doğru,» dedi Memet Efendi. «Bugün de bir haber gönderdi Salman, üç gün içinde şu çocuğu,» eliyle, büzülmüş oturmuş, yüzü de sapsarı kesilmiş Mustafayı gösterdi, «üç gün içinde işte bunun gelip başını kesecekmiş, babasını öldürdüğü hançerle...»

Bey, bastonunu dört beş kere hızla kaldırıp kaldırıp tahaya vurdu, oda sarsıldı.

«Peki Hükümet nerede, Devlet nerede, candarmalar nerede?»

«Bilmem efendim?»

«Nerede, nerede?» diye bağırdı Bey. «Nerede? Ne oldu bunlara, bir itle, benim kardeşimi öldürmüş bir itle başa mı çıkamıyor bu Hükümet?»

«Çıkamıyor efendim.»

Bey bağırarak ayağa kalktı, kollarını kartal kanatları

gibi açtı, yerine geri oturdu. Gözlerinden kıvılcımlar saçıyor, öfkeyle soluyordu.

«Nasıl çıkamazmış efendim, biz dünyaya karşı savaşmış insanlarız.»

«Saklanıyor Beyim. Yeri yurdu belli değil... Salman ölü mü, diri mi o da hiç belli değil.»

«Belli değil de bu işleri kim yapıyor?»

«Salman yapıyor efendim.»

Bey gene bağırmağa başladı. Bcayuna konuşuyor, köylüler onun ne dediğini anlamıyorlar, oldukları yerde büzülükçe büzülüyorlardı.

«Ben onlara gösteririm.»

Bundan sonra Bey bir süre sustu, bastonuyla uğraştı. Başını kaldırdığında yüzü açılmıştı biraz.

«Aşağıda, otomobilde katip var, söyleyin, bütün evrakları alsın gelsin.»

Katip kapının dışında bekliyordu, ezilip büzülerek içeriye girdi:

«Her şey hazır Beyimiz,» dedi, çantasından çıkardığı kağıtları Beye uzattı. Bey onlara bakmadı bile.

«Şu çiftlik meselesi, hepiniz biliyorsunuz bu çiftlik benim. İsmail Ağa onu benim adıma almıştı. Şimdi o öldüğüne göre, biliyorsunuz o benim en güvendiğim adamdı ve de kardeşimdi, onun için o çiftliği onun üstüne yaptırдыm. Şimdi geri alıyorum. Yalnız Zero Hatun kızım sadece parmağını şu kağıdın altına basacak, siz de şahit olarak imza edeceksiniz.»

Katip kağıdı Zeroya götürdü, şahadet parmağını önce ıstampaya, sonra da kağıda bastırdı. Ardında şahitlerin adlarını yazıp, kimisine imza ettirdi, kimisine de parmak bastırdı.

Aşağıda Sefer bir kuzu kesmiş Peroyla Hacer yemek pişiriyorlar, yemeğin kokusu mutfaktan buraya kadar geliyordu.

Bey, ayağa kalkarken cebinden bir zarf çıkarıp Zeroya verdi:

«Kızım,» dedi, «İsmail Ağanın bu çiftlikte hiç bir hakkı yoktu ama, gene de çalıştı, imar etti orayı, onun için lütfen

bu parayı kabul et.›

Sesi buyurucuydu, Zero ses çıkaramadan zarfı alıp kuşağının altına soktu.

Kapıya doğru yürürken, geriye dönen Bey:

«O itten hiç korkmayın,› dedi, «ben de bensem, bu Devlet de Türkiye Cumhuriyetiye onu yılanın deliğindeyse de, kuşun kanadının altındaysa da yakalatıp astıracağım. Hem de üç gün içinde.»

«Beyim,› diye kekeledi Zero, «bin yılın bir başı İsmail öldükten sonra evimize geldin, bari bir yemeğimizi ye de öyle git. Bize bu onuru ver, Mustafa...›

«Sağol kızım,› dedi Bey, çok sert, «acele işim var, Ankarada Paşa beni bekliyor.»

Köylüler, Zero onu otomobiline kadar uğurladılar. Bey, bir daha arkasına dönmeden, onlara bakmadan otomobiline bindi, otomobil zaten çalışır durumdaydı. Şoför gaza bastı. Köy arabasının çıkardığı bir toz bulutu altında kaldı.

«İsmail Ağanın, böyle bir kardeşin, yiğidin ölümünden sonra ben bir daha bu köye ayak basamam.»

Bey, bunu ne zaman söylemişti, Zero bunu ne zaman duymuştu, anımsamağa çalışıyor, belleğini ne kadar zorlarsa zorlasın bir türlü anımsayamıyordu.

Kuş, Beyin otomobilinin bıraktığı toz bulutunun arasından çıkıp geldi kanlı ağacın en ince dalına kondu, şakımağa başladı. Küçücük, binbir renkte balkıyan kuş yöreyi ısıltıya boğuyordu. Mustafa ona koştu:

«Gel, gel,› diye bağırdı, «gel, sana küsmedim. Küsümü de geri aldım. Getir kuşlarını da bizi al götür, al götür.»

Kuş, o yaklaşır yaklaşmaz konduğu daldan kalktı, başlarının üstünde halkalar çizerek bir süre döndü, sonra da kaleye yukarı uçtu gitti. Mustafa, Memet, kocabaş ardından bakakaldılar.

O gece Mustafa hiç uyuyamadı. Kanlı ağaca gidip köpeklerle birlikte onun altında kalmak istedi ya bir türlü yerinden kalkamıyordu. Beye hiç güveni kalmamıştı. Hiç kimse artık Salmana bir şey yapamayacaktı. Küçük kuş da bir daha gelmeyecekti. Köpek, Kuş Memet, Süllünün taylorı... Nereye kaçacaktı? Kasabada akrabaları vardı, biliyordu, Salman

onu kasabada bulabilir miydi? Mersinde, Toprakkaleden bulan Salman, onu kasabada haydi haydi bulurdu. Çözölmüştü. Boynu kökünden kesilmişçesine ağrıyor, gözüne bir türlü uyku girmiyordu. Biliyordu, anasının da gözlerine uyku girmiyordu. Bir an içine bir ışık gibi bir sevinç doğdu, anası kadındı ve Salman onu öldüremezdi. Kimbilir Salmandır bu, belki de öldürürdü.

Sabahleyin uyandığında gözleri kan çanağına dönmüştü. Doğru Memetlere yöneldi. çocuk onu kaktüs ağılıının dibinde bir tümseğe oturmuş bekliyordu.

«Çok korktum,» dedi Memet yüzü allak bullak olmuş. «Salman bu gece gelecek, diye korktum. Gelip hepimizi boğazlıyacak diye korktum.»

«Bekledim,» diye yüzünü buruşturdu Mustafa, «bu gece onu sabaha kadar bekledim de gelmedi. Usandım. Gelse de kurtulsak.»

«Gelse,» dedi Memet. «Tırtı Yusuf onu üç kere görmüş. Dışinden tırnağına kadar silahlıymış.»

«Nerede?»

«Alıçlı koyakta... Yanında da çok eşkiya varmış. Keşki sen o küçük kuşu küstürmeseydin.»

«Küstürdüm,» diye kızdı Mustafa. «Ben sensiz, kocabaşsız hiç bir yere gidemem.»

«Gitme,» diye övündü Memet. «O da bizi götürsün.»

«Kimbilir,» diye boynunu büktü çocuk.

Yürüye yürüye Topal Abbas Ustanın işliğinin avlu duvarına kadar geldiler. Karşıda ırmak parlıyordu. Abbas Usta duvarın dibine bir çul atmış, başını işinin üstüne eğmiş, dalmış gitmiş, elleri bir oya örer gibi işliyordu. Bir süre durup onu seyrettiler. O, başını hiç kaldırmıyordu.

«Yanına gidelim mi?» diye sordu Memet.

«Gitmeyelim,» dedi Mustafa.

«Hava Ana gene bayılmış dün, ayılınca da gördüklerini çocuklara iki gün iki gece anlatmış. Ben duymadım.»

«Ben de duymadım.»

Mustafanın gözlerinin içine gözlerini dikip uzun uzun baktı.

«Ne bakıyorsun öyle be?»

«Bakıyorum işte.»

«Ben biliyorum...»

«Söyle, ne biliyorsun?»

«Tırtıl Yusuf dedi ki... Salman konuşurken duymuş.»

«Ne duymuş?»

«Salman üç gün içinde...»

«Biliyorum.»

«Bütün köy bunu konuşuyor.»

«Biliyorum.»

«Gelecek mi?»

«Gelecek,» dedi Mustafa.

«Bir şey yapalım, kaçalım.»

«Biz kaçarsak, öteki çocukları...»

«Üç çocuğun...»

«Üç çocuğun...» dedi Mustafa... «Kedi yavrularını da...»

«Kanlı ağaç, anan...»

«Oraya da gelir.»

«Mağara...»

Mustafa karşılık vermedi.

«Osmanın çukuru...»

«O, oradan korkmaz,» dedi Mustafa. «Ben de korkmam oradan...»

«Süllünün tayları...»

«Onlar daha tay, binilmez ki onlara.»

«Keşki büyük olsalardı,» dedi Memet, «Kurtulmuştuk.»

«Kurtulmuştuk.»

«Kuş gelmeyecek mi?»

«Küstü o.»

«Onu sen kurtarmadın mı yılanın ağzından?»

Mustafa:

«Haydi buradan gidelim,» dedi yürüdü. «Arı turalım Alıçlı koyağa gidip.»

«Salman?»

«Salman şimdi orada değil.»

Koşarak, arkalarında kocabaş köpek, Alıçlı koyağa yöneltiler. Yolda onlara Nuri Çocuk, Aşık Ali, Tırtıl Yusuf, Fatma Kız, ötekiler katıldılar. Alıçlı koyağa varmadan ekinlerin içine daldılar. Buğdaylar daha yeni başak vermişlerdi.

Tavlalardan uruşkun koparıp yediler. Taze uruşkunun bahar kokusu genizlerinde kaldı. Alıçlı koyağa tam öğle vakti ulaştılar. Yoğun, ılık bir güneş almıştı ortalığı. Çiçeklere oğul verir gibi arılar çokuşmuşlar, uğultuları tâ uzaktan duyuluyordu. Kayalıkların arasından bir insan başının inip kalktığını görünce, hepsi birden, «Salman,» diye bağırarak ırnağa aşağı aldılar yatırdılar, suyun kıyısına varıp yarın dibine biribirinin üstüne yığılışarak sokuldular. Orada beklemeleri çok uzun sürmedi. Yarın üstüne, sel yatağından sürünerek çıkan Aşık Ali bağırıldı:

«Hiç kimsecikler gözükmüyor.»

«İyi bak.»

«İyi baktım, hiç kimse yok.»

Yorgun bitkin yardan yukarı yola çıktılar, köye kadar konuşmadan, derin bir düşüncede yürüdüler. Birden de evlerine dağıldılar.

Akşamüstü kuzeyden otları, ekinleri toprağa yatıran, ağaçların dallarını kıran, çiçekleri koparıp uçuran bir poyraz patladı. Köyün içini göz göz görmez bir toz kapladı. Ağızları, burunları tozla doldu köylülerin. Toz, en kuytu yerlere, ağaçların kabuklarının altına kadar işledi. Her şey bembeyaz bir tabaka altında kaldı. Poyraz gittikçe azıtıyordu. Karanlık kavuşurken yel biraz diner gibi etti, ardından da bastırdıkça bastırdı. Yatsı ezanı vakti bir tek insan dışarda kalmamıştı, ne kedi, ne köpek, ne de herhangi bir canlı... Evlere, kuytulara doluşmuşlar, sert esen yelin dünyayı birbirine katan uğultusunu dinliyor, korkuyorlardı. Üstlerindeki dağdan aşağıya taşlar yuvarlanıyordu. Köy, uzun bir çığlıkla sarsılınca kadar bu böyle sürdü. Çığlığın arkasından karmakarışık sesler geldi. Sonra da bağırtilar biribirine karıştı. Dışarıya korkuyla fırlayan köylüler, nar ağacının oradan, kaktüslerin üstünden İsmail Ağa konağından karanlığa hüyük bir top yalımın aktığını gördüler. Az bir sürede yangın bütün konağı sarıverdi. Konağın yalımdan hiç bir yeri gözükmüyordu. Yalnız bir tepe gibi koskocaman bir yalım, uzayıp kısalarak, sağa sola yatarak, parça parça savrulup koparak, karanlığın içinde eriyerek, çatırdayarak gittikçe büyüyordu. Köpek, at, sığır, eşek sesleri insan bağrıışmaları

biribirine karışmış, bir uğultuya dönüşmüş, uğultu kayalıklarda yankı'lanıyordu. Mustafa, daha yangın başlar başlamaz kendisini hemen avlunun dışına atmış, kanlı ağacın dibine gelmiş köpeğiyle birlikte yerleşmişti. Don gömlek, uykularından fırlamış köylüler yanan konağın yöresine halkalanmışlar poyrazın alabildiğine savurduğu yangını seyreyliyorlardı. Zero, Hasan Ağa, Pero, Hacer, yangın kapıyı sararken kendilerini ancak dışarıya atabilmişler, onlardan daha önce uyanıp yangına koşmuş kalabalık halkaya katılmışlardı. Donup kalmışlar, hiç sesleri çıkmıyordu.

Konak iyice tutuştuktan sonra yangın çatırtısına bir de kurşun sesleri karıştı. Kurşunlar konağın üstündeki kayalıklardan, İsmail Ağanın vurulduğu yerden geliyordu. Sefer daha yangından önce onların arkasındaki kayalığı tutmuş, o da kalabalığın üstüne kurşun sıkanlara ver ediyordu kurşunu. Gelenlerin yedi kişi olduğunu anlayan Seferin tuttuğu kaya dibi çok sağlandı. Tepesine gelip dikilmeden onu kimse burada vuramazdı. Çok deneylerden geçmiş yaşlı eşkiya Sefer de yanına bu durumda kimseyi yaklaştırmazdı.

Yangın tan yerleri ışığıncaya kadar çatırdayarak, dökülerek sürdü. Bu arada yangın köyün poyraz altına gelen birkaç ot evine de atlamış, o evlerden de hiç bir şey kurtarılamamış, o insanlar ancak canlarını dışarıya atabilmişlerdi. Yel alabildiğine kesilmeden esiyordu.

Bu arada birkaç ses aralıklarla, «yandım anam,» diye bağırılmış, sonra da susmuşlardı.

Sefer kaç kişiyi vurduğunu çok iyi biliyordu. Görerek sıkılmıştı kurşunlarını ve vurulanların arasında Salmanın sesini duyamamış, buna da öfkesinden deli olmuştu.

Kurşun sesleri birden kesilince Sefer usulcana yukarı doğru kayarak Kısıkgediği tuttu. Kaçanlar, ya köyün içinden geçerek dağa vuracaklar ya da Kısıkgediğe gelip oradan kayalıklı yamaca geçeceklerdi.

Kısıkgedikte, üç kişinin koşarak çeşmenin oraya çıktıklarını gördü. Karşıdaki kepir taşlı yolu geçip önlerini kesmek için yerinden fırladı. Bozvelioğlunun damının arkasına varınca üçünü de çeşmenin üstbaşında yakalayabilir, vurabilirdi. Muhtar Mustafanın evinin arkasındaki kayalığa

geldiğinde üç karartıyı gözden yitirdi. Az daha yukarıya kayıp bir çalının dibinde soluğunu tutarak bekledi. Bu sırada önündeki taşa kurşunlar yağmağa başladı. Sefer yere yatmış bekliyordu. Bir süre sessizlik oldu, Sefer de hiç yerinden kıpırdamıyor, en küçük bir çıtırdı bile çıkarmıyordu.

Aşağıdan bir kaynaşma, bir tuhaf sesler gelirken, izlediği üç kişiden birisinin tam önünde bittiğini gördü. Rahatça nişan alıp bir kurşunda adamı alnından vurarak düşürdü. Adamdan en küçük bir ses bile çıkmadı. Öteki iki kişi yamaça doğru koşarak tırmanıyorlardı. Nişan alarak her ikisine de kurşunları salladı ama ötekiler kendilerini yere attılar. Vuramadığını anladı. Sağdaki sel yatağına inip önlerini kesmek istedi ya, artık adamlar gözüküyor, bir çalının dalındaki ak bir gömlek esen yelde sallanıp duruyordu. Sefer, kendi kendine, bu Salmanın eski huyudur, diye gülümsedi. Oraya oturup düşünmeğe başladı. Salman gene doruğa, kartalların oraya çıkacak, izini yitirecekti. Onun bir yerlerde kendisini sıkıştırıp avlayacağını da biliyordu.

Sabah oldu, gün açıldı. Köylüler daha, yanmış, dökülmüş, yer yer duvarları da çökmüş konağın bitmiş, tüten yangınının yöresinde sessizce bekliyorlardı. Mustafayla çocuklar da kanlı ağacın altına biribirleri üstüne yığılmışlar, kıpırtısız, sessiz öyle duruyorlardı. Sanki orada kırk günlük uykudaydılar.

Konaktan hiç bir şey kurtarılamamıştı. Zero Hatunun Mersinden getirdiği paralar bile, Abbas Ustanın elinden çıkmış nakışlı ceviz sandığın içinde kalmıştı. Elllerinde avuçlarında kalan dün Arif Saim Beyin verdiği ve Zeronun kuşağının arasına soktuğu paraydı. Süllü de Mustafanın aldıracağı taylorı, daha yangın tavlaya atlar atlamaz tavladan çekmiş, nereye gittiği belirsiz, almış götürmüştü.

Köylünün ağzını bıçaklar açmıyor, Zeroya kimse teselli etmek için bile bir tek söz söyleyemiyordu.

«Mustafam nerede?» diye bağırdı Zero.

Kanlı ağacın altını gösterdiler ona. Zero koşarak oğluna gitti, çocukların arasından onu çekip aldı bağrına basıp:

«Çok şükür Allahıma, çok şükür sen sağsın ya,» dedi.

Köylüler de:

«Çok şükür Zero, buna da şükür,» dediler.

Zero oğlunu kucaklamış, onunla konuşurken köylülerin koşarak kayalığa gittiklerini gördü.

«Salman vurulmuş, Salman vurulmuş.»

Orada cansız gibi oturmuş kalmış çocuklar birden canlandılar, Mustafa da anasının elinden kurtuldu.

«Salman vurulmuş.»

Çocuklar, önlerinde Mustafa kayalıktaydılar. Zero da arkalarından gelmişti.

«Salman bu, Salman.»

Uzun boylu sapsarı kesilmiş bir adam hançeri, çapraz çapraz bağlamış fişeklikleri, boynunda dürbünü, ayağında çarığı, dizleme nakışlı yün çorabıyla orada nar ağacının yaşlı gövdesinin dibinde, dışarı fırlamış kalın köklerin üstünde ağzı yukarı yatıyordu. Gözleri ardına kadar açıktı ve çok tuhaf, göğün bir noktasına bakıyordu. Kanı kayanın çukuru-na göllenmiş, kanın üstünde üç tane yeşil sinek çakararak öfkeli öfkeli uçuşuyorlardı. Sapsarı kesilmiş adamın hiç bir yerine bir damla kan bile bulaşmamıştı.

«Salman ölmüş.»

«Bu Salman değil,» dedi Zero içini derin derin çekerek.

Koşarcana, kayalıkları atlayarak öbür ölüye gitti. Köylüler onun yöresini sarmışlar, suskun, bekliyorlardı. Zero iterek kalabalığı yardı. Bu ölü de ağzı aşağı kapanmış, iki kayanın arasına sıkışmış, bir kan gölü arasında kalmıştı. Üç tane yeşil sinek de gene çakararak onun üstünde uçuşuyordu.

«Bu Salman,» dedi bir kadın. «İşte bu o körolası. Saçlarına bakınsana, diken diken. Hem de sapsarı. Bu Salman işte vurulmuş.»

Kimse ölüyü döndürüp bakamıyordu.

«Bu Salman değil,» dedi bir yaşlı erkek.

«Bu Salman,» dedi genç bir kız.

«Bu Salman,» dedi köyün İmamı. «Ben hiç Salmanı bilmez miyim? Bunlar köye geldiklerinde onun yaralarını ben iyileştirdim.»

«Ben de merhem yaptım onun yaralarına,» dedi Hava Ana. «İmam da bilir o günleri.»

«Bilirim,» dedi İmam.

Ölünün başında böyle tartışarak öğleye kadar beklediler. Kimse ölüyü çevirip de yüzüne bakamıyordu.

«Bu Salman değil,» dedi Zero.

«Ne biliyorsun?»

«Ben Salmanı bilmez miyim?»

«Sen onu unutmuşsun,» dedi İmam.

Öğleyi az geçe o ölüyü bırakıp ötekine gittiler. Bu yaşlı, ak sakallı bir adamdı. Filintası çok uzağa düşmüş, yan üstü kıvrılıp yatmıştı toprağın üstüne. Burnunun ucunda mavi, gür bir sütleğen çiçeği salkım salkım açmıştı. Çiçeğe bal arıları sıvanmış, ince tüylü dalları eğmişlerdi yaşlı adamın kırışık yüzüne doğru. Adamın mor püsküllü fesi başından yarı yarıya çıkmış, tüysüz baş azıcık aşağı doğru sarkmıştı. Kuşağının altındaki çifte tabancası çıplaktı. Bıyığının bir ucu kana batmış, ağzı açık kalmıştı. Güler gibi bir havası vardı. Bir yeşil sinek hızla vınlayarak, dünyayı gürültüye boğarak sakallı başın yöresinde bir topaç gibi dönerek uçuyordu.

Köylüler, sessizce, başları önde ağır ağır köye indiler. Konağın yerinde tüten dumanlara şöyle bir göz ucuyla bakıp evlerine dağıldılar. Çocuklar hep bir arada kayalıkta kaldılar. Birbirilerine, bir şey belli etmeden ağzı aşağı kaplanmış ölüye bakıyorlardı. Ne oldu, ne olmadı, birden iki çocuk kavgaya tutuştu. Kimse onları aralamıyordu. Sonunda Mustafa buyurucu bir sesle:

«Kesin ulan,» dedi. «Kesin be!»

Çocuklar hemen kavgayı bıraktılar, ardından da usulca ölünün yanına doğru kaymağa başladılar, gelip nar ağacının az ötesinde durdular. Üstlerinden bir bulutun gölgesi geldi geçti. Ölü, sarı başını üç kere salladı. Bunu Mustafadan başka kimse görmedi. Ölünün sırtı da kabarıp kabarıp iniyordu. Çocuk belli belirsiz titriyor, kaleye doğru alıp yatırmak istiyor, yerinden de bir türlü kıpırdamıyordu. Bir ara ölü kalkar gibi etti, sırtı kabardı indi, kabardı indi. Mustafa büyümüş, faltaşı gibi açılmış gözleriyle, bir umar arar gibi yöresindeki çocuklara teker teker baktı, onlar da çok korkmuşlardı. Bir yaprak düşse önlerine fırlayıp kaçacaklardı. Mustafa arkasına, kaleye, aşağıda tüten kapkara kesilmiş konağın yerine, yıkık duvarlarına baktı, başı döndü, başının

dönmesiyle de olduğu yerden ölünün yanına atlayıp koluna yapıştı, çekiştirerek onu döndürmeğe çalıştı. Arkasından Kuş Memet, Aşık Ali, Çocuk Nuri, Tırtıl Yusuf atıldılar hemencecik ölüyü döndürüp yana sırtüstü yatırdılar.

«Bu Salman değil,» diye güldü Mustafa.

Çocuklar, ölünün başında kahkahayla gülüyorlardı. Güldükçe birbirlerini kışkırtıyorlar, «şunun burnuna bakın burnuna, şunun kulağına bakın kulağına, şunun dişsiz ağzına bakın ağzına...» diyorlar, gülüyorlardı. Çın çın gülme sesleri bir su gibi yukardan aşağıya, köye iniyordu.

«Şunun gözlerine bakın gözlerine.»

«Kurşunu yeyince kapayamadan ölüvermiş.»

«Şunun diline bakın diline...»

«Kana batmış.»

«Kendi kanını kendi yalamış.»

Çocuklar, kasıkları, karınları ağrıyınca kadar güldüler.

Köye indiklerinde bile daha gülmeleri durmamıştı. O gülünç ölüyü gözlerinin önüne getirip getirip basıyorlardı kahkahayı.

Çocuklar ikinci üstü candarmalar köye gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmadılar. Candarmaların başı gedikten gözükmür gözükmür de çil yavrusu gibi evlerine dağıldılar. Ortada bir tek çocuk bile kalmadı. Mustafayı da Memet evlerine götürdü.

Candarmalar, Doktor, Savcı gelinceye kadar kayalıkta, ölülerin başında üç gün nöbet tuttular. Ölüler kokup davul gibi şiştiler. Köylüler, kokudan geceleri bile uyuyamıyorlardı.

Doktorla Savcı köye girer girmez her şeyi anladılar. Ölüler gene alabildiğine kokmuşlar, gene o korkunç koku taşta toprağa, suya ağaca sinmişti.

«Gömün şunları,» diye bağırды Savcı caminin önüne gelince. «Bu koku beni öldürecek.»

«Gömün,» dedi Doktor, burnunu tutmuş. «Bu ne koku, Allaha kadar kokuyor.»

«Gömelim,» dedi İmam. «Görülmüştür.»

«Görülmüştür,» dedi Candarma Komutanı.

«Bir ölü daha var şu karşı yamaçta.»

«Gömün,» dedi Doktor.

«Ölü üç oldu,» dedi Savcı.

«Görölmüştür,» dedi Yüzbaşı.

Sonuncu, yamaçtaki ölüyü bütün köy tanıyordu. Bu deli kızın oğlu Ömerdi. Salman yittikten sonra o da gözükmez olmuştu. Onun gidip de eşkiyalara karıştığını daha önce söylediler kimsecikler inanmazdı. Kız gibi utangaç bir delikanlıydı. Karıncayı incitmekten korkan, ağzından hiç kimseye karşı kötü bir söz çıkmayan, ince, duygusal bir çocuktur. Onun da ölüsü şişmiş, davul gibi olmuş, bütün kayalığı kokmuştu. Candarmalar Ömerin ölüsünü sürüyerek mezarlığa kadar getirdiler. Oğlunun ölüsü candarmaların ardınca sürüklenir, utangaç başı toza toprağa bulanırken deli kız ölüye gözlerini dikmiş kırpmadan bakıyor, bir hoş, azıcık da gülümsüyordu.

Ölüler gömüldükten sonra Savcı, Doktor, Candarma Komutanı, candarmalar sessizce burunlarını tuta tuta çekildiler gittiler. Köylüler de rahat bir soluk aldılar. Bu sefer Hükümet adamları nedense onlara eziyet etmediler.

«Yaşasın koku,» dedi Sefçe Kahya.

«Koku bizi kurtardı,» dedi İmam.

«Kurtulduk,» dedi Memet Efendi.

İkinci, üçüncü gün de köy kaynaştı durdu. Kimse konuşmuyor, herkes bir şeyler taşıyordu. Konağın yerindeki yıkılmış duvarların altındaki daha sönmemiş ağaçlardan incecik dumanlar tütüyor, kollarını çemremiş Topal Abbas Usta avluda dolaşıyordu. Yanında da birkaç köylü vardı.

«Burası,» dedi Abbas Usta. «Şu nar ağacının altında olacak bir ucu, bir ucu da işte şurada...»

Ayağını yere vurdu, ayakkabısının ucuyla yere ~~bir~~ bel yaptı.

Öğleye doğru salmalar, kamışlar, sazlar, kapı, pencere tahtaları avluya yığılmış, ustalar hemen çalışmaya koyulmuşlardı. Karşı köylerden bile birkaç usta yardıma gelmişti. Gene karşı köylerden arabalar dolusu kamış, saz geliyordu. Köyü bir anda kamış, ot, saz kokusu aldı. Ustalar daha gün kavuşmadan kamıştan çiti dikip huğun çatısını çattılar.

Evin yapımında bütün köy, kadını erkeği, çoluğu çocuğuyla uğraşıyordu. Ustalar, erkekler kamış çiti diker, çatıyı çatarlarken, kadınlar da çitin içini, huğun tabanını sıvıyorlardı. Zero da bir kara şalvar giymiş sıvacı kadınlara katılmış, var gücüyle çalışıyordu. Mustafa da büyük avlu kapısının önüne bırakılmış sazlardan, öbür çocuklarla birlikte saz, kamış, berdi çekiyordu. Taze bataklık kokusu, inceden esen yelde bütün köye dağılıyor, ölü kokularını siliyordu.

Evi üç gün içinde bitirdiler. Zero karşı köye gidip birkaç kilim, zul, hasır buldu getirdi. Köyün genç kızları yorgan, yatak diktiler bir gün içinde. Hasan Ağa kasabaya gitti bir koşu, kapkacak aldı. Daha bir hafta dolmadan onlar yeni evlerine yerleşmişlerdi. Mustafa, belki de en rahat uykusunu, ilk gün, bu yeni, her yanı bataklık, taze toprak kokan bu kamış evde uyudu. Huğun iki tane küçük penceresi vardı. Mustafanın yatağını anası tam pencerenin karşısına yere sermişti. Çocuk bu küçücük delikten karşıdaki kaktüsleri, nar ağacının yarısını ve crada durup duran faytonu görüyordu. Faytona çok alıcı çıkmış, alıcılar kasabadan, tâ ilden gelmişler, çok para vermişlerdi ya Zero bir türlü faytonu satmağa yanaşmamıştı. Arabanın daha şimdiden sarıları kararmış, derileri çatlamış, tekerleklerinin renk renk boyları dökülmeğe yüz tutmuştu. Mustafaysa, her gün gözünün önünde olduğu halde arabayı, babası öldükten sonra hiç görmemişti. Şimdi küçük pencereden ona biraz şaşkınlık, daha da çok hüznle bakıyordu. Süllü de taylarla birlikte başını almış gitmiş dönmemişti.

Çocukların çılgnlıkları dinmek, durmak bilmiyordu. Akla hayale gelmez oyunlar, yaramazlıklar yapıyorlar, o dağ senin, bu kaya benim dolaşıp duruyorlardı. Doruktaki kartal yuvalarına bile çıkmışlar, yuvalardaki yavrulara ulaşım almak istemişlerdi ama, dümdüz kayaların yüzlerindeki kovuklardaki yuvalara ulaşmamışlardı. Bir de yuvalarının üstünde dönen geniş kanatlı kartallardan çok korkmuşlardı. Oysa aşağılardan gelen yavruların seslerini duyuyorlardı.

Ağca Velinin, köyde en çok kovan onundu, öteki arıcılardan bütün kovan kapaklarını açmışlar, arıları dışarıya uğratmışlardı. Bununla da kalmamışlar, köyde ne kadar eşek

arısı yuvası varsa hepsini bozmuşlar, sarıca arıların azman peteklerini ateşe vermişlerdi. Kçyün içini dolduran öfkeli arılar köyde sokmadık kimse bırakmamıştı.

Seferden de haberler geliyordu arada sırada. Kimisinde Sefer vurulup ölüyor, Salman onun ölüsünü götürüp ayaklarından dörtyol ağzındaki ulu meşe ağacına asıyordu. Kimisinde de aynı şeyi Sefer Salmana yapıyordu. Bir gün Salmanın çıplak bir ata atılmış ölüsünü köyün içinden geçirdiler. Bütün köylü, candarmaların arasındaki çıplak ata atılmış Salmanın ölüsünü görmek için salın iskelesine kadar koştu. Ölü ata yüzü koyun atıldığından yüzü içerde kalıyor, sallanan baş atın karnına değiyordu. Köylüler, candarmalar yan yana durmuşlar susuyorlardı. Kimse azıcık yüreklilik gösterip de varıp ölünün yüzüne bakamıyordu. Ölünün saçlarından, boynundan başka bir yerlerinden de onun kim olduğunun anlaşılması olanağı yoktu, ölü ve at tepeden tırnağa kalın bir toz tabakası altındaydılar.

Yaşlı bir kadın yumşak yüzlü bir candarmaya yaklaşır: «Oğul candarma,» dedi, «bu ölü kimin ölüsü?»

Candarma yorgun güldü:

«Bilemiyorum ana ya bu bir eşkiyanın ölüsü olacak.»

«Adı Salman mı?»

«Adını şimdilik kimse bilmiyor ana.»

Yaşlı kadın yavaş yavaş ölünün atıldığı sala yaklaşıyordu.

«Şunun, şu eşkiyanın yüzüne bakabilir miyim candarma oğul.»

«Bak ana bak,» dedi yorgun candarma.

Candarmanın izniyle birlikte çocuklar kadınlar ölünün yanına koşuştular. Her gelen ölünün başını alıp çeviriyor, bir süre bakıyor sonra da cansız başı bir tuhaf bir korkuyla, yüzünü buruşturarak sertçe bırakıyordu. Atın şişkin karnına değen baş usulca zıplyordu. Köylülerse teker teker yüzünü gördükleri bu ölü üstüne bir tek söz etmiyor, susuyorlardı.

Karşıdan gelen sala atı çektiler, sal candarmalarla birlikte karşıya vardı. Köylüler ne yerlerinden kıpırdadılar, ne konuştular. Yalnız gözleriyle onları izliyorlardı. Sal karşıya

yanıştı, önce candarmalar atladılar, sonra da atı çektiler. Onlar, ırmaktan uzaklaşıp sel yatağına düşünceye kadar kalabalık orada durdu bekledi:

Çocukların deliliği bu olaydan sonra daha da arttı. Her çocuk azgın bir canavar gibi köyün içinde dolaşüyor, anası babası kardeşleriyle kavga ediyor, önüne gelene çatıyordu. Kimse bu kudurmuş çocuklarla başa çıkamıyordu. İsmail Ağa konağı yandıktan sonra, bu arada, arka arkaya üç ev daha yanmıştı. Çocuklara göre, bu evlerin üçünü de Salman yakmıştı. Çocuk Nuri de onu evleri yakarken gözleriyle görmüştü.

Nuri her gittiği yerde:

«Şu iki kara gözüm önüme aksın ki...» diyordu. «Şu iki gözüm... Onu eve gaz dökerken, ardından da kibriti çakar-ken gördüm. Şu iki gözümle...»

Bütün çocuklar da onu onaylıyorlardı.

Bu azgınlıkların, döğüşlerin ardından çocuklar derin bir sessizliğe gömüldüler. Oysa kayaların diplerinde sapsarı çiğdem çiçekleri ışılayarak açmışlar, parlak sarılarını dünyaya yayıyorlardı. Menekşelerden mersin çalılarının dipleri, kuytuları mora kesmişti, koyaklardan gelen menekşe kokusu insanı, kuşları, börtü böceği sarhoş ediyordu. Böyle bir ölü durgunluğuna girmemiş olsalardı şimdi çocuklar, evler sarı çiğdem çiçeği çelenkleri, demetleriyle dolar, köyün gübre kokan havasına keskin bir menekşe kokusu karışırdı.

Mustafa ölü gibiydi ve sırtını evin kamış çitine dayamış, küçük pencereden sabahlardan akşamlara dek dışarıyı seyrediyor, faytonun bir kısmından, nar ağacının yapısından, kaktüslerin ucundan başka bir şeyi görmüyordu. Ama dün sabah, gözlerini açıp da dışarıya bakınca küçük kuşunun kaktüslerin üstünden uçup gittiğini, onun yerinde de incecik, ustura gibi keskin bir yalın çizgisinin kaldığını gördü. Yalın çizgisi bir süre, orada, kaktüslerin üstünde ipiledi, ardından da havayı ikiye biçercesine kestikten sonra yitti gitti.

Farkında olmadan köylüler de kendilerini derin bir uyuşukluğun içinde buldular. Onları dağlardan gelen Salman, Sefer haberleri bile pek az ilgilendiriyordu. Köye, Salmanı öldürmeğe, gene türlü adamlar gelmeğe başlamışlar, Zeronun

kamış evini gördükten sonra ona uğramağa bile gerek görmeden savuşup gitmişlerdi.

Zero, çocuğun durumunu hiç beğenmiyor, ama elinden de bir şey gelmiyor, salt bekliyordu. Köydeki öbür çocukların da durumları ürkütücüydü. Analar babalar şaşkınlık içindeydiler. Çocukların hiç birisi evlerin içinden dışarıya adımlarını bile atmıyorlar, ancak çişleri gelince ki koşarak uçkurlarını tuta tuta bahçeye çıkıyor, işedikten, ya da çömeli çatladıktan sonradır ki evlerine dönüp kendilerine kapanıyorlardı. Kendi kendilerini tuhaf, bilinmeyen bir yere kilitlemişler, evlerin karanlık, kuytu yerlerinde kocaman açılmış gözleriyle bir şeyler bekliyorlardı.

Sefer gelecek ve hem de Salmanın ölüm haberini getirecekti.

«Üç kişiyi teker teker burada vuran adam...»

«Sefer eşkiya...»

«Bir Salmanı mı öldüremeyecek!»

«Bir tanesi dağlar kartalı eşkiya Sefer...»

«Bir tanesi de baba kanlısı sümüklü bir oğlan...»

«Gökten kartalları düşürmüş...»

«Seferi görsün de vursun bakalım.»

«Kurşun geçmezmiş ona.»

«Seferin kurşunu dağa taş, demire polata geçer...»

«Değil insana...»

Bütün köy, Mustafa da içinde birden değişivermişler, bir beklemenin sabırsızlığı, umudu içindeydiler. Uyuşuk çocuklar da birden canlanmışlar, köye çıkmışlar, tarlalara düşmüşler, eski, sevinçli günlerine, oyunlarına kavuşmuşlardı. Sefer Salmanın arkasını bırakmamıştı. Yakında onun ölüsünü çıplak bir atın üstüne atarak getirecekti. Salmanın başı, bütün bedeni, üstüne atıldığı at kalın, kırmızı bir toz tabakası altında kalacak, onu tanımak için çocuklar, yüzündeki tozu silecekler, tozun altından Salmanın pörtlemiş çakır gözleri çıkacak, onlara şaşkın şaşkın bakacaktı. Ve Salmanın kellesi karaçalılığın içinden, kaktüslerin dikenlerinin arasından, çakırdikenlik bir yamaçtan yüzü gözü parçalanarak yuvarlanacaktı. Kirpi oku saçları...

Bir ikindi vakti Sefer üstü başı paramparça, sağ kolu

boynuna asılmış, yüzü gözü yırtılmış, tüfeğinin kundağı kırılmış, topallayarak, sürünürcesine köye girdi. Köylü hemen onun yöresini sardı. Konağın eski yerinde bir taşın üstüne oturmuş Sefer başını önüne eğmiş, dili boğazına akmış konuşmuyordu.

Zero, kalabalığı görünce huğdan çıkıp merakla yöreye baktı. Kalabalığın içinde Seferi görünce sevindi, yanına gelince de üzüldü.

«Sefer Ağam sana ne oldu böyle?» diye şaşkınlıkla sordu.

Sefer başını bile kaldırmadı. Karşılık da vermedi.

Zero şimdiye kadar böylesine bitmiş, paramparça olmuş bir adamı hiç görmemişti.

«Seni kim bu duruma soktu Sefer Ağam, o mu?»

Sefer kendinden geçmiş, başını almış buralardan uzaklara gitmişti.

Mustafa da, öteki çocuklar da gelmişler karşısında duruyorlardı Seferin.

«Ne oldu bire Sefer?» diye arkalardan yaşlı Koca Duranın sesi geldi. «Salman senin de dilini mi kesti yoksa?»

«Kesmedi,» diye başını öfkeyle kaldırdı Sefer. «Ama onu öldüremedim. Yaraladığımı biliyorum. Kanını tâ ormanın içine kadar izledim, sonra da yitirdim. İki arkadaşı vardı, ikisini de öldürdüm. O, yaralı yaralı kaçtı.»

«Yaralı yaralı kaçan kimdi, yüzünü gördün mü?»

«Göremedim,» diye içini çekti Sefer. «Göremedim ama, oydu. Kurşunu yeyince bir öküz gibi böğürüp, bir kurt gibi uludu. Sonra ormanın dibine kaçıp elimden kurtuldu. Ben de ormanın kıyısında bekledim. Bir gün, beş gün... Salman ancak o ormandan girdiği yoldan çıkabilirdi. Arkası dağ, dört yanı da suyu. Başka yerden ne girilirdi bu ormana, ne de çıkılır... Ben eşkiyalık zamanlarından bilirim. Sonra o oradan bir daha çıkmayınca... O yaralıdır. Yarasına ormanın bütün sarıca karıncaları birikmiştir. Böyle yara alan yılanlara, kurtlara da sarıca arılar birikirler, onları tüketinceye kadar yerler. Bence Salmanı sarıca karıncalar yedi bitirdi. Korkmasam da girebilseydim ormana, bir kuytuda onun apak kemiklerini bulur, sarı diken diken saçlı kellesini ge-

tirirdim size.»

Başını kaldırdı, gözlerini kalabalığın üstünde teker teker gezdirip geldi Mustafanın üstünde durdu.

«Onu sarıca karıncalar yediler tükettiler Mustafa Bey,» dedi. «Bana inanman gerek.»

«Ona kurşun geçmez,» dedi Mustafa, soğukkanlı.

«Geçti,» dedi Sefer. «Kurşun herkese geçer.»

«Ona geçmez,» diye inatlaştı Mustafa.

Arkadaki beli bükülmüş Koca Duran:

«Allah senin bin belanı versin hayırsız çocuk,» diye bağırdı. «Salmana kurşun geçmemiş de, Sefer onu yaralamamışsa, sarıca karıncalar da onu yeyip tüketmemişlerse sen de ananinkine kına yok olur mu Mustafa, aslanım, yiğidim.»

Kalabalıktan:

«Kına yak, kına yak,» diye gülüşmelerle birlikte sesler geldi.

Mustafa, öteki çocuklar kamıştan atlarına binmişler, orada öyle binili bekliyorlardı. Kocabaş köpek de arkalarındaydı. Kalabalığın gülüşünü duyar duymaz nar ağacının sağını dolanarak keçi yolundan yukarıya kale altına çıktılar. Bir kayalığın gün yanına gelip kamıştan atlarını yere uzatıp oturdular. Ortalık acı bir bahar çiçeği kokusuyla ıplık kokuyordu.

«Yalancılar,» dedi Kuş Memet, «onu kimse vuramaz.»

«Gözünden vuracak ki...» dedi Nuri çocuk. «Gözünden vurulacak ki kurşun geçsin ona... Gözünden vurulunca da o yaralanmaz ölür.»

«Ölür,» dedi Aşık Ali.

«Ölür,» dedi Tırtıl Yusuf.

«Ölür,» dedi Fatma Kız.

Mustafa konuşmuyor, başı önünde susuyordu. Öteki çocuklarsa durmadan konuşuyorlardı.

Çocuk Nuri:

«Babam dedi ki...» dedi sonunda.

«Ne dedi ulan senin baban?» diye sordu Tırtıl.

Öteki onun böyle tepeden konuşmasına aldırmadı.

«Babam dedi ki Salman gelecek yakında Seferi öldürüp sarıca karıncaların önüne atacak... İşte babam böyle söy-

ledi.»

«Benim babam da dedi ki,» diye onu onaylar gibi konuştu Tırtıl, «benim babam da dedi ki, o gelecek Topal Abbas Ustayı yakalayıp kesecek, etlerini de şişlere geçirip... Sarıca karıncaların önüne koyacak...»

«Biz ne yapacağız Mustafa?» diye sordu Kuş Memet. «Ne diyorsun, söyle bana...»

«Bilemiyorum,» dedi Mustafa, dokunsan ağlayacak, gözleri yaş içinde kalmış. «Ben hiç bir şey bilemiyorum. Bildiğim bir şey varsa o başları kökünden kesilmiş üç çocuk...»

«Babam dedi ki,» diye gene söze başladı Çocuk Nuri, «işte bu adam var ya... Var ya...»

Dili diline dolaşıyordu.

«Hangi adammış o?» diye bağırdı Kuş Memet.

«O işte. Babam söyledi. Ne bağıryorsun bana!» Kızdı, yumruklarını sıktı. «Başımızı,» dedi, ağlamağa başladı.

Çocuklar telaşlandılar, onu teselli etmek için türlü diller döktüler. Salmanın ormanda sarıca karıncalara yem olduğunu bile söylediler. Sonunda Nuri Çocuk da ağdını kesti. Hemen de arkasından ortalığı çınlatan bir gülüşle gülererek Mustafaya sordu:

«Gene gelecek mi o?»

Mustafa kaşları çatılmış ona baktı.

«Kim?»

«O küçük kuş,» diye sevinç içinde şakıdı Nuri Çocuk. «Hani seni alıp ülkesine götürmek isteyen? Bir daha gelecek mi?»

«Gelecek,» diye gene kaşları çatık karşılık verdi Mustafa.

Bundan sonra da birden bağırarak, çığırarak, gülersere yerden kamıştan atlarını aldılar üstlerine atladılar aşağıya yollandılar, az bir sürede de köye indiler.

Mustafayla Memet Kısıkgedikte onlardan ayrıldılar, aşağıdaki mersin kümesinin yanına gidip duldasına sığındılar ve uzun uzun konuşarak, son ayların bir değerlendirmesini yaptılar. Hiç birisinin dili varıp da artık sıranın başta Mustafa olmak üzere kendilerine geldiğini söyleyemiyordu.

«Belki de karıncalar onu yemiştir.»

«Belki de ona kurşun geçer.»

«Geçmez,» diye bağırdı Mustafa.

Gün kavuşuncaya kadar mersin çalıları kümesinin duldasında kaldılar. Önlerinden küme küme kelebekler geçiyor, hiç birisi yakınlarına uğramıyordu. Arılar kekiklerde uğuldaşıyor, küçük kuşlar ince dikenlere konuyor kalkıyorlardı, yığınlarca.

«Kendimize geceleri hiç kimsenin bulamayacağı bir yer bulmalıyız. Başka çaremiz yok.»

«Bulsalar da, kimsenin korkudan gelemeyeceği...»

«Şu kanlı yanan ağaçtan kimsecikler korkmuyor artık. Herkes yanına bile gidiyor.»

«Gördüm,» dedi Kuş Memet, «kadınlar bile varıp altına oturuyorlar.»

«Ben de gördüm,» dedi Mustafa.

«Salman hiç korkar mı bu ağaçtan?»

«Korkmaz,» dedi Mustafa, dudaklarını kemirerek.

«Bu gece,» dedi Memet, «dur da bir düşünelim.»

«Düşünelim,» dedi Mustafa.

Küçük kuş gene geldi, kaktüs ağlının üstünden, pencerenin önünden geçti, keskin, ustura gibi biçen mor bir çizgi bırakarak uçtu gitti.

Çocuk artık pencerenin önünden hiç ayrılmıyor, küçük kuşun her gün, her an gelmesini bekliyordu.

Kuş ertesi gün, daha ertesi gün de gelmedi. Mustafa kamış evin içinde, kuytusunda, gözleri pencerede öyle bekledi kaldı. Kuş, bir gün nasıl olsa gelecekti. Üçüncü gün daha tanyerleri ışımamıştı ki kuş geldi nar ağacının dalına kondu. Çocuk onu görünce sevincinden deliye döndü. Nar ağacı şıkırdım gibi bir çiçeğe durmuştu. Al bir dalga yel estikçe kayaların üstünde kabarıyordu. Küçük kuşa al çiçeklerin arasından, gün vurmuş bir kar parçası gibi ışıltıya boğulmuş şavkıyordu. Çocuk, nara doğru kapıdan usulca kaydı, yaklaştı yaklaştı, kuş kaçmıyordu. Çocuğun sevinçten yüreği daraldı, elini uzattı usulca, ikircikli, kuşu tutacakken, öteki birden kanatlarını açıp başka bir dala kondu, acı acı da ötmeğe başladı. Mustafa onun konduğu dala yaklaştı, kuş uçmuyordu, bu sefer yakalayacaktı. Elini uzattı, o elini uzatır uzatmaz da kuş uçtu gitti. Kuş vardı bu sefer de kayaların

arasından bir top mor çalı gibi fıskırmış sütleğenin üstüne kondu. Mor çiçeğin üstünde ak bir ışık gibi balkıyordu. Mustafa hemen sütleğene koştu, hırsıyla çiçeğin üstüne atıldı, kuş avucunun içini sıyırıp uçtu gitti. Bir süre başının yöresinde halka halka, halkaları küçülterek keskin, ustura, çok parlak mor çizgiler çizdi... Ak çizgilerini çizerek başının üstünde uğunarak döner, mor çizgiler ak çizgilere, sonra da çok turuncu, çok al, çok yeşil, ustura, parlayan çizgilere dönüşürken Mustafa ona yalvarmağa başladı: «Gel barışalım,» diyordu, «bir daha senin her dediğini yapacağım, gene iri kuşlar gelip beni alınca da babanın, kuşların o büyüü ülkelerine gideceğim. Düldüldağının arkasındaki.»

Kuş onun dediklerine aldırıyor, türlü renkte havaya, tâ yükseklerle kadar huniler çizerek yükseliyor iniyordu. Sonunda geldi önündeki bir devedikenine kondu. Devedikeni daha çiçeklerini açmamıştı. Kuş onun dalına konar konmaz bütün çiçekleri birden açılıverdi. Mustafa, bu sefer onu yakalayacağım, diye koştu, kuş, o ona yaklaşıncaya kadar bekledi. Mustafa da, elini hemen uzatırsa kuşun uçağını bildiğinden elini uzatmadı, devedikeninin yanında, bir adımlık ötesinde kaldı. Kuşla göz göze geldiler. Gözleri kırmızı yakut gibi parlıyordu. Mustafa yakutu görmüştü, biliyordu. Anasında küçücük üç parça vardı ondan, hiç kimseye göstermiyor, kuşağının içine dikili ipek kesenin içinde saklıyordu. Kuşun gözleri işte bu yakuttan da daha kırmızıydı. Göz göze gelince kuş ona gülmeğe başladı. Ak kanatları, boynu, kuyruğu, burnu, turuncu gagası, ayakları, bütün tüyleriyle, tüyleri kabararak gülüyordu. Mustafa da ona gülmeğe başladı. Mor kayalıkların ortasında karşı karşıya durmuş bir küçük kuşla bir çocuğun durmadan, karınlarını tuta tuta güldüklerini bir gören olsa çok şaşırır, ya da bu çocukla, bu kuş delirmiş, diye içinden geçirirdi. Çocukla kuş böyle yoluncaya kadar güldüler. Mustafa onu yumşattığını sandı, elini uzatınca, daha eli kuşun yanına yaklaşmadan küçük kuş havalandı, gitti boydan boya pembe çiçekler açmış bir çirişikine kondu. Mustafa bu sefer, hemen ona koşmadı, o çirişikine konunca, bu da olduğu yere, kayaların üstüne çöktü. Böyle uzun bir süre kuşla çocuk böyle karşı karşıya

beklediler. Kuş, çirişsikinin üstünde bir öne, bir arkaya, bir bu yana, bir o yana sallanıyor, Mustafaya da tepeden bakıyordu. Mustafa da ona artık kızmağa başlamıştı ama onu yılanın ağzından aldığı yüzüne vurmak küçüklüğünü gene de göstermiyordu. Sonunda kuşa o kadar öfkelenmişti ki yerden aldığı bir taşı var gücüyle ona fırlattı. Taş vınlayarak gitti kuşun karnının altından geçti. Taş bir parmak daha yukardan gitmiş olsaydı, şimdi şu çiçeğin üstünde duran kuş yaşamıyor olacaktı. Buna çok üzülen çocuk küçük kuşa ağza alınmayacak küfürler etti. Kuş onun bu küfürlerine dilini çıkardı. O, ne yaparsa yapsın, Mustafa bir daha hiç böylesine kızar da bir daha taş atar mıydı! Kuşu sonunda nasıl olursa olsun yola getirirdi. Ya o taş değse de kuş ölseydi, o zaman Mustafa ne yapardı bu köyde? Bütün mümkün çareleri kesilir, o zaman kaçacak bir delik bulamazdı. Böylece kayalığın üstüne çökmüş düşünürken kulağına bir yerden ısığa benzer, yılan sesine benzer bir hışırtı, bir ses geldi, dikkatli bakınca çirişsiklerinin içinden mor, uzun, gözleri, çatal dili kırmızı bir yılanın başını havaya kaldırmış kuşa doğru geldiğini gördü, hemen ayağa fırlayıp eline yerden bir taş aldı, ama yılan kuşa doğru hızla geliyordu, neredeyse yaklaşmış, başını uzatmış onu kapacaktı. «Ahmak kuş, ahmak kuş,» diye çocuk elindeki taşı yılanı fırlattı. Neye uğradığını bilemeyen yılan bir an durdu, o anda da Mustafanın telaşına uyanan kuş yılanı yanbaşında görür görmez de havalandı. Avını kaçırdığını gören yılan öfkesinden deliye dönüp Mustafaya, bir top olup saldırdı. Çocuk, hemen yana yatmasaydı, yılan onu sarıp boğacak, ya da sokacaktı. Kuş yukarda vıcır vıcır ötüyor, çocuğa bir şeyler söylemek istiyor, telaşından deliriyordu. Çocuk bunu gördü. Yılan bir daha top top olup ona saldırmağa hazırlanıyordu. Kuş kalenin dibine doğru Emirlerin evinin yanından, çok alçaktan uçtu, Mustafa da o yöne bütün gücüyle koştu. Kuş gitmiş Emirlerin avlu kapısının duvarına konmuştu. Mustafa oraya varınca avluda oynayan üç tane kedi yavrusunu gördü. Yılan kayalıkların arasından, çirişsiklerinin, devedikenlerinin içlerinden neredeyse uçarak geliyordu. Çocuk, daha yılan avluya girmeden kedi yavrularına ulaştı, içlerinden en iricesini kapıp av-

luya girmiş, saldırmağa hazırlanan yılanın üstüne attı. Telaş içindeki uzun, kara yılan bunu hiç beklemedi, kendisini savunmağa fırsat bulamadan gözlerinin üstüne ilk pençeyi yeyip acıyla kıvrılmağa başladı. O kıvrılırken atik küçük kedi bir yay gibi gerilip ikinci saldırısını yaptı. Yılanın başı kan içinde kalmış, can acısıyla kıvrılıyor, gözlerini yitirmiş yönünü bulamıyor, sürünüyordu. Derken ana kedi yavrusunun yardımına ulaştı, yay gibi gerilip tüylerini kabarttı. Artık yılanın işi bitikti: Mustafa Emirlerin avlusundan dışarıya çıktı. Kuş çok alçaktan uçuyor, kale altına doğru gidiyordu. Mustafa bir ara durdu düşündü, onu izlememek istedi ama yapamadı. Ah elinden gelseydi de şu kuşun ardından gitmeseydi, şu alçak kuşun... Onu, bu iyilik bilmezi ikinci kez kurtarmıştı yılanın ağzından. «Ulan küsecek ne var be, be ötürüklü, götü boklu kuş! Oldu bir kere ya sen olsan sen de arkadaşlarını bırakır da tek başına, kuşlar ülkesi değil de, Cennete gider miydin? Gitmezdin değil mi? O Keloğlan arkadaşlarını bıraktı da kuşlar ülkesine gitti de bak başına neler, neler geldi.»

Bir iyice kendi kendine öfkelenmiş, bağırdı çağırırdı. Kuş üstünde dönüyor, durmadan, kanatlarını çırpıp bir şeyler söylüyordu.

«De git ulan, kuş musun nesin be, senin yüzünden bir gün bir çingiraklı yılanın ağzında kalacak her bir parçamız. De git ulan orada, tepemde ötüp durma. Bırak yakamı ulan.»

Kayalıklardan aşağıya koştu geldi. Kuş da onunla birlikte gelmiş başının az yükseğinde telaşla vıcırdarak dönüyordu.

Mustafanın gelip durduğu yer, narın yanındaki Poyrazların evinin önüydü. Dağdan geldiğinden bu yana Sefer bu evde kalıyordu nedense. Yanmadan önce konakta kalırdı. Kuş boyuna tepesinde ötüyor, Mustafa ikircikli ikircikli orada durmuş bekliyordu. Ayak bileklerine kadar toza batmıştı. Sonunda yukardaki kuşun şamatasına dayanamayıp evin kapısına yürüdü. Kapı açıktı ve içerde bir hasırın üstüne oturup küçücük kalmış Sefer tüfeğini, tabancalarını yağlıyor, kapıdan giren güneş bu yağlanmış silahları menevişliyordu.

«Buyur Mustafa Beyim, buyur,» diye ayağa fırladı Se-

fer. «Buyur benim aslan Beyim, dört yüreklim.»

Onu elinden tutup hasırın üstüne oturtuktan sonra:

«Yaaa, işte böyle Beyim,» dedi, işine koyuldu.

Mustafa bekliyor, Seferse başını kaldırmadan parçaladığı bir nagant tabancayı yağlayarak birleştirmeye çalışıyordu. Vicırtısını kesen al kuş da gelmiş avludaki incecik bir dut fidanına konmuş, apal ışığını yöreye yayarak bekliyordu.

«Sefer Ağam, bana doğru doğru dosdoğru söyleyeceksin her şeyi, olur mu?»

Başını işinden kaldırıp ona hayretle bakan Sefer:

«Olur,» dedi.

«O kaçan adam Salman mıydı, değil miydi, bana söyler misin?»

«Yüzünü görmedim bilemem,» dedi Sefer. «Çok uzaktan ancak karartısını görebildim. Bu kadar uzaktan da onu tanıyamadım. Bu vurduğum, ormana kaçan adam Salman da olabilir, başkası da... Sen üzülme aslanım, yakında bu karıncağın yiyip bitirdikleri adam Salman mı, değil mi belli olur.»

«Belli olur,» dedi Mustafa gözleri yaşararak. «Ona kurşun geçer mi?» diye de sordu arkasından.

«Geçecek,» dedi, gülerek Sefer. «Eğer ölmemişse ben onu öldüreceğim. Onun ölümü benim elimden olacak. Tanrı bunu böylece benim alnıma yazmış. Sen hiç üzülme. Onu kan tutmuş ki, onun ölümü benim elimden olacak ki o buralardan ayrılamıyor.»

Mustafa ayağa kalktı, sarhoşlar gibi yalpalayarak dışarıya çıktı, kuşun daha öylece durduğu dut fidanının altından ona bakmadan geçti. Kuş, onun büyük öfkesini anlayıp yerinden kıpırdamadı, salt arkasından baktı kaldı.

Kuş Memet avlu kapısının önünde onu bekliyordu. Mustafa onun da yüzüne bakmadan daha yeni toprak kokan huğa girdi, yüklüğün dibine gitti sokuldu. Zero elinde kalan paraların bir kısmıyla gitmiş yukarı dağ köylerinden kilim, keçe, çul, nakışlı çuval almış evin yüklüğünü düzeltmişti. Bir yandan kapkacak, bir yandan pamuk, yün alıyor, yastık, döşek, yorgan yapıyordu köydeki usta kadınlarla birlikte. Olana bitene fazla üzülmüş gözüküyordu. Hasan Ağaysa

konağın yanmasına Ağası İsmailin ölümünden daha çok üzülüyor, huğun köşesine sığınıp sabahlardan akşamlara, akşamlardan sabahlara kadar o dokunaklı sesiyle türküler söylüyordu. Çocuklar da huy edinmişler, o türkü söylerken nar ağacıyla kaktüs ağılının aralığından usulcana kayıyorlar gelip huğun köşesine sessizce oturup çıt çıkarmadan bu hiç duymadıkları, insanı başka dünyalara alıp götüren, yürekleri hoplatan sesi dinliyorlardı. Kimi zaman da Mustafa Kürtçeden onun söylediklerini Türkçeye çeviriyor, bu harikulade ağıtlara çocuklar hayran kalıyordu. Günler geçtikçe de köşenin dinleyicisi çoğalıyor, hayranları artıyordu.

Epey bir süreden beri Topal Abbas Usta gene gündemdediydi. Baharla birlikte ona gelen ceviz kütüğü tarlarının sayısı da artmış, Usta yoğun bir çalışmaya girmiş, gözü işinden başka dünyayı görmüyordu. Mustafa birkaç kere ona yaklaşmayı denemiş, avlusundaki ağaçların altına gitmiş, orada uzun uzun durmuş, ama Topal Abbas Usta başını bir kere olsun kaldırıp da Mustafaya bakmamıştı bile. Yoksa onu hiç mi görmemişti? Mustafa bundan kuşkulanıyordu.

Son çıkan dedikoduya göre Usta aradığını bulmuştu. Daha da, başka değerli şeyler de bulmaya uğraşıyordu. Artık, muradına ~~ermişti~~, sonbahara köyü terketmek için hazırlıklara başlamıştı. Köylü ona kızıyor, hakkında söylemedik söz bırakmıyorlardı.

Bir süre yüklüğün dibinden nar ağacına, küçük delikten bakan çocuk kuşunu göremedi. Oysa bu vakitlerde gelir kaktüslerin üstünde halkalar çizerek uçardı. Bir yandan kuşu bekliyor, bir yandan da Topal Abbas Ustayı düşünüyordu. Topal Abbas Usta onu görmemiş olamazdı. Öyleyse ona niçin yüz vermemişti? Bir daha gitse de, orada, ağaçların altında dursa Usta gene görmezlikten mi gelirdi? Kalkıp gitmek, tam onun burnunun dibinde durmak istiyordu ya, bu yumşak, yumşak olduğu kadar da aksi adamdan korkuyordu. Bir şey yapar da, dostlukları ölene kadar biter, diye. Sonunda dayanamadı, bütün gücünü, yürekliliğini toparlayıp evden çıktı. Memet onu ağılın yanında bekliyordu.

«Ne var, ne oluyor?» diye sordu.

«Topal Abbas Ustaya gidiyorum.»

«O çalışıyor,» dedi Memet, «suratına konan sinek de bin parça oluyor. Onun yanına hiç kimse yaklaşıyor. Diyorlar ki, burnundan soluyormuş.»

«Ben onun yanına gidiyorum.»

«Ben de geliyorum.»

Mustafa ona hiç bir şey söylemeden yürüdü. Memet de arkasından geliyordu. Kerpiç avlu duvarını yay gibi gerilerek atladi. Arkasından da Memet. Onların patırtılarını duyan Abbas Usta başını bile kaldırmadı. Çocuk vardı onun az ilerisinde durdu. Memet de on adım kadar arkasında... Orada, dikildiği yerde uzun bir süre bekledi. Abbas Usta başını hiç kaldırmıyordu. Mustafa birkaç kere arka arkaya güçlüce öksürdü, Usta sanki bu dünyada değildi, ne duydu onun öksürüğünü, ne de duyduğu üstüne bir belirti gösterdi. Bundan başka türlü de çocuk varlığını Topal Abbas Ustaya nasıl duyurabilirdi, aklına türlü şeyler geliyordu ya Mustafa bunların hiç birisini yapamazdı ki... Onun karşısında durup öksürdüğünden dolayı bile yerin dibine geçmişti.

İkinci oldu, garbi yeli çıktı, yel yerdeki tozları alıp Ustanın üstüne savurdu Usta başını kaldırmadı. Gün tâ aşağılara indi gitti, ağaçların, çocukların, suyun kıyısındaki ılgınların gölgeleri uzadı, kocabaş köpek gitti Ustaya ağır gövdesiyle abararak birkaç kere süründü. Usta gene aldırmadı. Sonunda dayanamayan Memet, geldi Mustafanın karşısına dikildi:

«Gelmeyecek mi bugün senin kuş,» diye bağırdı, «kuşlar padişahının kızı o kuş?»

Mustafa onun bu yürekliliğine şaşırıldı. Memet bunu nasıl yapmıştı Abbas Ustanın karşısında? Bir Memede öfkeyle bakıyor, bir Abbas Ustaya merakla...

«O kuş gelseydi bugün hangi dona, hangi renge girecekti?»

Mustafa ona karşılık vermeyi düşünmüyordu ya, dili tutulmuş gibiydi, istese de karşılık veremezdi.

«Sen Mustafasın, isterse on bin tane Anka kuşu gelsin seni alıp kuşlar padişahının sarayına götürmeğe, sen arkadaşını, beni, bir de şu kocabaşı almadan hiç bir yere gitmezsin.»

Topal Abbas Ustanın, ak, kalın kaşları çatılıp çatılıp açılıyor, elinin işleme hızlanıyor, yavaşlıyordu.

«İsterse sana küssün o kuş, kuşlar padişahının kızı.»

Memedin sesi gittikçe artıyor, ortalığı çın çın öttürüyordu.

«Ama o kuş gelecek şimdi, az sonra, arkasında yüzlerce, buralarda, bu dünyada görülmemiş, her birisi bir at büyüklüğünde kuşlarla bizi alıp götürecekler, alıp götürecekler...»

Topal Hacı Abbas Ustanın yüzünden bir gülümsemenin gölgesi geçer gibi oldu ama gene de başını kaldırmadı.

«Bizi buradan alıp götürecekler,» diye bağırdı Memet, «hem de Düldüldağının arkasındaki kuşlar ülkesine, kuşlar padişahının sarayına.»

O konuştuğunda Mustafa renkten renge giriyor, utanıyor, ne yapacağını bilemeyip kıvranıyordu ya Memedi de susturmaya kalkmıyordu. Ötekisiyse coşmuş konuştuğunda konuşuyor, bağırımdan sesi kısılıyor, boyun damarları şişiyordu.

«Biz bütün köye sağlıcakla kalın, diyoruz. Biz bütün köyle helallaşıyoruz. Bizi yakınlarda kuşlar alıp götürecekler. Hakkını helal et...»

Bir tansık gerçekleşti, Abbas Usta ağır ağır işinden başını kaldırdı şaşkınlıkla, biraz da küçümseyerek onlara baktı. Mustafa bu bakışların altında ne yapacağını, nereye gideceğini, ne söyleyeceğini şaşırıldı. Abbas Usta ona gözlerini dikmiş daha bakıyordu. Mustafaysa gözlerini ondan kaçırıyor, sağa, sola, karşıya çeviriyor, sonunda onunla gene göz göze gelmek zorunda kalıyor, durmadan da terliyordu. Alnından, sırtından, bacaklarından, saçlarından sular gibi terler boşanıyordu.

Abbas Usta sonunda gözlerini işine indirdi, Mustafa buna sevinirken gene başını kaldırıp onu yeniden tepeden tırnağa süzdü. Böyle birkaç kere gene başını kaldırdı kaldırdı indirdi.

Memet onun koluna girip:

«Yürü gidelim,» deyinceye kadar Mustafa, ne yapacağını şaşırılmış, bütün gücünü yitirip tepeden tırnağa utanca kesmiş, yerinden kıpırdayamamıştı.

«Haydi gidelim.»

Usulca, ırmağın oraya yöneldiler, yardan aşağı kayıp suyun kıyısına vardılar, yukarıya, angıt kayasına doğru yürümeğe başladılar. Topal Hacı Abbas Ustanın davranışı onu bitirmişti. Bütün mümkünü çareleri kesilmiş, yapayalnız, tek başına, bu ıssız, bu korkunç dünyanın ortasında kimsiz kimsesiz kalmıştı. Memet bile, köpeği bile yoktu yanında... Çobanbaşının kesik başı bir kamıştan ata binmiş gecenin kılıç kesmez karanlığının içinden kanlar saçarak kalenin yama-cından parlayıp sönerek aşağı iniyor, hüngür hüngür de ağ-lıyordu.

Erkenden eve geldiler.

Memet ondan ayrılırken:

«Bu gece nerede buluşalım?» diye sordu.

«Hiç bir yerde buluşmayalım,» dedi Mustafa her şeye küsmüş, umudunu yitirmiş.

«Ya gelirse, gelir de bizi...»

«Gelsin,» dedi Mustafa olgun bir sesle...

Batıdan, Aladağ yönünden Dumlu Kalenin üstünden bir kara bulut büyüyerek, karararak geliyordu. Bütün köylü bu buluta benzemez kara yığına bakıyorlardı ırmağın kıyısına dökülmüşler. Yüreklerini korku sarmıştı. Bu hızla gelen yoğun karanlık yağmur bulutuna benzemiyordu. Karanlık bulutu geldi, dağın doruğuna sıvandı, bir süre orada döndü durdu. Dağdan bir tuhaf uğultular, keskin, sese benzemeyen, gökten iner gibi, patlar gibi birtakım sesler geliyordu. Bir anda kırlangıçlar, yoğun bir yağmur gibi köyün içine indi, kalktı. Köydeki horozlar ötmeğe, eşekler anırmağa, çocuklar, bebeler korkularından ağlamağa, atlar kişnemeğe, sığırlar böğürmeğe başladı. Bütün bu böğürtüler, kuş vıcır-tılarının altında kaldı, yitti gitti. Kırlangıçların vıcırtiları bir de karşı dağda yankılanıyor, orada korkunç bir uğultu olaraktan pathıyordu. Kırlangıçlar, birkaç sefer daha köyün içine yoğun bir karanlık gibi indiler, ortalığı kulakları sağır eden vıcırtilara boğdular. Ardından da kaleye doğru havalan-dılar. Kalenin yamaçları, burçları, kayalıkları epeyce bir süre kırlangıç bulutunun altında kalıp hiç bir yer gözükmedi. Sonra da ovanın üstüne inip Akdenize doğru aktılar, orada kabarmağa, açır ağır yükselmeğe başlayan ak yelken bulut-

larının üstünde gözden gittiler.

Mustafa o gece uyuyamıyordu. Gece yarının horozları öterken ayağa kalktı, anası uyuyordu, uzun uzun alacakaranlıkta, onun yatağının yanına diz çöküp yüzüne baktı. Horozların sesleri kesilinceye kadar bekledi, sonra da dışarıya çıktı. Geceyi dinledi, gece cikiliyordu. Kalenin altından bir puhunun uykulu, boğuk sesi geldi. Ve Mustafa yürüdü. Köpeği ardından geliyordu, yerden bir taş alıp köpeğe fırlattı, köpek olduğu yerde durdu, sonra da süklüm püklüm eve döndü.

Anası Mustafayı yatağında bulamayınca önce aldırma-
dı. Bir yere saklanmıştı, az sonra gelir, diye düşündü. Ço-
cuk kuşluk vaktine kadar ortada gözükmeyince biraz telaş-
landı, ona buna komşulara sordu. Öğle olduğunda Mustafa-
nın yittiğini bütün köy duymuştu. Ama bir yerlerden çıkıp
geleceğini umuyorlardı. İkinci üstü birkaç köylü evin avlu-
suna gelmişler, bu çocuk nereye gider diye tartışıyorlardı.
Gün kavuşana kadar tartıştılar ama gene umutlarını kesme-
mişlerdi. Bu deli oğlan kimbilir nereye gitmişti, yakında çı-
kıp gelirdi. Gece yarısına doğru Zeronun çığlığını bütün köy
dinledi. Avluda ağıtlar yakarak dolanıyordu. Birkaç köylü
kadın, onu teselliye yataklarından çıkıp geldiler. Onunla bir-
likte avluda sabahı ettiler.

Sabah olunca bütün köylü çoluk çocuk evin avlusunda,
yanık konağın yerinde, caminin alanında toplandılar.

«Salman dediğini yaptı.»

«Öldürür Mustafayı?»

«Küçük kardeşini?»

«Öldürür küçük kardeşini.»

«Yakında onun kellesini de...»

«Kesik başını da...»

«Yollar Zeroya...»

«Vay Mustafa...»

«Nasıl da korkuyordu çocuk...»

«Kuş olup uçmak...»

«Karınca olup saklanmak istiyordu.»

«Korku onu delirtmişti.»

«Kurtuldu fukaracak.»

«Onun yaşamı ölümden beterdi.»

«Her gece bir koğukta uyuyormuş.»

«İnsanlardan umudu kesmiş de sabicik...»

«Bir köpeğe sığınyormuş.»

Başta Kuş Memet bütün öteki çocukları da sorguya çektiler. Hiç kimse Mustafayı dün sabahtan bu yana görmemişti.

Topal Abbas Usta Zeroya:

«Üzülme bacım,» diyordu, «ben biliyorum, oğluna hiç bir şey olmadı. Üzülme ben her şeyi biliyorum. Onu Salman kaçırmadı. Yakında Mustafa çıkar gelir, korkma.»

«Sen bilirsin,» diye Zero ağdını kesip ona gülümsüyordu. «Sen bilirsin ustam, Mustafam seni babasından da çok severdi. Sen ne diyorsan ben ona inanırım.»

Ama gene de gözyaşlarını tutamıyor, gülerken durmadan gözlerinden yaşlar da boşanıyordu.

Çocuklar, kızlar, delikanlılar, yaşlılar, sayrılar, kadınlar Mustafayı aramağa öğleden sonra dağa, kaleye angıt kayasına, aşağıdaki bucağa, Alıçlı koyağa çıktılar. Kimi atlı, kimi yayan... Gün kavuşur, karanlık çökerken hepsi de yorgun argın köye eli boş döndüler.

Ertesi sabah gene erkenden çocuğu aramağa çıkıp aramadık kovuk, delik bırakmadılar. Belki suya kapılıp gitmiştir diye, atlılar kıyıları araştırarak Anavarzaya kadar indiler. Sanki çocuk yer yarılmış da yerin dibine geçmiş, sanki bir evranın sırtına binip göğe çekilmişti.

Kuş Memet Zerodan daha üzgündü. Mustafa yittiğinden bu yana hiç kimseyle konuşmamış, evlerinin arkasındaki incir ağaçlarının altındaki böğürtlenlerin arasına girmiş sırtını incirin gövdesine verip yöresiyle tüm ilişkilerini kesmiş düşüncelere dalmıştı. Mustafa nereye gidebilirdi, Abbas Ustadan ayrıldıktan sonra onun böyle bir şey yapacağı zaten belliydi. Kasabaya, Toprakkaleye, Anavarzadaki Gözükaranın Hatununun evine mi gitmişti? Küçük kuş mu onu alıp babasının Dül'düldağın ardındaki sarayına götürmüştü? Bunu düşünürken kendi kendine gülümsüyor, inceden bir alay çizgisiyle acı çizgisinin arasında gidip geliyordu. Salman onu alıp kaçırabilir miydi? Cemşidin, elinde Mustafanın gözleri

ardına kadar açık kalmış kesik başı, kanlar saçarak yamaçtan aşağı indiğini, köye girdiğini, bütün köylünün onun başına biriktiğini gözlerinin önüne getiriyor, deliye dönüyordu. Kesik başı Salman avlu kapısının önüne asıyor, kocabaş köpekle Memet, Mustafanın kesik başını yemek yemeden, su içmeden, ölünceye kadar yerlerinden kıpırdamadan, gözlerini dikmişler seyreyliyordular.

Kuş Memet onu bulmalıydı. Ya ölüsünü, ya da dirisini. Onun en iyi arkadaşı, canından çok sevdiği öz bir kardeşi kimdi, elbet de Memetti. Kuşlar onu aralarına alıp da Düldüldağına uçurduklarında, ben Memetsiz bir yere gitmem, diye bağırır, kendisini kuşların sırtından ala karlı Düldüldağının doruğuna atacak olan kimdi, elbet de Mustafaydı. O zaman ondan, iyi kötü bir haberi kimin vermesi gerekirdi, Memedin.

Onun gideceği yerleri bütün olasılıkları göz önüne getirerek bir bir gözden geçiriyordu Memet... Alıçlı koyaktaki bütün kovukları, bütün çalı aralarını, ağaç dipleri, ağaç başlarını gözlerinin önünden geçiriyor, oradan Anavarzanın kamışlığına, ağzında yalım gibi bir kırmızı yaprak olan yılanı gidiyor, göçmen köyünün ırmağın kıyısındaki bahçelerinden iri güller koparıyor, Çobanbaşının kesik başıyla Yılanlı kalenin dibindeki pamuk toplayanların arasına karışıyor, oradan Hasan Ağanın söylediği uzun yanık türkülerine geliyordu. O böyle köy köy, kuytu bucak, ot çiçek, dağ taş dolaşırken köylüler de Mustafayı bulmaktan umudu kesmişler, çok alıştıkları sıkıntılı bir beklemenin içinde, kollarını yanlarına sarkıtmışlar amaçsız köyün içinde, bıkkın oradan oraya dolaşıyorlar, Zeronun artık bir iniltiye dönüşmüş ağıdını dinliyordular. Hasan Ağayla Sefer de ellerinde birer filinta yanık konağın yıkık duvarına oturmuşlar öfkeyle oflayıp puf-luyordular.

Memet düşüncelerini ve de dolaşmalarını sürdürüyordu. Düldüldağından Mersine, Mersinin denizine geldi, Mustafa oraya gider miydi acaba, oradan, denizden ne kadar korkmuştu? Yerinden, böğürtlenlerin arasından çıkan Memet koşarak yanık, kanayan ağacın altına geldi oturdu. Burada artık daha iyi, daha açık düşünebilirdi. Ağaç, Memet ona sır-

tını dayar dayamaz birden şakır şakır kanamağa, dalları tutuşmuş bağırarak yanmağa başladı. Ortalığa koyu, ağır bir karanlık çöktü, Memet kaleye doğru Mustafayla birlikte elele tutuşmuşlar bu karanlıkta koşuyorlar, ayakları taşlara, çalılara, çingiraklı yılanlara takılıyor yere kapaklanıyorlardı.

Az önlerinden birdenbire top top kıvılcımlar patlamağa, ortalığı ısıtmağa başladı. Kıvılcımlar, kayaların arasından delirmiş bir sel gibi sağa sola akıyor, yollarını aydınlatıyor, kayalar, kalenin örenleri bir fırtınada alabildiğine savrulan kıvılcım bulutlarının ortasında kalmış, ortalık gündüze dönmüştü.

«İşte bunlar ateşböcekleri,» dedi Mustafa. Ellerini kaskıklarına koymuş ateşböceği kıvılcımlarına baka baka gülüyordu.

Onlar yürüdükçe de önlerinde savrulan ateşböcekleri ileriye ileriye kayıyorlardı. Mağaranın ağzına gelince ateşböcekleri ışıklarını söndürüp ortadan yitip gittiler. Mustafanın dizlerinin bağı çözülüp oraya çöküverdi. Gözlerini de sıkı sıkıya, acıtacak kadar sert yumdu.

Memet, yanık ağacın altından fırlayıp sevinç içinde Zeroya doğru fırladı, göz açıp kapayıncaya kadar yanına geldi:

«Zero Hatun, Zero Hatun,» diye bağırdı, «ben Mustafanın yerini buldum.»

Memet kekeliyor, soluğu taşıyordu. Yüzü de kıpkırmızı olmuştu.

«Nerede?»

«Mağarada,» dedi. «Kalenin arkasındaki o mağarada...»

Önde Kuş Memet, arkada köyün çocukları, sonra Zero, Hasan Ağa, köylüler kalenin arkasına koşup soluk soluğa mağaranın önüne çıkıp yığılıştılar. Arkadan Zero geldi, kalabalığı yarıp duraksamadan ikirciksiz mağaraya daldı.

«Mustafa, Mustafa...»

Mağaranın tavanından yüzlerce, belki de binlerce yarasa sarkıyor Zero onları görmüyordu.

«Mustafa, Mustafam burada mısınız?»

Onun arkasından da Kuş Memet, Kuş Memetten sonra

da öteki çocuklar korkudan ödleri koparak mağaraya girdiler.

«Mustafa, Mustafam.»

Kuş Memet, mağaranın en ucundaki kuytudan bağırdı:
«Zero teyze, Mustafa burada.»

Zero hemen oraya koştu, alacakaranlıkta çocuğun mağaranın köşesine büzülüp kalmış, tostoparлак olmuş karartısını gördü, hemen onu kucaklayıp dışarıya çıkardı. Çocuk daha öyle tostoparлак donmuş kalmış gibiydi. Güneşe gelince gözlerini açıp birkaç kere kirpiştirdikten sonra kapadı, ardından da açtı. Şaşkınlıkla mağaranın önüne birikmiş kalabalığa bir düş içinden bakarmış gibi bakıyordu.

YAŞAR KEMAL

Kale Kapısı

KİMSECİK 2

Kale Kapısı Yaşar Kemal'in "Kimsecik" dizisinin ikinci romanını oluşturur. Yaşar Kemal'in dizi romanlarından her biri bir bütündür, tek olarak okunabilir. Psikolojik yönün daha ağır bastığı bu romanda yazar hiç belli etmeden, insanların gözlerine çakmadan psikolojik derinliklere iner, insanın derinliğindeki macerasına varmaya çalışır.

Kale Kapısı'nda, işlediği cinayetten sonra dağa kaçan ve bir daha hiç görünmeyen Salman'ın köye saldırdığı korku anlatılır. Romanın olaylar zincirinin önem kazandığı bir hikâyesi vardır. Eserde kullanılan psikolojik öğelerin yeni anlatım olanakları getirdiği görülmektedir.